Бүгү чурттарның пролетарийлери, каттыжыңар!

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

№ 152 (11650) | 1981 чылдың июль 1, среда | 1925 чылда үндүрүлеттинген | Өртээ 2 кой.

КУРУКТУРУЛГА АҢДАРЫЛГАЗЫ

Куруктурган арыг шөл — кедээ ажыл-агый культураларын тарып өстүреринге эң-не таарымчалыг чер. Чогуур үезинде болбаазыраткан куруктан чер хөрзүнге ол-шыгты, чемиштиг бүдүмелдерни мөөңнээр болгаш бок үнүштерни база тарааларның хоралакчыларын узуткаар.

Республиканың куруктурар черлерни болбаазырадырынга чогуур кичээнгей салып турар совхозтары тараан культураларындан чаагай дүжүттү доктаамал ап турар. Чинээ, «Кызыл тараачын», «Саян» «Революцияның чалбыыжы», «Россия», «ҮТКА 25 чылы», СЭКП-ниң XXV съездизи аттыг, «Тиилелге», «Улуг Октябрь» совхозтар болгаш Кадээ ажыл-агыйның дуржулга станциязы чыл бүрүзүнде-ле куруктурулганы чогуур үезинде база шынарлыг чорудуп турар. Ол ажыл-агыйлар куруктурар черлерни болбаазырадырын эрте чазын-на эгелээш, хөрзүннүң кырын үлдүредип, бок үнүштерни узуткаарының хемчеглерин бүгү чай дургузунда чорудуп, шуду ындыг янзы арыг тургузуп турар.

Республикада ниитизи-биле 113,5 муң гектар черни куруктурар пландан амга чедир 69 муң гектарны болбаазыраткан. Ол болза планның 61 хуузу болур. Кызыл районнуң ажыл-агыйлары куруктурар черлерни аңдарарының планын 82 хуу боттандыра берген, а «Тиилелге» база «Шамбалыг», «Кок-Тей» совхозтар ону бүрүн күүсеткен. Ол ышкаш Таңды, Улуг-Хем болгаш Бии-Хем районнарының ажыл-агыйлары куруктурар черлерни болбаазырадырының планын ол-ла дараалашкаа-биле 72, 76 болгаш 74 хуу күүсеткилээн.

Ынчаарга Барыын-Хемчик, Бай-Тайга, Чөөн-Хемчик, Каа-Хем, Тес-Хем болгаш Эрзин районнарның совхозтары куруктурар черлерни болбаазырадырын оожум чорудуп, планын 8-50 хуу-ла чедиргилээн. Чөөн-Хемчик районнуң совхозтары куруктурулга аңдарылгазын эң-не багай организастаан, планын дөңгүп-ле 32 хуу боттандырган. Ында куруктурар черлерни болбаазырадырының план-графигин совхозтарда чедирбээн, шөлде ажылдап турар трактористерниң ажылын хынап карбейн турар, оларның ажылдаарынга таарымчалыг байдалдарны тургуспаан. Районнуң он совхозунуң шөлдеринде куруктурулга аңдарылгазында 20 хире трактор ажылдап турар. Олар безин техниктиг болгаш организастыг чылдагааннардан эптиг-ле ажылын ара сойсадып турар.

Каа-Хем районнуң совхозтарында куруктурулга аңдарылгазын база кончуг оожум чорудуп турар. Ында 14,4 муң гектар планның өрнүнгө амга чедир чүгле чеди муң гектар черниң куруктурулга аңдарылгазын чорутткан. А Барыын-Хемчик болгаш Бай-Тайга районнарының совхозтары куруктурар черлерни аңдарып болбаазырадырын шуут соксаткан, планны чүгле 17 болгаш 8 хуу боттандырган. Ол районнарның ажыл-агыйлары куруктурар черлерни болбаазырадырының планын чыл бүрүзүнде күүсетпейн, оң уламындан хөй чылдарның дургузунда тараан культураларның куду дүжүдүн ап турарын демдеглээр херек.

Хөрзүннү хат алыр чорукту болдурбазы-биле республикага сөөлгү чылдарда куруктурар черлерни болбаазырадырын адаандан үлдүредир болгаш довуракты аңдара кагдырбас херекселдер-биле чорудуп турар апарган. Хөрзүннү хат алырынга удур болбаазырадыр херекселдерни хөй-хөй ажыл-агыйлар алган дээрзин демдеглээр херек. Кызыл, Таңды, Улуг-Хем болгаш Чөөн-Хемчик районнарның ажыл-агыйлары хөрзүннү хат алырынга удур ажыглаар техника-биле бүрүн хандыртынган. Каа-Хем болгаш Барыын-Хемчик районнарның совхозтарын ындыг техника-биле четчелээри дээступ турар. Ол техниканы куруктурар черлер болбаазырадырынга ажыглаар херек.

Бо хүннерге чедир республикада 56 муң гектарны адаандан үлдүредир херекселдер-биле болгаш 5,3 муң гектарны — хөрзүнүн аңдара кагбас херекселдер-биле болбаазыраткан. Ол дыка эвээш. Куруктурар бүгү шөлдерни чүгле адаандан үлдүредир болгаш хөрзүннү аңдара кагдырбас техника-биле болбаазырадыр ужурлуг.

Куруктуруп турар черлерге органиктиг чемишчидилге тегериниң дугайын утпаза чогуур. Ону кылыры-биле совхозтарда бар бүгү транспорт херекселдерин ажыглаар. Куруктурар гектар бүрүзүнге 40 тоннадан эвээш эвес органиктиг чемишчидилгени тегер.

Районнарның кедээ ажыл-агый эргелелдериниң, совхозтарның удуртукчуларының болгаш специалистерниң, партkomнарның сорулгазы болза, куруктурулга аңдарылгазының планын бо чылдың июль 5—10-га чедир бүрүн күүседирин хандырары болур. Ону чедип алыр талазы, бар бүгү техниканы куруктурар черлерни болбаазырадырынче киирери, трактористерниң ажылын доктаамал хынап көөрү, оларның ортузунга ажылдың дүрген темпизи болгаш бедик шынары, техниканың эң-не бүдүрүкчүлүг ажыглаары дээш социалистиг чарышты дээштиг организастаары, оон түңнелин удаа-дараа үндүрүп, мурнакчыларны шаңнап-мактаары, механизаторларның ажылдаарынга база дыштанырынга таарымчалыг байдалдарны тургузары эргежок чугула. Партия, совет органнар ол чугула хемчегже чогуур кичээнгейни салып, оң чорудулгазын хүн бүрүнүң контролюнга алза чогуур.

Он бирги беш чылдың ийиги чылында кедээ ажыл-агый культураларының чаагай дүжүдүн алыры бо чайгы куруктурулганы канчаар чорутканындан бүрүн хамаарыжыр. Ынчангаш тараа база мал чеми культураларны бүдүрерин кевүдедир талазы-биле партияның XXVI съездизиниң айтыышкыннарын боттандырары-биле чайгы куруктурулга ажылынче онза кичээнгейни салыр херек.

ХӨЙ ДҮКТҮ АЛГАН

Бай-Тайга районнуң ажыл-агыйлары он бирги беш чылдың баштайгы чылының чазында өшкү кыргылдазын организастыг чорудуп, кыска хуусаада шалыпкын дооскан. Кол кичээнгейни дүктү чидирбес чокка, шынарлыг кыргып алырынче угландырган.

Ниитизи-биле район бир өшкүдэн 905 грамм дүктү кыргып алган. Ажыл-агыйлардан «Тээли» совхоз 1 кг 200 граммны, «Мурнакчы» совхоз 970 грамм дүктү бир башка өшкүдүн алган. «Мурнакчы» совхозтуң өшкү кадарчылары Сайын Куулар бир өшкүдэн 1 кг. 358 граммны, Базыр Салчак — 1 кг. 219 граммны кыргып алгаш кадарчыларның ортузунда эң бедик көргүзүглерлиг болганнар, а кадарчылар Мөнек Ирайт («Бай-Тал» совхоз), Сандуу Салчак («Тээли» совхоз) өшкү бүрүзүндөн бир килограмм ажыг дүктү кыргып алганнар.

Амгы үеде өшкү кадарчылары сериин тайгаларже көже берген, чайгы семиртилгени организастыг чорудар дээш кежүүнишкинниг ажылдап турарлар.

Б. БАГАЙ-ООЛ.

Мал чеминиң белеткели — соңгаарлаттынмас сорулга

БҮГҮ КҮШТҮ МОБИЛИЗАСТААР

СЭКП-ниң XXVI съездизи малга быжыг чем-суурну тургузарынче улуг кичээнгейни салган. Ынчангаш республиканың ажылчы чоннары он бирги беш чылдың баштайгы чылында ниитиниң малынга эки шынарлыг болгаш четчир чемнерни чогуур үезинде белеткээр сорулганы салган. Ук сорулганың канчаар күүсеттинип эгелээниниң дугайында интервьюну бистиң корреспондентивис Кедээ ажыл-агый министерствозунуң улуг агроному Михаил Александрович Хазбулатовтан алган.

— Михаил Александрович, бөгүнге чедир мал чемнерин кайы хире белеткеттингенил?

— Ажыл-агыйларның ажылчыннары мал чемнериниң белеткелинче кайн-ла хонук мурнунда кирген. Чамдык совхозтар ам-даа эгелевээн. Ажылды организастап турарында база улуг четпестер бар. Оон уламындан долу эвес алдынгач медээлер ёзугаар бөгүнге чедир республикада 1385 гектар черниң сигенин кестинген болгаш 113 тонна сиген белеткеттинген. Бо дээрге, нургулайында, Улуг-Хем, Таңды, Каа-Хем, Чөөн-Хемчик районнарның сигенчилериниң ажылының түңнели-дир.

Витаминниг сиген далганының белеткели база эгелээн. «Улуг-Хая», «Найырал», «Революцияның чалбыыжы», «Кызыл тараачын», «Саян» совхозтар болгаш Кедээ ажыл-агыйның дуржулга станциязы каттыштыр 174 тонна сиген далганы белеткээн. Эрткен чылын бо үеде ол мал чеми 83 тонна белеткеттинген турган. Ылаңгыя Бии-Хем районнуң совхозтары 97 тоннаны белеткээш, ук ажылды идепкейлиг эгелээн.

Витаминниг сиген далганы бүдүреринге, бир-ле дугаарында, тарымал сигенни, күзүн тараан көк-тараанны, будук-бүрүнү ажыглаары чугула. Бо хүннерге чедир республикада эрткен чылдагыдаа барык-ла ийи катап хөй—178 тонна будук-бүрү, 550 тонна сенаж белеткеттинген, ынчалза-даа ол үенин негелдезинге канчап-даа четпес. Амдызында белеткеттинген мал чемнерин санап көөрге мындыг-дыр. А бис бо чылын 225 муң тонна сиген, 390 муң тонна силос, 60 муң тонна сенаж, 6 муң тонна витаминниг сиген далганы белеткээр ужурлуг бис.

— Ол бүгүнү белеткеп алыр дээш кандыг хемчеглер алза экил, Михаил Александрович?

— Ажыл-агыйжы ажылдаар, бар курлавырларны бүрүн ажыглаар болзувусса, ук сорулга күүсеттинип болур, күүседир-даа ужурлуг бис. Суггаттыг черлерде тараан сиген багай эвес үнген-дир. Ону дарый ажаагаш, улаштыр чемишчидип тургаш, эки суггарар болза, ийиги дүжүт база багай эвес болур. Оон ыңай Улуг-Хемниң ортулуктарында, черле ынчаш, арга-арыг иштинде, хараган аразында, довгелиптерде болгаш бүга кыдыгларында оът-сиген чуут чок эвес-ле болгай. Терезин, хымыскыш, будук-бүрү база ажыглаттынып болур. Эртен чылгы сиген, саваң бодап өске-даа мал чемнерин база шыгжыры кадагалаары чугула.

Мал чеминиң белеткелин чогуур деңнелге организастаары база чугула. Ындыг ажылдаарының четпес болганындан чамдык ажыл-агыйларның мал чемнериниң белеткелинге кирер техниказының элээн кезии ам-даа белен эвес болган. Мындыг байдал ылангыя Өвүрнүң «Коммунизмче оруу», Чөөн-Хемчиктиң «Хөндергей», Бай-Тайганың «Тээли» совхозтарда тургустунган. Бо совхозтарда сиген кезер машиналарның болгаш грабльдерниң үштүң бир кезиинден хөйү септеттинмээн. Республикада витаминниг сиген далганы кылыр агрегаттарның база чүгле чартык кезии ажылдап турар. Бо агрегаттарның септелгези ылангыя Улуг-Хем районда тергиин багай.

Бо хүннерде мал чемнериниң белеткелинде 725 кижи ажылдап турар. Ол дээрге эрткен чылдагызындан үш катап хөй, ынчалзажок хол-биле сиген кезип турар кижи саны кончуг эвээш: ийи чүс-ле хире кижи. А оът-сигенниң байдалы-биле алырга, хол-биле ажылдаар улусту көвүдедири чугула болуп турар. Ажыл-агыйларның удуртукчулары ону өөренип көөрү чугула: өөреникчилер бригадаларындан эгелээш, өг-бүле звеноларынга чедир бүгү күштү мобилизастаар херек. Мал чемнериниң белеткелинге хоорайларның болгаш суурларның чурттакчыларын, пенсионерлерни болгаш албан-хаакчыларны бүдүрүлге коллективтерин киириштирер апаар.

Социалистиг чарышты билдилиг организастаары, ылангыя материалдыг болгаш моральдыг деткимчелерни чоп ажыглаары, ажылдаарынга болгаш дыштанырынга таарымчалыг байдалдарны тургузары ук ажылга идиг болур дээрзин утпаан болбас.

База бир кол чүүл—ажылдың шынары. Амыгаа эгелеп, белеткээн мал чемнериниң анализин кылыры-биле агрохимлабораторияже чорударын чугула. Оон ынай сигенин кескениниң, болгенниниң, саралттаалының болгаш өске-даа шынарларын база көөр.

САВАҢНЫ ЧАЙЛАТКАН

Чоокта чаа «Шамбалыг» совхозтуң контора коллективинден 30 кижи 368 га тараа шөлүнден саваңны ийи хүн дургузунда чайлаткан. Келир чылдың мал чеминге 100 тонна ажыг саваңны олар ажаап сараттааннар.

О. ХААЖЫКПАН.
Кызыл район.

КӨРГҮЗҮГЛЕР БЕДИК

Он бирги беш чылдың планныг онаалдаларын күүседирин чүгле кедээ тудугжулардан эвес «Тыва кедээ тудуг» тресттиң автобаазазының чолаачыларындан база хамаарыжыр. Бо чылдың эрткен айларында олар кедээ тудугжуларга материалдар сөөртүп чедирер даалгазын багай эвес күүседип келгеннер.

Каа-Хем районче чуък сөөртүп турар Владимир Семелюкка удурткан бригада эки көргүзүглерни чедип алган. Чыл эгезинден бээр 4061 тонна чуък сөөртүр тургаш, 7060 тоннаны чедирген. Тонна-километр талазы-биле планныг онаалданы ажыр боттандырган. Чолаачылардан В. Д. Журба эки ажылдап, чуък сөөртүр планны 160 хуу, тонна-километр эртерин ийи катап ажыр күүсеткен. А. П. Пшеничныйның көргүзүглери база бичии-ле четпейн барган.

Коммунист Александр Сысоевтиң удуртканы комсомолчу-аныяктар бригадазының чолаачылары социалистиг хүлээлгелерин челиишкинниг күүседип турарлар. Чуък сөөртүрүнүң планын 17 хуу ажыр боттандырган. Коммунист Илья Вендерлыхтың бригадазы багай эвес ажылдаан. Бригадир боду социалистиг чарышка тергиндээн. Беш айларда берлинген онааланы колдуурда үш катап ажыр күүседип, муң литр бензинни камнап алган.

И. КУЗНЕЦОВА,
«Тыва кедээ тудуг» тресттиң автобаазазында партия организациязының секретары.

«Чечек» ателье — «Тувашвейбыт» каттыжышкынның Кызыл хоорайда улуг бүдүрүлгелериниң бирээзи. Валентина Александровна Егорова удурткан эр улусгун даштыкы хевин даараар бригада ук каттыжышкында мурнакчыларның бирээзи.

— СЭКП-ниң XXVI съездизиниң шиитпирлерин амыдыралга боттандырар, чаа он бирги беш чылдың планныг онаалдаларын долдур болгаш хуусаа бетинде күүседир дээш бистиң бригаданың кежигүннери чүгле өске бригадалар-биле эвес, боттарывыс аразында база социалистиг чарыштыг бис. Бо чылдың баштайгы чартыының планныг онаалдазын ажыр күүсеттивис — деп, Валентина Александровна чугаалаан.

Бригадада үр үеле ажылдап келген дуржулгалыг эштер хөй. Оларның бирээзинге даараан белен хеп базар Раиса Иполитовна Катаева хамаарыжыр. Амыдырал хандырылга шугумунга ол ниитизи-биле 30 чыл ажылдап келген. Оон үре-түңнелдиг ажылы хөй санныг хүндүлел бижиктер база өртектиг белектер-биле демдеглеттинген.

Бригадир Валентина Александровнаның ажылынга арга-дуржулгазы улуг. Ынаа мергежилинге ол эвээш эвес аныяктарны өөредип, оларга бодунуң күш-ажылчы арга-мергежилин кузелдиг-биле дамчыдып чоруур.

ЧУРУКТАРДА: (үстүнде) Р. И. Катаева; бригадир В. А. Егорова даараныкчы Л. С. Михалевич-биле.

В. КАРА-САЛДЫҢ фотолары.

ПАРТИЯНЫҢ ИДЕГЕЛДИГ ДУЗАЛАКЧЫЛАРЫ

ССРЭ-ниң чогаалчыларының VII съездизи ажыттынган

Чоннуң эрге-ажыктары дээш чурттаары, амыдыралдың шынын бадыткаары, коммунистиг тургузуушкуннуң идепкейлиг киржикчилери болуру — хөй националдыг совет литератураның мастерлери боттарының бедик хүлээлгезин болгаш сорулгаларын ындыг деп көрүп турар. СЭКП-ниң XXVI съездизинге чогаадыкчы интеллигенцияның ажыл-чорудулгазын бедии-биле үнелээнинге сорук кирген совет чогаалчылар чаа кижиниң хевирлээринге, оон ажыл-чаң болгаш угаан-бодал культуразын кижизидеринге боттарының салыышкынын көвүдедиринге бүрүн шиитпирлиг.

Үениң болгаш чоннуң мурнунга чогаалчының харыысалгазы — июнь 30-де, Москвага, Кремльдиң Улуг ордузунга ажыттынган ССРЭ-ниң чогаалчыларының VII съездизиниң делегаттарының кичээнгейиниң төвүнде туруп турар.

Суралгыг совет литераторлар-биле кады хуралдың залында — күш-ажылчы коллективтерниң төлээлекчилери, беш чылдың мурнакчылары, культураның ажылдакчылары, партия, совет, профэвилел болгаш комсомол ажылдакчылары олуржуп турар. Акы-дунма социалистиг чурттарның чогаалчылар эвилелдериниң делегациялары, Европаның, Азияның, Африканың болгаш Американың хөй чурттарындан келген чогаалчылар шуулганның ажылында база киржип турар.

Эштер М. С. Горбачев, В. В. Гришин, А. П. Кириленко, А. Я. Пельше, М. А. Суслов, П. Н. Демичев, В. В. Кузнецов, Б. Н. Пономарев, М. С. Соломенцев, М. В. Зимянин, К. В. Русаков оларны делегаттар болгаш аалчылар үргүлчүлелдиг алгыш часкаашкыны-биле уткаан.

СЭКП ТК-ның Политбюрозунуң эш Л. И. Брежневти баштадыр хүндүлүг президиумга делегаттар болгаш аалчылар улуг сорук кириишкин-биле соңгаан.

«Совет литература коммунизм дээш демиселде болгаш СЭКП-ниң XXVI съездизиниң шиитпирлеринге хүүлтүр оон сорулгалары» деп ССРЭ-ниң Чогаалчылар эвилелиниң баштаар чериниң отчёт илеткелин баштаар чериниң бирги секретары Г. М. Марков кылган. Хөй национал совет литератураның эрткен беш чылда хөгжүлдезиниң кол угланыышкыннарын ол тодаргай чугаалаан болгаш оон кижизидикчи ужур-дузазынга, идейлиг база уран-чечен бедик шынарларынга доктааган.

Советтер чуртунуң литераторлары тараан Коммунистиг партиязының тугунуң адаа-биле улам сырый каттыжар. Коммунизмниң тургузукчузу — совет кижиниң дугайында, бистиң маадырлыг үевистиң дугайында чаа, ёзулуг партийжи, ёзулуг улусчу солун чогаалдарны бижиир дээрзин Г. Марков съездиниң мурнунда, совет чогаалчыларының өмүнээзинден СЭКП-ниң ленинчи Төп Комитединге бүзүреткен.

(СЭТА).

СЫЫН ФЕРМАЗЫНДА

Туранның сыын фермазы каас-чараш чурумалдыг Туран хемниң бажында турар. Фермада 391 баш сыын бар. Сыын, дыңзының кезилдези июнь айда эгелээн. Баштайгы кезиилдеде 23 сыынның мыйызын кезеринге ферманың ажылчыннары идепкейлиг киришкеннер.

Ферманың коллективи бо чылын 200 килограмм мыйысты күрүнеге дужаар хүлээлгелиг. Ук фермада бо чылдың февраль-март айларда Алтайның эки аъдырар фермазындан 81 баш сыынны садып алганнар.

Ферманың ажылчыннары эки шынарлыг сыын мыйызын дужаар планын долдур күүседир дээш кызымаккай ажылдап турар.

Л. АРАКЧАА.
Кызыл хоорай.

ЧУРТТУҢ СИГЕН ШӨЛДЕРИНДЕ

УЛЬЯНОВСК. Мелекес районнуң Н. К. Крупская аттыг совхозунда белеткеттинип турар мал чемнериниң шынарын хынаарын мында ажыттынган агрохимлабораторияның специалистеринге даасан. Областың колхоз, совхозтарында мал чемнериниң чемгир шынарларын тодарадыры-биле чүс ажыг экспресс-лабораторияларны тургускан.

ГОМЕЛЬ. Добрушск районнуң «Красный Октябрь» колхозунда мал чемнериниң белеткелин дүрген, шалыпкын башкарарынга ажаалда звеноларында тургускан радио чарылзаазы дузалап турар. Мал чемиин белеткелчилеринге радио дамчыштыр социалистиг чарыштың түңнелдерин, оон мурнакчыларының көргүзүглериниң дугайын өй-шаанда дамчыдып берип турар. Тарымал сигеннерин кезилдезин колхоз областың ажыл-агыйларындан бир дугаар дооскаларының бирээзи болуп турар. Чайгаар үнген сигеннерниң кезилдезин мында ам шапкын чорудуп турар.

ТБИЛИСИ. Грузияда сиген кезилдезин шынаа черлерден даглыг болгаш даг эдектери черлерже шилчээн. Кестинген сигенни кашпалдар кежир салган канат оруктар-биле фермаларже чедирип турар.

Бедик дагларда сиген кезер черлер республикада 300 муң гектар ажыг. Оларның сигени сырый болгаш бедик үнген. Чоокка чедир ол черлерниң сигенин чедир ажыглавайн турган: оруктар барык чогундан транспорт чеде албас. Мал ажылын хөгжүдериниң программазын ёзугаар республикада 200 ажыг километр оруктарны даг шынааларынче салган, механизастаан отрядтарлыг мал чеми белеткээр каттыжыышкыннарны тургускан.

ИЖЕВСК. Удмурт автономнуг республиканың шөлдери болгаш ховулары кескен сигенниң чыды-биле долган. Ында мал чеми белеткелинге массалыг-биле кирген. Ижетовчу арга-биле ажылдап турар чүс ажыг комплекстер болгаш отрядтар сиген кезилдезинде-хаара туттунган. Мал чеми белеткелинге бүгү курлавырларны ажыглап турар. Үш миллион тонна бөдүүн база чүлуктуг чемнерни белеткээри планнаттынган.

КУРГАН. Урал артында мал чеминиң белеткели база шапкынчаан. Оон темпизи эрткен чылдыгыдан үе чок бедик. Тускай аргалар-биле сут чок болдурган чемнерни, сигенни, сенажты эрткен чылдыындан барык ийи катап хөйнү белеткээн.

(СЭТА-ның корр.).

АКАДЕМИЯНЫҢ ЧАА ДООЗУКЧУЛАРЫ

СЭКП ТК-ның чанында Ниитилел эртемнериниң академиязы кижизидикчилериниң ээлчеглиг отрядын доостуруп үндүрген. Партияның дээди өөредилге чериниң профессорларының, башкыларының, дыңнакчыларының болгаш аспирантыларының ол болуушкунга тураскаатан байырлыг хуралы июнь 29-та Москвага болган.

Президиумда — СЭКП ТК-ның секретарьлары М. В. Зимянин, К. В. Русаков, эртемденнер, найысылалының хөй ниитизиниң төлээлекчилери.

К. В. Русаков сөс ап, чыылганнарга чүве чугаалаан.

Партия Төп Комитединиң болгаш СЭКП ТК-ның Чиигиве секретары, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы Л. И. Брежневтиң бодунуң өмүнээзинден ол доозукчуларга, академияның бүгү коллективинге онзагай болуушкун-биле чүректиң ханызындан байыр чедирген болгаш эң эки күзээшкиннерин дамчыткан.

Дыңнакчыларның болгаш аспирантыларның амгы доозуп үнүүшкүнү СЭКП-ниң XXVI съездизиниң болгаш социалистиг чурттарның акы-дунма коммунистиг болгаш ажылчын партияларының дээди шуулганнарының соон дарый болганын К. В. Русаков демдеглээн. Ол чорук маңаа онзагай политиктиг утка-шынарны киирип, доозукчуларны социалистиг болгаш коммунистиг тургузуушкуннуң чугула айтырыгларын шиитпирлээринче сорук киирип турар. Ол сорулгаларның ниити хевири, хемчээли, ажыктыг чорук-те болгаш шынарже оларның угланганы, амыдыралдың социал болгаш угаан-бодал делгелиниң бедилдериниң сорулгалары-биле, акы-дунма социалистиг чурттар-биле бүгү талалыг кады ажылдажылганы боттандырары-биле, дайын айыылын узуткаарының сорулгалары-биле оон харылзаазы бистиң кадр политиказынга удуртукчу кадрларның боттарынга эң бедик негелделерни салып турар.

Академияны партияның шынар талазы-биле чаа дээди өөредилге чери кылдыр эде тургусканының соонда ол болуушкуннуң угланыышкынын тыптып, алдарлыг апарган деп, оратор демдеглээн. Ниитилел эртемнериниң академиязы совет доозукчулар-биле кады социалистиг чурттардан дыңнакчыларның болгаш аспирантыларның улуг бөлүү доосканы. Кады өөредилге, бистиң партияларывыстың мөөңнээн дуржулгазын кады шиңгээдири — ол дээрге пролетарлыг интернационализмниң ёзулуг өзулгазы, бистиң партияларывыстың болгаш чурттарывыстың аразында быжыглып турар найыралдың база кады ажылдажылганың тодаргай илерели болур.

Академияның доозукчулары оон чаңчылдарынга шынчы боор артар, коммунистерниң бедик адын төлептиг эдилээр, улуг Ленинниң идеалдары дээш, тайбыңның болгаш коммунизмниң хереглей тиилелгези дээш үре-түңнелдиг ажылдаар боорлар дээрзинге бүзүрелин СЭКП ТК-ның секретары илереткен.

СЭКП Төп Комитединге эш Л. И. Брежневке байырлыг чагааны хуралдың киржикчилери бедик кедурлүүшкүн-биле хүлээп алган.

(СЭТА).

ССРЭ-НИҢ САН-ХӨӨ МИНИСТЕРСТВОЗУНДАН БОЛГАШ ССРЭ-НИҢ КҮРҮНЕ БАНКЫЗЫНДАН

Совет-болгар найыралга тураскаатканмонетаны эргилдеже үндүрер дугайында

Совет-болгар найыралга тураскааткан 1 рубль үнелиг монетаны 1981 чылдың июль 1-де эргилдеже үндүрер.

1 рубль үнелиг монетаны ак өңнүг чес-никель эндиргилден 31 миллиметр диаметрлиг тыртыкы хевирлиг кылдыр кылган.

ССРЭ-ниң Күрүне сүлдезин монетаның мурнуу талазында көргүскен база «ССРЭ» болгаш «1 рубль» деп бижиглелдерни сиилбээн.

Монетаның арты талазында үстүнде — он талада ССРЭ-ниң күрүне тугун, солагай талазында — Болгарияның күрүне тугун көргүскен. Совет болгаш болгар улустарының найыралын илереткен меңдилешкен холдар болгаш «Мөңге найырал» дээн состерни ортузунда сиилбээн. Монетаның адаккы кезээн долгандыр сонгущак бүрү болгаш оон адаанда «1981» дээн сан бар.

Совет-болгар найыралга тураскааткан монетаны амгы үеде эргилдеде бар турар монеталар-биле кады күрүне, кооператив, хой-нинти бүдүрүлгелерниге, албан организациялерге, колхозтарга болгаш [illegible] тус кижилерге төлежилгезин бүгү [illegible] алыры, а [illegible] га, ажы[illegible] гаш ха[illegible] ларны[illegible] агар[illegible] салы[illegible] тер[illegible]

СЭКП-ниң XXVI съездизиниң шиитпирлерин — амыдыралга

ПАРТИЙЖИ ПРИНЦИП, БЕДИК ХАРЫЫСАЛГА-БИЛЕ

Бистиң районнуң күш-ажылчы коллективтери он бирги беш чылче бүзүрелдиг кирген. Районнуң коммунистери, бүгү ажылчы чоннары партияның XXVI съездизиниң айытканы харыысалгалыг сорулгаларны шиитпирлээринге төлептиг үлүүн киирериңге долу шиитпирлиглер. Съездиниң шиитпирлерин, эш Л. И. Брежневтиң съездиге кылганы СЭКП ТК-ның Отчёдунда айыткан чүүлдерин болгаш түңнелдерни партияның ажык хуралдарынга чугаалажып көрбүшаан, коммунистер болгаш ажылчы чоннар съездиниң айытышкыннарын ажыктыг болгаш долу ажыглаарының аргаларын чугаалап турганнар.

Съездиниң материалдарын партияның 25 эге организацияларының хуралдарынга таныжып, сорулгаларны тодаргайлаан. Аңаа 98 коммунистер боттарының ажыктыг санал-оналдарын берген. Районнуң хойжу бригадаларының төптеринге, фермаларга, кызыл-булуңнарга съездиниң материалдарын амыдыралга боттандырарынче кыйгырган кескү агитацияны дериир кылган. Клубтарга, библиотекаларга тускай булуңнарны тургускан.

Ол ышкаш чоннуң чурттап турар черлериниң аайы-биле агитквартиралар дамчыштыр бо ажылды хайныктырган. Ниитизи-биле 85 агитквартираларда 4530 кижи партияның съездизиниң материалдарын ханызы-биле өөренип дооскан. Съездиниң шиитпирлерин пропагандалаарынга болгаш өөрениринге партияның, комсомолдуң политиктиг база экономиктиг өөредилгелерин калбаа-биле ажыглаан. Партия чырыдыышкынының база экономиктиг өөредилгениң 83 школаларында, комсомолдуң 21 политбөлгүмүнде 9288 кижи съезд материалдарын программа ёзугаар өөренип турар. Ол дээрге районда бүгү чурттакчы чоннуң 86 хуузу, ажылдап турар кижилер 100 хуу хаара туттунган болуп турар. Партияның съездизиниң шиитпирлерин районнуң ажыл-ишчилериниң улуг энтузиазы чорук-биле хүлээп алганын бо бүгү херечилеп турар.

СЭКП-ниң XXVI съездизиниң шиитпирлеринге дүүштүр сорулгаларны партия райкомунуң III пленумунга чугаалашкан болгаш тодаргай хемчеглерни ажылдап кылгаш хүлээп алган. Партия организациялары амгы үеде массаның күш-ажылчы болгаш политиктиг идепкейин бүгү талалыг бедидеринче, бүдүрүлгениң немелде курлавырларын дилеп тыварынче, он бирги беш чылдың онаалдаларын чедиишкинниг күүседиринче боттарының күженишкинин угландырып турар.

Он бирги беш чылдың баштайгы чылының планныг онаалдаларын база социалистиг хүлээлгелерин хуусаа бетинде долдур болгаш ажыр күүседир дээш Бүгү-эвилел социалистиг чарыжынга киржип, районнуң ажыл-ишчилери 1981 чылдың бирги кварталын багай эвес түңнелдерлиг дооскан. Чугула кампания — малдың кыштаглаашкынын хүрээгей, организастыг эрттирип, ажыл-агыйлар эрткен чылдың ол үези-биле деңнээрге малдың баш санын бүгү чүзүн аайы-биле ажырып, мал бажын өстүрериниң беш айлар планын бода малды 112,2 хуу, оон иштинде инекти 105,8 хуу, хой, өшкүнү 129,6 хуу күүсеткен. Эрткен чылдың ол үезинге бодаарга 1498 баш анай, хураганны, 196 бызааны хөйнү камгалап алган. Төрүүр чүс хойга онааштыр, «Бай-Тал» совхозтуң Даштыг-Тей хойжу бригадазы 91, Туралыгның хойжу бригадазы 87 хураганны камгалап ап, районда хойжу бригадалар аразында социалистиг чарышка эки көргүзүглүг ажылдаан.

Малдың баш санын камгалап ап, оон продуктуларын бүдүрерин көвүдедип, күрүнеге садарының планын ажыр күүсеткени дээш социалистиг чарышка барып зонаның районнарының совхозтарындан бирги черни «Мурнакчы» совхоз ээлеп, СЭКП обкомунуң, республиканың Министрлер Чөвүлелиниң, профоблчөвүлелдиң, ВЛКСМ Тыва обкомунуң шилчиир Кызыл тугу болгаш акша шаңналын алган. Бо совхозта болгаш өске-даа ажыл-агыйларда хөй мурнакчылар планныг онаалдаларны күүседиринге төлептиг үлүүн кииргени. Районда 17 малчыннар төрүүр чүс башка онааштыр 100—112 анай, хураганны онча-менди камгалап алган. «Бай-Тал» совхозта мурнакчы хойжу Д. Мандай-оол — 112, Х. Таар-оол — 110, К. Багай-оол—104, Х. Өнер-оол—104, А. Иргит — 103 хураганны камгалап ап, чарыштың мурнуку одуруунда чоруп турар. Саанчылардан Р. Билчей — 601 кг, К. Сагды — 598, Ы. Мандыт — 585 кг сүттү бир инекке онааштыр саап, эрткен беш айларны чедиишкинниг дооскан.

Ол ышкаш райпо, коммунал ажыл-агый эргелели тудуг-септелге участогу, бот-орулгачарылгалыг тудуг участогу болгаш өске-даа коллективтер беш айларның планныг онаалдаларын чедиишкинниг күүсеткен. Тудугжулардан Д. Даваның, Ч. Хертектиң, Д. Улаачының удурткан бригадалары ай, квартал планнарын доктаамал ажыр күүседип, деп-дески ажылдап келген. Септелге тудуг участогунда А. Салчак удурткан бызаңчылар, Ч. Маскыр удурткан шеверлекчилер бригадаларының ажыл-ижи база мактаалдыг. Күш-ажылга үлегер-чижээн көргүзүп турар мурнакчылар алыр бүрүзүнде хөй.

Беш чылдың ээлчээнге бедик кедурлүүшкүнүнүг, шалыпчы ажылдың ындыг чижектери амыдыралдан хүн бүрүзүнде кестүп турар. Күрүнениң планныг онаалдаларын, социалистиг хүлээлгелерин күүседир дээш хөй чүүлдерин чедип ап болурун мурнакчыларның үлегери көргүскен. Кижи бүрүзү съездиниң шиитпирлерин боттандырар дээш чүнү кылыр ужурлуг мен дээрзин ханызы-биле медереп билген турарын чедип алыры амгы үеде эң-не чугула. Районнуң партия организацияларының организакчы болгаш кижизидикчи ажылы боже угланган.

Ону чогаадыкчы ёзу, партийжи принцип-биле чорудуп, ажыл-агыйжы болгаш партийжи организакчы ажылды чоң ортузунга идей-кижизидилгелиг ажыл-биле тудуш холбаштырып турар удуртукчулар, партия организацияларны районда хөй. «Мурнакчы» совхоз (директору Д. Салчак, партком секретары К. Хертек), «Бай-Тал» совхоз (директору М. Ооржак, партком секретары Д. Чыдым), тудуг-септелге участогу (даргазы Х. Ондар, партия организациязының секретары Д. Кагай-оол), райпо (баштаар чериниң даргазы К. Чамбый-оол, партия организациязының секретары Б.-У. Хертек) олар бирги кварталдың болгаш эрткен беш айларының планнарын ажыр күүсеткен. Бо коллективтерниң удуртукчулары, мында партия организациялары ажыл-херекче ханылап кирип, бар арга-курлавырларны ажыглаарынче күштү мобилизастап, организакчы болгаш идей-кижизидилгелиг ажылды кичээңгейниң төвүнге тургусканы чедиишкиннерни чедип алырынга идиг берген.

«Он бирги беш чылдың онаалдаларын долдур болгаш ажыр, чедиишкинниг күүседир дээш бүгү-эвилел социалистиг чарыжының дугайында» СЭКП ТК-ның, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң, ВЦСПС-тиң болгаш ВЛКСМ ТК-ның доктаалында хүннүң чугула сорулгаларын тодаргай айыткан. Ажылчы чоннарның бүгү категорияларының Бүгү-эвилел социалистиг чарыжынга идепкейлиг киржирин хандырары, кижи бүрүзү ажыктыг болгаш шыңарлыг ажылдааш, беш чылга төлептиг салыышкынын киирген турарын чедип алыр ужурлуг бис. Ниитизин байлаан ажыл-агыйжы ёзу-биле көөрү, бар курлавырларны чөп ажыглаары, чарыштың киржикчилериниң күжүн күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн, продукцияның шыңарын бедидеринче, камналгалыг чорукту, планныг онаалдаларны чайгылыш чокка күүседирин чедип алырынче мобилизастаары чугула.

Амгы үеде районда бир чугула ажыл — өшкү кыргылдазы доозулган. Ниитизи-биле 22 муң ажыг өшкүнүң кыргыын, бир башка онааштыр 890 гр. дүктү ап турар. Бо ажылдың соон дарый хой кыргылдазын чедиишкинниг эрттирип, чайлаглаашкынны бүгү тала-биле организастыг чорудар. 1981—1982 чылдарның мал кыштаглаашкынынга бүгү тала-биле белеткенир, малга быжыг чем баазаны тургузарынче бүгү күштү мобилизастап турар бис.

Районда мурнакчыларның саны көвүдеп, кескү чедиишкиннер чедип алдыкза-даа, боттарының мурнунда салдынган планныг онаалдаларын чедир күүсетпейн, ажыл-херекти съездиниң негелделеринге дүүштүр тургузарын чедип албайн турар күш-ажылчы коллективтер эвээш эвес. Ылангыя «Тээли» совхоз (директору О. Таргын, партком секретары Д. Хирвай), «Кара-Хөл» совхоз (директору Д. Хертек, партком секретары К. Алыт-бай) мал ажылының продукциязын эвээшти бүдүрүп, эрткен беш айларда мында малдың баш санының хоромчазы хөй болган. «Тээли» совхоз эрткен чылдың ол үезинге деңнээрге, сүт бүдүрерин эвээжеткен. Районнуң чоннуң амыдырал хандырылга комбинады чоңга ачы-дуза чедирериниң планныг онаалдаларын бирги квартал болгаш эрткен беш айларда күүседип шыдаваан. Ындыг четпестерден чогуур түңнелдерни үндүрүп, бедик бүдүрүкчүлүг ажылдаарынга таарымчалыг байдалдарны тургузары, негелде, харыысалганы күштелдирери партия болгаш хөй-ниити организацияларының мурнунда чугула сорулга.

Партияның съездизиниң материалдарын таныжып, өөренгеш шиитпирлеле чогуур өске-даа айтырыгларже кичээңгейни күштелдирип турар бис. Чижээ, «Тээли» совхозтуң Кызыл-Даг салбырынга совет уксааның дүккүр өшкүлерин өстүрерин көрүп, кедизинде барып оон бүдүрүкчүлерин республиканың ажыл-агыйларынга нептередири көрдүнген. Өшкү ажылының экономиказга ажыктының барымдаалааш, бо чылын республиканың Көдээ ажыл-агый министерствозунуң специалистериниң киржилгези-биле Кызыл-Даг салбырында Улуг-Хем, Чөөн-Хемчик, Өвүр, Мөңгүн-Тайга, Барыын-Хемчик районнарның ажыл-агыйларының специалистериниң киржилгези-биле семинарны эрттиргени база ажыктыг болган. Ниитизи-биле районда ангор уксааның 17 муң өшкүлерин өстүрүп, бо ажылды сайзырадырының аргалары бар. Өшкү мал даглыг, тайга, даштыг черлериниң одарларын өске малдарга бодаарга долу ажыглап, ажыл-агыйларга улуг орулга киирип болур.

Съездиниң шиитпирлеринге дүүштүр партия организацияларының ап чорудар хемчеглериниң дугайында айтырыгларны партия хуралдарынга чугаалажып тура, коммунистер ажыктыг хөй-хөй санал-оналдарны киирген. Чижээ, «Кара-Хөл» совхозка сарлык, ыяштыг, симменталь уксаалыг инектерни сүткүр углаашкынынга, тыва уксааның хойларын, өшкүнү өстүрүп сайзырадырын чугулалап саналдааннар. А «Тээли», «Бай-Тал», «Мурнакчы» совхозтарга үстүнде чугаалаанывыс малдар-биле чергелештир Красноярскиниң парын, чартык парын дүктүг хоюн өстүрер. Ол дээрге бистиң районнуң агаар-бойдузунга, одар-белчиириңге таарышкан мал. Ынчангаш бо чылдан эгелеп районнуң ажыл-агыйларының, көдээ ажыл-агыйның бүдүрүлге эргелелиниң специалистери хой ажылын сайзырадырын чогаадыкчы ёзу-биле көрүп, ажыл-агыйларга янзы-бүрү уксаалыг хойлар тургуспайн, зоотехниканың негелдезинге дүүштүр тус черге таарыжып, эки хөй продукцияны бээр малды өстүрер.

Мал ажылын хөгжүдери чер ажылының культуразын бедидерин негеп турар. Хөрзүннүң сай-даштыг, химиктиг байдалы чогуур негелдеге четпес. Хат, суг эрозиязынга алыскан шөлдерге хөй чылдыг сигенниң, ылангыя люцернаны тарып өстүрерин көвүдедир. Бо чорук бир талазында хөрзүннү хат, суг эрозиязындан камгалап алыр, азот-биле байыдар. Ийи талазында малга быжыг чем баазаны тургузарынга улуг идиглиг. Ындыг ажыктыг санал-оналдарны съездиниң материалдарын таныжып, өөренип тура ажыл-ишчилер киирген.

Он бирги беш чылдың планныг онаалдаларын долдур болгаш ажыр күүседир дээш социалистиг чарышты улам калбартып, оон дээштиин бедидип, кижи бүрүзүнүң аңаа салыышкынын эң-не бедик болурун чедип алыры районнуң партия организациязының чугула сорулгазы болур.

Д. ДАНЗЫН-ООЛ,
СЭКП Бай-Тайга райкомунуң бирги секретары.

Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелинде

МАССАЛЫГ БОЛДУРАР

Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Президиуму «Республикага күш-культураны болгаш спортту улам ыңай хөгжүдер талазы-биле немелде хемчеглер дугайында» Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң 1978 чылдың март 15-те хүлээн алган доктаалының күүселдезиниң дугайында айтырыгны чугаалажып көргеш, Күш-культура болгаш спорт талазы-биле комитет, чер-чер Советтериниң күүскомнары ук доктаалды боттандырар талазы-биле чогуур ажылдарны чорудуп турарын демдеглээн. Спорттуң материал-техниктиг баазазы калбарып турар. Үш чыл иштинде 12 спортзалдарын, 10 тирлерни ажыглалга хүлээлген. ССРЭ-ниң 20 спорт мастерлерин, 115 мастерге кандидаттарны, спорттуң национал хевирлеринге РСФСР-ниң 21 спорт мастерлерин белеткээн.

Күш-культура болгаш спортче 11 муң кижини хаара туткан. Аныяктарны күш-культура болгаш спортче хаптыкшылар, ГТО комплекизин шиңгээдир талазы-биле ажыл Барыын-Хемчик, Таңды, Эрзин районнарда болгаш Кызыл хоорайда алаак идепкейжээн.

Моон-биле чергелештир республиканың чурттакчы чоннуң ортузунда күш-культура-спорт болгаш кадыкшылга массалыг ажылдар үстүкү органнарның база Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң бо талазы-биле доктаалдарының негелделеринге дүүшпейн турар деп Министрлер Чөвүлели демдеглээн.

Республикага күш-культураны болгаш спортту хөгжүдеринде улуг четпес чүүл болза оон массалыг эвези, спортчуларның мергежилиниң чабызы болуп турар. Күш-культураны болгаш спортту организастыг кылырында чоннуң чүгле 22 хуузу киржип турар. Элээн хөй улуг бүдүрүлгелерде, албан организацияларда күш-культура коллективтери тургустунмаан. Ылангыя көдээ чурттакчыларны маңаа киириштирип турары кончуг эвээш. Баа-Хем, Бии-Хем, Улуг-Хем районнарның совхозтары «Урожай» эки тура спорт ниитилелиниң коллективтиг кежигүннери эвес болуп турар. Чиик атлетика, спортчу оюннар, аът спорту, гимнастика, волейбол болгаш өске-даа хевирлер кошкак нептерей келген. Спорттуң национал хевирлери ала-чайгаарлаашкынга, туризмниң бар аргалары кошкак ажыглаттынып турар.

Кадык камгалал министерствозу спортсменнерниң медицина шинчилгезин ылангыя көдээ черлерде четпес чорудуп, кадыы кошкак уругларга тускай күш-культура мергежилдерин хөй школаларда организаставаан. Чырыдыышкын министерствозу, Профтехөөредилге эргелели өөреникчилерниң, сургуулдарның күш-кажыр кижизидилгезиниң байдалын чогуурун-биле контрольдавайн, бо талазы-биле специалистерни чечтелээрин болгаш оларның мергежилин бедидерин багай боттандырган. Уруглар-аныяктар спорт школазы ажылдарының планы күүсеттинмээн. Школаларга планнаттынган 7 тускайжыттынган класстарның чүгле ийизи тургустунган.

Спортсменнерни, тренер болгаш башкы составты шилип алырында, кижизидеринде четпестер хөй, оларның талазындан спорт этиказын болгаш чурумун хажыдар таварылгалар хаая эвес. Спорт коллективтери школаларга кошкак шефтеп турар. Күш-культураны болгаш спортту пропагандалаарынга, организастаарынга культура-чырыдыышкын болгаш калык камгалал органнары эвээш киржилгелиг. Күш-культура болгаш спорт комитети бо ажылды кошкак удуртуп, спорт ниитилелдериниң, министерстволарның болгаш ведомстволарның күженишкиннерин бо херекке дүүштүрер болгаш каттыштырар эргезин ажыглавайн турар.

Чамдык районнар болгаш Кызыл хоорай Советтериниң күүскомнары, чамдык министерстволар болгаш ведомстволар күш-культураның болгаш спорттуң материал-техниктиг баазазын быжыглаарынче чогуур кичээңгей салбайн келген. Ажылдап турар хөй спорт тудуглары норматиптерге дүүшпес, чамдыкта ээнзиргей байдалда турар. Өөредилге черлериниң спортзалдары массалыг спортка ажыглаттынмайн турар. Кызылда эштир бассейнниң корпус база Совет Тываның 5 чылы аттыг стадионнуң мурнуу талакы олуттары туттунуп эгелевээн. Сосновка суурда, «Барлык» совхозта спорт залдарлыг Культура бажыңнарының тудуглары доозулбаан, а «Большевик» совхозтуң спорт залы чокка дужааттынган. Республикада спорт херекселдери хелезилээр пунктулар организастаттынмаан, спорт бараан-нарын багай садыглап турар.

Үстүнде четпестерни шыңгыы айытпышаан, Министрлер Чөвүлели оларны дарый чайладырын, 1981—1985 чылдарда массалыг күш-культураны болгаш спортту хөгжүдер талазы-биле немелде хемчеглерни алырын, чоң ортузунга күш-культура-спорт ажылын хөгжүдүп, массалыг болдурарын, спорт баазаларын калбартырын, спортту хөгжүдериниң планныг көргүзүглерин күүседирин хандырарын Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң чанында Күш-культура болгаш спорт комитединге, министерстволарга, комитеттерге, ведомстволарга болгаш районнар, Кызыл хоорай Советтериниң күүсекчи комитеттеринге дагзып турар доктаалды хүлээп алган.

МЕРГЕЖИЛИ ХӨЙ

Ындыг кижилерниң дугайында тыва улус «көрбээн чүвези чок, кедүрбээн хевээ чок» дей чугаалажыр. Кара-оол Оручаевич Иргиттиң барбаан-чорбаан чери-даа чок, кылып билир ажыл-мергежили-даа эңмежок. Ол солун амыдыралдыг кижилерниң бирээзи.

Оон күш-ажылчы узун оруу төрээн чери — Бай-Тайга районнуң Шуй биле Тээли аразынга телефон харылзаа шугумунуң тудуундан эгелээн. Оон соонда аныяк оолду Совет Армияның хүрээлелинче чедирткен. Ол далайның чадаг шериинге албан эрттирип турган, Курил ортулуктарының кадыг-дошкун агаар-бойдузунга, Оожум океанның ажыг чыварынга дадыгып каннаан. Шеригден халашкаш, Иргит төрээн Шуюнга чедип келгеш, боданып эгелээн. Амыдыралга бодунуң туружун тывары, каяа ажылдаарын, чүнү кылырын, кандыг мергежил чедип алырын шиитпирлээр үе келген.

1953 чылдың ноябрь 20. Кара-оол Иргитке ол хүн кажан-даа уттундурбас. Ынчан ол бөлүк өөрү-биле Хемчик бажынга ажыттынгаан алдын уургайынга ажылдаары-биле чеде берген. Оон эгелээш оон ажыл-амыдыралы — төрээн Тывазының казар байлаан шинчилеп тывар ажылдар-биле холбашкан. Үш чыл эртенде ол геологтарның кадыг-берге ажылынга чаңчыгып, чер үттээр мастерниң мергежилин кызымаа-биле шиңгээдип алган. Черниң хаңы каъзын өрүмнеп-үттээш, казар байлактарның курлавырын, шыңарын тодарадып тыварынга Иргит 17 чыл дургузунда бараан болуп, мөгаг-шылаг чок ажылдап келген.

Хемчикте Час-Адыр, мөңгүн суглуг Терлиг-Хая, Таңдының кобальтылыг Хову-Аксы... Бо черлерге коммунист Бара-оол Иргит ажылдап турган. Совет чазак оон кызымаккай, могаг-шылаг чок ажылын бедик-биле үнелээш, «Хүндүлелдиң Демдээ» ордени-биле шаңнаан.

Амыдыралының эжи-биле Кара-оол Оручаевич биле Сендажы Ивижиковна Иргиттер Чадаанага он чыл бурунгаар көжүп келген. Кайызы-даа тудугга ажылдап эгелээн. Улатпаанда К. О. Иргит № 463 БМК-ның бызаңчылар бригадазын удурту берген.

Дүүңгү даг үттээр мастер, бөгүн бызаңчы апарза-даа, ол кылган ажылынга кызымак, алызындан тудуңгур, усшевер холдарлыг болгаш, эпөөрү-биле эп-найыралдыг ажылдап келгеш, чүгле бригаданың эвес, бүгү коллективтиң хүндүткелин чаалап алган. Кылган ижин эчизинге чедирбээнде, сеткил-сагыжы дыспес, ажыл-ишчи коммунистиң баштаан бригадазы районнуң девиекээринде дыка хөй тудуг объектилерин ажыглалга киирерингe кирипкен. Оон бригадазы Алдан-Маадырда школа тудуун, Чадаанада «Чечена» уруглар садигин, Хорум-Даг, Чыргакы суурларда көдээ Культура бажыңнарын, «Чыраа-Бажы» совхозта Шык-Бажы, СЭКП-ниң XXII съездизи аттыг совхозта Дөргүн сүт-бараан фермаларынга үлегерлиг инек кажааларын, районнуң дыка хөй суурларында уруглар албан черлериниң тудугларын ажыглалга киирерингe кирипкен.

Оон партийжи даалгазы — агитатор. Делегей байдалының дугайын база чуртта, республикада, районда болуп турар болуушкуннарны эш-өөрүнге чугаалап берип турар. О. Иргит Чадаана хоорай Совединиң депутаты хүлээлгезин база чедиишкинниг күүседип келген.

Тудуг ажылынга Бара-оол Оручаевичиниң кызымак ажыл-ижи «Күш-ажылчы шылгарал дээш» медаль-биле демдеглеттинген.

А. Сендажы Ивижиковна сөөлгү беш чылдың шалыпчызы болуп, чоокта чаа чазактың дээди шаңнал-хавыяаларының бирээзи — Күш-ажылдың Кызыл туг ордени-биле шаңнаткан.

Б. Иргит аңнаарынга хандыкшылдыг. Ээлчеглиг шөлээзин аңныыр сезону эгелээри билек алгаш, аңнап чорупгар чаңчылдыг. Хемчиктиң башкы болгаш соңгу таңдыларында оон дииннеп, киш сүрүп чорбаан хемнер, сыннары ховар. Дуржулгалыг аңчы беш чыл бурунгаар күрүнениң «Хемчик» аңныыр-тывыш ажыл-агый чериниң штаттыг аңчызы апарган. Ол чериң хаяы каъдындан эртине байлак тып чораан өрүмнекчи мастерден, ам сураглыг аңчы, «чымчак алдынның» тывыкчызы апарган. Аңчы беш чыл улаштыр «Социалистиг чарыштың тиилекчизи» херек демдээниң эдилекчизи болган. Бо чылдың бирги кварталында 3000 рубльдиң өлүүн дужаар хүлээлгезин 120 хуу күүсеткен.

Аңныыр сезону эртерге, Бара-оол Оручаевич бригадазы-биле районнуң ажыл-агыйларынга кереө ёзугаар тудуг ажылын кылып, хой кажаалары болгаш кыштаглары, малчыннар чурттаар бажыңнарны тудуп турар. Бригада «Тыва» совхозтуң Айлыг-Ойда 500 хөй кирер кажааның тудуун доскаш, ам ында ийи аал ишти чурттаар бажыңның тудуун чылдың бирги чарлыында бүрүн доозар сорулгалыг ажылдап турар.

А. ДОНГАК.
Чөөн-Хемчик район.

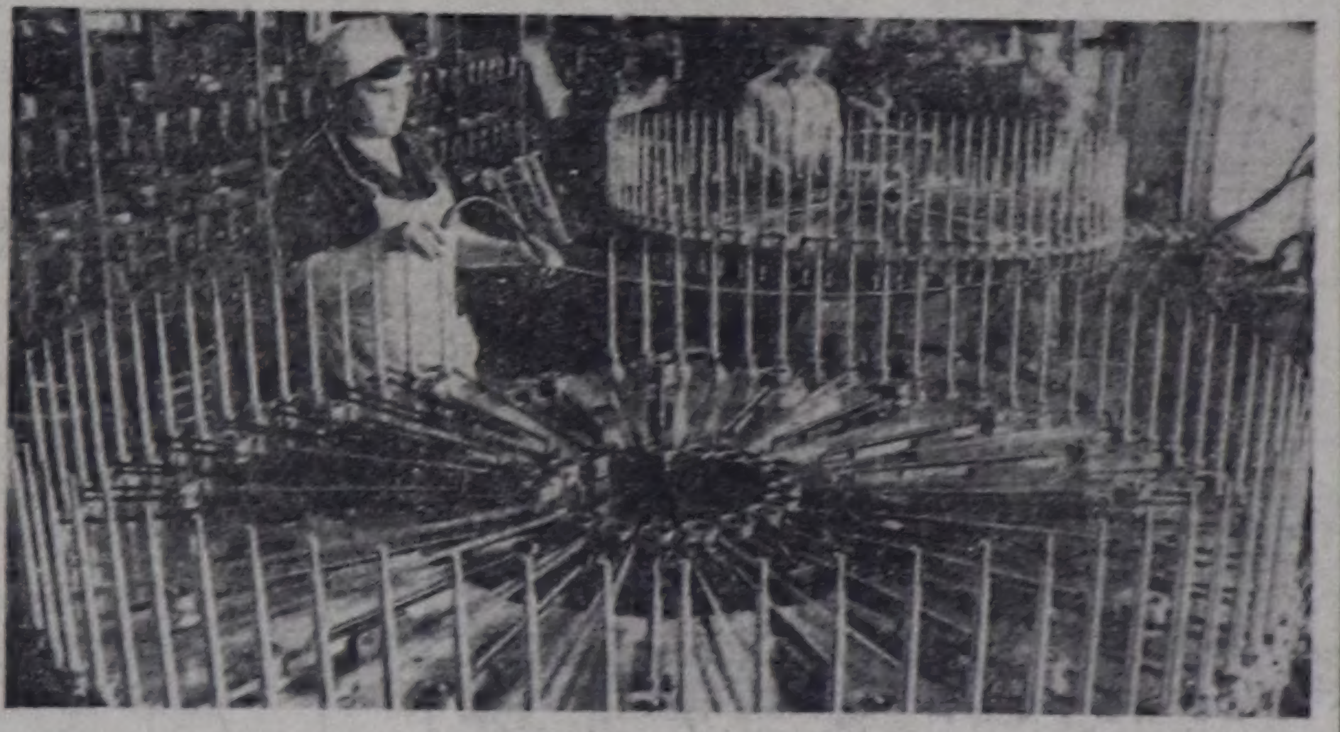

Москва область. Күш-ажылдың Кызыл туг орденниг «Коломнатекмаш» бүдүрүлге каттыжыышкынының ээргиш болгаш аргыыр машиналарны ажылдавайн турар ындыг пес-таавы бүдүрүлгезин бистиң чуртувуста чок чыгыы. Ол дээрге ындыг машиналарны ССРЭ-де бүдүрүп турар чаңгыс бүдүрүлге чери. Оон продукциязын Совет Эвилелиниде пес-таавы машина тудуушкунунуң бүгү бүдүрүлгелеринче, ЭДЧ кежигүннери чурттарже, өске-даа даштыкы чурттарже чорудуп турар.

ЧУРУКТА: ээргиишти хынаар ротор стендилери. Залчыгда маңаа 6000 кылыгларны шенеп эрттирер.

Н. Анимовтуң фотозу.
СЭТА-ның фотохрониказы.

Айтырыгга харыы

ТӨЛЕВЭЭНИ ЧӨП

Эргим редакция! Тока аттыг совхозка трактористеп турумда, мени механиктедип каан. Аңаа үш чыл болдум, ол үениң дургузунда трактористиң стаж акшазын албадым. Ол чөп бе азы менээ төлеп бээр бе?

С. Күжүгет,
хоочун механизатор.

СЭКП ТК-ның, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң болгаш ВЦСПС-тиң 1966 чылдың апрель 22-деги «Совхозтарның болгаш күрүнениң өске-даа көдээ ажыл-агый бүдүрүлгелеринде ажылдап турар тракторист-машинистерниң продукция бүдүрерин улгаттырарынга материалдыг сонуургалын бедидер дугайында» доктаалында үш чылдан өрү ажылдаан тракторист-машинистерге ажылдаан акшазының 12-25 хуузун немей бээрин көрдүнген. Ол төлевир чүгле херек кырында ажылдап турар трактористерге, машинистерге, трактор-хову бригадаларының бригадирлеринге, оларның дузалакчыларынга хамааржыр.

Септелге мастерскаязында ажылдап турар токарьларга, дарганнарга болгаш механиктерге стаж акшазы бербес, ынчангаш тракторист кижи өске ажылче шилчээнде ук акшаны төлевээни чөп.

А. АЖИ,
профэвилелдерниң область чөвүлелиниң юристконсультантызы.

БҮЗҮРЕЛ

«Кызыгаар» совхозтуң үйдезилекчилери хөй. Олар совхозтуң экономиказының сайзыраңгайжыдарынга доктаамал идепкейлиг үлүүн бараалгадып чоруур. Ындыгларның бирээзинге Соян Хайыпны хамаарыштырып болур. Чоокта чаа оон-биле ужуражып, эрткен оруун хөөрежип ордувус.

—Колхоз тургустунуп турар үеде аныяк мен. Ынчан он шаа хире бажыңчыгаштар бар чүве. Бир-ле кежээ улуг хурал чыылдырган. Аңаа элээн каш кижини бригада, звено удуртурунга томуйлап турган. Колхоз баштаар чери мени тудуг бригадирледип каан. Тудугжуларның ажылдаары хөлчок эки. Чүнү-даа даандырарга, чажам дивес кылыр турдулар. Ол үеде тудуг материалын 40-50 километр черден сөөртүр турган бис. Маңзаларны боттары хол-биле кылып белеткээр. Эжик, рама болгаш кастактарны база боттарывыс кылып алыр. Туруйбу, чугай белеткээр тускай звенону база тургускан бис — деп, Эренчинович эрткен үе-биле амгы үени деңнеп чугаалап орар.

Шынап-ла, ол үениң тудугжуларының шалыпкын ажылын оон чурттакчылары база караавыс-биле көрүп келген бис. Олар дөртен ажыг тудугжу болгай. Чыл санында тудугжулар чеди-сес чуртталга бажыңын, беш мал кажаазын ажыглалга киирип келген. Школа, ясли-сад болгаш контораны боттары тудуп белеткээн. Ол-ла бүгү тудуглар амгы хүннерде совхозтуң чоңга кол бараан болур черлери болганынга оон сеткили ханып чоргаарланыр.

Колхоз совхоз кылдыр эде тургустунган. Чоннуң амыдыралы, тус черниң сайзыралы улам хөгжээн. Амгы үе шынап-ла магалыг. Бежың-балгат ийикпе өске-даа тудуглар кылыр дээнде, оон материалдарын машина сөөртүп бээр. А тудугжулары тускай шалыңныг болур. Колхоз турда ай санында күш-хүн санаар. Чыл дургузунда эки ажылдаан кижи акшаны алаа алыр. Чамдыктары харын-даа өрелиг артар турган. Ниитилел чеми чигеп дээн акшазын тыртып апаар. Ам магалыын көрүңер даан, ай санында ийи катап шалың алыр. Мындыг таарымчалыг байдал турда, кижи канчап ажылдаксавас боор деп хоочун тудугжулар шынап-ла чугаалаар.

Хоочун тудугжу каш чыл улаштыр үлегерлиг организакчы болуп ажылдап чорда. Колхоз баштаар чери аңаа малчыннаарын сүмелээн. Коммунист кижите ол хире бүзүрелди берип турда, күсетпеске кайын бээр дээш. Ол даалганы күзелдиг-биле хүлээп алган. Ол партия эге организациязының даалгазы-биле төрүүр хойлар малдай берген. Х. Соян мал ажылынга безин 20 ажыг чыл чедип чоруур. Бо үелерниң иштинде алган хүлээлгелерин ол доктаамал ажыр күүседип келген. Тодаргайлаарга, чүс хойдан-на 85-тен өрү хураган, бир башка онааштыр 2 кг-дан кудук эвес дүктү кыргып ап, күрүнезинге хүжааган. Бо дээрге хоочун коммунистиң төрээн совхозунга бүдүрүкчүлүг күш-ажылының херечизидир.

Хайып Эренчинович бодунга негелделиг, онаашкан ажылынга харыысалгалыг. Хөй чылдарда совхозунга арбын малды, күрүнеге тонна-тонна дүктү кыргып бергенин дээш үнелеедип, «Хүндүлелдиң Демдээ» орден-биле ийи удаа, «Күш-ажылчы шылгарал дээш» деп медаль-биле база шаңнаткан. Ол бо бедик шаңналга улам хей-аът кирип, он бирги беш чылдың планныг онаалдаларын чедимчелиг күүседир дээш өг-бүле улам сорук кирген ажылдап турар.

Бо чылын өг-бүле чүс хойдан чүс хураганны онча-менди камгалап алган. Амгы хүннерде Шарапурда малын семиртип, хүр-менди чайлаглап орар.

У. ЭРЕНДЕЙ.

ПЕНСИОНЕРНИҢ ДУЗАЗЫ

СЭКП-ниң XXVI съездизи улуг назылыг кижилерниң дугайында сагыш салыышкынны күштелдирериниң эргежок чугулазын онзалап айыткан. Ынчангаш оларның айда алыр пенсиязының хемчээлин өстүрген болгаш ажыл кылыпкы дег пенсионерлерниң ниитилелге ажыктыг ажыл-ижин күрүне ужурлулалыг болдурарын көрүп [illegible]. Ону улуг назылыг кижи[illegible] өөрүшкү-биле уткуп [illegible] чугаажок. [illegible] [illegible]ртээзинге [illegible] Бора- ха- [illegible]ниң

Тес-Хем районда танывас кижи ховар.

Бус-биле ажылдаар «локомативтер» механиги мергежилдиг аныяк кижи Кызыл хоорайдан «Тес-Хем» совхозка кээп ажылдаанда бээр дөртен чылдар эрткен. Ол ынчаарда электри энергиязы бээриниң техниказын тус черге тургускан соонда, суурнуң амыдыралче шилчээн Берт-Дагга ильичиниң лампочкалары чайынналы берген. Оон-биле чергелештир ыяш дилер цех ажылдап эгелээн болгаш дилиг материалдары-биле боду хандыртынар арга совхозка тургустунганы бүдүрүкчү күшке улуг идиги болдурган. Электри чырыын болгаш ыяш дилдирер хирээлерни-даа локомативтиң дузазы-биле ажылдадыр болгай.

Б. Шалык совхозунга хөй чылдарда пилорамщиктеп ажылдаан болгаш хөй кижини ынак мергежилинге өөреткен. Оон дилдирген ыяштары ажыл-агыйга үнелиг тудуг материалдары болуп, чеже-чеже чаа тудугларга ажыглаттынмаан дээр.

Ол ам пенсияже үнгенде болза амга чедир дагдыныкчы хүлээлгезин күүседип, күш-ажылчы амыдыралын уламчылап ышаан. Бора Араажыевич чоокта чаа «Кызыгаар» совхозка пилорама пегин тургузушкаш келген. Бодунуң ишчи, улуг назылыг дагдыныкчының күш-ажылчы дуржулгазын, оон арга-сүмезин ак-эриктиглер ам амыдыралга ажыглап турарлар. Баштайгы чудуктан дилдирген тудуг материалы сүүр чаагайжыдылгазынга ажыглаттынган. Эки кылган ажыл — элеп четпес алдар дээр болгай. Совхозтуң дирекциязы, ажылчын комитеди чурттакчыларның мурнундан бүдүүнүг холдуг кырганга өөрүп четтиргенин илереткен.

Бора Араажыевич чүгле Тес-Хемде эвес, акы-дуңма Мөөлдүң Барыын-Гурун аймаанга база барып, пилорамаларны тургузушкан черин бирээзи.

М. ТИРЧИН.

ИНТЕГРАЦИЯНЫҢ КОМПЛЕКСТИГ ПРОГРАММАЗЫ

Экономиктиг Дузалажылга Чөвүлелиниң сессиязының XXXV хуралы Болгарияның найысылалы Софияга бо чылдың июль 2-де ажыттынар. Социалистиг дем каттыштырылгазының амыдыралында алдарлыг юбилей-биле — Социалистиг экономиктиг интеграцияның комплекстиг программазының 10 чылы-биле холбаштыр ол хурал болуп эртер.

Ажыл-агыйжы дем каттыштырарын ханыладырынга, экономиктиг дузалажылганың айтырыгларын комплекстиг шиитпирлээринге акы-дугма чурттарның боттуг херегледи 1971 чылдың июльда Бухарестиге ЭДЧ-ниң XXV сессиязының ажылының үезинде чазактар баштыңнарының ат салганы документиге илерейлеттинген.

Кады ажылдажылга ооң мурнунда үелерде улус ажыл-агыйының тус-тус чамдык адырларга көлдүүнда боттаныл турган. Социалистиг чурттарның дем каттыштырылгазының программазын чүгле материалдыг бүдүрүлгеге, эртем болгаш техникага эвес, харын-даа даштыкы садыг, сац-хөө болгаш чаали харылзааларының талазы-биле ажылдап кылыры эргежок чугула болган.

Социалистиг экономиктиг интеграцияның комплекстиг программазын амыдыралга боттандырары — ол дээрге, кады ажылдажылганың күчүзүн быжыглаар ниити сорулгаларны шиитпирлээринге дем каттыштырган күженишкиннерни холбаштырары, делегей системазы болган социализмниң артык күштерин улам-на дээштиг ажыглаары-дыр. Эртем-техниктиг депшилгениң эң чаа чедиишкиннерин шиңгээдип алырынга, улустарның амыдыралының чаагай чоруун болгаш культурлуг деңнелин бедидеринге интеграция база мөгүлиг болуп турар.

Экономиктиг кады ажылдажылганың чугула сорулгаларын шиитпирлээринге комплекстиг программаның чугула ужур-дузазын акы-дугма партияларның чоокта чаа болгулаан съездилери демдеглээн. Экономиктиг Дузалажылга Чөвүлелиниң кежигүннери бүгү чурттарның дем каттыштырган дузаламчызынга даянмышаан, социалистиг дем каттыштырылгазы делегейге бодунуң туруштарын дыка быжыглаан. Дем каттыштырылгазының чурттары национал орулганың өзүлде темпилериниң талазы-биле капиталистиг чурттарны бузурелдиг мурнап турар. 1980 чылда оларның национал орулгазы ниитизи-биле 84 хуу немей өскен. Үлетпүр бүдүрүлгезиниң чылда немей өзүлдези 6,3 хуу болган. Ол дээрге — капиталистиг кол күрүнелерниң хөгжүлдезиниң темпилеринден барык ийи катап артык болуп турар.

Комплекстиг программаның боттаныышкыны акы-дугма күрүнелерниң экономикаларын деңге хөгжүдер арганы берген. Ол программага дүүштүр заводтарны болгаш газ, нефть дамчыдар хоолайларны дерип, черниң болгаш космостуң экспедицияларын кады боттандырып келген.

Экономиктиг Дузалажылга Чөвүлелиниң кежигүннери чурттарның экономиктиг болгаш социал хөгжүлдезин планнаарынга болгаш холбаштырарынга кады ажылдажылганы ханыладырының сорулгалары комплекстиг программада кол чүүл болуп турар.

Амгы беш чылда национал планнарны холбаштырганының алыс түңнелдерин ЭДЧ-ниң сессиязының Софияга болур XXXV хуралынга үндүрер. Кады ажылдажылганың узун хүусаалыг бүдүн программаларын боттандырары-биле холбашкан социалистиг интеграцияда принципиалдыг чаа угланыышкынны барымдаалавышаан, ол ажылды чорудуп келген. 1981-1985 чылдарда хөй талалыг интеграция хемчеглериниң дугуржушкан планын база ажылдап кылган. Оон телевидение ЭДЧ-ниң сессиязының ам болур хуралының киржикчилери чугаалажып көөр.

Специализастаан барааннарның садыглажырын көвүдээри — акы-дугма күрүнелерниң нити бараан саарылгазында доктаамал быжыг угланыышкын-дыр. Чижээ, машина тудуунуң специализастаан он муң ажыг аттарлыг кылыгларын акы-дугма социалистиг чурттар боттарының аразынга садыглажып турар. Атомнуг машина тудуунуң талазы-биле улуг хемчээлдиг дугуржулгалар ЭДЧ-ниң кежигүннери чурттарның аразынга кылдынган.

Специализацияның болгаш кооперастаашкынның ажыктыын кады ажылдажылганың практиказы бадыткап көрүскен. Хөй кылыглар ажыл-агыйжы дем каттыштырылгазының шылгаттынган ол хевирлериниң материалдыг илергейлээшкини болуп турар. Чижээ, Венгрияның «Икарус» деп автобустарын, Герман Демократтыг Республиканың заводтарының пассажирлер вагоннарын, Чехословакияның «Татра» деп чүък машиналарын азы совет «Жигули» деп чиик машиналарны бүдүреринге хөй чурттарга кылган дериг-херекселдерни ажыглап турар.

Ындалзажок, ажылы бичии дүмей бүдүрүүшкүннер база бар. Специализация талазы-биле программаларга бүдүрүлгениң ийиги чергелиг адырлары база кирип турар. Ындалзажок, ЭДЧ-ниң интеграция программазынга эң чугула адырларны тодаргайлап кииргени. Чижээ, машиналарның болгаш дериг-херекселдерниң чезин балуктерин тодаргайлаан болгаш оларны хөгжүдеринче кол кичээнгейни угландырар.

Ю. СИНЯКОВ. (ПМА).

Эртемниң болгаш техниканың чедиишкиннери

ТУРБИНА ЧОК ЭЛЕКТРОСТАНЦИЯЛАР

Крымда, Азов далайның эриинде Ленино суур чоогунда 5 муң киловатт күчүлүг хүн чылыынга ажылдаар бистиң чурттуста бир дугаар шенелде электростанцияның тудуу эгелээн. Хүн энергиязын электри энергиязынче мынаа чоорту шилчидер: баштай сугну хүн херелдериниң дузазы-биле 300 градус чедир изидер, оон соонда анаа чылыглыг электростанцияда дег турбина-генераторнуң дузазы-биле токту алыр.

Хүн энергиязын фотоэлектрилиг плёнка элементилериниң дузазы-биле электрилиг энергияже дорт шилчидер электростанцияларны тудуп тургузарының ажылдары база чорупп турар. Чурттуң 13 дээди өөредилге черлеринде бо талазы-биле ажылдарны мөөңнештир түңнеп турар Харьковтуң Ленин аттыг политехниктиг институтунда фотоэлементилерни тургузар талазы-биле ажылдарны шапкынчыткан.

Чаңгыс талалыг эрттирикчиниң кончуг чуга кыртыжын чыпшырган 10×15 миллиметр хемчээлдиг металл пластинканы анаа көргүстүлер.

—Хүн энергиязын электрилиг энергияже шилчидериниң үндезинин бо-дур —деп, ажылдарның удуртукчузу физика-математика эртемнериниң доктору, профессор Борис Бойко чугаалады. — Улуг хемчээлдиг фотоэлектрилиг хүн станцияларын тударынга мындыг шилчидикчилер хөй херек апаар. Ажылдаарынга идегелдиг болгаш ажыктыын хандырбышаан, оларның ажылдаары чылыглыг электростанцияларның-биле деңнежип турар кылдыр шилчидикчилерни кылып бүдүрери эң чиик үнелиг болуруң чедип алыр ужурлуг бис. Ам дээрезинде фотоэлектрилиг плёнка шилчидикчилерни кылып бүдүрери улуг өртүнелиг болуп турар. Бистиң сорулгавыс чүл дизе оларны бүдүрериниң өртүнезин оода он катап чиңгедири болур.

Фотоэлектрилиг хүн станцияларын чүгле хөй чырыктыг, чылыглыг черлерге эвес, а харын калада-даа тургузуп болур. Шилчидикчилерниң санын таарыштырып турган мындыг станцияларны кандыг-даа сорулгаларга ажыглаар апаар. Радио дамчыдыкчыларынга, ужар чүүл болгаш далай маяктарынга, улуг эвес ажыл-агыйларга насостар ажылдадырынга херегләэр бичии станциялардан эгелээш күчүлүг энергия системазынга киирттинмес девискээрлерниң үлетпүр бүдүрүлгелеринге, чурттакчылыг черлерге ажыглаары-биле миллион-миллион киловатт күчүлүг станцияларны тудуп болур.

Фотоэлектрилиг станция хүндүс электри энергиязын чыып ап эгелээр, херегледикчилерже ону чорудуп-даа турар. А дүнеки үеде хүндүс чыгдынган электри энергиязын электри шугумунче дамчыдар.

Фотоэлектрилиг хүн станциязынга чылыглыг станцияга дег хөй дериг-херексел, анаа ажылдаар хөй кижи херээ чок.

—Идегелдиг болгаш ажыктыг ажылдаар, өртүнези улуг эвес фотоэлектрилиг шилчидикчилерни бистиң эртемденнеривис бо беш чылдың төнчүзүнге чедир чогаадып кылырының сорулгазын салган ажылдап турар — деп, институттуң ректору, техниктиг эртемнерниң директору, профессор Николай Киркач чугаалады. — Чурттуң 1981-1985 чылдарда болгаш 1990 чылга чедир үеде экономиктиг болгаш социал хөгжүлдезиниң программазында көрдүнген хүн болгаш энергияның катап тургустунар өске-даа хевирлерин ажыглаарының хемчээлин улгаттырар дугайында сорулгаларның амыдыралга боттандырарынга фотоэлектрилиг хүн станциялары дузалаар.

Николай НЕСВИТЕНКО,
ПМА-ның корр.

Бомбурзектиң судалы

СЭТА-НЫҢ КОРРЕСПОНДЕНТИЛЕРИ ДЫҢНАДЫП ТУР

ДАШТЫКЫ БОЛУУШКУННАР ДОПЧУЛАЛЫ

СЕССИЯ ДООЗУЛГАН

ГАВАНА. Кубаның улусчу эрге-чагыргазының Национал ассамблеязының ээлчеглиг сессиязы Гавананың Конгресстер ордузунда доозулган. 450 ажыг депутаттар анаа киришкен, оларның аразында— Кубаның Компартиязының ТК-зының Бирги секретары, республиканың Күрүне чөвүлелиниң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы Фидель Кастро бар.

«Делегейниң парламентилеринге болгаш улустарынга» ССРЭ-ниң Дээди Советиниң Кыйгырыын деткээн резолюцияны сессияның ажылының үезинде депутаттар чаңгыс ап-сеткилдиг хүлээп ап, боо-чепсекти эндере бүдүрерингe удур, бүгү делегейге тайбың дээш улустарның демиселин идепкейжидеринче угланган чугула совет инициативага бедик үнелээшкинни бергеннер.

ЧАЗАК ТУРГУСКАН

РИМ. Италияның республиканчы партиязының политиктиг секретары сенатор Дж. Спадолини Италия Республиканың делегейниң ийиги дайыны доозулган соонда сан талазы-биле 43-кү чазаан тургускан. Чурттуң кол политиктиг партияларының удуртукчулары-биле хөй хүн сүмележиишкиннерниң түңнелинде министрлерниң ажылдап кылдынган даңзызын Италияның президентизи А. Пертиниге ол киирген.

Христиан демократ А. Форланиниң баштааны, дөрт партиядан тургустунган сөөлгү чазак чагырыкчы буржуаз хөй-нурууннуң кол-кол төлээлекчилериниң чажыт үүлгедишкиннеринге борашканын сойгалап илереткени-биле холбаштыр халажып үнер ужурга албадаттарга, бир ай ажыг үе мурнуу чарыында ээлчеглиг политиктиг чидиг кризис кыптыгып үнген турган.

Чаа кабинет коалиционнуг бүдүштүг болган, ындалзажок мурнундагы чазактан бо чазактың ылгалы министрлер чөвүлелиниң даргазы 35 чыл дургузунда бир-ле дугаарында христиан демократ эвес кижиниң болуп турары болур. Чагырыкчы коалицияда беш партияның: ХДП-ниң, социалистиг, социал-демократтыг, республиканчы болгаш либералдыг партияларның төлээлекчилери кирген.

ДИПТИҢ АЙТЫРЫГЛАРЫН ЧУГААЛАШКАН

НАЙРОБИ. Африка чаңгыс эп организациязының кежигүннери күрүнелерниң күрүнелер болгаш чазактар баштыңнарының XVIII сессиязы ажылын ында доосткан. Африка диптиң айтырыгларын ооң киржикчилери чугаалажып, политиктиг болгаш экономиктиг эң чидиг айтырыгларны дугайты каш-даа чугула документилерни хүлээп алган.

Мурнуу-Африка республиказа апартеидтиң системазын мөңгежидериче угланган расисчи ёзу-чуруму-биле Вашингтонның сүлчээлежилгези, Каттышкан Штаттарның болгаш барыын талакы өске-даа күрүнелерниң Намибияга хамаарышпас чорукту тыпсырын соңгаарладыр дээр оралдажыышкыннарын сессияның киржикчилери шиитпирлиг буруу шапкан.

Африканың Мурнуу чүгүнде национал-хосталгалыг шимчээшкиннерни, Палестинаның хосталга организациязын —бүрүн деткип турарын ассамблеяның киржикчилери база дагын медеглеп, оларга материалдыг, моральдыг, политиктиг, дипломаттыг болгаш өске-даа бүгү талалыг деткимчени көргүзеринче Каттышкан Нациялар Организациязын кыйгырган. Кожазында күрүнелерниң — Эфиопияның, Кенияның болгаш оон-даа өскелерниң девискээрлерин хунаап алыксаар чоруун каарын Сомалиниң ёзу-чурумундан Бүгү-африка шуулганының киржикчилери негээн.

И. ГАНДИНИҢ КЫЙГЫРЫЫ

ДЕЛИ. Чамдык күштерниң Индияның национал чаңгыс эвинге согуушкун тавар ыштырар дээр оралдажыышкыннарынга хамаарыштыр серемчилелдиг болурунче индий улусту Индияның премьер-министри Индира Ганди кыйгырган.

Уттар-Прадеш штатка Лакхнауга болган массалыг митингиге чүве чугаалап тура, Индияның дайзыннары ооң национал чаңгыс эвин баксыратырын, ол ышкаш каяа-даа каттыжыпастар шимчээшкининге чарылдырыышкын тавар ыштырарын болгаш Азияның хөгжүп орар күрүнелериниң аразында чөрүлдээлерни хайныктырарын оралдажып турар-дыр деп, И. Ганди медеглээн. Индияның амыдыралчы чугула эрге-ажыктары чурттуң бүгү улустарының сырый каттыжыышкынын камгалап арттырарын, дыл болгаш шажын-община ылгалдарын чылдакка алгаш, оларның аразынга кандыг-бир чөрүлдээлерниң тыптып келирин болдурбазын негеп турар деп, премьер-министр онзалап демдеглээн.

БУУРАП ДҮШКЕН

ЛА-ПАС. Шеригниң дээди дужаалдыг бөлүк офицерлериниң Боливияга күрүне эргилдези кылыр дээн оралдажыышкыннары буурап дүшкен. Президент ордузунуң чанында парлалга болгаш информация чериниң чиңгине секретарының албан хуузунда дыңнатканын ёзугаар алырга, үймээн үндүрүкчүлерниң удуртукчулары — курган чер шериглериниң командылакчызы, шериг хунтазының кежигүнү генерал Умберто Кайохту болгаш шеригниң штаб начальниги генерал Лусио Анес оларны тудуп хоругдаан.

Боливияның президентизи генерал Луис Гарсиа Месаны чепсектиг күштер бүрүн деткип турарын дыңнадыгда онзалап демдеглээн.

БОО-ЧЕПСЕК СУРАГЛАП

НЬЮ-ЙОРК. Кыдат шеригниң кол штавының начальниги Ян Дэчжи баштаан шериг делегация Барыын Европаның чамдык чурттарынче Пекинден чорупкан. Ол делегация боо-чепсек садып алырынга хамаарыштыр чугаалажыышкыннар чорудар бодалдыг чоруткан.

НАТО-нуң удуртур органнары, ол ышкаш АКШ-тың күрүне департаментизи амгы үениң боо-чепсээн Кыдатка садарын кызыгаарлаарын чоокта чаа күш чок болдурганы билдингир болгай.

АНЫЯКТАРНЫҢ ПАТРИОТЧУ ХҮЛЭЭЛГЕЗИ

ХАНОЙ. Вьетнамның аныяктары боттарының патриотчу хүлээлгезин алдарлыы-биле күүседип турар. Улам эки белеткелдиг аныяк өскен республиканың чепсектиг күштериниң хүрээлениинге чылдың немежип кирип турар. Хо Ши Минниң Коммунистиг аныяктар эвилелиниң ТК-зының органнызастааны, аныяктарның шериг-патриотчу кижизидилгезинге тураскаатткан конференцияга ол дугайын чугаалаан. Төрээн чурттуң хамаарышпас чоруун камгалаар, боттарының дайынчы хүлээлгезин төлептиг күүседир деп, Вьетнам оолдар, кыстар шиитпирлиг сорук киргенин анаа чугаалаан.

(СЭТА).

ФКП-НИҢ ЧИҢГИНЕ СЕКРЕТАРЫНЫҢ МЕДЕГЛЕЛИ

ПАРИЖ. (СЭТА). Француз коммунистиг партияның ТК-зының пленуму президент болгаш парламент соңгулдааларының түңнелдерин чугаалажып көрген. Соңгулдаалар үезинде барын үзелдиг күштер шыңгыы аштырыышкыннарга таварышканын ФПК-ниң Чиңгине секретары Ж. Марше пленумга илеткелинге демдеглээн. Чөөн үзелдиг күштерниң тиилелгезинге Коммунистиг партия шиитпирлиг салыышкынны киирген ол онзалап айыткан. Национал хуралга соңгулдааларга бадылаашкыннарның 16 хуузун коммунист кандидаттар чедип алмышаан, президент соңгулдааларының баштайгы бадылаашкыны-биле деңнээрге, түңнелдерин элээн экижиткен. Ындалзажок ол түңнелдер 1978 чылда парламент соңгулдааларында түңнелдерден эвээш болган.

Ындыг байдалдың чылдагааннарын илеткелде тодаргай анализтеп көргүскен. Коммунистерге удур буржуаз пропаганданың өөскүткени «идеологтуг ёзулуг дайын» ол чылдагааннарның бирээзи болган деп, ФКП-ниң Чиңгине секретары демдеглээн.

Чурттуң амыдыралының бүгү адырларынга аар уржуктарлыг улам ханылаан кризистиң байдалдарында демиселди чорудар ужурга коммунистерниң таварышканын ол айыткан. Ындыг байдалдар турда, хөй миллион ажылчы чоннар политиктиг чаартылгаларны кылыры дээш бадылаарынга белен болган.

Француз компартияның сөөлгү съездилериниң шиитпирлериниң шынныын соңгулдааларның анализи бадыткаан деп, Ж. Марше медеглээн. Францияның байдалдарынга дүүшкен социализмни тургузарынче ол съездилерниң тодаргайлаан угланыышкыны амгы кризистен чуртту уштуп алыр аргалыг кара чаңгыс шын орук болуп турар. Социализмче баары — ол дээрге, Францияның мурнунда тургустунган айтырыгларны чаа ёзу-биле шиитпирлээри, чептүг чорукче болгаш социал депшилгеже чоннуң дүрүм ёзугаар чүткүлүн хандырары, чуртту эргелеп башкарарынга ажылчын ангының болгаш ажылчы чоннарның ээлээр ужурлуг олуттарын оларга тыпсыры болур.

Ол сорулгаларны чедип алырынга революстуг партияны— Француз коммунистиг партияны быжыглаары эргежок чугула деп, илеткелде онзалап демдеглээн.

Компартияның кошкаарын күзеп турар кижилер сотка олурар апаар деп, Ж. Марше чугаалаан. Бистиң партиявыс социал болгаш национал чаартылганың улам-на күчүлүг күжү болзун дээш 700 муң француз коммунистер моон соңгаарда күженишкиннерни кылыр апаар.

Ажылчы чоннарның таварыжып турары айтырыгларны, бирги ээлчегде ажыл чок чоруктуң айтырыын шиитпирлээри, демократтыг хосталгаларны болгаш эргелерни калбартыры, күрүнениң болгаш ооң институттарын демократчыдары, тайбыңны хандырары, боо-чепсектерни дүжүрери партияның мурнунда салдынган чугула сорулгалар болуп турар-дыр деп, Ж. Марше айыткан.

Чазактың составынга коммунистерни киргенин чурттуң политиктиг амыдыралында эң чугула болуушкун кылдыр ФКП-ниң Чиңгине секретары үнелээн. Коммунистерни чазактың составынга киргени хөй миллион эр, херээжен французтарның күзелинге дүгжүп турар. Ажылчы чоннарның идегелдерин хандырар дээш коммунистер бүгү-ле чүүлдерни кылырын Ж. Марше оларга бүзүреткен.

ФКП-ниң ээлчеглиг съездизин 1982 чылдың [illegible] төнчүзүнде, февральды[illegible] де чыылдырары [illegible] тааткан.

ГДР-ниң Одерде Франкфурт округунуң курорттуг, чараш чурумалдыг Бал-Зааров деп черин «горькийжи» чер деп адап турар. Пролетариаттың улуг чогаалчызы чээрби чылдарның эгезинде манаа дыштанып турган. Чогаалчының төрүттүнгенинден бээр чүс чыл болганында бо орус хевирге туткан бажыңда (чурукта). А. М. Горькийниң музейин ажыткан. Музейниң сонуурган көөрү-биле муң-муң туристер манаа кээп турар. Аныяктарның горькийжи кежээлерин музей ажылдакчылары база эрттирип турар.

АДН-СЭТА-ның фотозу.

МОНЦАМЭ-НИҢ МЕДЕГЛЕЛИ

УЛАН-БАТОР. (СЭТА). Америк шаап халдаар чепсекти Кыдатка бериш эгелээр дээн АКШ-тың администрациязының болалының дугайында дыңнадыгны Моол Арат Республикада сагыш дүвүрээшкини-биле уткаан. АКШ-тың күрүне секретары А. Хейгтиң КУР-га барып чораан үезинде америк администрацияның ол болалының дугайында тускай бадыткаанын МОНЦАМЭ агентилелдиң медеглелинде айыткан.

Шаап халдаарының дайынчы техниказын Кыдатка бээринге кызыгаарлаашкынны Вашингтонның соксатканы АКШ-тың болгаш КУР-нуң аразынга шериг-политиктиг кады ажылдажылганың хемчээлдериниң калбарган дугайында херечилеп турар. АСЕАН-ның кежигүннери чурттарның даштыкы херектер министрлери-биле ужуражыышкынга А. Хейг чүве чугаалааш, кандыг-бир «чаңгыс аай фронтуну» тургузарынче кыйгырган. Ол дээрге — АКШ-тың дайынзырак айыылдыг политиказынче ол чурттарны киирер дээн оралдажыышкын болган.

Шаап халдаарының боо-чепсектерин Кыдатка садар дээн АКШ-тың планнары Азияга болгаш бүгү делегейге тайбынның хөрээнге айыылды улам күштелдирип, дүшкүүрлүг чорукту чидиглендирип турар деп, Моол Арат Республикада санап көрген. АКШ-тың ол шиитпири Азияның күрүнелериниң, хамыктың мурнунда Кыдат-биле кызыгаарлашкак чурттарның айыыл чок чоруунга дорт кыжаныышкын болуп турар.

КУР-биле кызыгаарлашкак чурт болур Моол Арат Республика америк-кыдат шериг-политиктиг кады ажылдажылганың күштелгенинге шыңгыы сагыш дүвүрээшкинин илергейлеп турар. Шаап халдаарының боо-чепсектерин Кыдатка бээр дугайында АКШ-тың администрациязының шиитпирин Моол Арат Республика шыңгыы буруу шаап турар.

ИРАНДА БОЛУУШКУННАР

ТЕГЕРАН. (СЭТА). Эрге-чагыргада Иранның республиканчы ислам партиязының штаб-квартиразынга күштүг частыышкын болган. Ол үеде анаа партияның удуртукчуларының хуралы болуп турган. Иранның премьер-министри М. А. Раджаи болгаш кабинеттиң кежигүннери, иран парламентиниң даргазы Хамени-Рафсанджани баштаан депутаттар, Республиканчы ислам партияның активчилери хуралга олуржуп турган. ПАРС агентилелдиң медээзин ёзугаар алырга, частыышкынның түңнелинде 64 кижи өлген, оларның аразында — Дээди судтуң даргазы, Түр президент чөвүлелиниң кежигүнү, Республиканчы ислам партияның удуртукчузу аятолла М. Бехешти, 4 министрлер, министрлерниң 6 оралакчылары, парламентиниң 20 депутаттары өлген болуп турар. Частыышкын үезинде бажыңның дээвиири буступ дүшкен түңнелинде оон адаанга бастырган кижилерниң амы-тынын камгалаар талазы-биле хемчеглерни бүгү дүнеүн дургузунда алган.

Премьер-министр М. А. Раджаи, парламентиниң даргазы Хашеми-Рафсанджани болгаш чазактың тускай төлээлекчизи Набави олар балыгланыышкынга болгаш кемдээшкинге таварышпаан. Частыышкын болур мурнуу чарыында олар штаб-квартирадан үнүп чоруй барган турган. Аятолла Хомейниден ангыда Иранның барык бүгү дээди удуртукчулары ол бажыңга туруп турганнар.

Премьер-министр М. А. Раджаиниң медеглелин Тегеранның радиозу дамчыткан. Дүвүрээшкинни болдурбазынче болгаш «сезиниг кижилерниң хөделиишкиннериниң дугайында» прокуратурага база революстуг трибуналдарга дыңнадырынче чоннү ол кыйгырган. Чеди хонуктуң кажыдалын бүгү чуртка чарлаан.

Республиканчы ислам партияның штаб-квартиразынга болган частыышкынга өлгеннерге тураскаал болдурган хөй муң кижи киржикчилиг чыскаалдар Тегеранга болуп эрткен. Аятолла Хомейниниң угланыышкынын деткип турарын чыскаалганнар база катап медеглээн.

«Иран революция тиилээн хүнден бээр бүгү үениң дургузунда эң-не дерзии үүлгедигни Каттышкан Штаттарның агентилери» кылганы дээш АКШ-ты парламент даргазы Хашеми-Рафсанджани буруудаткан болгаш частыышкынга аар өлүм-чидим-биле холбаштыр кажыдалды чоңга илергейлээн чагаа чоруткан. Оон чагаазын радио-биле дамчыткан.

Аятолла Хомейни аятолла Абдолькерим Мусавиардебилини Иранның Дээди судунуң даргазының албан-дужаалынга томуйлаан. Ол ооң мурнунда чурттуң чиңгине прокурорунуң хүлээлгезин күүседип турган. Иранның чиңгине прокурорунуң албан-дужаалынга Юридиктиг дээди чөвүлелдиң кежигүнү Ходжатоль-Эслам Раббани-Амлаши томуйлаткан.

ВАШИНГТОН. (СЭТА). Республиканчы ислам партияның штаб-квартиразының бажынынга бомбаны Иранның дүжүрткен президентизи Банисадрның талалакчылары эккеп салган дээр бодалды Си-би-эс деп америк телекомпанияның чаа медээлер тайылбырлакчызы илергейлээн.

«АКШ-биле харылзаалыг саттыныкчылар бомбаны салган» деп, Тегеран радиозунуң медеглээнин ЮПИ агентилел дыңнаткан.

ТЕГЕРАН. (СЭТА). Имамның угланыышкынының салгакчылары — мусульманчы студентилерниң белеткээни документилерниң чыылдазын «Кейхан» солун парлаан. АКШ-тың элчин черинден хунаап алган документилер президент турган Банисадр АКШ-тың төп разведка эргелелиниң ажылдакчызы Кассейн-Резерфорд-биле сырый харылзаалыг болганын херечилеп турар. Иран революция тиилээр мурнунда-ла Банисадр АКШ-тың шпионнары-биле харылзаалыг турган. Революция тиилээн соонда оон харылзаалары үргүлчүлеп келген. Иранның эрге-чагыргаларының республиканчы органнарының дугайында, чурттуң экономиктиг байдалының дугайында медээлерни Банисадр америк шпионнарга дамчыдып берип келген. Кассейн-Резерфорд бодунуң шиитпири-биле Банисадрны америк фирманың штадынга киирген болгаш ай санында анаа шалыңны төлеп турган. Америк шпион болуунуң турады-биле Банисадрның «эки болгаш багай мөзү-шынарларын» тодаргайлап алган турган.

ПЕКИН ШПИОННАРЫН ЧОРУДУП ТУРАР

ДЕЛИ. (СЭТА). Индияның иштики херектеринге Пекинниң холгаарлаашкыны күштелгенинге хамаарыштыр сагыш дүвүрээшкинин чурттуң парлалгазы илергейлеп турар. Индияның соңгу-чөөн талакы штаттарынче янзы-бүрү шпионнарны, үрегдекчилерни, өлүрүкчүлерни белеткээш, чорударын Кыдат сөөлгү үеде улам идепкейжиткен. Чүгле сөөлгү ийи неделяда безин Индияның Аруначал-Прадеш штадының девискээринче ыдалаан 42 кыдат шпионнарны кызыгаарга туткан.

Индияның айыыл чок чорук күштери Тирап районга (Аруначал-Прадеш штат) Пекинниң бөлүк шпионнарын тудуп хоругдаанын «Нью уэйв» журнал бижээн. Чурттуң соңгу-чөөн штаттарында чарылдырыкчы күштерни сырый каттыштыргаш, Индияга удур кем-буруулуг үүлгедиглерни кылыр планнарны Пекин чогааткан болгаш боттандырып эгелээнин илереткен чажыт документилер ол шпионнардан тывылган.

ТААРЖЫРЫН ШИЛИП АЛЫР

1981 чылда модада кандыг-кандыг өскерилгелер барыл? Ону билип алырын күзээр, сонуургаар кижи хөй. Бүгү-эвилелдиң модельдер бажыңының удуртукчузу С. М. Хейкерниң аңаа хамаарыштыр тайылбырын силерге сонуургаттывыс.

— Джинс модадан «үнүп» турар деп чугаалап болур. Оон орпун чымчак пөстерден, ылаңгыя вельветтен даараан янзы-бүрү фасоннуг чувүрлер солуур. Вельветтен (өңү хамаанчок) кандыг-даа фасоннуг тонну, плащты, сарафанны, костюмну, платьени даарап болур.

Херээжен кижилерниң хевинге хамаарыштыр онзалап чугаалап каар болза амгы моданың кол лозуңу — хептиң чиик, эптиг, таарымчалыг болуру. Херээженнерге чувүр кедери кончуг эптиг. Ындыг-даа болза назы-харны албан барымдаалаар апаар дижир болгай. Бо удаада ол хамаарылга чок. Бир эвес херээжен кижиниң дурт-сыны дорт, чувүр кедеринге таарымчалыг болза, алдан хар-даа үезинде кижилер ону үргүлчү кедип болур. Спортчу стиль-биле даараан хеп аныяк-даа, харназынны дөгүй-даа берген кижилерге эптиг, таарымчалыг. 50 хар ажыг чоруур херээжен кижиниң чувүр, костюм кедип алган чорда көөрге харын-даа ааныг көстүр. Ынчап дурт-сынын шүгдүнүп көөрү албан.

Платье, юбканың узуну кайы хире болур ужурлугул? Ол база херээжен кижиниң дурт-сынындан хамааржыр. Платье азы юбканың узуну дискек кара-биле деп болур ийикпе, азы оон каш-ла сантиметр узаар.

Модельерлер аныяктарга янзы-бүрү фасоннарны сүмелеп турар. Чижээ, гольф моюндуруктуг дорт фасоннуг платьелер, чолдак жакеттер, чырып каан алгыг ийикпе, азы гофре юбкалар кол черни ээлээр. А оларның шимелде-каасталгазын таарыштыр кылып алыры силерниң боттарыңарның тывынгырыңардан, сонуургалыңардан, уран-шевериңерден хамааржыр.

Хепке кандыг өңнер колдаарыл? Эрткен чылын колдуунда-ла янтарь өң модага турган, а ам — алдынналчак, ак-көк өң. Ындыг-даа болза ындыг өңнерлиг хеп-биле кызыгаарланыры албан эвес болгай. Чамдык кижилерге кызыл, хүрең өңнерден даараан хеп харын кончуг таарыжыр. Ынчангаш ону база өөренип көөрү артык эвес. Ак, кара өңнер модадан дүжер эвес, ынчангаш кымга кандыг өңнүг пөс, фасон таарыжырыл, ону шилип алыңар.

Херээжен улуска чараш дурт-сынның болурундан ангыда кандыг-даа идик-хепти таарыштыр, ааныг, чараш кылдыр кедип билири чугула. А бир эвес кезээде мода «ёзугаар» кеттинерин күзээр болзуңарза, бир удаа бодуңарның көрүнчүүже бүгү тала-биле шүгүмчүлекчи көрүп көрүңер дээш. Ынчангаш оон бодуңарга кандыг-бир түңнел ундурериң кызыңар.

Эр улуска таарыштыр даараан хеп — хөйлең болгаш чувүр-даа кедип алзыңарза, кол-ла чүүл сеткил-сагыш талазы-биле чымчак, чылыг, эпке эргим болуруң кажан-даа утпаңар.

УГУЛЗАЛАП ДААРАП ОРАР

Ажыл шагы төнген. Мария Түлүшовна цехке чааскаан арткан. Беш шак ажа дүжүп чорда, бригаданың кыстары чугаа-сооттуг бажыңнарынче тарап эгелээр. Ол черле ындыг, кыстарының соондан чанар. Ажылдап турар черинин арыгшевер бүгү-ле чүве турушта-рында, чурум чыскаалдыг болурун ол хайгаарап пат чанчыккан. Ол-бо чүү-хөөңү ыңай-бээр аайлай салып турда, шак ол хире апаар. Бо удаада база ындыг болган.

Чайгы хүн ам-даа бедик. Мария Түлүшовна комбинаттан үнгеш, бажыңынче базыпкан.

Амыдырал хандырылга комбинадының кызыл-булуңунга девин чаа болуп эрткен коллективтиң нийти хуралы оон сагыжындан үнмейн чораан. Даараныр цехтиң дөрт бригадаларының аразында социалистиг чарышка оон удуртканы бригада мурнаан. Комбинаттың кол инженери ында социалистиг чарыш комиссиязының даргазы З. Н. Туриаева комсомолчу-аныяктарның эр улустуң хевин даараар № 3 бригаданы майда социалистиг чарыштың тиилекчизи кылдыр санап, чарлааш, вымпелди тывыскан. Бригада бо чылдың эгезинден тура, ол шаңналды салбаан. Ам база хүлээлге бүрүн күүсеттинген — бирги черде база катап олар. Ажылдың темпизин моон соңгаарда кошкатпазын М. Т. Новаа бригаданың мурнундан аш-өөрүнуң мурнунга ынчан база катап аазаан. Сөглээн сөзүнге ээ болурунга бригадир бүзүрелдиг. Чүге дээрге бригада кежигүннери Л. Житеева, В. Созыкина, В. Зарихта олар тудуп турда, тудуңгур, «шевер кыс удазынга ораашпас» дижири дег, ындыг ажылгыр мөзү-шынар ол кыстарда бар. Н. Оленик бижып турда, эптиг, хала чок.

Новаа бодунуң маңаа эң баштай ажылдап келгенин ол аразында сактып келген. Комбинаттың хоочуннарының арга-сүмезинден өөренип тургаш, даараныкчы болу берген. Оон ажылы ам оон чүгле тускай мергежилди эвес, а харын ынак херээ апарган. Күш-ажыл стажы — он сес чыл.

... Ол маңаа бир дугаар келгенде цех начальниги аныяк кысче көрген:

— Бистиңинге ажылдаар сен бе? — деп айтырган.

— Ийе, ажылдаксаар-ла дыр мен — деп, ол дидим эвес харыылаан.

— Чогум даараныр билир сен бе, ынчаш?

— Амдызында шоолуг эвес. Өөренип алыр мен.

— Даараныкчы болур күзелиң ылап-да бар бе, Мария? Эки боданып көр. Ажыл, мергежил-ле хөй болгай, чамдызы харын моон-даа чиик. Ай четпейн үнейн дей бербес сен бе?

— Билбес мен, көөр мен — деп, Мария сеткилинден ажыт-чажыт чок харыылаан.

— Көөр эвес... ынак үзе шиитпирлээр херек. Бир эвес кижи күзээр болза, чүнү-даа чедип алыр! — деп, цех начальниги шыңгыы боданырынче угрун чыгаарып оралдашкан. А бирээзи шынап-ла боданыр ужурга таварышкан.

Мария маңаа баштай өөреникчилеп кирген. Дагдыныкчы хоочун угбаларындан бо ажылга уран-шевер хол, чымчак сеткил-сагыш херек дээрзин ол чоорту билип, аңаа херек чүүлдерни сактып ап турган. Оларның ажылынга үнелелди колдуунда-ла чагыкчы бээр. Мария Түлүшовна ол дугайын ам бригадазының кежигүннеринге чугаалап, бот-боттарындан өөренип ап чорууруң чагып сургаан олургулаар.

Бригадада шупту аныяктар, М. Т. Новаа оларның дагдыныкчызы. «Ол-дур көр даан кончуг эки болган-дыр. Чүгле дидим бол» диген сөстерин ол оларга чаңгыс эвес удаа, а чылы-биле чугаалап, сүмелеп келген. Ам оларның даараныры башкызындан дудак чок. Чижээ, Л. Житеева, В. Созыкина оларның дагдыныкчызы.—«Ам мээң дузам чокка ажылдап болур силер. Мээң кылып билир чүвемни шуптузун шыдаар силер» деп бүзүрелдиг сөстери-биле бригадазынга арттырып алган. Мария Түлүшовна аныяк эштеринге кезээде дагдыныкчы болуп арткан.

Мергежилди чедип алыры — херектиң ол чүгле эгези. Ажылының мастери болуру мактаглыг. А мактал, хүндүткел чүгле оон-биле кызыгаарланмас дээрзин ол партияга кирип турда, эш-өөрү аңаа сагындырган.

Комбинаттың шак септээр, чурук тырттырар цехтеринге күш-ажылдың сагылга-чурумун хажыда бээр, чылдагаан чок ажыл шагы үзер чоруктар тургулаан. Ынчангаш ажылдың шынарынга чаңыкчылар-ан хомудалдар кирип тургулаан. Ону чайладыры-биле аңаа хамаарыштыр айтырыгны М. Т. Новаа партбөлүктүң хуралдарынга чаңгыс эвес удаа тургузуп, оларны шиитпирлежиринге боду киржип келген. Комбинаттың коммунистериниң талазындан тодаргай хемчеглерни алганындан ам ол цехтерниң ажылы шуудаан. Чурук тырттырар цехтиң хоочун ажылдакчызы В. Г. Миненкону аныяк комсомолчу В. Дегелевтиң дагдыныкчызы кылдыр бекидилген.

Мария Түлүшовнаның удурткан бригада моон мурнунда хожудап турган, кижилер белен доктаавас, үнеп-кирери хөй. Комбинаттың дирекциязы, партбөлүк коммунист М. Т. Новаага аныяктарның бо бригадазын удуртурун даасган. Оон бээр-ле бригада мурнакчыларның санынче кирген. Вера Зарихтаны өөрү чоокта чаа Казаньче удаан, хөй эвес үе эртерге ол оон быжыкчы мастер болуп, чанып келир, а Васеня Созыкина эрткен өөредилге чылында ажылчын аныяктарның кежээки школазын дооскан.

Комбинатта беш кижи кежигүннүг шынар комиссиязының ажылы эки. Мария Түлүшовна оон кежигүнү. Комбинаттың бүдүрүп үндүрүп турар продукциязының шынары депутатты сонуургатпайн барбас. Ынчангаш мында чагыг бүрүзүнүң шынарынче кичээнгей улуг. Социалистиг чарышты түңнээрде ону чугулалап көөр. Ынчангаш бригада бүрүзү даараан хевин чагыкчыларның дурт-сынынга таарыштыр, ааныг кылдыр үндүрерин бодаар. Оларның чарыштыг бригадазы Л. Пичугина удурткан комсомолчу-аныяктарның даштыкы хеп даараар № 4 бригадазы ол көргүзүглерни база чедип ап келген.

Эрткен чылдың февральда чер-чер Советтеринге болуп эрткен соңгулдаларда Сарыг-Сеп суурнуң № 33 соңгулда округунуң соңгукчулары М. Т. Новааны кодээ Советтиң депутадынга соңгаан. Округтуң девискээринде 35 өреге бар. Депутат соңгукчулары-биле быжыг харылзаалыг. Будумчуга электри дамчыдылгазы кииржип бээрин соңгукчулар депутадындан дилээн. Дилег күүсеттинген.

Комбинатта колдуунда шупту херээженнер ажылдап турар. Ынчангаш ясли-сад болгаш оон-даа өске чамдык айтырыглар тургустунуп келгенде херээженнер чөвүлели депутадынга албан келир, сүмележир. А Мария Түлүшовна ажыктыг сүме кадып, боттуг дуза чедирерин кезээде оралдажыр...

Мария Түлүшовна бажыңында чоокшулап келгенин эскербээн. База бир ажыл хүнү ынчаар төнген. А даарта база бирээзи эгелээр.

В. БИЧЕ.

Давид КУГУЛЬТИНОВ.

ШЫДЫРААЧЫ

Дивеже-даа аңаа канчап бүзүрээр боор
Шыдыраачы дуржулгазын, мергежилин.
Дидим чоруун, оккур салым Таль мен
Салыкчының кежүн көрүп олурарга,
Саавырларда бижиттинмээн кештер кылгаш,
Дээрде шашкан теорияны чүгениелкеш,
Карак чивеш аразында силгип орар,
Каш-ла кежү бүгү холду тура соп каар,
Шырак салыр үрен дээрзин эскерип каан...
Шыдырааага уран арга ол-даа деп бе?..
Тальдың кежү дебюттан-на харыксырап,
Таптыг ортаа кезээ чедип чорда
Байза тудар шыдыраачы көстү берген
«Паганини» шүглүр дээрзи илдең болган.
Чемпион чорааш октадырга хоомай-ла.
«Чеже күжүн үндүрбээн дээр, магам хантан
Ботвинник безин ол хире көшпээн чүве...»
Боданган Таль хелзей аарак дерин чоткан.
Салыкчызы: «Хоомай-дыр» деп химиренген.
Чазый ноян десче кирер чеде берген.
Канчаарыл ам?.. Көжер кештер төнүп каарга
Каш-ла көшкеш мадылап каар, уаук болур!
Таль аңаа аштырдым дээш адын салган.
Таль-даа муңгарапкан. Эмчи эктин кыскан.
Чемпионну удуп алган тиилекчи
Черге чедир кудуйгулеп ёзулааштың
Чазык чаагай, хүндүлээчел салыкчы боор
Чаа-ла Тальды оожуктур сургап орган.
— Удупкан дээш, хорадавайн көрүнерем
Угунда-ла ойнаарыңар шору-дур,—дээн
— Четтирдим,— дээш хаваан дүйүп, база катап
Чемпион-даа шыдыраазын өргүй каапкан.
База катап салза чүл?— деп айтыргаштың,
Кылчаш кылдыр Тальдыва «гений» көрген,—
Баштай салган кежүвүс дег удуп аар мен.
Кырым сынар, күзелинер хүндүлээр мен.
Дагын ойнааш удуп аар деп шыдыраачы
Давды ынчаар бодап чоруур чүве болгай
Тиилелге оон бажын төөретчик бе,
Дидим эвес ойнай каапкаш, алзыпчык бе,
Удатпаанда «Паганини» өндег кылган.
Улуг чемпион шаап халдааш кирпилеткен.
Аныяк оол бар шаа-биле
Арзылаң дег эрес-дидим камгаланган.
Канчаарга-даа чаа чемпион бодап тургаш,
Калчаа хейин ажып, тиилеп, удуп алган.
Хөөкүй оол-даа хенертен кээп хуулган-даа дег,
Көңгүс өске амытан бооп Таль-биле
Кежүп орган... «Паганиниң» оожурган.
Соолбургай карак-биле хелче көрүп,
Шоолуг чүве ожаавас-даа ышкаш болган.
Ынчалза-даа өрүмнеп кээр көрүш читкен:
Ында оолдуң чүрээн кыпсыр оттук-даш чок,
Кужур эриниң шырай-арны хөмүрерген,
Таль безин кээргей бергеш муңгарапкан.
— Күштүг мен деп, шүглүр мен деп чулчурваан сен
Таптыг-дыр бе, мактаныкчы. Уттуруптуң!
Көш билбес шыдыраачы алзы каапты!

(Эгези № 150 «Шында»).

телевидение

ИЮЛЬ 1-ДЕ

БИРГИ ПРОГРАММА

МОСКВАДАН

8.00 «Үе». Информастыг программа. 8.40 Эртенги гимнастика. 9.05 «Чалыыларның чогаадылгазы». 9.35 «Бир ынакшылдың төөгүзү». Уран-чечен телефильм. 11.00 Төп телевидениениң болгаш Бүгү эвилел радиозунуң ССРЭ-ниң улустуң артизи Ю. Силантьевтиң удурткан эстрада-симфония оркестриниң концерти. 11.30 Медээлер. 11.35—14.15 Чапсар. 14.15 Медээлер. 14.35 «Черниң ээзи—кижи». Кинопрограмма: «Курлаг черде шыктыг оймактар», «Даштыг шөл». 15.20 «Горнистер, харыылаңар!» 16.05 «Лутовскийниң поэзиязы». 16.45 «Шыдыраа школазы». Делегей чемпиону А. Карпов киржип турар. 17.15 Канаданың национал байырлалы — Конфедерация хүнүнге. Кинопрограмма. 17.45 Делегей конкурузунуң лауреады Н. Панкова Ф. Шопенниң чогаалдарын күүседир. Свердловсктен дамчыдылга. 18.15 Чогаалчыларга сөс.

КЫЗЫЛДАН

18.30 Телемедээлер. 18.40 Телемедээлер (орус дылга).

МОСКВАДАН

18.45 Бөгүн делегейде. 19.00 «Сески директор» деп документалдыг телефильмниң баштайгы көргүзүлгези. 19.35 «Таарымчалыг байдалдар-ла-дыр» деп телешииниң баштайгы көргүзүлгези. Автор — Ю. Шпитальный. 21.00 «Үе». Информастыг программа. 21.35 «Кинокамера делегейни көргүзүп тур». Башкарыкчы — политиктиг тайылбырлакчы И. Фесуненко. 22.25 Бөгүн делегейде. 22.40—23.05 Узбек ССР-ниң аныяк балет артистерниң концерти.

ИЙИГИ ПРОГРАММА

МОСКВАДАН

12.00 С. Соловейчик — «Челяхат». Телешии. 5-ки болгаш 6-гы төөгү — «Өжээн негээшкини», «Маргылдаа». 13.30 «Алдын чээрен». Мультфильм. 14.00 «Ырлажыңар, өңнүктер!» Музыкалыг программа. 15.55—17.30 Чапсар.

КЫЗЫЛДАН

17.30 «Таныштары». Фильм-концерт. 17.55 «Авам, ачам база бистер. 12». Телефильм. 18.30 Телемедээлер. 18.40 Телемедээлер (орус дылга). 18.45— —«XXVI съездиниң шиитпирлерин амыдыралга». Партияның Кызыл хоорукуускомунуң секретары Г. Ш. Моңгуштуң чугаазы. 18.55 — Чарлалдар.

МОСКВАДАН

19.00 «Көзээге шак». 20.00 «Тамчыктыг удунар, чаштар!» «Фиктиң ужуралдары». Мультфильм. 20.15 Кара далайның Кызыл туктуг флодунуң ыры болгаш танцы ансамблиниң концерти. 21.00 «Үе». Информастыг дыңнадыг. 21.35—22.40 «Пуск». Хөй сериялыг уран-чечен телефильм. 2-ги сериязы.

Агаар

Кызылдың агаар станциязының дыңнатканын ёзугаар алырга, бөгүн республикага болгаш Кызылга шокар бүзүттаар, чагбас. Соңгу-барыын уулуг хаттың күжү секундада 7-12 метр чедер. Агаарның температуразы 23-28, чамдык районнарга — 17-22, Кызылга —25-27 градус чылыг болур.

Редактор В. С. ШАРАВИИ.

ШЕВЕР ХОЛДУГЛАРНЫҢ КОНКУРУЗУ

Республика типографиязының клуву. Залдың шимелдези бир янзы. Ханаларда эр, херээжен кижилерниң, школа назыны четпээн болгаш элээди уругларның янзы-бүрү прическаларын көргүскен чуруктар. Залдың ортузунда көрүкчүктерни одуругулай чыскаай тургускан. Каш-ла минута болгаш маңаа конкурс эгелээр, оон киржикчилери ажылдаар черлерни ээлептер. Хөгжүмнүң тааланчыг үнүнге үдеттирбишаан, конкурстуң киржикчилери, «аарыкчылар» клубтуң залын долдур олуруптан. Бир аай кеттинген аныяк кыстар залдың ортузунга чыскаалыпкан.

Тыва АССР-ниң чоннуң амыдырал хандырылга министриниң оралакчызы В. Б. Чимдан баш дүгү таарар мастерлерниң республика конкурузунуң ажыттынганын чарлааш, ук конкурстуң чыл санында чаңчыл болуп эртип турарын демдеглевишаан, оон киржикчилеринге чедиишкиннерни күзээн. Дараазында конкурстуң кол судьязы Л. Шубина конкурстуң негелделерин оон киржикчилеринге таныштырган. Эр-даа, херээжен-даа мастерлер негелде ёзугаар ийи-ийи прическаларны кылыр. Эң улуг балл—30.

Конкурстуң баштайгы кезээнде эр улустуң бажының дүгүн таарар мастерлерни маргылдааже чалаан. Бирги ээлчегде эр улустуң хүн бүрүнүң прическазын кылыр. Аңаа 55 минута көрдүнген. Ийиги ээлчегде ол-ла мастерлер 25 минута дургузунда Совет Эвилелинде спорт дей темага спортчу прическаларны кылыр. Аңаа чеди мастер профессионал мергежилин шенешкен. Ажыл эгелээн...

Көрдүнген үе эртген. Мастерлер ажылын дооскаш, жюриге, ында чыылган көрүкчүлерге ону көргүзери-биле белеткеп эгелээн. Оожум хөгжүмнүң үделгези-биле прическа көргүзүү эгелээн. Мастер бүрүзүнүң ажылы көрүкчүлерниң бедик үнелелин ап турган. Ылаңгыя Кызыл хоорайның № 3 парикмахерскаязының

Репортаж

мастери Ч. Донгактың кылганы «чемпион», «Кызыл» аалчылар бажыңында парикмахерскаяның мастери В. Пышеваның «регата» деп прическалары эң бедик баллды алган.

Конкурстуң ийиги чартыында херээжен улустуң бажының дүгүн таарар мастерлерниң маргылдаазы эгелээн. Маргылдааның негелдезин ёзугаар конкурстуң киржикчилери херээжен улустуң хүн бүрү болгаш байырлалдың азы кежээки прическаларны кылыр. Ажыл кидин түлүк. Кижи бүрүзү чагыкчының дурт-сынынга, арнынга таарыжыр прическаларны шилип ап, уран-шевер кылып эгелээннер. Мастерлерниң ажылын жюри, көрүкчүлер түннээн. Уран-шевер холдуг кыстарның кылган прическалары маңаа келген кижилерниң улуг сонуургалын алган.

Конкурстуң түңнелин үндүрер үе келген. Маргылдааның тиилекчизи кым болурул?

Баш дүгү таарар мастерлерниң беш дугаар республика конкурузунуң түңнелин жюри үндүрген. Эр улустуң бажының дүгүн таарар мастерлер Ч. Донгак, В. Пышева, Г. Вишуренко, херээжен улустуң бажының дүгүн таарар мастерлерден — Кызыл хоорайдан И. Акшонова, В. Иванова, Л. Колегова, Мөңгүн-Тайга районунуң амыдырал хандырылга комбинадының мастери Д. Донгак олар республика конкурузунуң тиилекчилери болган. Оларга «алдын холдуг мастер» деп аттарны тывыспышаан, «Енисей» дыштанылга бажыңынче баар путёвкалар-биле шаңнаан.

Конкурстуң киржикчилери маргылдаага профессионал билиин улам бедидип, бот-боттарындан хөй чүүлдерни өөренип, билип алганнар. Шевер холдуг мастерлер эң чараш прическаларны кылып, силерниң сеткил-сагыжыңарга өөрүшкүнү сөңнээринге белен.

В. КУУЛАР.

ЧУРУКТАРДА: конкурстуң тиилекчилериниң бирээзи Ч. Донгак; маргылдаа үезинде.

В. ШАЙФУЛИННИҢ фотолары.

СҮМЕЛЕР

Б-70 деп бензинниң дузазы-биле кандыг-даа пөс аймаанга дегген үстү аштап каап болур.

* * *

Чөөктен кылган аржымалды крахмал азы тальк-биле борааш каптаар. Ынчаалдыр элээн каш катап арыглаан соонда, аржымал арыг болур.

* * *

Өңгүр пөстен кылган хепке одеколон азы духи төгүлгенде ону 50°—60° чедир изиткен глицерин-биле азы спирт-биле аштаар.

* * *

Дүктен кылган пөстен даараан караңгы өңнүг костюмну нашатырлыг спирт холумаабиле (бир литр сугга ийи улуг омааш нашатырлыг спирт) өттүрген щётка-биле үстүнден аданче аштаар, оон соонда адаандан үстүнче оожум щеткалаар. А кылаа берген черлерин бензинге өттүрген хөвеңбиле, азы чедингир чемниг шайга өттүрген пөс-биле чодаар.

* * *

Шай төгүлген черни глицерин болгаш нашатырлыг спирт (ийи бичии омааш глицерин болгаш бичии омаашты чартыы хире нашатырлыг спирт) холумаанга өттүрген хөвең-биле дүрбүптер.

* * *

Бир эвес идиктерниң хөмү чарлып, тигленип элей берген болза, оларны баштай чугалаадыр вазелин-биле, оон соонда чуурганың иштинде ак чергибиле чаап каар. А элээн үе болганда касторкалыг үс-биле чаггаш, чымчак пөс-биле аштаар.

КАЯ ӨӨРЕНИРИЛ?

Роспотребсоюзтуң даараазында өөредилге черлеринче өөренип кирерин күзээннерни Тываның респотребсоюз чери чалап тур:

Красноярскиниң кооператив техникуму. Тускай эртеми — совет садыгда ...., бухгалтер учёду, товароведение болгаш үлетпүр бараан-нарын садыглаарын организастаары, товароведение болгаш аъш-чем барааннарын садыглаарын организастаары, үлетпүр болгаш аъш-чем барааннарының товароведениези, кооператив садыгын организастаары болгаш башкарары. Кооператив садыгын организастаарының болгаш башкарарының салбырынга хереглекчилер кооперациязынга ажылдап чораан стажтыгларны болгаш Совет Армияга шериг албанын эрттиргеннерни хүлээп алыр.

Читаның кооператив техникуму. Тускай эртеми — аъш-чем белеткээриниң технологиязы.

Улан-Удэниң кооператив техникуму. Тускай эртеми — хлеб бижыраарының технологиязы.

Үстүнде адаттынган техникумнарга чүгле хүндүскү салбырларга хүлээп алыр. **Документилерни август 1-ге чедир хүлээп алыр.**

Иркутскиниң алгы-кеш болгаш өлүк-тывыш техникуму. Тускай эртеми — мал болгаш аң кештериниң товароведениези, кедээ ажыл-агый продукталарының товароведениези (хүндүскү болгаш бот-өөредилге салбырларынга), охотоведение болгаш аң өстүрери, правоведение (чүгле хүндүскү салбырга).

Иркутскиниң алгы-кеш болгаш өлүк-тывыш техникумунуң бот-өөредилге салбырынга Тыва респотребсоюзтуң системазынга ажылдап чорааннарны хүлээп алыр. **Документилерни июль 20-ге чедир хүлээп алыр.** Бүгү салбырларның кайызынга-даа киреде орус дылга болгаш литературага (бижимел-биле) экзамен дужаар. Оон ангыда товароведение болгаш технология салбырларынга, охотоведение болгаш аң өстүрериниң мергежилинге кирерлер — химияга (аас-биле); бухгалтер учёду, совет садыгга планнаашкын, кооператив садыын организастаары болгаш башкарары мергежилдерге кирерлер—математикага (аас-биле); товароведение тускай мергежилге кирерлер — ССРЭ төөгүзүнге экзаменнерни дужаар.

Дараазында документилерни кирер:

Техникумнуң директорунуң адынга билдириишкин.

Эртемниң дугайында документ (боду-биле).

№ 286 майык ёзугаар эмчи справказы.

Күш-ажыл дептеринден ушта бижилге, ажыл стажтыглар.

Өөредилгеже чорутканы бижик (бот-өөредилге салбырынга кирерлер).

3×4 хемчээлдиг беш фото-чурук.

Билдириишкиннерни июль 31-ге чедир дараазында адреске чорудар: Кызыл хоорай, Щетинкин-Кравченко кудумчузу, 31. Респотребсоюз, кадр килдизи. Телефону — 2-27-24.

СОВЕТ КООПЕРАТИВ САДЫЫНЫҢ НОВОСИБИРСКИДЕ ИНСТИТУДУ хүндүскү болгаш бот-өөредилге салбырларынга дараазында эртемнерге өөренирлерни чалап тур:

товароведение болгаш үлетпүр барааннарын садыглаарын организастаары, товароведение болгаш аъш-чем барааннарын садыглаарын организастаары, садыгның экономиказы, бухгалтер учёду.

Бүгү салбырларның кайызынга-даа киреде математикага (бижимел-биле), географияга (аас-биле), орус дылга болгаш литературага (бижимел-биле) экзаменнер дужаар. Оон ангыда товароведение салбырларынга кирерлер — химияга (аас-биле); бухгалтер учёду болгаш садыгның экономиказынга кирерлер — төөгүге (аас-биле) экзаменнер дужаар.

Тыва национальдыг, кедээден келгеннерни конкурс чокка чыылда-биле институттуң хүндүскү салбырынга (кирип өөренир) хүлээп алыр. Документилерни июль 15-ке чедир хүлээп алыр.

Хереглекчилер кооперацияларынга 2 чылдан эвээш эвес үеде ажылдааннарны болгаш кооператив организацияларының өөредип чоруткан кижилерни ажыл-агыйжы стипендияның байдалы-биле институттуң кирип өөренир салбырынга хүлээп алыр. **Документилерни респотребсоюзтуң кадр килдизи июль 25-ке чедир хүлээп алыр.**

Хереглекчилер кооперациязында ажылдап турар, 2 чылдан эвээш эвес ажыл стажтыгларны бот-өөредилге салбырынга хүлээп алыр.

Документилерни дараазында адреске чорудар: 670000, Улан-Удэ хоорай. Коммунистическая кудумчузу, 50. Кооператив садыының Новосибирскиде институдунуң бот-өөредилге факультединге. Документилерни август 1-ге чедир хүлээп алыр.

Дараазында документилерни кирер:

Институттуң ректорунуң адынга билдириишкин.

Эртемниң дугайында документ (боду-биле), зачёт ведомозундан ушта бижилгени дипломга кожар.

Күш-ажыл дептеринден ушта бижилге (ажылдап турганнарга).

№ 286 майык ёзугаар эмчи справказы.

Ажылдап турган черинден справка (бот-өөредилге салбырынга кирерлер).

Характеристика (сөөлгү ажылдап азы өөренип турган черинден рекомендация).

Өөредип чорутканы бижик (бот-өөредилге салбырынга кирерлер).

Чурттап турганы черинден болгаш өг-бүлезиниң дугайында справка.

3×4 хемчээлдиг беш фото-чурук.

Кино

ИЮЛЬ 1-ДЕ

«НАЙЫРАЛ»: «Дүне болган таварылга» 9.30, 11.20, 13.10, 15.00, 16.50, 18.40 (узаткан), 21.20 шактарда.

«ПИОНЕР»: «Чараштай болгаш маңгыс» 9.30, 11.20, 15.00, 16.50, 18.40, «Москва карак чажынга бүзүревес» (2 сериялыг) 20.30 шактарда.

«ВОСТОК»: «Алдын аъттыг кижи» 14.30, «Буг хемден Висла чедир» (2 сериялыг) 16.00, 19.00 шактарда.

«ЧАЙГЫ КИНОТЕАТР»: «Билдинмес кижиниң төөлчүргү чугаазы» 14.00, 16.00, 18.00, 20.00 шактарда.

Республиканың күш-ажыл органнары «Шагонартяжстрой», «Тыва тудуг» трестерге болгаш «Тыва кедээ тудуг» трестиң Туранда, Сарыг-Септе, Бай-Хаакта, а ол ышкаш Элегес-Аксының керамзит-сай заводунга ажылдаар күзелдиг ажылчыннарның организастыг чыылдазын чорудуп турар.

Ажылчыннарны чурттаар чер-биле хандырар, тускай идик-хепти бээр. Ажылчын мергежилдерге ажылдап тура өөренир.

Организастыг чыылда ёзугаар хүлээп алганнарга 200 рубль түңнүг дузаламчы акшаны төлээр. Ажылдаарын күзээннер күш-ажыл дептерин, паспортун, шериг биледин, оон мурнунда чурттап турган черинден ушта бижидилгезин алгаш хоорайларда болгаш райкүүскомнарда күш-ажыл органнарынга келир.

* * *

Республиканың «Тувабыт» бүдүрүлге каттыжыышкынының часкы-күскү, кышкы, чайгы идиктерни септелгеге хүлээп ап турар. Кандыг-даа чевириниң септелгезин күүселдириниң хуусаазы 5 хонук.

Септелге черлери эртенгиниң 8 шактан 20 шакка чедир ажылдаар, воскресеньеде — 8 шактан 15 шакка чедер. Дүштеки чапсары—12 шактан 13 шакка чедер.

Редакцияның адрези: Кызыл, Щетинкин-Кравченко кудумчузу, бажың № 3. ТЕЛЕФОННАРЫ: Редакторнуң 2-24-63, редакторнуң оралакчыларының 2-35-24, 2-31-75 харысалгалыг секретарының 2-23-35, секретариаттың 2-23-35, партийжи амыдырал болгаш совет тургузуг килдистерниң 2-37-13, пропаганда килдизиниң 2-31-75, культура килдизиниң 2-23-54, кедээ ажыл-агый килдизиниң 2-21-47, үлетпүр килдизиниң 2-31-75, чагаа килдизиниң 2-41-27 информация килдизиниң 2-20-60, корректорларның 2-27-41, бухгалтерияның 2-12-45, солун келбейн барганда 2-32-75 телефонче долгаар.

Тираж 17866. Чагыг № 1537.

СОЛУН НЕДЕЛЯДА 6 КАТАП ҮНЕР

...Министрлер Чөвүлелиниң Ном үндүрер чер, полиграфия болгаш ном садыының херектериниң талазы-биле эргелелиниң типографиязы (Кызыл, Щетинкин болгаш Кравченко кудумчузу, бажың № 1)

ТС—00837

Бүгү чурттарның пролетарийлери, каттыжыңар!

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

№ 153 (11651) | 1981 чылдың июль 2, четверг | 1925 чылда үндезилеттинген | Өртээ 2 көп.

ХУУСАА БЕТИНДЕ

ИВАНОВО. (СЭТА). Ажылчын Федор Зиновьев аттыг пөс-таавы фабриказының коллективи бодунуң социалистиг хүлээлгелериниң кол чүүлүн — 192 пөс аргыыр станоктуг ийиги ээлчегин хуусаадан чеди ай мурнай кылгаш, ажыглалга киирген. Ол фабриканың баштайгы ээлчээн база-ла хуусаадан эрте кылгаш, ажылдадып эгелээн турган.

Ивановонуң эң хоочун дээн фабрикаларының бирээзи боор турар ол коллектив ындыг бедик түңнелдерни кижи болгаш техника күжүн мөөңнеп билириниң ачызында чедип алган. Боттарының ажылдаар станоктарының санын ийи катап көвүдеткен пөс-таавычы ажылчыннар Г. Пилина, Л. Русакова, Л. Куликова болгаш өскелерниң-даа шалыпчы ажылы ол чедиишкинниң үндезини болган.

Фермаларга, коданнарга четчир чем дээш

МАЛ ЧЕМИНИҢ БЕЛЕТКЕЛИ — ДАЙЫНЧЫ СОРУЛГА

Изиг, чаъс чок, кадааштыг турар кыш болгаш чай малга четчир хемчээлдиг чемнер белеткээринге улуг бергедээшкинни тургускан. Келир кыштаглаашкынның хүр эртери, мал ажылының продукциязын бүдүрериниң даалгаларының күүселдези ам нииттиниң малынга чемнер белеткээрин канчаар организастаарындан кол хамааржыр. Бүгү-ле арга-куралдарны, күштү өлче угландырып, мал чеминиң болдунар-ла шаа-биле хөй курлавырын тургузары — бөгүнгү дайынчы сорулга.

Малга чем белеткелинче бүгү ажыл-агыйлар доп-дораан кирер ужурлуг. Оожумнаашкын, даамчыргай чорук кедизинде барып улуг бергедээшкинге, когарапга чедирер. Малгаштыг черлерде, хемнер, дамырактар, арык-буга уннарында, тайгаларда, оруктар кыдыында, харагайнар аразында — чаңгыс сес-биле чугаалаарга, кайда-ла кезипкени дег оът-сиген бар болдур, ындыг черлерже мал чеми белеткелчилерин доп-дораан үндүрер, ногаан өзүм бүрүзүн кезип, бөлүп ажаап алыр херек. Будук-бүрү белеткелин калбаа-биле чорудкаш, ону мал чиир кылдыр белеткээри, оон хевлүзүн, шынарын чидирбези-биле камныг ажаап кадагалаары негеттинип турар. Чамдык «Шамбалыг», «Тииленге» ышкаш совхозтарның үлегери-биле эрткен чылдагы кур сигенни кезип алыры база бир чугула чүүл. Оон-биле кады эрткен чылдан арткан саваңны бөлүп, сараттап алыр апаар. Хоорай, суурлар кудумчуларында, парктарда, сесерлиглерде үнген сигенни кезип алыр херек.

Бо бүгүже ажыл кылып шыдаар бүгү-ле кижилерни мобилизастаар, тургустунуп келген берге байдалды оларга ажыы-биле чугаалап, тайылбырлаар, ону ажып эртеринче чонну көдүрер улуг сорулга чер-черде партия, комсомол организацияларының, көдээ Советтерниң, хөй-нийти организацияларының мурнунда туруп келген. СЭКП обкомунуң бюрозунуң шиитпирин ёзугаар малга чем белеткээриниң талазы-биле республика штабын тургускан. Районнарда ындыг штабтар мал чеми белеткелиниң бүгү айтырыгларын долузу-биле хопга ап, оларны шалыпкын шиитпирлээр ужурлуг. Мал чеми белеткээриниң талазы-биле доктааттынган нормаларны (оларны ам ажылдап кылып турар) күүседири кижи бүрүзүнүң дайынчы даалгазы, хүндүлүг хүлээлгези болур. Бүдүрүлге, албан организация бүрүзүнге тодаргай даалгаларны бээр болгаш оон күүселдезин район штабтары чедип алыр ужурлуг. Мал ажылы — шалыпчы фронт, ындыг болганда малга чемнер белеткээри бүгү-нийтиниң, бүгүдениң хереэ.

Күзүн тараан кок-тараа республикада алды муң хире гектар черни ээлеп турар. Ам ону кыска хуусаада кезип алыр дээш бүгү хемчеглерни алыры чугула турбуже «Ленинчи оруң», «Саян» совхозтардан өскезин өлче оралдап кирип турар. Хөй чылдыг сигеннер кезилдезинче Улуг-Хем, Таңды, Бии-Хем, Чөөн-Хемчик районнарның ажыл-агыйлары кирген, а Каа-Хем, Тес-Хем дээн ышкаш чамдык районнар ам-даа оңгурбушаан. Сорулга болза ногаан массаны кескен дораан улаштыр шөлдерге минералдыг чемишчидилгелерни төгер, суггарылганы чорудкаш, ийиги дүжүттү алыры болур. Черле ынчаш суггаттыг шөлдерге ажыл ам узун-сонаал чок чорудунар ужурлуг. Кадааштыг, берге чайның негелдези-даа ындыг.

Бир эвес шиви бүрүзүн, өске будук-бүрү бөдаларны тускай дүрүмнерни сагып тургаш белеткээш, эки шыгжап кадагалаар болза, кышкы олар хөйга-даа, мыйыстыг бода малга-даа хоолулуг, эмиг эки чем болурун малчыннар билир апарган. Ындыг турбуже, оларны белеткээринге шаптыктыг кандыг-даа чылдагааннар чок турда-ла, Бай-Тайга, Барыын-Хемчик, Улуг-Хем районнарнынындан өске ажыл-агыйлар ол чемниң белеткелинче кирбээнин чүгле даамай, олуттпай чорук-биле тайылбырлаар апаар.

Мал чеминиң белеткелиниң бо чылдагы байдалдарынга дүүштүр алырга, бо хүннерде витаминниг сиген далганы кылыр агрегаттар долу күчүзү-биле ажылдап эгелээн турары чугула. Чүге дээрге оон чиг-эди — кок-тараа, хөй чылдыг сигеннер, будук-бүрү ам бир дугаар ээлчегде кирер. Ындыг болганда бүгү АВМ-нер белен турар ужурлуг. А херек кырында ындыг эвес. Белени чүгле 19, ол дээрге бүгү бар агрегаттарның 40-не хуузу-дур. «Чодураа», «Бүрен», «Ленинчи оруң», ССРЭ-ниң 50 чылы, СЭКП-ниң XXV съездизи аттыг болгаш өске-даа хөй-хөй совхозтар АВМ-нерин амга чедир ажылдаарынга белеткеп албаан. Нийтизи-биле алыр болза, мал чеми белеткээр техниканың септелгези кудуу темпилиг чоруп турарын дүвүрээзин-биле демдеглевес арга чок. Чижээ, трактор косилкаларының чүгле 58 хуузу, хээндектээр косилкаларның деңгүп-ле 53 хуузу белен. Эң ылаңгыя Дуржулга станциязы, Ленин аттыг, «Шивилиг», Тока аттыг, «Коммунизмниң хереги», «Күш-ажылдың хостуу», «Ак-Чыраа», «Тээли» совхозтар сиген кезер техниказын багай белеткеп, хүннүң негелдезинге дүүштүр ажылдавайн турар.

Малды келир кыштан хүр ажырарының, оон продуктулуун көвүдедириниң чугула магадылалы — четчир хемчээлдиг мал чемнерин белеткээри-биле чергелештир, малды келир кыштаглаашкынга эки деңгилделиг киирери чайгы семиртилгеден улуу-биле хамааржыр. Ынчангаш малчын бүрүзү коданын эки семиртир хемчеглерни алыр, кадыр-берт-даа бол эки оъттуг черлерже боттаңнап-даа көжер, ой-ойлеп мал одарларын солуур ужурлуг. Семис малдың төлү эки, продуктулуу бедик, ол кышты хүр ажар дээрзин, мал семиртири дээрге-ле бо кадаашкынның чылдың уржуктарын ажып эртериниң база бир кол аргазы дээрзин уттуп болбас херек.

Мал чемнерин белеткээри республикада улам калбарып, шапкынчып бар чыдар. Баштайгы хүннерниң медээлеринден алгаш көөрге, темп мурнуку чылдарнынындан элээн бедик.

Ону улам бедидип, ажылды дээштиг организастааш, бо чылдың берге байдалдарынга ажылчы чонунарның бедик тура-соруун, ажылгырын, шалыпчызын, идепкейлиин удур тургускаш, хүннүң бо чугула сорулгазын дайынчы ёзу-биле күүседир арга районнарның партия, совет органнарында бар.

БҮГҮ ХЕМЧЕГЛЕРНИ АЛГАШ...

«Революцияның чалбыыжы» совхозтуң девискээри Таңды эдээнде турар болгаш, өске черлерге бодаарга, ол-шык четчир ужурлуг. Ынчалзажок бо чайгы каан аңаа-даа бир дөмей болган. Тараазының болгаш мал чеми культураларының үнүжү хирелиг. Оон ужурундан мал чеми белеткээриниң айтырыы совхозка бирги чергениң болу берген.

— Моон мурнунда чылдарда совхоз мал чемнери белеткээринге бергедээшкиннерге таваржып көрбээн — деп, ажыл-агыйның директору Виктор Иванович Жирнов биске чугаалады.— Бо чылын совхоз 690 тонна сиген, 2100 тонна сенаж, 9400 тонна силос болгаш 400 тонна витаминниг сиген далганы белеткээрин планнаан. Кадааштыгның уржуу-биле ону боттандырары бергедеп турар. Ынчангаш амдан эгелээш болдунар бүгү чүүлдерни кылып тур бис. 320 гектарга тараан көк-тараа эки үнмейн кагдаан. Ону кадарының бетинде мал чеми кылдыр ажаап ап эгеледивис. Оон витаминниг сиген далганы кылгаш, борбаандылап турар. Көк-тарааның сөөктелип када бээрин болдурбас дээш, амдызында шык турда сиген кылдыр база кезе бергей.

— Мал чеминиң четпезин кандыг янзы тыптывар болдап турарыл? — деп айтырдывыс.

— 730 гектарда суггаттыг люцерна тараан. Ону 8 кижилиг тускай звено үзүктел чок суггарып чайлаан, ынчалзажок агаарның температуразы дескиг эвес болган ужурунда, оон бези үнүжү ындыг кончуг эвес-тир. Люцерназы база витаминниг далган кылыр. Совхозтуң девискээринде тайгада үнген сиген кезер черлер дег-гем эвес. Черле ынчаш, сиген үнген бүгү-ле черлерден кезип тургаш, мал чеминиң курлавырын тургузар сорулга салдыныган. Кол-ла ыяланыжывыс рапс тарыыры. Бичии-ле чаашкын чаап, шөлдерге өл-шык дүжерге, 500 гектар черге ол үнелиг культураны тарыыр. Оон четчир үрезинин белеткеп алган бис. Рапстың четчип үнер үези үр эвес, 45-ле хонук. Чаагай үнер болза, гектардан рапстың 300 центнер ногаан массазын ап болур. Бети дээрге-ле 200 центнер ногаан массаны гектардан алыр деп планнап турар бис. Ындыг янзы элээн арбын курлавырны тургузуп болур. Ам кол-ла чүве кижи күжүн болгаш техниканы мал чеминиң белеткелинче мобилизастаары. Техника бүрүн белен. Бисте мал чеми белеткээри — тускай адыр. Комплекстиг механизастаттынган отряд ажылдап турар. Ону дөрт звено кылдыр үскен. Олар тус-тузунда онаалдаларлыг алган.

Витаминниг сиген далганы бүдүрер ийи АВМ совхозтуң төп шанында ажылдап турар. Ону он чыл ажыл стажтыг Сергей Герасимович Кудрявцев удурткан. Агрегаттар үзүктел чок ажылдаан турда, аңаа бардывыс. Трактор тергезинден хээндектеп каан ногаан массаны бункерже урган, агрегаттар дааш-дынымтыг.

Сергей Герасимович ажылын айлап кааш, чайланы бээр аразында оон-биле чугаалаштывыс.

— Агрегаттарны септеп белеткеп алганывыс кончуг эки — деп, ол чугаалады.— Ынчангаш көңгүс тура дүшпес-тир. Ногаан масса-ла үзүктелбес болза, норманы ажыр күүседир.

— Ээлчегде, чеже тоннаны кылып тур силер? — деп оон айтырдывыс.

— Беш тоннаның орнунга 6-8 тонна чайлыг. Чижээ, дүүн 7,5 тонннаны агрегат бүрүзү бүдүрген. Ынчангаш бүдүрүкчүн чүгле хээндектээн ногаан массаны эккээриниң хамааржыр. Амдызында көк-тараадан витаминниг далган кылып тур бис. Оон үнүжү таарым, ынчангаш агрегаттарны хандырары үзүктелип бээр-дир. Оон башка хүнде он-даа тоннаны кылып болур.

Өске АВМ-ниң оператору Семен Андронович Яковлев. Оон ажыл стажы база улуг. Ийи машинада дөрт-ле кижи ажылдап турар.

— Бисте бир онзагай чүве болза, ногаан массадан чүгле далган кылыры-биле кызыгаарлаттынмайн, ону борбаандылап турары болур — деп, Сергей Герасимович тайылбырлады.— Бо ийи агрегатка улаштыр далганы борбаандылаар машинаны база тургускан. Мааа белен болган сиген далганы хоолай дамчыш чорудкаш, борбаандылаар агрегатка баар. Ону ында тускай машина улуг базымчыкны-биле шаараш шүүрүнү өттүр хевилей базарга, белен борбаандылар апаар.

— Оон артык шынарлыг чүвези чүл? — деп, операторлардан айтырдывыс.

— Оон ажыы кончуг улуг — деп Сергей Герасимович харыылады.— Бирээде, борбаандылаан соонда витаминниг далган өртенип үрелбес. Мурнунда борбаандылавайн турда, белен болган далганы шоолайлап каар. Ону каш хонукта хайгаарап көөр. Изиг далгач шоодайга чыткаш өртени бээр чадавас. Ылап-ла сооган эвес-ле дээш, чүгле оон соонда складка аппарып чыыр. Ону кылыр тускай ажылчыннар база херек турган. Ийиде, борбаандылап каарга далганның шынары база эки болур. Оон ангыда хоравас. Чүге дээрге хүл-ыйба ышкаш салгынатка эстей бербес-тир.

Борбаандылаар цехте Григорий Николаевич Мальцев ажылдап турар. Аңаа ээлчегде-ле чаңгыс кижи турар. Агрегатты эки эдип таарыштырып каан болганда, оон ажылдаары эки. Оператор оон ажылдап турарын чүгле хайгаарап көөр.

— Чаа эгелээн, үзүктелиишкинниг болза-даа, эрткен каш хонукта 50 тонна хире эки шынарлыг борбаандылаан сиген далганы бүдүрдүвүс — деп, Сергей Герасимович чугаалады.— Көк-тараа доостурга, люцернадан далган кылырынче шилчир бис. Ынчап ажыл чай чок апаар.

— Чеже тонна витаминниг далган кылыр планныг силер?

— Биске, совхоздан берген планы 400 тонна чүве — деп, С. Г. Кудрявцев харыылады.— Эрткен чылын муң ажыг тонна далган белеткээн улус бис. А бо чылын база оон кудулатпас деп хүлээнген бис. Ногаан масса-ла бар болза, ону чайлыг күүседир. Эвээш-биле бар сигенни мынчаар бедик шынарлыг кылдыр белеткеп алыры кончуг чугула. Совхозтуң удуртукчуларының боже онза кичээнгей салып турарының ужуру ында.

Хоочун совхозтуң ажыл-ишчилери ол бирги беш чылдың баштайгы чылында нийтиниң малынга четчир чемни чай каан-даа болза, ылап-ла белеткеп алырынче бүгү күштү угландырган. Болдунар бүгү чүүлдерни кылыры-биле совхозтуң дирекциязы болгаш партком тодаргай хемчеглерни ажылдап кылган.

К. АРАКЧАА.
«Шынның» тускай корр.

ЧУРУКТАРДА: (солагай талазындан) операторлар Г. Мальцев, С. Кудрявцев; ажылчын Н. Середкин АВМ-ниң башкарып чоруур.
А. ЗАЙЦЕВТИН фотолары.

Л. И. БРЕЖНЕВТИҢ В. БРАНДТЫНЫ ХҮЛЭЭП АЛГАНЫ

СЭКП ТК-ның Чиндиге секретары, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы Л. И. Брежнев Германияның Социал-демократтыг партиязының даргазы, Социалистиг интернационалдың даргазы В. Брандтыны июнь 30-де Кремльге хүлээп алган. СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнү, ССРЭ-ниң даштыкы херектер министри А. А. Громыко, СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнүнге кандидат, СЭКП ТК-ның секретары Б. Н. Пономарев, а ол ышкаш ГСДП-ниң талазындан — партияның даргазының оралакчызы Г. Ю. Вишневский ужуражылгага киришкен.

Делегей байдалының баксыраанынга, ылаңгыя боо-чепсектерни эндере бүдүрүп турарынга, дайын месилдежиишкиннериниң янзы-бүрү одагларының барынга, оон-биле чергелештир дайын айыылының күштелгенинге холбаштыр сагыш-сеткилдиин ханы човаашкынын ужуражылганың үезинде илергейлээн.

Чавырлыышкынның политиказын үргүлчүлээринге, чавырлыышкынны шериг херээнче кептередиринге, тайбыңны камгалаарынга база быжыглаарынга болдунар-ла бүгү чүүлдерни амгы үениң байдалында кылыры эргежок чугула дээрзинге бузурээшкинни илергейлеттинген.

Делегейниң наргылдаалыг айтырыгларын шиитпирлээринче кара чаңгыс идегелдиг орук — чогумчалыг түңнелдерни чедип алырынга талаларның ёзулуг сонуургалдыынга, деп эгениң болгаш бир дөмей айыыл чок чоруктуң принциинге дүүшкен боттарының салдынгызын киирер талазы-биле белениинге үндезилеттинген ылаптыг чугаалажыышкыннар болур деп нийти бодал илергейлеттинген.

Европада ортумак ыракшылдың ядролуг чепсээнге хамаарышкан айтырыглар талазы-биле боттарының туруштарын Л. И. Брежнев болгаш В. Брандт тодаргайлап чугаалажыпнар. Айыттынган принципти шынгы сагыырынга үндезилээш, ол айтырыг шиитпирлеттинген турун болур болгаш шиитпирлеттинген турар ужурлуг.

Стратегтиг чепсеглениишкиннерни кызыгаарлаарының чорудулгазын уламчылаары дээш, Мадрид ужуражылгазының чедиишкинниг доозары дээш санал-оналдарын ужуражылганың киржикчилери чугаалаан. Шериг талазы-биле артык күштүг болуруун кымның-даа чедип албас ужурлуг, шериглерниң удур-туржуушкунунуң деңнелин чавызадырынга ылгын бүгү чурттар бээр ужурлуг дээрзин онзалап демдеглээн.

Хемчээлдиин талазы-биле кестүп көрбээн чепсеглениишкиннерниң эндере бүдүрүүшкүнүн калбартыр дээн НАТО-нуң дайынзырак бөлүктерниң чуткулу шериг талазы-биле артык күштүг чорукту оларга хандырбас, а ынчанда-ла дүшкүүрлүг делегей байдалын улам нарыыладыр апаар деп, Л. И. Брежнев медеглээн. Делегей байдалын экижидериниң болгаш тайбыңны быжыглаарының калбак программазын СЭКП-ниң XXVI съездизи көдүрген деп, ол онзалап демдеглээн. Делегейниң парламентилеринге болгаш улустарынга ССРЭ-ниң Дээди Совединиң чоокта чаа Кыйгырыынче кичээнгейин Л. И. Брежнев угландырган болгаш Соңгу Европаны ядролуг чепсек чок зона болдурар дугайында айтырыгга хамаарыштыр Совет Эвилелиниң туружун илергейлээн. Өске күрүнелерниң чогумчалыг кандыг-даа идеяларын кичээнгейлиг көөрүнге Совет Эвилелиниң белени база илергейлээн.

1970 чылдың Москва керээзинге болгаш ийи талалыг өске-даа мурнуку документилерге үндезилээш, ССРЭ-ниң болгаш ГФР-ниң аразынга узун хуусаалыг база бүгү талалыг кады ажылдажылганы быжыглаар дээш Совет Эвилелиниң туржуп турарын Л. И. Брежнев демдеглээн.

Чавырлыышкынга, бүгү күрүнелерниң аразынга, оон иштинде ССРЭ-ниң болгаш АКШ-тың аразынга бот-боттарын билчир чорукту быжыглаарынга Германияның Федеративтиг Республиказы илеплейлиг улуг берзин дээш Германияның Социал-демократтыг партиязы туржуп турар деп, В. Брандт медеглээн. Л. И. Брежневтиң ГФР-ге аян-чорук кылып баары база федералдыг канцлер Г. Шмидт-биле оон чугаалажыышкыннары Европага болгаш бүгү делегейге таарымчалыг чорудулгаларны хөгжүдеринге идиглиг болур деп болдады В. Брандт илергейлээн.

Совет-барыын-герман харылзааларга-даа, тайбыңны болгаш делегейниң айыыл чок чоруун быжыглаарынга-даа СЭКП-ниң болгаш ГСДП-ниң төлээлекчилериниң аразынга харылзаалар база санал-оналдарның солчуушкуну чугула ужур-дузалыг дээрзинге хамаарыштыр Л. И. Брежнев болгаш В. Брандт чөпшээрежип чордулар.

Беседа найыралчы болгаш көшкүндүг байдалга болуп эрткен.

(СЭТА).

НАЙЫРАЛЧЫ БАЙДАЛГА

СЭКП ТК-ның Чиндиге секретары, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы Л. И. Брежнев Германияның Социал-демократтыг партиязының даргазы В. Брандтыга алдар кылдыр июнь 30-де Кремльге дүштеки шайлалга тургускан.

В. Брандт-биле кады дүштеки шайлалгага ГСДП-ниң даргазының оралакчызы Г.-Ю. Вишневский, ГФР-ниң ССРЭ-де элчини А. Майер-Ландрут болгаш ГСДП-ниң даргазын үдеп чоруур албанның өске-даа кижилери келген.

Совет таладан эштер А. А. Громыко, М. А. Суслов, Б. Н. Пономарев, а ол ышкаш СЭКП ТК-ның кежигүнү В. В. Загладин, СЭКП ТК-ның кежигүнүнге кандидаттар А. И. Блатов, А. С. Черняев, албанның өске-даа кижилери келген. Л. И. Брежнев дүштеки шайлалгага чүве чугаалаан.

Л. И. БРЕЖНЕВТИҢ чугаазы

Хүндүлүг Дарга Вилли Брандт!

Силерниң хөй удаа кээп чорааныңар, мааа, Москвага база катап Силерге байыр чедирери өөрүнчүг-дүр. Эрткен үеже көрүнмүшаан, ынчаар чугаалаар эргелиг бис: ол ужуражыышкыннар ылаңгыя «соок дайындан» чавырлыышкынче эргилиишкинниң ёзулуг төөгүлүг ужур-дузалыг эргилиишкинин 60 чылдарны соолзүредир, 70 чылдарның эге үелеринде чедип алган чугула түңнелдерни берген.

70 чылдарда чедип алдынган ол бүгү чүүлдер делегей

(Төнчүзү 3-кү арынга).

Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелинде, профоблчөвүлелде, ВЛКСМ обкомунда

МЕХАНИЗАТОРЛАР ЧАРЫЖЫ

Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлели, профоблчөвүлел болгаш ВЛКСМ обкому 1981 чылдың часкы ажылдарынга көдээ ажыл-агый техниказын чогуур үезинде болгаш шынарлыг белеткээр дээш республиканың совхозтарының болгаш Сельхозтехкүрүкомунуң бүдүрүлгелериниң механизаторларының болгаш инженер-техниктиг ажылдакчыларының социалистиг чарыжының түңнелдерин үндүрген.

Техника септелгезинге эки түңнелдерни чарыштың эгелекчилери Бии-Хем районнуң совхозтарының, «Сельхозтехника» салбырының механизаторлары болгаш инженер-техниктиг ажылдакчылары чедип алгаш, тараа комбайннарын септээриниң планын 100,5 хуу, тракторларны — 97,3 хуу, андазыннарны болгаш сеялкаларны 100 хуу күүсеткен. «Тииленге», «Өөк», «Улуг Октябрь», «Тес-Хем» совхозтар техника септелгезин чогуур үезинде шынарлыг доозарын хандырган.

«Кызыл тараачын», «Шамбалыг» совхозтар комбайн септелгезин ажыр күүсеткен, «Тииленге» совхоз мал чеми белеткээр техниканы кыскы үеде колдуун белеткээн. Сельхозтехниканың Туран салбыры 44 комбайнның орнунга 47-ни септээн. Элээн хөй ажыл-агыйларның септелге баазазы быжыккан. 12 совхозтарда септелге мастерскаялары болгаш комбайннар септээр блоктарны ажыглалга киирген. Комбайннар септээр блоктар дөрт совхозта, септелге мастерскаялары үш совхозта туттунуп турар.

Моон-биле чергелештир Бии-Хем районнуң механизаторларының үнелиг эгелээшкинин совхозтарга болгаш Сельхозтехкүрүкомнуң бүдүрүлгелеринге чогуур деткимчени четче албайн барган дээрзин каттышкан доктаалда демдеглеп турар. Тараа комбайннарын белеткээриниң планын Каа-Хем, Чөөн-Хемчик районнар үскен. Улуг-Хем, Таңды, Барыын-Хемчик районнар бо талазы-биле даалганы күүсетпээн. Сельхозтехниканың Тес-Хем, Кызыл каттыжыышкыннары, Чадаана, Кызыл-Мажалык салбырлары комбайн септээриниң планнарын күүсетпээн.

Комбайннар септээриниң планын «Енисей», СЭКП-ниң XXV съездизи аттыг, «Совет Тыва» совхозтар безин чартыы чедир күүсетпээн. «Ак-Туруг», «ҮТКА 25 чылы», Тока, ССРЭ-ниң 50 чылы аттыг, «Революцияның чалбыыжы» совхозтар септелге баазазын кошкак ажыглаан. Эрзин районнуң совхозтары комбайн септелгезинче бо хүннерге чедир кирбээн.

Райкүүскомнар, көдээ ажыл-агый эргелелдери, профэвилел, комсомол организациялары, совхозтар директорлары техника септелгезин организастаарының деңнелин бедидер, техниканы хову ажылдарынга чогуур үезинде эки шынарлыг белеткээр дээш социалистиг чарышты организастаарын экижидер талазы-биле дээштиг хемчеглерни чедир албайн, доктааттынган планныг даалгаларны, социалистиг хүлээлгелерни күүседирин харыысалга чок көөр удуртукчулар болгаш специалистер-биле эптежип турар фактылар бар.

Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлели, профоблчөвүлел болгаш ВЛКСМ обкому көдээ ажыл-агый техниказын 1981 чылдың хову ажылдарынга чогуур үезинде болгаш шынарлыг белеткээр дээш социалистиг чарыштың тиилекчилерин тодараткан.

БИРГИ ЧЕРНИ РАЙОННАРДАН — **Бии-Хем районну** (райкүүском даргазы М. К. Дамчай, ВЛКСМ райкомунуң секретары Ю. Л. Федосеев) алган деп санааш, Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң, профоблчөвүлелдиң болгаш ВЛКСМ обкомунуң шилчии Кызыл тугун, 300 рубль акша шаңналын тыпсыр деп көрген;

— Сельхозтехкүрүкомнуң бүдүрүлгелеринден — **сельхозтехниканың Туранда район салбырынга** (эргелекчизи В. М. Рыжов, профэвилел месткомунуң даргазы А. Ф. Проюин, ВЛКСМ комитединиң секретары С. Б. Полосухин) тывыскаш, шилчиир Кызыл тук болгаш 200 рубль-биле шаңнаар);

— **СОВХОЗТАРДАН** — **«Тииленге» совхозка** (директору В. А. Оюн, ажылчын комитединиң даргазы М. С. Юндеш-оол, ВЛКСМ комитединиң секретары Ң. С. Донгак) тывыскаш, шилчиир Кызыл тук болгаш 200 рубль-биле шаңнаар.

СОВХОЗТАРДАН ийиги черни **«Өөк» совхозка** (директору В. Г. Бессонов, ажылчын комитединиң даргазы М. С. Маады, ВЛКСМ комитединиң секретары Б. К. Балбаки) тывыскаш, шилчиир вымпел болгаш 150 рубль-биле шаңнаар.

ҮШКҮ ЧЕРЛЕРНИ «Улуг Октябрь» совхозка (директору В. Г. Мурыгин, ажылчын комитединиң даргазы Н. В. Дресвянникова, ВЛКСМ комитединиң секретары С. К. Монгуш), **«Тес-Хем» совхозка** (директору Н. Ч. Ооржак, ажылчын комитединиң даргазы Д. А. Нат, ВЛКСМ комитединиң секретары А. Ч. Самбыл) тывыскаш, тус-тузунда шилчиир вымпелдер-биле болгаш 100 рубль-биле шаңнаар.

Социалистиг чарыштың негелделери күүсеттинмээнин барымдаалааш, Сельхозтехкүрүком бүдүрүлгелериниң аразынга чарыштың ийиги черин тывыспаан.

Техника септелгезинге шылгараан кижилерни шаңнап мактаары-биле ээлчег чок чиик машина садып алыр 5 талонну, мотоцикл садып алыр 5 талонну, 30 халас путёвкаларны совхозтарга, Сельхозкүрүкомнуң бүдүрүлгелеринге тускайлап берген. Ол ышкаш чарыштың тиилекчилери совхозтарның, Сельхозтехкүрүкомнуң бүдүрүлгелериниң директорлары, кол инженерлерин бир айның шалыңы хемчээл-биле шаңнаары көрдүнген.

Часкы-чайгы хову ажылдарын чедиишкинниг доозарын, мал чеми белеткээриниң болгаш дүжүт ажаалдазының техниказын дүрген болгаш шынарлыг белеткээрин хандырар талазы-биле ажылды черге улам күштелдирерин Көдээ ажыл-агый министерствозунга, «Скотопром» трестке, Сельхозтехкүрүкомга, райкүүскомнарга, профэвилел болгаш комсомол организацияларынга ук доктаал дагзып турар.

СЭКП-ниң XXVI съездизиниң шиитпирлерин — амыдыралга!

ЧАГЫГЛАРНЫ — ӨЙ-ШААНДА

СЭКП-ниң XXVI съездизиниң шиитпирлеринде он бирги беш чылда чоннуң амыдырал хандырылгазының хөгжүлдезинче кичээнгейни күштелдирген болгаш совет кижилерниң чаагай чоруун улам бедидеринге амыдырал хандырылганың бүдүрүлгелери чугула рольду ойнаар дээрзин айыткан болгай. 1981-1985 чылдарда болгаш 1990 чылга чедир үеде ССРЭ-ниң экономиктиг болгаш социал хөгжүлдезиниң кол угламчыларында бижиттинген «Чоннуң амыдырал хандырылгазын улам экижидер... Чагыгларны күүседириниң шынарын болгаш хандырылганың культуразын бедидер» деп айыттынган. Ынчангаш амыдырал хандырылга ажылдакчыларының мурнунда белен эвес сорулгалар салдынган.

—«Тувашвейбыт» каттыжышкының коллективи чоннуң чагыгларын өй-шаанда болгаш эки шынарлыг кылдыр күүседир дээш эвээш эвес ажылды кылып чорудуп келген. Ук каттыжышкының продукциязының шынар көрүлдези чоокку хүннерде эрткен. Көрүлдеге күрседиг инспекцияның эргелелиниң, стандарттар болгаш септээр техника талазы-биле курлайгаарал лабораториязының ажылдакчылары, каттыжышкының удуртукчулары, инженер-техниктиг ажылдакчылары, ательелер эргелекчилери, технологтары, быжыкчылар киришкен.

Хууда чагыглар ёзугаар хеп даараар «Чечек» ательье— «Тувашвейбыт» каттыжышкының кол бүдүрүлгези. Ол ательениң даарап бүдүрген кылыгларының деңгелгезин болгаш даараан кылыгларны чонга садарын организастап эрттирген. Ательениң чамдык кылыгларын, ылаңгыя гофрэлеп даараан юбкаларны, бедүүн пөстерден даараан чайгы панамкаларны садып алыкчылар сонуургаан. «Тувашвейбыт» каттыжышкының экспериментальдыг цеги чаа моданың хептериниң көргүзүлгезин кылган. Аңаа ниитизи-биле чаа хевирниң 20 ажыг моделдерин көргүскен.

Оон соонда «Тувашвейбыт» каттыжышкының конторазынга көрүлде комиссиязының хуралы болган. Продукцияның шынарын экижидер талазы-биле кандыг ажылды чорудуп турарының дугайында каттыжышкының кол инженери Л. М. Джевало чугаалаан. Продукцияның шынарын башкарарының комплекстиг системазын шиңгээдип алырынга белеткенип, ол ажылды коллектив чорудуп турар. Каттыжышкында болгаш салбырларда шынар көрүлдезиниң комиссияларын тургускан. Ук комиссияларда каттыжышкының, ательелериниң специалистери, мастерлери, технологтары, быжыкчылары киржип турар. Шынар көрүлдезиниң хүнүн ательелерде айда бир катап, а каттыжышкында кварталда бир удаа кылып эрттирерин чурумчуткан. Семинарларны база организастап, ылаңгыя технологтарны, быжыкчыларны чаа моданың угшынче өөредип, дыка хөй ажыктыг билиглерин олар аңаа турар. Ындыг өөредилгениң түңнелинде дааранынкчылар, быжыкчылар боттарының разрядын бедидип алыр аргалыг. Эрткен чылын каттыжышкының бүдүрүлгелеринде ажылчыннарның ортумак разряды 3,1 турганындан амгы үеде 3,6 чедир бедээн. Ол чорук чоннуң чагыгларын күүседириниң шынарын экижидеринге салдарын чедирип, чагыкчылардан хомудалдар эвээжеп, эде кылырын эвээжедиринге идигин берип турары чугаажок.

Ынчалза-даа ниитизи-биле каттыжышкынга болгаш бүдүрүлге бүрүзүнге шынарны экижидери дээш ажылды коллектив план ёзугаар уламчылаары чугула. Чагыгларны багай шынарлыг күүсеткени дээш дедир эгидерин, эде кылыры эвээш эвес. Бо чылдың эрткен 6 айларында алды тонну шуут үрей кылганы дээш чагыкчылар албаан. Үрей кылганындан 247 рубльди эрткен чылын, 181 рубльди бо чылдың бирги чартында чагыкчыларга ательелер төлээн. Кылган ажылдың күүсеттинген чагыгның шынары хүй бүрү хыналдап мастерлерниң, быжыкчының талазындан күштелдирери чугула. Херек кырында мастер-контролёрлар, быжыкчылар ол чугула ажылды шуут эрең-бай далда киирген.

Продукцияның шынарының талазы-биле инженер З. Г. Торлук районнарга болгаш Кызылдың ательелеринге чоруткан чамдык хыналдаларга доктаатан. Хептерни даараанында, тиглерни шеверлеп кылганында курстандартка дүүшпес чүүлдер эвээш эвес илерээн. Тиглерни болгаш хептиң эдээзин тутканында чогуур хемчээлинден чиңгелей бээри хөй.

Ол ышкаш хептиң тиин кадыра даараарда аңгы-аңгы өңнүг хендирлер-биле даараары бо-ла таваржыр. Ол чорук колдуунда янзы-бүрү өңнүг хендирлер чедишпес, үзүктелиниң келиринден база болуп турар.

Күрхайгаарал лабораториязының ажылдакчызы Л. Шагарова, күрседиг инспекциязының эргелелинден Горбунова олар чүве чугаалааш, «Тувашвейбыт» каттыжышкының ательелериниң даараан кылыгларының шынарынга доктааганнар. «Чечек» ательезиниң даарап турары, ылаңгыя даштыкы хептерин үрей кылганы хөй болуп, хомудалдар кирип турар. Кылымал кештен даараан кышкы 10 тонну үрей кылганындан чагыкчылар дедир эгиткен. Трикотинден даараан платьениң хендирлерин тыртылдырып кааны, бир хөйлеңниң иштики тиглерин өске өңнүг хендир-биле даарааны дээш чагыкчылар база хомудаан. Ол ышкаш даарааң кылыгларының довурааны, хирленгени эвээш эвес таваржыр. Ателье «Чечекте» быжыкчыларның, мастер-контролёрнуң талазындан кылдынган ажылдарның шынарынга хыналданы кошкак чорудуп келген.

Каттыжышкының ательелери (ылаңгыя районнарда) шөлү эвээш, тар, хирлиг бажыңнарда турар. Бай-Хаактың ательезиниң бажыны аргажок эргижирээн, шөлү кызыы. Ындыг черлерде ажылчыннарның ажылдаарынга кончут таарымча чок дээрзи билдингир. Ылаңгыя Бай-Хаактың, Шагаан-Арыгның амыдырал хандырылга черлеринде байдал берге.

Сөөлгү үеде «Тувашвейбыт» каттыжышкының чамдык бүдүрүлгелеринде чагыгларның шынарын экижидери дээш ажыл элээн идепкейжээнин комиссия кежигүннери демдеглээн. «Восток» филиалда, «Каа-Хем», «Березка» ательелерде ажылдың шынары элээн экижээн болгаш чагыкчыларның талазындан хомудалдар эвээжээн.

«Тувашвейбыт» каттыжышкының директору Е. Ф. Морозова, «Чечек» ательениң эргелекчизи Л. В. Олейник, «Восток» филиалдың эргелекчизи Е. Л. Савченко, экспериментальдыг цехтиң эргелекчизи М. К. Пичугина олар ажылдың шынарын экижидер, дааранынкчыларның, быжыкчыларның билиг-мергежилин бедидер дээш моон соңгаар кандыг хемчеглерни ап чорудар дугайында чугаалааннар.

Продукцияның шынарын башкарарының комплекстиг системазын шиңгээдип алырын эгелээрин «Тувашвейбыт» каттыжышкының коллективи планнап турар. Ол ажылды чорударының планы, организас-техниктиг хемчеглер ажылдап кылдынган. Ынчангаш ол чугула ажылды идепкейжилери, хемчеглерни амыдыралга боттандырары каттыжышкының болгаш оон салбырларының соңгаарлаттынмас чугула сорулгазы болур-дур.

Н. ООРЖАК.
«Шынның» корр.

Кызыл районнуң ажыл-ишчилери СЭКП-ниң XXVI съездизиниң шиитпирлерин амыдыралга боттандырар дээш он бирги беш чылдың болгаш 1981 чылдың планныг онаалдаларын чедиишкинниг долдур болгаш ажыр күүседир дээш социалистиг чарышта кедергүүшкүннүг киржип турар.

Районнуң кадык камгалал ажылдакчыларының мурнунда бо беш чылда эвээш эвес сорулгалар салдынган. Медпункттарның, эмнелгелерниң ажылдакчылары малчыннарның, тараажыларның турлагларынга чедип, оларга дуза чедирип, бараан болуп турарлар.

ЧУРУКТА: Кызыл районнуң поликлиниказының бөлүк мурнакчылары.
В. КАРА-САЛДЫҢ фотозу.

КЕРЭЭЛИГ АЖЫЛДААР АРГА-БИЛЕ

Партияның XXVI съездизиниң шиитпирлеринде транспорт чарыгдалдарын эвээжедирин, ылаңгыя чүъкту чүдүрерин база дүжүрерин сааладыы бээр, аңаа туруушкуннарны болдурбазын, ол-бөже баар чүъктерниң таарымчалыг схемаларын ажылдап кылырын, бот-боттарынга уткуштур сөөртүлгелерни чок кылырын тодаргай айыткан болгай. Ынчаарга бистиң республика аъш-чем аймааның, үлетпүрнуң, тудугнуң болгаш оон-даа өске чүъктерни өскээртен Саян мындыындан сөөртүп ап турар.

Чүгле эрткен чылын безин 481,4 муң тонна янзы-бүрү чүък аймаан республиканың девискээринче киир сөөрткен. А бо чылын ниитизи-биле 584,6 муң тонна чүъкту сөөртүрү көрдүнген. Ону ниити ажыглалдың автотранспортунга чорудар. Чүъктер сөөртүрүнүң планныг даалгаларының күүселдези—автотранспорт бүдүрүлгелериниң болгаш чүъктерни чүдүрүп база ону хүлээп ап турар черлерниң бир деминиг, аразында быжыг харылзаалыг ажылындан хамааржыр.

Ынчалза-даа бо хүннерге чедир үстүнде адаттынган организацияларның аразында харылзаазы быжыг эвес боор, эргежок херегледдиң чүъктери чогуур үезинде сөөртүнмейн баар таварылгалар бар. База оларны чүдүрери болгаш дүжүрери саадалгалыг болуп, чамдык черлерде ол ажылды багай механизастаанындан хол-биле кылыр ажылдар хөй. Хөй-хөй тонна аар чүъктерни хол-биле чүдүреринге, дүжүреринге хөй кижи күжү, үе-шак чарыгдаттынар дээрзи билдингир.

Ылаңгыя «Тудуг кезектери» комбинатка, материал-техниктиг хандырылга салбырының баазазынга, Главснабсбытка сөөртүп эккелген чүъктерни дүжүрер механизмнерни дерип, четчелеп тургуспааныңдан оларны дүжүреринге хөй үе-шак чарыгдаттынып, автомашиналар чүъктүг турар ужурга таваржып турар.

Тыва автотранспорт эргелелиниң коллективи сөөртүр чүъктерниң ниити хемчээлин улгаттырарынга база оон сөөртүлгези-биле холбашкан ажылдарга күш-ажылдың бүдүрүкчүлүг чоруун бедидеринге хамааржыр депшилгелиг аргаларны ажыглап база ону нептередир талазы-биле чамдык ажылдарны кылып чорудуп турар. Чижээ, ук эргелелдиң Минусинскиде автобүдүрүлгезиниң элээн хөй бригадалары бригаданың керээлиг ажылдаар аргазы-биле ажылдап эгелээн. Чүдүрүкчүлерни болгаш чүъктер хүлээп алыкчыларны тускай керээ ёзугаар чолаачыларның бригада бүрүзүнде доктаамал быжыглаан. Ол керээде чүък сөөртүлгезин экижидерин база ону чүдүреринге болгаш дүжүреринге саадаашкыннарны болдурбазын күш-ажылдың сагылга-чурумун быжыглаарынга хамаарышкан айтырыгларны киирген. Минусинскиниң автобүдүрүлгезиниң чолаачылары бригаданың керээлиг ажылдаар аргазы-биле Садыг министерствозунуң Абаканда баазазынче, Респотребсоюзтуң баазаларынче, вторчерметче болгаш оон-даа өске баазаларже чүъктерни сөөртүп турар. Ук коллективтиң бригадалары керээлиг арга-биле ажылдааш, чамдык чедиишкиннерни чедип алган. Чүъктер сөөртүлгези элээн шуудаашкынныг чорупкелген болгаш Садыг министерствозунуң, Респотребсоюзтуң баазаларынга база «Тыва тудуг» тресттиң чамдык салбырларынга чүъкту сөөртүп эккеп турар автомашиналарның турар чоруу бо чылдың бирги кварталында элээн кызырылган.

Мурнакчы арга-дуржулганы амыдыралга нептередири-биле бо чылын № 1 болгаш № 3 АТБ-лериниң чолаачылар бригадаларының чамдызын бригаданың керээлиг ажылдаар аргазынче шилчидери көрдүнген. Ук коллективтерниң чолаачыларының аразынга бригада керээзи-биле ажылдаар арганы нептереткениниң түңнелинде ажылдың ажыктыг чоруу болгаш күш-ажылдың бүдүрүкчүлүү бедиир дээрзи билдингир. Он бирги беш чылда бригада бүрүзү бо депшилгелиг арга-биле ажылдаар ужурлуг. Ынчангаш республиканың автотранспорт бүдүрүлгелериниң чолаачыларын бригаданың керээлиг ажылдаар аргазынче дарый шилчидери хүннүн чугула айтырыгларының бирээзи.

В. ПАЛАМАРЧУК,
Тыва автотранспорт эргелелиниң чүък сөөртүлгезиниң талазы-биле килдис начальнигиниң оралакчызы.

Беш чылдың кижилери

АЖЫЛГЫР, ЭРЕС-КЕЖЭЭ

Тыва АССР-ниң алдарлыг малчыны Сандуу Лама-Сүрүнович Салчактың кодану. Малчын дешкилежип, маңнажып турар анайларга суг кудуп бээрге, олар ээзинге эргеленмишаан, оон чодазынга баштарын дүрбүп, мыйыстары-биле үскүлеп каап турдулар. Сандуу Лама-Сүрүнович анайларын суггарбышаан, чугаалайдыр.

— Улуг-Үзүкке кыштадывыс. Өшкүвүс чылды хүр ашты, төрүүр 100 баштан 95 анайны, бир баштан-на 800 грамм дүктү алдывыс. Кыргылга доостурга Кызыл-Кыргыда көжүп келгенивис бо. Чай каан болза-даа оъду черле эки чер-дир бо, харын чүгле бо кара суг соглуп чыдар. Чайлаавыс Аныяк-Дойбанныгда, чылдың-на чайлаар черивис ол. Ара хонуп чедер, ырак чер-ле болгай, машина-техника база четпес— деп, ол чугаалады.

С. Л-С. Салчак биле К. Х. Херелмаа оларның ажыл-амыдыралы мал-биле холбашкан. Олар бо хүннерде «Тээли» совхозтуң Кызыл-Даг салбырында өшкү малдан турарлар, мында хүндүткелдиг кижилерниң бирээзи.

Малчыннар эрткен онгу беш чылдың социалистиг хүлээлгезин чедиишкинниг күүсеткеш, аазаан сөзүнге ээ болган. Оон үндезинниг чүдел, ол дугайын чугаалап бээрин дуржулгалыг малчындан сонуургадым. Мээн айтырыымга С. Л-С. Салчак мынчаар харыылады:

— Эрткен чылын 18 тонна сиген, 15 тонна көк-сула белеткеп алган турган бис, а бо чылын социалистиг хүлээлгевисти эде көрүп, сигенни 20, көк-суланы 18 тоннаны белеткээрин дугурушкувус. Эрзин районнуң мал ажылдыгларының келир кыштаглаашкынга белеткелди амдыгааштан эгелеп чорудар дугайында кыйгырыын деткип, кышка белеткелди хынамчалыг чорудуп эгеледивис. Кыштаавыстың көржеңи аштаттынган, үүрмек септелгези кылдынган. Кыштаавыс келир кышка белен. Ам кол-ла чүве малга четчир чемни белеткеп алыры. Сиген өзүп четчири билек, Көөп-Сөөктен кезип эгелээр бис. Шынааның сигени эки үнүп чыдар чорду. Эргий кезип, барып көрүп чордум—дигеш, Сандуу Лама-Сүрүнович уламчылады.— Малдың кышты тоовас, хүр ажары оон ажаалда-хайгааралында болдур ийин —дээш чайгы семиртилге чедиишкинниң, чидириг чок болурунуң кол үндезини ол дээрзин малчын тайылбырлады.

Малчын үстүнде чүүлдерни ажылынга шыңгыы сагып келген. Кызымак, эрес-кежээ күш-ажылы-биле Кызыл-Даг салбырында мурнакчы ишчилерниң санында ол кирген. Чаңгыс чер чурттугларының Кызыл-Даг кожуун Советтиң депутадынга ону соңгааны таварылга эвес.

Хоочун малчын депутат хүлээлгезин база ак сеткилдиг күүседип турар. Соңгукчулары-биле депутаттың харылзаазы быжыг. Советтиң сессиязы болуп эрткен соонда депутат округунга барып, соңгукчуларынга оон шиитпирлерин албан таныштырар чаңчылдыг. Малчын коданнарга автомагазинниң келири үзүктели берген дижик, азы сүт сөөртүрүлүп чедирери шиитпирлеттинмейн туруп берген болза, депутат ол айтырыгны салбыр баштаар черинге тургузуп келир, кандыг-бир арга-биле албан дуза чедирерин кызар.

«Тээли» совхозтуң мурнакчыларының бирээзи — малчын С. Л.-С. Салчак ажылгыр, кежээзи-биле чаңгыс чер чурттугларының бүзүрел, хүндүткелин чедип алган.

Т. ХУРАГАН-ООЛ.
Бай-Тайга район.

ИДЕГЕЛИВИС УЛУГ

Амыдырал хандырылга черлериниң четкизин калбарткаш, чонга ачы-дуза чедирериниң ажылдарын улам экижидерин партияның XXVI съездизиниң шиитпирлеринде айыткан. Аңаа хамаарышкан чамдык ажылдарны «Тувaобувьбыт» каттыжышкының Эрзин районнуң Нарын суурда салбырының идик кылыр цеги кылып чорудуп турар. Алган хүлээлгезин ажыр күүседип турар бо бичии коллективти М. Д. Нам-оол 20 чыл дургузунда удуртуп келген. Бо чылдың бирги, ийиги кварталында 5000 рубльдиң ачы-дузазын чонга чедирер планывысты база ажыр күүсеттивис. Чартык чылдың түңнели-биле Дарыймаа Мумбулдай тиилекчи болган.

Бистиң цехтиң ажылчыннары планныг даалгаларын күүседип келзе-даа, оларның бедик бүдүрүкчүлүг ажылдаарынга шаптыктап турар чүүлдер база бар. «Тувaобувьбыт» каттыжышкының удуртукчулары, инженер-техниктиг ажылдакчылары бистиң цегивисти идик даараар, септээр талазы-биле үениң негелдезинге дүүшкен дерилгелер-биле четче-бүрүн дериветйн келген. Оон ужурундан бүгү ажылдар хол-биле кылдынып турар.

Ук цехте дөрт чыл бурунгаар хөм даараар бир машинаны тургускаш, эптеп кылган. Баштайгы удаада ол машинага янзы-бүрү нарын кылыгларны даарап турган, ол дааранынкчыларның ажылының бүдүрүкчүлүүн бедидип, хөй үе-шакты камнап ап, продукцияның шынарын база экижидеринге идигин турган. Ынчан чагыкчыларның саны-даа арбын турган. Чүге дээрге чагыгны киргеш, оон бүдүрерин ай-айы-биле манавас турду. Удаваанда машина үрелген. Ону септээр мастер тывылбааныңдан ол машина ажыглал чок ам-даа турбушаан. Эрткен чылын база бир даараныр машина алдывыс. Ол чүгле пөс аймаан даараар болду. Оон чамдык механизмнери эргижирей элээн. Оларны үзеп-чаап тургаш, даранырга, чамдык черлерни даараваайн «оя» халып эрте бээр.

Чоокта чаа хол-биле даараан идиктеривистиң өртек-үнезин тодарадыры-биле Кызылче чоруптувус. Оон түңнели кандыг болганыл? Хром сапыктың өртээ 36 рубль 95 копеек, быштактан кылган идиктиң (унтының) 38 рубль, оларны даараан мастер 7 болгаш 11 рубль төлевирин алыр. Ажылынга мергежээн мастер бир айда хол-биле сес сапык даараар. Оларны үндүр садарга 295 рубль болур, а кылган мастер 50 ажыг рубль төлевир алыр. Ынчангаш идик кылыр цехти чогуур дерилгелер-биле хандырар болза, ынчан мында ажылчыннарның айда алыр шалыны база улгадыр дээрзи билдингир.

Самагалдайның идик цегинде байдал бистиниңден өске. Янзы-бүрү материалдар кезер механизм, идик даараар болгаш септээр МР-2 марканың универсал комбайны цехте бар. Амгы үениң нарын дерилгелери-биле чепсегленгеш ажылдап турар мастерлерниң бүдүрген продукциязының шынары эки болгаш саны-даа хөй болду.

Бистиң цехтиң хоочуннары аныяктарны боттарының билиг-мергежилинге өөредир дээш чамдык ажылдарны кылып чорудуп турар. Ынчалза-даа ол талазы-биле ажыл арай чедимче чок болуп келген. Чүге дээрге чогуур дерилгелер-биле дериттинмээн, бүгү-ле ажылдарны хол-биле кылыр цехке аныяктар ажылдаарын күзевес боор-дур. Ынчангаш «Тываобувьбыт» каттыжышкының удуртукчулары бистиң цехти идик кылырының нарын дерилгелери-биле хандыргаш, бедик бүдүрүкчүлүг ажылдаарынга таарымчалыг байдалдарны дарый тургузуп бээр дээрзинге идегел улуг.

Е. АРАКЧАА,
цехтиң ажылчыны.
Эрзин район.

Тес-Хем районнуң Самагалдай эмнелгезинге Кызылдың медицина училищезин доосканаыяк кыстар чылдың немежир. 1980 чылда Мария Аракчаа ук училищениң фельдшер салбырын чедиишкинниг доосгаш, мында ажылдай берген. Мергежилинге хандыкшылдыг комсомолчу теорияга өөренген билиин практикага билдилиг ажыглап турар.

ЧУРУКТА: божудулга салбырның акушер эмчизи Мария Аракчаа.

Созу болгаш фотозу Т. Куңгааның.

НОГААЖЫЛАР

«Улуг-Хая» совхозтуң Көк-Чыраа суурнуң чоогунда ногаа бригадазы бар. Бригаданың ногаажылары СЭКП-ниң XXVI съездизиниң төөгүлүг шиитпирлерин амыдыралга боттандырбышаан, он бирги беш чылдың бирги чылында ногаа культураларындан бедик дүжүттү өстүрер дээш чарыштыг ажылдап турар. Ногаажылар 50 гектар шөлге ногаа культураларын олуртур планныг. Июнь ортан үезинге чедир 33 гектар шөлде янзы-бүрү ногаа аймаан тараан.

Ногааның бир гектарындан-на 143 центнерден эвээш эвес дүжүттү өстүрүп алырын ногаажылар чыл эгезинде-ле хүлээнген. Ол сорулгазын чедимчелиг күүседир дээш минералдыг болгаш органиктиг семиштиделгелерин ногаа шөлдеринге четчири-биле теккен. Бригада ногаан кулчаның баштайгы дүжүдүн белеткел конторазынга дужааган. Ногаажылар аразында социалистиг чарыш доктаамал организастаттынып турар. Мында мурнакчыларның саны өскен. Сайын Үзүн-оол, Үйнук Доңгак, Мария Норжунмаа, трактористер Кызыл-оол Кандан-оол, Михаил Болат-оол, Дан-оол Доңгак болгаш өскелер-даа ногаа өстүржүрүнге ак сеткилдиг киржип келген.

Л. НАЧЫН-ООЛ.

Тыва АССР-ниң Дээди Советиниң Президиумунуң Хүндүлел бижии-биле В. С. Сапелкинни шаңнаар дугайында

ТЫВА АССР-НИҢ ДЭЭДИ СОВЕДИНИҢ ПРЕЗИДИУМУНУҢ ЧАРЛЫЫ

Республиканың көдээ ажыл-агыйынга хөй чылдарда үре-түңнелдиг ажылдааны дээш база төрүттүнген хүнүнден бээр 50 харлааны-биле холбаштыр республиканың «Тувасельхозхимия» бүдүрүлге каттыжышкының даргазы, Тыва АССР-ниң көдээ ажыл-агый министриниң бирги оралакчызы Валентин Сергеевич Сапелкинни Тыва АССР-ниң Дээди Советиниң Президиумунуң Хүндүлел бижии-биле шаңнаар.

Тыва АССР-ниң Дээди Советиниң Президиумунуң Даргазы **М. МЕНДУМЕ.**

Тыва АССР-ниң Дээди Советиниң Президиумунуң Секретары **Н. БОЙДУ.**

Кызыл хоорай,
1981 чылдың июль 1.

Совет көдээниң кижилери

ХОЛ ИЗИН БУТ ЧАНДЫР БАСПАС

1962 ЧЫЛДЫҢ чазынында Баян Куулар Чадаанага механизаторлар белеткээр ийи ай хуусаалыг курска келген. Партияның болгаш чазактың сагыш салыышкынының ачызында аныяк Тыва республикага көдээ ажыл-агыйның янзы-бүрү машиналары дыка хөйү-биле кээп турган. Чөөн-Хемчик районнуң ол-бо ажыл-агыйларындан өөренип келген аныяк оолдар хөй болган. Шуптузу-ла Баянның үе-чергези. Баян күчүлүг тракторга азы комбайнга олурупса, ону чааш аът дег, чайлыг башкарып билир эр дээрзин өөрү билбес. Шемиден Баян чаасқаан келген. Болу бичe сеткилдиг, хөөреңкей эвес, мактаныр. билиглерге хоңну чок оол техниканы оон мурнунда-ла башкарып билир апарганын курста эштеринге мыттаваан.

Чартык ай хире өөренип чорза-ла, курсантыларны тракторларга, комбайннарга эккеп, херек кырынга башкартып чаңчыктыра берген. Чаа өөрениш үгелээн оолар болбаазын машиналарны канчап башкара бээр боор! Оолдар тракторнун азы комбайнның чанынга келгеш, корткан чүве дег, долганыр кылаштажып, чүгле тудуп, суйбап каап турар.

Башкылап турган Сат Кошкар-оол мынча дээн:

— Техникадан коргуп турар болза, кайнап өөренир боор, оолдар! Кабинаже үнс халааш, машинаны ажылдадыр, чорудар-ла болгай.

Оон боду тракторга олуруп-каш, ону херим иштинге ол-бо чорудуп, эргилдиргилээш, катап эккеп тургузуп кааш, чалаан:

—Че, кым олуруптарыл? Шенеп көрүңер. Кортпаңар, кортпаңар!

Курсантылар боттары аразында шуугашкан турганнар:

— Кортукчуг чүве ышкажыл, оолдар!

— Харын дедаан, орта билип алган эвес...

— И дадай, оолдар! Даашдиңмиди ийа дээр диңмирел турган-биле домей-ле.

Чаңгыс Баян Куулар-ла башкызының соондан эрай диңим эвес базыпкан. Трактор чанынга баргаш, демгизинден дилээн:

— Чорудуп болур бе, башкы?

— Болбайн канчаар! Эр-хей, олурувут. Дидим болур болбазыңны. Мен айтып бээр мен.

Трактордан ынча-мынча черле бөлдүнчүп алган турган оолдар аразында база шуугажып үнген.

— Көргей-даа силер, Баян домей-ле шыдавас!

— Оон бистен дээредээр чүзү боор...

— Ой, көрүңер даан, трактор бурунгаар уаеш дидя.

ООН ООЛДАР ыыт чок барган. Харын сактырга, оларның аксын бөөшкүннепкен чүве дег. Баян Куулар тракторну мунгаш, чааскаан херимни долгандыр диргиредип чорупкан. Башкызы Сат Кошкар-оол магадаан-даа ышкаш, ол-ла черинде шимчевейн туруп калган. Шөлде турган бөлүк оолдар ам харын хей-аът кирип, тракторнуң соондан эдерти маңнашкыннар. Трактор херим иштин бир долгангаш, баштай турган черинге кээп доктааган. Оон кабиназындан Баян аваангыр, кашпагай дуже халып кээрге, Кошкар-оол ону өөрээниндөн кужактапкан. Ол аразында аңаа турган курсант оолдар демги бичии ыспагар эрни бөле-хаара туткаш, өрү дээр шаар өпеннедир октап, хөлчок амырап, хөөреп, алгыржып турганнар. Олар соксай бээр орта, Сат Кошкар-оол Баяндан айтырган:

— Тракторну шуут чорудуп билир кижи ышкажыл сен, Баян! Кажан өөренип алганың ол?

Демгизи хүлүмзүревишаан, арай эменгей хевирлиг харыылаан:

— Үш чыл мурнунда башкы... Трактористер эдерип чорup тургаш...

— Ол хире билир кижи ам өөренип турган херээ чүү деп?

— Техника башкарарының шынзылгазы херек. Оон башка... Черле ынчаш, теорияны өөренип алыры артык эвес. Мен дээрге кара практик кижи ышкажыл мен.

Курска өөренип киргеш, Баян Куулар хамыкты ынчаар кайгаткан. Техникага сундулуг, ону башкарар салымныг кижилер тургулаар. Ындыгларның бирээзи Баян Нарынович Куулар ол...

ЭРГИЖИРЭЭНИНДЕН даштыкуурара берген чавыс бажың. Хериминиң иштин арыг-тас кылдыр ширбип каан. Мында бүгү чүве корум-чурумнуг. Бир хааржакта артык кезектерни шевергин эптей салгылааш, кыдыындан довурак-доозун кирбес кылдыр дуй шуглаан. Ол бүгүден ап кээрге, бажыңның ээлери ажыл-агыйжы, арыг-силиг улус дээрзи илдең. Бажыңның эжиинге бисти чолдаксымаар сыыныг, шала чыржаннаш боттуг, часкы сырынга додукаш мындыг ийикпе, кара-хүрен арыннаг, кырлаң думчуктуг, эвээш эвес чылдарны чурттап эрттиргенин хаваанда кырлаң-кырлаң сыыглар, а алыс бодукалыг ажылдың кижизи дээрзин хөмпелдир хаварыкталы бергилээн холдары херечилеп турар, назыны элээн улгады берген, ынчалзажок адак-быжаа чиик ашак кижи уткуп келди. Хол тутчуп мендилештивис. Оон келген херевисти чугааладывыс. Ашак чазык хүлүмзүрбүшаан, чугаалай-дыр:

— Ол кижи мен-не болгай. Бажыңңе моорлаң кириңер.

Иштинин эт-севи шевергин кылдыр чып каан өрээл. Шалазының эрыы кылаңнаар чүве. Даштын 30 градус изиг турда безин өрээл иштинде серииниг аажок. Бажыңның хереэжен ээзи доораан-на соок шайын күткаш, сунду.

БАЯН Нарынович боду-ла чугаалап эгеледи:

—Тракторнуң дыңын тудуп, ол «каң аътты» мунгандаа бээр ам мырыңай талыйган. Барык-ла бүгү амыдыралым иштинде техникадан халбактанып келдим. Оон-биле бержир дээш чылдар эрткенин безин эскербейн баар кижи-дир мен. Ындыг-ла үр болбаан кылдыр сагындырар. Ынчалзажок ам назы дегээн, пенсияже үнер апардым ышкажыл.

— Эге бажында силер техниканы бот-өөредилге-биле билип алган дээр-дир. Ындыг ийикпе?

— Ийет, ындыг чүве — деп, Баян Нарынович харыылады.— Бистиң бо Шемиге колхоз тургустунганда, 50 чылдар үезинде, баштайгы машина-техника база кээп эгелээн. Ынчан аныяк кижи трактор, комбайн көргеш достүнер эвес, оларны башкарган улус-биле кады чорup турган мындыг. Оон-на бодум база ол күчүлүг машиналарны башкарып турар апарган болбазык мен бе. А техниканы башкарар эргениң шынзылгазын соңгунде, 60 чылдарда курска өөренгеш, алган мен.

— Чүгле бодум-даа эвес ийин—деп кезек болгаида, Баян Нарынович чугаазын уламчылады.— Тракторга олурупкан соомда, хамык ажылдан менден адырылбастаан, аңа аттыг чүве боор. Элээди апарганы-ла тракторга олургаш, мээн-биле кады чоруптар. Сес классты доосгаш-ла, оон мени дузалажып чоруй, тракторист болу бергилээй. Дөрт оглум ынчаар шуптузу механизатор апарган, ийи кызымның бирээзи 1979 чылда курс доосканбаза тракторист, оон бичези—Клава курска өөренирин күзеп турар.

ЫНЧАНГАШ Баян Нарыновичиниң ажы-төлүн угун салгаан механизаторлар деп, чаңгыс чер чурттуглары чоргаарал-биле чугаалажып турар. Бодунуң мергежилинге ажы-төлүн шуптузун ынчаар чаңчыктырып өөредип каар кижи ховар болбайн аан. А Баян Нарынович оолдарын, уругларын, харын-даа күдээлерин техникага хандыкшылдар, оларны тараажынып, механизаторнуң бүдүрүг күш-ажылын хүндүлээринге, үнелээринге, бүгү байлактың кара чаңгыс үнер дөзү— чер дээрзин бүгү мага-боду-биле медерел билиринге чаңчыктырар дээш шыдал-ла чүнү кылбаан дээр! Бичe сеткилдиг, кежээ, кызымак, техникага хумагалыг механизатор Баян Нарынович төрээн черинде эм төлептиг механизатор салгалын өстүрүп каан. Ол мынча деп чоргаарал-биле чугаалады:

— Бо чылдың августа пенсияже үнер мен. Ынчалзажок күчүлүг техника бүзүрелдиг холдарда дээрзинге чигзинмейн барып болур мен.

ХООЧУН механизаторнуң ол бүзүрели үндезин-барымдаалыг. Оон улуг оглу Виктор Куулар коммунист, бирги класстың механизатору, «Большевик» совхозтуң № 2 трактор-хову бригадазының бригадири. Оон дуңмалары: Маадыр-оол Куулар, Николай Куулар, Олег Куулар, Вера Куулар болгаш Клава Куулар база адазы Баян Куулар олар чаңгыс ол-ла бригадада ажылдап турар. Бригада ийи муң ажыг гектар тарылга шөлдүг. Бо чылын аңаа часкы хову ажылдарын кыска хуусаада, бедик агротехниктиг деңнелге эрттирген. Он бирги беш чылдың баштайгы чылының чаагай дүжүдүнүң магадылалын ол-бүле бригадазы тургускан.

Хол изин бут чандыр баспас деп үлегер чугаа бар. Баян Нарыновичтиниң ажы-төлүнге хамаарыштыр база ынчаар чугаалап болур. Олар шуптузу адазының изин базып, ону дезеп, механизаторлар апарган.

К. АРАКЧАА.
Чөөн-Хемчик район.

(Төнчүзү. Эгези 1-ги арында).

НАЙЫРАЛЧЫ БАЙДАЛГА

байдалы чидиглевгей амгы үеде тайбынга база ажыктыг болуп турар.

Ынчалзажок байдалды шыны-биле көөр ужурлуг бис — ам өске эргилиишкинниң кыжаныышкыны туруп турар: чавырлыышкындан чаа «соок дайынче» эргилиишкинниң кыжаныышкыны бар апарган.

Совет Эвилели болгаш социалистиг өске-даа күрүнелер ол угланыышкынның хөгжүлдезин болдурбазынче чүткүп турар. Ол угланыышкын чаңгыс-даа чуртка кандыг-даа эки чүвени бербес.

Ол чылдар бурунгаар турганы ышкаш, тайбын ам база дээди үнелиг эртине болбушаан, делегей ареназынга ажыл-херектерге кол чүүл болуп турарынга бүзүрээр бодай-дыр мен, дээрги Брандт.

Чепсегленииишкиннерни эндере бүдүрерин соксадырындан артык чугула, оортан шыңгыы сорулга ол херектерниң аразында чок деп бодап турар бис.

Европада ядролуг эндере чепсегленииишкиннерни кызыгаарлаарындан эгелээри амгы байдалда чугула болур ийик. Бо айтырыг талазы-биле чугаалажыышкыннарның столунуң артынга даарта-даа олуруптарынга белен бис. Ынчалзажок АКШ-тың туружунуң уржуунда чугаалажыышкыннар ам-даа эгелевээн-дир. НАТО чурттарының болгаш ССРЭ-ниң ортумак ыракшылдыг ракета-ядролуг чаа боо-чепсектерин Европага тургузарын соксадыр талазы-биле бистиң идеявысты чигзиниишкинге безин таварыштырып турар-дыр.

Ындыг болганда, чугаалажыышкыннар эгелээр-даа болза, ийи талалар боттарының программаларын боттандырарын үргүлчүлеп турар байдалдарда болур апаар ышкажыл. Ынчаарга ол дээрге, эки орук эвес-тир.

Чурттуң Европа кезээнге бодунуң ортумак ыракшылдыг ракеталарын тургузарын кол айтырыг талазы-биле чугаалажыышкыннар эгелээн хүнде-ле соксадырынга ССРЭ белен дээрзин медеглеп болур мен. АКШ бодунуң ортумак ыракшылдыг ядролуг боо-чепсектерин Европага нептередирин чугаалажыышкыннарның үезинде кылбас дугайында медеглээр болза, чүгле ынчаарда соксадып болур бис.

Совет Эвилели ол чугаалажыышкыннардан боттуг эки түңнелдерни манап турар. Ракета-ядролуг чепсегленииишкиннерни кызыгаарлаарының оруу-биле бурунгаарлаар үе келгей деп санап турар бис.

Бодунуң айыыл чок чоруун идегелдиг хандырарынче күрүне бүрүзү чүткүп турар. Ынчаарга боо-чепсекти эндере бүдүрүп тургаш, оон айыыл чок болуруң чедип алыры ядролуг чепсектиг үеде болдунмас. Удурланыышкак күштерниң шериг талазы-биле тургустунган барык деп чоруунга болгаш оларның деңнелин улаштыр чавызадырынга үндезилеттинген чүгле ындыг айыыл чок чорук бистиң үевисте ам боттуг болгаш быжыг болур. Оон өске таварылгада айыыл чок кылдыр бодуун кым-даа санап шыдавас.

Шериг күчүзүнүң талазы-биле Совет Эвилелинден артык күштүг болурунче АКШ-тың чүткүүшкүнү делегей аренаызында туруштуг байдалды божаннадып, оон бодунуң айыыл чок чоруун улам-на кошкадып турар.

База бир чүүлдү чугаалаар бодай-дыр мен. Боо-чепсекти бүдүрерин көвүдедири шериг күчүзүнүң талазы-биле деңкүштүг чорукту чедип алырынга бөгү-ле үелерде кара чаңгыс арга болур бе, ынчаш? Чепсегленииишкиннерниң деңнелдерин деңге кызырарының аргазы-биле ол сорулганы чедип ап болур болгай. Ол чорук улустарга чүгле ажыктыг болур.

ССРЭ болгаш ГФР аңгы-аңгы эвилелдерге кирген болгаш бистиң чурттарывыстың кайызы-даа бодунуң эвилелчи хүлээлгелерлиг дээрзин билдингир болгай. Шериг талазы-биле артык күштүг болурунче болгаш чавырлыышкынны божаннадырынче угланыышкынга ол хүлээлгелер чугаажок чагырткан турар ужурлуг бе, ынчаш? Чок, черле ындыг эвес. Айтырыгны ынчаар көөрү Варшава Керээзиниң чурттарынга черле дүүшпес.

ГФР-биле тайбын, чаагай кожа-хелбээ харылзаалар дээш бистер, Совет Эвилелинде туржуп турар бис. Ол дээрге — бистиң доктаамал, харын-даа стратегтиг угланыышкынывыс-тыр. Силерниң ГФР-ге канцлер Шмидт-биле ам болур чугаалажыышкыннар чогумчалыг угланыышкынга болур болгаш бистиң чурттарывыстың аразынга кады ажылдажылганы бурунгаарладыр дээрзинге идегеп тур мен.

Хүндүлүг Дарга! Делегейниң чугула айтырыгларын шиитпирлээриниң, дайын айыылынга удур туржурунуң эрге-ажыктарынга дүүштүр ак сеткилдиг, ажыт-чажыт чок, ажыл-ишчи чугаалажыышкыннар бистиң аравыска болду.

Бистер—эң-не калбак хемчээлдерге: чазактарның аразынга, авторитеттиг хей-ниити күштериниң төлээлекчилериниң, оларның иштинде коммунистерниң болгаш социал-демократтарның аразынга чугаалажыышкыннар дээш туржуп турар бис.

Чепсегленииишкиннерни эндере бүдүрериниге удур, ядролуг дайынның кыжаныышкынынга удур, тайбынны быжыглаар дээш демиселге хөй чурттарда социал-демократтарның болгаш социалистерниң киржилгезин үнелеп турар бис,— буянныг бо чаагай херекке кады ажылдажырынга кезээде белен бис.

СЭКП-ниң XXVI съездизиниң бадыткааны СЭКП-ниң принципиалдыг угланыышкыны ындыг болуп турар.

Вилли Брандтының, бистиң бөгү аалчыларывыстың кадыкшылы дээш.

Тайбынның болгаш чавырлыышкынның эрге-ажыынга дүүштүр СЭКП-ниң болгаш ГСДП-ниң аразынга харылзааларны калбартыры дээш.

Бөгү делегейге тайбын дээш кундаганы көдүрерин чепшээреп көрүңер!

* * *

Оон дараазында В. Брандт чүве чугаалаан.

В. БРАНДТЫНЫҢ чугаазы

Дээрги Чингине секретарь!

Бөгүн силерниң аалчынар боор арганы берип турар чалалганар дээш силерге өөрүп четтирип турарымны хамыктың мурнунда илередип тур мен. Мээң өңнүүм Ганс-Юрген-биле болгаш бистиң ажылдакчыларывыс-биле кады бистерни эп-найыралчы ёзу-биле хүлээп алыышкын дээш база өөрүп четтирип тур бис. Бистер ол ышкаш Германияның Федеративтиг Республиказының элчиниңге өөрүп четтиргенин сестерин чугаалап, анаа моон-даа соңгаар бистиң ийи чурттуң аразынга харылзааларның эрге-ажыктары дээш ажык-дузалыг ажылын күүседирин күзеп тур мен.

Дээрги Чингине секретарь! Бөгү үеде бот-боттары-биле ажыт-чажыт чок болгаш ажыктыг чугаа кылыр аргалыг болуру эки-дир. Мен силерге ол дугайын мурнунда-ла чугаалаан болгай мен, ынчангаш улустар аразының амгы байдалынга, мен бодум болгаш мээң политиктиг өңнүктеримниң хөй кезии-даа, мээң чаңгыс чер чуртугларым болгаш Европаның бистиң кезээвисте өске-даа хөй-хөй кижилерниң хөй нуруузу улустар аразының амгы байдалынга хамыы-биле сагыш салып, кижи терелгетениниң салым-хуузунуң кырында диргелип келген боо-чепсекти айыылдыы-биле эндере бүдүрериниң болгаш кыжаныышкынының үргүлчүлеп турарынга сагыш салып турарын манаа онзалап демдеглексеп тур мен.

Байдалдың шыңгыызынга болгаш шыны-биле чугаалаарга, бистиң силер-биле кады дыка чаңгыс аай эвес харыысалгавыска дугжуп турар беседа дээш силерге өөрүп четтирип тур мен. Ол Европага, а ол ышкаш делегейниң өске-даа кезектеринге бистерниң кады харыысалгалыг чоруувуска дугжуп турган, ынчалза-даа бо талазы-биле объективтиг чаңгыс аай эвес харыысалгалыг чорук улам улуг чергези-биле тодарап турар. Бистиң манаа келгенивистиң сорулгазы болза информацияны алыры болгаш болдунар-ла шаа-биле дамчыдары боор турар. Мээң манаа келиримге, чугаалаан чүүлдер бистиң чуртка кичээнгейлиг, бодамчалыг хүлээп алдынар. Бир эвес элээн каш чугула айтырыглар талазы-биле санал-оналдарывыстың черүшкек чоруун демдеглевээн болзувусса, эддептиг болур ийик. Ийи талалыг азы хөй-даа талалыг харылзааларны улам нарыыдадыптар ындыг чедир билбес чорук санал-оналдарны четпес кылдыр солужарындан тургустунмас болза, улам чугула болур.

Оон-биле кады эң чугула айтырыг — тайбынны камгалаарының айтырыының талазы-биле бистерниң аравыста бүрүн чепшээрежилге туруп турар. Бо талазы-биле бистер боттарывысты нерээ болгаш бүзүрээшкин-биле холбаштырып алган бис деп бодаар мен. Ынчангаш мээң манаа 1970 чылдың август 12-де чугаалаан чүүлүмден бичии-даа ойталаар дугайында бодал-даа менде чок. Федералдыг канцлер Гельмут Шмидттен силерге дамчыткавым байыр дээрге, оон бодунуң силерге: бистер эки кожа чурт болуруң күзеп турар бис, бистер немец черден дайын моон соңгаар кажан-даа эгелевезин күзеп турар бис — деп, чугаалаанының бадыткалы боор турар-дыр. Бистиң бодап турарывыс-биле алырга, сөөлгү неделяның иштинде чугаалаттынган чүүлдер шуптузу-ла шын болгаш чөптүг эвес боор турар. Бистерниң 1941 чылдың июнь 22-ниң халаптыг уржуун утпаанывыстың болгаш эрткен үеден чогуур түңнелди кылганывыстың дугайын чугаалаанымга бүзүрээрин силерден дилеп тур мен.

Гитлерниң өскүдүп үндүрген дайынның деңнээр чүве чок човулаң-хилинчекке таварышкан миллион-миллион кижилерниң мурнунга ханы кажыыдал-биле бажым мөгейип тур мен.

Мен манаа өске кандыг-бир кижиниң орнунга чугаалажыышкыннар кылыр дээш келбээн мен. Кандыг-даа таварылгада Каттышкан Штаттарның өмүнээзинден чүве чугаалаар дээш келбээн кижи мен. Ынчалза-даа ССРЭ биле АКШ-тың эң улуг удурткучуларының ужуражыышкыны бөгү делегейниң кижилеринге эң чугула ужур-дузалыг болурунга чигзиниг турбас. Ынчангаш ону делегейге дыка ур манаарын болдурбазы чугула боор деп санап турар мен.

Бистиң силерниң-биле керээвис 10 чыл ажа берген. Бистер анаа Польша Улус Республика-биле, ГДР болгаш ЧССР-биле керээлеривисти немештирген бис. Сентябрь айда Берлин (Барыын) талазы-биле дөрт күрүнениң дугуржулгазын чарганындан бээр 10 чылы болур. Бистерниң шилип алган оруувус шын турган. Мен чүгле чедип алдынган чүүлдерге чигзинмезин, чарлынган керээлерден улам хөй ажыктыг чүүлдерни алырын сүмелеп болур мен. Бистиң ийи күрүневис аразында экономиктиг кады ажылдажылга чедиишкинниг бурунгаарлап турар. Ынчалза-даа ийи талада бар курлавырларның ажыглаарының эргежоогунуң дугайында силерниң бодап турарыңар-биле каттыжып турар мен. Ынчап күзеп турганывыс ышкаш, чамдык чүүлдер ынчаар хөгжүвейн турганың бистер силер-биле кады билир болгай бис, Дээрги Чингине секретарь, 70 чылдарның эгезинде Силерниң-биле чугаалажыышкыннар кылып турувуста, делегейниң ийи күрүнези чугула дугуржулгаларны чедип алганда, дүшкүүрлүг чорукту чавырылдырарының, Европага кады ажылдажылганың болгаш айыыл чок чорукту быжыглаарының идегелчиг перспективазын көрген болгай бис.

Политиктиг чавырлыышкынның соондан шериг талазы-биле чавырлыышкынның болбайн барганы дыка хөй кижилерниң, оон иштинде Федеративтиг Республиканың кызыгаарларының ырак даштында-даа кижилерниң хөңнүн калдырган. Амгы үеде бистиң мурнувуста чавырлыышкынны быжыг үндезиниге тургузарының нарын айтырыы база катап тургустунуп келген. Политиктиг кады ажылдажылга болгаш бот-боттарынга идегел чокта шериг талазы-биле ажыктыг дугуржулгаларның чок болуру ышкаш, шериг талазы-биле чавырлыышкын болбас болза, политиктиг чавырлыышкын туруп шыдавас болгай. Ындыг болур болза, 80 чылдарның тайбын чаагай доозулбазының айыылы тургустунуп келир. Ынчан кээрге, делегейниң эң улуг күрүнелериниң мурнунга политика бодунуң эргелерин база катап алыр бе азы чепсегленииишкин техниказының мурнунга дүжүп бээр бе деп айтырыг тургустунуп келир-дир.

Силерниң Федеративтиг Республикага 1978 чылдың чазынында чорааныңарның үезинде ийи таланың демдеглээни-биле бистиң эвес сорулгавыс болза, талаларның кайы-бирээзиниң айыыл чок чоруунга каражалы таварыштырбайн тургаш, болдунар-ла кулу деңнел-биле чепсегленииишкин талазы-биле чижек деңнежилгени чедип алыры боор турар. Кандыг-даа бажын ажыр чепсегленииишкинниң эдип тургаш, кандыг-даа чепсегленииишкинни херек чок болдурар сорулгалыг чугаалажыышкыннарны кылыры дээш туржуп турарывысты мен силерге моон мурнунда-даа чугаалаан болгаш ону база катап онзалап демдеглексеп тур мен, дээрги Чингине секретарь. Бистиң Германияның Федеративтиг Республиказында болгаш Барыын Европаның өске-даа кезектеринде Мадридте чугаалажыышкыннарның чедиишкинниг доостуруун дыка күзеп турар.

Хельсинкиге эгелеттинген херек моон-даа соңгаар калбарары болгаш Европага боо-чепсекти дүжүрериниң айтырыгларының талазы-биле тускай конференцияга оруктуң ажыттынган турары, ол оруктуң дугуруштурунга саналдарга үндезилээш, херек кырында, ылаптыг ажыттынган турары чугула болгай. Делегей политиказынга болгаш кризистиг районнарда байдалга хамаарышкан кызы-бүрү айтырыгларның дугайын ам тодаргай чугаалаксавайн тур мен. Ол айтырыгларның чамдыктарын бистер чугаалажып көөр аргалыг болдувус. Бистер ылангыда чаа хөгжүп эгелеп турар чурттар-биле харылзааларга холбашкан айтырыглар талазы-биле силерниң-биле харылзаа тударывыска идегеди илередирин чепшээреп көрүңер. Бөгү делегейге чепсегленииишкинни доктаадыр ужурлуг, чүге дээрге, ынчанмас болза делегейде боор турар аш-чутту узуткап шыдавас дээн, колдуунда чаңгыс аай бодап тур мен. Дээрги Чингине секретарь, бо чылын, ноябрь айда, Германияның Федеративтиг Республиказынга Силерниң-биле ужуражырывысты дыка күзеп турарывысты сеткилдиң ханызындан түңнелинде илередирин чепшээреп көрүңер. Ол дугайын мен федералдыг канцлерниң-даа болгаш оралакчы канцлерниң-даа өмүнээзинден чугаалап болурумну билир мен. Ындыг күзел чүгле ол-бо партияга хамаарыжып эвес. Ол чүгле бистиң ийи күрүневиске чугула болбайн турар деп бодаар мен. Ол делегейге тайбынның эрге-ажыктарынга дүүштүр кылдынар чугаалажыышкыннарның болдунарынга чугула фактор боор база болур.

* * *

Л. И. Брежневтиң болгаш В. Брандтының чугааларын улуг кичээнгей-биле дыңнаан болгаш алыш часкаашкыннары-биле уткаан.

Душтежи шайлалга найыралчы, чылыг байдалга эрткен.

(СЭТА).

КОЛХОЗ РЫНОКТАРЫНГА ЧАҢГЫС УДАА ТӨЛЕВИРНИҢ ДУГАЙЫНДА

РСФСР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Чарлыы

ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң «Тус черге үндүрүглер болгаш чыылда төлевирлер дугайында» 1981 чылдың январь 26-дагы Чарлыынга дүүштүр РСФСР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң **доктаадыры болза:**

1. Колхоз рыноктарынга чаңгыс удааның төлевирин дараазында чурум-биле тыртарын доктаадыр:

1) Бодунуң бүдүргени кодээ ажыл-агыйы продукциязын, а ол ышкаш бодунуң дузалал бүдүрүлгелериниң болгаш үстыыжының продукциязын садып турар колхозтардан, совхозтардан, өске бүдүрүлгелерден болгаш организацияларда;

2) Бодунуң бүдүргени кодээ ажыл-агыйы продукциязын, а ол ышкаш бодунуң хол-биле кылганы ус-дарган кылыглаарын садып турар колхозчулардан болгаш өске хамаатылардан;

3) рыноктар девискээрлеринге ус-дарган-тывыш ажылдарын кылып турар хамаатылардан.

2. Колхоз рыноктарының дирекциязы-биле чарган керээ ёзугаар тускайлаан черлерни болгаш өрээлдерни ээлеп турар колхозтардан, совхозтардан, өске бүдүрүлгелерден, организациялардан болгаш хамаатылардан чаңгыс удааның төлевирин тыртпас.

3. Колхоз рыноктарынга чайгаар үнген чимистер, тооруктар, мөөгү, кат садып турар колхозтар, совхозтар, өске бүдүрүлгелер, организациялар болгаш хамаатылар чаңгыс удааның төлевиринден хостаттырар.

4. Садыглаашкынның хүн бүрүзү дээш чаңгыс удааның төлевирин мындыг хемчээлге тыртар:

1) чүък машиналарындан садыглаанда	1 руб.
2) шанак-тергеден, мотоциклдерден база чиик автомобильдерден садыглаанда	50 коп.
3) чүъктүг малдан садыглаанда	20 коп.
4) холдан, лотоктардан, корзиналардан, хол тергежиктеринден, столдардан болгаш оон-даа өске арга-биле садыглаанда	20 коп.
5) мыйыстыг бода мал сатканда баш бүрүзүнден	50 коп.
6) шээр мал сатканда баш бүрүзүнден	25 коп.
7) ус-дарган-тывыш ажылдары кылганда	20 коп.

5. Автономнуг республикаларның Министрлер Чөвүлелдери, улус депутаттарының край, область Советтериниң, автономнуг областарның болгаш автономнуг округтарның улус депутаттарының Советтериниң, улус депутаттарының район, хоорай, хоорайларда районнар Советтериниң күүседикчи комитеттери бөлүк төлекчилерге-даа, тус-тус төлекчилерге-даа хамаарыштыр колхоз рыноктарынга чаңгыс удааның төлевириниң ставказын чиигедир база немелде чиигелде тургузар эргелиг.

Улус депутаттарының суур, хоорай Советтериниң күүседикчи комитеттери тус-тус төлекчилерге хамаарыштыр колхоз рыноктарынга чаңгыс удааның төлевириниң талазы-биле чиигелделерни кылып болур.

6. Колхоз рыноктарынга чаңгыс удааның төлевирин тыртарын, дүрүм ёзугаар касса аппараттарын ажыглаар, а ол ышкаш РСФСР-ниң Садыг министерствозунуң тодаратканы таварылгаларда болгаш чурумну ёзугаар квитанциялар-биле кылыр.

7. Автономнуг республикаларның садыг министерстволары, улус депутаттарының край, область Советтериниң күүседикчи комитеттериниң садыг эргелелдери:

1) колхоз рыноктарынга чаңгыс удааның төлевирин тыртып турарының шынныы доктаамал контрольдаар;

2) колхоз рыноктарының сан-хөө ажыл-чорудулгазынга документ ревизиязын ой-бойлеп чорудар.

8. Колхоз рыноктарынга чаңгыс удааның төлевириниң акша-херекселин долузу-биле колхоз рыноктарын тударынга, алдыларынга, чаагайжыдарынга болгаш ажыглаарынга бээр.

9. Бо Чарлыгны 1981 чылдың июль 1-ден эгелеп күштүг болдуруп киирер.

РСФСР-ниң Дээди Совединиң
Президиумунуң Даргазы М. ЯСНОВ.

РСФСР-ниң Дээди Совединиң
Президиумунуң Секретары Х. НЕШКОВ.

Москва, 1981 чылдың июнь 29.

Бөмбүрзектиң судалы

СЭТА-ның КОРРЕСПОНДЕНТИЛЕРИ ДЫҢНАДЫП ТУР

СОЦИАЛИЗМ ЧУРТТАРЫНДА

ГЕОЛОГТАРНЫҢ АЖЫЛ-ИЖИ

УЛАН-БАТОР. Төрээн чуртунуң бойдус байлаан шинчилеп тывар ажылдарны улуг үлүүн Моолдуң геологтары хайгыыышкынныг чорудуп турар. Шинчилел партиялары чурттуң янзы-бүрү районнарында черниң кадар байлактарын тып, мурнунда тывылган байлактарның курлавырын ылавылап турар. Чедиги беш чылдың баштайгы чылында шинчилел ажылдарының хемчээлин мурнуку сезоннардан ыракта көвүдедир сорулга геологтарның мурнунга салдынган.

Шинчилел ажылдарының дүргени темпилери — Моолдуң геологиязының болгаш даг-руда үлетпүрүнүң хөгжүлдезиниң онзагай чүүлү болуп турар. МАРН-ның чоокта чаа болуп эрткен XVIII съездизи геологтарның мурнунга чугула сорулгаларны салган. Ол сорулгаларны чедиишкинниг шиитпирлээри чурттуң экономиктиг күчүзүнүң өзүлдезинге боттуг салдарны чедирер. Даг-руда үлетпүрүн хөгжүдеринге амгы беш чылда 1 миллиард 300 миллион тугрик акшаны киирер чорук оон продукция бүдүрер хемчээлин ийи катап улгаттырар арганы бээр. Моол-совет кады ажылдажылганың түңнелинде туттунган даг байдаан болбаазырадыр «Эрдэнэт» комбинаттың төлевилел күчүзүн чоокку үеде бүрүн шиңгээдип алыр.

АЖЫЛ-ИШЧИ ЁЗУ-БИЛЕ

ХАНОЙ. Вьетнам бүдүрүлгениң чогаадыкчыларының болгаш чаартыкчыларының ийиги республика конференциязы ажылын дооскан. Күш-ажылчы коллективтерниң 600 хире төлээлекчилери аңаа киришкен.

Вьетнамның Коммунистиг партиязының ТК-зының Чиигине секретары Ле Зуан конференцияга чүве чугаалаан болгаш Вьетнам Социалистиг Республикага социализмниң материал-техниктиг баазазын тургузар сорулгалар ажыл-херекти чогаадыкчы ёзу-биле кооруң, ажылдың ажыктыын болгаш шынарын бедиирерин шинчилел бүдүрүлгезиниң киржикчилеринден негеп турар деп онзалап демдеглээн. Вьетнамның Коммунистиг партиязы болгаш чаа чаартыкчыларның шимчээшкининче улуг кичээнгейни угландырып, оларның ажыл-чорудулгазын бедии-биле үнелеп турар. Амгы үеде ажылчыннарның 13 хуузу эртем-техниктиг чогаадылгада киржип, үш муң беш чүс янзы-бүрү нинтилелдерде каттышкан болуп турар.

АРГА-ЗЭЗИМ БАЙЛАКТАРЫН КӨВҮДЕДИР

ГАВАНА. Ыяш ажыл-агыйының ажылдакчыларының хүнүн Куба калбаа-биле демдеглээн. Чурттуң ыяш байлактарын камгалаарынче болгаш көвүдедиринче улуг кичээнгейни ыяш ажылдакчылары угландырып турар. Ыяш ажылдакчыларының хүнүн Кубада бөгү чоннуң байырлалы кылдыр демдеглеп турар. Ажылчыннар, тараачыннар, студентилер болгаш школачылар, бажың ээлери чайлыг үезинде үнелиг ыяштарны тарып, өстүрүп турар. Революция тиилээн сөөлүнде чылдарда чуртка 1 миллиард 200 миллион ыяштарны тарып олурткан.

Эрткен чүс чылдың төнчүзүнде Кубаның бөгү девискээриниң ортаа кезиинден хөйүн ыяштар шыпкан турган. Ынчалзажок, бойдустуң ыяш байлаан төтчеглекчи ёзу-биле ажыглаан түңнелинде бөгү ыяштарның үштүн ийи кезиинден хөйү узуткаттынган, оларның орнунга элезинниг ховулар тыптып келген. Ынчангаш, чурттуң ыяш байлаан катап тургузары — Кубаның улусчу эрге-чагыргазының эң чугула хемчеглериниң бирээзи болган.

Кубаның ыяш ажыл-агыйың эртемге үндезилеп организастаан. Ыяш камгалалының институдунуң салбырларын чурттуң бөгү мөжуларында тургускан. Социалистиг чурттарның ыяш ажыл-агыйының дуржулгазын ол институт шиңгээдип, үнелиг ыяштарны өстүрер ажылды чорудуп турар.

«КУХНЯ РОБОДУ»

СОФИЯ. Хасково хоорайда машина тудуунуң «Аныяк гвардия» деп заводу бажыңнарның херээжен ээлеринге чаагай белекти сеңнээн: аяк-савалар чуур ала-чурттуң баштайгы машиназын чогааткаш бүдүрген. Ол машинаны «кухня роботу» деп адаан. Бодунуң хемчээли бичии машина чаңгыс-ла шактың дургузунда муң таваактарны чуур күчүлүг. Ынчангаш ол автоматты ниитиниң чемненилге черлеринге чедиишкинниг ажыглап болур.

Заводтуң коллективи ындыг хевирлиг машиналарны моон мурнунда бүдүргеш, күш-ажылды чиигедиринге чугула идиини берип келген. Чижээ, ногаа аймаан арыглаар машинаны ажыглалга база киирген. Ол машина бир шакта 800 килограмм янзы-бүрү ногааларны арыглаар.

(СЭТА.)

ВСР. Кыдат шериг бөлүглери Вьетнамның кызыгаар чоогу районнарынче чепсектиг холдаарлаашкыннарын уламчылап турар. Үгер-боо-биле боолаашкыннарның түңнелинде тайбың чурттакчыларның аразында когараашнар бар, бажыңнар бузулган, улус ажыл-агыйынга когаралды чедирген.

ЧУРУКТА: кыдат халдакчыларның боолаашкынынга таварышкан вьетнам бир школаның өөреникчизи.

ВИА—СЭТА-ның фотозу.

ФАКТЫЛАР, БОЛУУШКУННАР

● БЕРЛИН

ГДР-ниң тудугжулары, төлевилелчилери болгаш архитекторлары боттарының национал байырлалын күш-ажылчы бедик көргүзүглерлиг уткаан. Ол алырын 800 муң ажыл-ишчилерниң отряды Германияның Социалистиг чаңгыс аай партиязының чоннуң чаагай байдалын бедидеринче угланган социал политиказын боттандырарынга улуг салыышкынын киирип турар. Эрткен он чылда тудуг индустриязынга 10 миллиард марка акша ажыг херекгиин салып киирген. Доозулган беш чылда 750 муң квартираларны туткан болгаш капитал септелге кылган. Алырының мурнакчы ажылдакчыларынга, тудугжуларның мурнакчы коллективтеринге «ГДР-ниң алдарлыг тудугжузу» деп хүндүлүг аттарны тывыскан.

● ЛОНДОН

Чоокку келир үеде Англияның экономиктиг байдалы улам дорайтаарының дугайында ол чурттуң солуннары бижип турар. Ындыг чүүлдү Лондонның бааштар школазының тускай эртемниглери парлаан. Документиден илереп турарын ёзугаар алырга, 1979 чылдыынга деңнээрге, бо чылын үлетпүр продукциязын бүдүрүп үндүрери чуртка 9 хуу кудулаар. Дараазында чылда база 1979 чылдың деңнелинден куду болур. Экономистер школазының бодалы-биле алырга, Англияга ажыл чок кижилерниң саны кыш келгижеге 3 миллион кижи четер.

● БЕЙРУТ.

Ливанның Сайд портунуң ажылын мунчуралырын израиль дайынзырактар ийи ажыг ай хургузунда оралдажып келген. Ливанның ааш-чем чудурген садыг судноо бүрүнгү хүн ол портче кирип чорда израиль шериг катери ону боолап тургаш, ажык далайже дедир эжиндирип уңуптериче албадапкан. Албадашкынныг хыналда-көрүлде кылып, ук суднону барыын үзеллиг кезектериниң контрольунда турар порттарның биразынге чүъгүн дүжүрер кылдыр оон капитаны эжаапкан.

● НЬЮ-ЙОРК.

Боо-чепсектерге контроль дугайында чугаалажыышкыннар чорударын сургалыг американ политиктиг ажылдакчы, камгалал министри чораан Р. Макнамара деткип чугаалаан. Ындыг чугаалажыышкыннарны чорудары АКШ-тың болгаш барыын талакы өске-даа чурттарның эрге-ажыктарынга таарыжыр деп, Эн-би-си дээр телекомпанияның айтырыгларынга харыылап тура ол демдеглээн. Боо-чепсекти кызыгаарлаарының болгаш анаа контрольду тургузарының оруу-биле барзывысса чогуур деп, Р. Макнамара чугаалаан. Боо-чепсектерни эндере бүдүрүп уламчылавышааның келергей айыылдыын ол айыткаш, амгы үеде немелде шериг чарыгдалдары АКШ-тың айыыл чок байдалдыг турарының күштелдиңерийте кандыг-даа идиини бербес деп ол онзалап демдеглээн.

● БРАЗИЛИЯ

Бразилияда өртектер база дагын улгаткан. Электроэнергия, телефон ажыглаанының өртек-үнези болгаш автомобиль кывар-таар чүүлдериниң өртээ бүрүнгү хүнден бээр дыка аартаан. Бензин өртээ 13.6 хуу улгаткан.

Моон мурнунда сүттүң болгаш өске-даа чамдык продуктуларның өртектерин бедиткен.

● ДАККА.

Бо чылдың мартта Бангладешке эрттирген чизениң баштайгы түңнелдерин ёзугаар көөрге, чурттуң чурттакчы чону 89 миллион 940 муң кижи болган. Моон мурнунда чизе эрттирген 1974 чылдыынга деңнээрге, чоннуң чылда ортумак немей өзүлдези 2.36 хуу болган. Чурттуң хамаатыларының оннуң бирээ хоорайларда чурттап турар. Республиканың эң улуг хоорайы 3.5 миллион чурттакчылыг найысылал Дакка болуп турар.

● ДЕЛИ

Тараачыннарның өг-бүлелеринге чурттаар улуг эвес өртектиг 7.5 муң бажыңны Индияның Бихар штадында тудуп эгелээн. Чер участоктары садып алырынга болгаш чуртталга бажыңнарын тудуп алырынга күрүне 15 миллион рупий акшаны төлевилээн.

Чурттуң чурттакчы чонунуң 80 чыгаң хуузу болур кодээ чурттакчыларының байдалын экижидеринче угланган социал-экономиктиг хемчеглерниң калбак программазын Индияда боттандырып турар. Индияның хөгжүлдезиниң алдыгы беш чыл (1980—85 чылдар) планынга дүүштүр аграрлыг районнарның чуртталга тудуунга 3.5 миллиард рупий акшаны берген. Бажыңнарның хөй нуруузун кодээниң чурттакчы чонунуң эң ядыы кезектериниң төлээлекчилеринге халас азы чиик чиигелделиг байдалдарга тывыскыр.

● ТОКИО.

Японияның иштики шугумнарга ажылдаар ТДА дээр ужар чуул компаниязының удуртукчулары ажыл соксадыышкыны чарлаан. Оон түңнелинде чурттуң янзы-бүрү хоорайларынче 250 рейстерни куш чок болдурган.

Ажылын соксаткан ужудукчулар күш-ажылдың байдалдарын экижидерин негеп турар.

● СТОКГОЛЬМ.

Барыын чүктүң үлетпүрү сайзыраңгай чурттарның хөй нуруузунуң таваржы берген экономиктиг бергедээшкиннериниң чидиглениишкинниң байдалында швед монополистиг капитал даштыкы рыноктарже шавар халдаашкынын күштелдирип турар.

Садыг-үлетпүр бөлүктериниң «Бекканс афферер» дээр журналының сан-медээлерин барымдаалап алырга, Швецияның бүдүрүлгелериниң 1980 чылда даштыкаже садыышкыны 3.8 миллиард швед акша болган, ол дээрге чеден чылдарның эгезинде тургаанындан ийи катап хөй болганы ол.

(СЭТА).

ЧУРУМАЛДЫГ ЧЕРДЕ

Школачы хөглүг чай. Бо үнүнерде бистиң улуг делгем Төрээн чуртувустуң янзы-бүрү булуңнарында муң-муң өөреникчилер боттарының өскен төрээн хоорайларының, совхозтарының болгаш колхозтарының бүдүрүлгезинге идепкейлиг киржип, хой кыргылдазында, тараа, сиген ажылында дээш, хөй-ниитиниң малын кадаржып, сериин оъттуг тайгаларда чеде берген. Ада-иезинге болгаш дөргүл-төрелдеринге боттуг дузаны чедирип турарлар. А чамдык уруглар пионер лагерьлеринде дыштанып турар. Олар аңаа мага хандыр ойнап-хөглеп, утаан болгаш күш-замыр талазы-биле сайзыралды алыры чугаажок. Чүгле бистиң республикада безин чеден сес хире янзы-бүрү пионер лагерьлери ажылдап турар болгаш аңаа ортумаа-биле чыл санында-ла он ийи муң ажыг пионерлер дыштанып турар.

Бо талазы-биле байдал бистиң районда кандыгыл? Байдал ниитизи-биле багай эвес. Чоокта чаа ыр-шоорда кирген чурумалдыг Шуйнуң Сарыг-Бел деп черде бо чылын чаа туттунган Манчүрек аттыг пионер лагерниң байырлыг ажыдыышкыны болган.

Лагерь Сарыг-Белдиң таптыг-ла бажында, кылаң кара суглуг хемчигеш эриинде. Оон чөөн талазында чиңгир ногаан хадын, дыт, чыжыргана, хараган холуй үнген, тус черниң улузунуң «чылан өтпес» дижири, шыргай арга-арыы. А мурнуу чүгүнде кара ногаан эзимнерниң чуксуг, чаагай чыды думчукка кээп турар, шүлүкчүнүң:

...Оъттуг, көктүг Шуювустуң баткан унун
Олбук бодап, андааштаныр ойнап өстүм... — дээн одуруглары сагышка кире дүжер. Шынап-ла көгү-шыгы хелбеңнээн, айыраң-каас чечектерлиг, ногаан шыкта лагерь болду.

Лагерь ажылчын болгаш башкы кадрлар-биле база четче хандырттынган. Оон начальниги Кызылда башкы институдунуң физика, математика факультединиң доозукчузу. Кызыл-Даг ортумак школазының аныяк башкызы А. Кужугет. Улуг повары Чита хоорайның садыг техникумунуң дөртүң курузунуң сургуулу, практикалап келген, технолог Анна Кужугет. Күш-культура башкызы, хостуг хүрешке ССРЭ-ниң спорт мастери Владимир Салчак дээш мергежилинге бердинген, белиг арга-дуржулгалыг он үш кижи. Лагерьде ам дээрезинде аллан ажыг уруглар чыглып келген. Олар хүнде дөрт катап чемненирлер. Чемниң шынары эки, а ассортименди элбек.

Лагерьниң ажыдыышкынынга тураскааткан он аллы улуг болгаш он аллы бичии мегелерниң хүрежи болган. Аңаа Бай-Тал ортумак школазының алдыгы клазының өөреникчизи Салчак Кан шүүлген. А Тээли ортумак школазының база алдыгы клазының өөреникчизи Чарыыдак Аяс чжүүрлешкен. Улуг мөгелерден «Мурнакчы» совхозтуң мөгези Аллай Виктор аваангыр, чавааш хүрешкеш, шүүлген...

Ажыдыышкынга келген аалчылар уругларга ойнап, хөглеп эки дыштаныры күзээннер.

С. САРЫГ-ООЛ.
Бай-Тайга району.

ШЫДЫРААЧЫ

Давид КУГУЛЬТИНОВ.

(Эгези № 150, 152 «Шында»).
Аддар-ады камгаладыг
девээр артар...»
Көрүкчүлер Таль-биле демги
оолдуң
Кожун көөр дээш
сыңмарлажып чедип келген.
Көвей чону кайгап турда,
бижииргээн эр
Хөлчок бодап, бажын
туткаш олуруп̂кан...
Үлдүрерип элей берген
номну уштуп,
Үжеп, ажып, кештер дилеп
орар болган...
Салыкчыларын (үжен беш
кижи орган)
Чаңгыс минут дүргүзүнда
Таль эргээш.
Салымныгның кошкен кожун
сайгарар дээш,
Чаның орта чедип келгеш,
хүлүмзүрээн...
Карак чивеш аразында
«Паганинни»
Кылган кожун шингий
каапкаш,
Кара аътты чишке салгаш,
дараазынче
Кылаштааштың чорувуткан
Чишке салган аъттың көөрге
Чиңит дээнзиг турар боорга,
тудуп алган.
«Гроссмейстер эндег кылган
ышкаш-дыр бо,
Хувурай бер... Ынчаар
канчап ойнаар чүвел...»
Таль ойнаан чонну эргий
каапкаш.
Тап билээ аът соонда мерзе
соңнээн,
Көрүкчүлер кайгап турда
удуп каапкан.
Хөөкүй оолду хөлчок чараш
мадылап каан.
Сагыжынга эмчи биле демги
оглу
Шаандагы дег кирип чораан.
«Салымныгны эмнеп чыткаш,
Сагыжынга четтиң, доктор.
Согут кылып коргуткаштың
Шору-ла эмнеп каан-дыр
сен.
Оон арны ам оң кирип
кадыкшаан...
Ынчалза-даа сүме чокка,
саавыр чокка
Орук чандыр базып билбес
үрен боор тур.
Ыланыштыг күзел күзээр
харыы-даа чок...»
«Очалаадан кедилеттим...»
дээн эштиң сөзүн
Таль дораан сактып келген.
«Човулаң дээрге —
Талантылың бир хевири
болза канчаар?!»
«Чок, гений дээрге, угаан
аарыы эвес болгай!
Өргүн чоннуң чүс-чүс чылда
мөөңнеп чораан
Өртээ турбас байлак бизин
Чоннуң чырыдып кээр гений
ол-дур.
Аас-кежик үнер дезү —
талантыда.
А талант кара алдын дег
дендииховар.
Генийниң тыптып кээри
болуушкун-дур...
Кээрген чоруп көрүңерем,
эмчилерим!
Човулаңны эмнеп тургаш,
талантылың
Чалбыраашаар изиг одун
өжүрбеңер».
Сонуурган чон шыдыраага
удуп алгаш,
Шак-ла ынчаар гроссмейстер
бодап турган.
Бөгүн ону сураглыг Таль
уткан дийик.
Бөрзек ышкаш менде чүү
боор, хомудааш чоор.
Хынамчалыг, топтуг чоруун
ышкынмайн
Кылыш дег чидиг, а
оюнну-даа ол көрген.
Эки эмнээш, экирткен дээш
Эмчизинге йөрээл салып
ужурашкан.
Кара баары хенертен кээп
ажыш диген.
Кабинетте чечек-ле хөй...
Таль мында
Дужунде ышкаш сагындырар...
Дүшке-дүлге кирген ол бе,
сактышкын бе?
Човулаңның катап эргип
келгени ол бе?
Хөңнүм-турам кинскиндиптер,
долдура бээр
Сорук киирер кужум кайыл
канчап барды?
Хөрек-ле өөр... Өөрүшкү
өжүп калган!
Күчү шыдал киирикчизин
чүү дээр ийик!
Күзүнгү дег арыг-даа бол,
арай чиктиг
Эглип келбес тоолчургу
белек-тир ол,
Эзилдир чип, хоюктаптар
изиг от-тур...
Каяа ону оскунганы ол?!
Аныяк оол сырбаш диген...
Албаарксай берген ышкаш...
Көскү хөрээн
Карартып кээр кударалга
алзы каапкан...
Оюн-баштак, каткы долган
сесерликтеп,
Хөйнүң өөр кударалдан
дескелексеп,
Хөөнү кирбес болганынга
ундараксап,
Ол-бо кыштаан кижилерни
оюп-кыйып,
Бодун сугар черин дилеп,
еспаксырап,
Божуу халаш аныяк оол
базып чораан.
Аңкан хем дег көвей улус
аразынче
Аныяк оол кезээ-мөңге
шымны берген.

Орузундан М. Хомушку очулдурган.

Диригамытаннар болгаш бойдус камгалалы амгы үеде хөй-хөй эки тура ниитилелдерниң болгаш харын күрүне органнарының-даа чугула кичээнгейге садыр айтырыы апарган. Бойдусту чүгле төтчеглекчилерден эвес, а бойдустуң халавындан-даа камгалвар ужурга таваржып турар.

ЧУРУКТА: бойдус камгалалының «мазайлары» үерге алыскан койгуннарны кургаг черже үндүрериниң хемчээн ап турары.

СЭТА-ның фотохрониказы.

телевидение

ИЮЛЬ 2-ДЕ

БИРГИ ПРОГРАММА

МОСКВАДАН

8.00 «Үе». Информастыг программа. 8.40 Эртенги гимнастика. 9.05 Мультфильмнер программазы: «Уруг биле адыг» «Даарта, даарта келир», «Бөдүрүк фонарьжыгаш». 9.35 Ю. Шпитальный — «Таарымчалыг байдал-ла-дыр». Телешии. 11.00 Гиесиннер аттыг музыка-педагогика институдунуң РСФСР-ниң урал чүүлүнүң алдарлыг ажылдакчызы О. Агарков удурткан камера оркестриниң концерти. 11.25 Медээлер. 11.30—14.15 Медээлер. 14.30 Документалдыг телефильмнер программазы: «Харам чок солаңгы», «Кедээ чурумал», «Ыраажылар». 15.15 Орус чугаа. 15.45 Стендиге боодалга талазы-биле ССРЭ-ниң чемпионады. 16.20 Я. Крумпхольц. Арфалыг оркестрге концерт. Солист — Д. Платилова (ЧССР). 16.45 Уругларга фильм. «Тажы болгаш ядыы». Урал-чечен телефильм. 18.00 «Алкоголизм. Эмчиниң беседазы».

КЫЗЫЛДАН

18.30 Телемедээлер. 18.40 Телемедээлер (орус дылга).

МОСКВАДАН

18.45 Бөгүн делегейде. 19.00 Төп телевидениениң болгаш Бүгү-эвилел радиозунуң орус улустуң хөгжүм херекселдериниң оркестриниң концерти. Дирижёр — РСФСР-ниң улустуң артизи Н. Некрасов. 19.20 Вьетнам Социалистиг Республиканың тургустунганындан 5 чыл оюнга тураскааткан программа: 1. «Вьетнамның космосче базымы». Документалдыг фильм. 2. «Ним деп аттыг кыс». Урал-чечен телефильм. 21.00 «Үе». Информастыг программа. 21.35 «Эртем амыдыралы». Академик В. Л. Комаров дугайында. 22.15 Бөгүн делегейде. 22.30 Гандбол талазы-биле делегей турнири. Эр улус. ССРЭ-ниң шилиндек командазы — ЧССР-ниң шилиндек командазы. Болгариядан дамчыдылга.

ИИГИ ПРОГРАММА

МОСКВАДАН

12.00 С. Соловейчик — «Чедн хат» деп бөлүк. Телешии. 7-ги төөгү — «Нептерээн болуушкун». 12.45 Найыралчы чурттарның парашют спортунуң талазы-биле чемпионады. Вильнюстан дамчыдылга. 13.20 «Ыры-биле артар». 14.10 А. Толстойнуң чогаадылгазы ажылының арыннары. 15.00 «Фестивальдар... Конкурстар... Концерттер». Башкарыкчы музыка таайылбырлакчызы О. Доброхотова. 16.00—17.30 Чапсар.

КЫЗЫЛДАН

17.30 Документалдыг телефильмнер программазы: «Каракумнуң чолаачылары», «Металлург Гороховтуң шылгаалдазы». 18.00 Уругларга фильм. «Приключениениң тооллары». 18.30 Телемедээлер. 18.40 Телемедээлер (орус дылга). 18.45 Чарлалдар. 18.50 Киножурнал.

МОСКВАДАН

19.00 «Кино аян-чоруктарының клуву». Башкарыкчы — Ю. А. Сенкевич. 20.00 «Тамчыктаныл удунар, чаштар!» «Фиктиң ужуралдары». Мультфильм. 20.15 «Музейге концерт». Фильм-концерт. 21.00 «Үе». Информастыг программа. 21.35—22.40 «Пуск». Хөй сериялыг урал-чечен телефильм. 3-кү сериязы.

Кино

ИЮЛЬ 2-ДЕ

«НАЙЫРАЛ»: «Дүвү болган таварылга» 9.30, 11.20, 13.10, 15.00, 16.50, 18.40 (узаткан), 21.20 шактарда.

«ПИОНЕР»: «Чаражай болгаш мангыс» 9.30, 11.20, 15.00, 16.50, 18.40, «Москва карак чажынга бүзүревес» (2 сериялыг) 20.30 шактарда.

«ВОСТОК»: «Алдын аъттыг кижи» 14.10, 15.40, «Буг хем деп Висла чедир» 17.20, 20.00 шактарда.

«ЧАЙГЫ КИНОТЕАТР»: «Истелге» 14.00, 16.00, 18.00, 20.00 шактарда.

Агаар

Бөгүн республикага кожер булуттаар, чамдык черлерге кезек чаъстаар. Барыын чүкче угланыышкынныг хаттың дүргени секундада 7—12 метр чедер. Агаарның температуразы 22—27 градус чылыг болур.

Кызылга дүъш соонда дымыралыр чаар. Хаттың күжү кошкак. Агаар дүне 11—13, хүндүс 25—27 градус чылыыр.

КАЯА ӨӨРЕНИРИЛ?

Тыва националдыг кижилерниң 1981 чылда чурттуң даразында дээди өөредилге черлеринге конкурс чокка хүлээп алыры-биле кирериниң экзаменнерин Күрүнениң Кызылда педагогика институдунга июль 10-дан эгелеп чорударын чарлап тур:

МОСКВА ХООРАЙНЫН ДЭЭДИ ӨӨРЕДИЛГЕ ЧЕРЛЕРИ:

Москва университеди (философия, физика).

Москваның кодээ ажыл-агый академиязы (үнүш камгалалы, кодээ ажыл-агыйның экономиказы болгаш организациязы).

Москваның ветеринария академиязы (зоотехния, товароведение болгаш үлетпүр бараанларын садыглаарын организастаары).

Эът болгаш сүт үлетпүрүнүң Москвада технология институду (ветеринария санитариязы, аъш-чем бараанларының үлетпүрүнүң экономиказы болгаш организациязы).

Чиик үлетпүрнүң Москвада технология институду (аъгы, кештиң технологиязы, калбак херекселдер бараанарының үлетпүрүнүң экономиказы болгаш организациязы).

ЛЕНИНГРАД ХООРАЙНЫН ДЭЭДИ ӨӨРЕДИЛГЕ ЧЕРЛЕРИ:

Ленинград университеди (политэкономия, математика, химия болгаш биология).

Совет садыгның Ленинград институду (хөй-ниитиниң чемненилгезиниң технологиязы болгаш организациязы, бухгалтер учёду, товароведение болгаш аъш-чем бараанарын садыглаарын организастаары).

ӨСКЕ ХООРАЙЛАРНЫН ДЭЭДИ ӨӨРЕДИЛГЕ ЧЕРЛЕРИ:

Красноярск университеди (правоведение).

Томск университеди (правоведение).

Иркутск университеди (правоведение, химия, төөгү).

Кемерово университеди (правоведение, орус дыл болгаш литература).

Алтайның кодээ ажыл-агый институду (зоотехния, ветеринария, кодээ ажыл-агыйны механизастаары).

Омскиниң кодээ ажыл-агый институду (агрономия, зоотехния).

Иркутскиниң кодээ ажыл-агый институду (кодээ ажыл-агыйны механизастаары, кодээ ажыл-агыйны электрижилдери, биология).

Новосибирскиниң кодээ ажыл-агый институду (үнүш камгалалы).

Сибирьниң технология институду (аърга-инженер херээ, ыяш ажылдап кылырының технологиязы, ыяш ажыл-агыйы).

Уралдың политехниктиг институду (үлетпүрлүг чылыг энергетиказы, чылыг болгаш газ-биле хандырылга, салгынналдыышкын, суг-биле хандырылга болгаш канализация).

Эргелеп башкарылганың автоматчыттынган системаларының Томскиде институду (радиотехника, электроннуг херекселдер, үлетпүрнүң электрониказы, эргелеп башкарылганың автоматчыттынган системалары).

Новосибирскиниң электротехниктиг институду (үлетпүр бүдүрүлгелериниң, хоорайларның, кодээ ажыл-агыйның электри-биле хандырылгазы, полупроводниктиг херекселдер).

Томскиниң политехниктиг институду (инженерлиг электрофизика).

Омскиниң ветеринария институду (ветеринария).

Иркутскиниң медицина институду (эмнелге херээ, санитария, стоматология).

Кемеровонуң эмчи институду (эмнелге херээ, санитария, стоматология).

Красноярскиниң эмчи институду (эмнелге херээ, педиатрия).

Томскиниң эмчи институду (эмнелге херээ, педиатрия, фармация).

Алтайның эмчи институду (эмнелге херээ).

Билдириишкинин Кызылдың пединститудунуң ректорунуң адынга бижиир (чаңгыс аай формага) болгаш ону июнь 25-тен июль 9-ка чедир хүлээп алыр.

Билдириишкинге кожар документилер:

Ортумак эртемниң дугайында документ (боду-биле).

286 майык ёзугаар эмчи справказы.

3х4 хемчээлдиг 8 фото-чурук (бөрт чокка).

Директорнуң, класстың удуртукчу башкызының болгаш школаның хөй-нииты организацияларының (практиктиг ажыл стажы чок кижилерге) ат салган характеристика.

Күш-ажыл дептериниң хоолгазы (ажылдап турарларга).

Бүдүрүлгеге ажылдаан кижилер бүдүрүлгениң удуртукчузунуң, а ол ышкаш партия, комсомол, профэвилел организацияларының ат салганы характеристиканы (сөөлгү ажылдап турганы черинден) эккээр. Дээди өөредилге черинге кирериниң характеристиказынга эрге-дужаалдыг үш кижиниң холунуң ужуу турар болгаш таңма бастынган болур ужурлуг.

Паспортун азы шериг билеттин (азы киир бижидилге херечилелин) институтка абитуриент келгеш, боду дужаар.

Үстүнде адаттынган документилерниң кайы-бирээзи безин чок болза, ол кижиниң билдириишкинин комиссия хүлээп албас.

Институттуң адрезинг: Кызыл хоорай, Ленин кудумчузу, 34. № 114 өрээл.

Кызылда күрүнениң педагогика институду 1981—1982 өөредилге чылында даразында факультеттерниң 1-ги курска хүндүскү өөредилгеге студентилер хүлээп алырын чарлап тур:

Физика-математика факультеди — математика болгаш физика тускай эртемниг башкыларны белеткээр. Өөренир хуусаазы 5 чыл.

Филология факультеди — тускай эртемнери: национал школага орус дыл болгаш литература (үндезин национал дылдарны хүлээп алыр); орус дыл болгаш литература, тыва дыл болгаш литература. Национал школага орус дылдың болгаш литератураның, тыва дылдың болгаш литератураның башкыларын белеткээр. Өөренир хуусаазы 5 чыл.

Биология-химия факультеди — биология болгаш химия тускай эртемнериниң башкыларын белеткээр. Өөренир хуусаазы 5 чыл.

Эге өөредилгениң факультеди — педагогика болгаш эге өөредилгениң методиказы тускай эртемниг эге класс башкыларын белеткээр. Өөренир хуусаазы 4 чыл.

Институтка кирерлер даразында экзаменнерин дужаар: **физика-математика факультединге** — математикага (аас-биле болгаш бижимел-биле), физикага (аас-биле), орус дылга болгаш литературага (бижимел-биле); **филология факультединге** — национал школага орус дыл болгаш литература тускай эртемге, — орус дылга болгаш литератураа (бижимел-биле болгаш аас-биле), ССРЭ төөгүзүнге (аас-биле), тыва дылга болгаш литератураа (аас-биле); орус дыл болгаш литература база тыва дыл болгаш литература тускай эртемнерге — орус дылга болгаш литератураа (бижимел-биле болгаш аас-биле), ССРЭ төөгүзүнге (аас-биле), даштыкы дылга (аас-биле) азы тыва дыл болгаш литератураа (аас-биле); **биология-химия факультединге** — биологияга (аас-биле), химияга (аас-биле), физикага (аас-биле), орус дылга болгаш литератураа (бижимел-биле); **эге өөредилгениң факультединге** — орус дылга болгаш литератураа (бижимел-биле болгаш аас-биле), математикага (аас-биле), ССРЭ төөгүзүнге (аас-биле), тыва дылга болгаш литератураа (аас-биле).

Билдириишкиннерни даразында документилер-биле кады хүлээп алыр: ортумак эртемниң дугайында документизи (бодун). № 286 майык ёзугаар эмчи шинзылгазы, бөрт чокка тырттырган 3×4 см хемчээлдиг 8 фото-чурук, ажыл стажы чок кижилерге директорнуң, класс удуртукчузунуң болгаш школаның хөй-нииты организацияларының адын салганы характеристика, бүдүрүлгеге стажтыглар сөөлгү ажылдап турган чериниң удуртукчузунуң, а ол ышкаш партия, комсомол болгаш профэвилел организацияларының бадылааны характеристиканы дужаар. Характеристикага үш удуртукчунуң холунуң ужуун салганы болгаш таңманы басканы албан турар ужурлуг.

ССРЭ-ниң Чепсектиг Күштеринден халашканнарга шериг кезээниң командылалындан характеристика эккээри албан эвес.

Ажыл стажтыглар хүлээп алыр комиссияга билдириишкин киирерде хамааржыр рабоноларлдан өөредип чорудкан бижикти кожар ужурлуг.

Паспортун болгаш шериг биледин (шериг херээнге киир бижидилге херечилелин) институтка экзамен дужаап боду эккээр.

Билдириишкиннерни июнь 20-ден июль 31-ге чедир хүлээп алыр. Кирериниң экзаменнери август 1-ден 20-ге чедир эртер. Студентилер санынга август 21-ден киир бижиир.

Кирериниң экзаменнерин дужаап турар үеде чугула негеттинип турар кижилерге ниити чурттаар черни бээр.

Кожар ужурлуг документилери-биле кады билдириишкинни даразында адреске чорудар: 667000, Кызыл хоорай, Ленин кудумчузу, бажың 34, пединститут, хүлээп алыр комиссия.

ХООРАЙЛАР ЧАНЫНДА ОГОРОДТАР

Курскиниң магниттиг аномалиязының индустриалдыг төптерин долгандыр ногаа, картофель өстүрер специализастаан он дөрт совхозту тургускан. Бүгү культураларының тарылгазы болгаш олуртулгазын эң эки агротехниктиг кыска хуусаада дооскан. Ногаа болгаш картофельди беш муң гадга олуртуп тараан, ам оон чайгы ажаалдазын кызыл түлүк чорудуп турар.

Специализастаттынган чаа совхозтарның коллективтери бо чылын бир гектар шөлден 150 центнер ногааны болгаш картофельдин барык ол хире дүжүдүн ажаап алырын хүлээнген. Ол дээрге — моон мурнунда хөй эзырларлыг ажыл-агыйларның ажаап ап турган дүжүдүнден ийи катап хөй. Хөл кичээнгейни агротехникаже болгаш механизацияже угландырып турарындан күш-ажылдың бүдүрүкчүлүү бедээн. Бүгү-ле олуртуп тарыыр культураларны бо чаа бир-ле дугаар машиналар-биле олурткан. Ногаалар, картофель шөлүн хынамчалыы биле чемиштиткен. Плантацияларда шупту 45 суггарылга машиналары болгаш тургузуглар бар. Ол техника үш муң ажыг гектар шөлдү суггарып шыдаар.

Ажыл-агыйларда теплицалар тудуглары база шору-ла туржур. Ам ажылдап турар теплицалар 130 муң дөрбелчин метр шөлдү эзеп турар.

Барык бүгү-ле ажыл-агыйларда чаагайлыг ооктар кылдынган. Дужугуну сөөртүп чедирер кылыр хөй-хөй машиналарны аңгылап тургускан. «Шилдея — магазинче» деп дөрт харылзааларны чер болганда неттерени турар.

Н. ПОТЕРЯЙКО,
СЭТА-ның корр.
Белгород.

ТЕРЕ-ХӨЛДЕ ЭЗИР

— Бо чаг узамдыкнаш, хой дүгү саадап хөөп эгелээн. Сарыгы база көвүдээн, дүк дужуду арай хоомай боор-тур ийин бо. Ам баргаш, малчын-биле хөөрежи-ле бээр силер ыйнаан, — дээш Доңгак Бадыевич бир-ле чүве дилээн дег, бо-ла карак четпес ховуну эргилдир харап каап олур. Бо хире ховуге кижи азып болур хире. Ынчалза-даа секретарь малчыннарның турлагаларын шээжи билир болду. Өй-өйде чолаачызы Славага:

— Мынаар тырт! — деп каап чоор.

Чолаачы Эрзииниң чонунуң аяны-биле:

— Аааа, анаа — дигилээш, дазыр ховулап тутсуп-ла олур.

Ынчаар-ла ол хаалдып ора, бир оорга кырынга үне халдып келдивис. Мурнувуста ак-көк дээр кезин чайыннапы берди.

— Ол-дур. Хөл көстүп келди — деп, Культура бажыңының директору Ольга Михайловна өөрүшкүлүг медээледи.

Эрзиниң бир коңчуг чараш черин моон чону хүндүткелдиинбиле анаа-ла Хөл дижир. Тере-Хөл шынап-ла чараш чаагай. Агаар-бойдузу база арыг чаагай, аъш-дөмыназы-даа алдарлыг. Хөлдүң бетин кыдыын дургаар доңгулапкан малчын аалдар көстүп келди. Оларның кедезинде кодан-кодан хойлар чыткан аржы дег оъттап чорлап.

Хөлдүң кедезинде бедик даг, оон оорга арт шейлүп чорупкан.

— Мону Оваа-даа дээр — деп, Доңгак Бадыевич бистиң айтырып бээринисти өттүр билген дег харыылады.

Малчын аалдар ол Оваа эдээнде кожа-кожа хонгулаан, Баарывыска-даа аалдарның чамдызы ээн: бирээзи хой кадарып чоруур, өскелери — кыргылда пунктузунда ажылдап турар. Элиг аалдарның ажыл-ижи-биле таныжып, ак чемин четтирип, СЭКП-ниң XXVI съездизиниң шиитпирлерин амыдыралга боттандырар дээш маадырлыг ажыл-ижинге алдар-мактаалдыг чедиишкиннерни күзеп, боттарывыс сорук кирип-даа чордувус.

Оваа дааандан чорутказ оорганың орту үезинде ырактан көөрге, бир-ле дуганнар-даа ышкаш, үш кезек оваа даш бар-дыр. Ол шынап-ла төөгүнүң бир чараш тураскаалы болгай аан: та кайы үеде, тэ кандыг күш чүве, кайгамчык улуг, бажын ханазы дег «ипек даштарны» чурумнуу коңчуг оваалай салып үндүрүпкен. Оларны ук чериниң улузу «Дуган-Даш»-даа дээр, «Оваа-Даш»-даа дээр болду.

Бис ол «дуганнарның» бирээзиниң кырынче үне бергеш, Тере-Хөлче чарашсынып харап тур бис. Дүү-ле Хөл кыдыында, ногаан хевис ышкаш чылдар шыкта бир-ле улуг тудуг бар. Оон кырында кызыл түк салгынга киискип тур. Оон бетинде ийи кодан хой Хөлче угландыр оъттап бар чор.

Доңгак Бадыевич холдарын чүктениp каапкан кезек бодалып тура:

— Че, кыргылда пунктузунга баар бис бе? — деп кагды.

Черле чаны ындыг, көп сөс чок, оожум топтуг, «чылар-чылбас» эш-ле болгай. Ынчангаш бир өске малчынынга чедирер дээн-ие-дир бо деп иштимде бодай тыртып кагдым.

Кызыл түгүн киискиткен кыргылда пунктузунда ажыл иш хайныккан тур. Кыргыкчылар-даа эндерик.

— Үүле бүтсүн!

— Чорук чогузун! — дижип, мендилешкеш, оларның ажыл-ижи-биле таныжып, аңаа эләәэ боллувус.

Мында «Мөрен» совхозтуң № 1, 2, 3 хойжу бригадаларының хойларын кыргып эгелээн. Кыргаан дүк-даа сери иштинде сараат-сараат. Харалаан, дүк кумзулаар машина бураш туруп берген. Оон бир кезээ дегейтээн болган. Ону ап чораан совхоз директору — аныяк эр Бопуу Сендиевич Сайлы бо калып келди. Оон чорук чогаая, өөрүшкүлүү-даа аажок. Душтеки чем үезинде Бопуу Сендиевич улузун чыый каапкаш, мында байдалды доңчулай таныштыра каапты.

— Дүк кыргылдазын чаа эгеледивис. 18.300 хой кыргыыр улус бис. Бо беш хонукта 4.142 хой кыргып алдывыс. Ам-даа 14.200 хой бар. Виктор Кекейниң № 1 бригадазы мурнап тур. Мурнакчы кыргыкчыларывыс хө-өй — деп шеглип чугаалааш, улус аразында олурган көк платьелиг, хүлүмзүрээн уруже айыткаш:

— Уйлчүгүвүс бо-ла болгай. Марита Самдан-оол, мында шупту бар. Шериглен чаа келген Володя Базыр бир хүн-ле-ле 40 хой чедир кыргыыр чемпион. Киров Балдан, Марта, Мира, Мерген Балданнар бо-ла-ла ужен ажыг хой кыргып турар — деп, эки кыргыкчыларынга чоргаарланды.

Бо Тере-Хөлдү долгандыр малчын Балданнар-ла хөй. А бо Балданнар — улуг дуржулгалыг хоочун малчыннар болду. Эң баштай болар комсомол путёвказы-биле келген, ам ужен чыл дургузунда малчынап турар база бир улуг мергежилдиг малчыннар болду. Болзрның чурттап олурары даа шымрак, ол дугайын өг иштин чайгаар-ла көргүзүп тур. Бо черниң чону хаяны «хой карaa хана», «хураган кара хана» дижир улус-тур. 14 баштыг алды хана өг. Өгнүң даштын ак шывык-биле, иштин коңчуг чараш хээлиг пөс-биле дерээн, шалазын ногаан чадыглар-биле шыпкан, долгандыр дээлиг аптаралар, чемоданнар, комод, оларның кырында көрүнчүк, суй белектер, приемник, солуннар, бичии уруглар чадаг-тергези база көстүп тур. Ханада фото-чуруктар аскылаан. Дөрде чавыс төгерик стол, ону долгандыр — ширээлер. Өг иштиниң ындыг шевергии каас чаражы малчыннарның үлегерлиг ажыл-ижиниң, культурлуг амыдырал-чуртталгазын херечилеп турар болбайн-аан.

— Төрүүр 450 баш хойлуг бис. Оон 430-ун төрээн. 100 башка онааштыр 86 хураганы камгалап алдывыс — дээш, хоочун хойжу Балдаң Санаа Шойбанович ажыл-ижин тадаар таныштырып эгеледи.

Малчыннарның ажыл-ижиниң көргүзүү черле эки боол келген: бурунгу чылын 100 баштан 105 хураганы, эрткен чылын — 80 хураганы камгалап алган.

— Хойларывыс кыргыттынмаан. Хойдан-на 2 кг дүк алыр хүлээлгелиг бис — диди.

— Хоювусту кыргыдып, чугдурун алгаш, Чиничилигже үнүптер бис — дээш, Балдаң Ниа Балмаевна чугаага киржип, уламчылады:

— Кыштаавыс Ой-Оорга-Белдиң деп черде улус бис. 15 тонна өлеңи-даа белен. Ам 10—15 тонналдан эвээш эвес сигенни бүгү аргаларны ажыглап тургаш, күүсетпес болза хоржок.

Балданнар мурнакчы малчыннарның одуруунда ажылдап, бо аразында Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң болгаш райкүскомнуң хүндүлүг бижиктери-биле база акша, өртектиг чүүлдерибиле шаңнадып чоруур малчыннар. Малчыннарның уруглары: Мария — мал эмчизи, Павел — чолаачы, Валерий — өөреникчи. Олар ада-иезин мышкаш база ажыл-ишчи, бүдүштүг кижилер болган.

— Бо хөлдү чүге Тере-Хөл деп адаан чүве боор ыйнар? — деп оон айтырдывыс.

Малчын тайылбырлап эгеледи: — Бо хөлдү Тере-Хөл эвес, Төре-Хөл дээр. Ол Эзенги-Хөл дээн чүве-дир. Тере-Хөл дээрге ыыаар Күнгүртүг деп черде чүве дээн. Ол болза тере деп Дээ-Хөл дээн чүве дээни кай. Бистиң хөлүвүс магалыг: байлак-даа, аалдар дээрге актайт, байлак, өдүрек-кас... Сайдажы дээрге бир-ле алдынналып турар, эртине сайлыг хөл. Өң-чүзүнү безин хуулуп турар: бир көөрге, ак-көк көстүр, бир көөрге — алдын-сарыг өңнүг чалгын чыдар, бир көөрге — ногаан болур.

Балдаң Санаа Шойбанович ынчаар дөөрел олурду.

Ол Эзенги-Хөлдүң ёзулуг-ла ээзи ийин.

Л. ЧАДАМБА.

Редактор В. С. ШАРАВИИ.

Тираж 17866. Чагыг № 1557.

СОЛУН НЕДЕЛЯДА 6 КАТАП ҮНЕР

Редакцияның адрези: Кызыл, Щетинкин-Кравченко кудумчузу, бажың № 3. ТЕЛЕФОННАРЫ: Редакторнуң 2-24-63, редакторнуң оралакчыларының 2-35-24, 2-31-75 харыысалгалыг секретарьның 2-23-35, секретариаттың 2-23-35, партийжи амыдырал болгаш совет тургузуу килдистериниң 2-37-13, пропаганда килдизиниң 2-31-75, культура килдизиниң 2-23-54, кодээ ажыл-агый килдизиниң 2-21-47, үлетпүр килдизиниң 2-31-75, чагаа килдизиниң 2-41-27 информация килдизиниң 2-20-60, корректорларның 2-27-41, бухгалтерияның 2-12-45, солун келбейн барганда 2-32-75 телефонче долгаар.

Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Ном үндүрер чер, полиграфия болгаш ном садыының херектериниң талазы-биле эргелелиниң типографиязы (Кызыл, Щетинкин болгаш Кравченко кудумчузу, бажың № 1) ТС—00841

Бүгү чурттарның пролетарийлери, каттыжыңар!

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

№ 154 (11652) | 1981 чылдың июль 3, пятница | 1925 чылда үнүп эгелээн | Өртээ 2 көп

ТӨРЭЭН ЧУРТКА, ПАРТИЯНЫҢ ХЕРЭЭНГЕ ШЫНЧЫ

Шериг академияларының доозукчуларынга турааскаан Кремльге хүлээп алышкын

Шериг академияларының доозукчуларынга тураскаатан хүлээп алышкынны Кремльдиң Улуг ордузунга июль 1-де ССРЭ-ниң Камгалал министерствозу болгаш Совет Арминың болгаш Шериг-Далай Флодунуң Кол политиктиг эргелели эрттирген.

Совет дээди шериг-өөредилге черлеринге өөредилгени чедиишкинниг доосканн ССРЭ-ниң Чепсектиг Күштерниң, акы-дуңма социалистиг чурттарының генералдары болгаш офицерлери, армияга болгаш флотка идея талазы-биле быжыг турушттуг, бедик мергежилдиг кадрларны белеткээн профессорлар болгаш башкылар хүлээп алышкынга келген.

СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнү, ССРЭ-ниң камгалал министри Д. Ф. Устинов, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазының оралакчызы Л. В. Смирнов, СЭКП ТК-ның килдис эргелекчилери И. Ф. Дмитриев, Н. И. Савинкин, ВЛКСМ ТК-ның бирги секретары Б. Н. Пастухов, ССРЭ-ниң министрлери, ССРЭ-ниң Күрүне комитеттериниң даргалары, ССРЭ-ниң камгалал министриниң бирги оралакчылары база оралакчылары, Совет Эвилелиниң маршалдары, өске-даа кескү шериг начальниктери хүлээп алышкынга киришкен.

Чыылганнарга чылыг уткуткан Д. Ф. Устинов чүве чугаалаан. Армияга болгаш флотка специалистерни эдилчеглиг доосурганы-биле холбаштыр шериг академияларының доозукчуларынга болгаш бүгү составынга чүректиң ханызындан байыр ол байыр чедирип. Совет күрүнениң Чепсектиг Күштери болгаш социалистиг дем каттыжылгазының чурттарының шериглери улам ыңай быжыглаарынга моон соңгаар-гы ажылынга улуг чедиишкиннерни күзээн.

—СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы, ССРЭ-ниң Камгалал Чөвүлелиниң даргазы эш Леонид Ильич Брежневтиң силерге дайынчы байырын болгаш чүректиң ханызындан чылыг күзээшкиннерин сагыш-сеткил ханышкынныг дамчыдып тур мен — деп, Д. Ф. Устинов чугаалаан.

Хүлээп алышкынның киржикчилери ол дыннадыгны диммиттиг үргүлчүлеңдиг адыш часкаашкыны-биле уткаан.

Ооң соонда ССРЭ-ниң камгалал министри шериг академияларын чедиишкиннинг доосканы-биле холбаштыр Чепсектиг Күштерниң генералдарынга болгаш офицерлеринге, акы-дуңма чурттарның армияларындан дайынчы өңнүктерге чүректиң ханызындан байыр чедирген СЭКП Төп Комитединиң, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң болгаш ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң байырлыг бижиин номчаан.

Чепсектиг Күштер дугайында ада сагыш салышкын, чүректиң ханызындан байыр чедиришкиннери болгаш чаагай күзээшкиннер дээш партияның ленинчи Төп Комитединге, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунга, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелинге, Л. И. Брежневтиң бодунга изиг өөрүп четтиришкинин Д. Ф. Устинов чыылганнарның болгаш шериг академияларының бүгү доозукчуларының, ССРЭ-ниң Чепсектиг Күштериниң бүгү составының мурнундан илереткен болгаш шериг академияларының доозукчулары бедик идегелди бүзүредип шыдаар бистиң Төрээн чуртувусту камгалаар талазы-биле оларның мурнунга тургускан кандыг-даа сорулгаларны алдарлыы-биле күүседирин бүзүреткен.

Советтер чуртунуң тайбыңга ынакшылдыг политиказынга дайынзырак империалистиг бөлүктер, бир-ле дугаарында АКШ делегей байдалын чидиглендирерниң углаанышкынын деге турар деп, оратор оон ыңай чугаалаан. Олар дүшкүүрлүг чоруктуң чавырлышкынынга ажыы-биле удур хөделип, боо-чепсектерни эндере бүдүрерин шапкынчылып, шериг акшаландырышкынын улгаттырып турар.

Делегейниң нарыыдаан байдалдарындан бистиң партиявыс, ооң ленинчи Төп Комитеди чогуур түңнелдерни үндүрүп турар. Тургузуушкунуң улуг сорулгаларын шиитпирлевишаан, олар чурттуң камгаланыр күчүзүн быжыглаарының айтырыгларын чаңгыс-даа хүн утпайн турар.

Бистиң алдарлыг Чепсектиг Күштеривис бүгү улустуң күзел-сорулгалары-биле чурттап турар деп, ССРЭ-ниң камгалал министри түңнелинде чугаалаан. Партияның болгаш чазактың кичээнгейинге, сагыш салышкынынга, бүгү улустуң ынакшылынга бүргеткен Совет Чепсектиг Күштер акы-дуңма социалистиг күрүнелерниң шериглери-биле кады тайбыңның болгаш социализмниң камгалалында идегелдиг туруп турар.

Шериг академияларының доозукчуларынга тураскаатан хүлээп алышкын найыралчы, чылыг байдалга эрткен.

БИРГИ ЧЫЛДЫҢ ИЙИГИ ЧАРТЫЫНДА УЛАМ ШАЛЫПЧЫ АЖЫЛДААР

«Шын» солун Күш-ажылдың алдар тугун Чөөн-Хемчикте «Чыраа-Бажы» совхозтуң Чыргакыда кыргылда пунктузунуң ажыл-ижинге тураскаадып көдүрдү.

Моңгуш Алдын-оол эргелекчилээн ук пункт 5320 хойну кыска хуусаада бедик шынарлыг кыргып доосканн болгаш планда көрдүнген 16 тонннаның орнунга 17 тонна 121 килограмм дүктү күрүнеге дужааган.

Мурнакчылардан үлегер алынар!

ЭРЕС-ШАЛЫП АЖЫЛДААН

«Чыраа-Бажы» совхоз — Чөөн-Хемчик районда хой ажылдыг совхозтарның бирээзи. Нийтиниң малының баш санын өстүрбүшаан, ооң продуктулуг чоруун бедидер талазы-биле чамдык чедиишкиннерни чедип ап келген малчыннардан аңгыда, ук ажыл-агыйның кодан-девискээринге чаа объектилерни тудуп, аразында күш-ажылчы маргылдааны чарып алгаш, кызымаккай ажылдап келген тудугжулар база бар. Оларның бирээзи — тудуг ажылының хоочуну С. М. Куулар. Санчыт Мунзуковича пенсияже үнген-даа, ынак мергежилинде амдаа бараан болбушаан. Хоочун тудугжу оолдары-биле кады Апыяк-Чыргакының Эдиг-Кара-Суғда тудуг ыяжы белеткеп турар. Ыяш белеткелчизиниң чымыштыг болгаш хүндүлүг ижин шилип алган алдашкылар шудургу ажылдааш, ай, квартал даалгаларын ажыр күүседип келгеннер. Олар бо чылын тудугга херегленир 1300 кубометр ыяш белеткээр планныг турган, ооң 650 ажыг кубометрин эрткен беш айларда белеткээннер.

Ук ажыл-агыйда онаашкан ажылын эгезинге чедиргеш, тудуг объектилерин ажыглалга кииридип турар бригадалар бар. Дуржулгалыг тудугжулар Багай-оол Куулар болгаш Орус-оол Куулар оларның удурткан звенолары бо чылдың эгезинден бээр багай эвес ажылдап келгеннер. Тудугжу звеноларның кежигүннери «Он бирги беш чылдың онаалдаларын доллур болгаш ажыр күүседир дээш Бүгү-эвилел социалистиг чарыжының дугайында» СЭКП ТК-ның, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң, ВЦСПС-тиң болгаш ВЛКСМ ТК-ның доктаалын бүрүн деткип, чаа хүлээлгелерни алгаш, аразында күш-ажылчы маргылдааны калбарткаңнар. Чарышты түңнээш, шылгараан-нарга моральдыг болгаш материалдыг деткимчени бербип келгенниден тудугжу бүрүзү онаашкан ажылын ажыр күүседир дээш кызымаккай ажылдап турар. Ооң түңнелинде О. Кууларның звенозу ийи аал иштиниң чурттаар бажыңны ажыглалга кийирген. Амгы үеде 300 баш шээр мал кирер кажааны. Б. Кууларның звенозу ийи аал иштиниң чурттаар бажыңны ажыглалга кийирер дээш шудургу ажылдап турар. Аразында чарыштыг звеноларның тудугжулары бо чылдың планында кирген объектилерни үезинде ажыглалга кийирер сорулганы салган. Планныг даалгаларны күүседиринге олар бүзүрелдиглер.

М. ОНДАР.

Улуг-Хемден медээлер

СОРУЛГА КҮҮСЕТТИНЕР

Он бирги беш чылдың баштайгы чылында чаъс чаашкын чогундан, оът-сиген чегей болуп турар. Мындыг берге үеде малдың семиртилгезинче кичээнгейни кажангызындан-даа улгаттырары чугула. Ону Улуг-Хем районда «Найырал» совхозтуң хоочун хойжузу, Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Хүндүлел бижииниң эдилекчизи Тырын-оол Дагба-Лама эки билир.

1981-1982 чылдарның кыштаглаашкынынга органзастыг белеткенир дугайында Эрзин районнуң көдээ ишчилериниң республиканың бүгү малчыннарынга кыйгырыын Тырын-оол Дагба-Лама изии-биле деткээш, кыштааның септелгезин май айда-ла кылып алган. Кажаа кургаглаар өдээ база белен. Амгы үеде хоюн семиртипшаан, мал чемниң белеткелинче кирипкен.

Дагба-Ламаларның ада-өгбелериниң чурту черле бо — Чаа-Хөл уну. Чаа-Хөлдүң ол-бо талакы шаттары, шынаашык кыдыы — чайын-даа, кыжын-даа орар черлери ол. Маңаа-ла мал малдап, амыдыралдың чаагайынга чедир чурттап келген. Ам оглу Тырын-оол база мында нийтиниң малын малдап, чонунга бараан болуп чоруур.

Тырын-оол кадайы Анчымаа-биле үжен хире чылдар дургузунда хой малдап келген. Кандыг-даа чылдар турза, оларның кадарган хою үргүлчү хүр болуп, чаш төлү хей болуп келген. Бо чылын олар база-ла багай эвес көргүзүглерлиг болган: хой бүрүзүнден-не хураган алдынган. Социалистиг хүлээлгениң күүсеттингени ол. Ам хойдан алыр дүк планы база күүсеттинер ужурлуг, ооң хоюн амдызында кыргыттынмаан. Сорулга черле күүсеттинер.

Л. НАЧЫН-ООЛ.

ЧАА ФЕРМАДА

Кандыг-даа ажылга курлавырларны дилеп тывар болгаш ону долу ажыглаар дугайын СЭКП-ниң XXVI съездизи чугулалап айыткан. Улуг-Хемде мал семиртир Жданов аттыг совхоз бо чылын саар инектер фермазын органзастап, сүттү бүдүрерин болгаш күрүнеге садарын бүдүрүлге планында кийирген. Ук ферманың ажылы эрткен чартык чылда элээн шуудаан.

Совхозтуң саанчылары бирги чартык чылда 700 центнер сүт саар турргаш, ону 1031 центнер кылдыр азы планын 147,2 хуу күүсеткен. А күрүнеге сүт садар планы 111,1 хуу болган азы планда көрдүнген 600 центнерниң орнунга 728 центнер сүт саттынган. Ынчангаш чартык чыл планын беш айлар дургузунда күүседипкен.

Сүт-бараан фермазында мурнакчылар хей. Олардан Сендажы Чамыяның, Комбу Мартымааның, Моңгуш Кускениң, Салчак Коңгарның адаары өөрүнчүг. Инектиң сүткүр болурунга кадарчы Эник-оол Мөгениң кийирген үлүү база бар.

Ферманың коллективи он бирги беш чылдың баштайгы чылының сорулгаларын хуусаадан эрте доозарын шиитпирлээн ажылдап турарлар.

Д. ШУЛУУ.

МАЛЧЫН БЕЛЕН

«Сүт-Хөл» совхозтуң Кара-Чыраа салбырында онаашкан ажыл-ижинге кызымак малчыннар хей. Ындыгларның бирээзи болур Сертен-оол Делгер-оолович Моңгуш бодунуң мурнунда салдынган социалистиг хүлээлгелерин чедиишкиннинг күүседип турар. Ол эрткен чылын 100 хойга онаaштыр 102 хураганны алгаш, ажаап доруктурган. Ынчангаш ол совхозтуң малчыннарының чарыжынга тиилекчи болуп, өртектиг бараан-биле шаңнаткан.

С. Моңгуштуң бо чылгы түңнелдери эрткен чылдаазындан бедик болган. Ол 100 хойга онаштыр 107 хураганны камгалап алган. Хоюнуң кыргылда, чуулдазы төнергеле, көктүг, шыктыг, кадар оъттуг оймалыктарлыг Сүт-Хөлче көжүп үнеринге малчын ыяк белен.

Ш. МОНГУШ.

КЫШТЫ ХЫНАМЧАЛЫГ УТКУУР

Өйен-Шөлдү дургаар чоруурга чайлаг-ла чайлаг. Мында Жданов аттыг, «Улуг-Хая» совхозтарның малчыннары нийтиниң малын одарладып, семиртип турар.

Оларның бирээзи Улуг-Хемде Жданов аттыг совхозтуң хойжузу Чондан-оол Доңгакович Тайлакпаның аалынга баргаш, ажыл-ижи-биле таныштывыс.

Нийтиниң малын кадарарынга чээрби алды чыл ажылдаан, арга-дуржулгазы улуг улус болду. Баштайгы үезинде инек фермазынга ажылдап турган, сөөлгү чылдарда хойжулай берген.

— Он бирги беш чылдың баштайгы чылында төрүүр чүс баш хойга онаштыр 97 хураганны доруктурар, бир баштан-на 2,5 килограмм дүктү кыргып алыр хүлээлгени алган бис. Сөглээн сөзүвүстү ажыл-херек кырынга боттандырар дээш кызымак ажылдап келгенивистен түңнел багай эвес болган — деп, Чондан-оол Доңгакович чугаалай-дыр.

Төрүүр чүс баш хойга онаaштыр чүс хураганны доруктурган, дүк кыргып алыр социалистиг хүлээлгезин күүсеткен хойжу болду. Чаш хураганнарны ажаап, өстүреринге хойжунуң кадайы Тамара Баян-Кыдатовна Байыр төлептиг үлүүн кийирген. Сакманчыларның ажылын шын органзастап, оларга бодунуң арга-дуржулгазын дамчыдып берип келген. Ооң уламындан көргүзүглер багай эвес.

Кыштаглаашкынга хынамчалыг белеткенир талазы-биле Эрзинниң малчыннарының кыйгырыын Чондан-оол Доңгакович чүлдүүзүнүп деткээн. Кыштааның үүрмек септелгелерин чазын-на кылып алган.

Амгы үеде малчын хойларын эки семиртириинче кичээнгейни салган. Изиг хүннер болуп турарындан кадарчы хойларын эртенги болгаш кежээки серинн үелерде одарладып, чогуур үезинде суггарып турар. Ынчангаш хойларының деңгилдези багай эвес.

— Эки белеткелдигде, кыш кымга-даа коргунчуг эвес — деп Ч. Д. Тайлакпан чугаалаар.

Ынчангаш келир кышка бүгү талазы-биле белеткелдиг ужуражыр дээш хойжу өг-бүле ажылдап турар.

Т. ХЕРТЕК.

ЧУРУКТА: хойжу Т. Б. Байыр.
В. ЧАДАМБАНЫҢ фотозу.

Литератураның бедик хүлээлгелери

ЧОГААЛЧЫЛАРНЫҢ VII СЪЕЗДИЗИНДЕ

Бодунуң чогаал ажылы-биле коммунизмниң өндүр улуг идеяларын бадыткаарындан артык харысалгалыг сорулга совет чогаалчыда чок. Хөй националдыг совет литератураның партияның XXVI съездизиниң шиитпирлери-биле чепсегленген мастерлери оларны амыдыралга боттандырары дээш бүгү улустуң демиселинде идепкейлиг-биле киржип турарлар. Амгы үениң кижизинге болгаш ооң маадырлыг ажыл-ижинге төлептиг чогаалдарны тургузарын үе негеп турар. ССРЭ чогаалчыларының VII съездизиниң делегаттары совет литератураның сорулгаларын чогум-на ындыг туруш-биле чугаалажып көрүп турарлар. Съезд июль 1-де Москвага бодунуң ажылын үргүлчүлээн.

П. Загребельный (Украина) санал бернишкинин бир дугаарында ажыдып, Чер кырынга тайбың дээш демиселге литераторларның киржилгезиниң дугайын чугаалаан. Дайын деп чогум чүл ол дээрзин совет кижилер эки билирин ол чугаалаан. Кижилерниң чурттаар эргезин хандырар дээш бүгү чүүлдерни кылырының эргежок чугулазының дугайында бистиң үеде тайбың дээш эң улуг демиселчи Л. И. Брежневтиң чугаалаан сөстерин мырыңай чаа-ваа-ла бөмбүрзектиң улустары дыңнааннар. ССРЭ-ниң Дээди Совединиң делегейниң чаа дайынның болдурбазының дугайында делегейниң парламентилеринге болгаш улустарынга Кыйгырыгны үндүрген. Совет чогаалчылар ол төөгүлүг документиниң чүректиң бүгү ханызындан уткуп хүлээп албышаан, чер кырынга тайбыңның болгаш бот-боттарын билчир чоруктуң тиилелгези дээш боттарындан-на хамааржыр бүгү чүүлдерни кылырлар.

Ф. Кузнецов (Москва) ооң ындыг бодалдарын уламчылавышаан, дүвүрээзиниң эгелээн 80 чылдар чогаалчылардан быжыг турушту, бүгү күжүн ыяк мөөңнээрин, тайбың дээш, империализмниң кижиге көөр хөөн чок, араатаныг идеологиязынга удур демиселге идепкейлиг киржирин негеп турарын демдеглээн. Амгы үеде делегейде боор турар бүгү чүүлдер дээш чогаалчының хууда харысалгазының темазы Ю. Бондаревтиң (Москва) саналынга база катап чаңгыланып турган.

Хөй националдыг совет литература делегей культуразынга ёзулуг онзагай чүүл боор турар. Ол хөй дылдарлыг, кайгамчык уран-чечен болгаш чаңгыс сорулгаже бир демниг чүткүлдүг литература делегейниң бүгү-ле булуңнарында улуг хүндүткелдиг боор турар. Советтер чуртунуң уран-чогаал амыдыралында үреттинмес дүрүм апарган национал литератураның бот-боттарынга чаагай салдарларының болгаш байланышкының дугайын А. Мулдагалиев (Казахстан), А. Чепуров (Ленинград), Н. Думбадзе (Грузия), С. Азимов (Узбекистан) олар боттарының саналдарынга чугаалааннар.

Совет армияның болгаш Шериг-Далай Флодунуң Кол политиктиг эргелелиниң начальниги армия генералы А. Епишев совет литература Чепсектиг Күштерниң төөгүзүнүң болгаш амыдыралының дугайында улуг кичээнгейни салып келгенин демдеглээн. Ада-чурттуң Улуг дайынының болуушкуннарының болгаш маадырларының дугайында, бистиң тиилекчи улузувустуң өндүр улуг маадырлыг чоруунуң дугайында номнар онза солун боор турарын М. Танк (Белоруссия) демдеглээн.

Съездиниң ажылының ийиги хүнүнде эң чугула чогаалчы айтырыглар талазы-биле сес комиссияның аңгы-аңгы хуралдарынга чогаалчыларның санал-онал солчуушкуну үргүлчүлээн.

АЗАСТЫҢ № 112 СОҢГУЛДА ОКРУГУНДАН ТЫВА АССР-НИҢ ДЭЭДИ СОВЕДИНИҢ БЕШКИ ЧЫЫЖЫНГА СОҢГУЛДАЛАР ЭРТТИРЕР ДУГАЙЫНДА

ТЫВА АССР-НИҢ ДЭЭДИ СОВЕДИНИҢ ПРЕЗИДИУМУНУҢ ЧАРЛЫЫ

Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң доктаалы болза:

«Тыва АССР-ниң Дээди Совединге соңгулдалар дугайында». Тыва АССР-ниң хоойлузунуң 57-ги чүүлүн ёзугаар Тожу районнуң Азастың № 112 соңгулда округундан Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң бешки чыыжынга соңгулдаларны 1981 чылдың августуң 2-ле чорудар.

Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы М. МЕНДУМЕ.
Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Секретары Н. БОЙДУ.

Кызыл хоорай, 1981 чылдың июль 2.

Төрээн чуртка—эки шынарлыг, хөй дүктү

ХАЧЫЛАРНЫҢ КЕЗИИ АНАА ТУРАР...

«Тиилелге» совхозтуң кыргылда пунктузунга баргаш, мырыңай кайгай бердивис. Ооң бир ужунда дыка хөй кижи үңмерлештир турупкан, оочурлаан тур. Чүвениң ужуруң билбейн, кыдыында турган кижиден айтырдывыс:

— Чүнү оочурлап турарыңар ол? Буфет бар бе?

Айтырган киживис арай эгелени берген хевирлиг, хүлүмзүрүп каааш, харылады:

— Кайын буфет боор ийик, бо кырган хойларывыс дүгүн дужаарывыс ол-дур ийин...

Бежен ажыг кижи чамдыызы борбактай дүрүп каан дүктерни кужактагылап, а өскелери шоолайда дыгаан дүктү сөөртүп алган, оочурлаан тур. Олар аразында маргыжып, шуугажыр-даа:

— Мен мурнай турган кижи мен! Чоп мээң мурнумче кире бердиң?

— Мен шагда-ла турдум.

— Пунктунуң эргелекчизи кайда ирги?

— Ой та, ону кым билир! Дем маңаа кеступ турган-на чүве...

— Ооң айтыра-айтыра кээривиске, пункт эргелекчизи Владимир Ооржак кыргылдар кодан хой сураглап чоруткан хевирлиг болду.

Дүк хүлээп алыр кижи та чүнү кылып, каяа чораан чүве ийик, эртен-не кыргып эгелээн хойларның дүгүн мырыңай хүндүскүнүң 12 шакка чедир хүлээп албаан. Ынчангаш хамык кыргыкчылар кырган дүгүн дужаары-биле оочурлап, мунуп былаажып турганы ол.

Чугаалажып дээрге, ажылдың чорулулгазын орта билир кижи-даа чок. Ол-бо кыргыкчылардан айтырарывыска, чүвениң уг-шиик мун-пе билдиниип келди. Совхозка хой кыргылдазы июнь 16-да эгелээн. Кыргыза чогуур хой 13 муң ажыг. Оон 52 тонна дүктү күрүнеге дужаар. Чартык ай дургузунда бүгү хойнуң деңгиин-ле кезиинден бичии хейну кырган. 19 тонна дүк дужааган.

Кыргылданың ынчаар чылыш чок чоруп турарының чылдагааны чүдел? Ону тодаргайлай бээривиске, мырыңай элдептиг байдал илереди. Ол пунктуда электриниг 46 хачыны белеткеп аскан. Экиле дээрге, хүнде оларның кезиик хирезин ажыглап турар, а өскелери анаа турар. Азы үрелиик хачылар бе? Элдип кылыр кижилер чок бе? Кайын ындыг боор, хачылар анаа! Мында чүвениң чажыды электриниг хачыларны ажыглап билир кижилер чогунда болду. Кижи саны эндерик, чамдык хүннерде харын чүс-даа чедип турар. А хачыларны ажыглап билбес, оларны туларындан коргар. Каш-ла кижи дүрген арга-биле кыргып билир. Өске кижилерни ол депшилгелиг аргага өөредир дугайында кым-даа сагыш салбаан. Совхозтуң кол зоотехниги Ондар Саакпан-та чүнү болап турар чүве. Кижи болаарга, кыргылданы ол харылаар, бүгү чүвени таарыштырар, болбаазын машиналарны ажыглаар кылдыр кыргыкчыларны өөредирин органзастаар болгу дег.

Хой кыргыыр өрээлче кирер эжик чанында кезек эрлер бөлдүнчүп алган, таакпылаан турлар. Оларның чанынга чедип кээривиске, бирээзи бисче көргеш, мынча диди:

— Хой кыргыыр дээш келген улус бис, а хой чок чүве-дир. Мында анаа манап туруп бердивис-ле.

— Кайыын келгенинер ол?

Оларның бирээзи харыылады:

— Өру фермада болгай бис. Оон хой кыргыыр силер дээш баштыра келди. Кыргылдар хоюн та чоп белеткеп албаан чүве, куруг турарывыс бо-дур.

Элээн улгады берген ашак кижи база анаа уласты:

— Бергедээн ажыл бо. Машина эндерик чүве-дир. А ол хирезинде ону ажыглап билир кижи чок. Оон коргар. Улусту чүге өөредип кагбас чүве ийик. Совхозтуң даргаларын кайгаар кижи-дир мен. Мени мында хол хачызын чаны дээш тургузуп каан. Хөй хачы чаныыры берге чүве-дир. Шуут холум хавара бээр-дир...

Хол хачызы чаныып турар кижи Ондар Сандан-оол болду. Хүнде 80 ажыг хачыны чаныыры амыр эвес болбайн аан. Бо пунктуда ажылды органзастааның көргеш, кижи шынап-ла кайгаар. Ам-даа алды муң ажыг хой арткан. Олла темп-биле турар чүве болза, ону чоокку хүннерде доозары берге.

Учётчик-деңзилекчи Рая Ондардан чай кадында айтырарывыска, мынча диди:

— Арткан хойларны июль 5-ке чедир доозар дээн чүве. Бо хүн ышкаш мынчаар ажылдаар болза, доозары берге-ле боор...

Хой кыргылдазы ышкаш ындыг чугула ажылды ынчаар органзастап болбас ужурлуг. Совхозтуң удуртукчулары (директору В. О. Оюн болгаш кол зоотехниги С. Д. Ондар) чогуур хемчеглерни дораан алыр ужурлуг.

К. АРАКЧАА.
«Шынның» тускай корр.

Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелинде

ӨРТКЕ УДУР ХЕМЧЕГЛЕРНИ УЛАМ КҮШТЕЛДИРЕР

Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлели республиканың арга-ыяштыг девискээрлеринде өрт айыылының улгатканы-биле холбаштыр немелде хемчеглер дугайында доктаалды хүлээп алган.

Тыва АССР-ниң девискээринге арга-ыяш өрттери-биле демиселди улам күштелдирери-биле республиканың Министрлер Чөвүлелиниң бо чылдың март 18-теги доктаалында айыткан чүүлдерге немелде кылдыр быжыглааан районнарынга өрт одагларын чогуур үезинде узуткаарының хемчеглерин албааны дээш бүдүрүлге черлериниң удуртукчуларынга шыңгыы харысалга хүлээдирин Ыяш ажыл-агый министерствозунга ук доктаалда дагзып турар.

Аңныыр-тывыш ажыл-агыйының эргелели бо чылдың июль 3-тен эгелээш ажыглаттынмаан лицензияларны хавырбышаан, сыыннаарын хоруглаар ужурлуг.

Ыяш камгалалының ажылдакчыларынга дузалаар сорулга-биле Тыва АССР-ниң Иштики херектер министерствозунга 5 хонук хуусаа иштинде арга-ыяш өрттериниң үнүп турарының чылдагааннарын тодарадыры-биле ийи ажылдакчыны немей тускайлаар, арга-ыяш аразы-биле эрткен оруктарга автотранспорттуң шимчээшкининиң хынаары-биле хөй-нийтиниң төлээлекчилериниң киржилгези-биле БАИ-ниң хайгааралын күштелдирерин даасан.

Арга-ыяштарның өрттерин үндүргени дээш буруулуг кижилерниң херектерин истеп, оларны шыңгыы харысалгага кийирер талазы суд-истелге органнары шапкын ажылдаар ужурлуг.

Ол ышкаш доктаалда Каа-Хемге болгаш Бии-Хемге арга-ыяш өртүнүң айыылы улуг үеде балыкчыларны эрттирбези-биле республиканың балык инспекциязының талазындан хайгааралды күштелдирерин Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң июнь 2-де хүлээп алган доктаалында онзалап айыткан.

Арга-ыяш өрттерин чогуур үезинде, шуут узуткап, өжүрерин чедип алыры-биле эргежок чугула саңыг кижилерин тускайлаарын райкүүскомнарның даргаларынга, бүдүрүлге черлериниң удуртукчуларынга доктаалда даскан.

Идеологтуг ажылдың дуржулгазындан

МЫНЧААР ЭРТТИРИП ТУРАР БИС

СЭКП ТК-ның «Идеологтуг, политика - кижизидилгелиг ажылды улам ыңай экижидер дугайында» доктаалында партия, совет, профэвилел, комсомол организацияларының харысалгалыг ажылдакчыларының, ажыл-агый удуртукчуларының киржилгези-биле чаңгыс аай политхүннерни эрттирерин практиказынче деткээн. Амыдыралга тыптып келир айтырыгларны дүрген кичээңгейге алырын доктаалда айыткан. Ажылчы чоннарны хилээдип чоруур айтырыг бүрүзүн харыы чок арттырбазын дүрүм болдурза чогуур. Амыдыралдың чугула айтырыглары — бүдүрүлгениң ажыктыын бедиири, ажылдың шынарын экижидери дээш демисел, органиакчы чорукту болгаш сагылга-чурумну быжыглаары, ажылдың төвүнге турар ужурлуг. Ынчангаш чаңгыс аай политхүннерни эрттирериге идеология ажылының аңгы-аңгы хевирлерин, чепсек-херекселдерин ажыглаар.

Ажылчы чоннар-биле ажылдаарынче ажык чугаа кылырынга политхүннер партия организацияларынга улуг аргаларны берген. Политхүннерни организастап тывары системалыг, план ёзугаар болуп турар.

Политхүннерниң ажылынга парткомнуң харысалгалыг ажылдакчылары, совет, профэвилел, ажыл-агый органнарының удуртукчулары, инженер-техниктиг ажылдакчылар идепкейлиг киржип келгеннер. Олар күш-ажылчы коллективтерге политиктиг илеткелдерни шынарлыг номчааннар.

Хоорай чурттакчылары, ажылчыннар-биле ужуражылгалар эрттирериниң, аңаа белеткениишкинниң деңнелин бедидеринге улуг негелдени партком салган. Тема бүрүзүн шилип алырын чурумчуткан. Чарлалдарны чараш кылдыр парлап, кескү черлерге азарынган аңгыда, тус черниң радиодамчыдылгазынга, «Даг-дүгү дээш» солунга чарлап оларны ажыглап турар. Оон түңнелинде коллектив бүрүзү кажан, каяа, кым кандыг темага лекция номчуурун баш удур билип ап турар.

Илеткелчилерге, бүдүрүлгелерниң болгаш организацияларның удуртукчуларынга методиктиг дуза чедирер сорулга-биле партия комитеди материалдарны тема дайы-биле ажылдап кылып, оларга берип турар.

Политхүннерни эрттирер мурнунда илеткелчилер, удуртукчулар-биле сургаалдалыг хуралдарны чорудуп турар бис. Оон аңгыда мурнунда эрттирген политхүннүң түңнелин чугаалашкаш, аңаа илереттинген четпестерни катаптаваазынче кичээңгейни угландырып келген. Ол хүннерниң түңнелдерин тус черниң радиодамчыдылгазынга дамчыдып, «Даг-дүгү дээш» солунга парлап турар.

Партком кежигүннери Х. Сарыглар, В. Чанзан, Г. Парамзин, С. Амирханов, Б. Кучеренко болгаш оон-даа өске эштер чаңгыс аай политхүннерни эрттиреринге идепкейлиг болуп, өскелерге үлегер-чижээн көргүзүп келгеннер.

ПОЛИТХҮННЕРНИ эрттирип тура, илеткелчилер болгаш дыңнакчылар удур-дедир харылзаалыг болуруңче кол кичээңгейни угландырып турар бис. Ол чорук кижилерниң сонуургалын, негелделерин, тус-тус коллективтерде ажылдың байдалдарын билип ап, четпестерни илередип, ону дүрген эдип алырынга дузалаар. Органиакчы болгаш политиктиг ажылдарны доктаамал чорутпушаан, өлче бүгү партия ажыл-агый активин хаара тудуп турарывыс-биле бо ажыл ажыктыг болуп турар.

Ажыл-агый удуртукчузу политика талазы-биле кайы хире билиглиг-дир, тургустунуп келир айтырыгларны канчаар шиитпирлеп турарыл, коллектив кежигүннериниң политиктиг, мөзү-шынар, күш-ажыл кижизидилгезинче хүн бүрү сагыш салып турарының байдалы кандыгыл — ол бүгүнү шыңгыы барымдаалап турар бис.

СЭКП Төп Комитеди чон-биле ажык чугаа чорударын, оларның сүмелерин, саналдарын кичээңгейге алырын бистен негеп турар. Политхүннерни организастаар, ону эрттирер талазы-биле арыглаа фабриказының, даг-дүгү рудниктиң, «Тыва даг-дүгү тудуг» эргелелиниң, үш дугаар орук-тудуг участогунуң партия организациялары ол негелдеге дүүштүр ажылдап турарлар.

ЧАҢГЫС ААЙ политхүннер ажылчы чоннуң күш-ажылчы болгаш хөй-ниити идепкейин көдүрүп, күрүне, планнарын болгаш социалистиг хүлээлгелерин күүседиринче оларны мобилизастап турар. Аңаа чижек кылдыр, «Тыва даг-дүгү» комбинадын чугаалап болур. Сөөлгү чылдарда комбинат күрүне планын күүседип келген. Амгы үеде ол бүдүрүлге чери хожудаашкындан үнген. Ай планнарын ажыр күүседип турар апарган. Бо чылдың бирги кварталының түңнели ёзугаар бүдүрүлге коллективтериниң аразында тиилекчи болуп үнгеш, СЭКП райкомунуң, райкүүскомунуң шилчиир Кызыл тугу-биле шаңнаткан.

Политхүнну эрттирип турарывыста четпестер база бар. Чамдык илеткелчилер, удуртукчулар ону чогуур деңнелинге дүүштүр эрттирбейн турар. Оларның лекциялары республиканың, хоорайның, тус-тус коллективтерниң амыдыралы-биле холбаалыг эвес, эки чижектер чок болганындан дыңнакчыларга солун эвес.

Амгы үеде бистиң бир кол сорулгавыс — СЭКП-ның XXVI съездизиниң материалдарын амыдыралга боттандырып, ону ханы өөренмишаан, ажылчыннар ортузунга ханызы-биле пропагандалаары.

С. КҮЖҮГЕТ.

«Тыва даг-дүгү тудуг» эргелелиниң партком секретарының оралакчызы.

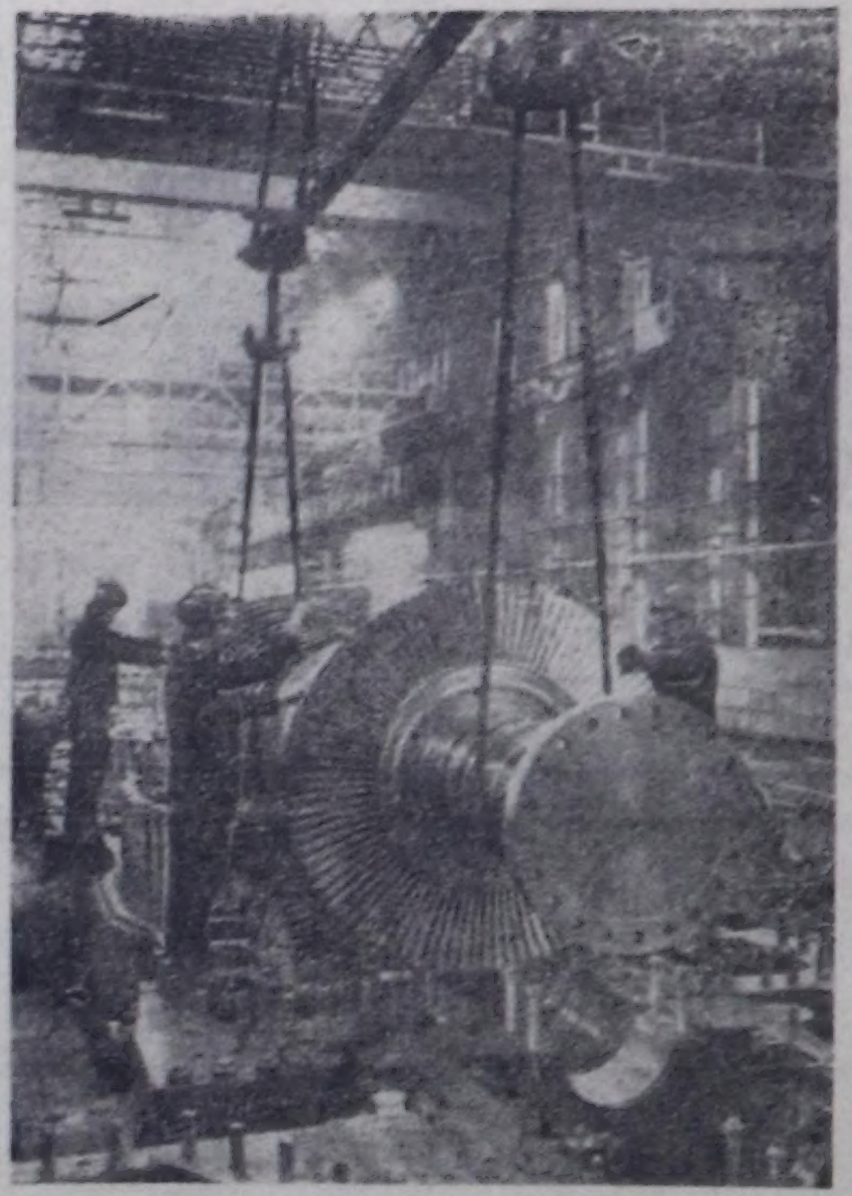

ЛЕНИНГРАД. Моолдуң ховуларындан эгелээш Хосталга Ортулуу — Кубага чедир ЭДЧ кежигүннери бүгү-ле чурттарга, Ленинградтың бүдүрүлгелериниң кылган продукциязын көрүп болур. Ол дээрге, ЭДЧ кежигүннериниң комплекстиг программазының боттандырылгазының идепкейлиг киржикчилериниң үре-түңнелдиг ажылы болур. А Неваның эриинде турар ол хоорай социалистиг чурттарга кылган дериг-херекселдерин база ап турар.

ЧУРУКТА: «Ленинградтың металл заводу» каттыжыышкынга кылган бо бус турбиназын ГДР-же чорударынга белеткеп турары.

И. Сабадаштың фотозу.
СЭТА-ның фотохрониказы.

БИР ДЕМНИГ АЖЫЛДААР

Кем-херек үүлгедир чорук-биле демиселди күштелдирериниң, социалистиг хоойлу-дүрүмнү болгаш хөй-ниитиниң корум-чурумун быжыглаарының айтырыглары Эрзин районнуң партия, профэвилел, комсомол организацияларының болгаш Советтерниң кичээңгейиниң төвүнде тургустунган.

Партия райкомунуң пленумунуң доктаалын ёзугаар партия, профэвилел, комсомол хуралдарын кады эрттирип, улус депутаттарының кодээ Советтериниң сессияларынга ол айтырыгларны чугаалашкан. Партия райкому күш-ажылчы коллективтерге-даа, чоннуң чурттап турар чериниң дайы-биле-даа ажыл-ишчилерниң ортузунга мөзү-шынар кижизидилгезиниң арга-методтарын, оон хевирлерин чедимчелиг ажыглаарынче кол кичээңгейни салган. Ол ажылды улам күштелдирери-биле черчерде партия эге организациялары-биле харылзааны улам быжыглап турар.

Ажылчы чон ортузунга корум-чурумну быжыглаар, эрге-хоойлу сагылгазын экижидер талазы-биле районда бүгү аргалар бар. Чурттакчылыг чер бүрүзүнде культура бажыңнары, кызыл-булуңнар, агитквартиралар төптери ажылдап турар. Ында темалыг кежээлер болуп, бүдүрүлгениң мурнакчылары-биле ужуражылгаларны органзастап, мурнакчыларны шаңнап, назы четкеннерге паспорттарны тыпсып, номчулга конференцияларын, комсомолчу кудаларны эрттирип турар. Комсомолчу болгаш патриоттуг ырларның конкурстары, агитквартиралар, агитбригадалар концерттери база-ла план ёзугаар болуп турар. Ындыг хемчеглер чон ортузунга кижизидилге ажылын күштелдиреринге улуг салдарлыг болуп келген.

Районда партия, совет, профэвилел, комсомол организациялары чон ортузунга күш-ажылдың сагылга-чурумуң социалистиг хоойлу-дүрүм сагылдазын болгаш ниитиниң корум-чурумун экижидери-биле СЭКП Төп Комитединиң «Идеологтуг, политика-кижизидилгелиг ажылды улам ыңай экижидер дугайында» болгаш «Корум-чурумну камгалаар талазы-биле ажылды экижидер болгаш корум-чурум үрекчилери-биле демиселди күштелдирер дугайында» доктаалдарын удуртулга болдуруп келген. Бо доктаалдарны амыдыралга боттандырар талазы-биле чамдык ажыл-агыйларның, коллективтерниң удуртукчулары багай эвес ажылдааннар. Чижээ, коммунист А. Д. Шириннии ап көрээли. Ол — райпо баштаар чериниң даргазы, хереглекчилер кооперациязының системазынга 30 ажыг чыл ажылдаан. Оон чартык кезиин удуртур ажылга эрттирген. Негелделиг болуру-биле кады кижи бүрүзүнүң амыдыралын сонуургап, оларга боттуг дузаны көргүзүп келген. Коллективтиң удуртукчузу, кижизидикчи кижи болгаш, ол ында партия, профэвилел, комсомол организациялары-биле быжыг харылзааны тудуп турар. Оон уламындан коллектив оңгу беш чылда бүгү көргүзүглер дайы-биле планнарын күүседип алган. Ол ышкаш шак ындыг удуртукчуларга «Чаа орук» совхозтуң директору Д-Б. Б. Чопуйну, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң депутаты «Нарын» совхозтуң директору М. К. Дугержаап болур.

Райкүүском болгаш кодээ Советтер ниитиниң корум-чурумун болгаш социалистиг хоойлу-дүрүмнү быжыглаар талазы-биле чамдык ажылдарны кылып чорутакан. Сөөлгү үеде назы четпестер-биле ажыл чорудар комиссияның, дружинниктерниң, херээженнер чөвүлелдериниң, агитквартираларның, эш хуу судтарының ажылы элээн идепкейжээн. Олар кем-херек үүлгедир чоруктарны чок кылыр, социалистиг хоойлу-дүрүмнү болгаш ниитиниң корум-чурумун быжыглаар дээш боттуг хемчеглерни милиция, прокуратура, суд органнары, күш-ажылчы коллективтер-биле кады ап чорудуп турарлар. Оон түңнелинде кодээ Советтерниң девискээринде чурттап турар корум-чурум үрей бээр хире кижилерни учётка алган. Мерен, Бай-Даг кодээ Советтери, ында депутаттар кижизидилге ажылын күштелдирер талазы-биле дээштиг хемчеглерни ап турар. Активчилер чурум үрекчилери-биле хууда беседаны чорудуп, оларның өг-бүлези-биле чугаалажып, бажыңнарынга барып, оларның чурттап орар байдалы-биле таныжып турарлар. Ындыг практика чогуур түңнелдерни берген. Ол кодээ Советтерниң девискээринге хөй-ниитиниң корум-чурумун болгаш күш-ажылдың сагыл-чурумун үрээр чоруктарның саны дыка кызырылган.

Районга чаңгыс аай политхүннерни эрттирери чаңчылчаан. Ында хоойлу-дүрүм билиглериниң университеди, лекторийлер, кинолекторийлер ажылдап турар. Кижизидилге ажылынга олар улуг салдарлыг болуп турар.

Совет, профэвилел, комсомол болгаш административтиг органнарның ажылын удуртур, оларның ажыл-чорудулгазын таарыштыр тургузар талазы-биле ажылда ам-даа четпестер бар. Ында чедир кылдынмаан ажылдарны чок деп болбас. СЭКП обкомунуң пленумунуң шиитпирлерин амыдыралга боттандырар талазы-биле чамдык партия организациялары ам-даа четпес ажылдап турар. Кем-херек үүлгедир чорукту болдурбас, хоойлу-дүрүмнү болгаш хөй-ниитиниң корум-чурумун быжыглаар талазы-биле хүлээп алдынган хемчеглерниң чамдыктары күүселде чок арттып шаан.

Чоннуң мөзү-шынар, күш-ажыл, идей-политиктиг кижизидилгезин экижидер ажылды СЭКП райкому, партия организациялары ам-даа четпес удуртуп турар. Элээди уругларга шеф дузазы көргүзери болгаш дагдынмышкын ышкаш кижизидилге ажылының дээштиг хевирлерин кошкак ажыглап келген. Корум-чурум камгалалының хөй-нити пунктуларының, профилактика чөвүлелдериниң, улусчу дружиналарның, эш хуу судтарының, херээженнер чөвүлелдериниң кижизидилге ажылынга ролю ам-даа чавыс. Чон ортузунга хоойлу-дүрүм билиглерин пропагандалаар, профилактика ажылын чорудар талазы-биле районнуң прокуратура, суд органнары четпес ажылдап турар.

Кем-херек үүлгедир чоруктарны баш удур болдурбас, хоойлу-дүрүмнү болгаш корум-чурумну быжыглаар дээш районнуң партия, совет, административтиг органнары хөй-ниити организацияларынга даянып алгаш, кижизидилге ажылында бар четпестерни эдип ап, бир демниг хөделип тургаш, ажылдаары — оларның бир кол сорулгазы. Чүгле ынчан кем-херек болгаш корум-чурум үрээр чоруктарның саны кызырлып болур.

Б. ЧЫМБА.

СЭКП обкомунуң пропаганда болгаш агитация килдизиниң инструктору.

Чаагайжыдылга

КОЛЛЕКТИВ БҮРҮЗҮ

Чер-черде чурттакчылыг черлерниң чаагайжыдылгазы — чугула айтырыгларның бирээзи. Сөөлгү чылдарда хоорай, суурларда чаагайжыдылга талазы-биле улуг хемчээлдиг ажылдар кылдынган. Чурттакчылыг черлери ол уламна аян-шиничи киирген.

«Май 1» совхозтуң төвү Ий суур сөөлгү чылдарда дыка чаагайжыттынган. Ий кодээ Совединиң суурнуң чаагайжыдылгазының план ёзугаар чорудуп келгени болгаш чурттакчы чонну аңаа идепкейлиг киириштирип турар. Албан организация квартал бүрүзү хамааржыр девискээринге чеже дөс тарымал үнүш олуртурун, чеже чечек тарырын чазын-на хүлээнип алган турган. Чаагайжыдылганы ол ёзугаар чорудкан. Чижээ, суурнуң төп Октябрь кудумчузунга тарымал үнүштер олургурун эрткен чазын доосткан. Ында тараан ыяштарны долгандыр штакетник тургузар звенону тускайлаан. Олар бо хүннерге чедир 258 метр черни херимнээн. Ам кол-ла чүве — кудумчуга тарыттынган үнүштерниң ажаалдазы.

Девискээринге тарымал үнүштер олуртур талазы-биле көрдүнген онаалдазын совхоз конторазының, кодээ Совет, Ий ортумак школазының коллективтери эки күүсеткен. Ол албан организацияларга хамааржыр участоктарның чаагайжыттынганы эки.

Суурнуң чурттакчыларындан бажыңнарының девискээрин көрүштүг кылдыр чаагайжыдып, ында тараан ыяштарның ажаалда-хайгааралын эки чорудуп турар үлегерлиг өг-бүлелер эвээш эвес. А. Чаптал, С. Ховлыр, Д. Кол оларның болгаш оон-даа өскелерниң өг-бүлелери мактыгларга хамааржыр.

А. ДМИТРОВ.

Тожу район.

ШҮГДҮНҮП КӨРГЕШ...

Улус ажыл-агыйының ажыктын бедидер дээш шудургу ажыл-яш эрткен он чылдарның дургузунда шалыпкын болуп келгенин билир бис. Маңаа эң-не, кол чүве ажылдың бүдүрүкчүлүүн чедип алыры болур. Уругларым адазы Б. Бараат-биле «Бай-Тал» совхозунга 13 чыл малчыннадывыс. Өске мурнакчы малчыннарның арга-сүмезин өөренип, малдың баш санын болгаш оон чаш төлүн мендн камгалап алыр дээш шалыс-биле ажылдап келдивис.

Оңгу беш чылда совхозувуска өстүрүп берген малывыс арбын. Көргүзүг-даа талазы-биле эш-өөрүвүстен дудавас турдувус. Бо чылдарның сөөлгүзүнде анай кадарган, чаңгыс-даа баш хоратпаан бис. Ынчан бир башка-ла оңаа-штыр 600 грамм дүк алыр планныг турган бис. Ол планывысты бир башка оңаштыр 750 грамм чедирдивис. Келир чылын бир дугаар төрүүр дуңгужун өшкүлеривистен өтс башка оңаштыр 90 анайны камгалап алырын, бир баштан-на 800 грамм дүктү кыргааш, күрүнеге дужаарын хүлээндивис. Оон аңгыда мал чеминиң белеткели эгелээр болгай. Аңаа өг-бүле бүгү күжүвүстү мөөңнеп, 10 тонна чайгаар үнген сиген, 5 тонна ногаан массаны чогуур үезинде кылырын шиитпирлээн бис.

Бистиң ада-өгбелеривистиң амыдырал-чуртталгазынга деңнээрге, амгы үениң амыдыралы байлак болгаш оон культуразы бедик. Ниитиниң малын кадарып, кызыг-чай чок турзувус-даа, уругларывыс күрүнениң хайгааралында. Үш оглувус школага күрүнениң долу хандырылгазынга туруп келген. Бичиилери ясли-садикте. Чоннуң чаагай амыдыралы моон соңгаар-даа экижир. Күрүнезинге ажылдап-ла чоруурга, чуртталга шымырак, шынап-ла байлак боор-дур. Өг-бүле бар-ла арга-күрлавырын шүгдүнүп көргеш, ол бирги беш чылда совхозувустуң экономиказын улам экижидеринге идепкейлиг киржир бис.

К. КАРА-ООЛ.

өшкү кадарчызы.
Бай-Тайга район.

ШЫНАРЫ ЭКИ

Бо хүннерге чедир «Ак-Туруг» совхозтуң Кызыл-Даг салбырының хойжулары болгаш суурнуң ажыл-ишчилери 40 муң хойну кыргып дооскан. Күрүнеге 42 тонна дүктү дужаар дээш олар шудургу ажылдааннар. Кызыл-дагжылар бир хойга оңаштыр 2,3 кг эки шынарлыг дүктү алган.

Кыргылда пунктузунда электриктиг 62 хол хачылыг он ажыг кыргыкчы кампанияның эгезинден төнчүзүнге чедир тырыышкын чок эки ажылдаан. Бо чаагай херекке учётчик Сергей Докмит, электрик Чыс-кал-оол Ендан оларның киирген үлүү улуг.

Амгы үеде малчыннар сериин оъттуг тайгаларже тассалыш-биле чайлаглап үнген.

Ш. ДЕВЕК.

Күш-ажылчы маадырлыг чоруктуң оруу

КИЖИЛЕР ДЭЭШ САГЫШ САЛЫЫШКЫН

БАМ оруунда туруп турар Чегдомын район төвү-биле украин тудугжуларының Ургал суурунуң аразында автобустар доктаамал чоруп эгелээн.

— Соңгукчуларның чугула чагыгларының бирээзи ам күүсеттинген. Моон мурнунда райтепке чедир бүдүн хүн дургузунда чоруур турган болза, ам бүдүн чартык шак чоруур апарган — деп, суур Совединиң күүскомунуң даргазы И. Федяк СЭТА-ның корреспондентизинге чугаалаан.

Тайгага эки орук — ол дээрге суурлар аразынга кижилерниң аргыжарының, оларның хандырылгазын экижидериниң эң чугула аргазы-дыр. Орук чокта — кайнаар-даа бардынмас болгай. Тур орукту улусчу тудуг деп депутаттар чарлааннар. «Ургал» автобазаның чолаачылары, демир-орукчулары-биле кады «Донбасс», «Карпат», «Харьков» деп тудугжу отрядтар субботниктерге кирипкеннер.

Бамчыларның күш-ажылының болгаш амыдыралының байдалдарын экижидер дугайында сагыш салыышкын — суур Совединиң ажылында кол угланыышкын. Ол дугайында айтырыгларны күүскомнуң сессияларынга болгаш хуралдарынга чугаалашкан. Чоннуң айбычылары тудуг организацияларының удуртукчуларының отчёттарын база дыңнап келген. Социал-культура албан черлериниң чугула объектилеринге депутаттар постуларын тургускулаан. Ындыг янзылыг алган хемчеглер школа-интернатты, уругларның 2 комбинадының, амыдырал хандырылга бажыңын, уран чүүл школазын, медицина комплекизин хуусаа бетинде ажыглалга кииреринге дузалаан.

Ургал,
БАМ-ның Чөөн участогу.

БАЗА БИР СЫЛДЫС

В. Чистохиниң экскаваторунуң ежиниң кыйыында база бир сылдыс кестүп келген: экипажтың күш-ажылчы демдеглелинде миллион кубметр сай-ловурак соортканын бижээн.

Магистральдың карьеринде ол болунуң машиназы-биле ам беш чыл ажылдап турар. Ол — бригадир.

Чара-Ханиниң чазаглыг орук чоогунда тур авто-орук участогун мурнакчы бригада хуусаа бетинде ажыглалга киирген дээрзин СЭТА-ның корреспондентизи «Бамстроймеханизация» тресте билип алган.

Ажылдың темпилерин бедитпишаан, механизаторлар техниканың ажылдаар хуусаазын улгаттырар дээш чарышты чорудуп турарлар. Күчүлүг самосвалдарның чолаачылары БАМ тудуу доозулгуже чедир боттарының машиналарынга ажылдаар деп хүлээлгени алганнар.

Чара,
Чита область.

ГЕОЛОГ — ЧУРУКЧУ

Бойдустуң чүгле байлак шыгжамырлары эвес, оон тайга-сыннарының чараш чурумалдары геолог М. Зариповтуң амыдыралга быжыг турушту шилип алырын тодараткан.

Ленинградтан экспедиция-биле кады маңаа беш чыл бурунгаар чедип келгеш, аныяк специалист Байкал-Амур магистралынга артып калган. Бөлүк өөрү-биле чер шинчилеп чоруптар саныңда-ла, Мударис чүве чуруур херекселдерин черле кагбас — ап алыр.

ССРЭ-ниң Эртемнер академиязының эртем чөвүлелиниң кежигүннериниң мурнунга БАМ-ның айтырыгларының талазы-биле чурукчу чүве чугаалап турда, СЭТА-ның корреспондентизи оон-биле ужурашкан. Ынчан ол чогаадыкчы отчёдун берип турган. Оон чураан чуруктарын эртемденнер база магадап көргеннер.

М. Зариповтуң коллекциязында — 50 ажыг ажылдар бар. Читага оон чуруктарының делгелгези күзүн ажыттынар. Ол аңаа белеткенип турар.

БАМ-ның Төп участогу.

ЭРИКТЕРНИ КАТТЫШТЫРГАН

Сураглыг Угрюм-Хемни — Витимни дамчыштыр автомобиль көвүрүүнүң тудуушкуну — № 97 көвүрүг-тудуг отрядының коллективинге шыңгыы шылгалда болган. БАМ-ның Барыын болгаш Төп участоктарының белдиринде ол көвүрүг — Буряттың соңгу районнарында эң узун.

Тудугжулар сибирь кыжының узунун ажыглап алгаш, дыка хөй ажылдарны кылып четтигипкен. Ам көвүрүгнү монтажтап турар.

Күзүн ол көвүрүгден автомобильдер кежип эгелээр.

Совет-болгар найыралга тураскаатман 1 рубль үнелиг монета бо чылдың июль 1-ден эгелеп аргылдеже үнүп эгелээн. Ук монетаны ак ниңгүт чес-никель эндиригден 31 миллиметр диаметрлиг тырыкы хевирлиг кылдыр кылганын номчукчулар билир.

1 рубль үнелиг монетаның артыы талазында ССРЭ-ниң болгаш Болгарияның күрүне туктарын көргүскен. Совет болгаш болгар улустарның быжыг найыралының бадыткалы — непдилешкен холдар болгаш оларның ындыг кузели — «Мөңге найырал» деп сөстер ында сиилбиттинген.

ЧУРУКТА: совет-болгар найыралга тураскааткан монетаның чуруу, артыы талалары.

СЭТА-ның фотохрониказ.

Социалистиг өнчүнү камгалаар

КЕЗЕМЧЕНИ ХҮЛЭЭТКЕН

Бистиң номчукчуларывыс эрткен 1980 чылдың ноябрь 21, 22 хүннеринде №№ 270, 271 «Шын» солуннарга парлаттынган «Кеземчеден чайлавас» деп эгелиг Тыва АССР-ниң Иштики херектер министерствозунуң истелге килдизиниң улуг байысаанчызы, милицияның капитаны И. ИЧИН биле «Шын» солуннуң корреспондентизи С. ДОРЖУ оларның чүүлүн утпаан боор. Харын-даа «Шынның» чамдык номчукчулары ол чүүлде бижиттирип турар бөлүк оорлар кандыг кеземче-ялага онаашканын солунга парлап дыңнадырын диле турар. Ынчангаш бо парлаттынып турар чүүлде бөлүк оорларны канчаар шиитпирлээниниң дугайын чугаалап турар.

(Фактыны катап көрбүшаан)

«...Кызыл хоорайның чурттакчылары Хертек Биче-оол, Сарыглар Москвалов, Ооржак Хирлигбей, Саая Данзыпаар, Ооржак Дамдын, Иван Белоусов, Кандан Улуг-оол, Валентина Дубинина, Сергей Монгуш олар күрүнениң мыйыстыг бодо малын 1978 чылдың ноябрьдан 1980 чылдың март 17-ге чедир машина-техника ажыглап тургаш, Кызыл, Каа-Хем, Бии-Хем, Таңды районнарның совхозтарының сүт-бараан фермаларындан инектер оорлап соккаш, кол эъттерин Кызылдың № 2 кооперация магазинынге дужаагаш, акшазын боттары үлежип ажыглап келгеннер.

Ол магазинниң эргелекчизи Т. Соловьева 1978 чылдың ноябрьдан эгелээш, а сайгыжызы А. Чеховская 1979 чылдың августан эгелээш... оларның эккелген эъттерин, ону оорлап эккелгенин биле-тура, чогуур документилер чок-ка-ла чиик өртекке хүлээп алгаш, улуг өртекке үндүр саткаш, артыын боттары аразында үлежип ап турган...

Үстүнде адаан бөлүк кижилер ниитизи-биле 16 катап оор херек үүлгеткеш, 23 баш инекти соккан, күрүнеге он ажыг муң рубль когаралды чедирген. (Буруудадыр түңнелден).

Бо хире улуг түңнүг күрүне хөреңгизин оорлаан ол кара сагыштыг кижилерден М. Сарыглар, Б. Хертек, Х.-Б. Ооржак, С. Монгуш хөй катап, Д. Саая бир удаа шииттирип чорааннар. Олар кандыг кеземчеге онаашканын ам көрээлиңер.

Социалистиг өнчүге кандыг-даа арга-биле, кайы хире-даа хемчээлге хол дегген кижилер совет хоойлу ёзугаар кеземчеден чайлавазы билдингир болгай. Ынчангаш бо бөлүк оорларның херээн Тыва АССР-ниң Дээди суду сайгарып көргеш, буруудатырының кижи бүрүзүнге дараазында кеземчени онаазаган.

М. С. Сарыгларның хөреңгизин хавырбышаан, ону он чылда хосталгазын казаан болгаш мурнунда чедир эрттирбээни 2 чылды аңаа немээн. Херээн шыңгыы чурумнуг эдип-чазаар күш-ажыл колониязынга эрттирер. Б. С. Хертек база ынчаар шииттирген болгаш хөреңгизин, оон иштинде оорлаарда ажыглап турганы «Жигули» автомашиназын хавырган. Х.-Б. Ооржакты хөреңгизин хавырбышаан, 9 чылда хосталгазын казаан болгаш онза айыылдыг үүлгедикчи деп көрген. Херээн тускай чурумнуг колонияга эрттирер. Д. Б. Саяның хөреңгизин, оон иштинде ГАЗ-69 маркалыг автомашиназын хавырбышаан, ону 8 чылда хосталгазын казаан болгаш аңаа мурнунда чедир эрттирбээни 2 чылын немээн. Д. О. Ооржакты 5 чылда хосталгазын казаан. И. Ф. Белоусовту хөреңгизин хавырбышаан, 7 чылда хосталгазын казып шииткен. У. С. Канданы 3 чылда, С. С. Монгушту 1 чыл 6 айда хосталгазын казаан. В. Е. Дубининаны 2 чылда хосталгазын казаан, ол кеземче шенелделиг болгаш ийи чыл шенелде хуусаалыг. Т. А. Соловьеваны хөреңгизин хавырбышаан, 8 чылда хосталгазын казып шииткен. А. А. Чеховскаяны 3 чылда хосталгазын казаан, кеземче шенелделиг болгаш шиитке-ни күүседир органнарның айыткан черинге күш-ажылга албан киириштирер.

Бо бөлүк оорларның талазы-биле шииткелдер күштүг болуп кирген.

Күрүне өнчүзүнге хора чедирип, кемниг херек үүлгеткен алысак-чиксек ажырымчылар кеземче херээнге хоойлу ёзугаар онаашкан. Ынчалзажок ол үүлгедигниң болурунга бээриинге кандыг-бир хевир-биле таарымчалыг байдалды тургузуп турган фактылар ам-даа дүвүреңниг болуп артпышаан.

Оорларның инектер ап турган черлери — Бии-Хем районда «Саян», «Кызыл тараачын», «Өөк» совхозтарының, Каа-Хем районда «Енисей», «Улуг Октябрь», СЭКП-ның XXV съездизи аттыг совхозтарының, Таңды районда ССРЭ-ниң 50 чылы, С. Тока аттарлыг совхозтарының, Дуржулга станциязының. Кызыл районда «Көк-Тей» совхозтуң сүт-бараан фермаларының чаңгызынга-даа ол үеде таныыл чок, девискээри чыпрыгынмаан, харылзаа, медээ херекселдери чок турганы ис-телге үезинде болгаш оорларның өчүктеринден илерээни тодаргай чижектер-биле бадыткаан. Мурнунда парлаттынган «Кеземчеден чайлавас» деп чүүлге тодаргай көргүскен. Ол ышкаш оор херек үүлгедикчилери хууда машиналарындан аңгыда профоблчөвүлелдиң УАЗ маркалыг машиназын, Сельхозтехника министерствозунуң АТБ-зиниң «Москвичизин», Тываның геология-шинчилел экспедициязының Бай-Тайгада партиязының УАЗ маркалыг машиназын, Кызыл район эмнелгезиниң УАЗ маркалыг машиназын ажыглааны илерээн. Бо болза үстүнде адаан органзацияларның удуртукчуларының болгаш инженер-техниктиг ажылдакчыларының оларда бар машиналарның ажыглалын, кадагалалын, чолаачыларның ажылын багай контрольдап база, башкарып турганындан болдунган. Ону ажыглааш, кара сагыштыг алыксак-чиксек кижилер күрүне машиназын боду-дег кара туразында ажыглап тургаш, хөй-ниитиге улуг когаралды чедиргени ол-дур.

Малын оорладып турган совхозтарның, черле ынчаш Кодээ ажыл-агый министерствозунуң, «Скотопром» трестиниң совхозтарының ниитизи-биле, ол черлер боттары, ол совхозтарның хамааржып турары районнарның партия, совет, ажыл-агый органнарының удуртукчулары, автотранспорттуң оорларга ажыглаттырып турган организацияларның удуртукчулары бөлүк оорларның херээ илереттинген, ол дугайын солунга бижээн соонда, база оорларны шииткен суд коллегиязының тускай тодараазынга доктаалының соонда үстүнде илереттинген четпестерни чайладыр талазы-биле кандыг хемчеглер алганы билдинмейн турары мырынай кайгамчык. Бо дугайын медээзин чаңгыс-даа харыы Тыва АССР-ниң Дээди судунга-даа, «Шын» солуннуң редакциязынга-даа келбээн болуп турар.

«Маңга маңаг херек, этке ээ херек» деп шын угаалыг үлегер чугаа бар. Маңаа хамааржыштыр алырга, ёзулуг «маңагжылар болгаш ээлер» ол ажыл-агыйларының, албан организацияларының удуртукчулары, специалистери болур. Олар мал-маган онча-мензи турзун, машина-техника шын ажыглаттынган, бүрүн бүдүн турзун дээш үргүлчү сагыш салыр дорт хүлээлгелиг. Ол дугайы хоойлу-дүрүмде-даа, инструкция-саавырда-даа тодаргай айыттынган. Харын бо чугула чүүлдүң чедир кылдынмайн, хөй баш малды ээн салып, таныыл-кадат чок дүргүзүп турарындан бо улуг түңнүг бөлүк оорлаашкын база «Кызыгаар» совхозтуң хөй хою «читкени» ышкаш, ындыг улуг каража-когараалдар республиканың мал ажылынга удаа-дараа таваржып турар деп түңнел моон чайгаар-ла болу үнүп кээп турар-дыр.

Республиканың кодээ ажыл-агый органнары, совхозтарының удуртукчулары, мал ажылында бүгү кижилер үстүнде демдеглеттинген чүүлдерден шыңгыы түңнелди кылгаш, малды оорлаар, самчыгдаар, чарыыр чоруктан идегелдиг камгалаарының хемчеглерин дарый алыр ужурлуг дээрзин маңаа база катап демдеглээри эргежок чугула. Маңаа хамааржыштыр мында ады кирип турар болгаш өске-даа районнарның партия, совет органнары ниитиниң малының камгалал-кадагалалынга чогуур корум-чурумну тургузар талазы-биле ажыл-агый удуртукчуларындан негелдени улам күштелдирер дээрзинге идегээр апаар.

Социализм чурттарында

БУДАПЕШТ. Чогаадыкчыларның [illegible] айы Чепельскиниң Металлургия болгаш машина тудуусунуң [illegible] Бүдүрүлге чаартыкчыларының [illegible] ниң ниитилелдиг ажылдарынга шалыпчы ай улуг рольду ойнап турар.

«Болгаш бүрүзү — чогаадыкчы бир саналды киирер» деп инициативаны комбинаттың ажылчыннары элээн каш чыл бурунгаар көдүрген. Ол инициативаны хой бүдүрүлге коллективтери [illegible] деткээн болгаш чогаадыкчыларның [illegible] киржип турар. [illegible] ажыл-агыйынга чаагай үре-түңнелдиг ажылды кылган болгаш кылып-даа турар. [illegible] 4 муң ажыг [illegible] 100 миллион форинт акшаның камналгазы чедип алдынган.

[illegible]

ажыг форинт акшаның камналгазын алган.

КУБАНЫҢ ФЛОДУ

ГАВАНА. Кубаның садыг флоду [illegible] 20 чылдар бурунгаар. 1961 чылдың чайынында — «Навегасьон камбиса» деп пароход агентилелин тургускан. Амгы үеде оон суднолары делегейниң [illegible] океаннарында ажылдап турар. Кубаның садыг харылзаалыг 40 ажыг чурттарының орттээлдеринге чуртунуң садыг суднолары барып турар.

[illegible] чылдарында Кубаның садыг флоду дыка өскен. Садыг суднолары 800 муң тонна чүъктерни хары үеде дажыглаар аргалыг. Амгы үениң эң сайзыраңгай дериништиннери-биле хандыртынган 60 ажыг улуг суднолар садыг флодунда бар. Болгариядан, Польшадан, [illegible] суднолары социалистиг Куба садып ап турар. Кубаның далай оргээлдери чылдар дургузунда база дыка сайзыраан.

[illegible]

ТРАНСПОРТЧУЛАР БАЙЫРЛАПЫ

СОФИЯ. Болгария Улус Республиканың [illegible] 300 муң [illegible]

ХУУСАА БЕТИНДЕ НҮҮСЕТНЕН

УЛАН-БАТОР. [illegible]

Бөмбүрзектиң судалы

СЭТА-ның корреспондентилери дыңнадып тур

ДЕЛЕГЕЙДЕ КАЛБАК ҮНЕЛЭЭШКИН

НЬЮ-ЙОРК. (СЭТА-ның корр). СЭКП ТК-ның Чиндиге секретарызы, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы Л. И. Брежневтиң ССРЭ-ниң Дээди Совединиң [illegible] «Делегейниң парламентилеринге болгаш улустарынга» ССРЭ-ниң Дээди Совединиң [illegible] калбак үнелеп көрүүшкүннерге [illegible] Мында киирген идеялар болгаш [illegible] кой сорулгаларга, улустар аразында [illegible] айыыл чок чорукту деткиир дугайында БНО-ның Уставы [illegible] ниитилелдиң шынчы сеткилдиг [illegible] турар ол фактыже БНО-да [illegible] турар.

[illegible]

база өскүр [illegible] шимчээлер талазы-биле Стокгольмнуң делегей институдунуң эртемденнер чөвүлелиниң даргазы Р. Бьерherстедт медеглээн.

Бо дээрге хамыктың мурнунда чепсегленишкинниң [illegible] [illegible] сарыылдыг ортузунда [illegible] тур. Массалыг узуткаашкынның бо-чепсектериниң улам-на үре-лекчи хевирлериниң [illegible] [illegible] контроль чок бүдүштүг болуп бар чылар. Ол байдалдан эң дүргени [illegible] деп, шеэр эртемден айыткан. Стратегтиг шавар халдашкынның бо-чепсектерин [illegible] АКШ-тың бурууну-биле арай [illegible]

[illegible]

ХЕЛЬСИНКИ. (СЭТА). «Делегейниң парламентилеринге болгаш улустарынга» ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Кыйгырыын [illegible]

[illegible]

Е. МЕНКЕС.
А. СИДОРУН.

Массалыг чыскаал

НЬЮ-ЙОРК. (СЭТА-ның корр.) [illegible]

[illegible]

Г. УГОЛЬНИКОВ.

ДЕРЗИИ ПЛАН

ДЖОРДЖТАУН. (СЭТА). [illegible]

[illegible]

АЙЫЫЛДЫГ ХӨДЕЛИИШКИН

«Сарыыл чок чоруктуң [illegible]» [illegible]

[illegible]

(СЭТА).

Хүннүң энергиязын техникага улам-на калбаа-биле ажыглап турар. Дүштүг суугну арыглаарынга, чурттаалга [illegible] [illegible] хандырарынга хүн энергиязын ажыглап турар.

Чаа моделдиг Испания чурттуг Джуан Феррет чогаазын кылган (чуруктуда). Ол моделде [illegible] кудар сава орнунга хүн энергиязының батарейларын салган, а ывар чүүл-биле ажылдаар мотор орнунга — электромоторну эптээн.

ЭФЭ—СЭТА-ның фотозу.

ТЕГЕРАНДА БАЙДАЛ

ТЕГЕРАН. (СЭТА). [illegible]

[illegible]

* * *

ТЕГЕРАН. (СЭТА). [illegible]

[illegible]

ОЛАР ТАЙБЫҢНЫ НЕГЕП ТУРАР

ТОКИО. (СЭТА). [illegible]

[illegible]

ның америк шериг чаалажыр атомнуг бомбалаашкынга [illegible]

[illegible]

БРАЗИЛИЯНЫҢ КОМПАРТИЯЗЫНЫҢ ДОКУМЕНТИЗИ

РИО-ДЕ-ЖАНЕЙРО. (СЭТА). Бразилияның Коммунистиг партиязы (БКП) [illegible]

[illegible]

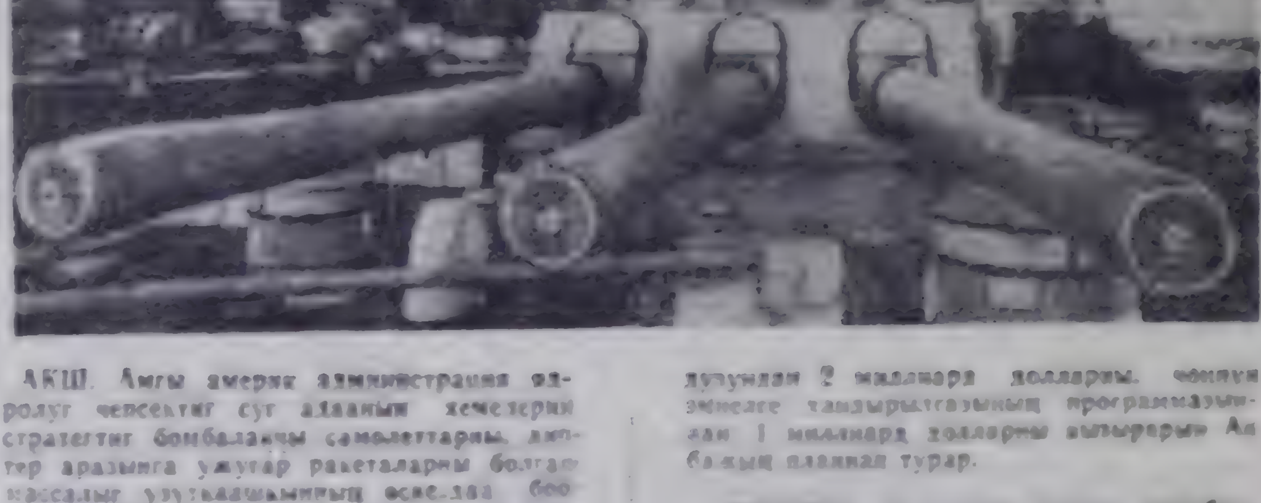

АКШ. Амгы америк администрация эрорлуг чепсектиг суг алааның хемелерин стратегтиг бомбалаачы самолеттарын [illegible]

[illegible] дуунундан 2 миллиард долларны. чоннуң [illegible] эмнелге хандырылгазының программазындан 1 миллиард долларны ызырарын АА [illegible]

ЧУРУКТА: [illegible]

СЭТА-ның фотохроникази.

ЧОРУУҢАР ЧОГУЗУН!

Кызылдың педагогика институдунда күрүне экзаменнери дооступ турар. Доктаамал хүндүс өөренип турар студентилер биле бот-өөредилгелиглерниң экзаменнери барык чергелештир чоруп турар. Чаңдыктары мурнап, а өскелери соонай доозуп үнүп тургулаар. Шак бо өйде өрээлдер ыржым-шыпшык. Ында-хаая студентилерниң далаш чок, бүзүреңниг харыылары болгаш башкыларның кысказ-кысказ айтырыглары дыңналгылаар. А экзамен чоруп турар өрээлдер иштинде баазын чечектерниң чаагай чыды деңген.

[illegible] биология эртемнерниң кандидады Р. Ф. Петрованың [illegible] хөй. Ол оон факультединиң студентилери экзаменнерниң чедиишкинниг дужаарынга күзээр. Күрүне экзаменнериниң [illegible] чагаа хавын ажыдыптар, оон [illegible] билет [illegible] Студентилер оларның мурнунга кезек көрүп, боданып тургулаар. Бир билетти алгаш, айтырыгларын [illegible]

[illegible] лары безин ол дээрезинде дыңнавайн баар. Дуврээзи сет- [illegible] т.ве анаа чиик ышкаш сагыш- дырар. Дужааттынган экзамен [illegible] сагыш-сеткили чоргээр. Чаа [illegible] катап-ла парта артынга олу- [illegible] Студентилерниң — келир үениң башкыларының — экзаменнер дужаары, — ол дээрге оларның ажыдыралының база бир чугула шиитпирлиг үези [illegible]

[illegible] кыла башкызы деп тускай мергежилдиг тывыскан. Олар ажыдыралдың делгем оруунче [illegible] биле алганнар. Оларны республиканың [illegible] школалары четтикпейн манап турар.

Доозарының күрүне экзаменнери [illegible] зөмей. Ол дээрге хөй чылдарда үндүрген кижиниң тү- [illegible] Ынчангаш студентилер өөредилгени [illegible] барбаан деп чувени күрүне [illegible] ужурлуг. Бо бүгүнү студентилер медерелдиг-биле билип хөй кезии экзаменнерге кызымаккай белеткенгеш, чедиишкинниг дужаап ап-даа турарлар. Бо студентилерниң [illegible] Красноярскиниң, Иркутскиниң, Томскиниң педагогика институттарының [illegible] зөмей болгаш эки талаңы көргүзүп турар. Ында бо институтуң башкылары [illegible]

[illegible] «Че, канчалдыңар?» [illegible] «Шуптузун ха- [illegible]

[illegible] Н. Ховалыг болгаш өскелерниң [illegible]

Күрүне экзаменнериниң комиссиязының [illegible] гаар 42 студентиге ортумак школага биология болгаш хи- [illegible]

Тыва АССР-ниң алдарлыг эртем ажылдакчызы, биология эртемнериниң доктору, профессор.

А. ГУКАСЯН.

МОСКВА. Хлеб быжырар үлетпүрүн Бүгү-эвилел эртем-бүдүрүлге каттыжыышкынының специалистери аъш-чем программазын ажыдыралга боттандырарынга хамаарышкан шинчилелдерин чорудуп турар. Хлебти бүдүрериниң дөмнелгелиг технологиязы каттыжыышкында шиңгээдип алган ол чорук продукцияның шынарын бедидер, далганы камнап алыр, бүдүрүлгениң чарыгдаар үезин кызырар арганы берген.

Каттыжыышкынның ажылдакчыларының тургускан далган чувудер агрегаттары, хлеб быжырар суугулары, механизастатынган шугумнары үлетпүрде калбаа-биле ажыглаттынып турар.

Чурттуң дыка хөй хоорайларында хлеб заводтары ук каттыжыышкынның эртемденнериниң ажылдап кылганы [illegible] хлеб-булочка [illegible] бүдүрүп турар. Аңаа уругларга булочка болгаш сухарилер, сүт холаан батоннар, сувенир каравайлар болгаш хлебтиң өске-даа янзы-бүрү хевирлери хамаарыжыр.

Оон продукциязында кол черни космонавтыларның чемге херегсээри арбай болгаш [illegible] далганнарындан [illegible] хлебтер, слобалар, вооригтер ээлеп турар.

ЧУРУКТА: эртемниң бичии ажылдакчызы Г. А. Алпатова (солагай талазында) болгаш Н. Б. Сачкова оларның чиг-эт лабораториязынга [illegible] быжырган [illegible] хемчээлин тодарадып турары.

В. Созиновтуң фотозу.

СЭТА-ның фотохроникazы.

ДОНОРНУҢ ХАНЫ — КАДЫКШЫЛГА ДУЗА

[illegible] культурлуг дөмнелин бодундарынче доктаамал сагыш салып келген. Ол сорулгаларны [illegible] кичээнгейни угландырган. Бо бүгүнү партияның XXVI съездинге база катап чугулалап каан.

Медицина оруун [illegible] сайзыралды алган. Моон [illegible] бүрү аарыгдан адрызы [illegible] уваан. Аңгы медицинаның бир чугула [illegible] донорлар болур. Ол арганың хөгжүдериниң [illegible] Ынчангаш чүгле кижи ханы аарыг улуска [illegible] чедирер.

Донордан алган хан кежигүс хора чок болгаш бергедээшкин болбас. Бистиң чуртувуста [illegible] калбак нептереди алган. Бир [illegible] «Ханы хан» деп хөрек демдээн тывыскан турар. Халакка ханын берип турар донорлар «СЕТА»-ның [illegible] III, II, I чергениң хөрек демдектери-биле шаңналып келген. Хөй удаа ханын берген болгаш донор кежигүнүнге чурттакчыларны хаара ту- [illegible]

[illegible] ылаңгыя [illegible] инженери В. Н. Долгополов, [illegible] А. С. Золотухина [illegible] Т. И. Бороздинаның, [illegible] А. А. [illegible] И. Г. Шинкаренко [illegible]

М. ИСАКОВА.

Кызыл хоорай.

ЧАА КИНОЛАР

ИЮЛЬДА

Хамаатылар дайынын [illegible] Францияның XIII векте. Тулуз графствозу. [illegible]

Вектер өттүр тыып келген ол чажыт эртемнерниң [illegible] та бачыт-халап оон тавары кээп турар, а ол бачыт бистиң хүннеривисте-даа боор турар. Ол кинону [illegible] режиссёру Р. Фрунтов, «Мосфильм» киностудиязы [illegible]

[illegible] болуушкунуну **«Террор» операциязының буураажы** деп кинофильмде көргүзүп турар. Ону «Мосфильм» киностудиязы [illegible] Ю. Семёнов [illegible]

[illegible] библиотекаларга-даа [illegible] чурттуг [illegible] ханын болгаш [illegible] Чүгле анаа кино эвес, Ю. Семёновтуң сценарийи [illegible] «Пролетариат диктатуразының [illegible]

«Сен чурттаар ужурлуг сен». Бир кинонуң ады ындыг, ону ынчаар адаары анаа эвес. Ол дээрге Ада-чурттуң Улуг дайынының үезинде дириг арткан-нарга чагыг боор дыңналып турар. Дайынга амы-тыныы [illegible] дириг артканнарга чагыг ындыг. Ук кинону «Ленфильмниң» [illegible] Кол рольдарда актерлар В. Тучков, Е. Стейлов, Ж. Прохоренко, Н. Муравьева [illegible]

«Контроль ...» [illegible]

«Чогумча дуза кым ...» [illegible]

«Ашкарлыкта ...» [illegible]

«33 бачыт-халап» (АКШ), **«Федора»** (ГДР), **«Баш-биле»** (Франция), **«Миннуннелер кушта ужуп турар черде»** (Италия) — бо кинофильмнер [illegible] киномагографистерниң [illegible]

Н. БОЛЬШИНИНА.

АГААР КАНДЫГ БОЛУРУЛ?

СССР-ниң Гидрометеорология төвүнүң [illegible] агаар алырга, СССР-ниң соңгу Европа талазынга, а ол ышкаш үстүкү Волгага, Волга-Вятка районунга июльда [illegible] (Үстүкү Волгага агаарның температуразы айда ортумаа-биле 12-17 градус, Волга-Вятка районунга — 17-19 градус чылыг турган).

Ленинград, Псков, Новгород областарга айда ортумак температура [illegible] — 17-18 градус болур. **Кара хөрзүннүг эвес районнарга** ортумак температура 17-18 градус. Өй-өйде хааннаар, а чамдыкта кезек чаъстар-даа чаар.

Прибалтиканың республикаларынга [illegible] болур. **Эстонияга** [illegible] Ол черлерге ортумак температура 15-тен 17 градус чедер. Риганың чанындан далайның суу 14-17 градус [illegible]

Белоруссияга болгаш **Украинаның барык областарынга** [illegible] ортумак температура 17-22 градус. **Украинаның артыкы черлеринге** база **Соңгу Кавказка** бо айда ортумаа-биле температура 22-25 градус чедер. Азов далайының эриктеринге суунуң чылыы 25-27 градус [illegible]

Крымның база **Кавказтың курорттарынга** [illegible] ортумак температура 22-24 градус. **Крымның эриктеринге** [illegible] температуразы 22-26, **Кавказтың чанынга** 24-27 градус чедер.

Волганың ортаа болгаш **адаа кезектеринге** агаарның температуразы 19-22, чамдык- [illegible] та 22-25 градус чедер. **Грузин ССР-ниң** дыка хөй районнарынга агаарның ортумак температуразы бо айда 22-24 градустан ашпас.

Армян болгаш **Азербайджан ССР-лерге** агаар [illegible] элээн сериин болур. [illegible] республикаларга агаарның температуразы 20-27 градус болур.

Барыын Сибирьниң [illegible] районнарынга ортумаа-биле 16-21 градус болур.

Казах ССР-ниң [illegible] 18-23. **Казахстанның мурнуу** болгаш **барыын чүктеринге** 24-29 градус чедер. А [illegible] 17-23 градус чедер.

Ортаа Азияның республикаларынга айда ортумаа-биле 24-31 градус чылыыр. **Кыргыс ССР-ге** — 16-27 градус болур. **Таджикистанның** [illegible] база **Туркмениның** [illegible] болур.

Чөөн Сибирьге болгаш **Якутияның чөөн районнарынга** температура [illegible] А Чөөн Сибирьниң [illegible] черлеринге шала сооксуваар болур. Соңгу талазынга 3-11, өске девискээрге — 12-18 градус чылыг болур.

Ыраккы Чөөн чүкке айда ортумак температура 16-21 градус чедер. Магадан областа, Камчаткага, Сахалинге 10-15 градустан өскерилбес. Далай [illegible] районнарынга 7-8, соңгу талазынга 10-15 градус чылыг болур.

(СЭТА.)

КАЯА ӨӨРЕНИРИЛ?

Тыва [illegible] 1981 чылда [illegible] черлеринге конкурс чокка [illegible] педагогика институдунга июль 10-дан эгелеп чорудуп [illegible]

МОСКВА ХООРАЙНЫҢ ДЭЭДИ ӨӨРЕДИЛГЕ ЧЕРЛЕРИ

Москва [illegible] (философия, физика).

Москваның кодээ ажыл-агый академиязы (үнүш камгалалы, кодээ ажыл-агыйның [illegible] болгаш организациязы).

Москваның ветеринария академиязы (зоотехния, товароведение [illegible]).

Эът болгаш сүт үлетпүрүнүң Москвада технология институду [illegible] болгаш организациязы).

Чиик үлетпүрүнүң Москвада технология институду [illegible] херээлел бараанныарының үлет- [illegible]

ЛЕНИНГРАД ХООРАЙНЫҢ ДЭЭДИ ӨӨРЕДИЛГЕ ЧЕРЛЕРИ

Ленинград университеди (политэкономия, математика, [illegible])

Совет садыгның Ленинград институду (хол-киптиниң [illegible])

[illegible] технологиязы болгаш организациязы, бүдүрүлге [illegible]

ӨСКЕ ХООРАЙЛАРНЫҢ ДЭЭДИ ӨӨРЕДИЛГЕ ЧЕРЛЕРИ

Красноярск университеди (правоведение).

Томск университеди (правоведение).

Иркутск университеди (правоведение, химия, төөгү).

Кемерово университеди (правоведение, орус дыл болгаш литература).

Алтайның кодээ ажыл-агый институду ([illegible] ветеринария, кодээ ажыл-агыйны механизастаары).

Омскиниң кодээ ажыл-агый институду (агрономия, зоотехния).

Иркутскиниң кодээ ажыл-агый институду (кодээ ажыл-агыйны механизастаары, кодээ ажыл-агыйны электриктээри, биология).

Новосибирскиниң кодээ ажыл-агый институду [illegible]

Сибирьниң технология институду (арга-инженер херээ, ыяш ажылдап кылыры-ның технологиязы, ыяш ажыл-агыйы).

Уралдың политехниктиг институду [illegible]

[illegible] ыңга болгаш канализация).

Эргелеп башкарылганың автоматчыттынган системалары-ның Томскиде институду (радиотехника, электроннуг херекселдер, [illegible] автоматчыттынган системалары).

Новосибирскиниң электротехниктиг институду [illegible] кодээ ажыл-агыйның [illegible]

Томскиниң политехниктиг институду [illegible] геофизика).

Омскиниң ветеринария институду (ветеринария).

Иркутскиниң медицина институду (эмнелге херээ, [illegible]).

Кемеровонуң эмчи институду (эмнелге херээ, [illegible]).

Красноярскиниң эмчи институду (эмнелге херээ, педиатрия).

Томскиниң эмчи институду (эмнелге херээ, педиатрия, фармация).

Алтайның эмчи институду [illegible]

Бижидипкилерниң [illegible]

Бижидиишкинге кожар документилер:

Өөрениишкининиң дугайында документ (оригинал-биле).

286 майык хевирлиг [illegible]

3x4 хемчээлдиг 8 фото-чурук (борт чокка).

[illegible] (практиктиг ажыл стажы чок кижилерге) эт салган характеристика.

Күш-ажыл дептеринден хоо- [illegible]

[illegible] дээди өөредилге черинге кирериниң характеристиказынга [illegible]

Паспортту азы шериг билеттин (азы кижи бижиктиге херелзелгени) институтка [illegible]

[illegible] ол кижиниң бижидиишкин комиссия хүлээп албас.

Институтче адрес: Кызыл хоорай, Ленин кудумчузу, 36, № 114 өрээл.

Конкурска киржиңер

Тыва АССР-ниң [illegible]

[illegible] 1981 чылдың июль 1-ден 1982 чылдың [illegible]

[illegible] 200 [illegible] — 100 [illegible] — 50 [illegible]

[illegible]

Агаар

[illegible] 25-28 градус [illegible]

КИНО

[illegible] «НАЙЫРАЛ» [illegible] «ВОСТОК» [illegible] «ПИОНЕР» «Чаражыкы болгаш маңгыс» 9.30, 14.10, 18.00 [illegible] «ЧАЛГЫ КИНОТЕАТР» «Истелге» [illegible]

Шынның редакциязынга техниктиг секретарь дарый негеттинип турар.

ТҮҢНЕЛ МАРГЫЛДААГА КИРЖИР

Ак-Довуракта волейболга зона маргылдаазы болуп эрткен. [illegible] Бай-Тайга, Барыын-Хемчик, Чөөн-Хемчик районнарының [illegible] командалары [illegible]

[illegible] Тыва [illegible] республиканың маргылдаазынга [illegible]

А. БЕГЗИН-ООЛ.

Редактор В. С. ШАРАВИИ.

телевидение

ИЮЛЬ 3-ТЕ

БИРГИ ПРОГРАММА

МОСКВАДАН

8.00 — «Үе». Информастыг программа [illegible]

[illegible] 23.20 — [illegible]

ИЙИГИ ПРОГРАММА

МОСКВАДАН

[illegible]

КЫЗЫЛДАН

17.45 — [illegible] «СЭКП-ниң XXVI съезди» [illegible]

КЫЗЫЛДАН

[illegible]

МОСКВАДАН

[illegible]

МОСКВАДАН

[illegible]

«Мосфильм» киностудиязынга үндүрген **«МАРИЯ МЕДИЧИНИҢ ХААРЖАКЧЫГАЖЫ»** деп чаа кино республиканың кинозаалдарынга унуп эгелээн.

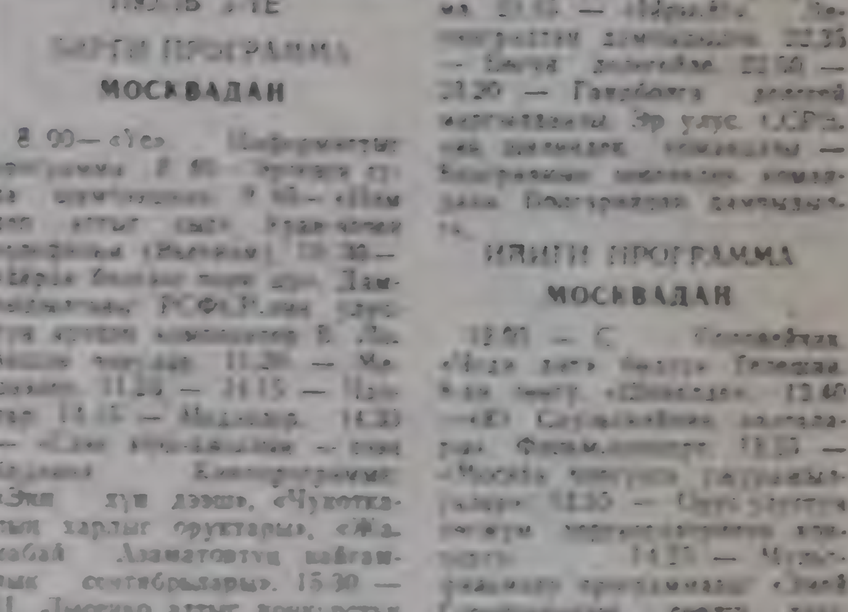

Редакцияның адрези: Кызыл, Щетинкин-Кравченко кудумчузу, бажың № 3. ТЕЛЕФОННАРЫ: редакторнуу 2-24-60, [illegible] 2-35-24, 2-21-73; харыысалгалыг секретарьның 2-23-35, секретариаттың 2-23-35, партийжи амыдырал болгаш совет тургузуг килдистеринин 2-37-13, [illegible] 2-31-75, культура килдизиниң 2-23-54, кодээ ажыл-агый килдизиниң 2-21-47, үлегер килдизиниң 2-31-75, чагаа килдизиниң 2-41-27, информация килдизиниң 2-20-60, корректорларның 2-27-41, бухгалтерияның 2-12-45, [illegible] 2-32-75 телефоннар-биле долгаар.

Тираж 17866. Чагыг № [illegible]

СОЛУН НЕДЕЛЯДА 6 КАТАП ҮНЕР

Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Ном үндүрер чер, полиграфия болгаш ном садыышкын херектериниң талазы-биле эргелелиниң типографиязы (Кызыл, Щетинкин болгаш Кравченко кудумчузу, бажың № 1). [illegible]

Бүгү чурттарның пролетарийлери каттыжыңар!

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

№ 155 (11653) | 1981 чылдың июль 4, суббота | 1925 чылдан үндүрүлгүлеп турар | Өртээ 2 кап.

ЭШ Л. И. БРЕЖНЕВТИҢ МОСКВАДАН ЧОРУПКАНЫ

СЭКП ТК-ның Чиигиме секретары, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы Л. И. Брежнев июль 3-те Москвадан дыштанып чорупкан.

Аэродромга ону СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүннери, СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүннеринге кандидаттар, СЭКП ТК-ның секретарьлары, СЭКП ТК-ның, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң харысалгалыг ажылдакчылары үдээн.

(СЭТА).

КАДЫ АЖЫЛДАЖЫЛГАНЫ ХАНЫЛАДЫРЫНЫҢ ОРУУ-БИЛЕ

СОФИЯ. [illegible]

ФЕРМАЛАРГА, КОДАННАРГА ЧЕТЧИР ЧЕМ ДЭЭШ

БАШТАЙГЫ ХҮНДЕ 10 ТОННАНЫ

СЭКП-ниң Улуг-Хем районнуң бюрозунуң болгаш улус депутаттарының район Совединиң күүседикчи комитединиң каттышкан хуралында мал чеминиң белеткелиниң дугайында айтырыгны чугаалашкан. Ол хуралдың ажылынга Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң даргазы [illegible] киришкен. «1981 чылда дужүт ажаап алыышкыныц болгаш ажыл-агый [illegible] мал чемнериң белеткээрин хандырар талазы-биле немелде хемчеглер дугайында» СЭКП обкомунуң бюрозунуң, республиканың Министрлер Чөвүлелиниң [illegible] ажылдаралга боттандырар хөй организациялары [illegible] хемчеглер алырын сүмелеп, чуве чугаалаан. [illegible] сиген тайым үнген хөй оожургап олурар [illegible] болдурбас, бүгү-ле күштерни мал чемнериниң белеткелинче мөөңнээр, бар аргалавырларны болгаш аргаларны ажыглаар дугайын ол хуралга чугаалашкан.

Улуг-Хемчилер мал чемнериниң белеткелинче эгелеп кирипкен. Ол ажылга район товунуң бүдүрүлге коллективтери, албан организацияларының дузалажы берген. Эрткен пятницада партия, комсомол райкомнарының коллективи «Улуг-Хая» совхозка, районнуң кезээ ажыл-агый эргелелиниң ажылдакчылары «УТКА 25 чылы» совхозка будук-бүрү белеткелинге барып дузалашкан.

«УТКА 25 чылы», «Найырал», «Улуг-Хая», «Күш-ажылдың хостуу» совхозтарда витаминниг сиген далганы белеткээр агрегаттар бүрүнү-биле ажылдап турар. Чижээ, «Улуг-Хая» совхозтуң ажылчылары баштайгы хүнде 10 тонна витаминниг сиген далганы белеткээн. «УТКА 25 чылы» совхозтуң Арыскан, Иштии-Хем салбырларының ишчилери витаминниг сиген далганы белеткээр агрегаттарга 15 тонна будук-бүрүну дужурген.

(Бистиң корр).

МУРНАКЧЫНЫҢ ЗВЕНОЗУНДА

Ондар Дамдың Карл Маркс аттыг совхозтуң мурнакчы суггатчыларының бирээзи. [illegible] Көк-Терек чер кукуруза, сула, пөгаа тараа 364 гектар черни О. Дамдыңның [illegible] суггатчылары звенозунуң харылзаан турар участогунда тараан культураларның [illegible] чаагай. [illegible] тонна мал чемнерни белеткап болур.

Бо ажыл-агыйның суггарылга системазында оон экке 400 гектар черни суг [illegible]

Ш. МОНГУШ.

Чөөн-Хемчик район.

СУГГАТЧЫЛАР ЗВЕНОЗУ

[illegible]

Б. БАРБА.

Бай-Тайга район.

ОЙМАК ФЕРМАЗЫНЫҢ ЧЕДИИШКИНИ

[illegible]

Л. НАЧЫН-ООЛ.

Улуг-Хем район.

Дистиишкиниң сөзү

ДАЙЫН ӨРТҮН БОЛДУРБАС

[illegible]

Өртемейлиг будаг тайбың
бүрүн тивиле,
Чурттар дайын, алум, халап
кажаада-даа —
Чырык черге болбазын—деп
боралз сагыш,
Чыргал, кежик үргелжик бору
ажылдар мен!

В. САГАН-ООЛ,
ажылчын.

МОСКВАДАН ЧОРУПКАН

[illegible]

(СЭТА).

ЧОГААЛЧЫНЫҢ БЕДИК ХАРЫСАЛГАЗЫ

[illegible]

(СЭТА-ның корр.)

КООПЕРАТОРЛАРНЫҢ БАЙЫРЛАЛЫ

[illegible]

(СЭТА-ның корр.)

Төрээн чуртка — эки шынарлыг хөй дүкт

ДҮГҮ ДҮЖҮТКҮР

[illegible]

К. АРАКЧАА.

«Шынның» тускай корр.

ЧУРУКТА: кыргыкчылар Александр Чооду, Александр Мартый-оол; дүкү дужаарыкчы Бейтеж турары.

А. ЗАЙЦЕВТИҢ фотоазы.

Тувинская республиканская библиотека

Шынар—ажылдың көрүнчүү

КОМПЛЕКСТИГ СИСТЕМА

Л. ШАГАРОВА, Курайгазааралдын тыва лабораториязының инженери.

Бөгүн—Кооператорларның делегей хүнү

СОРУК КИРИИШКИННИГ

Бөгүн тыва кооператорлар, бүгү совет улус-биле болгаш ...

С. ЮМБУУ, Респотребсоюзтуң баштаар черининг даргазының оралакчызы.

ЧОНГА БАРААН БОЛУРУ—БЕДИК ХҮЛЭЭЛГЕ

(СЭТА-ның корр.).

ЧЕТПЕСТЕРНИ ЧАЙЛАТКАН

ТАДЖИК ССР. «Ааным-ээ» ажылдың бүдүрүлгезиниң чаа торгу пестерни бүдүрүп турар.

ЧУРУКТА: бүдүрүлге черинин ажылчыннары чаа торгу пестерни көргүзүп турар.

Д. СИМЧЕНКОНУҢ фотозу. СЭТА-ның фотохроникаазы.

АЖЫГЛААЛГА КИИРЕР ДЭЭШ

Т. КУНГА.

Хандырылганар кандыгыл?

ЧЫРЫК-ДАА, РАДИО-ДАА ЧОК

И. КОМБУ. Тес-Хем район.

ОРГАНИЗАСТААРЫНДАН КОЛ ХАМААРЖЫР

Чаагайжыдылга рейдизи

Хоорай, суурларывыстың аян-шинчизи

Рейд бригадазының кежигүннери:

К. ДАРЖАА суурда кежээ ...

К. МЕНДОТОВА кожуун Совет депутады

С. ЛУВАА пенсионер

С. ТАС-ООЛ «Шынның» тускай корр.

КАДЫ АЖЫЛДАЖЫЛГАНЫ ХАНЫЛАДЫРЫНЫҢ ОРУУ-БИЛЕ

(Төнчүзү. Эгези 1-ги арында).

тапсыштыр социализмниң тургузуунуң ниити дүрүм байгаар чүүлдерин чогаадыкчы ажыглап турар коммунистиг болгаш ажылчын партияларның улам өзүп орар удуртукчу ролю-биле чарылбас холбаалыг.

Бистиң демниг каттыштырылгазының экономиктиг күштүг отрядының, коммунистиг болгаш ажылчын партияларның тайбыңга ынак иштики база даштыкы политиказының [illegible] тарының делегейде туруштарын улам быжыглаары ханыладырыңган. Социалистиг демниг каттыштырылгага чурттарның болгаш бистиң акы-дуңмалышкы партияларывыстың [illegible] алыышкынның чүү дээрге. Чер кырынга тайбыңны камгалап арттырарын чедип алганы ол болур.

СЭКП-ниң XXVI съездизинге Л. И. Брежневтиң илеткелинде даштыкы политиктиг чаа совет инициативаларны [illegible] холбаа-биле эгиннээн. Олар болза тайбыч дээш туржурунче, 70 чылдарга дүүштүрүлген чорукту чаарыштыкшының бергени бүгү-ле ажыглыг, бөгүн чүүлдерин камгалап арттырарынче угланган, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Делегейниң улустарынга болгаш парламентилеринге Кыйгырыын чаа илередип алган. Бистиң планетавыска быжыг тайбыңче совет [illegible] [illegible] [illegible] үнелеп [illegible].

[illegible]

дап турар болгай. Ындыг эртем-техниктиг күүчүлүг болганда, анаа дүүшкек бериилделерниң чедип алза чогуур. Ниитилел бүдүрүлгезинге хөй энергия болгаш материалдар чарыгдалын [illegible] [illegible].

СЭКП-ниң XXVI съездизи акы-дуңма чурттарның министерстволарының, каттышкыштарының [illegible] [illegible] аразында [illegible] ларны хөгжүдер сорулганы салган. Акы-дуңма чурттарның бүдүрүлгелери-биле харылзааларын [illegible] дүрүлге коллективтерниң илеткейин бедидериниң хемчеглерин ам Совет Эвилелинде ап турар.

Сесен чылдарның айтырыглары [illegible] аргаларын амгы сессияга [illegible] [illegible] партия [illegible] ЭДЧ чурттарының экономиктиг [illegible] [illegible] леткээринге ышкы бээри чигээниг чок, ону эрттирериниң [illegible] [illegible] гаа акы-дуңма партияларның [illegible] [illegible].

Үжен ажыг чылдар дургузунда социализм [illegible] [illegible] [illegible] ди. Экономиканы планныг эртелеп башкарарының [illegible] эмнерин сайзыраңгайжыдарының улуг дуржулгазын акы-дуңма чурт бүрүзү ол теле чедип алган. Коллективтиг [illegible] [illegible] лары бүгү дем каттышы-

[illegible]

Ооларның улам ындыгы челээшкиннерин [illegible] [illegible] [illegible] бүгү талаларынга улам ханылап оар кады ажылдажылгазы оларның чайгылыш чок былажыгып [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] болуп турар деп, Н. А. Тихоновтуң [illegible] [illegible] медеглээн.

В. ПЕТРУНЯ
СЭТА-ның тускай корр.

Кыдат удуртулгада өскерлиишкиннер

ПЕКИН. (СЭТА). Синьхуа [illegible] [illegible] [illegible] КБП ТК-ның [illegible] [illegible] Хуа Гофэнни КБП ТК-ның даргазы болгаш КБП ТК-ның Шериг чөвүлелиниң даргазы [illegible] [illegible].

Ху Яобанны КБП ТК-ның даргазынга, Чжао [illegible] Хуа Гофэнни — КБП ТК-ның даргазының [illegible] [illegible] КБП ТК-ның даргазының оралакчызы Дэн Сяопинни КБП ТК-ның Шериг [illegible] [illegible] [illegible].

КБП ТК-ның [illegible] [illegible] КБП ТК-ның даргазындаа [illegible] [illegible] оралакчыларының [illegible] [illegible] [illegible].

БӨМБҮРЗЕКТИҢ СУДАЛЫ

СЭТА-ның КОРРЕСПОНДЕНТИЛЕРИ ДЫҢНАДЫП ТУР

УЛУСТАРНЫҢ КҮЗЕЛ-СОРУУНГА ДҮҮШТҮР

КОЛОМБО. (СЭТА). СЭКП-ниң XXVI съездизинге СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары Л. И. Брежневтиң илеткелин Совет Эвилелиниң тайбың инициативаларын Шри-Ланканың хөй ниитилииниң кичээнгейин тывында мурнуку хевээр туруп турар деп, Шри-Ланканың Коммунистиг партиязының ТК-ның Чиңгине секретары К. П. Сильва СЭТА-ның корреспондентизи-биле [illegible] медеглээн. [illegible] Совет [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

тиң саналдарын Шри-Ланканың улуз бедик-биле үнелеп, улустарның айыыл чок чоруунга база тайбыңның херээнге ССРЭ-ниң тайбың ол [illegible] [illegible] улуг ужур-дузалыг деп санап турар. Индий океанны тайбыңның зоназы болдурар дээш демиселде Совет Эвилелиниң деткээни. Чоокку Чөөн [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

[illegible] экономиктиг байдалын экижидериниче угланныырган туруп болур ийик.

АКШ-биле [illegible] [illegible] бүгү-ле [illegible] [illegible] чорударының эгежок чугаалажыышкынын дугайында Л. И. Брежневтиң саналдары, [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

Чепсеглелиишкиннериниң хажыдыышкыны [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

[illegible]

Р. РАОНУҢ МЕДЕГЛЕЛИ

ДЕЛИ. (СЭТА). КУР-нуң даштыкы херектер министри Хуан Хуаның Индияга кээп чоруурун — Индияның [illegible] [illegible] америк империалистериниң, Пекинниң [illegible] болгаш Зия-Уль-Хактың администрациязының [illegible] [illegible] [illegible] деп, Индияның Коммунистиг партиязының Национал чөвүлелиниң Чиңгине секретары Раджешвара Раонуң медеглелинде айыткан. [illegible] [illegible] [illegible] жүп турар, ыңчалзажок Индияның тайбыңга ынак, антиимпериалистиг даштыкы политиказынга. Совет Эвилели-биле, Вьетнам-биле болгаш социалистиг өске-даа чурттар-биле база тайбыңга ынак бүгү күрүнелер-биле найыралга хоорайлыг кылдыр Индия-биле [illegible] [illegible] деп, медеглелде айыткан.

Делегейниң чугула айтырыглары, оон иштинде бүгү ниити тайбыңны болгаш айыыл чок чорукту камгалаарының, [illegible] [illegible] айтырыглары, Индияның болгаш Кыдаттың аразында [illegible] [illegible] [illegible] Индияның премьер-министри Индира Ганди-биле [illegible] херектер министри П. В. Нарасимха Рао-биле Хуан Хуа [illegible] [illegible] [illegible] база салыткап көргүскен деп, [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] айтырыгның дугайында Хуан

Хуа [illegible] [illegible] Кыдаттың [illegible] Индияның [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] хамааржыр.

[illegible] Кашмир штаттарынга [illegible] Кыдаттың [illegible] [illegible] КУР-нуң даштыкы херектер министри ажык-биле медеглээн. Кыдаттың тайбыңга [illegible] дугайында оон бүдүрээниишкини [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] бар болурун [illegible] [illegible] талазы Индиядан [illegible] турар деп, ИКП-ниң Национал чөвүлелиниң Чиңгине секретарының медеглелинде онзалап айыткан.

КАРИБ БАССЕЙНИНИҢ ЧУГУЛА АЙТЫРЫЫ

ГАВАНА. (СЭТА). Кариб [illegible] (КАРИ-КОМ) даштыкы херектер талазы-биле [illegible] [illegible] хуралы Гренаданың найысылалы Сент-Джорджес хоорайга [illegible] [illegible] [illegible]

[illegible]

КАРИКОМ-нуң [illegible] [illegible] [illegible] М. Бишоп медеглээн.

ПАКИСТАН ЯДРОЛУГ ЧЕПСЕКЧЕ ЧҮТКҮП ТУРАР

НЬЮ-ЙОРК. (СЭТА). Атомнуг бомбаның кол чүүлү — уран-235 деп арыг уранны [illegible] [illegible] Пакистан Барыын Германияның специалистериниң [illegible] [illegible] [illegible] Германияның Федеративтиг Республиказында «Штерн» журнал [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] бээр ол чуулду журнал парлаан.

[illegible]

[illegible] [illegible] ылдап турар-дыр деп, солун [illegible]. Атомнуг бомбаны [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] АКШ-тың разведказы [illegible] [illegible].

[illegible]

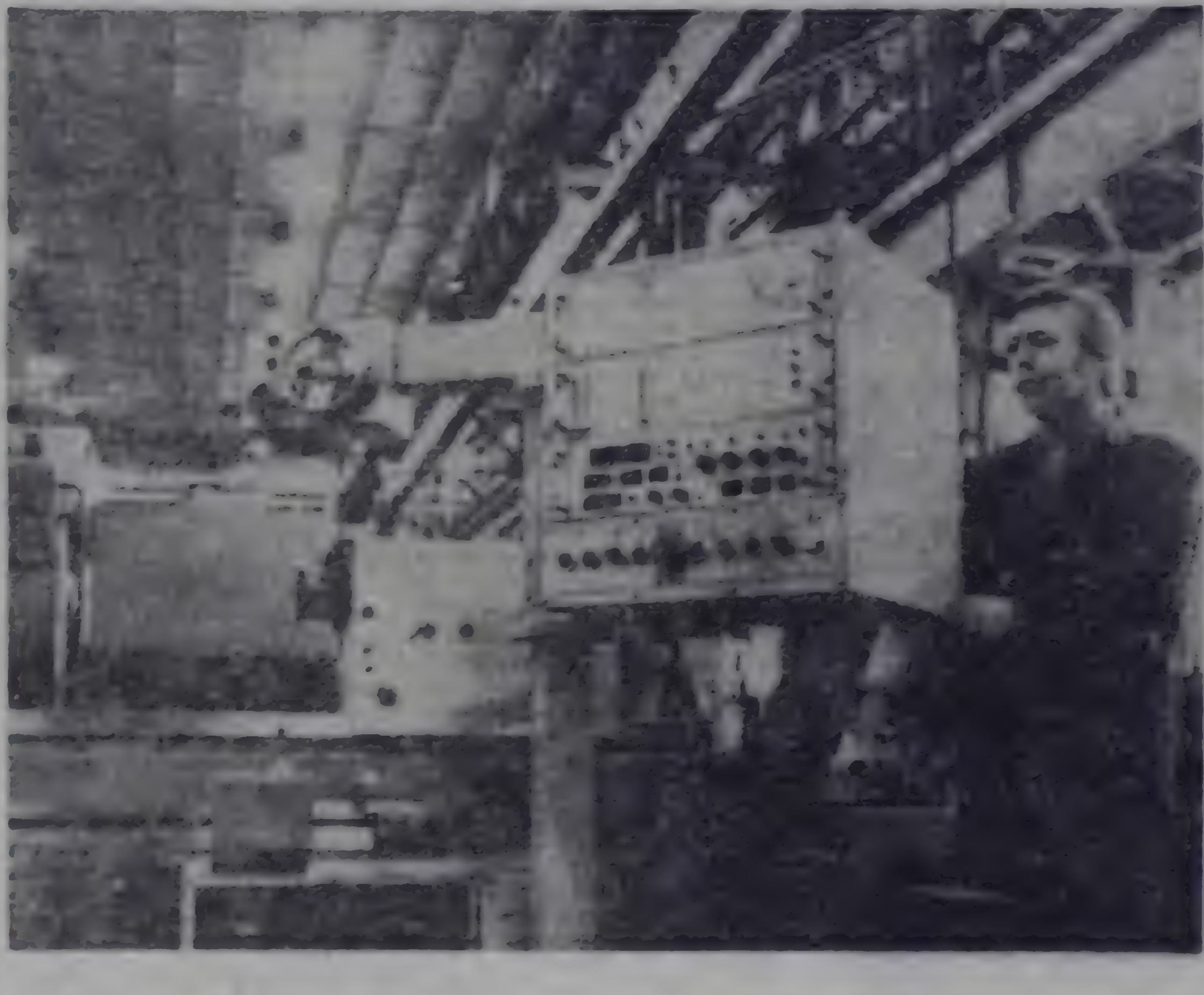

Социалистиг экономиктиг интеграцияга [illegible] машина тудуушкун бүдүрүлгелериниң идепкейлиг киржилгези оон бодунуң шалыпкын хөгжүүрүнге идиглиг бооп турар. ЧССР чедиги беш чылдың дургузунда бөрүн 90 чурче үндүр садып турар станоктарны кылып үндүрерин дыка көвүдедир деп турар. Санныг программа-биле башкарар станоктар, [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] боттарының кол ооруугазы кылдыр салган ажылдап турар. Дарганнаар-пресс болгаш химия дерил-херекселдерин тракторларны, чиик болгаш чүък автомобильдерин, оларның-биле кады дүрген чоруктуг «Татра» деп чүък машиналарын бүдүрүп үндүрерин улам көвүдедир деп турар.

ЧУРУКТА: Прагада ТОС заводтуң цехинде. Слесарь Людвик Гала [illegible] [illegible] [illegible] бүдүрүкчүлүг хоңгаар станокту эптеп кылып тур.

ЧТК — СЭТА-ның фотозу.

ДОПЧУЗУ-БИЛЕ

НАЙРОБИ. (СЭТА). Африканың Чаңгыс эп организациязы (АЧЭО) [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] XVIII сессиязынга амгы Африканың [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

Африканың Чаңгыс эп организациязының министрлер [illegible] [illegible] [illegible] АЧЭО-нуң [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

ДАШТЫКЫ ФАКТЫЛАР, БОЛУУШКУННАР

● УЛАН-БАТОР

Моол Арат Республиканың [illegible] 300 ажыг [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] 60 [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] дугайын [illegible] [illegible] [illegible]

[illegible]

[illegible] Сегед-биле [illegible] [illegible] Одесса хоорайлыг [illegible] [illegible] [illegible] 15 ажыг [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

[illegible]

● СОФИЯ

Эрткен беш чылда Болгария Улус-Республиканың эртем институттары Экономиктиг Дем [illegible] [illegible] 1300 темаларны [illegible] [illegible] [illegible]

[illegible]

● БУДАПЕШТ

[illegible]

● ЛОНДОН

[illegible]

тургузары Европага [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

[illegible]

● БЕЙРУТ

[illegible]

● САН-ФРАНЦИСКО

[illegible]

● МАНАГУА

[illegible]

[illegible]

● ТОКИО

[illegible]

● КУВЕЙТ

Кувейтиң даштыкы херектер [illegible]

[illegible]

● ЛУСАКА

[illegible]

(СЭТА).

ЧЕЧЕК СЫЛДЫС

Черге чораашь,
дээрже көөр мен —
чечек сылдыс.
Хоорайлар дег,
[illegible] дээп чивеңнежир.
[illegible]:
«Чедип кел!» деп кыйгырганзыг.
Дээрже үнгеш,
Черже көөр мен —
сылдыс чечек.
Хорагай дег,
сени [illegible],
[illegible]аар.
«[illegible] эзп кел,
[illegible], сарыым»
дээнзиг.
[illegible] хем дег
булут кырлап,
бады келдим —
[illegible], [illegible],
[illegible]
Черим сендээ
чеже-даа чыл
чурттаксанчыг.

Юрий НЮНЗЕГЕШ.

ЯНОУШЕКТИҢ АДЫ-БИЛЕ

Чебоксары хоорайның кудумчуларының бирээзин чехословак революционер-коммунист Антонин Яноушектиң ады-биле адаан. Ында муу [illegible] школа интернады бар. Школа чанында интернационалчы найырал [illegible] Я. Яноушектиң [illegible], Чехословакияны [illegible] тургузуушкуннарының [illegible] чаңгыс чер чурттугларының [illegible] материалдарны чыып турар. Олар [illegible] хоорайда Ян Неленка аттыг школаның өөреникчилери-биле чагаалажып, доктаамал харылзааны тудуп келгеннер.

Чехословак улустуң шынчы оглу революсчу А. Яноушектиң [illegible] чугаалап турар материалдарны школа [illegible] 1919 [illegible] Словак совет республиканы тургузар [illegible]. Совет республиканың [illegible] Яноушектиң [illegible].

20 чылдар үеде [illegible] ижин тиви неплерээн турган. 1922 чылдың сентябрьда Яноушектиң [illegible] В. И. Ленин [illegible] бажыңын тургускан. [illegible] Яноушектиң Антон Антонович хижин адап, эң-не эргим адаарлар.

Чувашияның ажылчы чонарынга Антонин Яноушектиң ады эргим. Чебоксарыда оон [illegible] өөрүп турар [illegible] туружунда Кудумчу байырлалын бо-ла эрттирер.

Петр СЫМКИН.
(АПН).

ЧҮРЕККЕЙИМ

Чүреккейим!
Чүге дүрген тиккилеедиң?
Көзүрлериңг хөрээм иштин
Хөлзеткениң ужуру чүл?

Дагдан баткан
Дашты кошке коргутту бе?
Дажыг хемн дүйметти бе?
Тааныш өөрүм хоглетти бе?

Эрес чаңныг,
Эриг баарлыг омак кыска
Ужуражы бергениңден
Улам дүрген соп тур сен бе?

Суруң ол кыс
Чуртталганың сылдызы
боол.
Энис эжим болур дээш
Эзериң каан чүрээм сен бе?

Т. ХУРАГАН-ООЛ.

„ДОЛОССЫДА" МАГАЛЫГ

«Заралаажы [illegible]» — дээн үнден оттуп келгеш, дезидеп тура халыдым. Ол аразында эмчи-медсестра [illegible] Сергеевна кирип келген.

— Арта-ла ыраккы Тывадан чаа келген болгай силер. Ам 7—10 хонук иштинде чаа [illegible] чаңчыгып алыр ужурлуг силер. Удунар, улугар — диди. Оон фамилиязын Огнева дээр дээрзин билип алдым.

Ол хүнден [illegible] Крымда [illegible] «Долоссы» санаторийге 75 хонукта эмнедип, дыштанып, кадыкшылым сегидип, алгаш келгеним уттундурбас. Крымның байлаа чүгле хүн, далай, даглар эвес, харын бойдустуң чаяганы кайгамчык чараш бойдузу. Бо чурумалдыг чараш булуңга совет үеде 1929 чылда тутдунган [illegible] сөөргүнүг, чоргааранчыг-даа [illegible].

Үк санаторий Ялтаның соңгузунда [illegible] турар. Мөңге ногаан хады, шиви, тарымал кипаристер, пальмаларбиле хүрээлеттинген, магалыын чүү дээр. Ол далай дениелинден 500—600 метр хире бедикте. Шак оон көөрге Крымның эртинези дижирнис—Ялта адыш иштинде дег көстүр.

Бо санаторийде аныш үениң болбаазырадылган медицина [illegible]-биле дериттинген кабинеттер, лабораторий, 4—5 каът чаа корпустар, клуб, библиотека, кулл-культура кабинеди, столовая бар. Орта [illegible] эмнээр [illegible] ванналары [illegible] аңы-аңы хемчээлдиг черге агаарлар адаг селгүүстээри. [illegible] эмчилерни кылыр. [illegible] эмнерни тулээп алыры дээш аңгы үеде [illegible]. Хүнде дөрт удаа чемненир. [illegible] [illegible] кийге [illegible] көрүп. [illegible] [illegible] организмниг дагылтылар. Кижилерни ниити байдалы [illegible] тып чоруу бедиир. Тус черниң микроклиматы, бойдустуң чараш чурумалы-биле катай хавара өкпе туберкулёзундан аараан кижилерниң улам өгиншип [illegible].

Манаа [illegible] дыштанып бир хевири — экскурсиялар. Ялтаның [illegible] турда бар [illegible] Крымның тураскаалдыг, солун черлериниң [illegible] дыштанчыларга бо-ла организастаар. Аңаа киржикчилер Крымның [illegible] ролун чүүлдерни [illegible] кайгамчыктыг бойдус-чурумалының дугайын хандыр [illegible] алдым. Ылангыя [illegible] Манаа 1945 чылдың февраль 4-түн 12-ге чедир [illegible] Крым конференциязы болуп эрткен. Аңаа делегейниң үш улуг күрүнелерниң баштыңнары ССРЭ-ниң Улус Комиссарлар Чөвүлелиниң Даргазы И. В. Сталин, АКШ-тың президентизи Ф. Рузвельт, Великобританияның премьер-министри У. Черчилль олар чугаалажып [illegible] билир бис.

Ол ышкаш Маадыр-хоорай Севастопольду, Бахчисарай ра[illegible] кый-хоорайларын. X чүс [illegible] А. С. Пушкинниң шүлүглээн «Карак чашта» деп фонтанны көөр. Далай деңнелинден 1300 метр бедиктиде Ай-Петри деп дагның кырынга [illegible].

«Долоссы» санаторийниң [illegible] Крым [illegible] кээримзе турары онзагай. Делегейниң чаңгыс-даа аң-мең-ни аңнаары хоруглуг. Ында ам-даа аң-меңниң [illegible] сайзыраңнажып турулаар. Санаторийниң [illegible] [illegible] Аяя деп черге чеднеп кижи анда бойдус музейин сонуургадым. [illegible] иштинде «Янка биле Зоя» деп сыптарны, «Алёнка» деп кижини, «Олимпиада» дээр зубриларны, черлик тевеннерни [illegible]. А «Гоша» деп хүрен [illegible] характеры хүрере берген чорааар көрүп турар болду. Санаторийден кылдыр баарга далай кыдыында Никита аттыг Кургунениң ботаника сады бар. Оон ниити шөлү 147 га. Аңаа делегейниң бүгү чурттарындан экеп өстүрген үнүштер бар. Эм[illegible] бүгү чүүлдерни сонуургап чорурга кыска хүнсээ билдиртпейн эрте бээр.

«Долоссы» санаторийга хамы үеде 400 кижи дыштанып [illegible] кижи эмнеттинип, дыштанып ап турар. Бо [illegible] бистиң чурттарда эң [illegible] калмышынга черлерниң бирээзи. Ында эмнээшкинни [illegible] культуразын бедиилер дээш социалистиг мөөрейни идепкейлиг хаара туттунган найыралдыг коллектив ажылдап турар.

«[illegible] кадыг-шыырак сегээш кылып тура, силерге улуу-биле өттүрерим. Буянныг чаагай ажыл-ижиңерге челишкиннер-ни күзедим» — «Долоссының» найыралдыг коллективиниң [illegible] ла мыйыг магадалыг [illegible] бөдүрүп [illegible].

«Социал сорулгаларның иштинде совет [illegible] кадыкшылын дугайында [illegible] салбырындан өске эп [illegible] чүве чок» деп, эш Л. И. Брежневтиң чугаалаан состерин санаторийниң эжиниң аксында кескү черле азып каан турар.

Шынап-ла бистиң [illegible] [illegible] чаагай черге дээш кайы хире сагыш салып турарын мээ бо чижектен бе[illegible] көрүп, чоргаарла[illegible].

Д. МОНГУШ,
ажылчын.
Кызыл хоорай.

СИЛЕРГЕ, ШКОЛАЧЫЛАР!

ССРЭ-ниң 50 чылы аттыг [illegible] спорт комплексин [illegible] туралган. Гянджачай деп хемниң кайгамчык чараш эриинде турар ол комплекске школачыларның [illegible] спорт лагерин ажыткан. Аңаа ак чиик атлеттерниң, футболистерниң [illegible] баскетболистерниң [illegible] болур [illegible].

Заводтуң коллективи ук лагерьже эң тергиин тренерлерни, спортчуларны чоруткан. Уруглар ойнаар шөлчүгештер, маңнаар кокпалар, [illegible] бар.

Ук хоорайда [illegible] биле кадыкшылга спорттуң 13 лагерьлери ажылдап турар.

Ф. ДЖАФАРОВ,
СЭТА-ның корр.

Дузалаар дээш келген

Воронеж областа куштарның 260 хевири бар. Ынчалзажок шиленнер ында көзүлбес. А Новоусманның Рыкань суурунга олар ийиги удаа кеступ келгилээн. Бир эжеш (эр-[illegible]) [illegible] кыс шилен чуурга-лаар догуй берген. Аңаа чем дажыглап бериш турган эр [illegible] шутумунга чалгынын дег-[illegible].

[illegible] нер. Аңныгга таварышкан шилении камгалап ап шыдаваан-нар. Уяда олуруп берген куштуң аштан кажар камгалаза [illegible]? Школачылар аңаа пага-[illegible] [illegible].

База бир рекордсмен

[illegible] Шри Ланканың [illegible] лымда дээди өөредилге черниң 16 харлыг студентизи К. Кумарасингх база бир делегей рекордун тургускан. Ол 137 шак иштинде уз[illegible] чокка [illegible]. Бир янзының бо [illegible] [illegible] 7 шак [illegible].

Телевизор-биле чугаа

Кижилиң ундун таарыштыр башкарар [illegible] фирмаларының бирээзи тургускан. Ол дээрге чугааның электроннуг анализатору-дур.

[illegible] торун ажыглаарының аргала-[illegible] ры дажок улуг [illegible].

Терээн Тываның чурумалдыг чараш суурларының бирээзи.
А. Зайцевтиң фотоэтюду.

Кыска рассказтар

ЫРМАМ СЫНГАН

Бо-ла аңнап чораан хирезе-де киш деп амытан-биле сүрүшпес кижи мен. Хоржок чүве чораан. Чүге дээр болза, ам чугаалап берейн. Күскээр кыжын аңныыр үезинде Хендергеде Кок-оол Артиидэр суглга чеде берген мен. Аңнаар-даа диваан мен. Кижим киш олурер чепшээрел тудуп [illegible]. Аъттары-даа, ыттары-даа бе-[illegible].

— Киштер ам-на өзеннерже [illegible] турлар боор — дээш, аңчым мени-даа дүвүредип-ле келди. — Шаптараазынныг-ла черлер. Ынча-[illegible] ажырбас.

Киштеп чорбаан болгаш, [illegible] мен. Чаңгыс чоруп хамаан эвес [illegible] бис.

Хорум тейлерни одурткаш, Ирбезей бажынче хонгаш, оон доорту ында дүъш эртип [illegible] бис. Оон чорааш [illegible] [illegible] бис.

[illegible] берди. Чемнениш алган соонда Артиидэр аъттарже чүгүрүпту. Ол аразында ыттарның көөрүнге, хавийлерни боорбаңнаар бөөрге, пашта мун артышын бага куткулап бердим. Көөргээрим ол.

[illegible] барган бис. Ыттар-даа сүрүп [illegible]. Бо-ла [illegible] чаң — жургуйлап чоруп-ла тур бис. Капчаарлары ол [illegible] ыттарывыс халгааран, чыыдып, хар чип олурар апарганнар.

— Бертен ойлеп чемгердим, ол хирезинде хар чип чүгүл? — деп, эжим хыыренип-ле чор.

[illegible].

— Сен [illegible], хүч бээс [illegible] бердим.

— Ол-дур — деп, Артиидэр [illegible] олур. — Тодуу ыттар чүге чедер.

[illegible].

Ол хүн киштиң баргаалын [illegible]. [illegible] бис. [illegible] бис. [illegible].

Соодуп каан ыттар дорт-[illegible] бердилер. [illegible].

рынга чап-чаа сыыннар халчып чоруй барган болду.

Киштиң изи орта келгеш [illegible]. Капчаар-даа истеп, истеп келириввиске, херек [illegible] болду. Тыш харанмыр сүрүп көөрге, киш эртип чыт [illegible] чир [illegible] баргаан. Шынап харын!

Улуг аңнаар халыышканда дорттаар эвес, тос арты ажар, тос хемни кежер болгай. Ам оларны сүрген чоруптаан бис. Чеже [illegible] дээн бодаан бис. Халышкан сыыннар изин ылап-ла көрүп чорааан бис, киш дүжер дээр ужур чок. Ол хүн [illegible] эртти. Эртенинде истээривиске [illegible] арлы берген болду. Чеже истээр боор соксаан каан бис.

— Ажырбас — деп, Артиидэр мени [illegible]. — [illegible] кезээ болган. Ам база тып алыр бис.

[illegible].

— [illegible] Ам-на, [illegible] үнмес.

[illegible] Хендергэ.

[illegible] бисс киш дүне аңнап турган [illegible]

ЭСКЕРБЭЭНИ-ЛЕ ЧАЯАН БОЛГАН

Шоодуг

Эктимден бир кижи силгип тур. Оттуп келдим.

— Эйт, оду! Канчап барган кижи сен! Үйт-лаам! Одуп алдир мен.

— Чүге оттурдуң? — деп айтырдым.

— «Оттурдуң» - аттыр-ды-ң деп! Шагым кай, бээр эккел! Бо дүне шак чылдырып уттупааш [illegible] колумда шагымны шала-була чешкеш, ушта соп апардым — Бүгү Совет Эвилелинде улус шак деңнээр дээш удувайн турар-дыр, мен мышаш. Чаңгыс сен-не хаарыктап чыдар... Че, ам ол тенмес-батпас чүвени уламчыла!— дээш, мени сыртыкче ийленир [illegible] Ынчалза-даа оон соонда удуп чададым.

Кадай баштай мээң шагымны (эң-не шын ажылдаары [illegible], миннеп аш мени оттургаш билдингир) бир шак бүрүнгээр чылдыргаш, өскелерни оон-биле деңнээш, «Чайгы үеже шилчээннивис ол» дээш бодал-биле удуп калган. Оңу чугле соолунде билген мен.

Мен-даа удуп чадап каап, чеже чыдар турупкелдим. Бажың иштинге ындай-бээр кылаштап-кылаштап, канчангашла көрүптеримге—чыды шак! Ам канчаар чем кылып чипмынчап-мынчап турумда, ажыл шагы чеде берди. Ол үеге чедир кадайым база турупкел тен. Кайывыстын-даа каракгарывыс кызыл-кызыл. Ажылдап чоруптувус.

Ажылдаар черим эжин шоо[illegible]. [illegible] шагымдан оза[illegible] бодум ам на эрим хайнып, чоргаар базып тур мен. Апрель бириниң хүнүнде кымны-даа мурнай ажылга келген болганымда, өөрүмнү канчаар «мегелээрин» планнап алдым. Ынчалзажок чоорту доңуп эгеледим. Оон-биле черлешкер планым база бүгү рүнүн кырында апарган. Чүге дээрге бодум, харын, мегелеттирип албаан мен бе? Ынды эвес болза, ынча хөй улус канчап шупту ажылдан озалдаар боор? Ам-даа чок.

Бир шак донуп-доңмал, «таныылап» келген соонда, өөрүм ам-на кээп эгеледи. Оон-баштаа-даа, омак-хөглүг-даа за-[illegible]:

— Апрельдиң бирээ-биле!

— Ам-на эрте кээп-тир сен аа?

— Апрель бир боорга мегелээр мейнаар бо.

Оон ажылдап кирипти вис. Сактырымга, үр болбаанда-ла дүш чеде берди мышаш. Хөй улус-даа «мегелеп» четтикпедим. Эң соолуу идегелим — мээңдеп үргүнү шак айтырар ургу. Ону «мегелээр» дээримге, еш-биле домей, шак айтырбас болду. Оон бир [illegible] — мырай бир шак! Чемненир үе келген, а өөрүм дүште-даа чок ажылдаашкан, дээн үрүг шак-даа айтырбас, мыныг. Мени шоодуп турарлары ол бе?

Оон столдарны эргий кылаштааш бүгү көөрүмге, өске улустуң шактары шупту он ийини айтып тур. Ам канчаар, оларның шагы бирни, чаңгыс мээниң ийини айтып турда, ам-да дүштээр ужурга таварыштым. Бажыңга кээримге, кадай кырымза-ла келди:

— Кана тоңап чорур кижи сен? Мырынай ийи шакта дүштеп келир. Ажылымдан озалдаар дей бердим, чемим ол столда.

— Азыр, кадай, оожум оо-жом! Чаңнас-ла айтыыг салыым, харылап берип кор — деп чалгындым.

Кадай эжик аксынга мун-не туралыг-туражок тура дүшту.

— Адырам, кадай, сен дүштэрында өөрүн-биле деңге удадың бе?— дидим.

— Чок— деп, мыныг.

— Хамык улусту мурнай чордуң бе?— деп шлавыладым.

— Ийе, шак четкенде оларны мааван дээн тур! Харын-даа, он минута эжа бергенде чордум, а олар шупту артып калдылар. Азы шактары шын эвес бүрүңгэрлаткан улус боор бе?—деп, арай сести берди.

Херек ам-на билдинген: өске кым-даа эвес, бис ийи ашакадай, харын, шын эвес бүрүнгаарладып алган болдувус. Чүге дээрге, мен кожээ улуурда шагымны чайгы үеже шилчидип каан турдум. Дүне када кадай бир шак бүрүнгаарлаткан. Ынчангаш кону чүгаага кире бер частывыс. Оңу улустуң эскербээни-ле чаяан болган. Моон соңгаар чайгы үеже чылдың шилчиир болганда, бо таварылганы катаптавазын кыжар-дыр.

Ч. ДУКҮҮШПЕЙ.

КАКПА

Бүрүнгү аңчыларның чугаазы-биле алырга, хоржочугай дузаа хоргунчуг дижир болгай. Чүге дээрге ол тыртып каан ол сээнинге дөмей. Бо тагга ындыг аңныг [illegible] тоорук, артингы воу[illegible]. Чер болгаида кампа, дуза, оон тургүн кижи сагыыңнаа кирбес каар-созар, тыргарлыгдар, боор-боостаалаар чуулдер салып каан болур-дур. Оларын оода аңныыр хирсаны таныыы соонда сен-даа албас. Тайгага база кичээнгейни кижээ херек.

Хүрең аъттыг Хүлерович Бады-Суу-биле тейлаа чорааан мен. Элээн-не кылаштанкан улус боор бис. Мен мыйыды турупшан мен. Олурупдыштаныксаарым черле арга-жок.

Бады-Суу өнем шыгым сөт[illegible] көрген, эрге чыдангар ол бар ирги бе дээп мышан дикаасаан тур. Мен бодум дүлйы [illegible] бүгү мыыт кылганнарым билир мен деп бодан чорааан мен. Ол мыдыг эвес ● болган. Ынаан чүгле Бады-Суунуң база бир чаагай [illegible] ыныр[illegible] кан-

кадыг арткан мен.

Ийи чоон шиви дөгүнөө келгеш, олурупсаарым аажок болду. Оларның аразында дүрзэзаңмы оргу деп чүвези кедергей, кылын, кургаг, олбук чадып каан чүве-биле домей.

Ынчар дээ берип чыдырымда, Бады-Суу чоглапай-ол:

— Адыр, адыр. Кановаа чүт бар чүвел?

— Чүү чыт.

Ол-дур. Бады-Суунуң өске [illegible] бир аңза шынары. Мен ол чыдты билдаан мен.

Бады-Суу боорун дыттаа чедендир салып каап, ол-бо толаарже [illegible] дүнүн тур. Мен дээрге хаарлкыжылыг кочудаар салымына тургум: чугылчы бодунда, [illegible] дииндире.

Бады-Суу ийи чоон шивениң үстүнче айтыш:

— Дуу секти, көрем

Шынап-ла өлген ыт.

— Өжегээр шинга салып каан-дыр — деп, Бады-Суу тайылбырлады. — Мында ам каппа азы дузак бар. Эки көрүп. Адыш дааааар бодаан

улус-тур. — Оон дужувусту [illegible] дооне [illegible].— Моон кедеп [illegible] хоргунчуг салдар.

Бады-Суу биле хире чоок хурган будун ап алгаш, [illegible] олурар деп турганым курганны кырын орта [illegible] Шак-ла диди! Арным иши дигеш, аткаар калыы бердим. Оон адаанга өжун [illegible] [illegible] чыткан чуве-дир. Өрт ыргавыышан калаагы, чоок буду сыны чашкай берди.

Барып көргем: мыдыы какпа [illegible] чок, [illegible] кылган чүге чорду. Эрвин дүрээр кроходидин ышаан, чыдыг [illegible]. Кежээ-ле шеер дарган соккан какпа чорааан, ындыг уран ураныңны [illegible] [illegible] олурар [illegible] бодап турдум. Ол какпаның кырында олурупкан болза, кижиниң чүгүн-даа уже шаап тур мыңсан. [illegible].

Бо таваарыышканың соонда хүлээ аъттыг Хүлеровичиниң дүлээшдин [illegible].

К. КУДАЖЫ.

Редактор В. С. ШАРАВИИ.

телевидение

ИЮЛЬ 4-ТЕ

БИРГИ ПРОГРАММА
МОСКВАДАН

8.00 — «Үе». Информастыг программа. 8.40— Эртенги сула шимчээшкин. 9.15 — «АБВГД-лээр». 9.45 — «Силерге, аза-иелер!» 10.15 — «[illegible]» [illegible]. 10.25 — «Эки бараанарны хойнур». 10.55 — «Чурукчулар дугайында чугаалар». Тулуз-Лотрек. 11.40 — Хаарыка делегей маргылдаазы. ССРЭ — Югославия. 12.15 — «Чырык хүнге уткуштур». Совет [illegible] концерти. 12.40 — Уруглага фильм. «Аліс». Уран-чечен телефильм. 13.45 — Югославияның национал байырлалы — Демиселчи хүнүнге. «Югославиялап». Кинопрограмма. 14.15 —«Бөгүн делегейде». Панорамалыг үндүрүлге. 14.30 —«Бөгүн — Делегейниң кооперация хүнү». Центросоюзтуң даргазы А. А. Смирнов [illegible] 14.50 — «[illegible]» [illegible] 15.15 — «[illegible]» 16.15 — [illegible] 16.40 — «[illegible]» [illegible] телефильм. 17.30 — [illegible] программа. 18.30 — 18.45 — Чапсар. 18.45 —Политиктиг тайылбырлакчы Л. А. Вознесенскийниң беседазы. 19.15 — «Сеткилдиң хаңнылдалн». [illegible] 21.00—«Үе». Информастыг программа. 21.35 — 23.20 — «Кинопрограмма».

ИЙИГИ ПРОГРАММА
МОСКВАДАН

18.20 — «[illegible]» 14.50 — Спорт программазы. [illegible] ССРЭ [illegible] Шыкка хоккейге ССРЭ чемпионады. 18.05 — [illegible] «Үе». 18.35 — «Чурумалдыг [illegible]». Фильм-шии. 19.00 — «Музыкалыг [illegible]». 19.30 — Гандболга делегей маргылдаазы. 20 улус. ССРЭ-ниң шилилдек командазы — Польшаның шилилдек командазы. Болгариядан дамчыдылга. 20.00—«Тамчыктыг удунар, чаштар!» «Соок ярей болгаш Чай». Мультфильм. 20.15 — «Калин-ныр». Эртем-тайылбырлыг программа. 21.00 — «Үе». Информастыг программа. 21.35 — «Бухаралыг [illegible]». Уран-чечен фильм. (ЮСФР). 23.00 — 01.00 — Футболга ССРЭ чемпионады. СКА (Ростов-на Дону) — «Шахтёр» (Донецк). Ростов-на-Донудан дамчыдылга.

Агаар

Бөгүн Кызылга болгаш республиканың шөлээр булуттаар, чаъстыг черлерге [illegible]. Агаар 28—32 чамдык районнарга 25—27, Кызылга 28—30 градус чылыг болур.

КИНО

ИЮЛЬ 4-ТЕ

«НАПЫРАЛ»: «Үжен үш хай-бачыт» (2-ги серия). 9.30, 12.10, 15.00, 18.00, 20.50 шактарда.

«ПИОНЕР»: «Чараш эмблолгаш кара машина» 9.00 14.10, 18.00. «Москва карак чажынга бүзүревес» (2 серия) 20.30 шактарда.

«КАА-ХЕМ»: «Дорт мушкетёр» (2 серия) 14.20 17.10 20.00 шактарда.

«ВОСТОК»: «Бистиң-биле кара чайгыс, ынаныгар!» 13.00 16.50 19.40 20.30 шактарда.

ЧАГЫЫ КИНОТЕАТРГА «Адашың аът мунган [illegible]» 14.00. «Бут хемнен Висла чедир» (2 серия) 16.00, 19.00 шактарда.

Редакцияның адрезы: Кызыл, Щетинкин-Кравченко кудумчузу, бажың № 3. ТЕЛЕФОННАРЫ: Редакторнуу 2-24-63, редакторнуң оралакчыларының 2-35-24, 2-31-75, харыысалгалыг секретарьның 2-23-35, секретариаттың 2-23-35, партийжи амыдырал болгаш совет тургузуг килдистериниң 2-37-13, пропаганда килдизиниң 2-31-75, культура килдизиниң 2-23-54, хоорай ажыл-агый килдизиниң 2-21-47, үлетпүр килдизиниң 2-31-75, чагаа килдизиниң 2-41-27, информация килдизиниң 2-20-60, корректорларның 2-27-41, бухгалтерияның 2-12-45, солун кедерин барганда 2-32-75 телефонче долгаар.

Тираж 17866. Чакыг № [illegible]

СОЛУН НЕДЕЛЯДА 6 КАТАП ҮНЕР

Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Ном үндүрер чер, полиграфия болгаш ном садыышкын херектериниң талазы-биле эргелелиниң типографиязы (Кызыл, Щетинкин болгаш Кравченко кудумчузу, бажың № 1). ТС-[illegible]

Бүгү чурттарның пролетарийлери, каттыжыңар!

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

№ 156 (11654) | 1981 чылдың июль 5, воскресенье | 1925 чылда үндүрүлеттинген | Өртээ 2 көп.

МАЛГА ЧЕМ БЕЛЕТКЕЛИ — ХҮННҮҢ ЧУГУЛА АЙТЫРЫЫ

БҮГҮ КҮШТҮ МОБИЛИЗАСТААР

Хүн келген тудум улам-на [illegible] совхозтар чемнер белеткелинче кирип турар. 1981 чылдың июль 2-де медээ-биле алырга, республиканың ажыл-агыйлары тарааш болган чайгаар үнген сигеннерни 2,5 муң гектардан кестирген, оон 525 [illegible] сигенни болген. Таңды районнуң ажыл-агыйлары 700 гектар хире черниң сигенин кескен, 323 тонна сигенни белеткээн, 153 [illegible] тырып боодалдаан. Улуг-Хем районда 456 гектарның сигени кестинген, 200 тонна сигенни сараатпаан, 87 тоннаны тырып боодалдаан.

Витаминниг сиген далганы белеткээр ужурлуг 46 АВМ агрегаттан 25-и ажылдап эгелээн болгаш 270 тонна далганы бүдүрген, ол болза планның 4 хуузу. Эрткен чылдың бо үезинде 127 тонна далган белеткээн азы планны 2 хуу күүсеткен турган Таңды, Улуг-Хем [illegible] совхозтары витаминниг далган [illegible] 160 база 52 тонна далганы белеткээн. Ынчаарга Каа-Хем районда чеди АВМ агрегаттың чүгле ийигөө ажылдап, 13-ле тонна сиген далганы бүдүрген. Ол ышкаш «Чодураа», Ленин аттыг, «Ленинчи оруқ», «Улуг Октябрь» болгаш «Сүт-Хөл» совхозтарда витаминниг далган белеткээр агрегаттар амдаа белен эвес. Ол ажыл-агыйларның [illegible] ам шыңгыызы-биле айтырар үе келген. АВМ агрегаттарның [illegible] белеткеп албайн, чүнү [illegible]? Ажыл-агый бүрүзүнге АВМ агрегаттар [illegible] үзүктелиишкин чок ажылдаар турар ужурлуг. Ажылды ийи [illegible]

Республиканың [illegible]

60 муң тоннаның орнунга 8,4 тонна сенаж салдынган. Бо талазы-биле Кызыл районнуң ажыл-агыйлары мурнап турар. Мында 550 тонна сенаж салдынган азы планның 26 хуузу. Бии-Хемде 153 тонна, Таңдыда — 151 тонна сенаж салдынган. Арткан районнарның ажыл-агыйлары сенаж салырынче амдаа эгелеп кирбээн.

Бо чылын будук-бүрү чемнерни белеткээринче улуг кичээнгейни салыр ужурлуг. Бо хүнге чедир 300 тонна будук-бүрү белеткеттинген. Ону белеткээринче Улуг-Хем, Чөөн-Хемчик, Тожу, Бай-Тайга болгаш Барыын-Хемчик районнарның ажыл-агыйлары эгелеп кирипкен. Таңды, Бии-Хем, Каа-Хем, Тес-Хем, Кызыл дээн ышкаш районнарның [illegible] будук-бүрү чемнерни белеткээриниң болдунар аргазын ажыглавайн, ону херекке албайн турары шын эвес.

Мал чемнерин белеткелинде амгы үеде 50 звено болгаш бригада ажылдап турар. Оларда 1700 хире кижи хаара туттунган. Эрткен чылдың бо үезинде 450 кижи ажылдап турган. Хол кадыыры-биле 280 кижи сиген кезип турар. Бүдүрүлгелерден, [illegible] 448 кижини мал чемнериниң белеткелинче хаара туткан.

Амгы байдал-биле алырга, чем белеткээриниң кампаниязы оожум-биле эгелеп турар. Сорулга чүл дээрге бо түгүда [illegible] бүгү күштү мобилизастаары болур. Партия, совет, кодээ ажыл-агый органнарының ол дайынчы сорулгазы ол.

Хүн демдеглелин республиканың Кодээ ажыл-агый министерствозунуң специалистери белеткээн.

БИИ-ХЕМДЕ ЭГЕЛЭЭН

Бо неделяның эгезинде районнуң совхозтары мал чеминиң сиген далганы белеткелиниң белеткелинче кирген. Кок [illegible] витаминниг база сенаж салырының талазы-биле ажылдар кайызында совхозтарда түлүктээн.

Мал чеминиң белеткелин [illegible] совхозтуң [illegible] организастыг эгелээн. Туран-Бажынче оскээн оруктуң оң талазында 150 гектар черге эрткен күзүн көк-тараа тарып турган. Бо чазын анаа чемишчидилгеден төп, хөрзүнүү үлгүреткен.

Ында көк-тарааны ийи комбайн-биле кезип турар. Механизаторларның бирээзи — [illegible] тракторист Людмила [illegible] кестирип, хээндектээни тараа сывын чолаачы Николай Коровин, а СКС-100 комбайнның башкарыкчызы Александр Левченкону [illegible] Александр Горев олар удурта сээртүп чоруп турлар.

Мал чемнериниң белеткелинчилери сиген далганы белеткээр агрегаттарын анаа тургуспас дишкен. Көк-тарааны дөгере кезер бетинде-ле чоогалар [illegible] сигенни тракторлар, аът машиналары-биле кестирип эгелей бээрлер. Бүгү-ле бок үнүштерин аштаар деп олар дугуржуканнар.

А чоон сыптыг үнүштерни үрмектээр дээш төп шакда немей дөрбе база тургускан.

«Кызыл тараачын» совхоз бо чылын инниктиң малынга 3300 тонна сигенни, 8 муң тонна силосту, 1000 тонна сенажты база 400 тонна витаминниг сиген далганы белеткээр сорулгалыг.

С. МААДЫ

ЧУРУКТАРДА: АВМ оператору А. Петеримов; сиген кестирикчилери А. Калдарак биле К. Шымрап.

Июль 5 — Далай болгаш хем флодунуң ажылдакчыларының хүнү

ХАБАРОВСК КРАЙ. Ванинонуң Күш-ажылдың Кызыл Тук ордениниг портунуң коллективи бодунуң профессионал байырлалын төлептиг уткуур дээш социалистиг чарышты улам калбарткан. Оон денерлери суднеларның чүъктерин шалыпкыны-биле чүдүрүп, дужурерин чаңчыл болдурганнар. Даалгадан ажыр улус ажыл-агыйының 30 муң тонна хире чүъгүн чүдүрген болгаш дужурген.

Кыдыны Сөңгү чүнче бо чылын 100000 тонна ажыг чүъкту чүдүрүп чорутнан.

ЧУРУКТА: портуң ушку районунуң ажылчыннары (солагай талазындан оң талазынче) В. П. Береза, К. Н. Целинский, В. Э. Бенда, В. Н. Михайленко олар.

В. ТАРАБАШУКТУҢ фотозу.

СЭТА-ның фотохрониказы.

АРАЗЫНДА ЧАРЫШПЫШААН

Тудугжу Лопсан-Шымрап Балданович Ооржактың ажыл-ишчи базымы 463 дугаар кажуп чоруур механизастаттынган каленнага ылаш белеткээр бригаданың бригадириниң эгелээн. Оон уламчылап ол арга-дуржулгалыг [illegible] дузазы-биле тудуг ажылының чаңчылдарын шиңгээдип ап, № 3 КМК-ның тудуг бригадазын удуртуп эгелээн.

Амгы үеде оон бригадазы Чөөн-Хемчик районда «Тыва» совхозта бирээзинге-ле 300 инек кирер ийи кажааның бирээзинин тудуун дооскан. Бригаданың дуржулгалыг, хоочун кежигүннери О. Моңгуш, К. Тюлюш болгаш өскелерзаа үлегерлиг ажылдап. Чоокта чаа кирген аныяктар В. Куулар, С. Салчак оларга арга-сүмезин кадып, кызымак ажылдап турарлар. Л-Ш. Ооржактың удуртканы бо күш-ажылчы коллектив Бажын-Алаак суурда Б. Моңгуштуң бригадазы-биле социалистиг чарышты [illegible]. Ынчангаш олар ам чарышка тиилекчи болуп бо чылдың планныг онаалдазын хуусаа бетинде күүседир дээш кажангызындаа шалыпкын ажылдап турар.

М. СЕРЭЭ.

ТӨРЭЭН ЧУРТТУҢ БЕДИК ШАҢНАЛДАРЫ-БИЛЕ

Оңгу беш чылдың даалгаларын күүседиринге чедип алган чедиишкиннери дээш, ажылчы чоннарның кижизидилгезинге, социалистиг хоойлу-дүрүмнү болгаш корум-чурумну быжыглаарынга, совет кинематографияны хөгжүдеринге, өөредилге, эртем база хөй-ниити ажылынга идепкейлиг киржилгези дээш ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиуму 1981 чылдың июнь 4, 12, 17 хүннеринде Чарлыктарын ёзугаар мурнакчыларны ССРЭ-ниң орденнери болгаш медальдары-биле шаңнаан.

Тыва АССР-ден

УЛУСТАРНЫҢ НАЙЫРАЛЫ ОРДЕН-БИЛЕ

Виктор Петрович **Барабанов** — улус депутаттарының Кызыл хоорай Совединиң күүсекомунуң сан килдизиниң эргелекчизи.

«ХҮНДҮЛЕЛДИҢ ДЕМДЭЭ» ОРДЕН-БИЛЕ

Седип-оол Хуваалыкович **Аракчаа** — Кызыл хоорайның № 1 ортумак профессионал-техниктиг училищезиниң кайгамчык [illegible] удуртукчузу.

Николай Алексеевич **Минцев** — Красноярскиниң колхозчукоор эргелелиниң продукция-биле хандырылга талазы-биле «Тувасшабсбыт» Тыва эргелелиниң начальниги.

Евдокия Павловна **Муромцева** — Кызылдың төп № 7173 акшалга кассазының улуг кассири.

Кошкар-оол Доржуевич **Ондар** — улус депутаттарының Чөөн-Хемчик район Совединиң күүсекомунуң сан килдизиниң эргелекчизи.

«КҮШ-АЖЫЛЧЫ ЭРЕС-МААДЫРЛЫГ ЧОРУК ДЭЭШ» МЕДАЛЬ-БИЛЕ

Алевтина Алексеевна **Засс** — ССРЭ-ниң Курбанкызының Сарыг-Септе салбыр эргелекчизи.

Анна Федоровна **Килина** — Курстраховааниениң Каа-Хем районда инспекциязының начальниги.

Антонина Андреевна **Юшкова** — Кызыл хоорайның № 4 профессионал-техниктиг училищезиниң бүдүрүлге өөредилгезиниң мастери.

«КҮШ-АЖЫЛЧЫ ШЫЛГАРАЛ ДЭЭШ» МЕДАЛЬ-БИЛЕ

Валерий Александрович **Липкин** — Туризм болгаш экскурсия талазы-биле областъ чөвүлелиниң черлааты.

Оюмаа Сендиевна **Салей** — Тываның В. И. Ленин аттыг «Тыва даг-дугу» комбинадының Культура ордузунуң балетмейстери.

ТАЙБЫҢ, ДЕПШИЛГЕ ДЭЭШ ДЕМИСЕЛДЕ

[illegible] совет [illegible] болур дээрзи ССРЭ-ниң чогаалчыларының VII съездинге делегаттарның [illegible] дыңналып турган. Ук съезд ажылын Москвага, Кремльдиң улуг ордузунга [illegible].

Амгы үениң литератураның [illegible] болгаш бүгү [illegible] чогаалчылар [illegible]

[illegible]

А. Чаковский (Москва), В. Коротич (Украина), Е. Исаев (Москва), Ч. Айтматов (Киргизия), М. Ибрагимов (Азербайджан), П. Куусберг (Эстония), П. Боцу (Молдавия), В. Петросян (Армения), М. Калоат (Таджикистан), А. Малдонис (Литва), Т. Курбанов (Туркмения), Д. Кугультинов (Калмык АССР), Т. Аскаров (Киргизия), Г. Приеде (Латвия), А. Проханов (Москва) олар съездиге чугаалааннар.

ССРЭ-ниң чогаалчыларының VII съездинге даштыкы [illegible] Любомир Левчев (Болгария), Отелио Хорхе Кардосо (Куба), Герман Кант (ГДР), [illegible] (Афганистан), [illegible]

[illegible]

Экономика камналгалыг болур

ТЕХНИКАНЫҢ АЖЫГЛАЛЫ, КАДАГАЛАЛЫ

Моңгун-Тайга районнуң ийи совхозунга бүгү кодээ ажыл-агый машиналарын ой-шаанда [illegible] чедир саныг техниканы [illegible] берип турар.

[illegible] чоруур негелделерге ора чок четпес. Эрткен беш чылда «Малчын» совхоз 33 автомобильдерни, [illegible] 7 тракторларны [illegible] 189,5 муң рубль [illegible] «Мөген-Бүрен» совхоз [illegible] 151,7 муң рубль [illegible]

[illegible]

[illegible] 1 автомашинаның авариядан үрелгенин илерээн. 17976 болгаш 1978 чылда чүдүрген 2 автоводовоз, 1978 чылда үндүрген «ЗИЛ-157К», 1979 чылда үндүрген «ГАЗ-...» маркалыг автомашиналар [illegible] бо хүнге чедир КАИ органнарынга бүрүткеттинмээн [illegible]

[illegible] «Мөген-Бүрен» совхозтуң 5 автомашина, 3 тракторнуң тоймаглаттынганы, 2 автомашинаның аварияга үрелгени илерээн. [illegible]

[illegible]

Б. СААЯ.

Моңгун-Тайга районда кодээ ажыл-агый техниказының курулдайгааргал инспекциязының улуг инженер [illegible]

Тураншаа
[illegible]

СУГ ОРУУ-БИЛЕ

[illegible]

орук-биле найысылал Кызыл болгаш ыраккы Тожу аразынга узун-соксаал чажа ажиндирип турар. [illegible] боттарының профессионал байырлалын — Далай болгаш хем флодунуң ажылдакчыларының хүнүн [illegible] уткуурлар.

М. ОНДАР

ЧУРУКТАРДА: «Ангара-20» теплоходтуң капитаны И. Панов; Енисейде ажындырыышкын.

БЕШ ЧЫЛДЫҢ ЧҮЪКТЕРИ

«Амурнуң «Ангуля» деп теплоходу Благовещенск—Хабаровск—Сахалин аразынга ажындырыышкынны хуусаадан 10 хонук мурнай эгелээн».

«Бакунуң порт ажылдакчылары чыл эгезинден бээр пландан ажыр 50 муң тонна чүъкту чудургеннер».

ЧУРТТУҢ океаннар шыраа-[illegible]

[illegible]

— **Далайжылар болгаш хемчилер аразында тудуш чарылдаалыг ажылдап турар болгай. Ынчангаш оларның кады шиитпирлээр ужурлуг чүве-сорулгалары кандыг ирги?**

[illegible]

Л. ЕРМАКОВА.

Москва.

ОРУККА УТКУУРЛАР

Июль 5—Далайжыларның профессионал байырлалы. Оларның чамдыызы ону бөмбүрзектиң океаннарынга уткуурлар. Кызыл туктар-биле шиметтинген 17 муң ажыг судноларның делегейниң 1250 порттарынга барып турарлар. СЭТА-ның корреспондентизи телетайп болгаш радиотелефон дамчыштыр олардан «Далайжы хүнүн кандыг чедиишкиннерлиг уткуп тур силер?» деп айтырыг салган.

«Экваторның суглары бис» — деп, «Владимир Ильич» теплоходтуң капитаны [illegible]

[illegible]

Телетайп дамчыштыр медээ Арктиканың өске шыразындан чедип келген: [illegible]

[illegible]

[illegible] радио дамчыштыр дыңнаткан. Олар [illegible]

[illegible] алым база богун тыдырерлер.

ҮЛЕГЕРЛИГ ӨГ-БҮЛЕ

Чыраа-Бажы ортумак школазының столовазында повар Дарый Иргитовна Хомушку бүгү өөредилге чылының дургузунда даңгаар эртен-не бажыңындан немазында турар столовайже далаштыг базыптар. Ынчалдыр айлар, чылдар эртсе-эртсе, оон повар ажылынга ажылдаан он ийи чылы билдиртпейн шууп эрте берген. Ол аъш-чемниң дээжизин амданныг, чаагай кылдыр белеткеп келген. Школаның башкылар коллективи-даа, оон сагыш-човаангыр чемгерип келген өөреникчилери-даа бичии сеткилдиг, эрес-кежээ поварының адынга чылыг-чылычак состерни чугаалап турарлар. Дарый Иргитовна суурда агитвартталдар аразында организастап эрттирип турар аъш-чем делгелгелеринге база идепкейлиг киржип келген болгаш оон кылган аъш-чеми амданныг-чаагай, шынарлыг болуп, каш чыл улаштыр эң эки черни алгылаан.

Оон өөнүң ээзи Өлзей-оол Очурович Хомушку үр чылдарда улус өөредилгезинге бараан болуп келген, школаның-даа, суурнуң-даа хөй-ниити ажылдарының идепкейлиг киржикчизи, хөөчүн башкы. Ам оларның уруг-дарыы өскен, төлептиг кижилер апаргылаан. Улуг уруу Тевe-Хаа сес чыл школазында башкы, оон бичези Москваның национал ажыл-агый академиязында өөренип турар. Артканнары школада сагылга-чурумнуг, эки өөренип турар болгаш бо өөредилге чылын база чедимишкиннинг доосчаш, дараазында класстарже шилчээн.

Уруг-дарыынга үлегерлиг ада-ие оларын күш-ажылга ынак кылдыр өстүрүп, кижизидикеннер. Бо доктуг өг-бүле дузалал ажыл-агыйында инек, дагаа, хаванны тудуп, картофель, помидор, огурец, капуста дээн чижектиг магаа ай-маан чылдың-на тарып турар. Оларның чурттап орар бажыңы суурнуң «Херел» агитвартталында ишти-дашты арыг-силиг, чай болурга хериминин ишти-бүрү [illegible] чечектер шыва алы берген турар үлегерлиг бажыңнарның бирээзи.

Дарый Иргитовна болгаш Өлзей-оол Очур-оолович Хомушкулар бо хүннерде школа септелгезинде идепкейлиг киржип турарлар.

А. МОНГУШ.

Чаңгыс темага ийи шүгүмчүлел

БАЗА КАТАП ЧУНАР-БАЖЫҢ ДУГАЙЫНДА

«Кызыл тук» совхозтуң чурттакчылары [illegible]

[illegible]

«Кызыл тук» совхозтуң [illegible] кувекому чунар-бажыңны база катап ажылдадыр айтырыгны ам кажан шиитпирлээр ирги? Совхозтуң ажылдакчылары ол айтырыг сонуургазып турар.

Д. ООРЖАК.

Өвүр район.

Политиктиг өөредилге чылынга уткуштур

ПРОПАГАНДИСТЕР БЕЛЕТКЭЭР УНИВЕРСИТЕТ

КОММУНИСТИГ ПАРТИЯНЫҢ [illegible]

[illegible] И. Е. Андреев, К. Х. Бавсай, Г. Г. Бобринская, И. А. Донгак, А. Д. Есипов, А. С. Павлова, В. Паломова, Ч. А. Саая, Л. Б. Саая, Ч. С. Сотпа болгаш өске-даа хөй эртем шылгаар [illegible]

ЫНЧАЛЗА-ДАА [illegible]

БАШКЫ [illegible]

[illegible]

О. ТОЛГАР-ООЛ.

[illegible]

«Шынга» харыы

ЭДЕ ТУРГУЗАР

Журналист А. Чараш-ооолдуң № 105 «Шынга» [illegible] материалы парлаттынган. Кызылда «Молодежное» кафеде арага садып турарын, анаа янзы-бүрү кежээлер эрттирип, ол бажыңның чурттакчыларынга дүне амыр-дыш бербейн турарын, хоорайда № 15 автобустуң [illegible]

[illegible] Г. М. Шамонин:

— «Молодежное» кафениң девискээриниң чурттакчыларының хомудалы болгаш авторнуң солунга парлаттынган чагаазын чугаалаңдып көргеш, анаа арага садарын, янзы-бүрү кежээлер эрттирерин хораан. Амгы үеде кафеден болдунундала тудугжулар чемненип чоруп турар. А № 15 автобустуң [illegible] оруктарын кылып турарын барымдаалааш, чүгле түр үеде «Телецентр» деп доктаар черге чедер кылдыр тургускан. Орук кылдынарга, № 15 автобустуң маршрутун өскертир — деп харыызын берген.

КАЖАН СЕПТЭЭР ИРГИ?

«Улуг-Хем» совхозтуң Арыг-Бажы салбыры—Улуг-Хем районунуң хөй чурттакчылыг суурларының бирээзи. Оон чурттакчылары суурнуң чунар-бажыңындан бээр чартык чыл ажа берген. [illegible]

[illegible]

«Чайын шамдаң кылыр терем септер» [illegible] Ол дугайын [illegible]

М. ДУНГАР-ООЛ

[illegible]

ЫРАККЫ ЧӨӨН-ЧҮКТЕ АЭРОПОРТ

1981—1985 чылдарда болгаш 1990 чылга чедир үеде ССРЭ-нин экономиктиг болгаш социал хөгжүлдезиниң кол угланыышкыннарында Ыраккы Чөөн чүкке агаар транспортун чурттуң төп районнары-биле деңнештирер сорулга салдынган. Ол чүге чугула болу бергенил? Бо дугайында Ыраккы Чөөн чүктүң хамааты ужар чүүл эргелелиниң начальниги Владимир Кочаревтуң ПМА-ның корреспондентизинге харыызын мооң адаанга парладывыс.

— Хабаровскидеп Москвага чедир демир-орук-биле 6,5 хонук чоруур. Дадаштыг кижилер Аэрофлоттуң ажыглаар Ил-62 деп лайнер-биле ол оруктy 8 шак 30 минута иштинде эртер. Бо рейс үезинде самолет хун-биле катай чеди шак [illegible] эртер. Билет ортээ делегейниң эң сураглыг [illegible] үш-дөрт катап чиик. Ынчангаш Ыраккы Чөөн чүктүң чурттакчылары [illegible] дег санаар. Хабаровскидеп дөрт рейс-биле Сочи (7850 километр), Симферополь (8140 километр) болгаш өске-даа курорттуг хоорайларже ужуп болур. Ам хиреде ол рейстерни ТУ-154 [illegible] турар. Ол барги беш чылда ТУ-154 деп самолётту Ил-62 лайнер-биле солаaш, орук ара хонмайн, дорт ужар рейсче [illegible]

[illegible]

за байдал ындыг.

Агаар-бойдустуң нарын байдалы, чурттакчы суурларның аразының ыраак болганы-биле холбашкан бергелер бар. [illegible] ынчангаш бо беш чылда Камчаткага Л-410 деп чаа самолёттарны ажыглаар. Бо чаа чехословак машина-биле [illegible] нарже-даа ужуп болур. Ол [illegible] Амурда-Николаевскиге [illegible] ооп бичии суурларже, балыкчылар, хоюжулар бригадаларынче рейстерни ажылдар көрдүнген.

Түс черниң бүдүрүкчү күштерин хөгжүдер херек [illegible] Ыраккы Чөөн чүкте авиация ажыглавайн турар үүс ажылагыйының ады чок. Вертолёттар-биле Зей ГЭС-тиң [illegible]

[illegible]

беш чылда бо ажылдарның [illegible]

Эрткен беш чылда совет Ыраккы Чөөн чүктүң кол агаар порту Хабаровск аэропортун эле тудуп эгелээн. Чаа [illegible] амгы үениң [illegible] херекселдер-биле [illegible] айыгы самолёт хонар черни ажыглалга киирген. Бо беш чыл планының төнчүзүнге чедир Хабаровск каныг-даа самолётту хүлээп ап болур агаар [illegible] машиналары-биле ажылдаар, маңаа тургустунар «Старт» деп автоматтыг системаның дузазы-биле агаар-[illegible] рейстерин кылып болур агаар.

Шакта 1500 пассажирлер хүлээп алыр Хабаровскиниң чаа [illegible] төлевилелин хоозуулган. Ында 1172 орууннут залдылар [illegible] ресторанлары, буфеттерни, кинозалдары, үргүлчү [illegible] Амгы [illegible] бүгү делегей секторунга долуэр-биле хамчыдып бээр.

Хабаровск аэропорту бүгү делегей порту апарган. Мооң [illegible]

[illegible]

Чижээ, эрткен беш чыл планының чылдарында хүннүң-не 80 самолёт тарыыта [illegible] база гербициттерни агаардан чаштырып турган. Чылдың-на агаардан миллион гектар тарыгга шелдерин авиатор [illegible] болбаазыраан турар. Чаа [illegible]

[illegible] Хабаровск — Ханой, Хабаровск — Вьентьян, Хабаровск — Пхеньян аразынга [illegible] самолёттары доктаамал ужуп турар.

А. БУГАЕНКО.
ПМА-ның корреспондентизи.

И. Е. Посохинни Тыва АССР-нин Дээди Советиниң Президиумунуң Хүндүлел бижик- биле шаннаар дугайында

ТЫВА АССР-НИН ДЭЭДИ СОВЕДИНИН ПРЕЗИДИУМУНУН ЧАРЛЫЫ

Партия органнарынга хөй чылдарда үре-түңнелдиг ажылдааны дээш база төрүттүнген хүнүнден бээр 60 харлааны-биле холбаштыр СЭКП-ның Тожу райкомунуң ин-[illegible]ти кылдыныкчы эргелекчизи Иван Евграфович Посохинни Тыва АССР-нин Дээди Советиниң Президиумунуң Хүндүлел бижии-биле шаннаар.

Тыва АССР-ниң Дээди Советиниң Президиумунуң Даргазы **М. МЕНДУМЕ.**
Тыва АССР-ниң Дээди Советиниң Президиумунуң Секретары **Н. БОЙДУ.**

Кызыл хоорай,
1981 чылдың июль 3.

БӨМБҮРЗЕКТИН СУДАЛЫ

СЭТА болгаш ПМА: кыска дыңнадыглар, тайылбырлар

КАЙГАМЧЫКТЫГ ЮБИЛЕЙ

ХАНОЙ. (СЭТА). Вьетнам улус кайгамчыктыг юбилейин — Вьетнам Социалистиг Республиканың чарлаашынының 5 чылын демдеглеп турар.

ВСР-ниң тургустунганы чурттуң төөгүзүнге вьетнам улустуң революстуг демиселинге чаа чугула үе-чадазының үези болган. Чурттуң катап каттыштырып алыр, хамаарышпас, бот-догаалыг, чечектелчек куруңезин тургузуп алыр дугайында вьетнам улустуң шаандан бээр күзели боттанган. Ол аалдарлыг тиилелгелер [illegible] болгаш иштики реакцияга удур Вьетнамның маадырлыг [illegible] болгаш хан төгүүшкүннүг демиселиниң түңнели болган. Тиилелгени чедип алгаш, чон катап каттышкан бүгү төрээн чурттуң хемчээлдеринге со-[illegible]

Республиканың ажылчы чоннары эрткен беш чылдың иштинде Вьетнамның Коммунистиг партиязының [illegible] Вьетнамга социалистиг тургузугнуң [illegible] чылдыгзынчак херечитир вьетнам улустуң 1979 чылдың февральда ВСР-те удур [illegible] ашкан чайыннанчак тиилелгези болу берген.

Тайбыңга ынак даштыкы политиканы чайгылыш чок чорудуп турар Вьетнам Со-[illegible] Республиказы зеле-[illegible] социалистиг [illegible] Мурнуу-Чөөн Азияда [illegible] болуп турар. Тайбың болгаш айыыл чок чорук дээш Азия иштинге болгаш бүгү делегейниң улустарының демиселинге [illegible] Мурнуу-Чөөн Азияның тайбыңның, өөжүргалдыг чоруктуң болгаш чаагай кожа-хелбээ хогужу-[illegible] чок чуткулу Лаос Улус Демократтыг Республиказы болгаш Кампучия Улус Республиказы-биле каттыжып улаштыр тургузуп келгени даштыкы политиктиг [illegible]

Чурттуң ажылдыралында ал-[illegible] Совет Эвилелинин болгаш социалистиг өске-даа чурттарның Вьетнамга көрүскен дээш [illegible] демдеглеп, ол тиилелгени түңнели ВСР-ниң чарлааны [illegible]

ССРЭ-биле болгаш [illegible] ВСР-ниң найырал [illegible] ТК-ның органы «Нан зан» [illegible]

ЧИҢГИНЕ ЧӨВҮЛЕЛДИҢ СЕССИЯЗЫ

БУДАПЕШТ. (СЭТА). Профэвилелдериниң Бүгү-делегей Федерациязының чиңгине чөвүлелиниң ээлчеглиг сессиязы мында ажыттынган. Профэвилелдериниң 1982 чылдың февральда Гаванага чыыдыр X Бүгү-эвилел конгрезинге белеткел дугайында илеткелди профэвилелдериниң Бүгү-делегей федерациязының чиңгине секретарының хүлээлгезиниң күүседикчизи И. Захария кылган.

Делегейниң душкуурлуг байдалын чиндиглендирип турар АКШ-тың амгы администрациязының авантюристиг политиказын илеткелчи шыңгыы шүгүмчүлээн. Душкуурлуг чорукту чавырылдырарын будулдуразы Рейганның чазааның албан хуузунда чарлаан политиктиг угланыышкыны, а чепсегленири болгаш халдаашкыннар — оон чепсээ апарган деп, ол чугаалаан.

Совет Эвилелиниң болгаш социалистиг өске-даа чурттарның тайбың дээш, душкуурлуг чорукту чавырылдырар дээш кедуруп турар боттуг инициативаларын И. Захария бедик-биле үнелээн. СЭКП-ның XXVI съездизинге СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары Л. И. Брежневтиң кедурген тайбың саналдары делегей байдалын экижидеринге эки үндезин болур кылдыр федерация санап турар.

Профэвилелдериниң X Бүгү-делегей конгрезинге белеткел профэвилелдериниң хөделиишкиннериниң улам быжыгып орар чаңгыс эвиниң демдээ-биле эртип турарын оратор демдеглээн. Боттарының эргелерин камгалаар, бүгү кижиниң тайбыңны быжыглаар дээш ажылчы чоннар сырый каттыжып турар. Ажылчы чоннарның күжениишкиннерин каттыштырарының херээ — делегейниң профэвилел шимчээшкининиң чугула сорулгазы.

Совет профэвилелдер делегациязының баштыңы, ВЦСПС-тиң даргазы А. И. Шибаев сессияга чүве чугаалааш, улустарның тайбыңын болгаш айыыл чок чоруун хандырарындан артык чугула сорулга бөгүн чок деп демдеглээн. Ажылчын аңгы, көдээниң ажыл-ишчилери, бүгү ажылчы чоннар болгаш оларның профэвилелдери бо талазы-биле чедингир сөзүн чугаалап болур болгаш чугаалаар-даа ужурлуг деп боттуг күштүр «Делегейниң парламенттеринге болгаш улустарынга» ССРЭ-ниң Дээди Советиниң кыйгырыының социал болгаш политиктиг ужур-дузалыын моон-биле холбаштыр ол онзалап демдеглээн.

Судно тудуушкунун — болгар индустрияның дүргең сайзыраан турар адыры болур. Улусчу эрге-чагырганың чылдарында [illegible] социализмга болгаш кооперацияга үндезилен. АДЧ [illegible] ниитизинде 100 муң тонна чүък сөөртүр танкерлар ажыглалга киирген.

Ук бүдүрүлгениң кол салбыры — Варнада Г. Димитров атыг судно тудар комбинат болур. Сески беш чылда ол улам сайзыраар. Чаа хевирниң чүъктерин сөөртүр аргаларны ук коллектив ам шиңгээдип алыр. Ол судналар ССРЭ биле НРБ-ның аразынга чүък сөөртүлгениң моон соңгаар [illegible]

ЧУРУКТАРДА: (үстүнде) ээлчегниг судномну тудуп турары; (адаанда) Варнаның судно тудар комбинатының тудугжулар бригадазы.

СЭТА-ның фотохрониказы.

АЖЫР КҮҮСЕТКЕН

ПРАГА. (СЭТА). Чехословакияда эң улуг бүдүрүлге чери — Соңгу Чехияның хүрең хөмүр-даш бассейниниң [illegible] хүлусоо бетинде ажыр күүсеткен. [illegible]

[illegible]

Чедип алдынган бедик түңнелдер — шахтёрларның [illegible] бедик идепкейлиниң [illegible] Чехословакияның Коммунистиг партиязының XVI съездизиниң [illegible] шимчээшкин [illegible] улам калбарган.

КҮШ-АЖЫЛ ЧУРУМУ ҮРЭЭНДЕ ХҮЛЭЭДИР ХЕМЧЕГЛЕР, ОНУ АЖЫГЛААРЫ

[illegible]

С. ДОРСАТ.
Тыва АССР-ниң Дээди Советиниң [illegible]

Ф. МИТТЕРАН ИШТИКИ БОЛГАШ ДАШТЫКЫ ПОЛИТИКА ДУГАЙЫНДА

ПАРИЖ. (СЭТА). Француз [illegible] президентизи [illegible] интервью берген. [illegible] иштики болгаш даштыкы политиказының [illegible]

Французтуң чазаанга коммунист министрлерниң кирипкени [illegible] АКШ-тың [illegible] чүве чугаалааш, ону [illegible] ол [illegible]

[illegible]

[illegible] мыңда чорук турар эвес, а аш-түрегти болгаш дорамчылаашкын-биле эттеш чок чоруктуң дугайында чорук турар. Барык чүк оларны сагыштар адаанче чыгвайн, а ол улустарга дуза каткан турар болза эки ийик.

Барык чүктүң чурттарының аразында чорутдээлиг өске-даа айтырыглыгга удур талазы-биле сайзыраңгай чурттар биле хөгжүп орар чурттар аразында [illegible] делегейниң акша-валюта системазын [illegible] президент адаан.

[illegible]

КАРА САГЫШ

ВАШИНГТОН. (СЭТА). [illegible] Афганистанда байдалга хамаарыштыр «инициатива»[illegible] АКШ-тың күрүне секретары А. Хейг байыр чедирип [illegible] Ол «инициатива» — [illegible] Афганистан Демократтыг Республиказы [illegible] Вашингтон ол [illegible] байыр чедирген.

Афганистанда байдалды чүгүрүлчээр [illegible] АДР-ниң чазааның 1980 чылдың май 14-те медеглелинде тодаргай айыткан болган. АДР-ниң [illegible] Иранның болгаш Пакистанның [illegible] АДР-ниң чазааның 1980 чылдың май 14-[illegible] тодаргай айыткан.

Афган улуртуганың тайбың инициативаларынга хамаарыштыр ССРЭ-ниң туружу бүгү-даа эки билдингир. Афганистанның чазааның тайбың инициативаларын Совет Эвилел [illegible]

[illegible]

ӨӨРЕНДИВИС

Партияның XXVI съездинге эш Л. И. Брежневтиң бүгү таразы-биле ханы аналистиг илеткелинде улус өөредилгезиниң [illegible] сагыш салып, келир үениң салгакчыларын өөредир [illegible] оларны бүгү талазы-биле сайзыраңгай, боттарынга таарыштыр профуглаңышкынның [illegible] айтып турар. Ол ышкаш өөредилге программазын [illegible] берген. Аңаа белеткелдиң амыдыралдан [illegible] турар. Ол чорук өөреникчилерниң [illegible]

[illegible] ге бирги черге айтырыг башкы [illegible] чугаалап берди.

Республиканың башкыларының билиин бедилдер институдунуң эртемнер дайы-биле башкыларның чайгы өөредилгезин организастаан. Аңаа математика, физика, төөгү, төрээн дыл болгаш өге класстарның башкылары келгилээн. Тускай бөлүктер дайы-биле республиканың башкылар билиин бедилдер институдунуң методистери болгаш Кызылдың педагогика институдунуң башкылары лекцияларны номчуп турар. Тускай эртемниг башкыларның теория талазы-биле илеткелдери кон-чуг солун болуп, практика талазы-биле ажылдаарларга дузалыг. Лекцияларның аңгы үениң [illegible] тургаш, тодаргай чижектер-биле [illegible] Эртем [illegible] профессор Ш. Ч. Сат, эртем кандидаттары [illegible] Т. С. Кууда, К. Б. Салчак болгаш өске-даа башкыларның [illegible] Кожа ырак-узак районнарда турар школаларның [illegible] улуг [illegible]

К. БАЛДАҢ,
башкы.

БАШТАЙГЫ ДООЗУКЧУЛАР

ССРЭ-ниң улустуң артизи В. Б. Оскал-оолдуң цирк бөлүү-биле делегейни десиндир өйнап чораан цирктер РСФСР-ниң алдарлыг артизи Күжүгет Балданович Хензиг-оол, Дмитрий Энешевич Очур олар каш чыл мурнунаа Төрээн Тывазынга ээп келгеш амылдап, чурттап чоруурлар. Кызылдың уран чүүл училищезинге цирк салбырын ажыткаш, аңаа аныяк салгалды өөредип, кижизидериниң дугайында айтырыгны олар эң баштай көдүргеш, чогуур черлерге тургускан. Цирк уран чүүлүнге сонуургалдыг үжен ажыг оолдар, кыстар ол салбырга өөренип кирген. Ону бо чылын он бир сургуул чедимишкинниг дооскан. Ол баштайгы доозукчулар башкылары-биле кады республиканың чамдык районнарынче оюн-концерттиг аъттанып чоруурунуң мурнунда К. Б. Хензиг-оолдан бистиң корреспондентивис интервью алган.

— Бистиң ол тургускан айтырыывысты [illegible] Культура министерствозу, уран чүүл училищезиниң дирекциязы деграан деткип, дузалашкан. Үш [illegible] салбырын ажыттывыс. Баштай аңаа сонуургалдыг үжен ажыг кижи чыылган чүве. Чоорту шилиттинзе-шилиттинзе, он бир сургуул арткан. Олар үш чыл өөренгеш, ам доозуп турары бо, олар — баштайгы доозукчулар. Оларның дөртү [illegible] Бистиң сургуулдарывыс үш чыл дургузунда аңгы-аңгы, хары-даа нарын номерлерни белеткеп алган, көрүкчүлерге бараалгадып турарлар. Нарын номерлер [illegible] Олар боттары-ла [illegible] кожууп турарлар. Чижээ, Людмила [illegible] Лида Ооржак агаарга гимнастика, Василий Саая хол кырынга турар чаа номерлерни белеткеп алган. Бистиң бо сургуулдарывыс ам кузун Чөөн Сибирь [illegible] эстрада циркиниң мастерлери [illegible] Цирк уран чүүлүнүң [illegible] алырлар.

Цирк салбырының [illegible] лары Өвүрнүң, Чөөн-Хемчиктиң дээш өске-даа районнарның ажыл-кежикчилеринге — [illegible] боттарының оюн-концерттиг бараалгадыры-биле ам аъттаныр турары бо.

Москваның Таганкада драма болгаш комедия театрында Антон Павлович Чеховтуң «Үш угбашкы» деп шиизи үндүрген. Ону Юрий Любимов тургускан, режиссер — Юрий Погребничко, чурук кас-талгазы — Юрий Кононенко.

ЧУРУКТА: шииниң бир көргүзүү. Машаның [illegible] РСФСР-ниң алдарлыг артизи Алла Демидова.

В. ВЕЛИКЖАНИННИҢ фотозу.

Чаа-бүгү медээлер

СЕПТЕЛГЕНИ ТӨНДҮРГЕШ...

Чөөн-Хемчик районнуң Бажың-Алаак ортумак школазы өөредилге чылын чедиишкинниг-биле доос-каш, ам септелгеге белен турук чоруур турар.

[illegible]

Б. КУУЛАР.

ОН ИЙИНИ ДАЯЛААН

Хүт — «Кызыл тараачын» совхозунуң мал фермазының [illegible]

Ч. МААДЫ.
Бии-Хем район.

БОЛГАРИЯЖЕ АЪТТАНЫПКАН

Кызыл хоорайның № 4 профессионал [illegible] училищезинден 40 кижи [illegible] Болгария Улус Республиказынче [illegible] аъттаныпкан.

[illegible] В. Г. Наздоров [illegible] Т. С. Кобелков болгаш Г. Д. Ролова олар бааштап чоруур.

Х. ОНДАР.

72 ХАРЛЫГ БИЧИИ ООЛ

[illegible] Фредерико Посто [illegible] 1980 [illegible] 1909 [illegible] Фредерико 72 харлыг [illegible]

[illegible] газы-биле сугуг ажыглап турар. Ооң түңнелинде ол [illegible]

СИУ АЙМАКТЫҢ БАШТЫҢЫ

[illegible] 105 [illegible] 50 [illegible] Рио-де-Жанейро [illegible] XIX [illegible] 70 [illegible] АКШ [illegible] 69 [illegible]

ЭЛЕЗИННИҢ СУУ ЧИДЕР БЕ?

Элезинниг черде суу бар бе? Сахарада, Америка [illegible] 692 [illegible]

ДААШ - ШИМЭЭННИГ ХООРАЙ

[illegible]

Сонуургактарга

[illegible]

ДЕЛЕГЕЙДЕ ЧЕЖЕ ЭМЧИ БАРЫЛ?

[illegible] 53 [illegible] 109 [illegible] 48 [illegible] 1237 [illegible] 28 [illegible] 503 [illegible] 17480 [illegible]

М. КУУЛАРНЫҢ «Кызылывыс туттунуп тур» деп чуруу.

ҮҮЛГЕДИИ ДЭЭШ ХАРЫЫЛААР

[illegible] С-М Салчак [illegible] 16 [illegible] 11-ден 12-ке [illegible] Б. Л. Кыргыстың [illegible] С-М. Салчак биле О Кара-Сал олар майның 11-ден 12-же [illegible]

В. ООРЖАК.

ДЕЛГЕЛГЕ АЖЫТТЫНГАН

Паркның делгелге залынга РСФСР-ниң [illegible] Москва хоорайның чурукчузу Б. Н. Попов [illegible] ТЫВА АССР-ниң [illegible] А. С. Серен, Тываның Чурукчулар эвилелиниң даргазы И. Ч. Салчак киришкен.

Борис Никанорович Попов бистиң республикага 1963 чылдан бээр каш удаа кээп Тываның Чурукчулар эвилелиниң [illegible] Ак-Довуракка [illegible] тургузары хензиг [illegible] чурукчу [illegible] тускай [illegible] ол билдинип [illegible] черлежиллиги-биле сеткил ханып чуруп көргүскен [illegible]

Б. Н. Поповтуң [illegible] тай черни ээлеп турар. Ылангыя ооң графика ажылдары [illegible] хаара туткан.

С-Б. УЙНУКЭЙ

телевидение

ИЮЛЬ 5-ТЕ
БИРГИ ПРОГРАММА
МОСКВАДАН

8.00 — «Үе». Информастыг программа. 8.40 — [illegible] 9.15 — [illegible] 9.45 — [illegible] 10.45 — [illegible] 11.30 — [illegible] Музыкалыг программа. 12.00 — [illegible] 13.15 — «Музыкалыг киоск». 13.45 — [illegible] Кинопрограмма. 14.15 — «Бистиң театрывыста чүү болуп турарыл?» Күрүнениң Тоо [illegible] театрының ССРЭ-ниң улустуң артизи С. В. Образцов [illegible] таныштыр. 15.45 — «Бөгүн — Далай болгаш хем флодунуң ажылдакчыларының хүнү». РСФСР-ниң далай флодунуң министри Л. В. Багров киржир. Ол байырлалга турас-таан [illegible] программа. 16.55 — «Бөгүн — Далай болгаш хем флодунуң ажылдакчыларының хүнү». ССРЭ-ниң далай флодунуң министри Т. Б. Гуженко дамчыдылгага киржир. 17.15 — «Бистиң [illegible]» [illegible] телефильм. «Коммунистер» деп бөлүктен. 17.45 — «Делегей панорамазы». 18.30—18.45 — Чапсар. 18.45 — «Көгүү магнитофон тып алдым» [illegible] Музыкалыг [illegible] 19.00 — Кино-[illegible] 20.00 — Болгарияның [illegible] Чартык финал. Гавиадан [illegible] 21.00 — «Үе». Информастыг программа. 21.35 — Футбол [illegible] 22.05—23.00 — «Тамыкыг [illegible]»

ИЙИГИ ПРОГРАММА
МОСКВАДАН

14.20 — «Тиилекчилер» Фронтуну [illegible] 15.50 — Театр [illegible] дамчыдылга. 16.50 — «Бүгү [illegible]» [illegible] телефильм. «В. С. Зорин [illegible]» 17.30 — Спорт программазы. [illegible] маргылдаазы. Болгарияның [illegible] командазы — ССРЭ-ниң [illegible] командазы. Европа ССРЭ чемпионады. 18.45 — «Нүм капитан». Хөй сериялыг уран-чечен фильм. 4-кү сериязы. 20.00 — [illegible] «Ийи [illegible] экран». «[illegible]» 20.15 — «Кино-көрүкчүнүң демдеглелдери». 21.35 — 23.40 — «[illegible]» Уран-чечен телефильм. 1-ги, 2-ги сериялары.

ИЮЛЬ 6
БИРГИ ПРОГРАММА
МОСКВАДАН

8.00 — «Үе». Информастыг программа. 8.40 — Эртенги гимнастика. 9.05 — «Верий кварталының аялгазы». Уран-чечен фильм. 10.40 — Хөгжүмнүг [illegible] телефильмнер программазы: «Мөңгеде [illegible] рай», «Луна». 11.25—14.15 — Чапсар. 14.15 — Медээлер. 14.35 — ССРЭ-биле Корей Улус-Демократтыг Республиканың аразынга Найырал [illegible] 20 чылынга. Кинопрограмма. 15.05 — Ф. Шуберт. Фортепиано триозу (си бемоль мажор). 15.40 — «Телестадион». 16.15 — [illegible] 16.30 — «Бистиң сад». 17.00 — [illegible] 18.30 — Курунениң Моссовет аттыг улус [illegible] театры [illegible] М. Е. Салтыков-Щедринниң аттаан шиизин ёзугаар тургускан. 21.00 — «Үе». Информастыг программа. 21.35—22.55 — [illegible]

ИЙИГИ ПРОГРАММА
МОСКВАДАН

12.00 — Уруглар фильм. «Кешкеның болгаш ооң өңнүктериниң дугайында чечен чугаалар». Хөй сериялыг телефильм. 1-ги сериязы. 13.15 — ССРЭ-ниң [illegible] чемпионады. Минскиден дамчыдылга. 13.50 — Мультфильмнер программазы. «Петрушка», «[illegible] дугайында чугаа». 14.10 — Спорт программазы: бут бөмбүүнүң [illegible] маргылдаазы. ССРЭ-ниң болгаш Великобританияның [illegible] командалары [illegible] Киевтен дамчыдылга. 15.20 — «Шолоховтуң чогаалдарындан арыннар». ССРЭ-ниң улустуң артизи Е. Матвеевтиң болгаш РСФСР-ниң улустуң артизи П. Вишняковтуң [illegible] фильм-концерт. 15.55—17.00 — Чапсар.

КЫЗЫЛДАН

17.00 — Телефильмнер программазы: «Гобой», «Уруглар».

МОСКВАДАН

18.00 — «Кулактаа болгаш [illegible]». Мультфильм. («Орбита-3»). 18.15 — «Улустуң аялгалары». («Орбита-3»).

КЫЗЫЛДАН

18.30 — Телемедээлер. 18.40 — Телемедээлер (орус дылга). 18.45 — «Хамааты камгалалының билиглери — [illegible]» 19.05 — [illegible] 19.10 — Кызыл хоорай [illegible] концерти. 19.50 — Киножурнал.

МОСКВАДАН

20.00 — «Тамчыктыг удумар, чаштар» «Лоскутик болгаш Булут». Мультфильмнер. 20.15 — «Делегей панорамазы». 21.00 — «Үе». Информастыг программа. 21.35 — 23.10 — «Келдышкин». Уран-чечен фильм.

Агаар

Республиканың чамдык районнарында чаъстаар. Хат соңгудан 5—14 метр секундада. Дүне [illegible] 28 градус чылыг.

Кызылга дүне чаап. Хат кош [illegible] Агаар 25—27 градус чылыг.

Редактор В. С. ШАРАВИИ.

КИНО

ИЮЛЬ 5-ТЕ

«НАЙЫРАЛ»: «Үжен үш хай-бачыт» 9.30, 12.10, 16.00, 18.00, 20.30 шактарда.

«ПИОНЕР»: «Чарашпай болгаш маңгыс» 9.30, 14.10, 18.00, «Дүже болгаш таварылга» 11.20, 16.00, 20.00 (узаткан) шактарда.

«ВОСТОК»: «Холун көдүр!» 10.30, «Бистер ышкаш, ындыглар!» 12.00, 14.00, 16.00, 18.00, 20.00 (узаткан) шактарда.

«ЧАЙГЫ КИНОТЕАТР»: «Алдын аъттыг кижи» 12.00, 14.00, «Бут хемден Висла чедир» 16.00, 19.00 шактарда.

ИЮЛЬ 6-ДА

«НАЙЫРАЛ»: «Мария Медичиниң заарыкчыгажы» 9.30, 11.20, 13.10, 15.00, 16.50, 18.40 (узаткан), 21.20 шактарда.

«ПИОНЕР»: «Сеелгү машинаашкыннар» 9.30, 14.10, 18.00, Киночыындыы 11.20, «Үжен үш хай-бачыт» (2 сериялыг) 16.00, 20.40 шактарда.

«ВОСТОК»: «Вий» 15.00, 18.40, «Истелге» 16.50, 20.30 шактарда.

«КАА-ХЕМ»: «Дүже болгаш таварылга» 15.00, 16.50, 18.40, 20.30 (узаткан) шактарда.

КАЯА ӨӨРЕНИРИЛ?

Алтайның малзо ажыл-агый институту 1981-1982 өөредилге чылында студентилер хуулазы алдырып чарлап тур.

[illegible]

Автотранспорт факультети

[illegible]

ХҮНДҮСКҮ САЛБЫРГА

[illegible]

КЕЖЭЭКИ БОЛГАШ БОТ ӨӨРЕДИЛГЕ САЛБЫРЫНГА

[illegible]

1. Ортумак билигниң дугайында аттестат (будуу).
2. Свидетельство [illegible]
3. [illegible]
4. № 286 [illegible]
5. 3×4 см хемжээлиг, бөрт чок тырттырган 4 фото-чурук.
6. Колхозтардан, совхозтардан болгаш өске-даа черлерниң өөредип чорутткан кижилерни ол черлерниң удуртукчуларының, профэвилелдер комитеттериниң даргаларының болгаш кол бүдүрүлгелерниң аттаалары [illegible]
7. Паспортту, шериг биледин, кымр биживи доралелден боттары көргүзер.

Документилерни мооң адресинче чорудар: Кызыл хоорай, Ленин кудумчузу № 20 [illegible]

Телефоннар №№: 2-41-44, 2-22-50.

ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң [illegible] 667001, Кызыл хоорай, Рабочая кудумчузу, 4. Хүлээп алыышкын комиссиязы.

Редакцияның адрези: Кызыл, Щетинкин-Кравченко кудумчузу, бажың № 3. ТЕЛЕФОННАРЫ: Редакторнуң 2-24-63, редакторнуң оралакчыларының 2-35-24, 2-31-75, харыысалгалыг секретарының 2-23-35, секретарьнатың 2-23-35, партийжи амыдырал болгаш совет тудуузу килдистеринге 2-37-13, пропаганда килдизиниң 2-31-75, культура килдизиниң 2-23-54, кадээ ажыл-агый килдизиниң 2-21-47, үлетпүр килдизиниң 2-31-75, саган килдизиниң 2-41-27, информация килдизиниң 2-20-60, корректорларының 2-27-41, бухгалтерияның 2-12-45, солун келбейн барганда 2-32-75 телефонче долгаар.

Тираж 17866 Чагыг № 1560
СОЛУН НЕДЕЛЯДА 6 КАТАП ҮНЕР

Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Ном үндүрер чер, полиграфия болгаш ном садыының херектериниң талазы-биле эргелелиниң типографиязы (Кызыл, Щетинкин болгаш Кравченко кудумчузу, бажың № 1) ЗС—01143

Бүгү чурттарның пролетарийлери, каттыжыңар!

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

№ 157 (11655) | 1981 чылдың июль 7, вторник | 1925 чылдан үндезилеттинген | Өртээ 2 кэп.

СЭКП ТӨП КОМИТЕДИНДЕ БОЛГАШ ССРЭ-НИҢ МИНИСТРЛЕР ЧӨВҮЛЕЛИНДЕ

«Чиг-эт, одалга-энергетика болгаш материалдыг өске-даа курлавырларны камнаар база чөп ажыглаар талазы-биле ажылды күштелдирер дугайында» доктаалды СЭКП ТК болгаш ССРЭ-нин Министрлер Чөвүлели хүлээп алган.

[illegible]

(Төнчүзү 2-ги арында).

СЭКП Тыва обкомунда

ШАЛЫПЧЫ ИЙИ АЙ

Кандаашкын болганының түңнелинде мал ажылын чемнер-биле хандырарынга кезергей нарын байдал тургустунган. Ындыг байдалдың үезинде мал чемнерин белеткээриниң немелде болдунар аргаларын база курлавырларын дилеп тыварынче кижилерни болгаш материалдыг курлавырларны мобилизастаар талазы-биле онза кичээнгейни салыры партия, совет, кодээ ажыл-агый органнарындан негеттинип турар. Ону барымдаалааш, СЭКП обкомунун бюрозу 1981 чылдың июль 10-дан сентябрь 10-га чедир мал ажылынга чемнер белеткээриниң шалыпчы ийи айын чарлаар деп доктаалды хүлээп алган.

[illegible]

Малга чем белеткели — хүннүң чугула айтырыы

БАШТАЙГЫ НЕДЕЛЯДА

Келир кышты хүр ажары, мал ажылының продуктуларын бүдүрериниң болгаш курунеге садарының пландарын күүседири малга четчир чемни белеткеп алырындан улуг хамааржыр. Бо харысалгалыг кампания бистиң республикада калбак-биле эгелей берген. Оон Кызыл районда канчаар чоруп турарының дугайында интервьюну райкүүскомунуң кодээ ажыл-агый эргелелиниң кол агрономy Е. П. БАГЛАЕВТЕН бистиң корреспондентивис алган.

— Ефим Протасович, районнарның ажыл-агыйлары мал чеминиң белеткелинче киргеш, бир неделя болган-дыр. Ол баштайгы неделяның дугайын чугаалап көрүңерем.

— Чай кандаашкынының болганындан кайы-даа совхозтарның девискээринде мал чемнези чегей үнген. [illegible]

[illegible]

— Ажылды канчаар организастап турарын бичии чугаалап көрүңерем.

— Ол айтырыг бисте ээзин нарын болуп тур. [illegible]

[illegible]

— Силерниң болап турарынар-биле алырга, мал чемнери белеткээриниң пландарын күүседип ап шыдаар силер бе?

— [illegible]

Хүлээлге күүселдезин хынап тур бис

ТӨЛЕПТИГ ҮЛҮГ

[illegible]

М. ОНДАР.

ТОЖУ РАЙОННУҢ АЗАСТЫН № 112 СОҢГУЛДА ОКРУГУНДАН ТЫВА АССР-НИҢ ДЭЭДИ СОВЕДИНГЕ СОҢГУЛДАЛАР ТАЛАЗЫ-БИЛЕ ОКРУГ СОҢГУЛДА КОМИССИЯЗЫНЫҢ СОСТАВЫН БАДЫЛААР ДУГАЙЫНДА

ТЫВА АССР-НИҢ ДЭЭДИ СОВЕДИНИҢ ПРЕЗИДИУМУНУҢ ЧАРЛЫЫ

Тыва АССР-нин Дээди Совединге соңгулдалар [illegible] 23,24 болгаш 26 [illegible]

[illegible]

Бараан Олег Сурасович — «Тоора-Хем» совхозтуң ажылчыннарындан [illegible]

Кол Лариса Маңгыровна — [illegible] район организациязындан.

Кыргыс Папыш Лопсан-Шыырапович — «Тоора-Хем» совхозтуң [illegible] специалистеринден болгаш [illegible]

Маадыр [illegible] — «Алас оргумак» [illegible]

[illegible] коллективинден.

Сотпа Сергей Бараанович — райкүүскомунуң культура килдизиниң болгаш районнуң кино четкизиниң ажылдакчыларының коллективинден.

Степанова Агафья Ивановна — районнуң харылзаа бёлдириниң ажылдакчыларының коллективинден.

Шурге Надежда Алексеевна — Тожуда аңнаар-үлетпүр кооперация ажыл-агыйның ажылдакчыларының коллективинден.

Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы М. МЕНДУМЕ.

Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Секретары Н. БОЙДУ.

Кызыл хоорай.
1981 чылдың июль 6.

СЭКП ТӨП КОМИТЕДИНДЕ БОЛГАШ ССРЭ-НИҢ МИНИСТРЛЕР ЧӨВҮЛЕЛИНДЕ

(Төнчүзү. Эгези 1-ги арынга).

[illegible] дарының амы күштүг норма-чижектерин үе-үеде эде көөрү эрге-жок чугула, материалдыг курлавырларын нормаларын болгаш оларны каттыжышкыннарга, бүдүрүлгелерге болгаш организацияларга бооттуг ажыглаарын контрольдаарын [illegible] тандырар албан черлерин бедик мергежилдиг чаа кадрлар-биле хандырар бижиктээр.

ССРЭ-ниң министерстволары болгаш ведомстволары, эвилелдешкен республикаларның Министрлер Чөвүлелдери [illegible] ларның техниктиг депшилгениң бедидер пландарын ажылдап кылырда база бадылаарда чиг-эттиг, материалдыг, [illegible] чугаажы [illegible] хаа курлавырларны камнаар талазы-биле депшилгелиг нормативтерин болгаш алыс түңнелдерин айтыр, беш чыл пландары-биле кады оларны ССРЭ-ниң Курлаланынга бээр ужурлуг.

Министерстволарның, ведомстволарның, каттыжышкыннарның, бүдүрүлгелерниң болгаш организацияларның бот-тандырып турары курлавырларның чарыгдал нормаларынга болгаш нормаларны (нормативтерни) тывыытаан чурум-биле бадылаарын сагыырынга контрольду күштелдирерин даасткан. Чарыгдалдың бедиткен нормалары илереэш таварылгада оларны дораан эде көөрүнче угланган хемчеглерни ап чорудар. Нормалардан (лимиттерден) ажыр чарыгдаттынган материалдарының, одаар чүүлдүң, энергияның төлевирлелин доктааттынган чурум ёзугаар бедиткен өртектер болгаш тарифтер-биле төлээр.

Стандарттарны болгаш техниктиг негелделерни улам сайзыраңгайжыдарын хандырар, продукцияның шынарын [illegible] курлавырларын [illegible] ажыглаа-рынга оларның ролюн бедидер; стандарттар белеткээриниң болгаш шиңгээдиириниң [illegible] эжиндер; машиналарның, дериг-херекселдерниң болгаш материалдарның чаа хевирлеринге стандарттарны чогаадып кылыр болгаш ылавылаар, техниканың болгаш материалдарның ол хевирлерин чогаадыр талазы-биле чогуур шинчилел база төлевилел-конструктор ажылдарны хары утда [illegible]; ада-чурттуң [illegible] эртем база техниканың эң дээре чедиишкиннеринге дүгжүп турар продукцияларның кол характеристикаларынга хамаарыштыр стандарттарга болгаш техниктиг негелделерге ооң материал болгаш энергия хереглээр чогумчалыг норма-чижектерин күштүг негелде кылдыр киирер; [illegible] айтыкан негелделерни [illegible] продукцияга дээр шынарны тыпсыр; чогаадылгага болгаш [illegible] нормаларны, хемчээл-[illegible] болур [illegible] курлавырлар [illegible] 1981—1982 чылдарда эде көөр, оларның адырлар болгаш адырлар аразында дүүштүрүлгезин калбаа-биле хандырар.

1981—1982 чылдарда продукция бүдүрүлгезиниң техниктиг байдалдарын [illegible] болтандырарын ол үеде продукцияның шынарын бедидеринче, чиг-эттиг, материалдарның болгаш одалга-энергетика курлавырларының камнаалгалыг болгаш ажыктыг ажыглаарынче угланган депшилгелиг нормаларны болгаш негелделерин тургузуушаан хандырарын ССРЭ-ниң Эртем болгаш техника талазы-биле күрүне комитединге, ССРЭ-ниң Стандарттар талазы-биле күрүне комитединге, ССРЭ-ниң министерстволарынга болгаш ведомстволарынга база эвилелдешкен республикаларның Министрлер Чөвүлелдеринге даасткан.

Шынары кудук продукцияны ажылдап кылырын, белеткээрин болгаш сайгарарын болдурбас дээш эъ-харыысалганы бедидер сорулга-биле, а ол [illegible] продукцияның бүрүн кадагалалын чедип алыр дээш стандарттарның негелделеринге дүүштүр болгаш техниктиг байдалдарын хажытпас дээш экономиктиг хемчеглерни алырын даразында организацияларга нептередир:

төлевилел-конструктор, эртем-шинчилел организацияларны, продукция бүдүрер бүдүрүлгелер — продукцияны ажылдап кылып база бүдүрүп турар үеде;

кодээ ажыл-агый, белеткел, хандырылга-сайгарылга, бөлүктээр болгаш үрмектээр садыг организацияларны база бүдүрүлгелерни — продукцияның сайгарып база кадагалап турар үеде;

транспорт организацияларны — продукцияны сөөртүп турда;

ачы-дуза чедирилгезиниң бүдүрүлгелерни болгаш албан черлерни — ачы-дузаны чедирип турда.

Материалдыг курлавырларны ажыктыг ажылдап турар үеде каттыжышкыннарның, бүдүрүлгелерниң болгаш организацияларның ажылчыннарының, удуртукчуларының, инженер-техниктиг ажылдакчыларының база албан-хаакчыларының сонуургалын бедидери эргежок чугула деп көрген.

Министерстволарның болгаш ведомстволарның, каттыжышкыннарның, бүдүрүлгелерниң болгаш организацияларның [illegible] бериишкининиң фондузун рубль продукция (ажыл) бүдүрерге материалдыг чарыгдалының хемчээлин барымдаалап доктаадып тургузар. Доктааткан лимиттен материалдыг чарыгдалды эвээжеткениниң түңнелинде чедип алган камналгазының түңүн айыттынган фондуже [illegible] 1983 чылдан эгелеп боттандырар. Лимиттен ажыр чарыгдаанда экономиктиг [illegible] бериишкиннинң фондузунче [illegible] эвээжедир. ынчалза-даа оларны планда [illegible] 25 [illegible] эвилдап ажырып болбас. Экономиктиг [illegible] бериишкиннинң фондузун [illegible]-даа эвээжедириниң-даа айыттынган [illegible] планнарының (хынал-да чурагайларга [illegible]) болгаш чыл планының (беш чыл планының ол чылда даалгазынга деңнээрге) көргүзүглерин

ажылдап кылырда, а ол ышкаш план күүселдезиниң түңнелдиг удурун турда ажыглаар.

Материалдыг курлавырларның тодаргай хевирлериниң чарыгдалының доктаадып тургускан (чижеглеп көрген) нормаларындан камналгалыг болган ажылчыннарны, мастерлерни, технологтарны, конструкторларны болгаш өске-даа инженер-техниктиг ажылдакчыларны шаңнаарын 1982 чылдан эгелеп калбартыр. Камнаттынган материалдыг курлавырларның хевирин, өртээн болгаш эргежок чугулазын барымдаалап [illegible] ооң түңүнүң 75 хуузу чедир хемчээлдиг шаңнал акшаны төлээрин көөр. Боттандырып болгу дег [illegible] нормаларны чедип алганы дээш шаңналды тыпсыр. Материалдыг курлавырларны камнап алганы дээш ажылчыннарга бээр шаңнал акша адырлар аайы-биле түс-түс доктааттынган түңнүң хемчээлинден ажыг-даа болур. Акша-биле шаңнаарының хемчээли өзе-даа бээр болза, металл, одаар чүүл, энергия болгаш өске-даа курлавырларны камнааны дээш шаңнал акшаның түңүн хевээр арттырар;

бир рубль продукцияны (ажылды) бүдүрерге материалдыг чарыгдалының хемчээлин доктааткан лимиттиг деңнели-биле тулгаштырып тургаш, каттыжышкынның, бүдүрүлгениң, организацияның продукциязын (ажылдын) бот-үнезин чиигедир талазы-биле даалгазын кайгаар күүсеткениң өөрениң көрбүшаан, бүдүрүлге каттыжышкыннарының, бүдүрүлгелерниң болгаш организацияларның удуртукчу ажылдакчыларын болгаш албан-хаакчыларын акша-биле шаңнаарын 1983 чылдан эгелеп боттандырар. Бүдүрүлге каттыжышкыннарының, бүдүрүлгелерниң, организацияларының салбырларының удуртукчуларынга акша [illegible] материалдыг чарыгдалдарының камналгазын өөрениң көрбүшаан, түс-түс салбырлар аайы-биле боттандырар [illegible] куусеткенин база көөр.

Каттыжышкыннарга, бүдүрүлгелерге болгаш организацияларга экономиктиг адыг бериишкинин күштелдирер сорулга-биле база үлетпүр артынчыларын, чаа черниң курлавырларын болгаш түс черниң чиг-эдин холу ажыглааарынга ук коллективтерниң материалдыг сонуургалдарын бедидер сорулга-биле:

чонунуң херекел бараанналарын сайгарганындан болгаш эртем-техниканың бүдүрүлгезиниң артынчыларындан кылдынган [illegible] орулга каттыжышкынның, бүдүрүлгениң болгаш организацияның, оларның кайы-даа [illegible] турары таваа чокка, боттарының эргезинге бүрүн арттырарын 1982 чылдан эгелеп доктаадыр болгаш калбак херегленииң фондузунче ындыг ынзылыг шилчидер: 25 хуу чедир орулгалыг ажылдаанда (бүдүрериниң чарыгдалынга [illegible]) — [illegible], а орулгалыг ажылдаанындан камнаттынган кезектер 25 хуудан ашканда, бир эвес айыттынган бараанналары болгаш кылыгларны бүдүрерге чарыгдаан артынчылар 50 хуудан ажа бээр болза (дүзээл материалдарының өртээн санавас) — чартызын; оруга киирип алырының талазы-биле ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң 1981 чылдың январь 15-теги № 61 доктаалынга айыттынган чурумун ССРЭ-ниң министерстволарының болгаш ведомстволарының каттыжышкыннарынга, бүдүрүлгелеринге болгаш организацияларынга бо [illegible].

Чамдык тудугларның болгаш бажыңнарның бузуп, көжүрүп турган [illegible] материалдарны [illegible] киирген акшаны түс черниң бюджединче өске түңнерге немей киирерин улус депутаттарының чер-чер Советтеринге саналдаан.

Чонунуң чылыгны, электри энергиязын, газты болгаш сугну ажыглаарынга хумагалыг чарыгдалды-биле [illegible] ажылды улам экижидерин эвилелдешкен республикаларның Министрлер Чөвүлелдеринге болгаш улус депутаттарының Советтер күүскомнарынга даасткан. Чылыг-энергетика болгаш суг курлавырларының чарыгдалын контрольдаарын күштелдирери-биле электри энергиязын, газты, сугну болгаш чылыгны аңгы-аңгы-даа, коллективтиг-даа ажыглап турган үеде ону хемчээр тускай херекселдерни болгаш приборларны ажыглаарын хандырар. Айыттынган курлавырларны кайы хирезе чарыгдаза чогуурун айтыкан тускай лимитти чорту тургузар, а ол ышкаш оларны чок ажыглаваан дээш чурттаалганың [illegible] чер-черниң бүдүрүлгелериниң болгаш чурттакчыларның харыысалгазын бедидер.

Материалдыг курлавырларны [illegible] ажыл-агыйынга чок болгаш камналгалыг ажыглаар, чиг-эттиг, материалдарны, одаар чүүлдерни болгаш дериг-херекселдерни кадагалаарынга болгаш ажыглаарынга ажыл-агыйжы эвес чорукту болдурбазы-биле чарыгдалдың депшилгелиг нормаларын шиңгээдип алыр болгаш хемчеглерни ажылдап кылыр, а ол ышкаш ыштыки курлавырлардан бүдүрүлгеге материал чарыгдалдарын эвээжедир талазы-биле күрүнениң [illegible] контролюн ССРЭ-ниң Курлаандырылгазы тургузар [illegible]. Чаа черниң курлавырларын сайгарар болгаш ажылдап кылырының (азы министерствозунуң, ведомствозунуң ыштыки ажыглаарының) талазы-биле чурумнуг болгаш нормаларын министерстволарга болгаш ведомстволарга тургузар, а ол ышкаш чаа черниң чиг-эдин чыырының болгаш ажыглаарының талазы-биле даалганы барымдаалап көрүп тургаш, фондуну аңгылап бээр эргени ССРЭ-ниң Курлаандырылгазынга берген.

Чаа черниң бүгү хевирлериниң чиг-эдин чыырының, сайгарарының, ажылдап кылырының болгаш ажыглаарының ажыктыг схемазын 1981—1982 чылдарда министерстволар, ведомстволар-биле демнежип тургаш кады ажылдап кылыр база боттандырарын ССРЭ-ниң Курлаандырылгазынга болгаш ССРЭ-ниң Курлаанынга даасткан.

Чонндан чаа черниң чиг-эдин болгаш херек апарган дет артынчыларны хүлээп алыр организацияларын улам экижидери, көжүп чорууру хүлээп алыышкын пунктуларын улус депутаттарының чер-чер Советтериниң күүскомнары-биле кады калбаа-биле ажыглаарын ССРЭ-ниң Курлаандырылгазынга болгаш Центросоюзка даасткан.

Пландан артык болгаш үнелиг бараан-материалдыг артык курлавырларны ажыглаары эргилдезинче дээре тудар, пландан ажыг, ажыглаттынмайн турар [illegible] дериглерниң санын кызырар болгаш дериг-херекселдерниң эргилдезин шапкынчыдар талазы-биле саналдарны белеткээрин ССРЭ-ниң Курлаандырылгазынга, ССРЭ-ниң Курлаанынга, ССРЭ-ниң Саң министерствозунга болгаш ССРЭ-ниң ТСЭ-зинге даасткан.

Чиг-эттиг, материалдарны, одаар чүүлдерни болгаш энергияны ажыглаарын экижидер талазы-биле ССРЭ-ниң министерстволарының болгаш ведомстволарының чорудуп турар ажылын [illegible] тергиидер, а ол ышкаш бо талазы-биле партияның болгаш чазактың шиитпирлеринде ап чорудкан хемчеглерниң боттандырылгазын дээштиг контрольдаары-биле материалдыг курлавырларны камныг болгаш чөп ажыглаар талазы-биле ведомстволар аразында комиссияны ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазының оралакчызы — ССРЭ-ниң Курлаандырылгазының даргазы баштаар тургузарын чугула деп көрген. Республикаларның, крайларның, областарның ведомстволар аразында түс-түс комиссияларын, а ССРЭ-ниң министерстволарынга болгаш ведомстволарынга — салбырлар аайы-биле комиссияларны тургузар.

Кол ажыл-агыйжы бүгү-ле звенолары камналгалыг болгаш хумагалыг болурунуң чурумун сагыырын, электри болгаш чылыг энергиязын, чиг-эттиг болгаш материалдарны, одаар чүүлүн, кодээ ажыл-агый продукциязын, машиналарны, дериг-херекселдерни, транспортту болгаш күш-ажыл курлавырын ажыктыг ажыглаар дээш контрольду лыызыларын ССРЭ-ниң Улусчу контроль комитединге саналдаан. Артык чарыгдалдар болгаш чидириглер-биле демисел улусчу контрольдуң комитеттериниң, бөлүктериниң, постуларының, улусчу контролер кижи бүрүзүнүң хүн бүрүдеги ажылының [illegible] шиитпир-биле чедип алыр херек. Ажыл-агыйжы эвес болгаш төтчеглекчи чорукту үнделиг-биле узуткаар, күрүнениң хогаралын чедирген албан-дужаалдыг кижилерден шыңгыы негээр. Аңаа улусчу контроль органнарынга берген эргелерни бүрүн ажыглаар.

Чиг-эттиг, материалдарны, одаар-чүүлдерни, энергияны болгаш ажыктыг ажыглап турарының учет системазын, отчётун, экономиктиг анализин сайзырангайжыдарын, артынчыларның болгаш чидириглерниң бүгү-ле хевирлерин ССРЭ-ниң Курлаандырылгазы-биле кады шыңгыы контрольдаарын ССРЭ-ниң ТСЭ-ге, ССРЭ-ниң Саң министерствозунга, ССРЭ-ниң Курлаанынга болгаш ССРЭ-ниң Тудуг банкызынга даасткан.

Депшилгелиг нормаларның болгаш нормативтерниң системазынга үнелеэшкин, боттарының каттыжышкыннарын, бүдүрүлгелерни болгаш организацияларны продукцияны бүдүрериниң болгаш бот-үнезиниң доктаадырының чарыгдалдар учёдунуң нормативтиг методунче шилчидерин ССРЭ-ниң министерстволары, ведомстволары болгаш эвилелдешкен республикаларның Министрлер Чөвүлелдери он бирги беш [illegible] үжурлуг.

1981 чылда чиг-эттиг болгаш материалдарның чугула хевирлеринге чарыгдалды ортумаа-биле кызырар талазы-биле планның даалгаларын күүселдезиниң дугайында, 1982 чылдан эгелеп материалдыг курлавырларны доктааттынган лимиттерге удур камналга хемчээлиниң дугайында болгаш ол дээш төлээн шаңнал акшаның дугайында күрүне отчёдунга киирер.

Курлавырларны камналгалыг болгаш чөп ажыглаарын хандырар талазы-биле ажылын күштелдирерин, бүгү талалыг камналга дээш демиселге ажылдап турар кижи бүрүзүнүң идепкейлиг киржилгезин чедип алырын ВЦСПС-ке, профэвилелдерниң чөвүлелдеринге болгаш комитеттеринге сүмелээн. Социалистиг чарыштың дээштиин бедидер, камналга чурумун күштелдирериңге бар курлавырларны чөп ажыглаарынче, уткуштур пландарны болгаш хүлээлгелерни угландырар. Уткуштур пландарны ажылдаа кылып турда база ооң түңнелин [illegible] чарыштың түңнеп турда, кол черни материалдыг чарыгдалдарны эвээжеткени, а ол ышкаш камнаттынган чүүлдерле бүдүрткүген немелде продукцияның хемчээли ээлээр дээр-[illegible].

Ажылчы чоннарны камналгалыг болгаш хумагалыг чорукка калбаа-биле киириштирер сорулга-биле улус ажыл-агыйының салбырларынга, каттыжышкыннарынга, бүдүрүлгелерге болгаш организацияларга чиг-эттиг, материалдарны болгаш энергия курлавырларын ажыктыг ажыглаарының Бүгү-эвилел көрүлдезин эрттирип, [illegible] ажыктыг деп көрген.

Ол көрүлдени эрттирериниң [illegible] чүүлдерин тодараадырын министерстволар болгаш ведомстволар-биле кады кылырын ВЦСПС-ке, ВЛКСМ ТК-га болгаш ССРЭ-ниң Курлаандырылгазынга даасткан.

Курлавырларның бүгү хевирлериниң камналгазын чедип ап турар [illegible] ССРЭ-ниң УАЧД-ге, республика, край болгаш область [illegible] [illegible] тургузар.

[illegible] техниктиг чогаадылгазын массалыы-биле [illegible] рынга оларның идепкейин хандырарын, министерстволар, ведомстволар, каттыжышкыннар [illegible] организацияларын, материал чарыгдалын кызырар талазы-биле айтырыг шиитпирлээр түскай [illegible] сессияларын бүдүрүлгелерге тургузарын бүгү-эвилелдиң эртем-техниктиг ниитилелдер чөвүлелдеринге болгаш чогаадыкчылар болгаш чаартыкчылар ниитилелиниң төп чөвүлелинге сүмелээн.

Материалдыг курлавырларның камналгазы дээш массалыг шимчээшкинге аныяктарның идепкейлиг киржилгезин ВЛКСМ ТК болгаш комсомол организацияларын хандырар ужурлуг.

Салгалдарның күш-ажылының тургусканы чонунуң херекгизинге хумагалыг болгаш [illegible] рылгалыг болур кылдыр оолдарны болгаш кыстарны кижизидери — комсомол болгаш пионер организацияларының уржиглиг ажылының чугула кезээ болур. Аныяктарның металлолом, макулатура, чаа черниң өске-даа хевирлерин чыырынга киржилгезин идепкейжидер.

СЭКП-ниң XXVI съездизинге ядыы үндүргени камналга, хумагалыг чорук талазы-биле сорулгаларны өөренирин экономиктиг өөредилге системазының [illegible] өөредилге бедидер факультеттерге болгаш курстарга, партия-ажыл-агый активиниң школаларынга болгаш марксизм-ленинизм университеттеринге организастаар.

Студентилерни болгаш сурагчыларны камналгага күш-ажылды болгаш ниитиниң херекгизин коммунистиг ёзу-биле көөрүнге кижизидер талазы-биле ажылды күштелдирерин ССРЭ-ниң Дээди болгаш тускай ортумак өөредилге черлериниң министерствозунга, ССРЭ-ниң Чырыдыышкын министерствозунга болгаш ССРЭ-ниң Профессионал-техниктиг өөредилге талазы-биле күрүне комитединге саналдаан. Экономиктиг эртемнерни өөредирин экижидер. өөредилгениң ролюн аңаа бедидер, [illegible] эрттирер. экономика айтырыгларын [illegible] ажылдарының өске-даа хевирлерин ажыглаар.

Ниитиниң херекгизинге хумагалыг [illegible] экономиктиг стратегиязының чугула принциптеринин бирээзи деп саналдыг курлавырларны ажыглаар талазы-биле айтырыгларны ажыл-херекчи ёзу-биле хандыр чырыдарын солуннар болгаш журналдар редакцияларынга, радиога болгаш телевидениеге, массалыг информацияның болгаш пропагандаанын өске-даа органнарынга, [illegible] тиилелинге даасткан. Чиг-эт, одалга-энергетика болгаш өске-даа [illegible] чарыгдалды үндүрүп турган, хөй продукцияны бүдүрүп турар ССРЭ-де болгаш өске-даа социалистиг чурттарда ыргакны дуржулганы калбаа-биле пропагандалаар.

Камналга чурумун күштелдирерин болгаш [illegible] ларны чөп ажыглаарынга турушкан [illegible] республика, край, болгаш область солуннарынга ажылдар. Эң кескү чедиишкиннерни тодаргай фактылар-биле [illegible] кылдыр көргүзер, бар четпестерни сойгалаар деп айтыышкын [illegible] ажыл-агыйжы эвес чорукту, курлавырларның доктааттынган норма-чижектерин хажыткан, шынары багай продукция үндүрген болгаш брак ажыл кылган, үнелиг материалдарны самчыдап азы үрээн таварылгаларны шалып болгаш чидиг-биле шүгүмчүлээр.

ССРЭ-ниң Телевидение болгаш радиодамчыдылга талазы-биле күрүне комитеди бодунуң дамчыдылгаларында электри энергиязын, одаар чүүлдү, сугну болгаш материалдыг өске-даа курлавырларны камныг ажыглаар талазы-биле практиктиг сүмелерни болгаш саналдарны теле-[illegible] дыңнакчыларынга доктаамал бээр ужурлуг.

ССРЭ-ниң Кинематография талазы-биле күрүне комитединге камналга болгаш хумагалыг чорук темазынга эртем-тайылбырлыг, өөредилге болгаш уран-чечен кинофильмнерниң үндүрүлгезин көвүдедирин саналдаан.

Камналга болгаш хумагалыг айтырыгларының талазы-биле номнарны, дептерлерни, хуусталарны, плакаттарны болгаш көргүзүг материалдарны [illegible] калбартырын ССРЭ-ниң Ном үндүрер чер, полиграфия болгаш ном садылгазының херектериниң талазы-биле күрүне комитединге, «В. И. Ленин, СЭКП камналга болгаш хумагалыг чорук дугайында» деп чыындыны 1981 чылда үндүрерин Политиздатка, «Камналгалыг чорук — коммунистиг мөзү-шынар» (ажылчыннарга болгаш колхозчуларга) база «Камналгалыг экономика» (эрге-леп баштарының бүгү-ле специалистеринге болгаш удуртукчуларынга) деп өөредилге номнарын үндүрерин «Правда» ярлалгага черинге даасткан.

Камналга болгаш хумагалыг айтырыгын чырыткан уран чуруктарны полиграфияның янзы-бүрү хевирлери — өөредилге номнарынга, дептерлерге, журналдарга, [illegible], открыткаларга, этикеткаларга чуруп, парлаарын ССРЭ-ниң чурукчулар, чогаалчылар болгаш журналистер эвилелдери-биле [illegible] «Плакат» [illegible] сүмелээн.

Төрээн чурттуң байлаанга совет кижиниң ажыл-агыйжы болгаш хумагалыг чорууның дугайында теманы уран-чүүлге чечен чогаалга калбаа-биле чырыдар. Ол чогаадыкчы эвилелдерниң база культура чырыдыышкын албан черлериниң ажылынга чугула черни ол ээлээр ужурлуг.

* * *

Курлавырларны камналгалыг болгаш чөп ажыглаарын күштелдирер талазы-биле салдынган сорулгаларны чедиишкинниг боттандырар СЭКП-ниң XXVI съездизиниң шиитпирлерин болгаш он бирги беш [illegible] чедиишкиннииг күүселдир, совет [illegible] улам экижидер дээш хүлээп алган программаны амыдыралга боттандырар дээш партия, совет, ажыл-агый, профэвилел болгаш [illegible] организацияларының, ажылчыннарның, кол-хозчулар болгаш интеллигентилер бүгү-ле [illegible] чүүлдерниң [illegible] СЭКП Төп Комитеди болгаш ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлели быжыг бүзүрелди илергейлеп тур.

Республиканың Улусчу контроль комитединде

ҮНДЕЗИНИ-БИЛЕ ЭКИЖИДЕР

«Республиканың совхозтарында кодээ ажыл-агый техниказының кадагалалын болгаш ажыглаарын үндезини-биле экижидер дугайында» СЭКП обкомунуң бюрозунуң болгаш республиканың Министрлер Чөвүлелиниң 1980 чылдың апрель 10-да доктаалын Бай-Тайганың «Бай-Тал», Өвүрнуң «Кызыл туг» совхозтарда четпес күүселдин турар дугайында айтырыгны республиканың Улусчу контроль комитединиң хуралынга чугаалашкан.

Техниканың ажыглалының, [illegible] талазы-биле партияның болгаш чазактың өске-даа доктаалдарының үстүнде совхозтарда четпес күүселдип, техника ажыглалын экижидер, [illegible] чугур деңнелге органнар [illegible] ажылдарны чорутпайн келгениниң комитет демдеглээн. Тех-[illegible] хат болганындан [illegible] чорбаар бар.

«Бай-Тал» совхозта [illegible] хандырылганың эки бүдүрүлге базазын, инженер-техниктиг ажылдакчыларының дол [illegible] шаады бар турбуже, ында 45 автомобильдиң чүгле 14-үн [illegible] турары хыналда үезинде илерээн. А автомобильдериниң 11-ү септемезе, 18-и [illegible] тайылгаттынган Бай-[illegible] 4-үн катап [illegible] кылыр аргачок. Ол [illegible] 2 тракторну, [illegible] комбайнны [illegible] чалып каапкан. Ол [illegible] 2700 рубль, а ажыл-агыйның экономиказынга чедирген хогарал 6 муң рубль ажыг.

Автомобильдерден өске техникага, дериглерге бухгалтерияның талазындан учёт тургуспаан, оларның саналга номерлери безин чок. Инженер-техниктиг [illegible] техниктиг документация кылдынган турар. Харыкалга чок [illegible] Чадаананың райуннар аразы-[illegible] рынга немелде тургузуп шыйлайн турар. Совхозтуң 2 ДТ-75 М тракторун аңаа читкен, а [illegible] дызы безин совхозта чок болган. [illegible] Таңды районга эрттырып каапкан аңаар комбайннарын чедип алырының кандыг-даа хемчеглерин албаан.

«Кызыл Туг» совхозка эрткен чылдың октябрьда хыналда үезинде 9 автомобильдиң чазып каапканы илереп турган. Ооң өртээ 11000 рубль. Чартык чыл эрткенде хыналданы катап чорутканда, совхозта ажыл-агыйжы эвес чорук техниканы чазып үрегдээни [illegible] 41 автомобильдиң 3-ү чазып каапкан, а 10 автомобиль херек кырында чок болган. Оларның 3-үн совхозта санаттынмаан турза-даа өске организацияларга саткан болгаш бериптер болуп турар.

Чаа-Хөл [illegible] кодээ ажыл-агый бүдүрүлге эргелелиниң начальниги Ш. С. Куулар [illegible] дужаалын ёзугаар УАЗ-469 деп чиик автомобиль [illegible] КАВЗ-685 автобусту Элдиг-Хемниң ажылдаадылга школазынга, ГАЗ-53А деп 1981 чылда бүдүрүп үндүрген чүък автомобилин Өвүр [illegible] база эргелел [illegible] [illegible]-биле бериптер болуп турар. Ол [illegible] Совхозтуң [illegible] ооң өске 7 автомобильдиң хереглелинде чүү-даа бил [illegible] ГАЗ-469 база ГАЗ-53А деп машиналарны [illegible] бүгү автопарктың [illegible] ажылдарының чанында турат турар.

Бо совхозтарда кодээ ажыл-агыйның янзы-бүрү дериг машиналарын чөп ажыглавас, чазып каапкан чоруктар хөй.

Үстүнде ажыл-агыйларның удуртукчуларының техниканы ажыл-агыйжы эвес чорутпадан, инженер-техниктиг ажылдакчыларның болгаш бухгалтерия ажылдакчыларының харыысалгазы [illegible] чорутканың түңнелинде [illegible] тургусту [illegible]. Ол ажыл-агыйларда кол херекселдерниң учёдун багай организастаан, оларның саналга номерлери чок, материал талазы-биле харыысалгалыг кижилерге документ [illegible] турар. Машиналарның рейстер үнгелдиин, ооң ээп келгениниң дугайында бүрүткээр журналдарны тургузуп албаан, рейске [illegible] техниктиг болгаш медицина контролюн чорутпайн, орук бижиктерин ёзу барымдаалап бижип, ажылдаан шагын, кызырар машиналар чарыг-[illegible] херек кырында [illegible], өске-даа четпестерни чорудар.

Автомобильдерниң болгаш кодээ ажыл-агый техниказының ажыглалынга ажыл-агыйжы эвес чорукту болдурбаанының [illegible] инженер [illegible] ажылын кошкак удурткаа, техниканы чазып, үреп-дээр чоруктар-биле эптежкени дээш «Бай-Тал», «Кызыл-Туг» совхозтарның директорлары М. С. Ооржак, Б. М. Кара-Сал оларга республиканың Улусчу контроль комитединиң доктаалында кулээтчен.

Күрүнеге чедирген хогаралдың кезин чамдыын чидиринг-биле М. С. Ооржактан бир, Б. М. Кара-Салдан үш айның шалыңын тыртып турган.

[illegible] ооң чорук машина-тракторжузунуң ажылталының, техниктиг хандырылгазын кошкак организастааны, чазып, тоймаглаттынган техниканы катап тургузарын болгаш [illegible] албаан дээш үстүнде совхозтарның кол инженерлери А. С. Очур-оол, Н. Н. Кызыл-оол оларга комитет доктаалда [illegible]. Күрүнеге чедирген хогаралдың кезин-чамдыызын [illegible]-биле А. С. Очур-оолдан бир айның шалыңын тыртар. Н. Н. Кызыл-оолдуң дугайында материалды Өвүр районнуң улусчу контроль комитединге көөр-биле [illegible].

[illegible] ажыл-агый [illegible] автомобильдерни [illegible] пунктуларынга [illegible] ажыл-агыйларга [illegible] автомобильдерни [illegible]-биле эптежкени дээш Өвүр районнуң кодээ ажыл-агый бүдүрүлге эргелелиниң начальнигы Ш. С. Кууларга комитет шыңгыы доңгулда кулээткен.

Илерээн бүгү четпестерни [illegible] организастыг-техниктиг тодаргай хемчеглерни ажылдап кылыр болгаш ону боттандырар, техниканы чазып, тоймаглааныныга буруулуг кижилерни харыысалгага киирер дугайында үстүнде совхозтарның директорларынга комитет [illegible] [illegible].

Каспий далайның сугларында [illegible] улуг болгаш кызыл балыктарның шуптузун, осетра дээр балыктарның 80 хуузун балык өстүрер суглардыг заводтарга өстүргенин эртемденнер бадыткап турар. Азербайджанның специализастаан бүдүрүлгелериниң ажылында кол угланыышкын — осетра болгаш лосось деп балыктарның каттагалаары база көвүдедири болуп турар. 20-ден 100 грамм чедир деңзилиг 20 миллион бичии балыктарны Кура хемче республиканың бүдүрүлгелериниден чыл бүрүде салып киирип турар. Ол балыктарның колдуу үш метр чедир узап, 200 килограмм деңзилиг ындыр улгадып турар.

Амгы болгаш келир үениң салгалчыларынга бөлүктүң байлактарын камгалаар дугайында «1981-1985 чылдарда болгаш 1990 чылга чедир үеде ССРЭ-ниң экономиктиг болгаш социал хөгжүлдезиниң кол угланыышкыннарында» айыткан. Республиканың балык өстүрер бүдүрүлгелериниң ажылы ол негелделерге бүрүн дүүжүп турар.

Кура хемде балык өстүрер завод — Азербайджанның специализастаан бүдүрүлгелериниң бирээзи.

ЧУРУКТА: завод лабораториязының ажылдакчызы Наталья Сможенко балык өстүрер ажылды чедиишкинниң чорудуп турар.

О. ЛИТВИНЕНКО фотозу.
СЭТ-[illegible] фото[illegible]

СОВЕТ ЛИТЕРАТУРАНЫҢ ЧАА-ЧАА БЕДИКТЕРИНЧЕ

(СЭТА).

СЭКП-ниң XXVI съездизиниң шиитпирлерин амыдыралга боттандыраал!

САЯННЫҢ АЛЮМИНИЙИ

(СЭТА-ның корр.)

Саяногорск, Красноярск край.

БӨМБҮРЗЕКТИҢ СУДАЛЫ

СЭТА БОЛГАШ ПМА: КЫСКА ДЫҢНАДЫГЛАР, ТАЙЫЛБЫРЛАР

ЧУГУЛА МИЛЛИМЕТРЛЕР

В. ИОНОВ.

СЭТА-ның корреспондентизи.

Вынса,

Горький облазы.

ДЕЛЕГЕЙ ЭРТКЕН НЕДЕЛЯ ДУРГУЗУНДА

1. Боттуг салыышкын

Финляндияның «Суомен со... ...ларынга СЭКП ТК-ның Чиг... ...Дээди Совединиң Президиу... ...мунуң Даргазы Л. И. Брежнев... ...тиң харыылары дашты... ...Европага тайбыңның болгаш айыыл чок чорук... ...рынга улуг ... деп Совет ... ...чаа херечилин ... ...ден көрген. Ядролуг бөө-чепсе... ...чок зоналарны тургузары... ...ның, ол-даа тала чугаалаар... ...га — Соңгу Европаның ... ...зона болдурарының конгтуг ... ...туза ... ...

Ядролуг бөө-чепсек чок зоналарны тургузуп тургаш, ...тарының айыыл чок чорууну быжыктырар, бир ... ядролуг зайлыны болдурбазы чевип ...

... СССР белен.

Чаа совет саналдар даштыкыга, ылангыя Соңгу Европаның чурттарынга дажок улуг сонуургалды хайныктырып ... Финляндияның ... херектер министри П. Ваяринен ол саналдарны Соңгу Европага ядролуг бөө-чепсек чок ... ... бүдүштүг болгаш эки салыышкын ... көрген. ... ... ол чугаалаан. Чаа совет саналдарны Финляндияның Компартия... ... ... деткип турар деп, ФКП-ның оралакчы даргазы Тайсо Си... ...

Ол инициатива Европаның ...

2. Дерзии ыйыышкын

3. Израиль: соңгулдалар чүнү бергенил

Ю. ЛОПАТИН.

В. НАШИРОВ.

Ю. ТЫССОВСКИЙ.

Каттышкан Штаттарда боор турар массалыг чыскаалдаарның болгаш митингилерниң киржикчилериниң чедип алыр деп салган сорулгалары тайбыңның камгалаары, бөө-чепсекти эндере бүдүрериң соксаары боор турар.

ЧУРУКТА: Нью-Йоркта болган дайынга удур митинг. 95 негр, аныяктар, профэвилер болгаш хой нити органызацияларының төлээлекчилери, муң-муң кижилер Вашингтонның чагырыкчыларының милитаристиг чүткүлүнге шиитпирлиг биле удурланыр дээш Фоли-сквер шөлүнге чыылган уези.

СЭТА-ның фотохроникаазы.

БҮГҮ ДИПТЕРДЕН

БЕРЛИН. ...

НЬЮ-ЙОРК. ...

КАБУЛ. ... контрреволюцист ... 117 ...

(СЭТА).

«АКШ-ТЫҢ БОДУНУҢ АЙЫЫЛ ЧОК ЧОРУУНУҢ ЭРГЕ-АЖЫЫНГА»

ВАШИНГТОН. (СЭТА). СБК-2 ... ...рынга хамаарыштыр Совет ... Национал айыыл чок чорук ... комитет Р. Рейганның чадаан кыйгырган. ...

... ...жыышкыннарны катап эгелээрин олар база негээн.

АКШ-тың ... ... комитет, ... М. Галь... ...

ВЕНА. (СЭТА). СБК-2 ...

Чай болгаш уруглар

КҮШ-АЖЫЛ-БИЛЕ ХОЛБААР

Уругларның [illegible] чаа организастаар талазы-биле Чөөн-Хемчик районнуң партия, совет, комсомол болгаш профэвилел организациялары [illegible] дарны кылып чорутткан.

[illegible] турар, оларның ажылдаарынга, чурттаарынга болгаш [illegible] ниң чарап алгылаан.

Ол ажылды Суг-Аксы ортумак школазы эки организастап тургускан. «Суг-Хол» совхоз Медээ-Бышта дээр чер [illegible] чилериниң ажылдаарынга, чурттаарынга болгаш [illegible] рынга таарымчалыг байдалды тургузуп берген. [illegible] турар чери таарымчалыг: бойгус чурумалдыг. [illegible] Кызыл-буурукта лагерьниң хүн туруун, ажыл пла[illegible]

[illegible] Күш-ажылдың бистиң дашка-[illegible] лагерин ол школа [illegible] Сатбагаровна Ондар биле [illegible] удуртуп турар.

Олар 8 гектар черни ботта-ры суггарып чаръырган, ында картофель, [illegible] суггарып турарлар.

— Совхозтуң талазындан [illegible] Бистиң өөреникчилеривис мал чеминиң белеткелиниге база ажылдаар. Ол ажылды ам бо хүннерде эгелээр. [illegible] киген белеткелиниге кирер бис [illegible] белен — деп, Хүрен-оол Сатбагарович чугаалап турар.

Бир [illegible] ажылдап, ында база ала [illegible] болгаш [illegible]

[illegible]

Н. ДАЖИНМАЙ.

ТЫВА — ИЙИГИ ЧЕРДЕ

Июньнуң төнчүзүнде үш дакпыр орденниг Якут АССР-ниң Намцы суурга Сибирь болгаш Ыраккы Чөөн чүк [illegible] спортчуларының национал хевирлеринге спартакиадазы болуп эрткен. Анда Тываның спортчулары база киришкен.

Баштайгы [illegible] Намцы суурнуң ногаан театрынга спартакиаданың [illegible] ажыдыышкыны болган. Спартакиаданың программазында бурят, тыва, [illegible] ажыдыышкыны кирген.

Шой [illegible] Тывадан С. Кабгорол, С. Ондар олар [illegible]

[illegible]

Д. АЛЕКСЕЕВ.

ИЮЛЬ 7-ДЕН ИЮЛЬ 9-КА ЧЕДИР ТЕЛЕВИДЕНИЕ

ИЮЛЬ 7-ДЕ

БИРГИ ПРОГРАММА

МОСКВАДАН

8.00 — «Үе». Информастыг программа. 8.40 — Эртенги гимнастика. 9.05 — М. Е. Салтыков-Щедрин — «Пазухинниң мөчээнээ». Фильм-шии. 10.50 — Тоол телевидениениң [illegible] 11.20 — Медээлер. 11.25—14.15. Чапсар. 14.15 — Медээлер. 14.35 — ССРЭ-[illegible]

[illegible]

[illegible] РСФСР-ниң алдарлыг чуруукчузу Н. Обросов. 19.35 — «Ыры төнмес». Фильм-концерт. 20.00 — «Тамчыктыг удуңар, чаштар!». «Хуулгаазынныг экран». 20.15 — ССРЭ-ниң [illegible] талазы-биле чемпионаты. Минскиден дамчыдылга. 20.40 — Сочи [illegible] Вильнюстан дамчыдылга. 21.00 — «Үе». Информастыг программа. 21.35 — 22.55 — «Эмин, доктор!» [illegible]

ИЮЛЬ 8

БИРГИ ПРОГРАММА

МОСКВАДАН

[illegible]

КЫЗЫЛДАН

[illegible]

МОСКВАДАН

[illegible]

ИЙИГИ ПРОГРАММА

[illegible]

КЫЗЫЛДАН

[illegible]

МОСКВАДАН

[illegible]

КЫЗЫЛДАН

[illegible]

МОСКВАДАН

[illegible]

МОСКВАДАН

20.15 — «Чурукчулар дугаайында чугаалар». Тулуз-Лотрек. 21.00 — «Үе». Информастыг программа. [illegible] — «Щигрово можузунуң Гамледи». [illegible]

ИЮЛЬ 9-ТА

БИРГИ ПРОГРАММА

МОСКВАДАН

8.00 — «Үе». Информастыг программа. 8.40 — Эртенги гимнастика. 9.05 — «Амыдыралдың шугуму». Хөй сериялыг уран-чечен телефильм. [illegible]

[illegible]

КЫЗЫЛДАН

[illegible]

МОСКВАДАН

[illegible]

ИЙИГИ ПРОГРАММА

[illegible]

КЫЗЫЛДАН

[illegible]

МОСКВАДАН

[illegible]

Редактор В. С. ШАРАВИИ.

НАЙЫРАЛДЫҢ ЫРЫ БОЛГАН

[illegible]

А. САРЫГЛАР.

Чоокта чаа найысылал Кызылга хөөмей талазы-биле республика фестивалы болуп эрткен. Анда Моол Арат Республикадан, Башкириядан, Хакасиядан аалчылар келгеш, хөөмейин күүседип, фестивальга киришкеш, шаңнал мактаалды алганнар.

Анаа бистиң республиканың бүгү районнарындан хөөмейжилер — чүс ажыг кижи. Чөөн-Хемчиктен «Сарадак» болгаш «Сыгырга» деп хөөмей ансамбльдери идепкейлиг, организастыг киришкен. Ат-сураа тарай берген, Улуг-Хемден К. Тумат, Чөөн-Хемчиктен К. Ак-оол, О. Хунаштаар-оол, О. Маржымаа болгаш өске-даа хоочуннардан ангыда аныяк, харын-даа [illegible] Чимээ. Чөөн-Хемчикте «Сарадак» ансамбльдиң киржикчилери школачылар. А Өвүрден школачы Вячеслав Монгуш (чурукта) аныяк чараш хөөмейлээш барган. Ол түңнел концертке база киржип, мактаткан.

Өөредилге болгаш кижизидилге

ҮНҮ ЧОК-ДАА БОЛЗА...

[illegible]

Инженерлер, техниктер, эртем ажылдакчылары, дыш эмчилери болгаш уран чүүл ажылдакчылары, архив херээниң болгаш хоорайлар чагыргазынның, микробиологияның талазы-биле тускай эртемниглер, экономистер анаа чүве чугаалашпаан. Кулааның тыңнаары багай улустуң школа доозуп соонда чедип ап болур чамдык мергежилдери [illegible]

[illegible]

Нина ЦУКЕРМАН,
педагогика эртемнериниң кандидады.

Агаар

Бөгүн республиканың көвүн турар булуттаар, чагбас. Ба[illegible]

[illegible] 10 метр чедер. Агаарның температуразы 21—26 градус чылыг.

Кымчыга онаалган өскерилиишкин болбас. Хаттың [illegible] Агаар чылыы 24—29 градус чылыг болур.

КИНО

ИЮЛЬ 7-ДЕ

«НАЙЫРАЛ»: «Мария Медичиниң хааржактыгаа» [illegible]

«ПИОНЕР»: «Севаги [illegible]» [illegible]

[illegible] «**ВОСТОК**»: «Вай» [illegible]

«**КАА-ХЕМ**»: «Дүне болган хавар[illegible]» 15.00, 16.50, 18.40, 20.30 [illegible]

«**ЧАЙГЫ КИНОТЕАТР**»: «Бистер [illegible]» 14.00, 16.00, 18.00, 20.00 [illegible]

КАЯА ӨӨРЕНИРИЛ?

Тываның кодээ ажыл-агыйы техникумунуң [illegible] болгаш бот-өөредилгелиг салбырларга 1981—1982 өөредилге чылында суртуулдар хүлээп алырын чарлап тур.

Кирип өөренир салбырга дааргызында мергежилдерге өөредир:

Агрономия — 2 чыл 6 ай (8 класс доозканнарга).

Зоотехния — 2 чыл 6 ай (8 класс доозканнарга).

Ветеринария — 2 чыл 6 ай (8 класс доозканнарга).

Ветеринария — 3 чыл 6 ай (8 класс доозканнарга).

Кодээ ажыл-агыйының механизастаары — 3 чыл 10 ай (8 класс доозканнарга).

Кодээ ажыл-агыйы бүдүрүглелеринге бухгалтер учёду — 2 чыл 10 ай (8 класс доозканнарга).

Бот-өөредилге салбырынга [illegible]

Агрономия — 4 чыл 6 ай (8 класс доозканнарга).

Агрономия — 2 чыл 6 ай [illegible]

Зоотехния — 2 чыл 6 ай (10 [illegible]

класс доозканнарга).

Кодээ ажыл-агыйы бүдүрүглелеринге бухгалтер учёду — 3 чыл 9 ай (8 класс доозканнарга).

Кодээ ажыл-агыйы бүдүрүглелеринге бухгалтер учёду — 1 чыл 10 ай (10 класс доозканнарга).

Кодээ ажыл-агыйының механизастаары — 4 чыл 11 ай (8 класс доозканнарга).

Кодээ ажыл-агыйының механизастаары — 2 чыл 11 ай (10 класс доозканнарга).

Техникумга ССРЭ-ниң эр болгаш херээжен хамаатылары хүлээп алыр. [illegible]

[illegible]

Телефоннары: 2-35-93, 2-38-04, 2-43-09.

Редакцияның адрези: Кызыл, Щетинкин-Кравченко кудумчузу, бажың № 3. ТЕЛЕФОННАРЫ: Редакторнуу 2-24-63, редакторнуң оралакчыларының 2-35-24, 2-31-75 харыысалгалыг секретарьның 2-23-35, секретариаттың 2-23-35, партийжи амыдырал болгаш совет тургузуу килдистериниң 2-37-13, пропаганда килдизиниң 2-31-75, культура килдизиниң 2-23-54, кодээ ажыл-агый килдизиниң 2-21-47, үлегүр килдизиниң 2-31-75, чагаа килдизиниң 2-41-27 информация килдизиниң 2-20-60, корректорларның 2-27-41, бухгалтерияның 2-12-45, солун келбейн барганда 2-32-75 телефонче долгаар.

Тираж 17866. Чагыг № 1261

СОЛУН НЕДЕЛЯДА 6 КАТАП ҮНЕР

Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Ном үндүрер чер, полиграфия болгаш ном садыының херектериниң талазы-биле эргелелиниң типографиязы (Кызыл, Щетинкин болгаш Кравченко кудумчузу, бажың № 1) ТС—00848

Бүгү чурттарның пролетарийлери, каттыжыңар!

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

№ 158 (11656) | 1981 чылдың июль 8, среда | 1925 чылдан үндүрүлеттинген | Өртээ 2 кап.

СОВЕТТЕРНИҢ КҮЖҮ — ЧОН-БИЛЕ ХАРЫЛЗААЗЫНДА

РСФСР-ниң Дээди Совединиң сессиязы

[illegible]

ШАЛЫПЧЫ ИЙИ АЙНЫ ЧАРЛААН

КИЖИ БҮРҮЗҮ ҮЛҮҮН КИИРЕР

Кандаашкын болганының ужурундан малды чемнээр биле хандырарынга эң-не нарын байдал тургустунган. Ындыг байдалдың үезинде мал чемнерин белеткээриниң немелде болдунар аргаларын база курлавырларын дилеп тыварынче кижи күжүн болгаш материалдыг курлавырларны мобилизастаар талазы-биле онза хемчеглерни алыры партия, совет, найыр ажыл-агый органнарындан негеттинип турар. Ону барымдаалааш, СЭКП обкомунуң бюрозу бо чылдың июль 10 ДАН СЕНТЯБРЬ 10-ГА ЧЕДИР мал чемнери белеткээриниң шалыпчы ийи айын чарлаар деп доктаалды хүлээп алган.

Бүгү-ле күш-ажыл, материал-техника курлавырларын мал чемнери белеткээринче [illegible] СЭКП хооркому база райкомнары [illegible] чөвүлел, ЛКСМ обкому, [illegible] рүлгелер, организациялар болгаш албан черлери чемнер белеткээри-биле айтыртып алган черлеринче саадаашкын чок үнер херек. Эртken чылдарның [illegible] совхозтарның мал чемнери бе[...] [illegible]

[illegible] калагалаарын, кайнаар сээртүрүн тодаразыры, транспорттуң [illegible] чорудары болур.

Мал чемнери белеткээр тусаргай опаалдаы алган бүдү[...] [illegible] нал турар болза чогуур.

Баштайгы удаазында массазын-биле белеткеттинер апаар мал чеми — бүдүк-бүрү дээрзин чугаа чок. Ыннчангаш бүдүк-бүрүнү [illegible]

[illegible] баш удур тодараткан турары чугула. Бүдүк-бүрү белеткээр [illegible] арыгны кезип турун боор чоруктү болдурбас. Ону чүгле [illegible] чогуур технологиязын ёзугаар белеткээр алаар. Бүдүк-бүрүнү сиген ышказы черге чаткаш кургатпас, ону хөлегелиг чурикаш черге калагалаар. Ының [illegible] хоорга чок. Ырак черлерден бүдүк-бүрү белеткээр [illegible] ону кана азын калагалаарын баш удур тодараткан турары [illegible] чугула.

Чер-черниң партия, совет, [illegible] органнары мал чемнериниң белеткелинде [illegible]

Мал чемнери белеткээринге кижи бүрүзү [illegible] үлүүн киирер ужурлуг.

ССРЭ-ниң Чырдыдышкын министерствозунуң нити-билиг школаларының болгаш өске-даа өөредилге-кижизидилге албан черлериниң ажылдакчыларын ССРЭ-ниң орденнери болгаш медальдары-биле шаңнаар дугайында

ССРЭ-НИҢ ДЭЭДИ СОВЕДИНИҢ ПРЕЗИДИУМУНУҢ ЧАРЛЫЫ

[illegible] нистиг өзүтү кижизидер херекке онгу беш чылда чедип алган [illegible] шаңнаары болза:

ТЫВА АССР-ДЕН

ОКТЯБРЬ РЕВОЛЮЦИЯЗЫ ОРДЕН-БИЛЕ

[illegible] **Хемуушку** — Чаданаының № 1 ортумак [illegible] Чөөн-Хемчик район.

КҮШ-АЖЫЛДЫҢ КЫЗЫЛ ТУГ ОРДЕН-БИЛЕ

[illegible]

УЛУСТАРНЫҢ НАЙЫРАЛЫ ОРДЕН-БИЛЕ

[illegible] **Зуева** — Сарыг-Сепниң № 1 ортумак школазының башкызы. Каа-Хем район.

[illegible] **Сюрюн** — Чыргакы Аксы ортумак школазының башкызы. Монгун-Тайга район.

«ХҮНДҮЛЕЛДИҢ ДЕМДЭЭ» ОРДЕН-БИЛЕ

[illegible] **Жданова** — Бай-Хаак ортумак школазының башкызы. Таңды район.

Раиса Сергеевна **Ныргыс** — [illegible] школазының башкызы. Кызыл район.

[illegible] **Макеева** — [illegible] № 1 ортумак школазының башкызы. [illegible] район.

Валентина Кыргысовна **Маспык-оол** — Арыг-Үзүү ортумак школазының башкызы. Улуг-Хем район.

Серот Седенович **Салчак** — Кызылдагы педагогика институдунуң кафедра [illegible]

[illegible] **Филиппов** — «Тувинская правда» солуннуң редакциязының [illegible]

«КҮШ-АЖЫЛЧЫ ЭРЕС-МААДЫРЛЫГ ЧОРУК ДЭЭШ» МЕДАЛЬ-БИЛЕ

[illegible] **Дамчаа** — Тоора-Хем ортумак школазының башкызы. Тоджу район.

[illegible] **Куулар** — [illegible] ортумак школазының [illegible] Барыын-Хемчик район.

[illegible] **Оюн** — [illegible]

[illegible] **Оорлан** — Сагды ортумак [illegible] Овюр район.

[illegible] **Сенгии** — Нарын ортумак школазының директору. Эрзин район.

Светлана [illegible] **Хомушку** — Сосновка ортумак школазының башкызы. Таңды район.

«КҮШ-АЖЫЛЧЫ ШЫЛГАРАЛ ДЭЭШ» МЕДАЛЬ-БИЛЕ

[illegible] **Кандан** — Ак-Туруг ортумак школазының башкызы. Улуг-Хем район.

Александра [illegible] **Лихачева** — Тыва АССР-ниң [illegible]

[illegible] **Ооржак** — Суг-Аксы ортумак школазының башкызы. Чөөн-Хемчик район.

[illegible] **Ооржак** — [illegible] Барыын-Хемчик район.

[illegible] **Суковатина** — Кызыл хоорайда № 11 школаның башкызы.

Өлзей-Хоо Сагдыевна **Эртине** — Чыргаланды ортумак школазының башкызы. Тес-Хем район.

ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы
Л. БРЕЖНЕВ.

ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Секретары
М. ГЕОРГАДЗЕ.

Москва, Кремль.
1981 чылдың июнь 17.

ТАЙБЫҢ ДЭЭШ ДЕМИСЕЛДЕ

[illegible]

(СЭТ)

Партийжи амыдырал

АНЫЯК КОММУНИСТЕРНИҢ ДАДЫГЫЫШКЫНЫ

С. ОЮН.
СЭКП Тыва обкомунуң организастыг инструктору.

Москваның И. А. Лихачёв аттыг автомобиль заводу пландан ажыр бо чылын 1.100 ...

Автомобильдерниң «ЗИЛ-160» дээр чаа ... автозаводчулар «ЗИЛ-130» дээр чүък автомобильдерниң ажылдар шыдамыкчызын улам улгаттырар, оларның моторларын улам күштелдирер аргалыг бооп турарлар.

ЧУРУКТА: ЗИЛ-диң Төп лабораториязының ажылдакчылары (солагай таладан) — инженер-конструктор Б. М. Солонщын, слесарьлар М. А. Пастухов болгаш В. В. Кондратьев «ЗИЛ-160» автомобильдиң ... ССРЭ-ниң УАЧД-зиниң алдын, мөнгүн болгаш хүлер медальдары-биле шаңнатканнар.

В. СОБОЛЕВТИҢ фотозу.
СЭТА-ның фотохрониказы.

НОГААЖЫЛАРДА

СИБИРЬ ЧЕРДЕ

УРАЛДА ЭҢ УЛУГ

В. ЖИЛЯКОВ.
СЭТА-ның корр.
Тюмень.

ЫЯШ КЕЗИКЧИЛЕРИНИҢ КОНКУРУЗУ

Д. САНЖИЕВ.
СЭТА-ның корр.
Бурят АССР.

УЛУГ-ХЕМНИҢ БАЖЫНДА

Р. КОЗЬМИН.
СЭТА-ның корр.
Кызыл.

... Барыын Сибирьде эң-не улуг ... спорт комплекизин (чурукта) тудуп турган ...

И. САПОЖНИКОВТУҢ фотозу.
СЭТА-ның фотохрониказы.

ОН ИЙИНИ

Ч. МААДЫ.
Бии-Хем район.

Л. НАЧЫН-ООЛ.
Улуг-Хем район.

Мал ажылы— шалыпчы фронт

БОНИТИРОВКАНЫҢ ТҮҢНЕЛИ ЧҮНҮ КӨРГҮСКЕНИЛ?

Ч. ХЕРТЕК.

Н. ЧАШ.

Хоорай, суурларның аян-шинчизи

ЧЫЛДЫҢ-НА ТАРЫП ОЛУРТУР

Ш. ДЕВЕК.
Улуг-Хем район.

«ҮТКА 25 чылы» совхозтуң кыргылда пунктузунда [illegible] тайнымылыкынныг. [illegible] совхозтуң хойжулары [illegible] улай-улай эдеп турар. Хойнуң дүгү [illegible] болгаш [illegible]. Ынчангаш кыргылданы [illegible] турар.

Хой кыргылдазын дүрген болгаш шынарлыг чорудар дээш кыргыкчылар аразында чарыштыг ажылдап турар. Дүрген кыргыырының мастерлери Василий Кызыл-оолович Чусумаа биле Денис Тулушович Салчак олар хуннуң-не чарыштың бирги черин ээлеп, үлүг-нормазын ажыр күүседип турар. Совхоз күрүнеге эки шынарлыг дүктү дужаап турар.

ЧУРУКТАРДА: кыргыкчылар В. К. Чусумаа болгаш Д. Т. Салчак ажыл үезинде.

В. КУДРЯВЦЕВТИҢ фотолары.

БӨМБҮРЗЕКТИҢ СУДАЛЫ

СЭТА-ның корреспондентилери дыңнадып тур

Делегейниң хөй-ниитизиниң кичээнгейиниң төвүнде

БҮРҮН ДЕТКЭЭН

БУХАРЕСТ. (СЭТА). «Делегейниң парламентилеринге болгаш улустарынга» ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Кыйгырыынга Румыния Социалистиг Республиканың Национал Улуг хуралы байыр чедирген болгаш чепсегленишкинниң, бирги ээлгеде ядролуг чепсекти дужурер талазы-биле тодаргай чемчеглерже шилчиир дугайында саналдарны бүрүн деткиирин ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Кыйгырыынга Румынияның күрүне эрге-чагыргазының дээди органының харыызында айыткан.

Делегей байдалы чиигтелиген амгы байдалдарда чепсегленишкиннерни, бирги ээлгеде ядролуг чепсекти эндере бүдүрерин соксадырынче бүгү парламентилерни, бүгү күрүнелерни, делегейниң демниглелиг бүгү күштерин күжениишкиннерин угландырары кажангызындан-даа артык эргежок чугула болуп турар деп документиде демдеглээн.

Амгы делегейниң нарын айтырыгларын шиитпирлээр Совет Эвилели-биле, тайбыңга ынак бүгү чурттар-биле кады ажылдажылганы быжыглаар, чаагайжыдышкынның, улустарның айыы чок болгаш хамаарышпас чорууну политиказын чорудар сорулга-биле чайгылыш чок хөделир деп бадыткап шиитпирлиин Румыния Социалистиг Республиканың Национал Улуг хуралы бадыткаан.

КИЖИ ТӨРЕЛГЕТЕННИҢ САЛЫМ-ЧОЛУНУҢ ДУГАЙЫНДА САГЫШ САЛЫЫШКЫН

[illegible]

(ПМА).

АМГЫ ҮЕНИҢ ЧУГУЛА СОРУЛГАЗЫ

ВАШИНГТОН. (СЭТА). [illegible]

НХФ ТК-НЫҢ ПЛЕНУМУНУҢ РЕЗОЛЮЦИЯЗЫ

ЭЛЬ-ДЖАЗАИР. (СЭТА). [illegible]

ИКП ТК-НЫҢ ПЛЕНУМУ

РИМ. (СЭТА). Италияның Коммунистиг партиязының ТК-зының пленуму болган. Июнь 21-де болган административтиг соңгуулдаларның сөөлүнде чуртта политиктиг перспективалар дугайында ИКП-ниң удуртукчузунуң кежигүнү А. Натта илеткел кылган.

Христиан-демократтыг партияның ат-сураанның куду-жаан дугайында бадылааш-кынның түңнелдери херечилеп турар-дыр деп илеткелчи демдеглээн. Италияның коммунистери ылаңгыя Римге болгаш Генуяга улуг тиилелгени [illegible] Италияның Коммунистиг партиязы негеп турар.

Италияның чоокта чаа тургустунган чазаанга хамаарыштыр А. Наттаның демдеглээни болза [illegible]

Чаа чазакка хамаарыштыр политиказы ажыглап кылыр [illegible] деп, ол тургузар [illegible] чаа чазак-биле ажыл болгаш чогумчалыг харылзааны тургузарынга [illegible] деп илеткелчи демдеглээн.

Ынчалза-даа чаа кабинеттиң тургузуу болгаш составы таарымча чок болуп турарын демдеглээри эргежок чугула деп, А. Натта айыткан. [illegible]

Илеткелчи делегейниң чажык айтырыгларынга база доктаатан. Францияның чазаанга Францу Компартиязының төлээлекчилериниң [illegible] дээн.

Израильдиң Компартиязының Чиңгине секретарының медеглели

РИМ. (СЭТА). Кнессетке (Израильдиң парламентизинге) чоокта чаа болган соңгууларның [illegible]

КЕРЭЭЛЕР ҮРЭЭНИНГЕ УДУРЛАНЫЫШКЫН

ПАНАМА. (СЭТА). [illegible]

ХӨЙ УРУГЛАРЛЫГ ИЕЛЕРНИ «ИЕНИҢ АЛДАРЫ» ОРДЕН-БИЛЕ БОЛГАШ «ИЕНИҢ МЕДАЛЫ» МЕДАЛЬ-БИЛЕ ШАҢНААР ДУГАЙЫНДА

Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Чарлыы

[illegible]

КЫЗЫЛ ХООРАЙДАН

[illegible]

БАРЫЫН-ХЕМЧИК РАЙОНДАН

[illegible]

КЫЗЫЛ РАЙОНДАН

[illegible]

ЧӨӨН-ХЕМЧИК РАЙОНДАН

[illegible]

ИРАНДА БАЙДАЛ

ТЕГЕРАН. (СЭТА). [illegible]

ТОКИО. Амгы үеде япон онгуктарын [illegible] 10,6 миллион [illegible] турар болгаш [illegible] Японияда [illegible] 30—35 хар [illegible]

[illegible] Токиога [illegible]

ЧУРУКТА: [illegible]

Ван. КУЧКОНУН фотозу. СЭТА-ның фотохроникази.

МОСКВАЧЫНЫҢ ДЕЛГЕЛГЕЗИ

[illegible] РСФСР-нин культуразының [illegible] Чурукчулар [illegible] Москва [illegible] чурукчу Борис Никанорович Поповтуң ажылдарының хуудал делгелгези [illegible].

Чурукчу Б. Н. Поповтуң хуудал делгелгезиниң бир дугаар ажыттынганы тааварылга эвес. Чүге дээрге ол [illegible] удаа келгилээн. [illegible] анаа Тываның онзагай хевирлиг бойдузу, [illegible] кижилери баштай келген чылдарда-ла [illegible] ре таарышкан боор турар. Тыва чурукчулар оон талантының өөренип ап, [illegible] ол бүгүнүң дугайында чаңгыс эвес чуруктарны-даа чураан нар.

[illegible]

Борис Никанорович тыва чурукчулар хуңгүдээр, оон бедик мергежилдиг чурулга чо[illegible].

Борис Никанорович Попов Тывага чаңгыс эвес удаа кээп турган болганда, оон тургузукту ажыл-ижинин, алдар[illegible] кижилериниң дугайында чурулга [illegible] эвес. Чурукчунуң амгы делгелгезинде [illegible] бойдузу эвес, хөй санныг портреттерни-даа көрүп болур. Оларның аразында хөй санныг пейзажтар база бар.

Делгелгеге баштай кээп, ону сонуургап көрген кижилер Б. Н. Поповтуң Улуг-Хемниң, Тес-Хемниң болгаш [illegible] черлериниң бойдузунуң чараш будужунуң дугайында чуруктарын [illegible] үнелеп көргеннер. Москвачы чурукчу биске келгеш, барык бүгү районнарга барып, беш чылдарның маадырларын сонуургап, оларның хөй санныг портреттерин бижээн. [illegible] делгелгезинде Ү. Канданның, М. Черпниң, Б. Байындының болгаш өскелериниң-даа портреттерин көрүп болур. Б. Н. Попов республиканың улус [illegible] ның өске-даа сураглыг кижилерин база чурутулаан.

Чурукчу [illegible] бистиң эвес, хары база өске-даа областарның бойдузун, тургузукчу кижилерин чуруктарга [illegible] турар. Шаангыя оон хавас черниң дугайында чуруктары база солун. Б. Н. Попов кайда-ла барган болдур, ол черлерге [illegible] кижилериниң, оларның амыдырал-чурттакчызының дугайын ыяп-ла чураан чоруур. Ол Ада-чурттуң Улуг дайынының киржикчизи чораан, чурукчу-[illegible] Берлинни хостааш, ол дугайында элээн каш ажылдарны база кылган.

РСФСР-ниң [illegible] Москва чурукчу Б. Н. Поповтуң [illegible] бистиң республиканың [illegible] тааварылга эвес. Бистиң чурттуң [illegible] — [illegible] республикага ховар эвес аалдап кээп, тус черниң чурулга [illegible] харылзааларын ханыладып турарлар. Чогум-даа оон түңнелинде бистиң чурукчуларывыс Россия Федерациязынга болгаш [illegible] ринге удаа-дараа киржип бедик үнелелди ап келгеннер.

Чурукчу Б. Н. Поповтуң ажылдарының делгелгези кы[illegible] болгаш оларның аалчыларының-даа улуг сонуургалын [illegible].

Г. СУЗДАЛЬЦЕВ,
Тыва АССР-ниң алдарлыг чурукчузу.

КАНДИДАТТАРНЫ АДААРЫНГА БЕЛЕТКЕЛ

ОТТАВА. (СЭТА-ның корр. А. Меликян). Бо чылдың сентябрь 1-ден 13-ке чедир «Канаданың кубогу дээш» деп [illegible] Канаданың шилиндек командазының 34 кандидаттарының аттарын [illegible] «Канаданың кубогу» [illegible] Стив Пейн (Миннесота), Стив Штатт, Боб Гейни, Ги Лафлер (Монреаль), [illegible] (Сент-Луис), [illegible] онтон), Билл Барбер (Филадельфия), [illegible] Майк Босси, Брайан Троттье (Нью-Йорк) дээн ышкаш [illegible] тары база кирерлер. [illegible] (Торонто) болгаш [illegible] (Филадельфия) [illegible] шилиндек команданың составынга кирбес чадавас, чүге дээрге [illegible] үеде оларның кашпагай чоруу [illegible] аартааннар.

Канаданың шилиндек командазы август 10-дан эгелеп белеткенип кирипкен.

КАДЫКШЫЛДЫ ЭКИЖИДЕР

[illegible]

...ооң аарының төөгүзүн бижээн документ читкен турган. «Хоорайны интервентилер эжелеп алган, Петроград ашка болгаш соокка алысканы [illegible] биле бодунуң ханын халаска берген»— деп. В. Н. Шамов ооң дугайында чылыг [illegible].

ССРЭ-те хан бээрниң ад[illegible] баны кажан Москвага хан солуур кударының болгаш гематологияның [illegible] тургузу тургустунганда 1926 [illegible]

Кезер эмнелгеге кезиишкин үезинде, а берге[illegible] божаашкарга хан хөй херегле[illegible]тинер. [illegible] безин 10—12 литр донор ханының херегле[illegible]ээр. Аар хорааннанышкынга 15 литр, а препараттар кылырынга оон-даа хөй хан негеттинер. Амгы үеде хандан дыка хөй препараттарны кылыр апарган. Ол [illegible] — гаммаглобулин.

Ону улаанут, гепатит дээн [illegible] га удур эмнээшкини чорударынга дузалыг. Фабрикогея [illegible]

18 хар четкен кадык кижи [illegible] кижилер эмчиге ындала хыналданы эрттирер. Донорларның хары угда дужаа ханы 200 грамм. Ол хире [illegible] болгаш [illegible] болуп, бүгү байдалды сергедир. Донор кижи арага ишкин болбас. Бир эвес арага ишкен [illegible] аарыг кижиге эттиишес хораны бериш болур. Хан дужаар хүнүнде донорлар [illegible] [illegible] бээр. Кызыл крест ниитилели донорларның хөрек дем[illegible]

Л. КОМЛЕВА,
республиканың санитар чырыдылганың бажыңының инструкторы.

Айтырыңар. харыылап бээрэли

ПЕНСИЯНЫҢ ХЕМЧЭЭЛИ

Чаңгыс организацияга даштырлап ажылдаан ап турган шалының пенсия тыпсырда ажыл төлевиринге кирер салаар бе? Совхозка тур ажылдап турган үелериң нити күш-ажыл стажынга кирер бе? База айда 50 акша шалыныг кижиге пенсияны кайы хире хемчээлге тыпсыр ирги?

Ч. Э. САДЫВАА.
Улуг-Хем районнуң Ак-Тал суур.

[illegible]

А. АЖИ,
Профсоюзтарның тыва обласы чөвүлелиниң юрист-консультантызы.

СТУДЕНТ ЧАЙНЫҢ АДРЕСТЕРИ

Чеди чүс муң совет студентилер болгаш делегейниң 100 чурттарындан ССРЭ-де кээп өөренип турар чеди муң аныы дагтыныы студентилер СЭКП-ниң XXVI съезиниң аттыг Бүгү-эвилелдиң студентилер отрядының составынга он бирги беш чылдың эш чугула тудуглаарынче чорупн турар.

ПМА-ның корреспондентизи Юрий ШПАК СЭКП-ниң XXVI съездизи аттыг Бүгү-эвилелдиң студентилер отрядының командириниң оралакчызы, комиссар Роза КАСАЕВА-биле чугаалашкан.

— Студентилериңиң чаа беш чылы өгелээн деп чугаалап болур. А эрткен беш чылдың түңнелдери кандыг болганыл?

— Совгу беш чылдар дургузунда Бүгү-эвилелдиң студентилер отрядынга күш-ажылчы үшкү семестрини [illegible] Оларның бир кезии тудугларга база бир кезии дужут [illegible]

[illegible] дээ ажыл-агыйының тускай эртемнериниң [illegible] Машиналарның, саалда операторларының, кыргыакчыларының [illegible] күш-ажылчы семестрин 40 муң хире студентилер эрттирер.

[illegible]

— Студентилер отрядтарын интернационализмниң школазы деп адап турары анаа эвес-ле болгай. ССРЭ-ниң дээди өөредилге черлеринде өөренип турар 25 муң хире дашты студентилер онгу беш чылдың чылдарынга совет аныяктар-биле кады студентилер отрядтарынга киришкен. А бо чылын дашты студентилер кайнаар баарыл?

[illegible]

(ПМА).

ИЮЛЬ 10-ДАН 12-ГЕ ЧЕДИР ТЕЛЕВИДЕНИЕ

ИЮЛЬ 10-ДА
БИРГИ ПРОГРАММА
МОСКВАДАН

8.00 — «Үе». Информастыг программа. 8.40 — Эртенги гимнастика. 9.05 — **«Амыдыралдың шугуму».** Хөй сериялыг уран-чечен телефильм. 2-ги серияз. 10.10 — **«Билдинигирдаа болза, эдептиг».** 11.10 — **«Апсны-67»** деп ыры-хөгжүм [illegible] (Абхазия АССР). 11.25 — Телемедээлер (орус дылга). 12.30 — [illegible] 14.15 — Чапсар. [illegible]

[illegible] өскүдерин оралдажып турар [illegible] ның дугайында документалдыг фильм. 19.55 — **«Амыдыралдың шугуму»** дээр хөй сериялыг уран-чечен телефильмниң [illegible] 3-кү сериязы. 21.00 — «Үе». Информастыг программа. 21.35 — Зеленая Гура (Польша Улус Республиказы) [illegible] концерти. 22.35 — **Бөгүн делегейде.** 22.50—23.50 — «Дивертисмент». [illegible]

МОСКВАДАН

19.00 — **«Кино аян-чорукчуларының клуву».** 20.00 — **«Тамчыктыг удумар чаштар». «Валя» угбай чугаалап тур».** 20.15 — **«Таныш адыгаарг».** [illegible] 21.00 — «Үе». Информастыг программа. 21.35—23.30 — **«Сиген кыргыжы** [illegible]

ИЮЛЬ 11-ДЕ
БИРГИ ПРОГРАММА
МОСКВАДАН

8.00 — «Үе». Информастыг программа. 8.40 — Эртенги гимнастика. [illegible]

Ю. А. Летуновтуң беседазы. 17.25 — П. И. Чайковскийниң [illegible] лауреады М. Плетнев күүседир (фортепиано). 17.50 — **«Үш, ийи, бирээ, поль...»** Документалдыг телефильмниң баштайгы көргүзүү. Израильге, Мурнуу Африка Республиказы, [illegible] тургузунуның дугайында. Автор — политиктиг тайылбырлакчы В. Дунаев.

18.45—19.00 Чапсар.

19.00 — **«Цирнте бичии** [illegible]

«Тамчыктыг удумар. чаштар». «Үш мимутер». 20.15 — [illegible] чогаал ажылының аныяктары. 21.00 — «Үе». Информастыг программа. 21.35—23.45 — **«Пугина».** Уран-чечен телефильм 1-ги болгаш 2-ги сериялары.

ИЮЛЬ 12-ДЕ
БИРГИ ПРОГРАММА
МОСКВАДАН

8.00 — «Үе». Информастыг программа. 8.40 — Күш-культура мергежилгелери. 9.05 — **«Юность»** ансамбльдиң ооны [illegible]

[illegible] деп телефильмниң баштайгы [illegible] (Италия). 21.00 — «Үе». Информастыг программа. 21.35 — Чиик атлетикага чурттар аразының ужуражыышкыны. ССРЭ-ниң болгаш АКШ-тың шилиндек командалары. 22.45—23.25 — **«Кежээки аялгалар».** [illegible]

ИЙИГИ ПРОГРАММА
МОСКВАДАН

14.20 — **«Билдинигир-даа болза, эдептиг».** 15.20 — Спорт программазы. Сүже шураар [illegible] ССРЭ чемпионады Тбилисиден дамчыдылга. [illegible] чемпионады. Польшадан дамчыдылга. 16.35 — **«Челээш».** Улус [illegible] IV делегей фестивалы. Сирия. 17.00 — **«Ийи капитан».** Уран-[illegible]

[illegible] 23.40 — Футболга ССРЭ чемпионады **«Торпедо»—«Динамо».** (Москва). [illegible]

[illegible]

Агаар

[illegible] республикага ыкар бо[illegible] [illegible] хаттың дүргени секундада 7—9 метр чедер. Агаарның температуразы 28—33 градус чылыг болур.

[illegible] Мурнуу-Бажыын [illegible] хаттың дүргени секундада 7—9 метр чедер. Агаарның температуразы [illegible]—32 градус [illegible].

Редактор В. С. ШАРАВИИ.

[illegible]

ИЮЛЬ 8-ТЕ

«НАЙЫРАЛ»: [illegible]

«ПИОНЕР»: [illegible]

«ВОСТОК»: [illegible]

«КАА-ХЕМ»: [illegible]

«ЧАПГЫ КИНОТЕАТР»: **«Бөрүүзү чок»** (2 сериялыг) 14.00, 16.40, 19.30 [illegible]

Редакцияның адрези: Кызыл, Щетинкин-Кравченко кудумчузу, бажың № 3. ТЕЛЕФОННАРЫ: Редакторнуң 2-24-63, редакторнуң оралакчыларының 2-35-24, 2-31-75, харыысалгалыг секретарьның 2-23-35, секретариаттың 2-23-35, партийжи амыдырал болгаш совет тургузуг килдистериниң 2-37-13, пропаганда килдизиниң 2-31-75, культура килдизиниң 2-23-54, көдээ ажыл-агый килдизиниң 2-21-47, үлегер килдизиниң 2-31-75, сагаа килдизиниң 2-41-27, информация килдизиниң 2-20-60, корректорларның 2-27-41, бухгалтерияның 2-12-45, солун келбейн барганда 2-32-75 телефонче долгаар.

Тираж 17866.

СОЛУН НЕДЕЛЯДА 6 КАТАП ҮНЕР

Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Ном үндүрер чер, полиграфия болгаш ном садыгның херектериниң талазы-биле эргелелдиң типографиязы (Кызыл, Щетинкин болгаш Кравченко кудумчузу, бажың № 1). ТС—[illegible]

Бүгү чурттарның пролетарийлери, каттыжыңар!

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

№ 159 (11657) | 1981 чылдың июль 9, четверг | 1925 чылда үндезилеттинген | Өртээ 2 көп.

СЭКП обкомунуң III пленумунуң дугайында

ИНФОРМАСТЫГ ДЫҢНАДЫГ

Дүүн Кызылга, Политиктиг чырыдыышкын бажыңынга, СЭКП Тыва обкомунуң III пленуму болуп эрткен. Кызыл хоорайның болгаш районнарның партия, совет, профэвилел, комсомол ажылдакчылары, районнарның кодээ ажыл-агый эргелелдериниң начальниктери болгаш совхозтар директорлары, чамдык министерстволарның болгаш ведомстволарның удуртур ажылдакчылары ооң ажылынга киришкен.

Пленумну СЭКП ТК-ның кежигүнүнге кандидат, СЭКП обкомунуң бирги секретары **Г. Ч. Ширшин** ажыткан.

«СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары эш Л. И. Брежневтиң айтышкыннарынга болгаш бөдүүн база чүлүктүг мал чемнерин белеткээриң көвүдедир талазы-биле СЭКП ТК-ның доктаалынга дүүштүр республиканың партия, совет болгаш кодээ ажыл-агый органнарының сорулгаларының дугайында» айтырыгны пленумга чугаалашкан.

Ол айтырыг талазы-биле илеткелди СЭКП обкомунуң ийиги секретары **П. И. Кравченко** кылган.

Илеткел талазы-биле СЭКП Барыын-Хемчик райкомунуң бирги секретары **Ш. П. Куулар**, Кызыл районнуң «Тиилелге» совхозунуң директору **В. О. Оюн**, Тыва АССР-ниң кодээ ажыл-агый министри **И. Г. Лавриненко**, Эрзин районнуң «Чаа орук» совхозунуң хойжузу **Б. С. Дупчен**, СЭКП Чөөн-Хемчик райкомунуң бирги секретары **И. М. Сувандии**, Тыва АССР-ниң мелиорация болгаш суг ажыл-агый министри **В. П. Сургутанов**, улус депутаттарының Каа-Хем район Совединиң күүскомунуң даргазы **Ш.-Б. Х. Серээдар**, Тываның кодээ ажыл-агый дуржулга станциязының механизатору **И. П. Оглезнев**, Кодээ ажыл-агыйның бүдүрүлге-техниктиг хандырылгазының талазы-биле Тыва АССР-ниң күрүне комитединиң даргазы **С. М. Мешкорудников**, Улуг-Хем районнуң «Улуг-Хая» совхозунуң кол зоотехниги **Б. С. Седей**, СЭКП Тес-Хем райкомунуң бирги секретары **П. Д. Дамба-Хуурак**, Тараа продуктуларының бүдүрүлге эргелелиниң начальниги **С. М. Неделин** олар пленумга санал берген.

Пленумга СЭКП ТК-ның кежигүнүнге кандидат, СЭКП Тыва обкомунуң бирги секретары **Г. Ч. Ширшин** делгеренгей чүве чугаалаан.

СЭКП обкомунуң пленуму чугаалашкан айтырыг талазы-биле доктаал хүлээп алган. Бөдүүн болгаш чүлүктүг мал чемнери белеткээриниң бүгү аргаларын ажыглаар талазы-биле партия, совет, кодээ ажыл-агый органнарының, профэвилел болгаш комсомол организацияларының сорулгаларын ында тодараткан.

СЭКП-ниң XXVI съездизиниң шиитпирлерин күүседир талазы-биле СЭКП обкомунуң план-хемчеглерин пленум бадылаан.

МАЛ ЧЕМИНИҢ БЕЛЕТКЕЛИ — ХҮННҮҢ ДАИЫНЧЫ СОРУЛГАЗЫ

СЭКП обкомунуң ийиги секретары П. И. КРАВЧЕНКОНУҢ илеткели

[illegible]

ЧОННУҢ БҮЗҮРЕЛИН БАДЫТКАВЫШААН

РСФСР-ниң Дээди Совединиң сессиязы

СЭКП-ниң XXVI съездизиниң шиитпирлеринге холбаштыр улус депутаттарының Советтериниң сорулгаларының дугайында СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнүнге кандидат, РСФСР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы депутат **М. С. Соломенцевтиң** илеткелиниң талазы-биле санал бериишкиннери эгелээн.

[illegible]

(СЭТА).

МАЛ ЧЕМИНИҢ БЕЛЕТКЕЛИ — ХҮННҮҢ ДАЙЫНЧЫ СОРУЛГАЗЫ

(Төнчүзү. Эгези 1-ги арында).

[illegible] тарымынче [illegible] салыр херек. Ол мал одарладырынга болгаш сиген дагланы бүдүреринге херек эң эртеги [illegible] бээр, дыка хөй культураларны мурнай тарыырынга тааржынчалыг ээн тарааа болуп турар болгаш ол бөк унуштар-биле кужениишкинниң [illegible] массазын, хоразуну ыяттыг үрезиннен [illegible] турар. Ол үнелиг [illegible] тарыырга шөлдерин эң чоокку үеде 10 муң гектар чедирери эргежок чугула.

Кончуг үнелиг, үстүг болгаш мал чеми культура — рапс. Оон үрезиннеринде 40—50 хуу чедир үс 21 хуу белок бар. Вика-суле холуксаалыг мал чеминиң единицазынга деңнежир ногаан массазы рапс берип турар. Ол унушту чүгле белогу хөй дээш эвес, харын чүлдү, ээн хайымчалы, клетчатказының эвээш болуп турары дээш база аажок үнелел турар. Оон ногаан массазын немелде чем-ге, мал одарладырынга, силос белеткээринге, борбаанддыр [illegible] сиген дагааны [illegible] болбаазырадырынга [illegible]

эртер черлерн чедир түргүстүн [illegible] Суггаттыг [illegible] ла түр-биле [illegible] тынган, а кандаашкынныг чыылдарда [illegible] хөй [illegible] турар [illegible] 22 муң гектар [illegible] суггаарыглыг [illegible] турар [illegible] чүгле 8.3 муң гектар суггар тынып турар.

Суггаттыг черлерниң чедир ажыглаттынмайн турары — суггарылганың чурумун хамыкан турарында. [illegible] агыйларда суггарылганы чорударының хүресадзын, чурумун сагывас чорүктар бар. Оон-биле кады чамдык ажыл-агыйлар суггарылганы харын даа чүгле чангыс катап чорудуп, оон [illegible] контрольдавайн турары таарышпас. Ол кожуунда «Кызыл-тааръ», «Тес-Хем», СЭКП-ниң XXII съездизи аттыг, Тока аттыг, «Дөң-Терек» [illegible] «X Улуг хурал» совхозтарга хамааржыр. Ажыл-агыйларда черниң өл-шыгын хынап, хайгаараар лабораториялар чок [illegible] суггарылганың шынарын кошкак контрольдап [illegible] турары база [illegible]

[illegible]

Совет-моол найырал айы

чорул тур

МААДЫР ГИВААННЫҢ ЭЖИ

Хе-шагнын байдалы ... 1947 чылдың ... айында Пэлжээ арат ... [illegible] Ол уеде агелзэш, чурттуң барыын кызыгаарынга ... [illegible] эртирер болган.

Олар Байтагдын артыы талазында ады чок бедигээжиге турумчуп, ... [illegible] кызыгаарын камгалап турганнар.

[illegible]

1948 чылдың чеди айының [illegible] ...

Ол чорук кызыгааржыларга [illegible] ... кужун ... [illegible]

Каш хонук эртгенде, бир хүне Даваадорж, Тэгшээ, ... [illegible] ... кайгымала шериг хөй дайзыннар кел чорлар деп медээлээн.

Олар аъттарын чажырып... [illegible]

Сагналдавшыжан, ... [illegible]

Пэлжээ ийи шериг-биле кады мурнап чорупкан, ... ужу эжениң огу ... калган болган.

Дайзын ... [illegible] ... олар боттарынга гранаталарын ... [illegible] ... дайзыннар-биле кады өлгеннер.

Немелде күш келгенге, дайзын дезип чорупкан. Тулчуушкунга салбыр командири ийи шериг-биле кады өлген чыткан.

[illegible] ... маадыр болган Х. Даваадорж, Б. Тэгшээ, Б. Гиваан оларның [illegible] ... болган.

Оларның чаңгыс салбырында эжи Пэлжээ ынак эштеринин үргүлчү сактып чоруур.

Тэгшээ ... [illegible] Даваадорж-даа ... деп мактаар турганнар.

Гиваан болза ... [illegible] ... салбыр ... турган.

[illegible]

— Баатаржылар ... [illegible]

[illegible] ... Пэлжээ диваан: ... — деп сезиктен.

Халхан-Хүрээ шак ... болганда, эскадронну тывар черинге ... Пэлжээ командирниң ... дамчыдып берген.

[illegible]

Чоң ортузунга алдаржаан Чойжилсүрэнтийн Пэлжээ ... [illegible] ... «Чаа орук» ... [illegible] ... эрес-маадыр дайынчы эштерин сактып туралап олурар.

Х. ЦЭВЭГМЭД.

Очулдурган Г. Санчаа.

БӨМБҮРЗЕКТИҢ СУДАЛЫ

СЭТА болгаш ПМА: кыска дыңнадыглар, тайылбырлар

ДОЛУ ДЕТКИИШКИН

ПРАГА. (СЭТА). «Делегейниң парламентилеринге болгаш улустарынга» ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Байдырылы Совет Эвилелиниң Чер кыйыынга тайбың ... [illegible] ... ЧКП ТК-ның органы «Руде право» солуну онзалап демдеглээн.

[illegible] ... ол солун мурнуку чуул бижээш, ол документизинге Совет Эвилели кижиниң кол эргезин — тайбының байдалдарынга чурттаар эргезин ... [illegible]

[illegible] ... улуг масалар улам ... «Руде право» ... [illegible] ... Европа ... [illegible] ... Барыын Европага ... [illegible]

ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Байдырылы ... [illegible]

[illegible]

ВАРШАВА. (СЭТА). «Делегейниң парламентилеринге болгаш улустарынга» ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Байдырылын Польша Улус Республиканың солун бүгүн деткип ... [illegible]

[illegible]

КОММУНИСТЕРНИҢ МЕДЕГЛЕЛИ

ПАРИЖ. (СЭТА). Францияның улузунуң ... [illegible] ... Национал хуралда Француз Коммунистиг партиязының ... [illegible]

[illegible]

БЫЖЫГ НАЙЫРАЛ

АУДР-ның ... [illegible] ... НХФ ... [illegible] ССРЭ-ге ... [illegible]

[illegible]

Игорь МАРКОВ,

ПМА-ның тускай корр.

Эль-Джазаир.

АКЫ-ДУҢМА ЁЗУЗУ

[illegible]

ВСР-ның ... [illegible]

[illegible]

Б. БОРИСОВ

(ПМА).

Ө Ө Р У П ЧЕТТИРИИШКИН

ХАНОЙ. (СЭТА). [illegible]

[illegible] ... ВСР-ның ... [illegible] ... солурун ол солун демдеглээн.

РЕАКЦИЯ КЕДЕРЕП ТУРАР

[illegible] ... Грецияның камгалал министерниң ... [illegible] ... чарлаан. Оон дараазында ... [illegible]

[illegible]

Янис ЛИЧОС,

грек журналист.

(ПМА).

ГФР. Бүдүрүкте ... [illegible] ... ажылчыннар ... [illegible] ... дуза ажылчы чоннарның негелдези ... [illegible] ... шилчип бар чыдар.

ЧУРУКТА: Нюрнбергте металл былыр ажылчыннарның плакадында ... [illegible] ... олар боттарының уттун алыр ужурлуг деп бижээн.

СЭТА-ның фотохрониказы.

◆

Америк флоттуң хара турагызында ажылдаашкынынга Японияның улус-даа, амыдаа чурттакчылары ам-даа удурланмышаан.

ЧУРУКТА: Токиога болган ... [illegible]

Джапан — пресс-СЭТА-ның фотозу.

ХӨЙ УРУГЛАРЛЫГ ИЕЛЕРНИ «ИЕНИҢ АЛДАРЫ» ОРДЕН-БИЛЕ БОЛГАШ «ИЕНИҢ МЕДАЛЫ» МЕДАЛЬ-БИЛЕ ШАҢНААР ДУГАЙЫНДА

Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Чарлыы

(Төнчүзү. Эгези № 158 «Шында»).

Беш уругну божаан болгаш кижизиткен иелерни «Иениң медалы» медальдың II чергези-биле.

Валентина Меңнер-ооловна Багай-оол—«Х Улуг Хурал» совхозтуң ажылчыны.

Нина Седен-ооловна Ондар —«Шамбалыг» совхозтуң ажылчыны.

Ойлупа Опаевна Ондар — [illegible] совхозтуң ажылчыны.

Зоя Монгушовна Сарыг-оол—«Х Улуг Хурал» совхозтуң ажылчыны.

Антонина Андреевна Седых —Терлиг-Хая суурда ог-бүле ээзи.

ӨВҮР РАЙОНДАН

Сес уругну божаан болгаш кижизиткен иелерни «Иениң алдары» орденниң II чергези-биле.

Белек Салчаковна Айныш— «Кызыл Тук» совхозтуң ажылчыны.

[illegible] Долгар — «Кызыл Тук» совхозтуң ажылчыны.

Раиса Тумат овна Дослан — «Торгалыг» совхозтуң ажылчыны.

Чеди уругну божаан болгаш кижизиткен иелерни «Иениң алдары» орденниң III чергези-биле.

Чанзанмаа Бурбуевна Монгуш — Хандагайтының харылзаа бөлдиминиң ажылдакчызы.

Саве Дакай-ооловна Тумат — «Торгалыг» совхозтуң ажылчыны.

Алды уругну божаан болгаш кижизиткен иелерни «Иениң медалы» медальдың I чергези-биле.

Тамара Кеңиң-ооловна Донгак — «Торгалыг» совхозтуң ажылчыны.

[illegible] Куулар — «Коммунизмче орук» совхозтуң ажылчыны.

[illegible] Саая [illegible] Монгуш—«Коммунизмче орук» совхозтуң ажылчыны.

Досумаа Биче-ооловна Ооржак — «Кызыл Тук» совхозтуң ажылчыны.

[illegible] Ооржак — «Кызыл Тук» совхозтуң ажылчыны.

Шериг-оол Очуровна Саая — «Кызыл Тук» совхозтуң ажылчыны.

Уйнук Монгушевна Сыннак — «Торгалыг» совхозтуң ажылчыны.

Анфиса Чаш-ооловна Түлүш — Чаа-Суур ортумак школазының башкызы.

Зоя Чамыяновна Түлүш — Хандагайтының ясли-садының ажылдакчызы.

[illegible] Түлүш— «Торгалыг» совхозтуң ажылчыны.

Беш уругну божааң болгаш кижизиткен иелерни «Иениң медалы» медальдың II чергези-биле.

Елизавета Отаң-ооловна Донгак — «Торгалыг» совхозтуң ажылчыны.

Валентина Сонамовна Монгуш — «Коммунизмче орук» совхозтуң ажылчыны.

Сотина Монгушовна Монгуш — Хандагайты суурда ог-бүле ээзи.

Галина Алдын-ооловна Хуурак — Чаа-Суурда ог-бүле ээзи.

Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы М. МЕНДУМЕ.

Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Секретары Н. БОЛДУ.

Кызыл хоорай

1981 чылдың июнь 26.

ССРЭ-НИҢ КҮРҮНЕ ШАҢНАЛЫНГА КИИРЕРИ-БИЛЕ

«Апрельдиң ийи хүнү. Революция дугайында репортаж», «Рафаниның хаглары...», «Афганистан. Изиг ыяш», «Өскерлиичи чорук» деп документалдыг телефильмнериниң сценарийлериниң автору Ф. М. Сейфуль-Мулюковту ССРЭ-ниң Күрүне шаңналынче киирген. Ол фильмнерни ССРЭ-ниң Күртелерадиозунуң «Экран» деп чогаадыкчы каттыжыышкыны бүдүрген.

В. САВОСТЬЯНОВТУҢ фотозу.
СЭТА-ның фотохрониказы.

ФЕСТИВАЛЬДЫҢ ЧЕДИИШКИННЕРИ

КЫЗЫЛГА болган республиканың бирги хөөмей фестивалы улустуң уран чүүлүнүң эстетиктиг сайзыралын, күсселдиглерин [illegible] деңнелиниң өскенин, эрте-бурунгу улусчу музыка культуразының [illegible] турарын херечилээн. Коммунистиг [illegible] ганы улам шыңгай сайзырады [illegible] культура [illegible] деткимчени ап турарын фестиваль көргүскен «Совет Эвилелинге [illegible] тускайлан [illegible] культуразы өзүп, сайзырап турары кайгамчык өөрүнчүг-дүр [illegible] салгал дамчып келген культура эртинезин чаа чадаже көдүрлүп турарын Совет Тывада эртип турар бо байырлалдан көрдүвүс» деп, жюри кежигүннери — ССРЭ-ниң Композиторлар [illegible] фольклор комиссиязының кежигүнү, музыковед И. Богданов, Новосибирск консерваториязының доцентизи Б. Чернов олар фестивальдың [illegible] үндүрүп, бедик үнелелдн берип демдеглээннер.

Ыры аяны-биле каастап тургаш, хөөмейниң хөй үнге шын күүседириш Чөөн-Хемчиктиң «Сыгырга», Барыын-Хемчиктиң «Элиски» ансамбльдери көргүскен. Оларның музыка үдуртукчулары Ондар Бичеоол, Моңгуш Манчын-оол боттарының профессионал билиин [illegible] улуг идегелди берип турар. Чаптанчыг чараш [illegible] этнографтыг [illegible] хөөмейниң композициязы-биле [illegible] улус өөредилгезиниң [illegible] Ондар Маржымаа [illegible]-Тайга школазының «Саржылг» ансамбли көрүкчүлерни магадаткан.

11-12 харлыг оолдар Альберт Ондар, Орлан Моңгуш [illegible] ансамбльдн улам деткээннер. Үргүлдениң «Таак-таак», «[illegible]» деп ыры [illegible] комуска аян тудары — удуртукчузунуң боттандыгы мергежилин көргүскен.

Өвүрде хөөмейниң сайзыраарынга Николай Моңгуш болгаш сураглыг хөөмейжи Кызыл-оол Саина [illegible] тура [illegible] «Малачин» ансамбль лауреат [illegible] тускайлан күүселде аяны дээш хүндүлел [illegible] шаңнаткан.

Барыын-Хемчиктиң [illegible] Даниил Хомушку, Саая Хунай-оол, Хомушку Далар-оол үш үнге дыка чараш хөөмей [illegible] база-ла шаңналга киргеннер.

Фестиваль аныяк мастерлерниң тодаргай өзүлдезин көргүскен. Ыры өзүнүң бедиин [illegible] хөөмейниң сарыг-[illegible] байлак хевирлерин, чогуур сцена культуразын Моңгуш Лазо (Бии-Хемде «Кызыл тараачын» совхозтуң механизатору) барык эки үлегер кылдыр көргүскеш, лауреат атка төлептиг болган.

Үр чылдар иштинде болуу[illegible]ның түс чогаадыкчызы-биле хөөмейге үлегер кылдыр тургусканы. «Дамырактар» деп күүселдезин ыяш-биле уран [illegible] Кара-Сал Ак-оол лауреат атты чедип алган. Тыва хөөмейниң классиктиг хевирлери сыгыт «Агып баткан Алаш» [illegible], борбаң, эзеңгилээр, хөөмей, каргыраан (хову каргыраазы, кожагар каргыраазы) сураглыг мастер Ооржак Хунаштаар-оол (муругуу [illegible]) арай-ла сулараан дээш болза-даа) эки күүсеткеш, Тыва республиказында болган бирги хөөмей фестивалының лауреады деп бедик атты хөй лауреат аттарынга немей алган.

ХЕМЧИК бажының хоочун каргыраа хөөмей [illegible] комус болгаш дамбыра-биле мергежилдиг каастап, шимеп тургаш Дмитрий Очур (Кызыл хоорай, шок артизи), бир [illegible] чараш композиция кылгаш, Сат Мар-оол (Тээли [illegible]) [illegible] тайгаачы, Бөрээлиг Бовис Коков сугтар лауреаттар болганнар.

Фестиваль «Хөөмей — найыралдың ыры болзун» деп [illegible]. Кожавыс акы-дуңма Моолдуң төлээлери Эжээ Тойвгоо (Убса-Нурдан аныяк малчын), Чулуун Менсаа (хой кыргыыр черниң механиги) сыгыт-хөөмейге чергелештирип тургаш, «Моол дугайында» ырыны делгем арыг үннери-биле ховуг [illegible] күүсеткеш, лауреаттар болганнар.

Бистиң үттүндүрүп бар чыдар шоорга (кураайга) сылдар улустуң аялгаларын уяңгы [illegible] Уфаның уран чүүл институдунуң курай салбырыныда [illegible] курстуң студентизи Ильмурат Ильбаков лауреат болган.

Аныяк күүседикчилер Геннадий Гумат (Өвүр), Олег Ондар (Чадаана) хөөмейниң сыгыт [illegible] бедик мергежилин артистиг [illegible] Ол ийи даңгаттарның моон соңгаарты [illegible] профессионал [illegible] тывызып [illegible] жюриниң чамдык кежигүннери саналдаан. Оларның кайызы-даа бо фестивальдың тывыы болганнар. Каргыраа [illegible] «Тере-Хөл» совхозтуң механизатору Сарыглар [illegible].

[illegible] хоме үн-биле күүседип тургаш шаамен-биле удаан [illegible] [illegible] уран [illegible] билбес суртаалчызы Ондар [illegible].

Севек Алдын-оол (Мугур-Аксы [illegible]), Моңгуш Артис-оол (Кызылдың [illegible] сургуулу) сыгытты элээн чедиишкинниг күүсеткеннер.

Чөөн-Хемчиктиң [illegible] Николай биле Виктор Куулар хөөмейжилериниң [illegible] ог-бүле дуэдин, Кызыл районнун (Шамбалыгдан) келген Виктор Моңгуш сыгыт, хөөмейниң бажы-биле үнеп күүседир аргазын, Улуг-Хемден Гумат Кара-оол оон-баштактыг эрес бараалгатканнар. Фестивальга Чөөн-Хемчик, Барыын-Хемчик, Улуг-Хем, Өвүр районнар эки белеткенип, идепкейлиг киришкеннер. Бүгү районнардан өскээртен келген аалчылар-биле катай 115 кижи [illegible] Ниитизи-биле эки [illegible].

ХӨӨМЕЙ уран чүүлүнүң [illegible] айтырыгларын болгаш ону суртаалдаарынга тураскааткан эртем-практиктиг конференция дараазында фестивальда Даг-Алтайның, Кара-Калпактың, Моолдуң болгаш өске-даа республикалар, областарның [illegible] делгемчидир салбыртылган [illegible] болган-ла [illegible] байыраатиерни чаңнап болдурары, ССРЭ-ниң [illegible] тарынга ырның бо тускайлан хевирин [illegible] ырның атлазын ону өөренир шинчилээрин үнге-сеткилин [illegible] румчударын, — музыка училищелеринге хөөмейжилер мергежилн бедидер курстар ажыдарын. Конференцияның эртем материалдарын [illegible] кылдыр үндүрерин дээш өске-даа ажыктыг саналдарны [illegible] кылган.

Конференцияның ажылынга 12 туская эртемниглер киржип, ажыктыг илеткелдерни, [illegible] кылган.

Ч. КУУЛАР

республиканың Улусчу чогаадыкчы болгаш культура-чырыдыышкын талазы-биле эртем-методиктиг төвүнүң кижис эргелекчизи, фестивальдың жюри кежигүнү.

ТЕЛЕВИДЕНИЕ

ИЮЛЬ 9-ТА

БИРГИ ПРОГРАММА

МОСКВАДАН

программа. 8.40 — Эртенги гимнастика. 9.05 — «Амыдыралдың шугуму». Хөй сериялыг уран-чечен телефильм. [illegible] серия. 10.10 — «Ыры кижи-биле кады артар». 10.55 — Документалдыг телефильмнер программазы: «Кедээ [illegible]», «Эстафетаны дамчыт». 11.21 — Телемедээлер. 11.30 — 14.15 — Чапсар. 14.15 — Телемедээлер. 14.35 — «Сээн күш-ажылың — сээн белениң». Кинопрограмма: «Наташа», «Орук», «Ужугар Яков». 15.20 — Чурттар аразының конкурузунуң лауреадынга. А. Корсаков ойнаар. 11.35 — Н. Некрасов — «Орус херээженнер». 16.05 — «Заборье» [illegible] деп уран-чечен телефильмниң баштайгы көргүзүү. 17.10 — «Амыдырал — [illegible] сагыш салыр чүүлүр». 11-ги беш чылда амыдыралга [illegible] дугайында. 17.40 — Моолга улусчу революцияның тиилээниниң 60 чылынга. «[illegible]». (ССРЭ—МАР).

КЫЗЫЛДАН

18.30 — Телемедээлер. 18.40 — Телемедээлер (орус дылга).

МОСКВАДАН

18.45 — Бөгүн делегейде. 19.00 — ССРЭ-ниң улустуң [illegible] ансамбльның ою. 19.25 — «Дем каттыжылганы». Тележурнал. 19.55 — Хөй сериялыг уран-чечен «Амыдыралдың оруу» деп телефильмниң баштайгы көргүзүү. 2-ги сериязы. 21.00 — «Үе». Информастыг программа. 21.35 — 23.00 — ССРЭ-ниң улустуң артизи Ю. Гуляевтиң болгаш Төп телевидениениң база Бүгү-эвилел радиозунуң орус улустуң инструментилиг үлегерлиг оркестрниң концерти. Төнчүзүнде — Бөгүн делегейде деп информастыг үндүрүлге.

ИКИГИ ПРОГРАММА

12.00 — Уругларга фильм «Улуг удурланышкын». Уран-чечен телефильм. 1-ги сериязы. 13.05 — «Оларадан тургузуп алыры бе». Музыкалыг телефильм. 14.25 — «ПТУ чүү чүвеге база чаңчаар өөредир». Ленинград хоорайның № 48 ОПТУ-зу. 14.55 — «Горизонт». Ленинградтан дамчыдылга. 16.00—18.00 — Чапсар.

КЫЗЫЛДАН

18.00 — Уругларга фильм. 18.15 — «Делегей байдалының [illegible]». 18.30 — Телемедээлер. 18.40 — Телемедээлер (орус дылга). 18.45 — «СЭКП-ниң XXVI съездизиниң шиитпирлери — амыдыралда». 19.05 — «Бойлаан херээ». Телефильм. 19.20 — «Моолга улусчу революцияның тиилээнинден бээр 60 чыл болганынга». 19.50 — Документалдыг фильм.

МОСКВАДАН

20.00 — «Тамчыктыг ужнар, [illegible]». «Үш өңнүктер». 20.15 — Чиңге атлеттер сезонунуң кол чарыштарының мурнуу чарыштаа Братиславадан дамчыдылга. 20.45 — «Улустуң ырлары». 21.00 — «Үе». Информастыг программа. 21.35 — 22.40 — «Алдын эдискилер». Уран-чечен телефильм.

КИНО

ИЮЛЬ 9-ТА

«НАЙЫРАЛ»: «Мария Мезичниниң хааржакчыгажы» 9.30, 11.20, 13.10, 15.00, 16.50, 18.40 (узаткан), 21.20 шактарда.

«ПИОНЕР»: «Соолгу маңнаашкыннар» 9.30, 14.10, 18.40. «Киночымыңдыы» 11.20. «Үжен үш хай-бачыт» (2 сериялыг) 16.00, 20.40 шактарда.

«ВОСТОК»: «Дүне болган таварылга» 15.00, 16.50, 18.40, 20.30 (узаткан) шактарда.

«ЧАЙГЫ»: «6000 километр дургузунда көргүүшкүн» 14.00, 16.00, 18.00, 20.00 шактарда.

«АЛ-ХЕМ»: «Али Бабаның болгаш дортен дээрбечиниң ужуралдары» (2 сериялыг) 15.00. «Меңги-чаагай, полмейжи» 18.40, 20.50 шактарда.

ТӨРЭЭН ЧЕРИМ КААЗЫН КӨРГЕШ...

Кызылга мен 1943 чылдан бээр чурттап келдим. Оон бээр хоорайывыс магалыг-ла өзүп сайзыраан-дыр. Чоокку үеде Улуг-Хемниң эриин дургаар [illegible]-биле шывар, таарыштыр кылыр дугайында солундан материалдыы-даа номчудум. Ол [illegible]-дүр. Хоорайывыстың кудумчуларында теректер, талдар, шивилер, хадылар өзүп үнүп, ону улам-на чараш кылдыр каастап турар-дыр. Чоңураа чечектелип турда, кудумчулар, парыктыыс кайы хире чараш ийик. Төрээн чериниң каазын көргеш, шынап-ла кижиниң өөрүшкүзү хайныгып келир.

Улуг-Хемниң кежидир көвүрүгнүң аксында база бир парк иемешкен. Ол дээрге хоорайның чурттакчыларының холу-биле тарып олурткан ыяштары ол-дур. Аңаа чоруурга, сериин, чыды чаагай. Ол чоогунда чурттап турар болгаш эртем, кежээ аңаа серүүстээринге аажок ынак мен. Төрээн бойдусту камгалаар, ону улам чаартып талазы-биле [illegible] турар ажылывыс хөй. Ынчалза-даа мен бо удаада сеткилимни [illegible] тургузуп [illegible] дугайында солунга бижиир бодадым.

Каш чыл мурнунда Улуг-Хем кыдыы, кызыл партизаннарга [illegible] чанында, эрги ыяш заводунуң арты ол ынаар чай бооргa кызылчыларның болгаш [illegible] дыштаныр, хүнге дадыгып, дегеленир, сугга эштир чери турган. Ам чайын көөр болза ында дыштанганнар эвеш, харын шуут чок, чүгле [illegible] кижилер олургулаарын көрүп болур. Хем кыдыынга барып көрзээлиңер: шил бузундузу ынта чылдар сай-даштан хөй ынааш сагындырар. Улуг-бичелаа кижилер шилди буза шаап, октап турар, хем кыдыынга ам идик чок кижи кылаштаар [illegible].

Улуг-Хемниң кыдыы — чоннуң дыштаныр кайгамчык булуңу ышкажыл. Ол дээрге, [illegible] чери-дир. Ынчангаш аңаа арага ижерин соксадыр болза эки деп бодаар-дыр мен. Хоорай Совединиң күүскому ол дугайында [illegible] үндүрзе кандыгыл? Дружинниктер ол ынаар [illegible] рейдтер кылып турлулар. Олар ам [illegible]. Оон-биле деңнештир хоорайда бойдус камгалалының хөй саның эге организацияларды база бар. Оларның кандыг ажылды кылып турарын билбеймен, хоорайывыстың бойдузун хайгаарап, камгалап турар ирги бе?

Хем кыдыынга шил октавас, ону бүспазы-биле шил сугар [illegible] турду. Ынчалза-даа ону база-ла чамдык кижилер буза шаап, [illegible] эрттеткилеп каапкан. Бо чылын эрик кыдыында ындыг хааржактарны база-ла кылып каап чорду. Ол [illegible] чамдыктары шилди ынаар суп, шыгжап кагбас, октагылаптар, буза шаап каапкан болур-дур. Хем кыдыын [illegible] шуут-ла болдурбас херек. Ол дугайын сагындырып [illegible] алып көрле. Оон ыңай мен бодаарымга, күзүн база чазын суг аажок сыык турда, хем кыдыын аштап арыглаары-биле субботник, воскресниктер организастаза чүү ирги? Болум хууда ындыг ажылга күзелдиим-биле киржир мен.

Чугаалаар деп бодап турарым база бир айтырыг болза, хоорайда тарып олурткан ыяштарның база парктың камгалалының дугайы. Парк — бойдустуң тергиин чараш булуңу-дур. Ынчангаш ыяштарны немей тарып олуртуп турары аажок шын. Ынчалзажок эп ыңангыл чоураа чечектелип, база күзүн оон кады быжып турар үеде, чодураанын саглап будуктарын кайы хире сып, үреп турар-дыр бис — каракка чаржынчыг. Чодураа ны сыкпас, ону камнаар дугайында мен аныяктарга тайылбырлап, ону сыйгаш, тудуп алган чораан улуска чеже-даа катап чугаалаар-дыр мен. Буруулуг-дур мен дээриниң орнунга, харын кижиге [illegible], «оон олуртуп каан чодураан бе?» дигилээр чорду. Парктың иштин арыглап, аштаар дээш күзүн бүрү өрттедир. Оон уламындан ыяштар өрттенип, ыштанып, курган турар.

Бистиң хоорайывыста чыл санында-ла хөй-хөй ыяштарны тарып олуртуп турар. Ылангыя мээң чурттап турарым № 26 кварталда чамдык бажыңнарның чаны ам шуут сериглик болгулаан. Ынчалза-даа ол ыяштарны ажаап, карактап турарывыс четпес. Ыяштарны чамдык бичии уруглар камнавас-тыр, ону оолдар «селемелеп», будуктарын кыргый шаап каапкан. Ада-иелер ол талазы-биле тайылбыр ажылын чорутпас, бойдуска камныг болур дугайын уруг-дарынга өөретпес-тир. Чамдык бажыңнарның чанында тараан ыяштарны машина-техника сый базып, үреп турары база-ла чажыт эвес.

Бойдус камгалалының талазы-биле хоойлу-дүрүм бисте хөй. СЭКП-ниң XXVI съездизи бойдус камгалалынче онза кичээнгейни угландырган. Ынчангаш бойдус дугайын кижи бүрүзү ханызы-биле бодап, ону камнаар, оон ёзулуг-ла ээзи болур ужурлуг. Мээң бо көдүрген айтырыгларым талазы-биле номчукчулар боттарының саналдарын киирерин дилеэдим. Демнежип тургаш, бойдусту улам каастаар, чаартыр ужурлуг бис.

О. ДАНЧАЙ-ООЛ,
персоналдыг пенсионер.
Кызыл хоорай.

Арга-биле шугланыпкан
Ыраң даглар дистинчипти
Аразынче агар дээн хем
Ынаар четпейн ара ээпти.

Төрээн Тывам чараш-на-дыр,
Төттүнмес хөй байлактыг-дыр.
Арга-ээзим ээлеп чурттаан
Аңы-меңи эрбын-на-дыр.

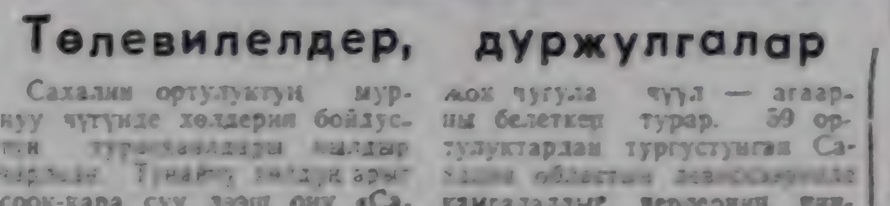

БОЙДУС БОЛГАШ КИЖИ

Бойдус камгалалын акижилер, кедээ ажыл-агыйга таарымчалыг хире черлерин камгалаар талазы-биле ажылды, хөрзүннүң эрозиязы-биле демиселди күштелдирер, черлерни акижилер талазы-биле ажылдарның темпизин бедидер... сугга алзыр болгаш кадып кургаар чоруктардан камгалалын хандырар.

(Кол угланыышкыннардан).

Төлевилелдер, дуржулгалар

Сахалин ортулуктуң мурнуу чүгүнде холдерин бойдустуң [illegible] кылдыр [illegible]. Тунайчу [illegible] арыг соок-кара суу дээш ону «Сахалинниң Байкалы» деп адап турар. Ында улуг үнелиг 30 хире хевириниң балыктары бар. Бүссе хоолбээнде онза хевириниң сүт үнүжү — анфельция дээр балар база үнүп турар. Ол үнүштен аъш-чем болгаш эм-таң кылыр үлетпүрге эргежок чүгула чүүл — агаарны белеткеп турар. 59 ортулуктардан тургустунган Сахалин облазының девискээринде камгалалдыг черлерниң ниити девискээри ам 200 муң гектар чедип турар. Бо чылын [illegible] болгаан эрттери база ийи аңгы черлеринге оларны камгалаар сорулга-биле дээп болбас девискээрлерни тургузар деп турар.

Салгакчыларга арттырар

Амур чоок-кавызының бойдузунуң ам-даа 14 турасказлдыг черлерин күрүне камгалалынга киирген. Оларның иштинде Бокур вулканы, элээн хөй хуйлар, Нек дээр хөл, ол черлерниң [illegible] шыгырааштарын дургаар чаптылган ак хадыннарлыг арга-ыяш девискээрлери бар.

АЯН КИИРИП ТУРАР

Чылыг дүжери билек, хоорай, суурларның кодан-девискээрин чаагайжыдып, янзы-бүрү ыяштарны, өң-баазын чечектерни тараап, оларны ажаап өстүрери эки чаңчылдарның бирээзи. Район төвүнүң, суурларның болгаш Ак-Довурак хоорайның бо чылгы чаагайжыдылгазынга чечек өстүрер черниң ажылчыннары төлептиг улуг киирген. Үк коллектив аңгы-аңгы сорттарның чечектерин өстүргеш, албан организацияларның, чурттакчыларның херегзелин хандырып келген.

Оларның өстүргени 50 муң ажыг өс чечектери албан организациялар, бажыңнарның девискээрин, чурттакчылар бажыңнарның чанын, кудумчуларны каастай берген.

«Тыва даг-дүгү» комбинатының арыглаал фабриказының пүдүнги, автотранспорт бүдүрүлгези болгаш өске-даа организациялар 10 муң ажыг өс чечектерни девискээринде тарып олурткан.

Түс-түс коллективтер чечек өстүрер черге чагыгларны киирип турар. Үк коллективтиң [illegible] чагыгчыларының херегзелин хандырары-биле янзы-бүрү сорттарның чечектерин ажаап өстүрүп турар.

Б. БАГЫТ-ООЛ.

НОГААН КҮЧҮТЕННЕР

«Далай эриинде ногаан дуб-та...» деен чижектиг тоолдарның болгаш тоолчургу чугааларның маадыры — дуб ыяшты дыка хөй чон хуулгаазын күчүтенге дөмейлээр чораан. Оон найлаа [illegible] бызыын улус мөгедеп хапмас. Чамдык дубтар кижи төрелгетенниң элээн хөй салгалдарындан артпар эргээр. Ынчалза-даа ындыг узун назылыг [illegible] ыяштар чер кырында хөвэр арткан.

Бистиң бурунгуларывыс, [illegible] дубтар ыяштар ыяш дижир чораан. Ооң кертиндан кол бурган Перунның [illegible] дуб черлериниң [illegible] оттуң соонга кыпсып каарлар. [illegible], чайлай [illegible] дуб ыяштыы [illegible] чоранннар.

Амгы үеде Европада эң улуг назылыг дуб — Литвада үнүп турар Стелмужский дуву. Ол чыпык чер кырынга 2 муң чыл чурттап келген. 9 [illegible] Польшаның [illegible] одеандо турар. Олардан 100 чыл эвээш назылыг дуб Калининградтан ырак эвес [illegible].

XIII вектиң бойдузунуң уежиги — Запорожьениң [illegible]. Запорожье чоогунда Үстүү-Хортица суурда ол дубтуң [illegible] Богдан Хмельницкий [illegible] чугаалаар турган ёзугаш бижээш ында аскан. Ол ногаан күчүтенниң диаметри — 6 метр 32 сантиметр, бедии — 36 метр, [illegible] 10 ажыг метр.

Күрүне камгалалының туската дагдыңында долгандыр хемчээли үш кулаштан ажыг дуб Марий АССР-ниң [illegible] турар. Шаг-шаандан бээр чоону өгүргендигүнге ыяжы дижир чораан. Чүс-чүс чылдар дургузунда турып келген ол дубтуң адаанга Емельян Пугачёв [illegible] бар. Ол дугайын А. С. Пушкин база бижээн. А [illegible] ынак дуву Псков облазының Тригорск суурда ам-даа турбушаан.

Далай эриинде ногаан дуб — Ленинград чоогунда Пушкинниң кырган ававы Арина Родионовнаның [illegible] Ганнибалдарның [illegible] турган Суйда суурда. Петр I-ниң олурткан дубтары Ленинградтың Дештер ортулуунда болгаш Сенат шөлүнде (ам Декабристер шөлү) ам-даа [illegible]. Тоогу-тургузуглуг ногаан күчүтеннерниң эң-не аныяа Москваның төвүнде — Кремльдиң чанында өзүп турар. Ону 1961 чылдың апрельде [illegible] баштайгы кижи — Ю. Гагарин олурткан. Ооң адын «[illegible]» [illegible].

ХАЙГААРААР ТУРЖУК...

Барыын-Хемчик районнуң балык хайгааралының инспектору Г. А. Ленишев болганның [illegible] турар бойдусту камгалаар [illegible] болгаш хуулузунда ажылын сүрген төтчеглекчилер-биле шыңгыы демиселди чорудар ужурлуг. Ындыг турбуже, ол боттунуң эргезин өскээр ажыглап, чамдык төтчеглекчилер-биле сулчээ кылып алгаш, бойдустуң байлаа — балыкты садып, сайгарып турган таварылгалар бар.

Эрткен күзүн ол он бир шоолай чыжыргананы [illegible] хуулуин хоолайынга [illegible] алган. Бо чылдың февраль 7-де «Тыва даг-дүгү» комбинаттың Красноярск баар бир чолаачызы-биле дугуржукаш, оон автомашиназынга он бир шоолай чыжырганны, бир доңказ киш-кулаан чүтүрген. Оларның оруун Ак-Довурактың милиция ажылдакчылары дозу [illegible] он бир [illegible] чыжырганны база бир [illegible] киш-кулаан хавыгтан [illegible] тайылга чогуур документилерни тургускаш, районнуң улус судунче [illegible].

1981 чылдың май 24-те районнуң улус суду ук материалдарны чугаалажып көргеш, күрүнеге чедирген когаралы 501 рубльди Г. Ленишевке төлеттирер деп шиитпирлээн.

Долгандыр турар бойдусту, оон байлаан камгалап кадагалаар хүлээлгелиг турган, ону [illegible] балык хайгааралының инспектору хүлээлгезин күүседип болур бе? Ынчангаш улус депутаттарының Барыын-Хемчик райкүүрүнүң база республиканың балык хайгааралының талазы-биле инспекциязының удуртукчулары бо талазы-биле тодаргай хемчеглерни ап чорудазы негеттинип келген.

В. ЗАЛУЦКИЙ,
милицияның капитаны, Иштики херектер министерствозунуң арга-арыг камгалаар талазы-биле улуг инспектору.

Редактор В. С. ШАРАВИН.

Агаар

Кызылдың агаар [illegible] ыңнааткаары өзүгээн алырга, бөгүн республиканың [illegible] турар булуттаар. Дүне бичии чаъс чаар. Соңгу-барыын чүгле углаанышкынныг хаттың дүргени секундада 9—14 метр чеңг. Агаарның температуразы 27—32 градус [illegible]. [illegible] болбас. Хаттың күжү шыккак. Агаар хүндүс 30—32 [illegible]. Республиканың автоорукталынга 4—6 [illegible] хире черге чүвениң кестүрү эки болур.

ӨӨРЕНИРИНЧЕ ЧАЛАП ТУР

Тыва АССР-ниң Садыг министерствозу [illegible] Ф. Энгельс аттыг совет садыг институдунуң Красноярск филиалының хүндүскү салбырынга өөренири-биле Күрүне садыының системазынга азы ниитиниң чемненилге черлеринге [illegible] алган азаш эвес үеде ажыл дааш аныяктарны чалап тур. Хүндүскү салбырның [illegible] мергежилдериниң [illegible] алыр:

1. Садыг экономиказы
2. Ниитиниң чемненилгезиниң экономиказы.
3. Бухгалтер учёду
4. Товароведение болгаш аъш-чем бараанарын садыгларын организастаары.
5. Товароведение болгаш үлетпүр бараанарын садарын организастаары.
6. Ниитиниң чемненилгезиниң технологиязы.

№ 1, 2, 3 мергежилдерге киирер дээшкинер математикага (аас-биле) — профиль хайы-биле, ССРЭ [illegible] (аас-биле), географияга (аас-биле) литератураага (сочинение). № 4, 5 мергежилдерге — химияга (аас-биле) — профиль хайы-биле, географияга (аас-биле), математикага (аас-биле), литератураага (сочинение). № 6 мергежилге — физикага (аас-биле) — профиль хайы-биле, химияга (аас-биле), математикага (аас-биле), литератураага [illegible].

[illegible] характеристика, ортумак билиг дугайында документ (бо [illegible]) [illegible] ажыл-ажыл дептерини [illegible] ажылдаан чедирер [illegible] (№ 286 майык), 3 [illegible] ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң 1959 чылдың сентябрь 18-те № 1089 доктаалынга дүүштүр [illegible] чорутталыр.

Киирерин шылгалдалы Ленинградтың Ф. Энгельс аттыг совет садыг институдунуң Красноярск филиалынга 1981 чылдың август 1-ден [illegible].

Документилерни дужаар болгаш оларны филиалче чорударындан айтырыг тургузар адрес: Кызыл хоорай, Октябрьская кудумчузу 29-а. Садыг министерствозунуң кадрлар килдизи. т. т. № 2-17-45.

Редакцияның адрези: Кызыл, Щетинкин-Кравченко кудумчузу, бажың № 3. ТЕЛЕФОННАРЫ Редакторнуң 2-24-63, редакторнуң оралакчыларының 2-35-24, 2-31-75 харыысалгалыг секретарының 2-23-35, секретариаттың 2-23-35, партийжи амыдырал болгаш совет [illegible] килдистериниң 2-37-13, пропаганда килдизиниң 2-31-73, культура килдизиниң 2-23-54, кедээ ажыл-агый килдизиниң 2-21-47, үлетпүр килдизиниң 2-31-73, чагаа килдизиниң 2-41-27, информация килдизиниң 2-20-60, корректорларының 2-27-41, бухгалтериязының 2-12-45, солун келбейн баргаңда 2-32-75 телефонче долгаар.

Тираж 17868.
СОЛУН НЕДЕЛЯДА 6 КАТАП ҮНЕР.

Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Ном үндүрер чер, полиграфия болгаш ном садыының херектериниң талазы-биле эргелелиниң типографиязы (Кызыл, Щетинкин болгаш Кравченко кудумчузу, бажың № 1).
ТС-[illegible]

Бүгү чурттарның пролетарийлери, каттыжыңар!

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

№ 160 (11658) | 1981 чылдың июль 10, пятница | 1925 чылдан үндүрүлүп турар | Өртээ 2 көп

ТАЙБЫҢ ДЭЭШ

«Правда» солуннуң саналы-биле организастаан коммунистиг болгаш ажылчын партияларның төп органнарының төлээлекчилериниң ужуражылгазы доозулган. Кижи төрелгетенниң кырында диргелип келген термоядролуг дайынның кыжанылгазынга удур шиитпирлиг-биле, идепкейлиг демисежиириниң эргежок чугулазының дугайында ужуражылгаларның бүгү киржикчилериниң бодалының калбаа-биле дугжуп турары санал-онал солчуушкуннарының үезинде илерээн, бо талазы-биле коммунистиг солуннарның өйнап шыдаары чугула ролюн демдеглээн.

Ужуражылганың хөй-хөй киржикчилери боттарының партияларының бодалын илередип, СЭКП-ниң XXVI съездизиниң хүлээп алганы тайбыңны быжыглаарының программазының 80 чылдарда принципиалдыг ужур-дузалыг бооп турарының дугайында чугаалап, ол делегей дайынның баш удур болдурбазының төдаргай орук-тарын болгаш аргаларын айтып турарын демдеглээннер. Дайын айыылынга удур демисал бүгү улустарга, бүгү чурттарга, бүгү компартияларга чугула ужур-дузалыын чүве чугаалааннар шуптузу демдеглээн.

Санал-онал солчуушкунунуң киржикчилери боттарының төлээлээни партиялар органнарының ажылының дуржулгазы-биле солушпушаан, социализмниң идеяларын болгаш практиказын, социалистиг чурттарның болгаш коммунистиг партияларның делегей политиказының тайбыңга шынчыдыг угланыышкынын хажыдары-биле антикоммунистиг пропаганданың ажыглап турары эң чаа арга-мегелеринге чугуур үезинде, беттуг өйтүр шавыышкынны кылыышкының чугулазын онзалап демдеглээннер.

Коммунистиг солуннарның төлээлекчилери акы-дуңма партияларның ийи болгаш хөй талалыг кады ажылдажылгазының ужур-дузазын база онзалап демдеглеп турганнар.

(СЭТА)

МАЛГА БЫЖЫГ ЧЕМ-СУУРНУ ТУРГУЗАР ДЭЭШ ЧАРЫШ ТУГУН БЕДИК ТУДААЛ

КОМПЛЕКСТИГ ЧОРУДАР

Бии-Хем районнуң совхозтары ниитизи-биле малынга чемнер белеткээринче июнь төнүп турда кирген. Оол дараазында СЭКП райкомунуң бюрозу болгаш райкүүском июль 1-ден август 1-ге чедир мал чеми белеткээриниң шалыпчы айын чарлаан (ам ону СЭКП обкомунуң мал чеми белеткээриниң айының дугайында доктаалынга дүүштүрген) соонда ук ажыл улам идепкейжээн.

Мал чеми белеткээрин бо чылын Бии-Хем районнуң совхозтары кандыг арга-биле, кайы хире күш-биле чорударынга белеткенип алганын база бо чугуда кампанияның районда канчаар эгелээнин чугаалап бээрин Бии-Хем районнуң кодээ ажыл-агый бүдүрүлге эргелелиниң кол агрономунга Александр Иванович Жирновтан «Шын» солуннуң корреспондентизи дилээн.

СЭКП-ниң XXVI съездизиниң документилеринде мал ажылын шалыпчы фронт деп адаан болгаш ону чединишкиннииг чорударының үндезин чүүлдериниң бирээзи бүгү малга четчир чем-суурну тургузары деп айыткан дээрзин кол агроном демдеглээн. Съездиниң шиитпирлеринге ...

холбаштыр район девискээринде чайгаар үнген сигенниң болгаш тарымал мал чеми культураларының үнүжү дыка хиреллиг бооп турар. Бо байдал мал чемиин белеткелин кандыг арга-биле, кайы хире күш-биле чорутса чогуурул деп айтырыгны районнуң партия, совет, кодээ ажыл-агый органнарының, совхозтарының ...

Күштерин быдаратпайн, бо... ажаалда-хандырылганы эки... үнүш-дүжүттүң байдалы-биле маневрлаар арганы хандырар сорулга-биле совхоз санында комплекстиг отрядтары тургускан — районда олар ниитизи-биле 5. Оларда ниитизи-биле 53 трактор косилказы, 43 трактор грабля, 31 прессподборщик, 18 хөлзээчи-подборщик быжыглаттынган. Олар бүрүн белен. Районда 7 АВМ агрегат бар. Оон 6-зы ажылдап турар. Бирээзинге авария болганындан түр када турупкан. 41 силос комбайнының 27-зи септеттинген, арткаалары чоокку хүннерде белен болур. Автотранспорттуң хереглединнери-биле (ылангыя силос сала бергенде) хандырар арга бар. ...

Допчулал

ЧЕМ БЕЛЕТКЭЭР ТЕХНИКАНЫ — БҮРҮНҮ-БИЛЕ АЖЫГЛАЛГА

Бо чылын агаар-бойдустуң байдалы онза нарын болуп турар. Кандаашкынының уламындан өъг-сиген шоолуг үнмээн. Ынчангаш мал ажылынга чемнер белеткээрин бичии-даа саддашкын чокка организастаары үе негеп келген. Мында техника шиитпирлиг рольду ойнаар. Республикада мал чемнери белеткээринге киржир техника септелгезиниң байдалы кандыгыл?

Республиканың Статистика эргелелиниң июль 1-деги медээзи-биле алырга, мал чемнери белеткээринге ажыглаар дыка хөй машиналар ажыл-агыйларда ам-даа белен эвес. Чижээ, республикада ниитизи-биле бар 584 трактор косилказының 430-у азы 73,6 хуузу септеттинген. Хаайдектээр 117 косилкадан 84 белеттеттинген. 321 пресс-подборщиктиң 203-ү ...

да — 35, Каа-Хемде — 30, Улуг-Хемде — 21, Кызыл районда — 10 силос комбайны ам-даа кылдынмаан.

Республикада бар витаминниг сиген далгаазы бүдүрер 45 АВМ-нерниң 33-ү септеттинген. Каа-Хемде — 2, Тандыда — 3, Улуг-Хемде — 2 АВМ агрегат ажылдаарынга белеттеттинмээн.

МАЛ ЧЕМНЕРИНИҢ БЕЛЕТКЕЛИ

Бүгү чуртта мал чемнериниң белеткели калбарган. ССРЭ-ниң ТСЭ-зиниң санааны-биле алырга, колхозтарга, совхозтарга болгаш ажыл-агыйлар аразының бүдүрүлгелеринге амга чедир 35 миллион гектар ажыг черниң тараан болгаш чайгаар үнген сигенин ажаап алган. 22,5 миллион тонна хире сигенни сараатлаан, 30 миллион тонна ажыг сенажты, барык 12 миллион тонна силосту курлаавырлаан. 2,4 миллион тонна хире витаминниг сиген далгаазы болгаш өске-даа мал чемнерин белеткеп четтигипкен.

— Ажыл-агыйларда вязы-бүрү ажылдарының хемчээлин улгадып (мурнуу районнарда тараа ажаап ап эгелээн) келген-даа болза, мал чемнери белеткээриниң темпизи кошкавайн турар — деп, ССРЭ-ниң Кодээ ажыл-агый министерствозунуң мал чемнери белеткелиниң кол эргелелиниң начальниги А. Ольяшев чугаалаан. — Соолгу чеди хонук иштинде 9,2 миллион гектар шөлдүң сигенин кестирген. Россия Федерациязының болгаш Казахстанның колхоз-совхозтарында эң бедик немелде өзүлдеге чедип алдынган. Бо черлерде «шөл-ферма» аразының шуудадылгазын шыңгы организастаан, боду чорууп комбайннары, сиген кезер машиналары, сиген чыып, пресстээр болгаш өске-даа техниканы улуг-улуг комплекс бөлүктер кылдыр каттыштырган, бедик бүдүрүкчүлүг ажыглап турар.

Литваның, Узбекистанның, Молдавияның ажыл-агыйлары сигенни шалыпкыны-биле ажаап ап, шөлдериниң 84—91 чедир хуузунуң ногаан дүжүдүн ажаап алган. Оон-биле кады Эстонияда, Грузияда болгаш Армениядa сиген кезилгези хоюдап турар.

Чурттуң бүгү девискээринге агаар-бойдустуң байдалы сиген белеткелинге таарымчалыг бооп турган. Сигенни эрткен чылдың бо-ла үезинден 8,6 миллион тоннаны хөйнү белеткеп сараатлаан.

Чүлүктүг чемнерниң салыры, витаминниг сиген далгаазын, борбаандылыгларны болгаш брикеттерни белеткээри чөвүлей турар. Азербайджанның, Узбекистанның, Таджикистанның болгаш Литваның ажыл-агыйлары сенаж белеткээриниң чыл даалгаларын күүседипкен, ону күүседиринге Киргизияның, Казахстанның колхозтары болгаш совхозтары база чоокшулап келген. Россия Федерациязында мал чемнери белеткээр агрегаттар дүн-хүн чокка ажылдап турар.

Бо чылын чурттуң районнарының хөй кезинге кукурузаны таарымчалыг үезинде ажаап алыр байдал тургустунган.

Бо чылын сугаттыг черлерден сигенниң болгаш кукурузаның ниити хемчээлиниң хөй кезиин алыры шиитпирлеттинген.

(СЭТА-ның корр.).

Москва.

ШАҢНАЛДАРНЫ ТЫВЫСКАН

Онгу беш чылдың планныг онаалдаларын күүседиринге чедип алган чединишкиннери дээш Кызыл хоорайның улус ажыл-агыйының янзы-бүрү адырларының ажылчыннары чазактың орденнери болгаш медальдары-биле шаңнатткан. Ону тывысырынга турасканнан байырлыг хурал дүүн СЭКП Кызыл хоорокомунуң хуралдаар залынга болуп эрткен.

СЭКП обкомунуң бюро кежигүнү, партия Кызыл хоорокомунуң бирги секретары А. И. Пожидаев найысылалдың улус ажыл-агыйының янзы-бүрү адырларының 25 мурнакчызынга чазактың орденнери болгаш медальдарын байырлалдыг-биле тывыскан. Күш-ажылдың Кызыл Туг ордениниң Кызылдың № 14 школазының директору Л. А. Галактионовка, Улустарның Найыралы ордениниң улус депутаттарының Кызыл хоорай Совединиң күүскомунуң санкциязының эргелекчизи В. П. Барабановка, «Хүндүлелдиң Демдээ» ордениниң Крупскаяның Кызылда педагогика институдунуң кафедра эргелекчизи Г. С. Сатчакка болгаш өскелерге-даа шаңналдарны тывыскан.

А. И. Пожидаев шаңнаткаңнарга байыр чедирип, ажылынга чединишкиннерни, амыдыралынга аас-кежикти күзээн.

Чазактың бедик шаңналын алганнар Төрээн чуртунуң чечектелиишкини дээш улам эки ажылдаарын хүлээгеннер.

СОВЕТ-МООЛ НАЙЫРАЛГА ТУРАСКААТКАН

АВМ-НИ АЖЫЛДАТКАН

БАЙ-ТАЙГАДАН МЕДЭЭЛЕР

К. СЕМИС-ООЛ.

Бай-Тайга району.

ИДЕПКЕЙЛИГ КИРЖИР

Бистиң корр.

А. БЕГЗИН-ООЛ.

А. КАНЧЫЫР.

ЧУРУКТА: хойжу Ч. Тайбалыпан

В. ЧАДАМБАНЫН фотозу

76 ХАРЛЫГ СУГГАТЧЫ

«Улуг-Хемниң» чаа дугаары

СЭКП-ниң XXVI съездизиниң шиитпирлерин — амыдыралга

ПРОПАГАНДАЛААР, ХАНЫ ӨӨРЕДИР

Районнуң ажыл-ишчилери СЭКП-ниң XXVI съездиниң материалдарын ханы өөрениң, партияның салган сорулгаларын амыдыралга боттандырарынче угланган ажылдарны парткомнар, партия ие организациялары чорудуп турар.

Съездиниң материалдарын пропагандалаарынга болгаш өөредиринге партия, комсомолдуң политиктиг болгаш экономиктиг өөредилгелериниң калбаа-биле ажыглап турар. Партияның политиктиг болгаш экономиктиг өөредилгелериниң 105, комсомолдуң 15 школаларынга 1953 дыңнакчылар, агитквартадарга 1102 кижи съездиниң материалдарын өөренгеннер.

Ол чугула документиниң тайылбырлаарынга, өөредиринге 502 политинформатор, пропагандист, агитатор хаара туттунган. [illegible]

Съезд материалдарын [illegible]

Партияның XXVI съездизи социалистиг чарышче онза кижизиглейни салган. Коммунистер социалистиг чарыштың бирги одуруунда чоруп турар. «Чодураа» совхозтуң Хараал-Тей суг-бараан фермазының коллективи (эргелекчизи коммунист эш Сырат) СЭКП-ниң XXVI съездизиниң материалдарын өөрениң доскан болгаш Черкесск областының колдоз ажыл-ишчилеринин база [illegible]

Олар соглааш сөзүн ээлээн, он бирги беш чылдың чартык чыл планын май айда-ла күүседип алганнар. Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң депутады Оюмаа Баткар, район Совединиң депутады Клара Оюн, [illegible]

[illegible]

С. КУУЛАР.
СЭКП Тес-Хем райкомунуң нийти секретары

Казах ССР. Экибастузтуң дагжыларының бо чылдың эгезинден тура чудурук чорудуп хөмүр-дажы эрткен чылдың бо үезинге деңнеп көөрге 2.1 миллион тонна хөй болган. «Экибастузуголь» каттыжыышкынының олар чугулдуг хөй кезиин роторлуг экскаваторлар-биле казып тып турар. Оларның тып турар хөмүр-дажы бистиң чуртувуста эң-не чиик өртектиг.

ЧУРУКТА: ЭРШРД-5000 деп роторлуг комплекс. Оон күчүзү — шаата беш муң тонна хөмүрнү казып тывары.

Н. КУЗНЕЦОВТУҢ фотозу. СЭТА-ның фотохрониказы.

Коммунист дугайында чугаа

БРИГАДАНЫҢ ӨЗЭЭ

[illegible]

ЧҮГЛЕ ЭКИ МАЛЧЫННАР ЭВЕС...

[illegible]

Н. БАЛДАН.
Чөөн-Хемчик район.

УКСААЖЫДЫЛГАНЫ УЛАМ ЭКИЖИДЕР

[illegible]

ЧЕДИИШКИННИГ АЖЫЛДААННАР

Кызыл аъш-чем садыының аъш-чем барааннарының № 46 магазининиң коллективи 1981 чылдың эрткен айларының планының опаалдазын 102 хуу күүседип, салган сорулгазын чедип алган.

[illegible] садыг алыкчыларының [illegible] чедип алыр дээш кызымак ажылдааннар. [illegible] садыгжылар З. Оюн, В. [illegible] Л. Гордеева олар чартык чылда алган хуу-да социалистиг [illegible] күүседип келгеннер. Магазинниң [illegible] Н. Матвеева, Н. Хорлуу, В. Андреева, Н. Терешкин олар база кызымак ажыл-биле макталдыг.

Х. ОНДАР.
Кызыл хоорай.

Чагаа парлаттынмаза-даа

АЖЫЛЫНДАН ХОСТААН

Чөөн-Хемчик районда «Чыраа-Бажы» совхозтуң Хорум-Даг салбырының Дөң-Терек [illegible]

[illegible]

Бо бүгү чорууну дээш А. Чимит-Доржуну ажылындан хостаан. Оон херээн суд черинче шилчиткен.

Бистиң аравыста кандыг мергежилдиң кижилерин чок дээр. Олар кандыг-ла-бир бүткүлдү бүдүрүп турар.

Амыдырал хандырылгазы албаның ажылдакчыларының ажылы онзагай. Олар чурттакчы чонга амыдыралдың аас-кежиин бүрүн чедирип турар.

Кызыл районнуң бүдүрүлге өргээлениниң коллективинде мурнакчылар эвээш эвес. Оларның бирээзи баш дүгү таарар цехтиң мастери Галина Таловская.

Бажының дүгүн чазай, кандыг-бир прическа кылдырып алыры-биле кижилер аңаа келир. Мастер оларның чаңының уран шевер кылып бээр. Ынчангаш Каа-Хем суурнуң чурттакчылары мастерге өөрүшкү-биле келир.

ЧУРУКТА: аныяк мастер Г. Таловская ажыл үезинде.

В. КАРА-САЛДЫН фотозу.

Мал ажылы — шалыпчы фронт

[illegible]

М. ОНДАР.
[illegible]

СИБИРЬ ЧЕРДЕ

ТАЙМЫРДА КАЪТ-КАЪТ БАЖЫҢНАР

[illegible]

ТАРААЖЫЛА! ШКОЛАЗЫ

[illegible]

ЭКИИ, ТАЛГЫННЫГ ДОКТОР!

[illegible]

ЫРЛЫГ СИБИРЬНИ АЖЫТКАНЫ

[illegible]

ШКОЛАЧЫЛАРНЫҢ ҮЛҮҮ

[illegible]

Ш. МОНГУШ.
Чөөн-Хемчик район.

ТАЙБЫҢНЫҢ БОЛГАШ НАЙЫРАЛДЫҢ ЭКРАНЫ

Москваның XII делегей кинофестивалы ажылдап кирипкен

Кино урал чүүлүнүң бедик сорулгазы — улустарның бот-боттарын билчириңе бижаг... [illegible]

[illegible]

Москвада кино көрүлдезинде телевизчилериниң эң хөй саныг боор турары чогум-на... Ында 95 чурттуң болгаш делегейниң болгаш национал дөрт организацияларның — КНО-нуң, ЮНЕСКО-нуң, Па... [illegible]

[illegible]

В. ДЖАЛАГОНИЯ,
Л. ЕРМАКОВА,
Е. ХОРЕВА,
И. БЕКСЛЕР,
СЭТА-ның корр.

СЭТА-НЫҢ ДЫҢНАДЫЫ

1981 чылдың июль 11-ден 21-ге ... [illegible]

БӨМБҮРЗЕКТИҢ СУДАЛЫ

СЭТА-ның КОРРЕСПОНДЕНТИЛЕРИ ДЫҢНАДЫП ТУР

ДЕЛЕГЕЙДЕ БОЛУУШКУННАР, ФАКТЫЛАР

Кайгамчыктыг хүн

БУХАРЕСТ. Кайырал, ка... [illegible]

Бедик шаңналдар

ХАНОИ. Вьетнамның кур... [illegible]

Шиитпирлиг удурланыг

МАДРИД. [illegible]

Боттуг программа

АНТАНАНАРИВУ. Партия... [illegible]

Кол кичээнгейде

АДДИС-АБЕБА. [illegible]

Конференцияның документилери

КАИР. [illegible]

Дайын чорудулгалары

БЕЙРУТ. [illegible]

(СЭТА).

Дерзии үүлгедиг

ВАШИНГТОН. [illegible]

ХУН СЕННИҢ МЕДЕГЛЕЛИ

ПНОМПЕНЬ. [illegible]

РЕЙТЕР: япон техникада чаа чүүлдер дугайында

ЛОНДОН. (СЭТА). [illegible]

КАПИТАЛ ЧУРТТАРЫНДА МЫНДЫГ

Барыын Берлинниң бажыңнары чок болгаш ээн турган бажыңнарже кажуп кир... [illegible] ... шуут таарымчытыр кадалап турар.

ЧУРУКТА: бажыңнары чок аныяк кижилерниң Барыын Берлинниң дал ортузунда олурары турары.

АП-СЭТА-ның телефотозу.

ИРАНГА УДУР СҮЛЧЭЭ

ТЕГЕРАН. (СЭТА). Тегераның «Тегран таймс» ... [illegible]

Культура болгаш амыдырал

ХҮНЧҮГЕШ

В. ОВСЕЕВА

ЮРА БОДАНЫП ОР

Юра эртен оттуп келген. Соңгаже көрген. Хүнү чырык, чылыг хончут. Кандыг-ла бир эки чүвени кылыксазы келген.

Ынчангаш ол шимчевейн бодаанып олурган.

«Дуңмам сугга дүжер деп барган болза, ону мен камгалап алган болзумза».

А дуңмазы чанында бо турган.

— Юра, мени сеңгүүстээлем...

— Ынай бар, боданып олур мен, шаптыктава!

Дуңмазы хомудап берген...

— Бодум шыгжагылап кагдап, чайым чогул!

Кырган ирей бажы чайгап каан. А Юразы катап база-ла боданып олурупкан.

«Трезорка кудуңче дүже берген болза, ону мен ушта соп эккелген болзумза».

А Трезорка чанында бо турган. «Ижер суг дан берем, Юра» — деп кудуруун шийбиннаткан.

— Чор! Боданып олур мен, шаптык катпа!

[illegible]

— Бар-ле эш чүү кылыйн? — деп айтырган.

Аавзы Юраның чурээн бажын суйбагылаан:

— Дуңмаң-биле кады ойна, ...

— Савааңны турар черле ..., Трезорка сугдан кудуп бер — дээн.

ДӨҢГҮР-ЧУЧУУ

Элезинде чараш өгзүг
Эриин дургаар хонпаларлыг;
Изиг, соокта меңгүс тоовас
Ижээп кыштаар ындыг чүл ол?

Демей ону таныыр-ла мен,
Дөңгүр-чучуу эрестей-дир.
Аалымарның арты шыкта
Алгы тоннуг аалчы келди.
Дөңгүр-чучуу, чучу-чучу.
Төөрентелип үнүп келем.
Мыйыстарлыг Дөңгүр-чучуу
Мында сен бе, үнүп келем.
Өөмче сени чалап тур мен.
Өңнүктежип кады ойнаал.
Элезинге бажың тудуп.
Эриин дургаар чечек
тарыыл.
Сагыш хандыр хөөрештивис,
Чашты берде, Дөңгүр-чучуу.

С. ТАСПАЙ.

БАГАЙ

Ыт мурнуу холдарынга чыда дужуп каан, чиртиледир эриин турган. Оон мурнунда кезиг диис дуктери сирбейе берген, хериинде кыстына берген, ...

[illegible]

ЭКИ ТАЛАЛАР ТЫПТЫП ТУРАР

Кызыл-Мажалык суурнуң барык-ла төвүнде даштыкы ... турар ак бажың бар. Оон аянныг чараш хевириндемы Культура бажыңы-дыр дээр болдунмаар.

Ынаар болганчоокка-ла улуг, бичии кижилерниң карак тураары үзүктелбес. Олар боттарының талантызын сайзырадып, тускай мергежилдиглерниң удуртулгазы-биле янзы-бүрү бөлгүмнерге хостуг үелеринде өөренип турарлары ол. Аңаа кире бээрге, хөгжүм музыкаларның аялгазы, танцыларның шимчээшкиннер дыңналыр. Хомустуң болгаш дошпулуурнуң хөөмей ... аялгазы-биле чаржалыр хостуг өткүт сыгыт, хөөмей-даа дыңналып кээр. Бо ... улусчу ырлары-даа, урал чүулдуң киржикчилериниң-даа хаара тудуп турар ...

Райоңнуң төлчүткен Культура бажыңы кылдыр турусканындан бээр үр болбаан. Ында бо чылын улустуң ырлар танцызының «Хемчик» ансамблы турустунган. Оон улустуң аас чогаалдарынга үндезилээш чаа социалистиг утказы кирип сайзыратпышаан, кижилерге ...

[illegible]

Кызыл-Мажалык ... Культура бажыңынга ... «Хемчик» ансамблы ... Барыын-Хемчик районунда культура албан черлеринге тускай эптеннир кадалар-биле хандырылга, ажылдап турарларын чурттаар бажын бол...

А. АРАПЧОР

БАЗА БИР КАНДИДАТ

ССРЭ-ниң Бүгү-эвилел аттестация комиссиязының коллегиязы орус дыл методиказының талазы-биле кандидат диссертациязын бадылааш, педагогика эртемнериниң кандидады атты Кызылдың күрүнениң педагогика институдунуң орус дыл кафедразының улуг башкызы Г. С. Базырга тывыскан.

Кады ажылдап турар эш-өөрү, студентилер Г. С. Базырга педагогика эртемнериниң кандидады атты чедип алганынга байыр чедирбишаан ажылынга чедиишкиннерни күзээн.

Н. САЛЧАК.

ШЫНАРЛЫГ, БҮДҮШТҮГ

Зоя Алдын-Хереловна Ходалыг Чаа-Хемчик районунуң Сүт-Хөл сес чыл школазында он чыл улаштыр ... турар. ...

[illegible]

... хой-ниити ажылдарынга база идепкейлиг. Кажан-даа концерттерге ырлай бээрге, көрүкчүлер магадаар.

Амгы үеде школаның сес телегези эгелээн. Ону шолга чедир доозар ... бүгү ажылчыннар болгаш башкылар ... Сагыш човаачыг ажылчын база-ла идепкейлиг ...

3. А-Х. Ховалыгның ... район «Күш-ажылының шалыпчызы» деп хөрек демдээ каттап чорууру, ... — «сагыш холдуг» ажылчынның ... хүндүлелин бердингенинин көргүзер херечизи болур.

Ш. МОНГУШ.

БИЧИИЛЕРНИҢ ЧУГААЗЫ

[illegible]

Бир оолдуң бичии дуңмазы хаак «Москвич» ... айтырган:

— Бо чаңгыс ... машиналары бе?

Башкы

...

— Алёша! Веренье дыва чиве, диштериң аарый бээр—...

— А аваңның ... Олгарның диштери аарбас чүве бе?

ҮЖҮГЛЕЛИ-БИЛЕ

Арменияның бедик-бедик ... турар Хадзореск деп суурнуң бо чылын бирги класска өөренир ... ноталар ... балет ... туфелдерин ... чурууруунга болгаш танцыга сундулуг чүс ажыг чаштар бирги класстан эгелеп ... өөредир.

... педагогтарның удуртулгазы-биле ...

(СЭТА).

Армен ССР

Хевээ чашты көрүнер
Кедергей-ле хөглүг-дүр.
Чараш чаагай бойдузунга
Чайгаар өөрүп дезип бээр.
Чаштанчыгның холунда
Сигенгиреп чечектер.
А боду база олар дег
Анаяннаа чечек-тир

А. ЗАЙЦЕВТИҢ фотозу.

ТЕЛЕВИДЕНИЕ

ИЮЛЬ 16-ДА

БИРГИ ПРОГРАММА

МОСКВАДАН

8.00 — «Үе». Информастыг программа. 8.40 — Эртенги гимнастика. 9.05 — «Амыдыралдың шугуму». ... 10.15 — «Билдингирдаа болза, алдаттыг». 11.10 — «Апсны-67» ... 11.25 — Телемедээлер ... 12.30 — ...

14.15 — Чаңгар ...

14.45 — Телемедээлер ... 14.35 — «Моолга улусчу революцияның тыва ...». ... 15.30 — ... 15.55 — «Шыырап школазы». ... 17.05 — «Оолчугаштар, бүрүнгээр!» 17.50 — «Хечетчи урал чуулу».

... 18.15 — «Чуруп бурузунде-ле хүн».

КЫЗЫЛДАН

18.30 — Телемедээлер. 18.40 — Телемедээлер (орус дылда).

МОСКВАДАН

18.45 — Бөгүн делегейде. 19.00 — «Эртеги болгаш келир үелер аразында». ... 19.55 — «Амыдыралдың шугуму». ... 21.00 — «Үе». Информастыг программа. 21.35 — «Зеленая Гура (Польша Улус Республиказы)» ... 22.35 — Бөгүн делегейде. 22.50—23.50 — «Дивертисмент». ...

ИЙИГИ ПРОГРАММА

МОСКВАДАН

12.00 — Уругларга фильм. «Улуг удурланыышкын». ... 13.05 — ... 13.30 — «Салос ..». 14.45 — ... 15.10 — «Чугааттар. ...».

15.35—17.30 Чаңгар.

КЫЗЫЛДАН

17.30 — «Малышок». 18.00 — ... 18.15 — «Тывалын экранында». 18.30 — ... 18.40 — ... 18.55 — «Чалгайжыларга» — ...

МОСКВАДАН

19.00 — «Кино аян-чорукчуларының клувы». 20.00 — «Тамчыгы ...». 20.15 — «Таңмы ...». ... 21.00 — «Үе». Информастыг программа. 21.35—23.15 — «Силен ...».

КИНО

ИЮЛЬ 16-ДА

«НАЙЫРАЛ» — «Ужуражылга» 9.30, «Мария Мелинчник ...» 11.20, 13.40, 15.50, 16.50, 18.40 ... 21.20 ...

«ПИОНЕР» — «Сеглуг манаашкыннар» 10.10, «Зеленая ...» 17.00, 20.00 ...

«ВОСТОК» — «Али-Бабаның болгаш дөртен ...»

... 14.30, 17.20 — «Москва ...» ...

«КАА-ХЕМ» — «Чараш ... кергүзүг ...» ... 18.00 ... 18.30 ...

«ЧААТЫ» — «6000 километр ...» ... 14.00, 16.00, 18.00, 20.00 ...

АГААР

Бөгүн республиканың чамдык черлеринге булуттаар, чагбас. Соңгу-барыын чүкче угланыышкынныг хаттың дүргени секундада 7—12 метр чедер. Агаарның температуразы 28—31, чамдык районнарга 23—29 градус чылыг болур.

Кызылга ... Агаар дүне 9—11, хүндүс 31—33 градус изиир.

ӨӨРЕНИРИНЧЕ ЧАЛАП ТУР

Тыва АССР-ниң Садыг министерствозу Ленинградтың Ф. Энгельс атты совет садыг институдунуң Красноярск филиалынын хүндүскү салбырынга ... садыг системазынга азы ниитиниң чемненилгезинге ... чылдан ... шылгап тур.

Хүндүскү салбырның ... мергежилдеринге ...

1. Садыг экономиказы.
2. Ниитиниң чемненилгезиниң экономиказы.
3. Бухгалтер учёту.
4. Товароведение болгаш аъш-чем барааннарының садыглаарын организастаары.
5. Товароведение болгаш ... барааннарының садыглаарын организастаары.
6. Ниитиниң чемненилгезиниң технологиязы.

... № 1-2-3 мергежилдерге ... математика ... литература (сочинение). № 6 мергежилге — ... профиль дылы-биле, химия (аас-биле), математика (аас-биле), литература (сочинение) шылгалдалар дужаар.

Билдириишкинге ... документ ..., характеристика, ортумак билиг ... документ (болгаш ...), ... № 286 майык), 3 фото-чурук ... ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң 1959 чылдың сентябрь 18-те № 1099 доктаалынга дүүштүр ... бижик.

Кирериниң шылгалдазын Ленинградтың Ф. Энгельс атты совет садыг институдунуң Красноярск филиалынга ... августуң 1-ден 20-те чедир ...

Документилерни ... Кызыл хоорай, Октябрьская кудумчузу 20-2. Садыг министерствозунуң кадрлар килдизи, № 2-17-45.

Э м ч и н и ң с ү м е з и

ЭЛЭЭДИЛЕРГЕ ЧАҢГЫС-ДАА СИГАРЕТАНЫҢ ХЕРЭЭ ЧОК

[illegible]

Сигаретага суксуулааш... база-ла ... бардынар ... таакпылаар школачылар ...

[illegible]

Л. ОРЛОВСКИЙ,
медицина эртемнериниң доктору

Алтайның хааз ажыл-агый институду 1981—1982 өөредилге чылынга ... студентилерни хүлээп алыр чалап тур.

Институтта агрономчулар, ... экономистер, ... бухгалтер ...

[illegible]

Бот-өөредилгелиг салбырга билдириишкинни октябрь 1-ден февраль 15-ке чедир ... Билдириишкинниң институттуң ректорунуң адынга ...

1. Ортумак билиглиг бажы аттестат (подлинник).
2. ... характеристика.
3. ...
4. № 286 майыкты ...
5. 3×4 ... 4 фото-чурук.
6. ...
7. Паспортту, шериг билетин ... херечилелин боттары дуржап ...

Документилерни мону хаяанда айбесче чорудар:

Бийск хоорай, Ленин кудумчузу № 30 бажың, Катай ... кадрлар килдизи.

Телефоннар №№: 2-41-44, 2-22-50.

Редакцияның адрези: Кызыл, Щетинкин-Кравченко кудумчузу бажың № 3. ТЕЛЕФОННАРЫ: Редакторнуң 2-24-63, орлагчызының 2-35-24, 2-31-75, харыысалгалыг секретарьның 2-25-... ... 2-27-13, ... 2-31-75, ... 2-29-54, ... 2-21-47, ... 2-31-75, ... 2-41-27, информация килдизиниң 2-20-60, корректорларның 2-27-41, бухгалтерияның 2-12-45, солун келбейн барганда 2-32-75 телефонче долгаар.

Тираж 17986 ... Чагыг № ...

СОЛУН НЕДЕЛЯ-ДА 6 КАТАП ҮНЕР

Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Ном үндүрер чер, полиграфия болгаш ном садыының херектериниң талазы-биле күрүнелиг комитединиң типографиязы (Кызыл, Щетинкин болгаш Кравченко кудумчузу, бажың № 1).

ТС-...

Бүгү чурттарның пролетарийлери, каттыжыңар!

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

№ 161 (11659) | 1981 чылдың июль 11, суббота | 1925 чылда үндезилеттинген | Өртээ 2 кап.

ШАЛЫПЧЫ АЙНЫҢ БАШТАЙГЫ ХҮННЕРИ ЭРТКЕН. БӨГҮН ДҮҮНГҮЗҮНДЕН УЛАМ ЭКИ АЖЫЛДААЛЫ

ДЕМНИГ КҮШ-БИЛЕ КИРГЕН

Он бирги беш чылдың баштайгызының бирги чартыы доозулган. Оон-биле кады республиканың ажыл-агыйларында харысалгалыг чугула кампания — келир мышты хүр ажарының иол магадылалы — мал чеминиң белеткели калбарган. Эрзин районнуң ажыл-агыйларында бо чугула кампанияның канчаар эгелээнин чугаалап бээрин райкүүскомнуң кадааз ажыл-агый эргелелиниң начальниги Н. К. Бегзиден бистиң корреспондентивис В. Куулар диләэн.

— [illegible] района 109.7, дүктүүн—216.7, хуу күүседип, чылдыынга чедирген, сүттүүн—130.2 хуу боттандырган. Эрткен чылдың [illegible] улуг. Ажыл-агыйлардан «Чаа орук», «Мөге» совхозтарнын ажыл-[illegible] тонна сүт бүдүрер тургаш, 73.5 [illegible] чедирген. Өске-даа ажыл-агыйларның көргүзүү оон кудулавас. Районнуң кадааз кичилери күш-ажылга чедиишкиннерин быжыглавышаан, ажылдың темпизин моон сонгаар-даа кошкатпазының бүгү хемчеглерин алыр.

Мал ажылының продукталарын бүдүрериниң болгаш [illegible] мал чемин белеткеп ап, оон [illegible] улуг хамааржыр.

Чай кандаашкынның болганындан, өске черлерде ышкаш, районнуң девискээринде [illegible] религ. Үениң байдалы мал чемииниң белеткелинче органи[illegible] районнуң [illegible] СЭКП райкомунуң бюрозу-биле райкүүскомнуң каттышкан хуралынга ол айтырыгны чугаалашкаш, туску[illegible] Мал чемин белеткээр организастыг чорудуларының хемчеглерин, ажылдың тываалдазын ында айыткан. Совхоз бүрүзүнде мал чемин белеткээр тускай отрядтарны тургусkan. Ында колдуунда арга-дуржулгалыг улуг [illegible] хаара тутkan. Оларның 81-и Ак-Чыраада мал чемииниң белеткелинде. Ында ажылдап [illegible] дырар айтырыг чогумчалыг [illegible] ге чедир ында ам 77 ажыг [illegible] А иштиин-биле бо эрткен хонуктарда ажыл-агыйларда [illegible] ген. Будук-бүру белеткели база эгелээн.

Мал чемииниң [illegible] Районнуң албан организацияларының бүдүрүлгелериниң коллективтери кадааның ишчилеринге шеф дузазын көргүзүп турар. Оларның кужу-биле 300 тонна будук-сигенни, 176 [illegible] белеткээри көрдүнген. Олар дыштаныр хүннерде мал чемииниң белеткелинче демниг үнер турарлар. Чаа-Хөл [illegible] сон-даа өске коллективтер бүдүн-бүрү белеткээр [illegible] бүрүн күүседир чоокшулаан [illegible] ол.

СЭКП обкомунуң бюрозу 1981 чылдың июль 10-дан сентябрь 19-га чедир мал ажылынга чемнер белеткээриниң шалыпчы айы [illegible] Районнуң ажылчы [illegible] арга-чурумнарын [illegible] шалыпчы чорудары [illegible] генчилер арга-ыяш шыгывыц карарган аразынын, хем уннарын [illegible] ле, ажылдың шын организастап тургаш, 12820 тонна сиген белеткээр районнуң планын күүселдезин хандырар хемчеглерин алыр сорулга турар. Агаар-бойдустуң таарымча чок үези турза-даа бүгү аргаларны ажыглап, келир кышка белеткелдин хыналчалыг чорудар бис.

Кооператорларда

ЧАРТЫК ЧЫЛДЫЫН ТҮҢНЕВИШААН...

Эрзин районнуң кооператорлары он бирги беш чылдың [illegible] социалистиг [illegible] районнуң 102,7 хуу күүседип, 2294 муң рубльдиң барааның садып, ону ажыры 2344 муң рубльдиң барааның саткан. [illegible] районнуң кооперативтери 105,1 хуу күүседкен. [illegible] 240.8 хуу күүсеткен. Чурттакчы чондан алгы-кеш хүлээп алыышкын коллектив организастыг чорутkan.

Социалистиг чарыштың, негелделеринде кордүнген хуучулар кежигүнүнге кижилер хүлээп алырының планы 154 хуу күүсеттинген.

Планныг онаалдаларны күүседиин күш-ажылдың бүдүрүкчүзүүн бедиилеринге коллективтиң [illegible] социалистиг чарыш идигиг болган.

Социалистиг чарыштың шын организастап, оон [illegible] Оон-биле кады күш-ажылдың мурнакчыларынга кооперацияның хоочуннарынга тураскааткан кежээлерин организастап, олар-биле ужуражылгаларны арттырери чаагай чаңчыл болу берген.

Чоокта чаа чартык чылдың социалистиг чарыжының түңнелин комиссия үндүрген. Салыгжылар аразында калбарган социалистиг чарышка район төвүнде № 2 аъш-чем магазининиң [illegible] дар бирги черни, ийиги —

Нарын суурда аъш-чем магазининиң эргелекчизи Л. Идам [illegible] социалистиг чарышка [illegible] В. Кувааннар болгаш оон өске социалистиг чарышка тиилээн. Социалистиг чарыштың үстүнде мурнакчыларын өртектиг белектер-биле шаңнаан.

Коллективтиң хөй кезии аныяктар. Оларны дагдыныкчыларга быжыглаан. Херек-лекчилер инититлелиниң хоочуннары М. Татур, Г. Ховалыг, Р. Бомбун, Е. Суңгуй, Х. Дажы болгаш оон-даа өскелер аныяктарга ажылдың арга-дуржулгазын, чаңчылын, ажылдың чаагай чаңчылдарын [illegible]

[illegible] суурда үлетпүр чем бараанарының. Бай-Тал, Эрзин суурларда үлетпүр бараанарының магазиннериниң коллективтери чартык чылда алган социалистиг хүлээлгелериниң күүселдезин бүрүн чедип албаан.

Районнуң кооператорлары эрткен чартык чылда ажылын түңневишаан, ажылда бар четпестерин чайладырының арга-хевирин тургужуп, чаа [illegible]

Я. СОЯН-ООЛ.

АЖЫЛ КИДИН ТҮЛҮК

«[illegible]» совхозтуң [illegible] утланымышхыны хөй ажылы. Дук — шээр малдан алыр кол продукция. [illegible] Ажыл-агый бо чылын 1965[illegible] Ажыл-агый бо чылын [illegible] 1981 чылдың бирги чартыында 30 тонна дүктү күүседир [illegible] 35 тонна ажыг дүктү кыргыыр. Ам оон 16 тоннаны [illegible] 25 тонна дүктү кыргыр [illegible] [illegible] Сыын-оол Кидан, Кара-оол Чоодаан, [illegible] Виктор Донгак, Ажырал Шалгал хүнде норма 150 хуу чедирип турар. [illegible]

Л. НАЧЫН-ООЛ.
Улуг-Хем район.

Даарта — Балыкчының хүнү

Камчатканың кезектер аразында бүдүрүкге каттышкынының РС-300 хирианың «Упажительный» деп балыкчы сейнериниң экипажы улуг чедиишкинниг болган. Экипаж 2400 тонна улуг үнелиг балыкты тутkaш, белбаазырадыры-биле дужаапкан. Мурнаңчы коллектив 1,5 чылдың планныг онаалдазын хуусаазындан эрте мынчаар күүсеткен.

И. ВАЙНШТЕЙННИҢ фотозу.

ЧЕДИИШКИННЕР БАР-ДАА БОЛЗА

Балык өстүреринге таарымчалыг көлдер республиканың девискээринде хөй. Ынчалгаш сөөлгү үеде балык ажыл-агыйының хөгжүп эрар ужуру-даа ында. Найысылал Кызылда Үстүү-Енисейниң балык заводунуң коллективи балык айлаан өстүрер болгаш ону тудар талазы-биле чамдык чедиишкиннерни чедип алган. Ук коллективтиң балыкчылары чартык чылда 100 муң рубльдиң продукциязын бүдүрер тургаш, ону херек нырында бүрүн боттандырган, сайгарарының даалгазын база күүседипкеннер.

Заводтуң ажылчыннарының күш-ажылчы чедиишкиннерин база оларның мурнунда салдынып турар сорулгаларының дугайын чугаалап бээрин кол инженер А. А. Козелковтан бистиң корреспондентивис М. Ондар диләэрге, ол мынчаар чугаалаан:

— Бистиң балыкчыларывыс партияның XXVI съездизиниң материалдары-биле ханы таныышкаш, ында айыттынган сорулгаларны [illegible] боттандырар дээш бо чылды база [illegible] [illegible] муң рубльдиң [illegible] продукцияның шынарынче база бар аргаларны болгаш [illegible]

Чаа беш чылда ажылдың ажыктыг чоруун бедиткеш, продукция бүдүрериниң планын [illegible] чергелештир балык [illegible] [illegible] гаң. Бо беш чылда балык заводунуң күчү-шыдалын [illegible]

[illegible]

АК-КӨК ШӨЛДЕРНИҢ ЭЭЛЕРИ

[illegible] балык тывыш ажылдакчыларын [illegible] профсоюзнал бабырлалын күш-ажылчы [illegible] кижилер-биле ужуражып турарлар. СЭТА-ның корреспондентизи ак-көк суг шөлдериниң ээлериниң ажыл-херектериниң болгаш [illegible] РСФСР-ниң балык ажыл-агый [illegible] П. Н. С[illegible]

— Бистиң балык ажыл-агыйывыс [illegible] бүдүрүлгени, балыкты хоолбактарга [illegible] түрерин хандырып турар үстүнүн флоттуг, үлетпүрнүң күчүлүг адыры боор турар. «Балык ажыл-агыйын улам хөгжүдер болгаш чурттуң [illegible] СЭКП ТК-ның болгаш ССРЭ-ниң Министрлер [illegible]

[illegible]

ТӨРЭЭН ЧУРТТУҢ БЕДИК ШАҢНАЛДАРЫ-БИЛЕ

Кадык камгалал ажылдакчыларын ССРЭ-ниң орденнери болгаш медальдары-биле шаңнаар дугайында

ССРЭ-НИҢ ДЭЭДИ СОВЕДИНИҢ ПРЕЗИДИУМУНУҢ ЧАРЛЫЫ

Чоннуң кадык камгалалын болгаш медицина эртемин хөгжүдер талазы-биле онгу беш чылда планныг даалгаларын күүседиринге чедип алган чедиишкиннери дээш шаңнаары болза:

ТЫВА АССР-ДЕН

«КҮШ-АЖЫЛДЫҢ КЫЗЫЛ ТУГ» ОРДЕН-БИЛЕ

Валерий Павлович **Григорьев** — республика эмнелгезиниң салбыр эргелекчизи.

Юрий Зиновьевич **Ковенский** — [illegible] салбыр эргелекчизи.

УЛУСТАРНЫҢ НАЙЫРАЛЫ ОРДЕН-БИЛЕ

Ирина Ивановна **Волкова** — республиканың улуглар эмнелгезиниң салбыр эргелекчизи.

Лина Назынчаповна **Саая** — Барыын-Хемчиктиң төп районнуң эмнелгезиниң салбыр эргелекчизи.

«ХҮНДҮЛЕЛДИҢ ДЕМДЭЭ» ОРДЕН-БИЛЕ

Эра Васильевна **Маментова** — республиканың санэпидстанциязының эмчизи.

Данов Маппак-оолович **Монгуш** — республика эмнелгезиниң эмчизи.

Долаар Аржааповна **Чамзын** — Чөөн-Хемчиктиң төп районнуң эмнелгезиниң эмчи сестразы.

Нина Константиновна **Черненева** — республиканың аптека эргелелиниң начальниги.

«КҮШ-АЖЫЛЧЫ ЭРЕС МААДЫРЛЫГ ЧОРУК ДЭЭШ» МЕДАЛЬ-БИЛЕ

Нина Яновна **Биннин** — № 6 аптеканың эргелекчизи. Бай-Хөл район.

Алина Дмитриевна **Жеребцова** — республика эмнелгезиниң салбыр эргелекчизи.

Нелли Витальевна **Спицына** — республиканың онкология диспансериниң улуг эмчи сестразы.

«КҮШ-АЖЫЛЧЫ ШЫЛГАРАЛ ДЭЭШ» МЕДАЛЬ-БИЛЕ

Галина Ивановна **Иванова** — Улуг-Хемниң район эмнелгезиниң эмчи сестразы.

Пелагея Поликарповна **Крупская** — республиканың божудуга бажыңының акушерказы.

Сергей Иванович **Легензов** — Тываның чумага удур станциязының [illegible]

Елена Тармаевна **Саар** — Эрзинниң район эмнелгезиниң санитарказы.

Елизавета Ильинична **Толмачева** — республиканың аптека эргелелиниң склад эргелекчизи.

ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы Л. БРЕЖНЕВ.

ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Секретары М. ГЕОРГАДЗЕ.

Москва, Кремль.
1981 чылдың июнь 26.

РСФСР-ниң Министрлер Чөвүлелинде

Малдың семис болгаш чүлүктүг чемнерин бүдүрериниң көвүдээриниң болгаш [illegible] белдериниң, мал чеми тараалы камныг чарыгдаларының айтырыгларын РСФСР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң ажылын июль 9-та Москвада эгелээн хуралдаа чугаалашкан.

Ооң ажылынга СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнүнге кандидат, РСФСР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы М. С. Соломенцев, СЭКП ТК-ның Кадааз ажыл-агый килдизиниң эргелекчизи В. А. Карлов, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң [illegible] удуртукчулары, СЭКП крайкомнарының болгаш обкомнарының кадааз ажыл-агый башкарып турар секретарьлары, автономнуг республикаларның Министрлер Чөвүлелдериниң, крайкүүскомнарының болгаш облкүүскомнарының даргалары, эртемденнер, чер-черниң кадааз ажыл-агый органнарының, колхозтарның болгаш совхозтарның удуртукчулары анаа киришкен.

(СЭТА)

ЭКИ ШЫНАРЛЫГ ЧЕМНЕРНИ БЕЛЕТКЭЭР

Мону практикага ажыглаңар

Кол-ла бергедээшкиннер — мал чемнериниң чедишпезинде... Тараа-биле чергелештир бөдүүн болгаш чулуктуг чемнерни, белоктуг немелделерни бүдүрерин көвүдедири чугула дээрзи билдингир.

(ЭКП-НИҢ XXVI СЪЕЗДИЗИНГЕ Л. И. БРЕЖНЕВТИҢ ОТЧЕТ ИЛЕТКЕЛИНДЕН).

Силос кылыр кукурузаны кестирбишаан, хээндектээш машинага чудуруп турары.

Бо чай каан болган ужурунда, оът-сигенниң үнгени хирелиг болган. Ынчангаш амн чугула сорулга болза, белеткеп ап турар мал чемнериниң шынарынче онза кичээнгей салыры болур. Бирги ээлчегде элбээ-биле белеткеп ап болур мал чеми будук-бүрү. Оон-биле чергелештир бедик шынарлыг хоолулуг чем сенажты, витаминниг сиген дааганын болгаш силосту болдунар-ла аргаларны ажыглап турган, арбыдадыр белеткээр ужурлуг.

Бо плакат-арында айыткан чемнерни белеткээриниң технологиязын, ону кылырының аргаларын чугаалап турар.

Мал чемнериниң курлавырын тургузарынга будун бүрүнү, будукту база бүрүнү ажыглап болур. Бо чылын республиканың ажыл-ишчилери 85.3 муң тонна будун-бүрүнү болгаш 900 тонна шиви будуун белеткээр. Чүгле Кызыл хоорайның албан организацияларының болгаш бүдүрүлгелеринге чөрлери безин 10000 тонна будук-бүрү, 345 тонна шиви будуу белеткээр.

Будук-бүрү белеткээринге школачылардан эгелээш пенсионерлерге чедир бүгү чонну кириштирери, оларга ону канчаар белеткээриниң аргаларын өөредири болгаш бойдус камгалалының дугайында тайылбырны бээри чугула.

БУДУК-БҮРҮЗҮНҮҢ ХООЛУЗУ

Мал аймааның будуу, бүрүзү болгаш оон кылган мал [illegible] база будук, ащаа бүрү! кончуг хоолулуг! Оларда [illegible] база бар. Оларның [illegible] ни оон солуп шылаар. Ынчангаш кандыг-даа мал будук-бүрүнү болгаш оон кылган мал [illegible] чиир.

Мал чемнериниң шынарын [illegible] каротин болур. Будук-бүрүде ол дыка [illegible]. Ылангыя ине бүрүлүг ыяштарга бузун болгаш кыжын кончуг хөй. Калбак бүрүнүң [illegible] каротини июль болгаш август айларда эң-не хөй болгаш чүгле бүрү [illegible] чоокшулап турда [illegible]. Ындыг болганда ине бүрүлүг ыяштарның будук-бүрүзүн кузун болгаш кыжын, а калбак бүрүлүг [illegible] будук-бүрүзүн [illegible].

Талдың, чырааның, хадыңның, теректиң болгаш өске-даа ыяштарның бүрүлери фосфор, калий, кальций, магний болгаш оон-даа өске микроэлементилер-биле байлак. Бо мал чемнеринде шингээчел протеин биле чемгерилге единицазы арыг сигенниинге деңнежип турар болгаш шынары база эки, а каротин-биле сигенни ийи катап ажып турар. Будук-бүрүнүң бир килограммында-даа 0,27—0,32 чемгерилге единицазы, 38—53 грамм шингээчел протеин, 41—59 миллиграмм каротин, 7—9 грамм кальций болгаш 1,5—1,8 грамм фосфор бар.

Будук-бүрү-биле кандыг-даа малды бир айлыындан эгелеп [illegible] болур. Будук-бүрү-биле малын чемгерип турар [illegible] [illegible].

ажеш кылыр кошкулаптар. Оон машиналарга чудургеш, фермаларга, кыштагларга четирер. Белеткээн будук-бүрүнү чедер чериниче дои-дураан чорударын чугула, ынчанмас болза каткан, төгдаар болгаш шынары баксыраар. Бошкулап каан боолдактарны сери аданың хөлегезинге азар. Боолдактарны чаңгыс черге [illegible] каан болбас, чаңгыс хонгаш-ла каан эгелээр. Аскыларны кылырда, бөлүм ийи метр эргеннер баштарынга доора ыяштар салгылаптар.

Курга ып каан будук-бүрүнү шыгжаарда, бүрүлерин ишкаар кылдыр сараттап каар болгаш кырын маңаа-биле азы шифер-биле дуглап каар.

ШИВИ БУДУУНУҢ ДАЛГАНЫН БЕЛЕТКЭЭРИ

Шиви будуун далганнап аарга, эң-не үнелиг витаминниг мал чеми болур. Ону ажыл-агый бүрүзү кылып ап болур. Хады болгаш пош будуун база ынчаар кылып аар.

Бо мал чемнерин кылырда, будук-бүрүнү кыжын белеткээри [illegible]. Чүге дээрге, оларга каротин кыжын хөй турар. Бир килограмм [illegible] чайын 50—75 миллиграмм каротин турар, а кыжын ол 100—150 миллиграмм чеде бээр. Шиви будуун, өске-даа ине бүрүлүг ыяштарның будуун [illegible] деп машиналарга кээп кактырынтар. Ындыг далганны малга бээрде, концентраттыг чемнерге [illegible] килограмм концентратка-ла 200 грамм далган [illegible].

АЖЫЛДЫҢ ТӨЛЕВИРИ

Тыва АССР-ниң Будук ажыл-агый министерствозының бир кижиниң будук-бүрү белеткээр нормазын хүнде 150 килограмм кылдыр сүмелеп турар. Боолдактарны ол турда белеткээр болгаш [illegible].

[illegible] болгаш аът-биле [illegible] ёзугаар бүгү неделленн будук [illegible] 3 рубль 15 копеек болур. Будук-бүрү [illegible] чөрүп хүнде үе төлевирин 30 хуу чедир өстүрүп болур. Ынчан [illegible] ёзугаар 4 рубль 09 копеек, район коэффициенти-биле 4 рубль 91 копеек чедер. Мал [illegible] белеткээр болгаш планныг оналдаларны ажыр [illegible] ап аксыйнын 20 хуу-биле немей төлеп бээр.

МАЛ ЧЕМНЕРИНИҢ ХИМИКТИГ СОСТАВЫ

Чемнер	[illegible]	[illegible] протеин чүүлдүве	1 килограмм чемде бар чүүлдер: чемгерилге единицазы	шингээчел протеин (грамм)	кальций (грамм)	фосфор (грамм)	каротин (м.г.)
Терек будуу	45	2.85	0.22	37,31	7.08	0.47	140,7
Хадың будуу	50	3.85	0.22	14.63	4.11	0.43	165,4
Тал будуу	35	5,81	0,29	22,66	8,10	1,63	112,4
Меде	16	17.40	0.58	130,5	9.99	2.00	98.0
Арга сигени	16	9,62	0,31	38,48	4.92	1.20	60.0
Хыргылыш	10	5,27	0,33	27,46	3.21	0,70	8,0
Кызыл-тас саваны	13	3,24	0,37	22,97	3,76	1,29	19,0

Траншеяга төккен сенаж массазын тракторлар-биле таптай бастырып турары.

СИЛОС САЛЫРЫ

[illegible] чугула болза, ону белеткээрге хоолулуг бүдүмелдерниң эвээш чидириглиг болуру. Сиген кылдыр белеткээрге, хоолулуг бүдүмелдерниң чидирии 30 хуу чедип турар болза, силоска 15—21 хуу болур. Оон аңгыда мал чемин агаар-бойдустуң кандыг-даа байдалында силостап болур. Силос кылдыр бедик дүжүттүг мал чеми культураларын [illegible] ажыглап болур.

[illegible] мал чемнеринге силосту [illegible] Ылангыя мыйыстыг бода малды [illegible] турар. [illegible] хөй пурузунга бодаарга, силос каротин-биле [illegible] байлак. Саар инектиң дириг деңзизиниң 100 кг-га оңаалтыр 8 кг чедир силосту берип болур.

Силоска белокту арбын болгаш [illegible] кукурузаны бобу сигенниң [illegible] болгаш [illegible] кадып хээндектээш, эки холуштургаш силостап турар.

Силостаарының химиктиг утказы чүл дээрге, уңуштерде бар чигирни сүт ажыдар бактерияларның сүт кислотазы кылдыр хуулдуруп турары болур. Ол кислота бактерияларны [illegible] турар, [illegible] уңуш массазын консервалап турар бүдүмел болур.

Хээндектеп каан массаны силостаар черге автомашиналар-биле азы трактор тележказы-биле сөөртүп чедирер. Силостаарда уңушту хээндектей кестирериниң хемчээли 4-тен 2 чедир см болур; уңуш ол болгаш тудум-на ону улам-на кыска кылдыр хээндектээр эпаар.

Ногаан массаны траншеяже төгерде, ынаар довурак кирбези кончуг чугула. [illegible]

СЕНАЖТЫ БЕЛЕТКЭЭРИ

Мыйыстыг бода [illegible] белеткээриниң эң-не дешилиг [illegible] [illegible]

[illegible]

Сигенни болгаш силос культураларын ажаап алырынга [illegible] кожа чорук орар машинаже [illegible]

[illegible] Т-150 азы ийи ДТ-75 трактор, 500 тонналыг [illegible] Т-50 азы дорт [illegible]

Тал болгаш терек бүрүзүнден мал чеми кылдыр белеткээн [illegible].

А. ЗАИЦЕВ биле Б. КАРА-САЛДЫН фотолары.

НАЙЫРАЛДА КЫЗЫГААР ЧОК

Моолдуң улусчу революциязының 60 чыл оюнга

Улусчу революцияның тиилээзиниң 60 чылының дургузунда Моол Арат Республика ёзуун төөгүлүг үе-чаданы эртип, шапкын хөгжүлделиг социалистиг куруне болу берген. МАР-ның ажылчы чоннары амгы үеде бодунуң за йынчы авангарды — Моолдуң Араттың Революстуг намының удуртулгазы-биле социализм тургузуушкунунуң доозарының сорулгаларын шиитпирлеп турар. Эртинен чылдарда Моолду аграр-индустриалдыг чурттан индустриал-аграрлыг куруне болдурар дээш улуг ажылдарны кылып чорутхан. Одаар чүүл, энергетика, даг руда, метала белбаазыралыр, чиик үлетпүр болгаш улус ажыл-агыйының өске-даа адырлары дүрген темпилиг сайзырап турар. Үлетпүрнүң Эрдэнэт, Дархан, Чойбалсан ышкаш чаа төптери өзүп үнген.

Кодээ ажыл-агыйда улуг, хөй орулгалыг куруне болгаш кооператив ажыл-агыйларын тургускан. Олар күш-ажылды механизастаарын мөптередип, малдың баш санын өстүрүп, оон продуктулуг чорууну көвүдедип турар. Кодээ ажыл-агыйда чаа адыр — чер ажылы сайзырап турар. Моолдуң кодээзиниң овур хевири таныттынмас кылдыр өскерилген.

Моолдуң экономиказында, политиказында болгаш культуразында чедиишкиннер улустуң амыдыралын, чурттаалгазын шуут өскерткен. Республиканың социал экономиктиг хөгжүлдезиниң чугула фактору болза Экономиктиг Дузаламылга Чөвүлелиниң кежигүнү чурттары — ССРЭ болгаш өске-даа социалистиг чурттар-биле кады ажылдажылга болур.

«Партияның планнары — чоннуң планнары» деп девизтиң адаа-биле Улусчу революцияның 60 чылынга төлептиг уткуштар дээш шимчээшкин чуртта калбарган. МАРН-ның XVIII съездизиниң төөгүлүг шиитпирлерин амыдыралга боттандырары-биле чаа беш чыл планының бирги чылында бедик социалистиг хүлээлгелерни ажылчы чоннар алган.

Көвүдүнда үш чүс хире үлетпүр бүдүрүлгелер ажыл-агый организацияларының чартык чыл планын хуусаа бетинде күүседиишкинин рапорттаан. Социалистиг чарыштың мурнуну одуруунда Улан-Баторнуң ажыл-ишчилери чорүп орар. Олар пландан ажыр миллион тугриктиң продукциязын бүдүрген. Найысылалдың он ийи муң мурнакчызы үени мурнап турар. «Эрдэнэт» даг-белбаазыралыг комбинадының, Улан-Баторнуң демир-оруу коллективтери болгаш өскелер-даа эки көргүзүглерлиг болган. Малчыннарның көргүзүглери багай эвес. Эртинен чылдың бо үезинге деңнээрге 350 муң баш хөй чаш мал төлүн менди алган.

Моол Арат Республиканың ажылчы чоннары бодунуң байырлалын күш-ажылчы чедиишкиннерлиг уткаан. МАРН-ның XVIII съездизиниң шиитпирлерин амыдыралга боттандырары дээш улам эки ажылдаарын хүлээнип турарлар.

Совет болгаш моол улустарның быжыг найыралының төөгүзүнге база бир чайынначаан арынны космостуң «Союз 39» корабльдиниң каттышкан экипажы — совет космонавт, Совет Эвилелиниң ийи дакпыр Маадыры, Моол Арат Республиканың Маадыры В. Джанибеков биле МАР-ның эң баштайгы космонавтызы, Совет Эвилелиниң болгаш Моол Арат Республиканың Маадыры Ж. Гуррагча олар киир бижээн.

Космостуң эрес-дидим маадырлары чоокта МАР-ның чамдык аймактарынга болгаш хоорайларынга чорааш, арат чоннар-биле ужуражып, бottарының октаргайже ужуушкунунуң дугайын чугаалап бергеннер.

ЧУРУКТА: космонавтылар В. Джанибеков, Ж. Гуррагча оларның МАР-ның Убса-Нур аймаанга чорааш үези.

Х.-К. МОНГУШТУҢ фотозу.

АКЫ-ДУҢМА ЁЗУЗУНУҢ ХАРЫЛЗААЛАРЫ

Акы-дуңма моол улус амыдыралында онзагай болуушкунну — Моолдуң улусчу революциязының тиилелгезиниң 60 чыл оюн бөгүн демдеглеп турар.

[illegible] Моолга улуг-улуг чааргылгалар болган. Ол дугайны МАРН-ның майда болуп эрткен XVIII съездизинге МАРН ТК-ның [illegible] секретары эш Ю. Цеденбал отчёт илеткелинге [illegible]. [illegible] Моолдуң улусчу революциязының тиилээзининден бээр 60 чылының [illegible] ССРЭ-ниң болгаш МАР-ның хамаатылары — В. Джанибеков биле Ж. Гуррагча оларның [illegible] каттышкан [illegible] космосче калыг ужуушкуну болур.

[illegible] найырал неделезинин Тыва салбырының баштаар чериниң удуртулгазы-биле бистиң республика МАР-ның кожа-хелбээ аймактары-биле [illegible]

[illegible] биниң чедиишкиннериниң дугайын, партия, дэй-ниити организацияларының [illegible] тырып келгеннер.

[illegible] аймактарындан келген 16 делегацияның составында партия, [illegible] профэвилел, ревсомолдар органнарының [illegible] транспорт, тудуг болгаш [illegible] нарның бүдүрүлге, албан органнарының [illegible] амыдырал-чурттаалгазы-биле таныжып кааннар. Чижээлээрге, МАР-ның Завхан, Убса-Нур, Кобдо, Мөрнүү-Гоби аймактарының [illegible] тыжымышкыннарының нам органнарының [illegible]

[illegible]

Э. ЧОКСУМ,
Совет-моол найырал ниитилелиниң Тыва салбырының баштаар чериниң секретары.

ХОВУ МААДЫРЛАРЫ

Апрельдиң аяс ол эртени вүн ээн болуруп аазаан мышкаш болган. Хиндик чиг кол дээрле хамнаарактар ырлаш-[illegible]

[illegible] көөрге чүү-даа көзүлбес, чүгле ховуннуң соңгу талазында чиктиг ковчуг куу булут кожуп турган, ол дораан шүүрган [illegible]

Читаның аргазы-биле сиген белеткелиниң бир дугаарынга Цэрэндорж желээн Хойжуларның шевелде [illegible]

[illegible]

Н. [illegible]

ТУСКАЙ КОМИТЕТКЕ

Чепсегленишкинни дужурер талазы-биле

Бүгү-делегей конференциязын чыылдырарын деткээн

НЬЮ-ЙОРК. [illegible]

[illegible]

Б. МЕНКЕС,
СЭТА-ның тускай корр.

Хөй-ниитиниң кол кичээнгейинде

ТАЙБЫҢНЫ КАМГАЛААР

ДАМАСК. (СЭТА). [illegible]

[illegible]

Г. УИНСТОННУҢ ЧУГААЗЫ

НЬЮ-ЙОРК. (СЭТА). [illegible]

[illegible]

ЧССР. Социалистиг Чехословакияның болгаш Совет Эвилелиниң машина кылымчыларының кады тургусканы электри күжү-биле хөделир синхронунг [illegible] специалистер «электротехниказының хууралазыны» кылдыг ээап турар. [illegible]

ЧУРУКТА: [illegible]

ЧТК—СЭТА-ның фотозу.

УТТУНДУРБАС ЧУРУК

«Кангай» деп эвилелдиг ажыл-агыйның төвүнге Кызыл-өг ажыткан. Оон арыг-силиг, каазы-даа аажок, хамыкта чүвени чогуур черлеринде салгылаан, ортузунда Ленин башкының чуруу делгеп турган. Чурук боду элээн эргижирей берген, ынчалза-даа оон уттуттунмас кызыл хоочун [illegible] чыгаамы чизен. Ол чурукту хоорундан казы Кызыл-өгге Хас ашак [illegible] берген. Ажык [illegible] ол ашак шаа-биле кыдып турган урам [illegible] хоочу боду [illegible]. [illegible] лер ук чурук-биле Хастың самым-чолу кончуг чоок холбашкан дээрзин дыңнаан турган, ынчалза-даа чогум чүү боор турганын билбес. Ашак боду чугаакыр эвес, улус аразынга хөөреп-даа чорбаан Ынчангаш Кызыл-өгнү ажыдып турда, хөй улус чыглып келгеш, «Чүү болчук, чугаалап көрем» деп дилээрге, ашак кезек ыыт чок олургаш, таваар чугаалап эгелээн:

— 1932 чылда чазын болган чүве ол. Май чыскаалы хаарта боор деп турган. Ынчаарда кежээ суму төвүнүң хоглуу-даа аажок, суму чагыргазының бажыңы, школа, коржаа чери, склад, эмчи бажыңының кырынга лозуң, плакат, туктар аскылазып, кааста каан турган. Школага ынчан [illegible] турган, улустуң хөйү-даа [illegible].

Мен ынчаарда аныяк мен. Харым чаа-ла үжен ажып турган. Коржаага ажылдап, күне оон складын таныңнаан турган мен.

Хурал кииринде орту кирип турда, кожа сумудан аъттыг кижи шаап келгеш, ламалар самның уңдурду, кезек кижи бээр кагты деп бо.

Улус-даа дораан тарап чоруптан. Коржааның албан хаар кижилери садыг херимиңин аксынга чыглып келди. Аразында коржаа даргазы Чадыраа база бар. Чадыраа [illegible] рак-даа эр турган. Мээ келгеш:

— Че, Хас акый, силер маа коржааны таныңнаан чыдып калыңар. Бис бо кезек улус сумунуң нам ячейкизиниң даргазының чыып турар отрядынга барып каттыжаалы. Оон ол саларааш ламаларны тапты барып «суткуур» чүве. Силер серемчилелдиг эки туруңар. Канчап билир чүвени — дээш, складка чыткан боо-мелсек, ок-дарыны дөгерезин үлежип алгаш, суму чагыргазының черинче чорупканнар. Мен чүгүргеш, аң боозу эккеп алган мен.

Коржаа бажыңының серизинин кырынче үне бергеш, сүүрүү хайгаарап олур мен. Караңгы имир дүжүп органы, ынчалза-даа бистиң улузувус чоон талакы хавакче шууштуп [illegible]. [illegible] акаа барып «суткуур» дээн байдалдыг.

Кезек када кандыг-даа шимээн чок турган чүве. Оон хенертен-не боо даажы үнген соонда, мында-мында аткылажыр эгелээни дыңналып келди.

Аныяк-даа, үңгел-не, аъттыг дайзыннар-даа сүүржеп дезбайтып-ла олурлар.

Менче шаап чоруп олурган улустуң бирээзин мында-ла чуруп адып базырыптым. Оон ийи аткаш, ийи дугаарын база-ла чуук адыптым. Өскелери корткаш, школа артынче чашты бергеш, боолап эгелеп [illegible].

Сери кырынга чыдарга хей боорга, оон дүшкеш, далганның шоодайлар артынга кээп чашты туруп аладым. Ынчан турумда, огум төңүп калганы ам канчаар, далган-биле боолаар дээр бодап, аайын тыппайн турумда, мыскыл келгенин база-ла. Артымда чалбыш сарганайнып келген туру-ла! Дайзыннар бажыңны өрттедип каапканы ол чүве ирги.

Боомну октапкаш, дораан контораже кире халыдым. Конторага Ленин башкының чуруун азып каан турган чүве. Ону караңгыда суйбап чорааш тып алгаш, хоозундан дужургеш, курумну чешкеш, хөрээмге хойлааш, куржаның алдын ийин ол.

Ынчаарда мен херим эжиинче шимеш дээш, дайзынның бирээзиниң аъдынга олуруп [illegible] Катканын-хураанын чоржан чүвен боол-тур. Беш-даа хадыптайн. Дайзыннар мени чыпшыр четкеш, дужур тыртказы, школаже сөөртү бердилер.

— Боолап турган ыт бо-дур бо, көрүңер! — дээш, бир лама мээн кырымче шурут кээрге [illegible].

— Сен боолап [illegible] бо сойлуң? Боот кайдал? Ниш ангируң чүве сен бе, тарийга? — деп ээтирэ-ла [illegible].

— Боом-даа чок, нам келирип-даа эвес кижи мен. Бери бо, кежегем-даа олчалпайн [illegible].

Ол [illegible] кежиг [illegible] биле аравэ кежигүннери кежегезип кестирип каапкан турган чүве.

— Үжемер сойтуктуң! — дээш, дар таачылы лама алгыра-дыр.

Эжес-ле эгеледилер. Үжээн соонда, дораан-на Лениниң чуруун тып алганнар.

— Көрүңерем ойт! Лениниң чуруун ыштаныл бо? — деп, хамык ламалар чиргайнып үнду.

Улуг дескаар дег чоон хөрт лама мени черге чыпшыр базарга, беш дугаары чанагаштап берген, хөрээмни бижек-биле оюп-ла эгеледилер. Хай-даа сайт-ла дээш, аарышкылыгынга шыдашпайн, ытааным дораанна оскунупкан мен. Дайзыннар хөрээмге беш адыр сылдыс оюп алгаш, амыраан, каттыржып турганнар болгаш. Оон дөктерип алгаш, туругузу шелгеш, даштын шелде улуг ламазынче [illegible] Шелге кээримге, сүүрүм улузум мында тырып каан, оларның мурнунда досхаар дег чоон хувилгаан (сарыг шажынның угуу дужамалдыг ламазы) шоолеп берген туру-ла:

Мени сөөртүп чедире берди.

— Олур эргиндес туруңар, кончуг сойлукту! — деп, лама алгыра-дыр.

Дөмей-ле олур кижи-ле бол-ай мен деп бодап келгеш:

— Ленин болза делегейниң бүгү дарлаткан чоннарының [illegible] чүве, билдиң бе! Моолдарга шын орукту айтып берген кижи ол чүве! — деп алгырдым.

— Өгүн дуй цланер! Чураан адыра кесеш, бээр эккелиңер! — деп, хувилгаан чаргырайдыр.

— Туруңар! Канчаарашпаңар! — дивээле, чыылган улус аразындан Чадыраа бо үне халып келгеш хувилгаанның кы[illegible] чеде бээди.

Хувилгаан Чадыраа мурнунга хол боозун көрүп кааш, дакаар дап берип, бир-ле чүве алгырар деп чорда, даре дээн соонда, сирлеш дээш, бажы балакайынып, дуралап бады баарды.

Бир лама Чадыраа же шурап бар чыда, база боолаттырып алды.

— Ой, эштер! Орта бис бе? Чоп көрүп турарывыс ол! Сом [illegible] — дээш, хамык улус оон-моон дагтайнып-ла үнду. Ында-мында алчыга [illegible] бо даалда-даа үнер. Мен база дайзын кы-йы сен дээш халып ынай боор [illegible] лаав дүшкен мен.

Мээң кээримге, дам эзы келген. Бир-ле шериг малгыр иштинде чыдыр мен. Чанымда шериг [illegible] олуртун кижи олур. Бажымны ынаш, аарыыныкамдатпаш, чыттырып каан болду. Бир чорзем, ум-даа ойнап турар. Дан наалай бээримге олуум тура.

— Үрер хогжум-дур ачаа — дей-дир.

— Чүү боон турары ол? Кымның хогжумул ол? — дээримге.

— Май чыскаалы боор тур Бөгүн майның Бири-ле болгай. Дүне шериглер келгеш, дугуу дайзыннарны чок кылырып чок кылды, туларын тудуп алган. Ойнап турар хогжум шериг хогжум-дур — деп, кадаймы ооглум ийилээ чугаалап олурлаа.

— Кайгамчык-ла боол-тур! Хамык улус дөгере даштын. Шериглер-даа эшиежон. Сенээ чорааш Ленин башкының чуруун кызыл тукка асып, чалап каан — деп, кадайым чугаалай-дыр.

Ол хүн дашказар үнмээн болзумза-даа, бистиң шериглеривистиң кужун, оларның кырында Лениниң чуруун кестүп, кызыл тук холбенейнип чорааның ургал-дынчытты бүгү эът-мага бодум-биле билип чыткан мен.

Оон бээр ам хөй чылдар эртти. Ол үениң иштинде бистиң чурттувус Лениниң айтып берген оруу-биле чорааш, Совет Эвилелиниң ачызында улуг [illegible]. Ам бис кымдан-даа кандыг-даа дайзындан корткас апарган бис — деп, Хас ашак чугаалап [illegible].

Л. БАДАРЧ,
моол чогаалчы.

ЛОДОНГИЙН ТУДЭВ.

ГАВАНА БАЛЛАДАЗЫ

[illegible] кезин-Пындын
Курут хол, бут барык чокка демирлежкен
[illegible]
[illegible] дешкүн [illegible]
Чевег хааржаа чазап кылып амыдыраар
Жерардо дээр ашак чораан чүве дижир.

Ынчаар черле чурттап болбас чүве-дир деп
Ынчап чоруй, ырган чоорту биле берген.
Кижилерниң човуланын чингедир дээш
Хире-шаанче дуралаарын бодап алган —
Куба черниң шыны дээштиң месилдежир
[illegible] ол шиитпирлеп-тир.

Ийет, холда чепсек, күш чок кырган кижи
Революска чүгүн-биле бараан боорул!
[illegible]
Ирей чүвен харыыны тып алгаш барган.
Бир-ле чажыт арга-биле шиитпирин ол
[illegible] дыңнадыпкаш, чениин кирген.

Кижин бөдүү чыып алган боо-чепсекти
Кижи хааржаа — хомудуве чажыр суккаш
[illegible]
[illegible] паарадынче уралавыткан.
Дайзыннарга өрүк дургаар таварышкаш:
«Даайым ажлап чору мен!» — деп ойлуп чораан

[illegible]
Доктаадыпкаш, ужээр бодап, шорлу бээрге,
Халак-түлек, каргыш-хараал, ыы-сыы топ
Хамык ала-четкер сураап турар боорга,
Далагалаар чүве тыппайн, хайгыылчызы
Дагже ону: «Чорун чор!» — дээш, салывыткан

Өскен чуртун куддамыктаан өжээнге,
Өскерликчэ, олурукчэ таптыг белек —
Өргүл кылдыр хөөр хааржаа чазап суггаш,
[illegible]
[illegible] Жерардонун, —
Провистиң киирген улуу мындыг болган!

Очулдурган С. МОЛДУРГА.

СОНУУРГАКТАРГА

Өлген болзуңза, дыка-ла хомудаар мен

Гениалдыг англи физик, механик, астроном болгаш математик Исаак Ньютоннуң аажок эдергейи бүгүдеге билдингир. Бодунуң эки офицерге оон бижээни каш ооуруз чагаазы ону база херечилеп турар: «Сеңн ийи тулчуушкунге тиилээш, ушкуңнге өлүртүп каан дижип мында улус чугаалажып турлар ийин. Шын бе ол, менче бижип көр. Өлген болзуңза, дыка-ла хомудаарымны билир-ле болгай сен».

«Ол чүгле чугааланыр-дыр...»

Улуг англи физик Майкл Фарадей бодунуң эки дузалакчызы курлаавырда сержант Андерсенни дыка үнелээр турган, оозу физик лекция номчуп турда, көргүзүг дурзулгаларны эки кылып билир кижи-дир. Бодунуң удуртукчузунга ол ылап-даа турган болза, улуг эртемденниң ажыл-чорудулгазын шоолуг эвес деп санаар турган. «Фарадей чүве кылып турар деп бе? Чок, хамык ажылды мен кылып турар мен, а ол чүгле чугааланыр кижи-дир» — деп, ол бо-ла чугаалай берген турар.

«Мелегей» чугаа

Парижке 1896 чылда болган автомобиль бөлгелгезин хаат турда, билдингир француз физик болгаш электротехник Марсель Депре шакта 60 километр дургеп чоруур автомобиль дээш кундага подурерин саналдаан. Ынчаарда суралжаап конструктор хорадангап мынчаар харыылаан: «Байырлал үрээр, «мелегей» чүве чугаалаарлар хабын-на тыптык кээр чүвел ааа!»

Ат-алдарының кужу

Бурунгу эртемденнерниң улуг башкызы Аристотель бодунуң бир ажылынга сээктиң даваннары сес деп бижээн. Барык ийи муң чыл иштинде ажаа улус ыдыктыг-биле бүзүреп келген. Чүгле харын бир эртемден оон өдүрлабастап туруп берген. Ол сээкти өлүр часкааш, даваннарын санап көрген. Чүгле алды боол-тур! Мурнунда чүге кым-даа санап кылбаазыл! [illegible] Аристотельдиң [illegible] аажок бедик турган, ийнде, башкының бедикталын хынап [illegible] болган-дыр.

«Ол рубльди боду ажылдап аар»

Бир-ле катап аажок семис болгаш бай кижи билдингир орус эмчи С. Боткиннең кан[illegible] айтып [illegible] чилаан. Өскелерден алган сүмелери дузалаваас-тыр деп, ол хомудаан.

— Ындыг-дыр че — деп, эмчи Боткин харыылаан. — Мен силерге ылап-ла дузалаар сүмеден кадайн. Силер хүнде бир рубльге чежненир болзуңарза эки-дир. А ол рубльди бодуңар [illegible] ажылдап алыр ужурлуг силер...

Моолга улусчу революция тиилээн соонда уран чүүл хайгамчыктыг сайзыраан. Ону сайзырадырынче нам база чазак улуг кичээнгейни салып келген болгаш салып-даа турар. Оон түңнелинде культура албан черлериниң саны көвүдээн. Кайы-даа аймакка, сумуга баар болза, мында эки шынарлыг кылдынган культура албан черлери хөй. Мында бот-тывынгыр уран чүүлдүң янзы-бүрү бөлгүмнери ажылдап турар. Оларда үлегерлиг болгаш кедээ ажыл-агыйның ажылчыннары хөйү-биле хаара туттунган.

Моол Арат Республиканың ыры болгаш танцы ансамбльның ат-сураа делегейде билдингир. Оон артистери бистиң республикага база аалдап чораан[нар]. Тываның найыралдыг [illegible] районнарының ажылчыннары моол [illegible] ырыларын [illegible] танцыларын улуг [illegible] көргеннер.

ЧУРУКТА: сценада Моол Арат Республиканың ыры болгаш танцы ансамблиниң артистери.

ТУРАСКААЛ

Рассказ

Кежээки хүн даглар артынче ажытталып, оон хаязы чоорту чидип бар чыткан. Оон чоорту имиртиниен, шолбан сылдыс чырып келген. Ам мырынай сылдыстар четчип, бүгү-ле чүве ыржым-шыпшып болуп, чүгле мында-хаая ийи-чангыс ыттарның ээргени дыңналырдан башка кандыг-даа шимээн чок болу берген. Мындыг кежээлерде терек-терниң чаа четчип унун орар бүрүлериниң шылырашкан даажын дыңнап, арыг агаарга турарга магалыын чүге деңнээр! А ынчалза-даа Чыртак-оол олче шоолуг кичээнгей салбайн турган. Чүге дээрге ол өске эштери ышкаш, өңгү класты доозуп, күрүне экзаменнерин дужаагаш, ортумак школаны доосканы дугайында аттестатты холунга тудуп алган, узун каап чадаан куш оглу ышкаш, дай-ледир кылаштап турган. Оон караанга кады өөренип турган эштери, башкылары ол-ла хевээр көстүп турганнар. Ол ам, моон мурнунда ышкаш, эш-өөрү-биле кады өөренмес мен деп чүвени бодап кээрге, сагышка кударанчыг кончуг болу берген. Оон ол школа эжиинде Ада-чурттуң Улуг дайынынга маадырлыы-биле өлген чаңгыс чер чурттугларының тураскаалының чанынга кылаштап келгеш, эртпен чылын чаа-ла ону кылчып турганын сактып келген.

Ынчан база-ла чай дүжүп орган. Май айның эге хүннери. Ында-мында өттүзиген чаа-ла ногаарарып үнүп эгелеп турган. Ынчалза-даа терректерниң бүрүлери ам-даа үнмээн, мочургалар чаа-ла частып үнүп турган.

Чыртай-оол ол хүн өөренип кааш, школадан үнүп келирге, шериг херээниң башкызы биле куш-ажыл башкызы ийилээн бир-ле чүве чугаалашкан турганнар.

Шериг херээниң башкызы дээрге школада база бир хүндүлүг башкыларының бирээзи-ле болгай. Ол болза школага моон мурнунда-ла башкылап турган. Бир чүвени кылыр дээн болза эчизинге чедир-бээнде черле амыравас. А оон кылган чүвезиниң шынарлыг чараш деп чүвезин кижи кайгаар. Шевер дээн кижилерниң бирээзи деп чүве оон-на ылдеп.

Күш-ажыл башкызы эрткен чылын чаа шеригден келген. Ол шеригге ийи чыл иштинде база-ла күш-ажылга [illegible] дааган.

Чыртак-оол эштери-биле башкыларының чанынга чеде бээрге, чүнү кылыр деп турарын тайылбырлап бергеннер.

Ам удавас, каш хонгаш фашистиг Германияны совет улустуң, оон Чепсектиг күштериниң тиилээнинден бээр үжен хөрт чыл ою болур. Ынчангаш мааа чедир чангыс чер чурттугларының тураскаалын школа баарынга кылып тудар деп турар болганнар. Оон ону канчаар тударының төлевилелин көргүскен. Хостуг үезинде дузалажып турар бол башкыларжы оолдардан дилээн. Ол хүнден эгелээш школага база бир чымыштыг ажыл эгелээн. Ону кылырынга бүдүн школа дузалажып турган. Ынчалза-даа кол-дуунда ийи башкының удурткулгазы-биле Чыртак-оол болгаш оон эштери кылып турганнар.

А ажаап ону ажылдарынга чедир чаңгыс хонук артып калган турда, ону долгандыр ногаан шириктер салып, херимин чугайлааш, долгандыр шивилер олуртуп, чүгле ажылдар кылдыр белетизээш чорупканнар.

Кижи бүрүзү-ле чаа тураскаалды ажыдарынга киржир дээш байырлал өзүзү-биле кеттинипкен өөрүшкү-биле кээп турганнар.

Чаа тураскаалдың ажыдыышкынын школа директору кылган. Оон соонда совхозтуң дирекциязындан ажылчын комитеттиңден, кедээ Советтиң мурнундан даргалар сөс ап, совет шериглериниң маадырлыг эрткен оруунуң дугайын чугаалааш, моон соңгаар кажан-даа дыныл дээн чүве болбазын күзеп турганнар.

А Чыртак-оолга мдепкейлиг кириишкени дээш хүндүлел бижик тывыскан. Тураскаалды кылышканы оон амыдыралынга балалбас ис болуп арткан.

В. ДУВЕКЕП

ТЕЛЕВИДЕНИЕ

ИЮЛЬ 11-ДЕ

БИРГИ ПРОГРАММА

МОСКВАДАН

8.00 — «Үе». Информастыг программа. 8.40 — Эртенги гимнастика. 9.05 — Е. Сорокина-биле А. Бахчиевтиң оюну. 9.20 — **Амыдыралдың шугуму».** Хөй сериалыг уран-чечен телефильм. 3-кү сериязы. 10.25 — **«Ада-иелер, силерге».** 10.55 — «Спортлотонуң» 28-ки тиражы. 11.05 — **«Айыыл чок болурунун шинчээшкини».** 11.35 — **«Челээш».** Улустуң уран чогаадылгазының телепрограммаларының IV Бүгү-делегей фестивалы. **«Баштайгы хымыстың найыры».** (Моол Арат Республика). 11.55 — **«Үени дыңнавышаан».** ССРЭ-ниң чогаалчыларының VII съездизиниң материалдарындан. 12.45 — **«Москвачы».** Телеклуб. 14.15 — **Бөгүн делегейде.** 14.30 — Моолдуң национал байырлалы — [illegible] хүнүнге. **«Демисел»** деп уран-чечен фильм. 15.55 — **«Дириг амытаннар амыдыралы».** 16.55 — Политиктиг тайылбырлакчы Ю. А. Летуновтуң беседазы. 17.25 — П. И. Чайковскийниң чогаалдарының делегей конкурузунуң лауреады М. Плетнев күүседир (фортепиано). 17.50 — **«Үш, ийи, бирээ, ноль...»** Документалдыг телефильмниң баштайгы көргүзүү. Израильге, Мурнуу Африка Республиказа, [illegible] тургусканының дугайында. Автор — политиктиг тайылбырлакчы В. Дунаев.

18.45—19.00 Чапсар.

19.00 — **«Циркте бичии уруг».** Мультфильм. 19.20 — **«Силерниң оперетта чалап тур».** 21.00 — «Үе». Информастыг программа. 21.35 — Спорт программазы: Чиик атлетикага [illegible] жыышкыны. ССРЭ-ниң болгаш АКШ-тың шилилдек командалары. Ленинградтан дамчыдылга. 23.00—00.55 — ССРЭ-ниң бут бөмбүүнге чемпионады. **ЦСКА — «Спартак».** В. И. Ленин аттыг төп стадиондан дамчыдылга. Төнгенде — телемедээлер.

ИЙИГИ ПРОГРАММА

МОСКВАДАН

14.20 — **«Музыка киоскузу».** 14.50 — РСФСР-ниң улустуң артизи А. Миронов-биле Останкинода концерт студиязынга ужуражылга. 16.30 — **«Кижилерге бараан болур».** Эртем-тайылбырлыг телефильм. 17.30 — М. Горький — **«Мещаннар».** Ленинградтың М. Горький аттыг үлегерлиг Улуг театрының фильм-концерти. 20.00 — **«Тамчыктыг удуңар, чаштар!».** **«Үш өңнүктер».** 20.15 — М. Таен. Амыдыралының болгаш [illegible]. 21.00 — «Үе». Информастыг программа. 21.35—23.45 — **«Путина».** Уран-чечен телефильм. 1-ги болгаш 2-ги сериялары.

ИЮЛЬ 12-ДЕ

БИРГИ ПРОГРАММА

МОСКВАДАН

8.00 — «Үе». Информастыг программа. 8.40 — Күш-культура мергежилтелери. 9.05 — **«Юность»** ансамбльдиң оюну. 9.30 — **«Будильник».** 10.00 — **«Совет Эвилелинге бараан болуп тур мен!»** 11.00 — **«Калмыштар».** 11.45 — **«Эртенги почта».** Музыка программазы. 12.15 — **«Эртем болгаш техника».** Киножурнал. 12.25 — **«Кедээ шак».** 13.25 — **«Бөгүн — Балыкчының хүнү».** ССРЭ-ниң балык ажыл агыйының министри В. М. Каменцев дамчыдылгага киржир. 14.14 — Уруглар-ның Төп театрының 60 чылынга. П. Панчев — **«Дөрт ийистер дугайында тоол».** Уруглар-ның төп театрының фильм-шиизи. 16.00 — **«Кино аян-чорукчуларының клуву».** 17.00 — **«Силерниң чагаалар-ңар езугаар».** [illegible] музыка программазы. 17.45 — **«Делегей панорамазы».**

18.30—18.45 — Чапсар.

18.45 — Мультфильм. 18.50 — **«Совет чогаалчыларының VII съездизиниң даштыкы аалчыларынга сөс».** 19.10 — Уран-чечен **«Хааглыг долгандырыг»** деп телефильмниң баштайгы көргүзүү. (Италия). 21.00 — «Үе». Информастыг программа. 21.35 — Чиик атлетикага чурттар аразының ужуражыышкыны. ССРЭ-ниң болгаш АКШ-тың шилилдек командалары. 22.45—23.25 — **«Кежээки аялгалар».** Төңгенде медээлер.

ИЙИГИ ПРОГРАММА

МОСКВАДАН

14.20 — **«Билдингир-даа болза, эндептиг».** 15.20 — Спорт программазы: Сугже шураар талазы-биле ССРЭ чемпионады. Тбилисиден дамчыдылга. Спидвей талазы-биле делегейниң хууда чемпионады. Польшадан дамчыдылга. 16.35 — **«Челээш».** Улус чогаадылгазының телепрограммаларының IV делегей фестивалы. Сирия. 17.00 — **«Мээн капитан».** Уран-чечен хөй сериалыг телефильм. 5-ки сериязы. 18.15 — **«Кинокамера делегейни көрүп тур».** 19.05 — [illegible] документалдыг телефильмнер программазы **«Чылыг сугларда», «Узбекистанның хөөлбек ажыл-агыйында».** 19.30 — **«Бөгүн паркта».** Фильм-концерт. 20.00 — **«Тамчыктыг удуңар, чаштар!»** **«Фиптиң солун ужуралдары».** Мультфильм (ЧССР). 20.15 — Спидвейнуг эштишкин талазы-биле Бүгү-эвилел маргылдаазы. 21.00 — «Үе». Информастыг программа. 21.35 — **«Факир чангыс-ла шакта».** Уран-чечен телефильм. 22.50 — 23.40 — Футболга ССРЭ чемпионады. **«Торпедо»—«Динамо».** (Москва). Оюнун ийиги чартыы.

ИЮЛЬ 13-ТЕ

БИРГИ ПРОГРАММА

КЫЗЫЛДАН

18.00 — «С. Прокофьев. Уруглар музыказы». Фильм-концерт. 18.20 — «Чүс оруктуң бирээзи сээнии». 18.50 — «Сүттү бүдүрериниң чаа спецтемалары». (Дамчыдылга аргазы). Документалдыг фильм. 19.10 — «Техниктиг информацияның медээзи». 19.25 — Телемедээлер. 19.35 — «Чонуң чогаадылгазы». 20.05 — Документалдыг фильм. 20.15 — «Хөөмей» фестивалының киржикчилериниң концерти. 20.55 — Телемедээлер. 21.05 — Чарлалдар. 21.10 — «Мал чемиштиң белеткели — бүгү улустуң херээ». 21.40 — 23.10 — «Аты-боты, солдаттар чоруп орган». Уран-чечен фильм (Тыва дылда).

Агаар

Кызылдың агаар станциязының медээзин езугаар алырга бөгүн республикага шокар булуттаар, чагбас. Барыын чүк угланыышкынныг хаттың дүргени секундада 3—7 метр чедер. Агаарның температуразы 28—32 градус чылыыр.

Кызылга элдир булуттаар, чагбас. Барыын [illegible] секундада 7—9 метр чедер. Агаарның температуразы 26—33 градус чылыг болур.

Республиканың «Тываобувьбыт» бүдүрүлге каттыжышкынының часкы. [illegible] кызылга. Чайгы [illegible] [illegible] хүлээп ап турар. [illegible]

Сеңнелге черлери эртенгиниң 8 шактан 20 шакка чедир ажылдаар, воскресеньеде — 8 шактан 13 шакка чедир. [illegible] — 12 шактан 13 шакка чедир.

Солуннуң дараазындагы номери июль 14-те үнер.

Редактор В. С. ШАРАВИИ.

КИНО

ИЮЛЬ 11-ДЕ

«НАЙЫРАЛ»: «Ужуражылга» 9.30. «Мария Медичиниң хааржакчыгажы» 11.20, 13.10, 15.00, 16.50, 18.40 (уругларга), 21.20 шактарда.

«ПИОНЕР»: «Соолгу маңнаашкыннар» 9.30. «Дуу талазының улузу дыңнаңар!» 11.20, 15.00. «Экипаж» (2 сериялыг) 17.00, 20.00 шактарда.

«ВОСТОК»: «Дайзынның узуунда» 14.30. «Али-Бабаның болгаш дөртен дээрбечиниң ужуралдары» 16.30, 19.20 [illegible].

«КАА-ХЕМ»: «Чангыс класстылар» 15.00. «Үжен үш хай-бачыт» 14.20, 17.10, 20.00 шактарда.

ИЮЛЬ 12-ДЕ

«НАЙЫРАЛ»: «Ужуражылга» 9.30. «Мария Медичиниң хааржакчыгажы» 11.20, 13.10, 15.00, 16.50, 18.40 (уругларга), 21.20 шактарда.

«ПИОНЕР»: «Соолгу маңнаашкыннар» 9.30, 15.00. «Кинончыңды» 11.20, «Экипаж» 17.00, 20.00 шактарда.

«ВОСТОК»: «Али-Бабаның болгаш дөртен дээрбечиниң ужуралдары» 10.30, 16.30. «Москва карак чажынга бүзүревес» 13.30, 19.30 шактарда.

«КАА-ХЕМ»: «Чараш кыс болгаш коргунчуг амытан» 10.00. «Үжен үш хай-бачыт» 11.30, 14.20, 17.10, 20.00 шактарда.

ИЮЛЬ 13-ТЕ

«НАЙЫРАЛ»: «Федора» 9.30, 11.20, 13.40, 16.30, 18.30 (уругларга), 21.20 шактарда.

«ПИОНЕР»: Кинончыңды № 93 10.00. «Мария Медичиниң хааржакчыгажы» 11.50, 14.40, 16.40, 18.40 (уругларга), 21.20 шактарда.

«ВОСТОК»: «Үжен үш хай-бачыт» 14.40, 17.20, 20.00 шактарда.

Редакцияның адрези: Кызыл, Щетинкин-Кравченко кудумчузу, бажың № 8. ТЕЛЕФОННАРЫ: Редакторга 2-24-63, редакторнуң оралакчыларынга 2-35-26, 2-21-78, харыысалгалыг секретарьга 2-23-35, секретариатка 2-23-35, партийжи амыдырал болгаш совет тургузугу килдистеринге 2-37-13, пропаганда килдизинге 2-31-75, культура килдизинге 2-23-54, кедээ ажыл-агый килдизинге 2-21-47, үлетпүр килдизинге 2-31-75, агар килдизинге 2-41-27, информация килдизинге 2-20-60, корректорларга 2-27-41, бухгалтерияга 2-12-45, солун кезбейи бергенде 2-32-75 телефонче долгаар.

Тираж 17866. Чагыг № 1867.

СОЛУН НЕДЕЛЯДА 6 КАТАП ҮНЕР

Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Ном үндүрер чер, полиграфия болгаш ном садыышкын херектериниң талазы-биле эргелелиниң типографиязы. (Кызыл, Щетинкин болгаш Кравченко кудумчузу, бажың № 8). ПС—01180

Бүгү чурттарның пролетарийлери, каттыжыңар!

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

№ 162 (11660) | 1981 чылдың июль 14, вторник | 1925 чылдан үндүрүлүп турар | Өртээ 2 кап.

РСФСР-НИҢ МИНИСТРЛЕР ЧӨВҮЛЕЛИНДЕ

Малдың бүдүүн болгаш [illegible] чемнерин бүдүрерин [illegible] болгаш [illegible] шынаазын бедидеринин, мал чеми кадарар [illegible] планнарны чарыштаарының айтырыгларын РСФСР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң хуралынга [illegible] чугаалашкан.

Мал чемнерин культураларын [illegible], чайгаар үнген үнүш-сигенниң черлерин чеп ажыглаарының, мал чемнериниң белеткелиниң болгаш [illegible] үезинде оон чидириин эң эвээжедириниң [illegible] технологиязын, ... эдиринин чугулазын ол хуралга [illegible]. Мал чемнерин бүдүрерин [illegible] таар болгаш концентрастаар ажылды идепкейжилери, малды мал чеми тарааш-биле хандырар [illegible], тараа тарыыр [illegible] чугула. Комбикормаа бүдүрерин [illegible] мал чеми сорулгаларга тараа чарыгдалын кызырары чугула.

Ам, [illegible] алыышкын үезинде, совет болгаш [illegible] ажыл-агый органнары мал чемнериниң белеткелинге тодаргай [illegible] турар, малга [illegible] курлавыр [illegible], бо чылын болгаш [illegible] беш чылда мал ажылының продукциязын бүдүрерин [illegible] ...рулгалыг.

СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнүнге кандидат, РСФСР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы **М. С. Соломенцев** хуралга чүве чугаалаан. СЭКП ТК-ның Кадаг ажыл-агый килдизиниң эргелекчизи **В. А. Карлов** ол хуралга киришкен.

(СЭТА).

ҮЕНИҢ НЕГЕЛДЕЗИ — БҮГҮ КҮШТҮГ МАЛ ЧЕМИНИҢ БЕЛЕТКЕЛИНЧЕ МӨӨҢНЭЭРИ

Хүлээлге күүселдезин хынап тур бис

ЧАРЫШТЫ ДЭЭШТИГ ОРГАНИЗАСТААН

Улуг-Хем районнуң совхозтары он бирги беш чылдың [illegible] малынга сигенниң 27 муң, силосту 57 муң, витаминниг сиген далганың 1100 болгаш сенажты 8000 тоннаны белеткээр [illegible].

Бо чайгы кадың болгаш үнүрүүнде малга чем белеткеп алырынга [illegible] тургускан. Ынчалза-даа улуг-хемчилер [illegible] күүседир, малга быжыг чем [illegible] ажылчыннары 628 тонна [illegible] 166 тонна будук-бүрүнү, 97 тонна [illegible] сиген дап [illegible] «Найырал», «Ак-Туруг» болгаш «Улуг-Хая» совхозтарының дирекциялары, [illegible] комитеттери мал чемин белеткээр [illegible] Оларда [illegible] бригадалары, [illegible] тургузулган. Ажыл-[illegible] тиг чарыш калбарган, оон түңнелин чеди хонукта үндүрүп турар.

«Найырал» совхозка мал чемиңин белеткелинде 195 ажылчын болгаш 32 өөреникчи хаара туттунган. Олар чеди хонук дургузунда сигенниң 234, будук-бүрүнү 25 база ситаминниг сиген далганың 28 тоннаны белеткеп алган. Бо совхозтуң [illegible] турар.

«Ак-Туруг» совхозтуң ажылчыннары [illegible] чок. Мында мал чемиңин белеткелинде хаара туттунган 225 ажылчын болгаш 65 өөреникчи 158 тонна сигенни, 41 тонна будук-бүрүнү белеткеп, келир кыштан ыяк [illegible] ганиң малының база саны [illegible] хемчеглерин ап турар.

«Улуг Хая» совхозтуң мал чемиңин белеткелинде механизастаттынган үш звено база хол кадыыры-биле сиген кезинчилеринден тургустунган 4 звено ажылдап турар. Улуг хаажылар нииттиз-биле 394 гектар шөлдүң чайгаар үнген сигенин кезип, оон 200 гектарын бөлгеш, 131 тонна сигенни сараатттаан.

Районнуң [illegible] бо чылгы кандааштынгыз от-сиген шоолуг үнмээн-даа болза, алаактарының, шыктарының, бугалар кыдыгларының үнген [illegible] чок, чогуур үезинде кезип алырынче чогуур [illegible] салбайн турары кандыг-даа [illegible] «ҮТКА 25 чылы», «Кужажылдың доступ» совхозтарда бар. Ук совхозтарда партком-нар, кадаг ажыл-агыйның специалистери болгаш кадаг Советтер эки ажылдыг [illegible] саныг чем баазазын тургузарынга [illegible] бүгү күштүг мөөңнеп, дээштиг хемчеглерни алыр ужурлуг.

О. ДАНГАА.

Улуг-Хем район.

Найысылалдың № 3 АТБ-ниң бригадаларының аразында социалистиг чарышка Алексей Серёжниниң удурткан комсомолчу-аныяктар бригадазы идепкейлиг киржип келген. Комсомолчу-аныяктар бригадазының чолаачылары бо чылдың база эки эгелээш, ай, квартал планын ажыр күүседип турар.

Кызымаккай ажыл-иши-биле эш-өөрүнүң хүндүткелин чаалап алган мурнакчыларның аразында Анатолий Дорофеев база бар. Ук коллективке ажылдап-ла үш чыл болган-даа болза, ол дуржулгалыг чолаачыларның санынга кирип, ай, квартал планын 120—130 хуу күүседип келген. Ол бо хүннерде мал чемиңин белеткелинде киржип турар.

ЧУРУКТА: мурнакчы чолаачы А. Дорофеев.

В. ШАЙФУЛИННИҢ фотозу.

ТЕМПИНИ АМ-ДАА ДҮРГЕДЕДИР

Республиканың совхозтарында чер болганда мал чемнериниң белеткелин чорудуп турар. Агаар-бойдустуң байдалдары берге болуп турза-даа, хову ажылдакчылары, районнар [illegible] болгаш [illegible] мал чемиңин белеткелин калбартып чоргаа берген.

Июльдуң 13-те медээ-биле [illegible] мал чемин белеткээр механизастаттынган 72 бригада болгаш 118 звено ажылдап турар. Мал чемиңин белеткелинде 2300 хире кижи хаара туттунган. Хол кадыыры-биле сиген кезеринде 731 [illegible] [illegible]

[illegible] тааржыр херек. Чаңгыс-даа агрегат эвээ турбас ужурлуг, [illegible] болдунар аргазы бар, мал чеми будук-бүрүнү эндерик-тир.

[illegible]

Витаминниг сиген далганын республикада [illegible] тонна белеткээн. Ол — планының [illegible] хуузу, эрткен чылын мындыкта [illegible] хуу турган. [illegible]

Ыңчангаш сан-фактылардан алырга, шагында малынга чемнер белеткээриниң темпизи амгы [illegible]. СЭКП обкомунуң [illegible] мал чемин белеткээр [illegible]

Хүн демдеглелин республиканың Кадаг ажыл-агый министерствозунуң специалистери белеткээн.

ЧЫЛ ПЛАНЫ КҮҮСЕТТИНГЕН

Улуг-Хемниң «Күш-ажылдың доступ» совхозунуң кажаа... [illegible] чылдың планын хуусаа бетинде күүсеткенин [illegible] ... тонна ... [illegible] ... планын 106.4 хуу күүсеткен.

Ада Эйлиг-Хем [illegible] малчыннары күш-ажылының [illegible] ... болгаш ... [illegible] планын ...

(Бистиң корр.)

БҮГҮ ХЕМЧЕГЛЕРНИ АЛЫР

Нииттиниң малынга эки шынарлыг болгаш четчир хемчээлдиг чемнерни белеткээр талазы-биле республикада чарлаттынган шалыпчы ийи айның районга организастыг болгаш үре-түңнелдиг эртерин чөөн-хемчикчилер шииттирлээн.

[illegible] нии ийи дугаарын алыр, сиген [illegible] арыг шөлүнден, хову-шөлдерде [illegible] бөгүн [illegible] ...даш, бөга-сумуннар болгаш оргаар кыдыындан, шынаалардан. [illegible] чайгаар үнген сигенни кезип алырын [illegible] Бүгү-ле [illegible] Чөөн-Хемчик районда чорудуп турар.

Бо [illegible] Чөөн-Хемчик[illegible] тиң сиген шөлдеринде 416 кижи [illegible] механизастаттынган 12 бригада, хол кадыыры-биле [illegible] кижи сиген кезип турар. Бо хүннерге чедир 66 тонна сигенни, 118 тонна будук-бүрүнү, 19 тонна витаминниг [illegible]

Мал [illegible] «[illegible]» совхозтуң [illegible] чорудуп эгелээн. Ынчаа ол ажылга школачылар эки дузалашкан. [illegible] «[illegible]» [illegible] механизастаттынган бригадазында 32 кижи ажылдап, неде болгаш чайгаар үнген сигенни кезе берген. 42 кижи берт черлерниң сигенин хол кадыыры-биле кезип турар.

«Октябрь 30 чылы» совхозка 15 кижи составтыг механизастаан бригадада Макар Монгуштуң [illegible] ажылдап эгелээн, а Монгуш Манзай-оолдуң удурткан 8 кижилиг сигенчилер бригадазы [illegible] гектар хире чернин сигенин кезип алган.

К. МААДЫ

«Тыва кобальт» комбинаттың ажылчыннары СЭКП-ның XXVI съездизиниң тааржыр шиитпирлерин [illegible] боттандырып эки он бирги беш чылдың баштайгы чылындан [illegible] бедиш бүдүрүкчүзү ажылдап турар. Комбинаттың ажылчыннары бо чылдың ийиги кварталында продукция бүдүрерин 103.2 хуу күүсеткен.

Ол-ла үеде бүдүрүп үндүрген продукцияның садыгарылгазын 101.3 хууга боттандырган. Күш-ажылдың бүдүрүкчүзүнүң планы база өзүлделиг болган. Ынчангаш бүдүрүлгениң ажылчыннары 1981 чылдың планын хуусаа бетинде күүседир деп бедик социалистиг хулээлгени алган.

Удавас — Металлургтуң хүнү. Ынчангаш комбинаттың ажылчыннары боттарының профессионал байырлалын күш-ажылдың чедиишкиннери-биле уткуур дээш социалистиг чарышты цехтер, звенолар болгаш тус-тус кижилер аразында калбарткан.

Гидрометаллургия цехинде слесарь Эрес-оол Бичии-оол үени мурнаакчыларның бирээзи. Ол Металлургтуң хүнү — июльдуң 19-ка чедир чеди айның бүдүрүлге планын күүседир деп сорулганы боттуун мурнунга салгаш ажылдап турар.

ЧУРУКТАРДА: бедик мергежилдиг слесарь Э. Бичии-оол; комбинаттың бир хевири.

В. ЧАДАМБАНЫҢ фотолары

АЛДАРЛЫГ ЮБИЛЕЙ

УЛАН-БАТОР. Акы-дуңма Моолдуң найысылалы байырлалдыы-биле шимээттинген. Моолдуң улусчу революциязы 60 чыл болган. Бо кайгамчыктыг хүнге тураскаал болдуурган байырлыг хурал болган.

МАРН ТК-ның Чиңгине секретары, МАР-ның Улусчу Улуг хуралының Президиумунуң Даргазы Ю. Цеденбал илеткел кылган.

Бистиң [illegible] сөөлгү [illegible] болгаш [illegible] бүгү [illegible] доктааткан бо кайгамчык хүнде улуг Совет Эвилели-биле социалистиг дем каттыжыышкыны [illegible] улустары-биле акы-дуңма [illegible] социализм дээш демисежип турар бүгү-ле күштер-биле эп-сеткил [illegible] ажылдажылга-биле идиг бээр.

Оон соонда совет партия-чазак делегациязының баштыңы, СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнүнге кандидат, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазының Бирги оралакчызы **В. В. Кузнецов** чүве чугаалаан.

Силерге, байырлыг хуралдың киржикчилеринге, база [illegible] бүгү моол улуска ажыл-ишчилерге [illegible] чагай байдалдыг болзун дээш СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы эш Л. И. Брежневтиң эң чаагай күзээшкиннерин [illegible] оон дааскызын күүседип тур мен деп ол чугаалаан.

Моол улус революциязының аайлан чылы — Моолга социализмниң [illegible] марксизм-ленинизмниң, пролетарлыг интернационализмниң [illegible] [illegible]

Бо чылдың кайгамчыктыг болуушкуннарының [illegible] [illegible] [illegible] СЭКП-ның XXVI съездизи [illegible] [illegible] [illegible]

Улус революциязы [illegible] 60 чылының [illegible] [illegible] [illegible] Улуг Октябрьның [illegible] [illegible] [illegible] В. В. Кузнецов ... [illegible]

ССРЭ-ниң болгаш МАР-ның [illegible] [illegible] Улустар аразында [illegible] [illegible] [illegible]

Моол улуска чаагай байдал, [illegible] МАРН-ның XVIII съездизиниң [illegible] [illegible] В. В. Кузнецов күзээн.

* * *

УЛАН-БАТОР. Моол улустуң кайгамчыктыг байырлалы ... [illegible]

[illegible] Улан-Баторга шериг парады болгаш ажылчыннарның чыскаалы болган.

Төп индирде — МАРН ТК-ның Чиңгине секретары, МАР-ның Улусчу Улуг хуралының Президиумунуң Даргазы **Ю. Цеденбал**, МАР-ның Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы **Ж. Батмунх**, өске-даа моол удуртукчулар, шериг начальниктери. База-ла мында — совет партия-чазак делегациязының удуртукчузу, СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнүнге кандидат, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазының Бирги оралакчызы **В. В. Кузнецов** байырлалга барган өске-даа делегацияларның баштыңнары.

МАРН ТК-ның, МАР-ның Улустуң Улуг хуралының Президиумунуң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң даастанылгазы-биле [illegible] МАР-ның камгалал министри генерал-полковник **Ж. Авхиа** алдарлыг юбилей [illegible]

[illegible]

[illegible] Чойбалсанның [illegible] [illegible]

[illegible] Ш. ... [illegible]

[illegible] ... ...

[illegible] ... [illegible] ... [illegible]

[illegible] ... аймактар болгаш сумулар төптеринге база болган.

А. ДЕНСЕВИЧ,
В. КУЛИКОВ.
СЭТА-ның тускай корр.

ЭШ Д. С. МОНГУШТУ ТЫВА АССР-НИҢ МИНИСТРЛЕР ЧӨВҮЛЕЛИНИҢ ДАРГАЗЫНЫҢ ОРАЛАКЧЫЗЫНГА ТОМУЙЛААР ДУГАЙЫНДА

ТЫВА АССР-НИҢ ДЭЭДИ СОВЕДИНИҢ ПРЕЗИДИУМУНУҢ ЧАРЛЫЫ

Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунга доктаадым бээр. Эш Далаар-оол Сангыр-оолович Монгушту Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазының оралакчызынга томуйлаар.

Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы М. МЕНДУМ.

Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Секретары Н. БОЙДУ.

Кызыл хоорай.
1981 чылдың июль 13.

Беш чылдың шалыпчылары

ИНЕКТЕН-НЕ ЭЛБЕК СҮТ ДЭЭШ

«Күш-ажылдың хостуу» совхозтуң Ой-мак сүт-барлаан фермазының ажыл-ишчи-лери сүт саалдазының, ону күрүнеге са-дыышкынның чартык чыл планын хуусаа бе-тинде күүседип алган. Пландан ажыр 120 ажыг тонна сүттү саггаан. Ферманың инектери амгы үеде Хараганныг деп черде чайгы оъттуг. Шагаан-Арыг хоорайда сүт заводунче ферма хүннүң-не чүс-чүс килограмм сүттү сөөртүп чедирип турар.

Эң хөй болгаш эки шынарлыг сүт саап алары-биле күш-ажылчы чарыштың мурнунга бар чоруп турар Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң депутаты Шивит Чанзы, саанчылар Нуржунмаа Чанзы, Александра Доо, Тас-Чара Уйнукай болгаш өскелерде чоруп турар. Июньда оларның киижи бүрүзү бооп турган бызааңнаан бүзүп инектерден база-ла эжеш эвес сүттү саап алган.

Коллективтиң күш-ажылчы чедиишкин-нериниң кадарчы Биче-оол Маскыр, учет-чик Лариса Атпык, техник-осеменатор Уйнук Кендек олар тэлептиг үлүүн ка-дып турар. Ферманың ажылчыннарының эптиг, демниг ажылын оон эргелекчизи Кара-оол Донгакович Чалбаа биледиг башкарып турар. Хөөчүн саанчылар чаа ажылдап келгеннерге сүмелеп дузалаар дагдынычы ажылды мында эки органи-застаан. Саанчылар боттарының зоотех-никтиг болгаш ветеринарлыг билиглерин доктаамал бедидип турар. Ол ышкаш по-литинформацияларны эрттирип, аңаа чурттта болгаш даштынында болуушкуннар-биле ажылчыннарны таныштырып турар.

Ферманың ажыл-ишчилери чөөкта бо-луп эрткен нийти хуралга он бирги беш чылдың бирги чылының онаалдаларын хуусаа бетинде күүседирин шиитпирлээн-нер. Оларның чедип алганы «Коммунис-тиг күш-ажылдың коллективи» деп бедик адыы улам чедиишкиннииг ажылдаарын ху-лээндирип турар.

ЧУРУКТАРДА: саанчы А. Доо; (сола-гай талазындан) учетчик Л. Атпык, сов-хозтуң кол зоотехниги И. Аржиев брига-дир Н. Чалбаа болгаш техник-осеменатор У. Кендек олар.

В. КУДРЯВЦЕВ.
Улуг-Хем район.
Фотолары авторнуу.

Россияның автономнуг республикаларында

Хоорай, көдээниң тудугларынга

В. ШАНАЕВ.

Орджоникидзе.

Чазаттынмаан оруктарда автобустар

П. СОРОКИН.

Казань.

Шефтекчилери—Литваның ажылчы чоннары

Д. САНЖИЕВ.

Новый Уоян.
Бурят АССР.

Көдээге херектиг автосамосвалдар

Р. РУПЫШЕВ.

Нефтекамск.
Башкир АССР.

Театрлар—көдээ көрүкчүлерге

Л. КОНОРЕВ.

Йошкар-Ола.
(СЭТА-ның корреспондентизи).

ДЕҢ-ДЕСКИ АЖЫЛДААН

М. ОНДАР.

ИШКИННИҢ ОДАРЛАРЫНДА

С. МОНГУШ.

ООҢ ҮЛҮҮ УЛУГ

Ш. ДЕВЕН.

Чурттуң энергетиказынга

ЛЕНИНГРАД. «И. И. Ползунов аттыг Тол котел-турбина институду» дээр эртем-бүдүрүлге каттыжыышкыны — Экибастузтуң болгаш Канск-Ачинскиниң хөмүр-даштыг бассейн-неринде ГРЭС-тер тудуунуң киржикчилериниң аразында кирген. Ол черлерни хөгжүдери «1981—1985 чылдарда болгаш 1990 чылга чедир үеде ССРЭ-ниң экономиктиг болгаш социал хөгжүлдезиниң кол угланыышкыннарында көр-дүнген. Тудуп турар кайгамчык улуг дээн одалга-энергетика комплекстеринге каттыжыышкынның коллективи котелдар-ның, одалга установкаларының, турбиналарның болгаш па-рогенераторларның чаа хевирлерлиг энергоблоктарын тур-гузуп турар.

Чурукта: Канск-Ачинскиниң болгаш Павлодар-Экибастуз-туң энергетика комплекстеринге аппарып ажылдадыр чаа техниканы шылгаар вибрация лабораториязында.

М. Блохинниң фотозу.
СЭТА-ның фотозу.

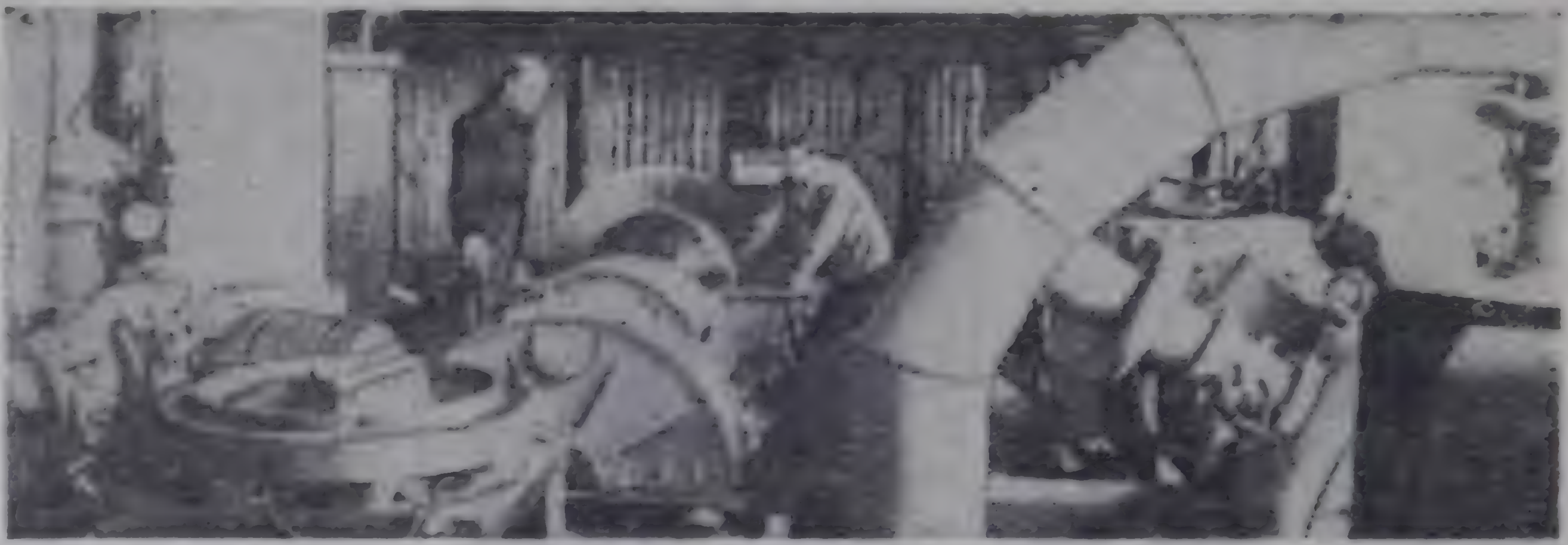

АЖЫЛДАН ҮНЕРИ БОЛГАШ КҮШ-АЖЫЛ СТАЖЫ

ЭЛБЕК СҮТ

К. МААДЫ.

Социалистиг дем каттыштырылгазы

ЧЕДИИШКИННЕРИВИСТИҢ ҮНДЕЗИНИ—ДЕМНИГ ИШТЕ

Димитр ЕНАНИЕВ,
болгар журналист.
(София-пресс-ПМА).

БӨМБҮРЗЕКТИҢ СУДАЛЫ

СЭТА-НЫҢ КОРРЕСПОНДЕНТИЛЕРИ ДЫҢНАДЫП ТУР

ДЕЛЕГЕЙНИҢ ХООРАЙЛАРЫНДА БОЛГАШ НАЙЫСЫЛАЛДАРЫНДА

ПРАГА. ...

БЕРЛИН. ...

БУДАПЕШТ. ...

ПХЕНЬЯН. ...

РИМ. ...

ВЕНА. ...

(СЭТА).

ГЕРМАН ДЕМОКРАТТЫГ РЕСПУБЛИКА. Белен хоорайда Этто Гротеволь аттыг химия комбинады — Экономиктиг Дузалажылга Чөвүлелиниң кежигүннери чурттарның үре-түңнелдиг кады ажылдажылгазының чырытпышкынчак үлегер чижээ-дир. Венгриядан, Болгариядан болгаш социалистиг дем каттыштырылгазының өске-даа чурттарындан специалистер ажыл дуржулгазын солчуп, бүдүрүлгениң технологиязын эккижидер болгаш ажыктыг байдалдар талазы-биле сайзырадылгаларны кады кылып турар. Тергиин арыглаашкынның комбинатта кылдынып турар эдилели болгаш приборлары ГДР-ниң болгаш социалистиг Чехословакияның химия үлетпүрүнүң бүдүрүлгелеринге чиг-эт кылдыр кирип турар.

ЧУРУКТА: нефть бөлбээзиредир аппаратура септээр талазы-биле специалистер Манфред Зельке (оң талазында) биле аныяк специалист Андреас Лиманер олар Куба Республиказындан ГДР-ге келген боттары ышкаш тускай мергежилдиг Баттерика Хосе-биле техниктиг нарын айтырыгларны чугаалажып турары. АДН—СЭТА-ның фотозу.

САЛЬВАДОРДА БАЙДАЛ

НЬЮ-ЙОРК. (СЭТА). ...

КАРАКАС. (СЭТА). ...

ДАЙЫН БЕЛЕТКЕЛДЕРИН КАЛБАРТЫРЫНЫҢ ОРУУ-БИЛЕ

ВАШИНГТОН. ...

(СЭТА).

ШИИТПИРЛИГ ОЙТУР ШАВЫЫШКЫН

НЬЮ-ЙОРК. (СЭТА). «Кампучия талазы-биле делегей конференциязы» дижир чуveнии чыылдырарының идеязын Индия-Кыдаттың чурттары шут хүлээзээн. КНО-нуң Кол Ассамблеязының болгаш Айыыл чок чөрүм Чөвүлелиниң албан хуузунуң документизи кылдыр Кампучия Улус Республиказының, Вьетнам Социалистиг Республиказының болгаш Лаос Улус-Демократтыг Республиказының дашкыы херектер министрлериниң Нью-Йоркта кады кылган тараткан медеглелинде ол дугайын чугаалаан.

ККП ТК-НЫҢ АЛДЫГЫ ПЛЕНУМУНГА ХАМААРЫШТЫР

ККП ТК-ның VI пленуму ...

(СЭТА).

ЧОГААДЫКЧЫ АЖЫЛДАКЧЫНЫҢ ХАРЫЫСАЛГАЗЫ

«Акы-дуңма национал республикаларның мурнунда өске улуска шоолуг-ла билдинмес чораан шулуктулерининг болгаш чогаалчыларының чогаал ажылы ам бүгү улуска болу берген. Национал чогаалчыларның чаа үннери орус литератураның үнү-биле каттыжып, ону байыткан болгаш ёзулуг-ла интернационал болдурупкан» деп, Михаил Александрович Шолохов [illegible].

Совет Эвилелинде улус болганының литературазы чаңгыс аай совет литератураның бир кезин апарган, амыдыралды чурумап көргүзериниң аргазы оларда база чаңгыс аай, ынчангаш олар аная үндезилээш бистиң улустарывыстың уран [illegible] кедируп турар.

Улуг совет литератураның аныяк отряды — бистиң тыва литература бодунуң чонунуң мурнунга ындыкты хүлээлгезин күүседип, бүгү совет улустарының омүнээзинден онаагаан бедик харыысалгазын медереп билип турар дээрзин эрткен беш чылда тыва чогаалчыларының ажылының түңнелдери [illegible] турар.

Тыва литература бодунуң хөгжүлдезиниң чаа, бедик чадазында четкен, бүгү-эвилелдиң номчуукчузунуң шинчилелин болгаш хүндүткелин чаалап алган дээрзин Москвага, РСФСР-ниң Чогаалчылар эвилелинге болган «Тыва литературада төөгү болгаш амгы үеде» деп сайгарылга, «Современник» деп парлалга черинге үнген Хакасияның литература шинчээчизи В. Антошинич ному, мурнакы чаа «Литературная Россия» солунга парлаттынган алтай эртемден Раиса Палкинаның чүүлү, тыва чогаалдар Россияның, Украинаның, Киргизияның, Алтайның, Чувашияның, Якутияның, Моол Арат Республиканың болгаш өске-даа черлерниң парлалгазында очулдуртунуп үнүп турары бадыткап турар.

«Тыптып келгениниң-не чаа [illegible] тыва литератураның хөгжүлдези онза шапкын болган.

Тыва национал бижикти 1930 чылда чогааткан, а 1943 чылда С. Тока «Араттың сөзү» деп калбаа-биле билдингир апарган тоожузу кестүп келген» деп Раиса Палкина [illegible] — «Мурнунда бижик-ужук чок чораан улуска ынак бышкан реалистиг чогаалдың ынча кыска хуусаа дургузунда кестүп келгени болза, ол литератураның эрткен оруунуң кайгамчык шапкынның херечизи-дир!» — деп, алтай эртемден магадап бижип турар.

Раиса Палкина «Уйгу чок Улуг-Хем» деп Кызыл-Эник Кудажының [illegible] анализтээн Психология талазы-биле бузуренчиг, социал ужур-утказы ханы овур-хевирлерни тургускан, маадырларның аажы-чаңы ёзулуг амыдыралга дугжуп турар, ону [illegible] О. Сагаан-оолдуң «Деспестер», «Төрээн кижилер» (Өргежек биле Хеймер-оол), С. Сарыг-оолдуң «Ангыр-оолдуң тоожузу», М. Кенин-Лопсанның «Улуг хемниң шапкыны» (Саазак), К. Кудажының «Уйгу чок Улуг-Хем» (Буян) болгаш өске-даа чогаалдарны Раиса Палкина хамаарыштырган.

Якут шулукчу Семен Петрович Данилов бодунуң база кээп эге чүүлүнге С. А. Сарыг-оол «Ангыр-оолдуң тоожузу» — тыва амыдыралдың энциклопедиязын тургускан деп үнелээн. Тыва литература дугайында С. П. Щипачевтуң, С. П. Гудзенконуң, Г. И. Ломидзениң, Мустай Каримниң, С. А. Баруздинниң болгаш өскелерниң-даа шак мындыг үнелээшкиннери бар.

Тыва литература социалистиг реализмниң ёзулуг-ла эдилгезинге кирип шингээдип алганы аная үндезилээш, кескү [illegible] дииписиннерни чедип алган [illegible] чылары болгаш литература шинчээчилери санап турар. Бистиң чуртувуста чеден ажыг улуг, биче литературалар боттарының улустарынга төлептиг бараан боор, шапкын хөгжүп турар. Ол болза хөй национал совет литератураның кол методу социалистиг реализмниң улуг күжүн болгаш эзээртинмес болдунар аргаларын [illegible] турар.

Төөгүде болгаш амгы амыдыралда болуушкуннарны чуруп көргүзерде ону тодаргай билири база эртем ёзугаар ханызы-биле шинчилээри, оларны хөй талалыг кылдыр, овур-хевирлер [illegible] дүүштүр бижири негеттинер. Маадырларның болгаш чогаалчының үзел-бодалы, ангы талазы-биле туружу, салган сорулгазын тодаргай билири, бижип турар материалын эки [illegible] таварыжы, темазы бүдүрүкчүг [illegible] шинчилээрин [illegible] ол айтыышкыннарны [illegible] чогаалдың уран-чечен шынарын болгаш идейлиг деңнелин бедидеринге чугула негелде болур.

Тыва чогаалчылар онгу беш чылда шиитпир-биле 873 парлалга ама, тиражы 440 муң 500 кезек 113 номнарны парлап үндүрген. Ол дээрге чыл санында-ла 22 номнарны [illegible], бичии-даа номчукчуларга [illegible] үндүрүп турганын ол болур. Манаа орус дылга үндүрген 398 парлаар ама, тиражы 555 муң кезек 32 ном база немээр апаар. Ынчангаш беш чыл дургузунда 995 муң номчукчу чечен чогаал номнары биле [illegible].

Эрткен беш чылда чогаалчылар С. Д. Сарыг-оол, Е. Л. Танова, Л. Б. Чадамба, К. К. Кудажы, С. С. Сүрүн-оол, М. Б. Кенин-Лопсан, С. В. Козлова, А. Ф. Емельянов, А. А. Дарлай, О. О. Сувакпит, критик А. К. Калзан боттарының чаа [illegible] номнарын парлап үндүрген. Хоочун чогаалчылардан аныяа К. Д. Чамыян, Э. Т. Кечил-оол, М. К. Өлчей-оол, С. Л. Молдурга, М. С. Эргеп, О. Н. Кан-оол болгаш өске-даа чогаалчыларның [illegible] Олар чогаадыкчы ажылы биле [illegible] чогаалдың ортузунга пропагандалаар [illegible] номчукчулар-биле хөй катап ужуражылгаларны эрттирген. Москвага, Абаканга, Горно-Алтайскиже, Красноярскиже, Шушенское, Ермаковское суурга болгаалан литература үнелериниге тыва чогаалчылар [illegible] Аныяк өскенкүлерниң XI Бүгү-эвилел фестивалын Тывага эрттиргенде тыва литератураның аттыг-алдарлыг-даа бедээниниң херечизи боор бистиң чогаалчыларывыс [illegible] болган.

СЭКП-ның XXV съездизинге база чоокта чаа боор эрткен XXVI съездиге партия Төп Комитединиң Чиңгине секретары эш Леонид Ильич Брежнев [illegible] бедик биле үнелээн чечен чогаал болгаш уран [illegible] дугайында деткиреңгей чурээ чугаалаан. Чечен чогаал болгаш уран чүүл талазы-биле совет улустарының, ооң иштинде бистиң тываларның чедиишкиннери маргыш чок. Ынчалза-даа парлалгага чамдык [illegible] утпазыг, уран-чечен талазы кошкак, идейлиг деңнели [illegible] чогаалдар кестүп келир таварылгалар ам-даа бар. Ындыг [illegible] айтырыы болур. «Кижи [illegible] кижизи» деп улегер домак бар. Ол болза [illegible] Социалистиг Күш-ажылдың Маадыры Леонид [illegible] литинститутка беседа чорудуп турганы «чарааш, уг чурттаар ажы-төл чүгле кажан [illegible]» [illegible] турар. Чогаалдарны [illegible] моральдыг [illegible] идея талазы-биле кашпык, бижии туруштуг болур [illegible]. Тыва чогаалчылар эвилелиниң организациялыг [illegible] ханы [illegible] партия комитеттиң, идеология организациязының [illegible] күүседип турар. Комитеттиң болгаш эвилелдиң [illegible] бедик шынарлыг, уран-чечен болгаш идея деңнели талазы-биле чогаалдарны [illegible] болур. ССРЭ-ниң чогаалчыларының VII съездизинге [illegible].

«Лениннинг культура политиказынга шынчы бистиң партиявыс уран-чечен интеллигенцияга хумагалыг болгаш [illegible] бедик сорулгаларны шиитпирлээрже угландырып турар» деп, СЭКП-ның XXVI съездизинге айыткан Партияның ол улуг [illegible] тодаргай айтышкыннарны күүседир дээш, совет чогаалчылар [illegible] партийжаан чаа болгаш улуг, ёзулуг улусту коммунизм тургузуунга — совет кижи дугайында, бистиң [illegible] кайынмаачак чогаалдарны бижиир [illegible] съездиниң бистиң бүгү чогаалчыларывыстың мурнунга тургускан улуг харыысалгалыг [illegible] тургузган.

Ю. КЮНЗЕГЕШ.
Тываның ном үндүрер чериниң улуг редактору

И. Н. Ульяновтуң төрүттүнгенхүнүнден бээр 150 чылынга

ШЫННЫГ ЧОРУК ДЭЭШ ДЕМИСЕЛЧИ

[illegible] тыва [illegible] демократ И. Н. Ульянов [illegible] идепкейлиг демиселчи чораан. Казань университединиң эртемденнериниң Татарияның күрүне архивинден тывып алган документилери ол дугайын херечилеп турар.

«[illegible] 1880 чылда бижээн болган. Оон автору — улус училищелериниң директору И. Н. Ульянов өөредилге салбырының [illegible] башкылар квартираларын албан акшазы-биле одап, чырыдарын хоруп, кара туразында [illegible] турар. [illegible] ужурунда [illegible] амыдыралын [illegible] олар [illegible] акшазы-биле [illegible] талалап болбас» деп, ол бижээн. Оон ол негелдезин хандырып берген.

— Архивтерден тывылган үжен хире документилер В. И. Лениниң ачазының [illegible] хүлээлгезин дыка дидим күүседип турганын херечилеп турар — деп, Казаньның В. И. Ленин аттыг күрүне университединиң СЭКП төөгүзүнүң кафедразының [illegible] Р. И. Нафигов чугаалаан. — Оон хааңдан ындыг дилаа база бар: Симбирск губерниязының Ключики суурунда төрүмүн эки ажылдап турар башкы Ф. Ф. Богдановтуң портредин училищениң ханазынга азып алырын ол дилеп турар. Ол дээрге, ынчаардагы [illegible] дыңналып көрбээн дилег-дир: хаанның-даа эвес, [illegible] башкы кижиниң портредин азар деп чүл ол!

И. Н. Ульянов бодунуң бүгү амыдырал-чурттталгазын улус массаларының тыр[illegible] бербээн, [illegible] бүгү демиселин [illegible] камгалап, башкыларга, ылангыя орус эвес [illegible] кирерин [illegible] бүгү хемчеглер-биле деткип турган. [illegible] ар апарган уруглары [illegible] бүзүрелинге-даа салдарын чедирген.

Илья Николаевич дугайында чаа документилер удаавас парлалгага үнер. Ол документилер Ульяновтарның ог-бүлезиниң Татарияга турганының дугайында бөлүк монографияларның болгаш документилерниң чыындызынга кирер.

Н. СОРОНИН.
СЭТА-ның корр..
Казань.

Аар деңзилиг чаа совет вертолётту МИ-26 дээр. Кол конструктор М. Н. Тищенконуң удуртулгазы-биле М. Л. Миль аттыг конструктор бюрозунга ындын тургускан ындыг [illegible] чүъктү алгаш чорупболур. -даа 20 тонна чедир турар чүъктү алгаш чорупбол ур.

Оон даштыкы деңнери барык-ла МИ-6 деп вертолет ышкаш, ынчалза-даа ол амгы үениң аар вертолеттарындан ийи катап аар чүъктү ап болур.

[illegible] ужур кичээнгейни салган. Кабинаның иштинде агаар таарыштырар херексел вертолеттуң янзы-бүрү агаар-бойдустуг черлерге — [illegible] болгаш Ыраккы Соңгу [illegible] таарымчалыг байдалдарны тургузар.

ЧУРУКТА: МИ-26 вертолётка дугуйларын техниканы чүдүрүп турары.

Б. КОРЗИНИНИН фотозу.
СЭТА-ның фотохрониказы.

БИР ҮН-БИЛЕ ДЕТКЭЭН

Республиканың Тайбын камгалалының комитединиң пленуму болуп эрткен. ССРЭ-ниң Дээди Совединиң делегейниң парламентилеринге болгаш улустарынга кыйгызының пленумга чугаалашкан. Бо талазы-биле илеткелди республиканың Тайбын камгалалының комитединиң даргазының оралакчызы Е. Д. Танова кылган.

Пленумга [illegible] бергеннер делегейде тайбынны камгалаарының чугулазын, бо талазы-биле бистиң партиявыстың болгаш чазаавыстың инициативазын чүгүлүг деп санап, бир үн-биле деткээннер.

Бистиң корр.

ЮБИЛЕЙГЕ ТУРАСКААТКАН

Найысылал Кызылдың кинотеатрларында акы-дуңма Моол Арат Республиканың улусчу революциязының тиилээниниң 60 чылынга тураскааткан [illegible] көрүлдези эгелээн. Бо хүннерде кинотеатрларга «Демисел», «Мурнунда халып эрар аъттыг [illegible]», «Ужуражылгазын», «Чаңгыс [illegible]», «Өске талаза дыңнаар» дээш өске-даа кинолары көрүп болур.

«Теремок» уруглар садында бичиилер омак-хөглүг өзүп, доруп турарлар. Балгазынның бо уруглар садынга олар бир харлыында келгеш, школага шилчир өөренирлер. Прасковья Ивановна Подлиннывх ясли бөлүүнде ажылдап турар. Ол манаа хөй чылдар дургузунда ажылдап келген болгаш арга дуржулгазы бедик, бичии уругларның аажы-чаңын эки билир, чаштарның ийиги иези дег. Уруглар-биле оюн-тоглаа, каткы-хөг, ыры-шоор үстүр эвес...

Чурукта: Балгазынның «Теремок» уруглар садының ясли бөлүүнүң ажаакчызы.

В. Шайфуллиннин фотозу.

СОНУУРГАКТАРГА

ӨЛГЕШ, ДИРИЛГЕН

Эрткен чылын декабрьның кончуг соок дүнезинде он тос харлыг америк уруг Джин Хиллард соңгу чүктүң эң күрүг ховузунда орукта автомашиналыг халдып орган. Авария болган: тайгыр орукка машина ол-бо [illegible] чорупчорун, орук ийинче аңдарлы берген. Джин ремень бас-биле шарыттынып алган бо [illegible] даа шуут-ла ойта кээп дүшкен машинага артары берге болган. Джин чиик, чуга идик-хептиг хирезинде дуза дилеп чорупкаан. Үш километр хире чер эрткеш, уруг кончуг доңуп берген. Ол чурттавга бажы [illegible] Чаре [illegible] илиг оңу тыным алырга, тыны чок — өлүг болган.

Ону чоогунда эмнелгеге аппарган. Эмчилер ооң өлүп калбаш чок деп билгеннер, ажок кошкак човууртаар. Тынар-тыынаг чыдар болган Джинниң градустаары. 31 градустан өрү эвес болган. Оон сыкыртыр дээрге ооң эът-кежи [illegible] болган. Уругнуң чүрээ минутада чүгле 6—8 катап согар, [illegible].

Ооң амы-тынын камгалаар [illegible] Джин ол-ла кежээ «дирлип», угааны аная апарган. Ооң эртенинде температуразы чоорту [illegible] пат кайгап каан. Олар кижиниң организминиң аяга чедир [illegible] кургаавырлары ажылдап [illegible] ге. дирлип [illegible]

«НАУКА И ЖИЗНЬ» журналдан.

Аныяк үннер

МООЛ КЫСКА

Хорагандан ниичип ыылгаар
Хола өңнүг торгу тонзуг,
Хову черде моол суурга
Хомус ойнаан кыска душтум

Холун туруп мендилештим
Хоюг суттуг шайын иштим
Сергек чаңын найыралга
Сеткил хандыр хөөреп берди

Кыва чайнаан карактары
Кылаң хээрде сылдыстар-ла!
Чүдүмзүрээн чазык арны
Күзүн бышкан долаана-ла.

Элезиниг Нарын хемниң
Эң-не чараш чечээн ышкаш,
Эргим кыска белен сундум
Элдек хөглүг хүлээп алды.

Сергек, омак кыстың арны
Сеткилимни доюлдуруп,
Арыг чүрээм ханызында
Ааткалып артып калды.

С. АРТЫНА.
О. ШЫНАА сүүр.

ИЮЛЬ 14-ТЕН 16-ГА ЧЕДИР ТЕЛЕВИДЕНИЕ

ИЮЛЬ 14-ТЕ

БИРГИ ПРОГРАММА
МОСКВАДАН

8.00 — «Үе». Информастыг программа. 8.40 — Эртенги сула шимчээшкин. 9.05 — Мультфильмнер программазы: «Арзылаң оглу биле черепаха, чиин ырлажып органы», «Тоолдаа эгеледи». 9.35 — Уругларга кыска метражтыг уран-чечен телефильм: «Валерка, Рэмка+...», «Чадаг-терге мунукчузу Димка». 10.20 — «Кино аян-чорукчулар клуву». 11.20 — Медээлер. 11.25 — 14.15 — Чапсар. 14.15 — Медээлер. 14.35 — «Сээн күш-ажылың — сээң бедииң». Кинопрограмма: «Кедээ Совет даргазы», «Харылзаа шугуму», «Елена Устинновна». 15.25 — Уругларга фильм. «Пассажир». Уран-чечен телефильм. 16.05 — «Аныяктарның адрестери». 17.05 — «Нодар Думбадзе». Документалдыг телефильм «Коммунистер» деп бөлүктен. 17.30 — «СЭКП-ның XXVI съездизиниң шиитпирлерин — амыдыралга!» «Краснодар системазы боттаныр тур». Дамчыдылгага СЭКП ТК-ның кежигүнү, Социалистиг Күш-ажылдың Маадыры СЭКП-ның Краснодар крайкомунуң бирги секретары С. Ф. Медунов киржир. 18.00 — Футбол тайылбыры.

КЫЗЫЛДАН

18.30 — 18.45 — Теленедээлер.

МОСКВАДАН

18.45 — Бөгүн делегейде. 19.00 — Францияның телевидение программазы. Национал байырлалы — Бастилияны чаалап алган хүнүнге дамчыдылга. 21.00 — «Үе». Информастыг программа. 21.35 — 23.10 — «Документалдыг экран». Дамчыдылганы шугумчу Р. Рождественский эрттирер. Төнгенде — Бөгүн делегейде. Информастыг үндүрүлге.

ИЙИГИ ПРОГРАММА
МОСКВАДАН

12.00 — Уругларга кыска метражтыг уран-чечен телефильмнер программазы. 13.15 — ССРЭ-ниң Күрүнениң улустуң академиктиг тапчы ансамблиниң көрүлдези. 13.35 — Мультфильмнер программазы: «Саван бызаа», «Кичээлдер өөренмээн чүртта». 14.05 — «Чаштарга аңчыгаштар дугайында». Ленинградтан дамчыдылга. 14.40 — «Хөгжүм дугайында чугааны уламчылаал», «Улустуң ырлары».

КЫЗЫЛДАН

16.05 — «Баштайгы Бестилия». Уран-чечен фильм. 17.15 — Документалдыг телефильмнер программазы: «Каът бажыңнар», «Шимээн-дааш». 18.00 — «Артист болгаш үе». 18.30 — 18.45 — Теленедээлер. 18.45 — Уругларга фильм «Арга хайгааралчылары».

МОСКВАДАН

19.00 — «Кедээден дамчыдылга». 20.00 — «Тамчыктыг удуңар, чаштар!» 20.15 — «Делегей панорамазы». 21.00 — «Үе». Информастыг программа. 21.35 — 22.50 — «Соңгу чүк чурттуг [illegible]». Уран-чечен телефильм.

ИЮЛЬ 15-ТЕ

БИРГИ ПРОГРАММА
МОСКВАДАН

8.00 — «Үе». Информастыг программа. 8.40 — Эртенги сула шимчээшкин. 9.05 — «Чаш назыны». А. Н. Толстой — «Никитаның чаш назыны». 9.50 — Н. Лысенко аттыг конкурстуң лауреады С. Юсов (скрипка) ойнаар. Киевтен дамчыдылга. 10.20 — Дириг амытаннар дугайында. 11.20 — Медээлер. 11.25 — 14.15 — Чапсар. 14.15 — Медээлер. 14.35 — «Сибирьның болгаш Ыраккы Чөөн чүктүң». Кинопрограмма: «Орук маназы», «Далай кыдында туруглар». 15.30 — ПТУ-га чүү чүвеге, канчаар өөредип турарыл? Таражылар. 16.00 — Композиторларның чогаалдарындан концерт. 16.30 — «Орус чугаа». 17.00 — Дайын хоочуннарының Брестиге ужуражылгазы. 17.15 — «Шынчы нийиралдыг ог-бүле». 17.45 — «Горнистер, чарышканар!» 18.15 — «Чуруш бүрүзүнде — хүнү».

КЫЗЫЛДАН

18.30 — 18.45 — Теленедээлер.

МОСКВАДАН

18.45 — Бөгүн делегейде. 19.00 — Документалдыг фильм. 19.15 — «Экранда — кинокомедия» «Волга-Волга». Уран-чечен фильм. 21.00 — «Үе». Информастыг программа. 21.35 — 22.55 — «Чүү? Кажан? Кайда?» Телевикторина. Төнгенде — Бөгүн делегейде.

ИЙИГИ ПРОГРАММА
МОСКВАДАН

12.00 — «Ол канчаарын ол ачай?» Хөй сериялыг уран-чечен фильм. 2-ги сериязы. ГДР. 13.05 — «Бурунгаар, оолдар!» Волгоградтан дамчыдылга. 13.50 — Мультфильмнер программазы: «Аленушка деп дуңмазы болгаш Иванушка деп акызы», «Ооларымчалыг спортан-дыр». 14.20 — «Эки кижилерниң хөөн». Концерт. 14.50 — «Отар Тактакишвили. Чогаалдарының аялгаларындан».

КЫЗЫЛДАН

16.00 — «Бистиң ниити өңнүүвүс». Уран-чечен фильм. 18.00 — «Ажыктыг болгаш шынналыг чорук дээш». 18.30 — 18.45 — Теленедээлер. 18.45 — Чарлалдар. 18.50 — «Кызылдың сесерлиги». Кино-очерк.

МОСКВАДАН

19.00 — «Совет Эвилелинге бараан боор тур мен!» 20.00 «Тамчыктыг удуңар, чаштар!» 20.15 — Сугже халыш талазы-биле ССРЭ чемпионады. Тбилисиден дамчыдылга. 21.00 — «Үе». Информастыг программа. 21.35 — «Душечка». А. П. Чеховтуң рассказын ёзугаар телефильм. 22.50 — «Кежээде час». Документалдыг телефильм. 23.00 — 00.45 — Футболга ССРЭ чемпионады. «Спартак» — «Пахтакор».

ИЮЛЬ 16-ДА

БИРГИ ПРОГРАММА
МОСКВАДАН

8.00 — «Үе». Информастыг программа. 8.40 — Эртенги сула шимчээшкин. 9.05 — «Уран холдар». 9.40 — «Волга-Волга». Уран-чечен фильм. 11.20 — Медээлер. 11.25 — 14.15 — Чапсар. 14.15 — Медээлер. 14.35 — Чурттуң телестудияларының документалдыг фильмнер программазы: «Бике-черҗилерниң салгалы», «Мастерлер», «[illegible] общежитиези». 15.35 — РСФСР-ниң үрер хөгжүм оркестриниң РСФСР-ниң урал чүүлүнүң алдарлыг ажылдакчызы Н. Сергеевтиң удуртулгазы-биле концерти. 16.05 — «Күш-ажылчы аалдарның тук тудукчулары». Белгородтуң бүдүрүлгелериниң четчелээшкин эргелединиң ажылының дуржулгазының дугайында. 16.20 — «Шыдырааа школазы». «Ырак черге шыдыраа ойнаары». 16.50 — «Зернинаның маргышкылары-биле». 17.35 — Адыгей АССР-ниң тургузунгалааның 60 чыл болганынга «Адыгейнилар». Документалдыг телефильм. 18.00 — Адыгей АССР-ниң Күрүнениң ыры болгаш танцы ансамблиниң концерти.

КЫЗЫЛДАН

18.30 — 18.45 — Теленедээлер.

МОСКВАДАН

18.45 — Бөгүн делегейде. 19.05 — «Эртем дугайында». Академик А. Н. Несмеянов. 19.50 — «ТВ-ның экранында бир дугаар». «Арыг агаарга эр улустуң оюну». Уран-чечен телефильм. 21.00 — «Үе». Информастыг программа. 21.35 — [illegible] найыралдың поэзиязы». ССРЭ-ниң VII съездизиниң делегаттарының болгаш даштыкы аалчыларының Культураның [illegible] Горький аттыг Төп паркынга номчукчулар-биле ужуражылгазы. Төнгенде — Бөгүн делегейде.

ИЙИГИ ПРОГРАММА
МОСКВАДАН

12.00 — «Ол канчаарын ол ачай?» Хөй сериялыг уран-чечен телефильм. 2-ги сериязы. 13.10 — П. Хиндемит. Оркестрлиг фортепианога аялгалар. 13.40 — «Бир-ле катап чаңын». Петя болгаш Кызыл Бөртүүвеш». Мультфильм. 14.15 — ССРЭ-ниң улустуң артизи Ю. Гуляев биле Төп телевидениениң болгаш Бүгү-эвилел радиозунуң концерти. 15.25 — «Горнистер, чарышканар!»

КЫЗЫЛДАН

15.55 — «Бережки деп черде чайы». Уран-чечен телефильм. 17.05 — «Ооолдыг ыыжыг чанында». Документалдыг фильм. 17.25 — «Хоойлу болгаш хүлээлге». 17.50 — Кино-журнал. 18.00 — «Социалистиг чарыштың хүн демдеглелди». Дамчыдылга. 18.30 — 18.45 — Теленедээлер. 18.45 — Чарлалдар. 18.50 — «Мал чеминиң белеткели — ниитиниң херээ».

[illegible] 18.50 — «Кады [illegible]» Тележурнал. 20.00 — «Тамчыктыг удуңар, чаштар!» 20.15 — Чадаг-терге спортунга ССРЭ чемпионады. 21.00 — «Үе». Информастыг программа. 21.35 — 22.40 — «[illegible] чүрген хаты». Уран-чечен телефильм.

Агаар

Бөгүн республикага [illegible] черлерге [illegible] чаъс чаар. Соңгу-барыын чүктүг [illegible] хадының секундада 9—14 метр чедер. Агаарның [illegible] 25—30, чамдык районнарга 20—25 градус чылыг болур.

[illegible] Хаттың күжү кошкак. Агаар хүндүс 28—30 градус [illegible].

Редактор В. С. ШАРАВИН.

КИНО

ИЮЛЬ 14-ТЕ

«ЦАЙЫРАЛ»: «Иин Федор» 9.30, 11.20, 13.30, 15.30, 19.30, [illegible] 21.20 шактарда.

«ПИОНЕР»: [illegible] 19.30, «Мария Медичиниң [illegible]» 11.30, 13.30, 16.30, 19.30 (уруглар) 21.20 шактарда.

«ВОСТОК»: «Умеш үш хай бичаты» (2 серияа) [illegible] 17.30, 21.20 шактарда.

«ЧАЙГЫ КИНОТЕАТР»: «Ужудукчу Пиркеттиң ветеллелери» [illegible] шактарда.

Редакцияның адрези: Кызыл, Щетинкин-Кравченко кудумчузу, бажың № 3. ТЕЛЕФОННАРЫ: Редакторнуң 2-24-63, редакторнуң оралакчыларының 2-35-21, 2-31-75, харыысалгалыг секретарьның 2-23-35, секретариаттың 2-23-35, партийжи амыдырал болгаш совет тургузуг килдистериниң 2-37-13, пропаганда килдизиниң 2-51-75, культура килдизиниң 2-23-54, кодээ ажыл-агыйы килдизиниң 2-21-47, үлегер килдизиниң 2-31-75, чагаа килдизиниң 2-41-27, информация килдизиниң 2-20-60, корректорларының 2-27-41, бухгалтерияның 2-12-45, солун келбейн барганда 2-32-75 телефонче долгаар.

Тираж 17866 Чакыг № 1[illegible]

СОЛУН НЕДЕЛЯДА 6 КАТАП ҮНЕР

Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Ном үндүрер чер, полиграфия болгаш ном садыының херектериниң талазы-биле эргелелиниң типографиязы (Кызыл, Щетинкин болгаш Кравченко кудумчузу, бажың № 1)

ТС-[illegible]

Бүгү чурттарның пролетарийлери, каттыжыңар!

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

№ 163 (11661) | 1981 чылдың июль 15, среда | 1925 чылда үндезилеттинген | Өртээ 2 көп.

ЧУРТТУҢ ХОВУ-ШӨЛДЕРИНДЕ

КРАСНОДАР. [illegible] ховуларында «Фрегата», «Волжанка» деп машиналар-биле чергелештир «Кубань» деп чаа баштайгы агрегат ховуже үнүпкен. Ол шөлдү дургаар боду чоруп, [illegible] дең-десин кылдыр чорудуп турар.

«Кубаньның» башкарары нарын эвес. Суггазы килин автоматтыг арга-биле ажылдап турар он машиналы-даа башкарып болур. Чамдык [illegible], «Кубаньның» [illegible]. Специалистерниң санаалы ёзугаар алырга, ол чаа машиналарны [illegible] киирген соонда, он бирги беш чылда [illegible] муң километр хоолайларны камнап [illegible] муң тракторларның [illegible] хөй-хөй металлды, арматураны, энергияны камнап алыр.

КУРГАН. Часкы чер [illegible] доозулгаш, Курганның механизаторлары чериниң беримчезин бедидерин харылзаар албан чериңге оңу хүлээткеннер. Келир үеде дүжүт алыр черге олар органиктиг чемгиржидиглелер тон эгелээннер.

Хову-шөлдериниң [illegible] чоруун чедип алырынга улуг дузаны областың «Сельхозтехника» [illegible] чедирип турар. Ында бүгү-ле эргежок чугула техника бар

(СЭТА-ның корр).

КЕЛИР ҮЕНИҢ ОРБИТАЛАРЫНЧЕ

Орбитаның «Салют-6» совет эртем станциязының дөрт чыл уламчылап турар эң узун хуусаалыг ужудуушкуну кижи төрелгетенниң төөгүзүнде кослу арын боор киирген. «Салют-6»-та күүсеттинген шинчилелдер программазы эртемниң [illegible] айтырыгларын, ол [illegible] бөгүнгү-даа сорулгаларны шиитпирлээринге хой-чок хөй чүүлдерин берген.

«Салют-6»—«Союз» космос комплекизинге узун хуусаалыг беш экспедицияларның кол түңнелдеринге Москвага июль 13-те болган совет болгаш даштыкы журналистерге парлалга конференциязын тураскааткан. Парлалганың, радионуң болгаш телевидениениң төлээлекчилери, космос совет эртемденнер, ракета-космос системаларының тургузукчулары, космонавтылар, ССРЭ-ниң Эртемнер академиязының таныында «Интеркосмос» чөвүлелиниң төлээлекчилери-биле ужурашкан.

Парлалга конференциязын эртирип турган ССРЭ-ниң ДХМ-ниң парлалга килдизиниң эргелекчизи Ю. И. Черпаков ССРЭ-ниң Эртемнер академиязының президентизи академик А. П. Александровка сөс берген.

«Салют-6»—«Союз» комплекстиң ооң бортунга Чер чолдузунуң космос делгемин, астрофизиктиг будумелдерин шинчилээри-биле технологтуг шинчилелдер, Черни космостан хайгаараары-биле холбаштыр хой-чок хөй шинчилелдерни кылып чорутпаан орбитаның эртем лабораториязы деп президент үнелээн.

Ак-туңма чурттарның космонавтыларының киржилгези-биле боттанган «Салют-6»—«Союз» комплекстиң чурттап ажылдаар [illegible] программазын бедик-биле үнелээн. «Салют-6» станциязынга чоруткан шинчилелдер ада-чурт эртеминиң болгаш техниканың [illegible] [illegible]

СЭКП Төп Комитединде болгаш ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелинде

СЭКП ТК-ның Политбюрозу болгаш ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлели Экономиктиг Дузалажылга Чөвүлелиниң сессиязының 1981 чылдың июль 2—4-те Софияга болган XXXV хуралының түңнелдериниң дугайында СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнү, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы Н. А. Тихонов баштаан Совет Эвилелиниң делегациязының отчедун көрген.

ЭДЧ кежигүннери чурттарның экономиказының интенсификациязының оруунче шилчидер дугайында, эртем-техниктиг депшилгениң [illegible], улустарның чаагай байдалын улам ыңай өстүрер сорулга-биле социалистиг бүдүрүлгениң ажыктыг [illegible] дугайында ак-дуңма партияларның съездилериниң шиитпирлерин боттандырарынга идиг бээр кады ажылдажылганы хөгжүдер талазы-биле практиктиг чугула хемчеглер сессияның ажылының үезинде төлевилеттингенин СЭКП ТК-ның Политбюрозу болгаш ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлели сеткил ханышкын-биле демдеглээн.

Комплекстиг программаны боттандырып келгенинин 10 чылының дургузунда ЭДЧ чурттарының чедип алган таарымчалыг чедиишкиннери бот-боттарынга ажыктыг кады ажылдажылганы болгаш социалистиг экономиктиг интеграцияны ханыладырынче ак-дуңма партияларның угланыышкынының шынның бүрүн бадыткаан. ЭДЧ кежигүннери чурттарның дем каттыштырылгазы улустарның тайбыңы, социал депшилгези болгаш айыыл чок чоруу дээш демиселге шиитпирлиг күш болуп турар.

Улус ажыл-агый планнарын айлаштыр тургузарын доосканы, 1981—1985 чылдарда хөй националдыг интернационалчы хемчеглерниң сессиядан чүүлдүг деп көрдүнген планы ак-дуңма чурттарның экономиказының бурунгаар шапкын хөгжүлдезинге, улам өзүп орар социал болгаш экономиктиг сорулгаларны оларның чедиишкинниг шиитпирлээринге быжыг үндезинни тургузуп турар.

Электрониканың талазынга, ылангыя микропроцессерлерниң болгаш радиоэлектрон аппаратуразының чепсек-херекселдерин бүдүрерингe база нептередиринге кады ажылдажылганы калбартырының дугайында сессияның шиитпири ЭДЧ кежигүннери чурттарга бүдүрүлге чорудулгаларын калбаа-биле механизастаарынга улуг ужур-дузалыг болур.

Ниитилел бүдүрүлгезиниң ажыктыын улам ыңай бедидеринге улус ажыл-агыйын планнаарының болгаш эргелеп башкарарының талазынга дуржулганы ЭДЧ чурттарының аразынга үргүлчү солчуру органнар[illegible] дугайында сессияның шиитпири идиг бээр.

ЭДЧ-ниң сессиязының XXXV хуралынга ССРЭ-ниң делегациязының ажыл-чорудулгазын СЭКП ТК-ның Политбюрозу биле ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлели чүүлдүг деп көрген болгаш сессияның шиитпирлеринге хамаарыштыр Совет Эвилелиниң хүлээлгелерин чугаажок күүседир талазы-биле хемчеглерни ажылдап кылырын база боттандырарын чогуур совет органнарга дааскан.

МАЛ ЧЕМИ БЕЛЕТКЕЛИНИҢ ШАЛЫПЧЫ АЙЫ ЧОРУП ТУР

АК-ЧЫРАА ШЫНААЗЫНДА

Ак-Чырааның онзагай чүүлү — ол оът-сигенниг делгем шынаа чылдың-на хөй-хөй районнарның [illegible] мал чемнери белеткээр базазы болуп турары. Ооң хөй сигенин болгаш хыыргыышты [illegible] ап турар.

Бо чай берге, кандаашкынныг болган. Ынчалзажок шынаа [illegible].

Тес-Хем райкүүскомунуң [illegible] Владимир Сатпан оглу Ооржак-оол-биле Ак-Чыраада сиген кезип турар бригадаларны [illegible] ажылдарын [illegible]. Ында мал чемнерин белеткээр [illegible] турар. Сиген [illegible] белеткеп турар механизаторлар чер чаа-ла чырып орда ажылдап эгелээр. Шынааның ыржымын сиген кескен тракторларының даашшимээни үрептер. Эртенги хүн тарап үнүп орда, ажыл оранчок шуудай берген турар.

Моңгүн-Тайга районнуң «Малчын» совхозунуң мал чемин [illegible] бригадазының бригадири Адый-оол Иргит-биле [illegible]. Бригада ылап белеткелдиг келген. Сиген кезер машиналар, бөлдүрер дырбаштар, пресстер шупту бар.

Адый-оол Иргит акаа беш чыл уламчылап бригадирлеп келген. Ынчангаш дуржулгазы улгаткан.

Дүүн үеш [illegible] «Малчын» совхозтуң сиген [illegible] бригадазынга келдивис. Бичии бажың-даа бар майгыннар тиккен, бир ог база бар. Механизаторларның [illegible] [illegible] байдалдыг тургускан.

—[illegible] — деп, бригадир Адый-оол Иргит чугаалады. — Дөрт трактор [illegible] [illegible].

—Дыка-ла кандап турар-дыр. Бо шынааның бызин сигени шоолуг үнмээн-дир. Ынчалза-даа сиген кезип белеткеп алыр арга черле бар. Эрткен чылгы дег, база-ла дөрт чүс тонна дээш туржуп тур бис.

Ак-Чыраада сигенниң шынары эрткен чылдың бо үезинге четпейн турары шын. Манаа чүгле машина-техника эвес, а харын хөй кижи холкадыыры-биле сиген кезер болза эки. Ак-ак, бора-бора [illegible] биле кезер сиген багай эвес үнген.

—Тулаа черге сиген кезип [illegible] тускай тракторлар хөй кирер болза эки-дир — деп, бригадир чугаалады.— «[illegible]» [illegible] шыкче киргеш, кадалып чыдып алыр-дыр. Ол-даа чүгээр тулаалыг черлерин оюп, олбо долганып тургаш, хөй сигенни кезип ап болур. Ынчалза-даа пресстеп, сиген бөлерин эң берге. Пресс сөөрткен трактор дораан-на кадалы бээр.

Манаа арга-ла херек. Бо хире кандаашкынныг чылын сигенни [illegible] тургаш кезип, бөлүп, сөөртүп алыр херек.

Эргелел [illegible] [illegible] резин салык кедип алгаш, Ак-Чырааның [illegible] үнген черлерин дыка-ла шинчилеп, хайгаарап көрду.

—Ак-Чыраага бодум туруп алыр мен. Хамык чүвени кан[illegible] эгелеп планнап ап тур мен — деп, ол чугаалады. — Сигенне херек. Тудум-даа сиген каап болбас. Күш-ажылды ылап организастаары чугула.

—[illegible] социалистиг чарыш салып алгаш ажылдап тур силер? — деп, бригадир Адый-оол Иргит [illegible].

«Мөген-Бүрен» совхозтуң [illegible] удурткан мал чеми белеткээр [illegible] бригадазын чарышка кыйгырган бис.

—Кым мурнап тур ышкаш?

—Амдызында деп. Бо он хонуктуң түңнели көргүзер ужурлуг — дээш, Адый-оол Иргит худумзурду. — Аштырбас дээш кызар бис. Ынчалза-даа кадыг адак, шыырак [illegible].

Ак-Чырааның [illegible] эргип көөрүвүске ажылда амдаа четпес чүүлдер хөй бар. [illegible] агитация [illegible] чок, [illegible]. Оон ыңай ажылдап турар кижилерге эмчи келбээн. А эм деп чүве шуут чок.

Ак-Чыраада [illegible] районнарның [illegible] сиген кезер бригадалары ажылдап турар.

[illegible] ра, мал чемниң белеткелиниң мында эгелээни кошкак байдалда. Организастааны [illegible] ажыл-агыйларының бригадаларында дырбаштар бистери, а өскелеринде пресс чок. Сиген кезер машина бистери чедишпес, тракторлар үрелип турар. Ол бүгү ажылга шаптык болуп, кижилерге берге байдалды тургузуп турар.

Үстүнде айыткан районнарның удуртур органнары баштайгы хүннериниң илереттинген четпестерин, чайладырының дээштиг хемчеглерин алыр херек. Ылангыя мында ажылдап турар кижилерниң амыдырал [illegible] гей салза чогуур.

Х. ОНДАН-ООЛ.

Бөгүн СОЦИАЛИСТИГ ЧАРЫШ ЭКРАНЫНДА:

ЭКОНОМИКТИГ ДОПЧУЛАЛ

Республиканың үлетпүр бүдүрүлгелериниң ажылдакчылары он бирги беш чылдың планныг даалгаларын хуусаадан эрте күүседир, бүдүрүлгениң ажыктыын болгаш продукцияның шынарын бедидер дээш бүгү улустуң социалистиг чарыжынга кириптишаан, хожудап турарлар чок ажылдаар дугайында чурттуң мурнакчы күш-ажылчы коллективтериниң эгелээшкинин деткип, бо чылдың бирги чартыында чамдык кослу чедиишкиннерни чедип алганы Статистика эргелелиниң түңнелдеринден көстүп турар.

Эрткен чылдың чогуур [illegible] оон хөй коллективтер продукция сайгарып, бүдүрериниң планныг даалгазын долдур ажыр күүседип боор турар. Ниити-биле республиканың үлетпүр бүдүрүлгези он бирги беш чылдың баштайгызының бирги чартыының планын 102,2 хуу күүсеткен болгаш [illegible] ажыр 1,1 миллион рубльдиң продукцияны сайгарган. Бо чылдың баштайгы чартыында сайгартынган продукцияның ниити хемчээли 51,7 миллион рубль болган. Ол дөрге 1980 чылдың июль 1-де турганындан барык 600 муң рубль хөй-дүр.

Республиканың күш-ажылчы коллективтериниң социалистиг чарыжынга мурнуку одуруунга [illegible] 52 бүдүрүлге чери продукция сай[illegible] ажыр күүсеткен. Ындыг мурнакчыларга хамааржыр коллективтер: Тываның электри четкилери, сүт комбинады, «Каа-Хем» разрез, Чадааның тараа пунктузу, Улуг-Хем няш үлетпүр ажыл-агыйы, Кызылдың мебель [illegible], республика [illegible] [illegible]. Бо коллективтерге социалистиг чарышты бедик деңнелге организастап, кижилерге ажылдаарының таарымчалыг байдалын тургузуп, келгениниң үжур-ниргин чоруун [illegible] тургаш, ындыг түңнелдерни чедип алганы билдингир. Ол ышкаш бүдүрүлгениң дериг-херекселдерин долуу-биле ажыглаар, оларның ажаа турар чоруун эволюция талазы-биле ажылды күштелдиргени база улуг ужур-дузалыг.

Бараанныг продукцияны бүдүрүп үндүрериниң январь-июль айларда планныг даалгазын республиканың үлетпүр ажылдакчылары 102,5 хуу күүсеткен, пландан ажыр 1,3 миллион рубльдиң продукцияны улус ажыл-агыйынга берген. Ол үениң иштинде пландан ажыр бүдүрген тус-тус продукцияның хемчээлин көргүзерге мындыг боор турар: хөмүр-даш 33 муң тонна[illegible] энергиязы — 4 муң Гкал, тудуг туүйбузу — 27,5 муң саңныг, [illegible] — 4,0 муң кубометр, хөм идиктер — 1,7 муң ижеш, эът — 315 тонна, мал саржаа — 56 тонна, чалаң сүт продукциязы — 328 тонна, ээртпес суксуннар — 21 муң дал, комбикормнар — 677 тонна болгаш 45,5 муң рубльдиң культура амыдырал бараалнары.

[illegible] организастаары[illegible]ның социалистиг чарышты чогуур деңнелге чедир организастааваан, [illegible] [illegible] долдур болгаш ажыр күүсе[illegible] СЭКП-ниң XXVI съездизиниң [illegible] [illegible] гавайн турарынга боор турар.

ИШТИ АРЫНДА: ● «Чаа орук» болгаш «Тоора-Хем» совхозтарда социалистиг чарыш. ● Даараныкчылар бригадазында. ● Хожудап турарлар-биле интервью.

Үлетпүр

[illegible]

АРГАЛАРНЫ ДОЛУ АЖЫГЛААР

Район төвүнден Каа-Хемниң өрү чоктаптарга, хөй чылдыг үнүштерин суггарган агрегаттар энти-ле таваржыр. Ол «Ленинчи орук» совхозтуң Мерген салбырының ховулары-дыр.

Адаттынган салбырның девискээринде бир улуг сүт-[illegible] фермазы семиртирге шөлү туруп турар. Салбыр бо чылын 500 ажыг гектар черге мал чемин тараан. Ооң бир гектарындан 15—20 центнер чедир мал чемнерин ап болурунуң аргалары бар дээрзин тускай эртемниглер санап турар. Моон кадында 316 гектар чайгаар үнген сигенниң дүжүдү база багай эвес. Ол хем уну аян-шыктарда өзүп үнген. Салбырда техника четчири-биле бар. Ынчалзажок күш-ажылды организастаашкын [illegible], удуртукчуларының олутпай чорулдан ажыл хөнүвейн турар. Оон туржук салбыр мал чеминиң белеткелинче чаптар кирген. Эге баштай 98 гектар [illegible] кок-тараазын кескен. Аңаа ажылдаан 5 тракторнуң ужу орта каш он километр совхоз төвүнден барган. А салбырның бодунда техника ам-даа белеткел ажылын чорутпушаан. Салбыр эргелекчизи Т. Бочкарева орта дээди агроном мергежилдиг кижи. Ол бо чугула [illegible] бүдүүзүнде ажылын ки[illegible] чорутпаан. А трактор-хову бригадазының бригадири [illegible]

туп турарлар. Мында инженер-техниктиг ажылдакчыларның [illegible] кудузу караккa иле. Чаңгыс чижек. Совхоз төвүнден кайы ырак Белбей деп черде туруп турар сигенчи бригада (бригадири М. Саммал) ажыл-агыйда мал чеминиң белеткелинде эләэн бүдүрүкчүлүг [illegible] бригада ол. Ол хирезинде техниктиг [illegible] четче [illegible]. Ылангыя кожуп чоруур канналга аппаратының чогундан олар кандыг-бир үрелген кезекти ап алгаш, ынаап-ла совхоз төвүнче чедер ужурга таварлажып турар. Техниканы часкы хову ажылдарынга болгаш сиген кезилдезинге багай белеткээни, ажыл-ишке [illegible]-харысалга чогу дээш ук совхозтуң кол инженери В. Белозеров ажылындан хостаткан. Ооң кадында бо талазы-биле буруунуу өске удуртукчулар база деңге хүлээр апаар. Совхозтуң 138 гектар черде тараан кок-тараазының үнгени каракты өөртүр. Оңу ногаан, хоолулуг турда ажаап албаанындан ол ам «сөөктелиг» берген. «Комбайн соонда тараа саваны биле өйү эрткен кок-тараапын ылгалы чоке. Совхозтуң кол агрономуу Ф. Дулзукейниң бодалы ындыг. Чүгле ол бүгүге кым [illegible] артык дөрт хамаалылгалыг кижиниң оңу бо[illegible] [illegible]

чедир өсвээнинден, а кок-тараазының [illegible] өйү эртенинден ол бо хүннерде ажыглал чок аңаа турар.

Борта кээрде «Бүрен» совхоз[illegible] Бүрен-Бай-Хаак суурда АВМ бодунуң продукциязын шагда-ла берип эгелээн. Эрткен 1980 чылда бо агрегат 200 тонна хоолулуг сиген далганын белеткеп кылыр турган, ук социалистиг хүлээлгезин 500 тонна кылдыр, азы 275 хуу күүсеткен. Ажыл-ишти ыңаар организастаарынга хоочун оператор В. Веремьевтиң чогаадыкчы чаартыкчы саналдары улуг идигни берген. Виктор Никанорович бо чылын ажылдың арай хөнүвейн турарынга дү[illegible] [illegible]. Шынааа-ла. [illegible] ийи ээлчегде тургускан. Ындыг турбуже, бир ээлчег 10 тонна витаминниг далганы бүдүрүп турда, [illegible] дыкта деңгүп-ле 7 тонна чедиргилээр. Бис орта бичеe дүш турда чеде бердивис. Бир чыл ноздур чүъктүг трактор тергези даштып тур. Кежээ-ле келген сурагдыг. Дужүрер механизм үрелик. Өске бир «Беларусь» эртен люцерн тудурун чоруткаш. мынчага [illegible] [illegible] тонна далган белен.

Районда санаттының тур[illegible] чеди АВМ-ниң ийнапиден өс[illegible] ажыглалдыга кирген. «Улуг Октябрь» совхозтуң төп сүт [illegible]

совхоз чүгле 106 тонна сиген далганың белеткээни маңаа [illegible] база артык эвес. Бо хүннерде транспорттер орттенгениниден ук АВМ шыгырт турупкан. Мал чеминиң үнүжү чедимче чок бо чылын планныг онаалда чүге улугул? Азы арга-курлавырлар хөй эвес ышаан. Башын ындыг боору аан. Планныг [illegible] тынган белеткезе чогуур 2500 тонна мал чеминиң чартык [illegible] [illegible] экизи ол дээр бодалды агроном Е. Решетников илеретти.

Каа-Хем район бо чылын ниитизиниң малын хүр ажырар [illegible] белин 19720 тоннаны, витаминниг сиген далганы 1180 тоннаны, саваны 28121 тоннаны белеткээр, 11170 тонна сенажты, 49320 тонна силосту салыр ужурлуг. Сөөлгү медээлер ёзугаар алырга, районда 1548 га черниң сигени кестинген, ооң 200 чыгам тоннаны сараататтынган, 400 ажыг тонна сенаж салдынган боор турар. Мал чеминиң өске хевирлериниң белеткелинге чамдык ажыл-агыйлар [illegible] район чаа-да [illegible] [illegible]. Ынчангаш үстүнде [illegible] [illegible] биле көрүп, тургустунган берге байдалды ажып эртеринче [illegible] кодурер, ажылдың темпизин бүгү тала-биле шап[illegible]

С. МОНГАЛ.

«Шынның» тускай корр.

ТҮҢНЕЛДЕР КАНДЫГЫЛ?

Көдээ ажыл-агый

Он бирги беш чылдың баштайгы [illegible] онаалдаларын болгаш социалистиг хүлээлгелерин күүседип дээш мал ажылының [illegible] [illegible] ның демдеглээр херек.

[illegible] мал ажыл[illegible]ның продуктуларын күрүнеге [illegible] планнарын [illegible] [illegible] күүсеткен хуу[illegible] [illegible].

Районнар	Сүт	Эът	Дүк
Бай-Тайга	105.5	114.9	1[illegible]
Моңгүн-Тайга	—	—	3,9 катап
[illegible]			
Хемчик	[illegible]	[illegible]	137.0
[illegible]	[illegible]	[illegible]	2.2 катап
[illegible]			
[illegible]	113.7	112.[illegible]	12[illegible]
Улуг-Хем	111.4	114.3	129.[illegible]
Тандов	111.0	118.0	153.[illegible]
[illegible]	120.1	123.[illegible]	—
[illegible]	154.9	82.3	—
Каа-Хем	117.1	118.[illegible]	147.[illegible]
Тес-Хем	119.5	123.1	129.1
[illegible]	120.3	109.7	2.7 катап
Кызыл	101.1	121.6	160.3
Республика ниитизи-биле	143.3	115.5	157.9

СЭКП-ниң XXVI съездизиниң шиитпирлерин амыдыралга [illegible] [illegible]

[illegible] мал ажылының [illegible] он бирги беш чылдың баштайгы чылын багай эвес түңнелдерлиг [illegible]. Мал ажылының продуктуларын садарының чартык чыл онаалдаларын ажыр күүсеткенин ол дугайын тодаргай херечилеп турар. Бо [illegible] баштайгы [illegible] эрткен чылдың ол үези-биле деңнээрге, сүттү 8604 центнерин азы 6,8 хуузун, эътти 567 центнерин азы 9.6 хуузун, дүктү 2310 центнерин азы 22,1 хуузу хөйнү саткан.

Чартык чыл планын күүсе[illegible] [illegible] сүт талазы-биле Тожунуң (эрткен чылдың ол үезинден 45,8 хуу хөй). Эрзиниң (22.5 хуу). Тес-Хемниң (10.1 хуу) совхозтары кирген. Чартык чылда сүт садар планын күүсеттээн чаңгыс-даа район чок дээрзин үстүнде киирген сан-чурагайлардан көрүп болур. Чүгле Өвүр районнуң ажыл-агыйлары 1980 чылдың бо үезинде турганындан эвээш сүт саткан болуп турар. Ынчангаш ук районнуң удуртур органнары оон чогуур түңнел кылып, сүт садарының кү[illegible]

«Кок-Тей» совхозтар чартык чылда күрүнеге сүт садарының планын чедир күүседип шыдавайн барган. Бо ажыл[illegible] [illegible] парткомнары, ажылчын комитеттери план күүсеттинмейн турарының чылдагааннарын илереткеш, чылдың ийиги чартыында оңу чедир болгаш ажыр күүседириниң хандырарыбиле ажыглаттынмаан курлавырларны [illegible] ны дилеп тывары эргежок чугула. Мында херектиң ужурун садар кижилерниң ажаалда, чемгериилгезиниң чогуур негелделер деңнелинге тургуспааның чайныг элбек болдунар аргаларын эм кошкак ажылдап турарында, күш-ажылды база чарышты четпес организастааны болуп турар. Ол бүгүнү эм өөренип көргеш, четпестерни чайладыр херек.

Эрткен чылдың ол [illegible] деңнээрге, күрүнеге эът садары Эрзин (93,2 хуу), Өвүр (37,8 хуу), Барыын-Хемчик [illegible] [illegible]

(Уламчызы 3-ку арында).

(СЭТА).

Тувинская республиканская библиотека им. А. С. Пушкина

СЭКП-ниң XXVI съездизиниң шиитпирлерин амыдыралга боттандыраал!

ЧАРЫШ — чедиишкиннiң быразы, кижизидикчи күжү

XI БЕШ ЧЫЛ: БӨГҮҮ ТАЛАЛЫГ ИНТЕНСИФИКАЦИЯ — КОЛ ҮНДЕЗИН

Он бирги беш чылдың баштайгызының планныг даалгаларын күүседир, кыштаглаашкынга эки белеткенир, малга четчир чем-суурну тургузар дээш социалистиг чарышты улам калбартыыл!

1981 бирги чыл

Июль

МУРНАКЧЫ БҮДҮРҮЛГЕЛЕР

Чарыштың мурнуку одуруунда Тываның сүт комбинадының бүдүрүлгелери: Кызылдың сүт, Шагаан-Арыгның, Чадааның саржаг заводтары чоруп турар.

«Каа-Хем» хөмүр-даш разрезиниң, электри четкилериниң, «Тыва кобальт» комбинаттың, Кызылдың, Ак-Довурактың, Хову-Аксының, Тураның хлеб заводтарының, Кызылдың сайгарылга баазазының, даараныылга фабриказының, алгы заводунуң коллективтери чартык чылдың планныг онаалдаларын, социалистиг хүлээлгелерин ажыр күүсеткен.

Тураның, Тожунуң, Каа-Хемниң, Тандының, Чадааның Балгазынның, Шагаан-Арыгның, Кызылдың, Барыын-Хемчиктиң ыяш ажыл-агыйлары планныг даалгаларын база күүсеткеннер.

ТҮҢНЕЛДЕР КАНДЫГЫЛ?

(Төнчүзү. Эгези 1-ги арында).

[illegible]

Тей» болгаш «Чинчелге» совхозтар эът садарынга чартык чыл планын ыранта ажыр күүседип, малга херекке улуг салымыгынны киирген. [illegible]

«Сукпак» совхоз [illegible]

[illegible] алгаг.

Чылдың баштайгы чартыы-ның түңнелдери үндүргеш, [illegible]

АРГА-КУРЛАВЫРЛАРНЫ ДОЛУ АЖЫГЛААР

Он бирги беш чылдың баштайгы чылының планныг онаалдаларын долдур болгаш ажыр күүседир дээш Эрзин районунуң ажыл-агыйларының аразында социалистиг чарышка бо чылдың бирги чартыында «Чаа орук» совхоз тиилекчи болуп, СЭКП райкомунуң, райкүүскомунуң шилчиир Кызыл тугун чаалап алган.

Бо чедиишкиннерни чедип алыр дээш ажылды канчаар организастаанын чугаалап бээрин совхозта партком секретары А. Ч. Барымдаа бистиң корреспондентивис диләән.

Бүгүэвилэлдэги социалистиг чарышка кирипкеш, бо чылдың планныг онаалдаларын болгаш алган бедиткен социалистиг хүлээлгелерни күүседир дээш социалистиг чарышты совхозтуң ферма, бригадаларының аразынга база түс-түс кижилерниң ортузунга [illegible]

идигин берген. Совхоз чартык чылда кирүнеге эът садарының планын 105 хуу, сүттүүн — 150 хире хуу күүсеткен. Кирүнеге 24 тонна дүк садар тургаш, бо хүнмерде 30 тонназдан ажыг хүкту дужаап, бир хойга онаалтыр 1,8 кг дүкту кырган. Чугу-[illegible]

М[illegible] тергүүр чүс хойдан-на 100 курагааны алган А. Севилбаа, 110 курагааны алган М. Соян, чартык чылда тонна-километр [illegible] 130 хуу күүсеткен чолаачы М. Дамба, чымчак чер андарар планын 120 хуу күүсеткен механизатор А. Саглы, сүт саарының чартык чыл планын 112 хуу күүсеткен саанчы С. Саны-Маадыр олар база бар.

[illegible]

[illegible] ылым тывыскан. Чартык чылдың түңнелдери-биле совхозта 22 хойжу, 3 саанчы шаңнаткан. «Меңнежилдениң таламы-биле ээ ажы» деп аттың 6 кижиге тывыскан.

Бо бүгү хемчеглер планныг [illegible]

Ш. ДОРЖУ.
Таңды район.

ЧУРУКТАРДА: (үстүнде солагай талазында) он талазынче) даараныкчы М. Ховалыг бозунги [illegible] бригадир Т. Трушева-биле; (адаанда) бригадир-мастер В. И. Головкова бригада кежигүннери-биле хүннүс чыгган ажылының түңнелин үндүрүп тур.

А. ЗАЙЦЕВТИН фотолары

Хову-Аксында металлургтар суурунда даараныылга цехиниң ийиги бригадазы июль айның планныг онаалдазын ажыр күүседиптерин [illegible] бар.

ТҮҢНЕЛДЕРНИ АНАЛИЗТЕВИШААН

[illegible]

Чарыш киржикчизинге сөс

ООҢ АЧЫЗЫНДА

СЭКП-ниң XXVI съездизиниң шиитпирлерин амыдыралга боттандырар дээш «УТКА 25 чылы» совхозтуң ажыл-кижилери он бирги беш чылдың [illegible] ажыл-биле үжелээд. [illegible] кирүнеге сүт садарының онаалдазын 103,5 хуу, эъттиин — 121,9, дүктүүн — 144 хуу күүсеткен. [illegible] база багай эвес. Төрүүр 100 хойга онаалтыр совхоз эртке [illegible] мени доруктурган.

Мен хой кадарарынга 23 чыл боор тур мен. Бо аразында эвээш эвес арга-дуржулга мөөнниттинген. Он бирги беш чылдың баштайгы чылында [illegible] не хураганны мени алдым.

Чарыш дугайында бодумнуң бодалымны чугаалаар болгай-[illegible]

[illegible]

П. ШАНМАК
хойжу.
Улуг-Хем район.

Хожудап турарлар-биле интервью

МАГАДЫЛАЛ БАР БЕ?

Тууйбу — тудугнуң алгак. Ону бүдүрүп келген хоочун бүдүрүлгелерниң бирээзинге Кызылдың тууйбу заводу хамаарыжыр. Ук коллектив чаа беш чылдың баштайгы [illegible] планныг онаалдазын күүседир дээш канчаар ажылдап келгениниң дугайында чугаалап бистиң корреспондентивис М. Ондар-биле заводтуң кол инженери И. И. Панов ооргунун [illegible]га болган.

— Бо эрткен айларның планныг даалгаларының күүседиизиниң дугайында [illegible] корүп көрем, Иван Иванович?

[illegible]

Заводтуң коллективи бо чылдың баштайгы чартыы [illegible]

[illegible]

А. АМБАРЖЫ.
«Тээрн-Хем» совхозта партком секретарының оралакчызы.

ХОЖУДААНЫАР

«Тудуг кезектери» комбинат, эът-саанган далгаа кылыр завод, Тес-Хемниң, Чадааның үлетпүр комбинаттары деңгээлин эвес ажылдааш, алган хүлээлгелерин күүсетпейн тур.

Аъш-чем үлетпүр эргелелиниң бүдүрүлгелери: Чадааның, Бай-Хаакның хлеб заводтары. Сөлчүр, [illegible] Бии-Хемде районнар аразында [illegible] планныг онаалдаларының күүселдезин үскеннер.

ЧАРТЫК ЧЫЛДА СҮТТҮ КИРҮНЕГЕ САДАРЫНЫҢ ПЛАНЫН КҮҮСЕТПЭЭН АЖЫЛ-АГЫЙЛАР

[illegible]

Социалистиг дем каттыжылгазы

НАЦИОНАЛ БОЛГАШ ИНТЕРНАЦИОНАЛЧЫ ЭРГЕ-АРЖЫКТАРГА

МАРН ТК-ның кежигуну, МАР-ның Министрлер Чөвулелиниң Даргазының оралакчызы, МАР-ның ЭДЧ-де доктаамал төлээлекчизи эш Матавын Пэлжээ ПМА-ның корреспондентизи А. Драбкинниң айтырыгларынга харыылаан.

* * *

Айтырыг. Социалистиг экономиктиг [illegible] ЭДЧ кежигуну чурттарның чаңы ажылдамыл[illegible] болгаш сайзыраңгайжыдарының [illegible] Комплекстиг программаның [illegible] турарынар-биле алырга, ол программаның [illegible] дуржулгазы бүгү социалистиг дем [illegible]?

Харыы. Комплекстиг программа социалистиг дем каттыжылгазының [illegible] интернационалчылары [illegible] тын турар болгаш чурттар [illegible]

[illegible]

[illegible] туржур болгаш Кубада никель кылыр чаа-чаа бүдүрүлге черлери, элээн каш чурттарда атомнуг станциялар ажылдап-да кирген.

Айтырыг. МАР-ның ЭДЧ кежигуну өске чурттар-биле [illegible]

[illegible] интеграция чорудулгаларын [illegible] турарыл?

Харыы. Комплекстиг программаны ЭДЧ кежигуну [illegible] айтырыгларынга МАР-ның бойдус болгаш [illegible] барымдаалап тургаш, ол [illegible]

ССРЭ-ниң [illegible] эргени он чыл иштинде чүс-чүс үлетпүр бүдүрүлге, [illegible] каш боор турар. Оларның ара[illegible]

[illegible]

[illegible] үлүг-биле дузалап, ындыг-ла кылып турар. БУР-нуң, ВУР-нуң, ГДР-ниң, ПУР-нуң, РСР-ниң болгаш ЧССР-ниң дузалы-биле немелт болгаш түйбүк заводтары, хевис болгаш тон кылыр хөй кежи эттээр фабрика, мөөн чазап кылыр ком-

бинат, ажы болгаш идик бүдүрүлгелери [illegible]

Совет Эвилели болгаш ЭДЧ кежигуну [illegible]

Дем каттыштырылгазының [illegible] 1971—1980 чылдарда [illegible] 2,4 катап [illegible] 2,3 катап бедээн [illegible]

[illegible] чурттарының бүгү талалыг да-талалмызы болгаш ындыг [illegible] чылдарының бүгү хемчег-биле [illegible] чурттар-биле, тамыктың мурнунда Совет Эвилели-биле [illegible]

БӨМБҮРЗЕКТИҢ СУДАЛЫ
СЭТА болгаш ПМА: кыска дыңнадыглар, тайылбырлар

Социализм чурттарында

ССРЭ-НИҢ ДУЗАЛАМЧЫЗЫ

УЛАН-БАТОР. Улусчу Моолда хары үтда ийи куржыл-агыйларның: Хэнтэй аймактың «Чэндгана» болгаш Төв аймактың — «Нуурулун» ажыл-агыйларының баштайгы ээлчеглерин ажыглаалга кирипкен. Ол ажыл-агыйлар Совет Эвилелинин [illegible] дер тускай угланыышкыныг болгулаар. Олар амгы үениң болбаазыраңгай дериг-херекселдери болгаш механизмнери-биле, чаагайжыдыышкын бүдүрүлге тудуглары болгаш [illegible]

Ол чаа ажыл-агый черлерин түңнеп [illegible] бүгү [illegible] байдалды тургузарынче тудуглар улуг [illegible]

Специалистерниң санап турарын ёзугаар алырга, ол чаа [illegible]

[illegible] «МАР-да 15 куржыл-агыйлар [illegible]

КЫЗЫЛ-ТАСТЫ АЖААП АП ТУРАР

БЕЛГРАД. Югославияның [illegible] 1971—1980 [illegible]

[illegible]

ҮРЕ-ТҮҢНЕЛДИГ КАДЫ АЖЫЛДАЖЫЛГА

ПРАГА. [illegible]

[illegible]

ТУФТУ АЖЫГЛАП ЭГЕЛЭЭН

БУХАРЕСТ. [illegible]

[illegible]

(СЭТА-ның корр.).

Делегейниң хой-ниитизиниң кол кичээнгейинде

БҮГҮ КИЖИЛЕРНИҢ ЧҮГҮЛА ХЕРЭЭ

[illegible] ССРЭ-ниң Дээди Совединиң [illegible]

— [illegible]

— Президент Рейганның [illegible]

— Тайбын чаа [illegible]

ССРЭ-ниң Дээди Совединиң [illegible]

[illegible]

(ПМА).

МИЛИТАРИСТИГ БЕЛЕТКЕЛДЕР

ПХЕНЬЯН. (СЭТА). [illegible] Корея [illegible] АКШ-тың [illegible]

[illegible]

ПРАНДА БАЙДАЛ

ТЕГЕРАН. (СЭТА). [illegible]

[illegible]

ТОКИО. Ыраккы Чөөн чүкке бөө-чепсектиг эдерге бүдүрериин күштелдирер аныяка чедирип турар япон-америк шериг-политиктиг [illegible] турарынга [illegible] сылалдыг Новоги парыгында чүс муң чыгаан кижи чыылган.

Өске хүрүнелерниң девискээринге ракета-ядролуг бөө-чепсектерни [illegible] америк-япон [illegible] администрациязы [illegible] тайбын конституция [illegible] демиселинче бүгү япон ажылчы чоннарын [illegible]

ЧУРУКТА: [illegible] «Ядролуг чепсек чок болурунуң үш принцибин камгалаалы!», «Тайбың конституциязын эге хоор чорудар болдурбас бис!» деп сөстерлиг лозуннарны транспарантыларда болгаш херек плакаттарында бижээн.

В. КУЧКОНУН фотозу
(СЭТА-ның фотохроника).

Политиктиг хайгааракчының демдеглелдери

ТАЙБЫҢ ЕВРОПА ДЭЭШ ДЕМИСЕЛДЕ ЧАА ҮЕ-ЧАДА

СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары Леонид Ильич Брежнев биле Германияның Социал-демократтыг партиязының даргазы Вилли Брандтының Москвага болган ужуражылгазы [illegible]

[illegible]

ССРЭ-ниң Дээди Совединиң [illegible]

[illegible]

Спартак БЕГЛОВ,
(ПМА).

ДЕЛЕГЕЙНИҢ МОСКВАДА XII КИНОФЕСТИВАЛЫНДА

Москвада делегейниң XII кинофестивалы уламчылап турар.

ЧУРУКТАРДА: «Россия» деп Төп концерт залында уран-чечен фильмнерниң конкурс чарлалдары: кинофестивальдың ажыдыышкынынга көргүскен «Ленин Парижте» деп фильмни тырттырган бөлүктүң киржикчилери (солагай талазындан): режиссёрларының бирээзи Леонид Эйдлин, француз актёр Клод Жад, тургузукчу режиссёр Сергей Юткевич болгаш актёр Елена Коренева.

А. КОНЬКОВТУН, Н. МАЛЫШЕВТИН, А. РУХАДЗЕНИН фотолары.

СЭТА-ның фотохрониказы.

ЧОННУҢ КҮЗЕЛ-ЧҮТКҮЛҮН ИЛЕРЕТКЕН

Ыры болгаш шулуу —
Бомба болгаш тук.
Ыраажының үну-даа
Аалгыны кадыргуузар...

[illegible]

Б. ДОНДУП.

ЭҢ-НЕ БУЯННЫГ

[illegible]

М. ТИРЧИН.

ИЮЛЬ 17-ДЕН 19-КА ЧЕДИР ТЕЛЕВИДЕНИЕ

ИЮЛЬ 17-ДЕ

БИРГИ ПРОГРАММА

МОСКВАДАН

[illegible]

ИККИГИ ПРОГРАММА

МОСКВАДАН

[illegible]

КЫЗЫЛДАН

[illegible]

ИЮЛЬ 18-ТЕ

БИРГИ ПРОГРАММА

МОСКВАДАН

[illegible]

КЫЗЫЛДАН

[illegible]

ИККИГИ ПРОГРАММА

МОСКВАДАН

[illegible]

ИЮЛЬ 19-ТА

БИРГИ ПРОГРАММА

МОСКВАДАН

[illegible]

ИККИГИ ПРОГРАММА

МОСКВАДАН

[illegible]

Уруглар болгаш чай «САЙЛЫКТА» ХӨГЛҮГ

[illegible]

Эмчиниң сүмези

ЧИГИР АРЫЫ ДЕП ЧҮЛ?

Чигир аарыының дугайында тодаргай тайылбырны бээрин дилээн чагаалар редакцияга кээп турар. Ынчангаш анаа харыыштыр Кызыл хоорай поликлиниказының эндокринолог эмчизи Т. О. Ондарның чүүлүн парладывыс.

Совет үеде чигир аарыындан аараан кижилерниң саны делегейниң дыка хөй чурттарында көвүдеп турар...

[illegible]

АҢЧЫ МАЛЧЫН

Бөрү — ыраатан аң. Ол чемиш дилээш черлиг болгаш азырал аңнарны тудуп чип, оларның өзүлдезинге хора чедирип турар. Оон туржук кижилерниң азырап, кадагалап келген малмаганынга безин хоралыг чедирер бээр.

Республиканың кодан-девис... [illegible] **...кээринде бөрүлерниң ковудаазыны база олар өөр-өөр болуп алгаш, хөй-ниитиниң малын тудуп чип турарын айытпаан чагаалар редакцияга кээп турар.**

* * *

«Коммунизмче оруу» совхозтуң мурнакчы малчыны Күдер-оол Куулар хөй кадарып чораш, олардан ырак эвес черге бөрү ийин эккээш, эртенинде анаа келгеш, капкан салып каан. Каш хонук эрткенде ол черинге кээрге, бөрү капкага кактынган-олуп ... болган. Дуржулгалыг аңчы оглу С. Куударны ... алгаш, капкага кактынган бөрүнү ... Мурнакчы малчын К. Куулар бо чылын бир бөрүнү, ... бөрзекти узуткааш, оларның кештерин районнуң ... аңныыр ажыл-агыйының белеткел конторазынга хүлээткен.

М. МОНГУШ.

Өвүр району.

Н. ТАШ-ООЛ.

Агаар

[illegible]

Редактор В. С. ШАРАВИИ.

КИНО

ИЮЛЬ 15-ТЕ

«НАЙЫРАЛ»: «Ийи Фёдор» 9.10, 11.30, 13.30, 16.20, 18.30, 21.20. «Одагдар четвергте» 15.30 шактарда.

«ПИОНЕР»: № 93 чаа кинотурнал 10.00, «Мария Медичиниң хааржакчыгажы» 11.30, 16.30, 17.50, 18.50, 21.20 шактарда.

«КАА-ХЕМ»: «Москва карак ... чажынга бүзүревес» (2 серия) 14.20, 17.50, 20.00 шактарда.

«ВОСТОК»: «Чараш кыс болгаш мангыс» 15.00, «Ужен үш хай-бачыт» (2 серия) 17.00, 20.00 шактарда.

ЧАЙГЫ КИНОТЕАТРГА: «Ужудукчу Париктың ...» 16.00, 18.00, 19.00, 20.00 шактарда.

Редакцияның адрези: Кызыл, Щетинкин-Кравченко кудумчузу, бажың № 3. ТЕЛЕФОННАРЫ: редакторнуң 2-24-63, редакторнуң орулакчыларының 2-35-24, 2-31-75, харысаалгалыг секретарының 2-23-35, секретариаттың 2-21-45, партийжи амыдырал болгаш совет тудуушкуну килдистериниң 2-37-13, пропаганда килдизиниң 2-31-75, культура килдизиниң 2-23-34, ... 2-21-47, ... килдизиниң 2-21-85, чагаа килдизиниң 2-41-27, информация килдизиниң 2-20-60, корректорларның 2-27-41, бухгалтерияның 2-12-45, солун келбейн барганда 2-32-75 телефонче долгаар.

Тираж 17466.

СОЛУН НЕДЕЛЯДА 6 КАТАП ҮНЕР

Тыва АССР-ның Министрлер Чөвүлелиниң Ном үндүрер чер, полиграфия болгаш ном садыының херектериниң талазы-биле комитединиң ... Кызыл, Щетинкин-Кравченко кудумчузу, бажың № 3.

ТС-0882

Бүгү чурттарның пролетарийлери, каттыжыңар!

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

№ 164 (11662) | 1981 чылдың июль 16, четверг | 1925 чылдан үндезилеттинген | Өртээ 2 көп.

ГРУЗИН ССР. Республиканың дыка хөй шөлүн шай плантацияларга ээлеп турар. Бүгү-эвилелдиң шай болгаш субтропиктиг культуралар талазы-биле эртем-шинчилел институдунуң ажылдакчылары шайның чаа «Колхида» деп сортун бүдүрүп үндүрерин саналдааннар. Чемгир амданныы-биле, магалыг чыды-биле ол өскелерден ылгалдыг. Харын-даа Индияның даглыг районнарынга өстүрген шайдан бичии-даа ылгалбас.

Дүжүткүр талазы-биле «Колхида» өске шайлардан ийи катап ажыг. Сывының бүрүлери улуг-улуг, ооң ужурундан хол-биле кылыр ажыл барык чок, шупту механиксастаттынган.

Он бирги беш чылда ол чаа шайны 2500 гектар черге тарыыры көрдүнген.

ЧУРУКТА: шай өстүрер Чаке питомниктиниң кол агроному Александр Мегреладзе (солагай талазында) биле эртем-шинчилел институдунуң селекция болгаш үрезин килдизиниң эргелекчизи Вахтанг Кутубидзе олар шай плантациязында.

Н. АНАСТАСЬЕВТИҢ фотозу.

СЭТА-ның фотохрониказы.

МАЛГА ЧЕТЧИР ЧЕМНИ БЕЛЕТКЭЭРИ — КИЖИ БҮРҮЗҮНҮҢ СОРУЛГАЗЫ

БЫЖЫГ БААЗАНЫ ТУРГУЗАР

Бо чылын улуг кандагашкын болганындан мал чемин белеткээринге нарын байдал тургустунган. Болдунар аргаларны база курлавырларны дилеп тыпнаш, кижи күжүн болгаш материалдыг курлавырларны мал чемин белеткээринче мобилизастаары-биле СЭКП обкомунуң бюрозу бо чылдың июль 10-дан сентябрь 10-га чедир мал чеми белеткээриниң шалыпчы ийи айын чарлаан.

Ниитиниң малынга чем белеткээриниң кампаниязын Бай-Тайга районнуң совхозтары эгелээн. Ук ажыл районда канчаар чорууп турарын чугаалап бээрин кедээ ажыл-агый эргелелиниң начальниги Өлчей Чашович КАРА-ДОНГАКТАН бистиң корреспондентивис М. Ондар дилээн.

Районнуң совхозтары бо чылын ниитиниң малынга 11540 тонна сиген, 9240 тонна силос, 910 тонна сенаж, 100 тонна витаминниг сиген залганы белеткээр планныг. Агаар-бойдустуң кандаашкыны ниитиниң малынга четчир чем-суурну белеткээриниң планнын онаалдазын долдур күүселдиринге арай таарымча чок байдалдарны тургузуп келген. Ынчангаш районнуң девискээринде чайгаар үнген сигенниң болгаш тарымал мал чеми культураларының үнүжү арай хирелиг болган. Тургустунуп келген бергелерни ажыл-агыйларның, албан организация черлериниң удуртукчулары, специалистери өөренип көргеш, бар аргаларны болгаш курлавырларны ажыглап тургаш, мал чемин белеткеп ап болгу дег черлерде тускай звеноларны, бригадаларны быжыглаан.

Сөөлгү медээ-биле алырга, сиген белеткелиниң ажылында — 226, будук-бүрү белеткелинде 54 кижи хаара туттунгаш, доктаамал ажылдап турар. Сиген кезер машина чеде албас, суму, буга уннарындан, шырыш, хараган, оңгар-кооргалдар аразындан чайгаар үнген сигенни хол кадыыры-биле 91 кижи кезип келген.

Районнуң совхозтары малга чем-суур белеткээринге киржир машина-техниканың септелге-дериглезин кылып чорутк ан. 29 трактор косилказының 21-и, 15 прессподборщиктиң 10-у белен болгаш оон-даа өске кедээ ажыл-агыйы чепсек-херекселдери септеттинген.

Малга быжыг чем-суурну белеткээриниң чугула кампаниязын «Бай-Тал», «Мугур-Аксы» совхозтар организастыг эгелээн. Ылангыя «Бай-Тал» совхозта витаминниг сиген залганың белеткээри шуудаашкынныг чорууп келген. Ийи трактор косилказы Мешкен-Холдун кыдыында үнген хыраганышты кезип турар.

«Мугур-Аксы» совхозтуң удуртукчулары мал чеминиң белеткелинче кижи күжүн болгаш материалдыг курлавырларны багай эвес мобилизастаан. Хол кадыыры-биле сиген кезерин ында билдилиг организастаан болгаш 50 ажыг тонна сигенни хол кадыыры-биле кескен. Сиген белеткелиниң болгаш будук-бүрү чыырының ажылдары улам шапкынчып турар.

Районнуң ниити чурттакчылары мал чемин белеткээринге багай эвес киржип келген. Бо чугула кампанияда школачылар, пенсионерлер, чаңгыс сөс-биле чугаалаарга, ажыл-кадыыр тудуп шыдаар-ла кижи киржип, үлүг киирип келген. Албан организация, бүдүрүлге черлериниң коллективтери хостуг үезинде, дыштаныр хүннерде ниитиниң малынга быжыг чем-суурну белеткээр ажылдарга идепкейлиг киржип турар. Олар боттарының күжү-биле бо чылын 570 тонна мал чемин белеткээр хүлээлгелиг. Онаашкан даалгазын ажыр күүседир дээш мал чеминиң белеткелинде идепкейлиг киржип келген организациялар хөй. Оларның санынга Тээли кедээ Совединиң, район өмчелгезиниң, милиция ажылдакчыларының болгаш оон-даа өске ажыл-ишчи коллективтерин киирип болур.

Агаар-бойдустуң таарымча чок байдалындан районнуң девискээринде чайгаар үнген сигенниң болгаш тарымал культураларының үнүжү шоолуг эвес болза-даа, бүгү аргаларны ажыглап, күштү мөөңнеп тургаш, ниитиниң малын келир кыштан хүр-чаагай ажырарының магадылалы — чем-суурнуң быжыг баазазын тургузар дээш районнуң ажыл-ишчилери шудургу ажылдаар ужурлуг.

ИЙИГИ ДҮЖҮТТҮ АЛЫР

«Найырал» совхозтуң Кара-Тал салбырының механиксастаттынган сигенчи звенозу Терезин ховузунуң суггаттыг черлеринде тараан медениң баштайгы кезилдезин болгаш ажаалдазын шалыпкын темпизи-биле чорудуп эгелээн. Ында чаагай үнген хөй чылдыг суггаттыг сигенниң кезилдезин беш трактор косилказы-биле чорудуп, кургаан сигенни ийи трактор дырбааш-биле бөле тырттыргаш, ийи волокуша-биле сөөртүп, сараттап турар.

Механиксастаттынган звенонуң ишчилериниң аразында бердингең онаалданы күүседир дээш социалистиг чарыш калбарган. Чарыштың түңнелин он хонуктап үндүрер болгаш тиилекчилерни шаңнап мактаар.

Сигенчилерниң ажылдаарынга база чурттаарынга таарымчалыг байдалдарны тургускан. Терезинниң хову турлаанда столовая ажылдап турар, чу-нар-бажыңны белеткээн, кызыл-булуңну база дерзээн.

Суггатчылар меде шөлүн совхозтуң гидротехниги Борис Мажааның удуртулгазы-биле чазын ээ суггарган. Ооң түңнелинде хөй чылдыг сигенниң үнүжү чаагай болган.

Чаагай үнген мединиң кезилдезин эгелээнинден бээр үр болбаан-даа болза, Дамба Сүрүң-оолга удурткан механиксастаттынган звенонуң кежигүннери 150 тоннаны тырып боодалдааш, Терезин бригадазының турлаанда сөөртүп чедирген, 35 тонна сигенни белүп сараттаан. Мал чеминиң белеткелин механизаторлар шалыпкын чорудуп турар. Олар мөөңнелиниң баштайгы кезилдезин эң-не кыска хуусаада доозааш, шөлдү катап суггарып, чемниктекш, ийиги кезилдени алыр сорулганы салган.

Мал чеми белеткекчилериниң аразында калбарган чарыштың баштайгы түңнелин үндүрген. Сиген кезеринге Седен Чудурук, Александр Байыр, сигенни тарып боодалдаарынга Суван Каадыр-оол, сөөртүп дажыглаарынга — Николай Дарбак, Кертик-оол Медров олар тиилекчи болгаш, өртектиг чүүлдер-биле шаңнаткан.

Ш. ДЕВЕК.

Улуг-Хем район.

1981 ЧЫЛДЫҢ БИРГИ ЧАРТЫЫНДА ТЫВА АССР БИЛЕ ХАКАС АВТОНОМНУГ ОБЛАСТЫҢ СОЦИАЛИСТИГ ЧАРЫЖЫНЫҢ ТҮҢНЕЛДЕРИ

	Тыва АССР: План күүселдези	Тыва АССР: 1980 чыл-биле деңнээрге (хуу)	Хакас А. О.: План күүселдези	Хакас А. О.: 1980 чыл-биле деңнээрге (хуу)
УЛЕТПУР				
Продукция сайгарылгазы	102	100,9	99,0	102
Күш-ажылдың бүдүрүкчүзү	108	104	99,9	100,4
ТУДУГ				
Бүгү-ле үндезиннерден капитал салыышкын	72	102	92	103
Керээлиг ажылдарның хемчээли	80	110	101	83
Күш-ажылдың бүдүрүкчүзү	97	100,9	94	97
Чурттаар шөлүн ажыглаарга киирери	76	148	88	128
ТРАНСПОРТ				
Ниити ажыглаалдың автотранспорту-биле сөөртүлге (тонна-километр)	92	99,5	101	113
АМЫДЫРАЛДЫҢ АЧЫ-ДУЗА ЧЕДИРИЛГЕЗИ				
Чоннга ачы-дуза чедирилгези	102	108	103	109
ооң иштинде кедээ черге	99,0	103	102	109
САДЫГ				
Үүрмектээр бараан садыглаазы	102	105	101	104
КӨДЭЭ АЖЫЛ-АГЫЙ ПРОДУКЦИЯЗЫН КҮРҮНЕГЕ САТКАНЫ (Пландан ажыр даалганы планы-биле катай)				
Мал болгаш куш	116	110	103	104
Сүт	113	107	95	102
Чүүрга	153	130	140	106
МАЛДЫҢ ПРОДУКТУЛУУ				
Бир инектен саатан сүт (кг)	680	88	1063	102
Бир дагааның чүүрга бээри (бир борбак-биле)	88	107	117	101

ПКАП-ТЫҢ ОНЗА IX СЪЕЗДИЗИ

ВАРШАВА. (СЭТА). Польшаның Каттышкан ажылчын партиязының онза IX съездизи бүрүнгү хүн ында ажыттынган, ооң ажылында 1984 делегат, [illegible] ажылчын [illegible], массалыг болгаш хөй-ниити организацияларының төлээлекчилери киржип турар.

Съездиниң аалчылар аразында — социалистиг чурттарның: Болгарияның, Венгрияның, Вьетнамның, ГДР-ниң, Кубаның, Румынияның, Совет Эвилелиниң, Чехословакияның, Югославияның коммунистиг болгаш ажылчын партияларының делегациялары бар. Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының делегациязын СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнү, СЭКП-ниң Москва хоорайының бирги секретары В. В. Гришин баштап чорууру.

Партияның дээди шуулганы чурттуң социал-экономиктиг хөгжүлдезиниң нарын айтырыгларынга тарыны бээр, Польшаның социалистиг амгы болгаш келир үези камгалаар турар бүгү кижилерни [illegible] перспектива-биле чепсеглээр, контрреволюцияга удур удуур тургузуунуң ниитизи болгаш дааштыы [illegible] удур идепкейлиг демисэлге партияны мобилизастаар хүлээлгелиг деп, съездиге белеткел үезинде польша коммунистер онзалап демдеглеп турган.

Съездиге чугаалажып коор кылдыр киирген материалдарда демдеглеп турары ёзугаар алырга, Польшаның келир үези социализм-биле тарамбас [illegible] коммунистер барымдаалап турар. ПУР-нуң дээди эргелекчилери ССРЭ-биле, социалистиг дем каттыштырыгзының өске-даа чурттары-биле ооң эвилелин, найыралын быжыглаарын негеп турар.

Съездиниң ПКАП ТК-ның Бирги секретары С. Каня ажыткан. Съездиниң ажылын организастыг айтырыгларын сонгаан, хүн айтырыгларын бадылаан. VIII, IX съездилерниң аразындагы үеде Польшаның Каттышкан ажылчын партиязының ТК-зының ажыл-чорудулгазын делегаттар чугаалажыр. ПКАП-тың Уставынга өскерилгелер киирер дугайында саналдарны көөр, партияның удуртур чаа органнарын соңгуур.

IX съездиге Төп Комитеттиң отчёт илеткелин С. Каня кылган.

ЧҮҮЛДҮГ ДЕП КӨРГЕН

УЛАН-БАТОР. (СЭТА). Социалистиг экономиктиг интеграцияның он чыл мурнунда хүлээп алганы комплекстиг программазының боттаныышкынының түңнелдери ЭДЧ кежигүннери чурттарның бот тзалалыг кады ажылдажылгазының чедиишкиннерин, социалистиг дем каттыштырылгазының күчүзүнүң өскенин бадыткап херечилеп турар деп, ЭДЧ-ниң сессиязының Софияга болган XXXV хуралының түңнелдериниң талазы-биле МАРН ТК биле МАР-ның Министрлер Чөвүлелиниң доктаалында чугаалаан.

ЭДЧ кежигүннери чурттарның улам ханылап, калбарып орар демниг харылзаалары социалистиг болгаш коммунистиг тургузуушкуннуң оруу-биле оларның чедиишкиннериниң бурунгаарлаашкынының чугула фактору-дур. Социалистиг дем каттыштырылгазының экономиктиг күчүзүн, чаңгыс эвин, сырый каттышкыышкынын быжыглаарынга Совет Эвилелиниң шиитпирлиг рольдуун документиде демдеглээн.

ССРЭ-ниң, ЭДЧ кежигүннери өске-даа чурттарның улусчу Моолга көргүзүп турар техника-экономиктиг деткимче дузалажылгазы улус ажыл-агыйын, культураны хөгжүдериниң чоокта чаа МАРН-ның XVIII съездизинге кадырган сорулгаларны боттандырарынга улуг үлүг киирип турар деп, доктаалда айыткан.

ЭДЧ сессиязының XXXV хуралынга моол делегациязының ажыл-чорудулгазын МАРН ТК, МАР-ның Министрлер Чөвүлели чүүлдүг деп көрген, [illegible] хемчеглерни [illegible].

ШУПТУ КИРЖИП ТУРАР

СЭКП Тыва обкомунуң III пленумунуң материалдарын Тес-Хем районда «О. Шынаа» совхозтуң сигенчилери улуг сонуургал-биле таныышкан. Мал ажылын хөгжүдерин бүгү улустуң херээ кылдыр чарлааш, малга быжыг чем-суурну тургузарын чугулалап турарын малчыннар-даа, сигенчилер-даа сеткил ханыышкын-биле деткээн. Ынчангаш мал чеми белеткээриниң шалыпчы ийи айынга идепкейлиг киржип, социалистиг чарышты улам калбартырын шиитпирлээннер.

Бо чылын агаар-бойдустуң уржуундан бистиң совхозтуң девискээринде өөт-сиген хирелиг. Шынаа сигенниң бедии дужуду мырыңай бичии. Ынчалзажок бүгү аргаларны, курлавырларны болгаш мөөннеттинген дуржулганы шуптузун ажыглап тургаш, ниитиниң малынга четчир чемни белеткээрин олар дүгүрүшкеннер. Он бирги беш чылдың баштайгы чылында 2380 тонна сиген белеткээр планын шуут 3000 тонна чедирип, 620 тонна сигенни пландан көрдүнгенинден артыр белеткээрин хүлээнгеннер. Бо белен эвес сорулганы күүседирде бригада, звено, бүгү сигенчилер ортузунга социалистиг чарышты ол-ла бедик деңнелге дээштиг кылдыр организастаар бис.

Мал чемнерин белеткээриниң үезинде социалистиг чарышты канчаар организастаарын болгаш ооң негелделерин совхозта партгомитет болгаш кедээ Совет күүскомунуң хуралдарынга чугаалажып көрген. Суурда бүгү албан организацияларының болгаш бүдүрүлге черлериниң коллективтерин ол чарышка киириштирерин база дугурушкан. Ясли-садта-даа, совхозтуң ажылчыннарынга-даа социалистиг чарыштың негелделери кылдынган. Ынчангаш чүгле суурнуң чурттакчыларындан 129 кижи мал чеминиң белеткелинге киржир болгаш 100 тонна будук-бүрүнү чыыр.

Мал чеминиң белеткелиниң баштайгы он хонуунда Виктор Янзоо удурткан 30 кижи составтыг механиксастаттынган бригада Кара-Булак деп черге организастыг ажылдаан. Ында ниитизи-биле 13 трактор быжыглаттынган. Сигенни кезер, бөлер болгаш пресстээр дээш өске-даа ажылдарын кылыр техника четчелеттинген. Баштайгы он хонуктуң түңнели-биле алырга, кезикчилерден Балчый-оол Ужар-оол, Александр Эрченчиң, Алеша Ооржак олар хүн нормазын 150—160 хуу чедирип, мурнуу черде чорууп турар. Пресстекчилерден Сергей Халбаа, Конгар-оол Санчай олар хүн нормазын 140—160 хуу чедирип, үстүнде көргүзүглер чыдып калбаан шалыпкын ажылдыын көргүскен.

Организациялардан Байыр-оол Санчат, МТМ эргелекчизи Сюров Чооду удурткан коллективтерниң ажылы чаңгыс демниг. Бригадалар, организацияларда тускай эртемниглерни, партком, күүском кежигүннерин быжыглаан. Суурнуң бүгү школачылары, хөрээжен чону будук-бүрү белеткелинге активчи ажылдап турар. Ынчангаш ниитиниң малынга четчир сапныг мал чеми белеткээр херекке совхозтуң чону бүгү күжүн мөөңнеп, шудургу киржир дээрзинге чигзиниг турбас.

С. АРТЫНА,

«О. Шынаа» кедээ Совет күүскомунуң даргазы.

ТУДУГЖУЛАР ХҮНҮНГЕ

Кызылда Политчырыдымыштың бажыңынга трестерниң, бүдүрүлге каттыжыышкыннарының болгаш өске-даа тудуг организацияларының удуртукчуларының хуралы болган. Аңаа СЭКП Тыва обкомунуң секретары А. И. Ванжа тудугжуларның профессионал байырлалын демдеглеп эртгерериниң база аңаа белеткел ажылдарын баш удур кылып чорударының дугайын чугаалаан.

Тудуг-монтаж ажылдарын кылып турарларының ажылының лайы-биле «Мергежилдиң тергиинип» деп конкурстуң этапка эртер. Баштай тудугнуң эге организацияларынга, ооң соонда трестерге, адак соонда республика хемчээлинге болур.

Тудугжу хүнүн эрттирериниң талазы-биле тускай комиссияны база тургускан. Ооң даргазы республиканың Куртудуг комитединиң даргазы Б. Д. Байыр-оол болган. (Бистиң корр.).

Кызылдың № 4 профтехучилищезиниң Хову-Аксында салбырының кежээки курзунга өөренип тургаш, Николай Бумба электромонтёр мергежилдиң чедип алган. «Тывакобальт» комбинатка гидрометаллургия цехиниң септелге-шенелге цехтузунда ажылдап турар. Н. Бумба ында үш чыл болган. Коммунисттиң оол бодунуң мергежилин эки билир, быжыг сагылгалыг чүрүмнүг кижи кылдыр көргүскен.

ЧУРУКТА: электромонтёр Н. Бумба [illegible] профилактика ажылын кылып тур.

А. ЗАЙЦЕВТИҢ фотозу.

Дүвүренчиг медээ

СИГЕН КЕЗИЛДЕЗИНГЕ БЕЛЕТКЕНМЭЭН

«Торгалыг» совхоз 32 муң ажыг баш малдыг. Ынча малды кадыг-дошкун кыштан хүр-менди ажырарынга 3000 тонна сиген, 200 тонна зеленка, 1500 тонна силос херек. Бо чаның каан, берге болуру эгезинде-ле илдең болуп турган. Ындыг болганда, ниитиниң малынга четчир чемни белеткеп алыр дээш баш удур [illegible] машина-техниканы шагда-ла септеп алыр, суггаттыг черлерин [illegible] алыры-биле суггатты [illegible] тирбес ужурлуг. А «Торгалыг» совхозта байдал канчаныл? Совхозтуң удуртукчуларының шынап-ла ажыл-агыйын [illegible] [illegible]

[illegible] тук турган. Каан чаңны көре тура-ла суггатты агроном В. Бюрбю биле хову бригадазының бригадири Д. Кызыл-оол олар организаставаан. Ол дугайында суггатчы Тумат Бүдүпей мынчаар хомудап чугаалап турар:

— Часкы ол-шык сиңирер суггат безин орта болбаан. Торгалыг хемниң суу бута дээзин үргүлчү чара шаап тар. Ынчангаш буга суу үстүр. Ону бөор, дуглаар техниканы совхоз дирекциязы бербээн. Бута дээзин хол-биле боор арга чок-тур. Ооң уржуу-биле шөлдер четче суггарттынмаан. 600 гектар шөлдүн доңгун-ле черин хирезин шокарлай суггарганывыс. Часкы суггат эгелээр бээр аңга чедир агроном Василий Бюрбю-даа, хову бригадири Дагба Кызыл-оол-даа суггатчылар бистерге [illegible] Оларның сураар [illegible] суугда арагалап чорп турар ээр-дир. Суггат [illegible] чугула ажылды черле [illegible] ол хире тоомча чок [illegible] [illegible]

суггаттыг шөлдер кадыш калганы ол-дур.

Оон ыңай база бир факт. Кара-Талдың хойжу бригадазынга (бригадири В. Кертик-оол) 60 гектар сиген шөлүн суггарган, кажаалап алырын хүлээткен. А херек кырында ол бригаданың малчыннары аныткан сиген шөлүн суггарбаан, аңаа көңгүс хол дегбээн. Ынчангаш суггаттыг шөлден сиген үнмээн. Ам бригаданың сиген кезер чери чок болуп турар.

Оон-даа чаржынчыг чүве болза, сиген кезеринге ажыглаар техниканы амга чедир септеп, белеткеп албааны. Совхоз дирекциязы, партком та чүнү бодаан чүве ийик, техника септээриниң чаа чок үезинде аңаа ажылдап турган механизаторларны [illegible], селгүүстеп алгаш, Шушенскоеже чорудупкан. Олар көңгүс чугула үеде июнь 16-дан 23-ке чедир селгүүстеп чораан келген. Совхозтуң удуртукчуларының ажыл организастап [illegible]

техниканың кезии белен эвес болуп турар. Кукуруза силостаар үш комбайн шуптузу үрелиг, кылдынмаан. Он ийи косилканың чүгле алдызы ажылдап болур, артканнары септеттинмээн. Оларның бистери база чок. Оон аңгыда сиген кезилдезинге ажыглаар ужурлуг үш трактор көңгүс септеттинмээн.

Бандаа мындыг турда, канчап арбын мал чеми белеткеп алыр боор? Сиген кезилдезинче киирер дээш ийи звено тургускаш, оларны херимр дээрге, машина-техниканы кезии белен эвес болган. Олар ажы четчелеттинмейн сиген кезилдезинче чаа кирген. Ук звеноларның арбын сиген белеткээринге ынаныры берге-дир. Ынчангаш «Торгалыг» совхозта мал чеминиң белеткелиниң байдалы дүвүренчиг. Өвүр районнуң удуртур органнары бо талазы-биле эң-не дээштиг хемчеглерни алза чогуур.

Т. ЗАМБАЖЫК

Өвүр район.

Херээженнер чөвүлелдеринде

ОЛАРНЫҢ КҮЖҮ—АКТИВТЕ

Б. БАРБА.

Хову-Аксы суурнун чурттакчылары ында ажыдыпкан кандырылга комбинадынында парикмахерскаяга күзелдии-биле кээп, бажының хүгүн боттарының хилээн ёзугаар тааргын, кылдыртып ап турарлар. Эки прическа болгаш эмиен-эдилдек хуулгаан алыышкын кижиниң сагыш-сеткилин чайгаар-ла көдүрүп каар ылтажыгай. Мында база ындыг. Мастерлер ажылдың шыңгарынче кол кичээнгейни салып турар.

Адаан холдуг мастер Г. Г. Соломатова болгаш комсомолчу Т. Сундуй боттарының мергежилинге ынак, анаа бердинген кижилер болуп турарлар. Ындыг талантыг бисе сеткилдиг чоруу дээш оларны суурнун чурттакчылары хүндүлээрлер.

Олар ай планын күүсетпейн баар таварылга турбаан. Парикмахерская ажылдакчылары планын 103-105 хуу күүседип турарлар.

ЧУРУКТА: (солагай талазында) Г. Соломатова биле Т. Сундуй.

А. ЗАЙЦЕВТИН фотозу.

«Шынга» хары

ХЕМЧЭЭН АЛГАН

№ 145 «Шын» солунга ... ри көрдүнген.

Е. СЕГЛЕНМЕЙ

АВГУСТ ЭГЕЗИНДЕ ДООЗАР

С. СОТНАМ.

Сүме.

ХОЙНУ КАДАРАРЫ

Л. БИЧЕ-ООЛ.
Тес-Хем район.

Хүлээлге күүселдезин хынап тур бис

ЧЫЛДЫЫН—НОЯБРЬДА

А. ДОНГАК.
Чөөн-Хемчик район.

ОЪТТУГ ТАЙГАЛАРДА

К. АЛЕКСЕЕВ.

ӨӨРҮНГЕ ҮЛЕГЕРЛИГ

М. ТОПУЛ.

МУРНАКЧЫ ТУДУГЖУЛАР

Ш. ДЕВЕН.

«Каа Хем» хөмүр-даш разрезиниң коллективи он бирги беш чылдың бирги чылын баган эвес эгелээннер. Бирги чартык чылда 410 муң тонна хөмүр-даш казар планын 433 тонна кылдыр күүсетиен. Ол эрткен чылдың бо үези-биле деңнээрге 7,3 хуу хөй болуп турар.

Экскаваторщик А. А. Нехорошков черниң үстүкү каъдын арыглаар ажылдыг. Күчүлүг «Белазтар» аңаа келгеш үр манавас. Дораан-на дедир чоруптар. Бо хүннерде чолаачы В. П. Котельников кызымак ажылдап, хүн үлүүн ажыр күүседип турар.

ЧУРУКТА: экскаваторщик А. А. Нехорошков биле «Белаз» чолаачызы В. П. Котельников.

ОРГАНИЗАС ТААНЫ ДЕҢ-ДЕСКИ ЭВЕС

А. БЕГЗИН-ООЛ.

СЭКП-ниң XXVI съездизиниң шиитпирлерин — амыдыралга!

БЕЛОРУССИЯ — 80 ЧЫЛДАРДА ССРЭ-НИҢ ЭКОНОМИКТИГ КАРТАЗЫНДА

Белорус ССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазының бирги оралакчызы Владимир Мицкевич амгы беш чылда Белоруссияның улус ажыл-агыйының хөгжүлдезиниң онзагай чүүлдериниң дугайын мынчаар чугаалаан.

Бөгүнгү Белоруссия — Совет Эвилелиниң эң улуг экономиктиг районнарының бирээзи деп түвө билдингир. Ол [illegible] автозаводу 27-ден 180 тонна чедир чүък сөөртүр самосвалдар [illegible] ССРЭ-де кара чаңгыс бүдүрүкче чери болур. [illegible] бүгү чуртта бүдүрүп турарының 60 хуузун, [illegible] чылдар-тергелериниң [illegible] дук болган [illegible] кезиин бериш турар. Чурттуң амгы-амгы районнарында болгаш делегей садыынга-даа бистиң «Беларусь» [illegible] бижир.

[illegible] белоруссияның үлетөрүнүн берип турар чүүлдериниң барык [illegible] турар.

[illegible] га ролю улам улгадып турар. БССР-ниң Эртемнер академиязының [illegible] кадыр ажыл-агыйның [illegible] Комиссияны тургускан болгаш ол аграр-чер айтырыгларын [illegible] бүгү эртем-шинчилел институттарының ажылын удуртып башкарып турар. Эртемденнерниң — сүмелериниң, чаа [illegible] ажылының культуразын [illegible] культураларының чылда ортумак дүжүдү 1971-1975 чылдарда гектардан-на 8,4 центнер [illegible]

[illegible]

Бөмбүрзектиң судалы

СЭТА-НЫҢ КОРРЕСПОНДЕНТИЛЕРИ ДЫҢНАДЫП ТУР

Даштыкыда болуушкуннар болгаш фактылар

ДОЛУ ЧҮҮЛДҮГЗҮНГЕН

БЕРЛИН. Совет Эвилелиниң [illegible]

[illegible]

ПРАГА. [illegible]

[illegible]

(СЭТА).

ДАЙЫНГА УДУР ШИМЧЭЭШКИН

БОНН. ГФР-да [illegible]

[illegible]

ХАМААРЫШПАС ЧОРУКТУҢ БАЙЫРЛАЛЫ

ЛУАНДА. [illegible]

[illegible]

ШЫҢГЫЫ ШҮГҮМЧҮЛЭЭН

ВАШИНГТОН. [illegible]

[illegible]

(СЭТА).

КАМАЗ-тың адрезинче

БЕРЛИН. [illegible]

[illegible]

СОРУЛГАЗЫ — ДОРТ ХОЛГААРЛААРЫ

НЬЮ-ЙОРК. (СЭТА). [illegible]

[illegible]

Е. МЕНКЕС.

ТИИЛЕКЧИЛЕРНИҢ РАПОРТТАРЫ

ГАВАНА. [illegible]

[illegible]

«КЕЛИР ҮЕГЕ БҮЗҮРЭЭР БИС»

КАТМАНДУ. [illegible]

[illegible]

(ПМА).

МЫРЫҢАЙ ЭРГЕЖОК ЧУГУЛА

НЬЮ-ЙОРК. (СЭТА). [illegible]

[illegible]

КУБАНЫҢ КОМПАРТИЯЗЫНЫҢ ТК-ЗЫНЫҢ ПЛЕНУМУ

ГАВАНА. (СЭТА). [illegible]

[illegible]

Капитал чурттарында

Нацисчи белүк кем-буруулуг идегеттерни — Майданекке өлүмнүң фашистиг албадал-хилинчектээшкин лагеринге өлүрүкчүлер болуп турганнарны — судтаан барыын-герман Дюссельдорф хоорайга массалыг чыскаалдар болгаш митингилер болган. Шииткелдерниң чымчак болганы — бир өлүрүкчүнү агартканы, чеди кижини шоолуг эвес хуусааларда хосталгазын казып шииткени — ГФР-ниң антифашистиг демократтыг хөй-ниитизиниң килеңниг ыглыын хайныктырган. «Фашизм чок болзун!», «Өлүрүкчүлерни — кара-бажыңнарже!», «Бо шииткелдер фашизмден каражадаан миллион-миллион кижилерниң турасказын дорамчылааны-дыр!» деп бижиглелдиг лозуңнарны тудуп, чыскаалчылар суд бажыңының баары-биле эрткен.

ЧУРУКТА: чыскаал киржикчилери. Оң талазының бирги өдүрүүнде — албадал-хилинчектээшкин лагеринге хоругдадып чораан кижи, оозунда — бүргелзерниң солазы.

ЮПИ—СЭТА-ның фотозу.

Чаа-бүрү медээлер

Бир чыл эрткенде...

Олимпиада-80 эрткенден бээр бир чыл болган. Олимпийжи суур канчаар чурттап турарыл?

Оон дөрт футбол шөлдериниң, чиик атлетика ядрозун, гимнастика, янзы-бүрү оюннар залдарын, эштир бассейнин Олимпиада-80-ниң 18 муң спортчулары болгаш тренерлери ээлеп турган. Спорткомплекс амгы хүннерде шак-ла ындыг байдал-биле эзтенгиниң 9 шактан кежээниниң 9 шагынга чедир дыштаныр хүн чок ажылдап турар.

Ында бичии уругларның эштириниң, хостуг хүрештиң, дзюдоның 64 бөлүктери болгаш элээди уругларның спортчу школалары хүн бүрү кээп кичээлдеп турар. А улуг улустуң, тодаргайлаарга, 20-ден 65 хар назылыгларның эштиринге 12 болгаш спорттуң өөн-даа өске хевирлеринге белеткенииринге база ынча бөлүктери доктаамал кээп турар. Ол дээрге-ле бо суурнуң (элче 14 муң москвачылар көжүп кирген) база чоок-кавы районнарның чурттакчыларыдыр.

Олимпийжи суурнуң спортчу комплекстериниң директору Геннадий Венглинский мынча деп чугаалап турар:

— Хүн бүрү биске ийи муң хире кижи кээп спортчу белеткелди эртип, кичээлдеп турар. А бис ол санны үш муң чедирер деп сорулга салган бис. Аңаа бүзүрел бар. Удавас ажык дээр адаанга узуну 50 метр дурттуг ийи бассейнни, чылдың бүгү үелеринде ажылдаар футбол, чиик атлетика манежин, теннис корттарын, волейбол, баскетбол, хоккей шөлдерин немей тудар.

Игорь МАРИНОВ. (ПМА).

Грозный чалыткап эгелээн

Грозный хоорайның ногаан кварталдарының кырында хөй тудуг крааннары бедип үнө бергилээн. 110 харлыг хоорай катап чалыткап эгелээн.

[illegible] Ленин болгаш Тимирязев проспектилериниң хөй километр дурттуг магистраль каттыштыр [illegible] турар. Шын театрының чанында шөлдүң архитектур[illegible] аяны онзагай. Ону чырык болгаш музыка чаастанчыг фонтан улам каастаан. Техниктиң ордузун «Грознефть» бүдүрүлгези каттыжыышкыны тудуп турар. Мааа техниктиг библиотека, 800 болгаш 1200 олуттуг ийи конференц зал, спортчу комплекс турар. Эм-даа медицина эргелели-биле кандыртынган чаа республиканың эмнелгезиниң тудуун коммунистиг субботниктер [illegible] алган акша-хөреңги-биле тудуп турар.

Эрткен беш чылда Чечен-Ингуш АССР-ниң найысылалынга он муң хире өг-бүле чаа бажыңнарны алган.

Хоорайны долгандыр 320 гектар черде ногаан дээрбек [illegible] тургускан. Нефть суургалары ам хөй чылдыг ыяштар аразында турар апарган. Чүге ДЕ сөөлгү үш чылда Грозныйга 23 муң ыяшты, чүс муң ажык [illegible] ыяштарны, хөй-хөй чечектерни тараан. Сунжа хемнин [illegible] дургаар ыяш [illegible] тургускан.

Ростислав КВЯТКОВСКИЙ. (ПМА).

Белеткел конторазынга дужааган

Ыраккы «О. Шыпаа» совхозтуң кодан-девискээрлеринге сөөлгү чылдарда бөрүлер тыптып кээп, ниитиниң малының бодун саанынга хоралчаны чедирип турар апарган.

Совхозтуң малчыннары бөрүлер-биле шыңгыы демиселди чорудуп эгелээн. Оон түңнелинде ук ажыл-агыйның дуржулгалыг малчыннары Датар-оол Дагба чеди бөрээкти, Шулуу Метпек алды бөрүнү, Николай Агбаан биле Достак-оол Комбу-Сүрүн бир улуг бөрүнү, тос бөрээкти дал[illegible]. Бүгү ук-тывыш аңнарын ажыл-агыйның белеткел конторазынга үнелиг кештерин дужааганнар.

М. ТИРЧИН.
Тес-Хем район.

НОВОКУЗНЕЦК 50 ХАРЛААН

Металлургтарның, шахтёрларның, тудугжуларның хоорайы—Новокузнецк хүнден хүнче өзүп, сайзырап орар. Чуртталга болгаш культура албан черлериниң тудуглары көвүдеп турар. 50 чыл оюн чоокта чаа демдеглээн Новокузнецкиде театрлар, культура ордулары, библиотекалар, музейлер арбын.

СЭКП-ниң XXVI съездизиниң шиитпирлерин амыдыралга боттандырар, Новокузнецкини Сибирьниң үлегерлиг хоорайларының бирээзи болдурар дээш социалистиг чарыш хоорайның бүгү-ле бүдүрүлгелеринде калбарган.

ЧУРУКТА: Новокузнецкиниң чаа микрорайоннарының бирээзинде Киров кудумчузу.

А. КУЗЯРИННИҢ фотозу.
СЭТА-ның фотохрониказы.

Культура болгаш амыдырал

ОН АЛДЫ ХАРЛЫГ ЧОГААЛЧЫ

[illegible] дээрниң картазын азып каан. Тоожузунуң маадыры — Янатаның сөөлүнде барып чурттаар Өртемчейде туружу чок ол караан шийип алгаш безин чазыг чокка сактып орар.

Галактиканың [illegible] сай шыкаш чечектелип турар планета бар, ында улус боттарын билчип, тайбың чурттап турар, кым-бир кижиге айыыл таварышса, аңаа дуза чедирерин[ге] кажан-даа белен. Ол планетага чурттап турган уруг Черге ужуп чедип келген. Светлананың аалдынга келген. Өске планетадан келген уругнуң Черге таваржып турган ужуралдарының дугайын Светлана болгаш ниң фантастиктиг тоожузунда тоогээн. Тоожунуң ады — «Яната».

Тоожунуң сюжеди канчаар тургустунганыл? Он-баазын чечек шыпкан Киргизияның бойдузу бичии уругнуң фантазиязын оттурган-даа чадавас, Светлананың чурттап турары төрээн хоорайы —Фрунзени долгандыр даглар[да] чечектер сагланнашкан. Космосче ужудуушкуннар дугайында школага чорудуп турган чугааларын-даа [illegible] ынаан. Ындызы ындыг-ла-дыр. Уругнуң кол-ла сонуургалы астрономия болган. Бо эртем [illegible] Өртемчейниң кылыгаар чок делгемнерин угаап бодаарынга дузалаан. Бичии чогаалчы космос корабльдери чогаатпайн турар. Онзагай байдалдарга [illegible] ажы-чаның болгаш кооруруңнуң онзагайы, эртем гипотезазы уругнуң сеткилин [illegible] турар.

«Янатаның» бир-ле дугаарында «Пионерская правда» солунга парлаан. Оон соонда Светлана Касымкулованың «Кайгамчык делегей» деп чаа тоожузу-биле кады ангы ном кылдыр парлаттынган. Он алды харлыг киргиз [illegible] бодунуң республиказының эң аныяк проза чогаалчызы апарган.

Светлана Касымкулова ам Москваның [illegible] университединде өөренип турар. Астрономия, фантастика ону амдаа сонуургатпышаан, ол чаа номну үндүреринге белеткеп турар.

Элла ТАРАНОВА. (ПМА).

Айтырыңар, харылап бэрээл

ИЕЛЕРГЕ ЧАА ЧИИГЕЛДЕЛЕР

«1981 чылдан эгелээш чаш уругну бир хар чедир азыраарынга чамдызы төлевирлиг шөлээ бээрин көрген болгай. Бо доктаал амыдыралда боттанган бе? деп, Тандылы районда ССРЭ-ниң 50 чылы аттыг совхозтан Т. С. Сенги айтырган. Тыва профэвлэчевүлелдиң юрисконсультантызы **А. Х. Амының** үстүнде айтырыгга харыызын моон адаанда парлады[вы]с.

СЭКП Төп Комитеди болгаш ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлели 1981 чылдың март 31-де «Уругларлыг өг-бүлелерге күрүне дузалакчызын күштелдирер талазы-биле хемчеглер дугайында» чаа доктаалды хүлээп алган. Ында бир чылдан эвээш эвес ниити күш-ажыл стажтыг ажылдап турар иелерге, а ол ышкаш ажылдавайн өөренип турар херээженнерге уруун бир хар чедир азыраар талазы-биле [illegible] төлээр шөлээни чурттуң районнарының аайы-биле үе-чадалар барымдаалавайн, 1981 чылдан эгелеп төлээрин доктааткан.

Ол шөлээни чурттуң соңгу районнарынга, Ыраккы Чөөн чүктүң болгаш Сибирьниң районнарынга айда 50 рубль хемчээлдиг кылдыр төлээр. Ол ышкаш ажылдап турар болгаш 12 хар чедир назылыг 2 болгаш оон хөй уруглуг иелерге 1981 чылдан эгелээш, 3 хүннүң төлевирлиг немелде шөлээзин (шөлээниң ниити хуусаазы 28 календарьлыг хүнден эртпес ужурлуг) бээр. Чыл бүрүзүнүң шөлээзин чайгы азы оларга таарымчалыг өске үеде бирги ээлчегге алыр эргелиг. Администрация-биле дугуружуп, уругларын ажаары-биле 2 неделя чедир төлевири чок кыска хуусаалыг шөлээни алыр эргелиг.

Аарыг уруун хайгаараарының төлевирлиг үезиниң хуусаазын он бирги беш чылда 14 хүн чедир узадыр болгаш немешкен хүннерни шалының 50 хуузун төлеп бээр. Ажылдап турар иелерге он бирги беш чылда хары угла тывыр күрүнениң [illegible] чызын баштайгы уруун божаанда 50, ийиги болгаш үшкү уругларын божаанда 100 рубль хемчээлдиг кылдыр доктааткан. Бот-иелерге күрүне дузаламчызының хемчээлин 16 хар чедир назылыг бир уругга хамаарыштыр 1984 чылда ай санында 20 рубль чедир бедидер, а стипендия албайн турар иелерге — уруу 18 хар четкиже төлээр.

Школа назылыг четпээннерниң албан черлеринге ашчем чарыгдаарының нормалары чаа беш чылда ортумаа-биле 10—15 хуу бедидери көрдүнген. а ол ышкаш өг-бүледе кижиниң бүрүзүнге онаашкан айда ортумак орулгазының ниити хемчээли 60 рубльдан ашпас өг-бүлелерниң иелерге, садтарга болгаш школа-интернаттарга уругларын тургузбаны дээш төлевирден хостаары көрдүнген.

Амгы үеде бо хемчеглерни боттандырар сорулга-биле база оон чурумунун болгаш хуусааларының дугайында белеткел кылыры-биле ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлели ССРЭ-ниң Күш-ажыл Күрүне комитединге, ССРЭ-ниң курлагынга болгаш ССРЭ-ниң Сан министерствозунга даалган

ФЕСТИВАЛЬДЫҢ ЧЫМЫШТЫГ ИЖИ

Делегейниң XII кинофестивалының шаңналдарының бирээзи болур сүлдүргүнчүнүң үнелиг металлдан шуткан ында бөмбүрзекти кино кожаланы кежир куржанган кылдыр чураан. «Россия» деп Төп концерт залының ортузунда фойеде чаңнынчаан шаңналга призманы үе-шевер мастерлер кылган.

Конкурстуң көргүзээниң киржикчилери-биле фестивальдың кол залынга келген кинолерни ол шаңналдар байгадыр [illegible] маргылдаашканнар база оларже илеглел-биле көрүп турарлар. Кинонуң ындыг ат-алдарлыг [illegible] кымга-даа чоргаараңчыг болуру чоп, а оон тиилекчизи болуру — түүдеп үнелиг. Москвада болган [illegible] кинематографистерниң профессионал мергежилдиниң бедиин үнелээни, оларның чогаадыкчы [illegible] тайбыңга, демниг [illegible] гете, улустарның аразында бир [illegible] кирип турары ол.

Ол шаңналдарны кымга тывысырын жюриниң ат-сураглыг кинематургнери — делегейниң кинематографиязының [illegible] шиитпирлээрлер. Ынчалза-даа Москвада болуп турар көрүлдеде ол хире улуг ат-алдар, эрге-дужаал чок-даа болза, шиитпирлиг талазы-биле үстүндээлерден чыда калбас «шиитпекчилер» база бар. Олар дээрге —эрис [illegible], [illegible] бедиирен чаштарның журналдыр.

— Бис харын улуг улуска бүзүрээр бис—деп, ол жюриниң даргазы, сески классчы Андрей Конорин чугаалады.— Ынчалза-даа бистиң боттарывыстың санал-оналывыс база бар болдур ийин. Эң-не хөглүг, чараш болгаш сагыш-сеткилди сергедип кээр кинолорга ангы шаңналдарны белеткеп алган бис. Оларны [illegible] бистиң бодалдарывыс дег чажыт.

Ында дөмей Андрей ышкаш бүрү ениер-биле [illegible] кижиниң [illegible]. Ында кино бүрүзүн канчаар үнелээни илден.

Шаңналдар тиилекчилерни шагда-ла манавышаан, а конкурс экранында көргүзүлге уламчылавышаан. Июль 1[illegible]-тен эгелеп аңаа Австрияның, Чаа Зеландияның, Венгрияның, Индияның экраннарының мастерлери киржип эгелей берген.

Бистиң чүс чылывыстың эң-не [illegible] үези Ада-чурттуң Улуг дайынының чылдарын кижи төрелгетен эзин де сактып кээр. Австрий «Вонерер» деп фильм гитлерчилерниң [illegible] көргүзүп турар. Ону тургускаңнар (режиссёру Ф. Антель) нацистерниң кижи көрүп көрбээн үйгедиглерин сойгалавышаан амгы үениң кижилериниң серемчилелдиг бол[ур] [illegible] чорууду болдурбас дээш турушкузу кыйгырып турар.

Чаа Зеландияның кинематографистери Москвага көрүлдеге бир дугаар киржип турарлар. «Фото-чуруктар» деп кинону олар бараалгатканнар. Ында аборигеннерниң дарлакчыларга удур тура халышкынын көргүскен.

— Совет найысылалга келгеним дээш дыка чоргаарланыр мен — деп, ук кинонуң режиссёру Майкл Блэк чугаалады. — Дыка хөй чурттарга болгудаан фестивальдарга киржип келдим, а Москвага [illegible] чогаадыкчы [illegible] онзагай сеткил[illegible] [illegible] кылгалып турар-дыр. Бүгү чурттарның кандыг-даа мастерлери — кино талазы-биле [illegible] чурттарның, кино уран чүүлдүң баштайгы базымын кылып турган [illegible] деп эргелиг киржип турары онзагай-дыр. Совет чурттарның [illegible] [illegible] бедиир, ону чоп-даа, чажан-даа деткип турары [illegible].

[illegible] дыштанкан шөлдө «Россия» [illegible] «Алдын» залынга фестивальдың киржикчилериниң ужуражылгазы болган. Бир [illegible] «Хатан Батыр» деп фильмни тургускаш, конкурс экранынга киирген МАР-ның кинематографистери сес алганнар.

— Улусчу революцияның Моолга тиилээнинден бээр 60 чыл оюнга уткуштур [illegible] киновус бо хүннерде Москвага үнгени биске черле [illegible] өөрүнчүг-дүр — деп, МАР-ның культура министрииниң оралакчызы Е. Доржсүрэн чугаалаан. — Бо чоруктуң биске кайы дакпыр өөрүшкүлүг болдурган. Чүге дээрге, Советтерниң улуг чурту тургустунуп келген үезинден бээр бисти бүгү тала-биле дузалап келген. Оон иштинде кино уран чүүлдүң хөгжүдеринге база улуг-хуузун киирген. Бис дыка хөй фильмнерни кады тургускан бис, удавас «Хоби болгаш Хаңгайны эрттир» деп чаа [illegible] фильмин экранче үндүрер бис. Бо чаа фильмде ийи делегей дайынының [illegible], [illegible] үлегерлиг [illegible] литературалардан костаакының дугайында чугаалап турар.

Совет эштер-биле [illegible] ажылдаар күзелин испан режиссёр Пилар Миро база илергейткен. Ол конкурста киирген «Дэерде дуюлдушкенин Гари Купер» деп фильмни тургускан. Испанияның болгаш ССРЭ-ниң экран мастерлериниң [illegible] хамааты [illegible] рылдаазын ол сеткил ханыышкыны-биле демдеглээн.

Дыка хөй чурттарның кино мастерлери-биле кады ажылдажылганы үзүп [illegible] арганы бо эртип турар кино [illegible] бертен. Москва ССРЭ биле ГДР-ниң кады тургусканы «Ганс Христиан Андерсен» болгаш Ю. Бондаревтиң «Эрис» деп [illegible] тургузар талазы-биле айтырыг ам шиитпирлеттинип турар. Оон ангыда немец [illegible] [illegible] болгар студия-биле кады ажылдажылга, совет-йемен кино тургузуушкуну база шиитпирлеттинип турар.

Л. БЕРНАСКОНИ,
Л. ЕРМАКОВА,
Н. ВЕКСЛЕР.
СЭТА-ның корр.

ЧУРУКТА: Күрүнениң «Россия» деп Төп концерт залы.

Н. МАЛЫШЕВТИҢ болгаш А. РУХАДЗЕНИҢ фотозу.
СЭТА-ның фотохрониказ[ы].

Редактор В. С. ШАРАВИИ.

СОНУУРГАКТАРГА

ИИИ РЕКОРД

1889 чылда Нью-Йоркка болган делегей маргылдаазынга кайгамчык оруе шыдыраачы М. Чигорин Вейсс-биле бирге, ийиги черлерни үлешкен. Ол аңаа чээрби чедии партияны удуп алгаш, рекорд тургускан. Чигоринниң бир янзы «адаанпажыкчызы» ук маргылдаага сөөлгү черни ээлээн Мак-Леод болган: ол үжен бир катап «холун кодурген».

УЗАМДЫККАН ОЮН

Чагаалажып ойнаар партиялар чамдыкта узамдыгып турур бээр. Эрткен чүс чылдың ийи шыдыраачызы бир ындыг рекордту тургускан. Олар бир оюнну 1850 чылда эгелеп алгаш, ону... 1875 чылда доосканнар.

«Бичии» узамдыккан оюн барык-ла он алды чыл иштинде уруглаачылээни ол-дур.

ШАК ЧОККА

Эрткен чүс чылда, шыдыраачы шак чокка ойнап турда, «үр боданырларын» оюнчамдыкта хөвүн болгулаар турган.

Бир ындыг оюн чапсар чоон ажыг шак чорупкелген бол, [illegible] байдал билдинмес олчаан арткан. Көштер бижип турган секретарь бодунуң ажылын (дүнелей бергенде) [illegible] ужурга таварышкан. Кайы-бир талага удут азы хейым деп протоколга демдеглээр орнунга, ол мынча деп бижип каан: «Шыдыраачылар ийи-лээн хааргыктай бердилер».

ЧАНГАН УГААН

Чехословак гроссмейстер Р. Рети 1925 чылда хары угла хөй кижи-биле холче көрбейн ойнаарынга рекорд тургускан. Ол 29 кижиге удур туруушкан. Оюн соонда чоруптарда, ол портфелин уттуп каавыдып-тыр. Оозун аңаа эккеп бээрге, шыдыраачы мынча дээн:

— Четтирдим. Көрүнерем, чанган угаан-дыр ийин бо.

МЕРГЕН ХАРЫЫ

Бурунгу грек мерген угаанныг кижи Диоген кадык хайындырар дээш чечевица арыгтап чуп орган. Сократтың өөреникчизи философ Аристипп ону көрүп каантыр. Ол хаанга чашпалаар, ону үргүлчү мактаар болгаш, баялг кижи-дир. Ол кочуургап Диогенге мынча дээн:

— Бир эвес сен хаанга чашпаалап өөренип алган болзунза, чечевицадан ажы чемни чиир турган ийик сен.

— Ындыг болза, бир эвес сен чечевица чип чораан, чурттап өөренип алган болзунза, хаанга чашпаалавас турган-дыр сен ийин — деп Диоген тулдур харылаан

«ШЫН ЭВЕС ЧУРААН»

Немец ботаник К. Гебельдиң өңнүг чурукчу «Бачыттың үрелгени» деп чаа чурууун аңаа көргүскен. Мактадыр боор мен деп бодаан чурукчуга ботаник мынча дээн:

— Яблок шын эвес чуруттунган-дыр.

— Кайнаан таанда — деп оозу алдепсинген.

— Еваның Адамга бериптурары яблоктуң сортун сөөлгү чыл-ла бурунгаар чогаатпаан чүве ийин.

телевидение

ИЮЛЬ 16-ДА

БИРГИ ПРОГРАММА

МОСКВАДАН

8.00 — «Үе». Информастыг программа. 8.40 — Эртенги сула шимчээшкин. 9.05 — «Уран холдар». 9.40 — «Волга-Волга». Уран-чечен фильм. 11.20 — Медээлер. 11.25 — 14.15 — Чапсар. 14.15 — Медээлер. 14.35 — Чурттуң тележурналдарының документалдыг фильмнер программазы: «Бичии-чөрүжүлерниң салгалы», «Мастерлер», «Ажылчыннар общежитиези». 15.35—РСФСР-ниң улус хөгжүм оркестриниң РСФСР-ниң уран чүүлүнүң алдарлыг ажылдакчызы Н. Сергеевтиң удуртулгазы-биле концерти. 16.05 — «Күш-ажылчы алдарның түк тудугулары». Белгородтуң бүдүрүлге-техниктиг четчелээшкин эргелелиниң ажылының дуржулгазының дугайында. 16.20 — «Шыдыраа школазы». «Ырлыг [illegible] 16.50 — «Зарницаның маршруттары-биле» 17.35 — Азербайджан ССР-ниң тургустунгаша 60 чыл болганынга. «Алдарлыг кижилер». Документалдыг телефильм. 18.00 — Аджар АССР-ниң Күрүнениң ыры болгаш танцы ансамблиниң концерти.

КЫЗЫЛДАН

18.30 — 18.45 — Телемедээлер.

МОСКВАДАН

18.45 — Бөгүн делегейде. 19.05 — «Эртем дугайында» Академик А. Н. Несмеянов. 19.50 — «ТТ-ниң экранында бир дугаар» ; «Арыг агаарга эр улустуң оюну». Уран-чечен телефильм. 21.00 — «Үе». Информастыг программа. 21.35— 23.10 — «Тайбыңның болгаш найыралдың поэзиязы» ССРЭ-ниң VII съездизиниң делегаттарының болгаш даштыкы аалчыларының Культураның болгаш дыштанылганың Горький аттыг Төп паркынга номчукчулар-биле ужуражылгазы. Төнгенде — Бөгүн делегейде.

ИИИГИ ПРОГРАММА

МОСКВАДАН

12.00 — «Ол канчаарын ол аза?» Хөй серияның уран-чечен телефильм. 2-ги сериязы. 13.10 — П. Хиндемит. Оркестрлиг [illegible] 13.40 — «Бир-ле катап чайын». Петя болгаш Кызыл бөрттүгбе». Мультфильм. 14.15 — ССРЭ-ниң улустуң артизи Ю. Гуляев биле Төп телевидениениң болгаш Бүгү-эвилел радиозунуң концерти. 15.25 — «Горнистер, хыгыралаңар!»

КЫЗЫЛДАН

15.55 — «Бережки деп черде чай». Уран-чечен телефильм. 17.05 — «Оваалдыг шыныг чанында». Документалдыг фильм. 17.25 — «Инженер болгаш арга». Телефильм. 17.55 — Киножурнал. 18.05 — [illegible]. 18.30 — 18.45 — Телемедээлер. 18.45 — Чарлалдар. 18.50 — «Мал чемниң белеткелиниң херээ».

19.00—«Телестадион». 19.30 — «Кады ажылдажылга» Тележурнал. 20.00 — «Тамыктыг удуңар, чаштар!» 20.15 — Чадаг-терге спортунга ССРЭ чемпионады. 21.00— «Үе». Информастыг программа. 21.35 — 22.40 — «Арыгже үрген хат». Уран-чечен телефильм.

Агаар

Бөгүн республиканың [illegible] турар булуттаар, чамдык черлерге борацнаар. Соңгу-барыын чүктүң [illegible] хаттың дүргени секундада 9—14 метр чедер. Агаарның температуразы 20—25 градус чылыг болур.

Кызылга хүндүс аас, а дүне бичии чаъстаар. Хаттың күжү кошкак. Агаар дүне 13—15, хүндүс 22—25 градус чылыг болур.

КИНО

ИЮЛЬ 16-ДА

«НАЙЫРАЛ»: «Федора» 9.30, 11.20, 13.30, 16.30, 18.30, (улаткан), 21.20 шактарда.

«ПИОНЕР»: «Сөөлгү ийи» 10.00, 12.00, 15.00, «Чугаалажылам, дуңмай» (2 сериялыг) 17.00, 20.00 шактарда.

«ВОСТОК»: «Чараш ыяс болгаш коргунчуг амытан» 15.00, «Экипаж» 17.00, 20.00 шактарда.

«ЧАПГЫ»: «Үжен үш таббачыт» (2 сериялыг) 14.00, 16.50, 19.30 шактарда.

Редакцияның адрези: Кызыл Щетинкин-Кравченко кудумчузу, бажың № 3. ТЕЛЕФОННАРЫ: редактор[ның] 2-24-62, [illegible] 2-35-24, 2-21-75 харысалгалыг секретарьның 2-23-35, секретариаттың [illegible] 2-37-13, пропаганда [illegible] 2-21-73, культура килдизиниң 2-23-84, [illegible] 2-21-47, [illegible] 2-21-75, чагаа килдизиниң 2-43-27 информация килдизиниң 2-20-60, корректорларның 2-27-41, бухгалтерияның 2-12-45, [illegible] 2-32-75 телефоннар-биле долгаар.

Тираж 17668. Чакы[рыг] [illegible]

СОЛУН НЕДЕЛЯДА 6 КАТАП ҮНЕР

Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Ном-үндүрер чер, полиграфия болгаш ном садыының херектерииниң талазы-биле эргелелиниң типографиязы (Кызыл, Щетинкин болгаш Кравченко кудумчузу, бажың № 1) ТС—[illegible]

Бүгү чурттарның пролетарийлери, каттыжыңар!

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

№ 165 (11663) | 1981 чылдың июль 17, пятница | 1925 чылда үнделгеттинген | Өртээ 2 кап.

МАЛГА ЧЕМ БЕЛЕТКЭЭРИ — БҮГҮДЕНИҢ ХЕРЗЭ

Совхозтарның, бүдүрүлгелерниң база организацияларның коммунистеринге болгаш комсомолчуларынга, ажылчыннарынга болгаш албан-хаакчыларынга, студентилерге болгаш сургуулдарга, республиканың бүгү ажылчы чоннарынга

СЭКП Тыва область комитединиң

КЫЙГЫРЫЫ

Эргим өштер! Бистиң республиканың ажылчы чоннары бүгү совет улус-биле бир дөмей, СЭКП-ниң XXVI съездизиниң төөгүлүг шиитпирлерин боттандырар дээш кызымаккай ажылдап турарын сеткил ханышкын-биле СЭКП обкому демдеглеп тур. 1981 чылдың бирги чартыының үлетпүр продукциязын бүдүрер болгаш сайгарар талазы-биле планныг даалгалар чедиишкинниг күүседиичген. Эрткен чылдын чогуур үезинге деннээрге, тудугжулар бүдүрүлге болгаш социал-культура объектилерин ажыглалга кииреринге ковүдеткеннер. Көдээ ажыл-агыйының ажыл-ишчилери эът, сүт, дүк, куш чуургазы бүдүрүп, сайгарарының чартык чылда планын ажыр күүсеткеш, оон-биле кады малдың баш санын өстүрген. Улус ажыл-агыйының болгаш культураның өске-даа адырларынга чамдык эки түңнелдер база чедип алдынган.

Ингаар-ла республиканың бүгү девискээрин шыва алган кажан-даа боол көрбээн кандаашкын республиканың экономиказының кол адыры — мал ажылын улам хөгжүдеринге, ниитиниң малының болгаш хамаатыларның хууда өнчүзү болуп турар малдың баш санын камгалаарынга болгаш бедик продуктулуг болурун хандырарынга дыка нарын байдалды тургускан.

Байдал мындыг турда, мал чемнериниң бүгү хевирлерин белеткээр талазы-биле онза хемчеглерни алыры негеттинип келген. Мал чемнериниң белеткелинге чоннуң бүгү кезектериниң чүгле массалыг киржилгези, ол аң чугула сорулгазын кым-даа дашкаар артпас болуру, чүгле мындыг массалыг патриоттуг көдүрлүүшкүн көдээ ажыл-агыйда тургустунган берге байдалдан үнер арганы бээр.

Мал чемнери белеткээринге эң-не идепкейлиг киржиринче Тыва АССР-ниң бүгү коммунистерин болгаш комсомолчуларын, бүгү ажылчы чоннарын СЭКП область комитеди кыйгырып тур.

Мал ажылын чемнер-биле хандырарының дээрезинге кижи болгаш материал-техниктиг курлавырларны чер болганга бедик ажыктыг кылдыр ажыглаары хандырары эргежок чугула.

Мал чемнериниң белеткелинге техниканың чеп болгаш уэук-соксаал чокка, бедик бүдүрүкчүлүг ажылдаан турарынга болдунар-ла бүгү чүүлдерин кылырынче СЭКП обкому бүгү механизаторларны кыйгырып тур. Амгы үеде колла чүве болза, совхозтарның, курүнениң чер фондузунуң бүгү-ле черлеринде үнген оът-сигенниң шуптузун кезери болгаш сөөртүп алыры болуп турар. Белеткеттингенин-не бүгү мал чемнериниң бүдүн-бүрүн болгаш бедик шынарлыг болурун хандырарынче онза сагыш салыр херек.

Бистиң алдарлыг ажыл-ишчилеривистиң — мал ажылының ажылдакчыларының мурнунга кажан-даа турун көрбээн нарын болгаш харысалгалыг сорулгалар тургустунган. Малдың продуктулуун бедилерин, чайгы-күскү үеде оларның [illegible] хандырары-биле бүгү ужуннерин, турушкаанарын болгаш билиичерин берип, чогаадыкчы өзү-биле ажылдаарынче партия обкому сиилерни кыйгырып тур. Малдың хүр-мендн кыштаглаашкынының магадылаары дээш сиген, будук-бүрү чемнери, шиви бүдүү болгаш мал чемнериниң өске-даа хевирлерин белеткээринге малчыннар эң-не идепкейлиг-биле киржир ужурлуг.

Таарымча чок черлерден — хемнер болгаш оңгарлар эриктеринден, оруктар кыйыгларындан, тараа шөлдериниң кыдыгаарындан, малгаш-баларлыг болгаш дөңгеликтерлиг шөлдерден, хууда салтарлардан болгаш огородтардан, хоорайларның газоннарындан болгаш чурттакчылыг черлериниң ногаан зоналарындан бүгү-ле үнген оът-сигенни чыып алыры мал чемнерин белеткеп алырынга амгы берге байдалдыг үеде улуг курлавыр боор турар.

Бүдүрүлгелерниң база организацияларының, албан черлериниң ажылчыннарын болгаш албан-хаакчыларын, аныяк оолдар болгаш кыстарны, школачыларны мал ажылын чемнер-биле хандырарынга идепкейлиг киржиринче партия обкому кыйгырып тур. Совхозтар хамаатылардан чыгдынган сигеннерни, будук-бүрүлерни хүлээп алырын чогуур үезинде организастаар, оларны кадагалаар болгаш болбаазырадыр черлерже сөөртүр, оларның долу кадагалалын хандырар ужурлуг.

Мал чемнериниң белеткелиниң улус ажыл-агыйынга политиктиг улуг ужур-дузазын республиканың чурттакчы бүрүзү ханы-биле медереп билир ужурлуг. Кижилерниң шуптузунуң идепкейлиг болгаш куженишкинниг ажылдаары, мал чемнерин белеткээринге, оларны сөөртүрүнге болгаш кадагалаарынга-ла хамаарышкан бүгү ажыл-херектер дээш болудан болгаш өскелерден-даа шыңгыы негелделиг болуру, организас чок болгаш сагылга-чурумнуг эвес чоруктарның бүгү хевирлеринге удур шиитпирлиг демисежири чугула болуп турар.

Партия, совет, профэвилел организациялары, совхозтарның удуртукчулары болгаш специалистери мал чемнериниң белеткелиниң киржикчилеринге оларның бедик бүдүрүкчүлүг ажылдаарынга эргежок чугула таарымчалыг байдалдарны тургузар, оларның аразынга дайынчы социалистиг чарышты организастаар, кижи бүрүзүнүң инициативазын болгаш тывынгыр чоруун деткиир, ажылдың түңнелдерин хүннүң-не үндүрер, мурнакчыларны шаңнап-мактаар, курлавырларны илередип тывар болгаш оларны бүрүнү-биле ажыглаарының хемчеглерин алыр хүлээлгелиг.

Коммунистерниң, депутаттарның, улусчу контролёрларның, бүгү партийжи-совет активтиң, ажыл-агый удуртукчуларының хүлээлгези болза, мал ажылын келир кыштаглаашкынга мал чемнери-биле хандырары дээш бүгү улустуң демиселин боттары баштаары болур.

Бергелерни ажып эртери дээш, СЭКП обкомунуң ушку пленумунуң салган сорулгаларын, мал чемнери белеткээриниң шалыпчы ийи айларда тодараттынган онаалдаларын күүседир дээш бүгү-ле чүүлдерни кылырынче республиканың бүгү ажылчы чоннарын СЭКП обкому кыйгырып тур.

СЭКП Тыва область комитеди

Төрээн чурттуң делгемнеринде

ШАК БҮРҮЗҮ ҮНЕЛИГ

Чурттуң тараажыларынга чыл иштинде эң кол шылгалдаларның бирээзи — тараа ажаап алышкынының үези келген. ССРЭ-ниң ТСЭ-зиниң түңнелдерин ёзугаар алырга, июль 13-ке чедир тараа болгаш тараа-бобы культураларын 12 миллион ажыг гектар черден кескен. 6 миллион ажыг гектарының бастырган, ол дээрге кестингени шөлдүң 52 хуузу-дур.

Ажаап алышкынының темпизи эрткен чылдыындан шапкын чоруп турар. Кубаньда, Донда, Ставропольда, Украинаның болгаш Казахстанның мурнуу районнарында, Молдавияда тараа кезилдези болгаш оон бастырылгазы долузу-биле чоруп турар. Поволжьениң, Россия Федерациязының төп областарының база кара эвес хөрзүннүг зоназының механизаторлары ажылче эгелеп кирипкеннер. Бо чылын ажаап алышкын агаарының белен эвес байдалында чоруп турар. Ол хамаан чок түс-түс ажыл-агыйларның [illegible] турар. Ол чорук ажыл-херектиң чогаадыкчы ёзу-биле көөрүн, техниканы билдилиг ажыглаарын негеп турар болгаш агрегаттарны бедик бүдүрүкчүлүг ажыглаарын, оларны шалыпкын болгаш шынар[illegible] септээрин хандырар хүлээлгелиг инженерлиг ажылдардан хөй хамааржып турар.

Краснодар болгаш Ставрополь крайларының Ростов болгаш украин мурнуу областарының колхозтары болгаш совхозтары тарааны кезерин болгаш бастырарын-даа дүрген кылып турар. Ол черлерниң кол-ла тараазы — күзүн чаажар кызыл-тасты ажаап ап турар.

Тараажыларның чугула сорулгазы — долу үнелиг үрезиннерни белеткеп алыры болур. Мурнуу чуктуң тараажылары чүгле боттарын эвес, харын база соңгу областарның колхозтарын, совхозтарын [illegible].

Тарааны эрте, шалыпкын ажаап алыры [illegible]зу-биле ажыглаар арганы бээр. Чижээ, Узбекистанның, Азербайджанның, Таджикистанның, Туркменияның хөй ажыл-агыйларында дүргедүн ажаап апкан шөлдерже [illegible] киирген, күзүн тарааны немештир ажаап алыр дээн турар. Россия Федерациязының болгаш Украинаның [illegible] катап тарыырга, кол дужут ышкаш, ол хире дужуттуг бээр.

Ажаап алышкынның кы[illegible] бар чылар. Чер болганының механизаторлары: эрте ажаап алган тудум-на, чиңгир эвээш болур деп принципти ёзугаар ажылдап турарлар. Күскү ховү ажылдарын бүгү талазы-биле чедиишкин[illegible] камнап алыр херек. Ажыл-херекти ынчаар организастаа[illegible] кен сооңда хөрзүн болбаазы[illegible] тыдыңда дужудун белеткээринче эгелеп кирип турар.

(СЭТА).

ФЕРМАЛАРГА ЧЕТЧИР ЧЕМ ДЭЭШ

Чуртта мал чемнери белеткээри үргүлчүлеп турар. ССРЭ-ниң Төп статистика эргелелиниң түңнелдери-биле алырга, июль 13-ке чедир 44 миллион ажыг гектарының тараан болгаш чайгаар үнген сигенниң кезип алган. 31 миллион тонна сиген, 35 миллион тонна сенаж, 5 миллион тонна ажыг силос курлавырлаттынган. Витаминниг сиген далганын болгаш өске-даа чулуктуг мал чемнерин барык 3 миллион тоннаны белеткээн.

Соолгу неделяда ажылдың темпизин кошкаваан болгаш кол-ла кичээнгейни мал чемнерин белеткеп салырының технологиязын шыңгыы сагыырынче угландырган. Дыка хөй ажыл-агыйларның ажыглап турары күштүг салгынна[illegible] аргазы сигенни агаарның кандыг-даа байдалында белеткеп алыр арганы берип турар. Химиктиг консервантыларны [illegible] дымындан эки ажыглап турар.

Чер ажылдакчылары сигенни шалыпкын кезер дээш бүгү курлавырларны ажыглаарынче чүткүп турарлар. Сигенни кезип алган шөлдерни база катап чемишчигилгелер-биле байыткаш, [illegible] белеткеп турар.

СЭКП-ниң XXVI съездизиниң шиитпирин-амыдыралга

АКША, ХУУСАА, ТЕМП

Ленинградта бир тудуг эргелелиниң коллективиниң чиик эрга-биле шаңнал алыр дээш оралдажылышкыны бүтпейн барган. Ийиги чергениң объектилерин туткаш, планы ажыр күүсеткени коллективтиң чедип алыр деп кордааны түңнелди бербээн. Бо чылын ажыглалга киирер деп туткан, Ленинград областа эң улуг элеваторнуң тудуундан күштерин чардыктырып, ол кээр ажыглааны дээш, санхөө органнары тудугжуларга [illegible] бээрин соксатканнар.

—Тудугжулар ажыктыг, чиик чагыглар күүседир дээш туруштар тавырылгалар ам-даа бо-ла болгулаар-дыр — деп, ол фактыны тайылбырлап тура, ССРЭ-ниң Тудуг банкызының область конторазының эргелекчизи Н. Кириллов чугаалады. — Оон ужурундан дооспаан объектилерниң саны өзүп турар. Ындыг шин эвес практика-биле демисежиринге сан-хөө санкциялары дузалаар.

Акша фондуларын кымыгаарлаары дужаар объектилерже [illegible] кичээнгейни угландырарынче тудугжуларны албадап турар. Чижээ, Тудуг банкызының төлээлекчилериниң киржилгези [illegible] берген. [illegible] болур электротехник заводунуң болгаш телефон [illegible] тудуг шөлдериндеги кижилерни элеваторже [illegible], күштерин эде тургускан. Кол объектиде бригадаларны ийи катап улгаттырган. Тудугжулар хожудаашкынындан уштунуп графиктыг ажылдай берген.

Тудуг банкызының область конторазы чугула объектини дужаарының план ёзугаар хуусаазындан ырак бетинде-ле хөреңгилерни болгаш күштерни быдарадырын соксаткан. Бо айтырыгны чаа ёзу-биле көөрүнүң кол-ла утказы мында. А чооккa чедир-ле сан-хөө ажылдакчылары ажыл-херекти эдип алыр арга чок апарганда, янныг-бүрү санкцияларны ажыглап эгелээр турган болгай.

—Капитал тудугнуң сан-хөө [illegible] бырлаларының дузазы-биле башкарарының методтарын [illegible] СЭКП-ниң XXVI съездизи улуг кичээнгейни угландырган — деп, Н. Кириллов чугаалады. — Объектилерни [illegible] долу смета өртээниң хемчээлин ёзугаар төлевейлеп бээр [illegible] улуг. Тудуг [illegible] турар үеде ону кылып турар организация акшаны чагыдып [illegible] эвес, а бенкыдан [illegible] алыр, ону доктаадыкан хуусаа-да эгидер ужурлуг, чүге дээрге ону оваадатканда өөс өшп бар чыдар.

А бир эвес тудугжулар ажылды планныг хуусаадан эрте күүседип турар болза, оларга шаңнал тывсыр. Хуусаадан эрте дужааган объектилерден кескү эрыг орулга кирер, оон дең кезин тудугжулар алыр. Чижээ, Ленинградта Тельман аттыг пос-таавы комбинадынга, Ногин аттыг аргылда фабриказынга [illegible] күштерни дүрген ажылдаалга киирген дээш тудугжуларга дыка хөй акшаны берген.

(СЭТА-ның корр).
Ленинград.

Пропагандистер — беш чылга

СОРУК КИИРИКЧИ СӨСТҮ — МАССАЛАРЖЕ

СЭКП-ниң XXVI съездизиниң материалдарын пропагандалаар талазы-биле партияның Ленин райкомунуң дуржулгазын СЭКП Свердловск хоорkомунуң бюрозу чүүлдүг деп көрген.

Неделя санында партия райкомунга актив чыглып кээп, кылыр ажылдың планын дүгүржүп эгелээр. Оларның мурнунга партияның область болгаш хоорай комитеттериниң удуртукчулары, «Билиг» ниитилелиниң пропагандистери, лекторлары чүве чугаалаарлар. Дайынның болгаш күш-ажылдың хоочуннары, бүдүрүлгениң мурнакчылары болгаш чаартыкчылары, эртемденнер-биле ужуражылга эртирери чаңчыл апарган. Коммунистиг күш-ажылдың школазын организастааны база улуг идиглиг апарган.

Партийжи чырыдылгаышкынның 10 кабинеди хөй-нитти эгелээшкин-биле тургустунган, чаңгыс аай политхүн ажылдап турар.

Масса-политиктиг ажылды күштелдиргенинден бүдүрүлгелерниң күш-ажылчы коллективтериниң ажыл-агыйынга база улуг идиглиг болуп турар. Бөгүн Ленин районда үш ажылчынның бирээзи-ле Коммунистиг күш-ажылдың шалыпчызы, 15 бүдүрүлге, 1000 ажыг цехтер, салбырлар, участоктар болгаш бригадалар «Коммунистиг күш-ажылдың коллективи» деп бедик атты эдилеп чоруурлар.

ЧУРУКТА: СЭКП-ниң XXVI съездизиниң делегады В. И. Алферовтуң «Промсвязь» дуржулга заводунуң комсомолчулары-биле беседалажып турары.

А. ГРАХОВТУҢ фотозу.
СЭТА-ның фотохроиказы.

Хүлээлге күүселдезин хынап тур бис

ЧЕДИИШКИННЕРНИҢ БЕДИИНЧЕ ҮНЕР ДЭЭШ...

ХОВУ-АКСЫ суурнуң күш-ажылчы өске коллективтери-биле бир дөмей, ажылчы чонга ачы-дуза чедирер амыдырал хандырылга комбинадының коллективи СЭКП-ниң XXVI съездизиниң шиитпирлерин амыдыралга боттандырар дээш боттарының үлүүн киирип, бир демниг ажылдап турар. Комбинат идиктер септеп, даараарын иштики болгаш даштыкы хептер кылырын, баш дүгү таарарын, телевизорлар септээрин, хепти будуп, арыглап аштаарын боттандырып келген. Тодаргайлап чугаалаарга, ол коллектив ачы-дуза чедиреринин он дөрт хевирлеринге чагыгларны [illegible]эп, Хову-Аксының болгаш оон чоогунда чурттакчылыг черлерни хандырып турар. Бо чылын ук коллектив чүгле комбинаттың чурттакчыларынга безин 23 муң рубльдиң чагыгларын кылып бээр планныг.

Ам мында байдал кандыгыл? Он бирги беш чылдың баштайгы чылында парикмахерская, фотография цехтериниң багай эвес ажылдап турарын комбинаттың директору Н. Н. Мохова меңээ таныштырып, мында мурнакчы ажылдыг, бедик харысалгалыг кижилер дугайын чугаалап орду. Ылаңгыя Г. Г. Соломатова — парикмахерскаяның ажылын улам экижиткен. Ол боду кылып билбес чүвези чок ховаа мастерлерниң бирээзи. Ынчангаш анаа келир кижилер хөй. Чаңгыс-даа хүн үзүктелип көрбээн. Оон ачызында парикмахерская ай, квартал планын үргүлчү ажыр күүседип турар. Чижээ, июнь айда 600 рубль орулга киирер планын 630 рубль кылдыр күүсеткен. Ол ышкаш фотографияның бичии коллективи (мында үш кижи ажылдап турар) база-ла мындыг. План күүселдезин үзүп көрбээн. Үргүлчү ажырып, күш-ажылчы маргылдаага шаңналдыг черни ээлеп келген.

Амыдырал хандырылга комбинадында ак сеткилдиг, ажылга бердинген, аныяктарга дузааргак, төлептиг чоруу-биле макталдыг кижилер эвээш эвес. Оларның аттарын Н. Н. Мохова чоргаарал-биле адагылап, кижи бүрүзүнүң дугайын [illegible] кагды. Чижээ, аныяк коммунист Анна Манзырыкчыевна Чимбийлен платьелер даараар цехте ажылдап турар. Ол — суур Совединиң депутады, политинформатор. Ам ол бригадир апарган. Иштик септээр даараар цехте Анна Дмитриевна Шабанова коллективте хөй чыл ажылдаан, аныяктарның даглыныкчызы. Технолог Г. М. Балашина ажылчыннарның билиин, оларның мергежилин бедидеринге эвээш эвес күжүн үндүрген, кичээнгейлиг ак сеткилдиг-биле доктаамал эрттирип келген.

Хову-Аксында амыдырал хандырылга комбинадының сеткилин өөртүп турар чедиишкиннер дугайын бижиирге ыя ол-дур. «Ыя» деп сөстү ажыглаанымда бир янзы утка бар. Чүл дээрге планныг онаалдаларны күүседип турарында (комбинат ниитизи-биле) улуг четпестер бар. Коллектив кежигүннери бо чылдың эгезинде социалистиг хүлээлгени алгаш, ону чугаалажып көргеш, чараштыр парлааш, коридорда азып алган. Оон бээр чылдың бирги чартыы эрте берген. Бөгүн ол коллективте байдал кандыгыл? План күүселдези январь айдала «аскап» эгелээн. Баштайгы айның планы күүсеттинмейн барган. Чылдагааның тодаратчыы. «Ол айда чолаачы чок турган бис. Ынай-бээр черлер бээр, малчыннар кезиир «хөлгевис» анаа турганындан транспорт дилеп, хөй үе-шакты халас эрттиргенивистен болган. Транспорт чокта чагыкчылар-биле харылзаавыс үстүр, орулга киирип алыры эвээжээр-дир» деп, директор харыылады. Ону чөптүг харыы кылдыр көрбезе эки. Чүге дээрге чолаачы дугайында айтырыг ур үеде шиитпирлеттинмес хире берге эвес болгай. Манаа удуртукчу кижиниң, Нина Никифоровна Мохованың негелделиг чоруу, мындыг айтырыгларны бат удур шиитпирлеп билир шынарлыг кол черде турары черле албан болгандыр. Оон ынай комбинаттың ниити планын күүседип алырынга Хову-Аксы суурдан ырак эвесте турар Жданов, Тока аттыг совхозтарда ажыттынгылаан комплекстиг дузалаар күш-ажылчы үлүүн киирер турган. Ындыг болза-даа чижээ, Тока аттыг совхозтуң Ф. К. Кабзистая эргелекчилээн комплекстиг пункт планныг онаалдаларын күүсетпейн келген. Шак мындыг шаптыктарга таварышкаш, комбинаттың майның бүдүрүлге планын 80 хуузу айның 86 [illegible].

[illegible]

БҮДҮРҮЛГЕ планының күүсеттинмейн турарында база бир чылдагаан бар. Коллективте даштыкы хеп быжар чаңгыс кижи бар. Бир эвес ол аарааш, азы кандыг-бир чылдагаан-биле ажылга үнмейн баар болза, хүндүс кылыр [illegible] продукция бүдүртүнүп шыдаттынмайн баар. А ону солуптар өске кижини мынчага өөредип албаан. Курлавыр дугайында ажылдың бүрүн бар-ийи мергежилдер шиңгээдип ап, өске эштериниң орнунга ажылдап болурунун дугайында айтырыгны комбинаттың удуртукчулары мынчага чедир амыдыралга боттандырбааның үстүнде чижек бадыткап турар.

Амыдырал хандырылга комбинадында кадрлар четпес. Ындыг болгаш ай, квартал [illegible] тургу дег. А херек кырында ындыг эвес. Чүл дээрге ажылчыннарның [illegible] хөй. Мында чылдагаан — хөй. Ачаа чоруп турган, платьелер болгаш даштыкы хеп даараар [illegible]. Мында берге иежке үш, ийигизинге беш кижи ажылдап турар болза. Мын бо чижек безин ниити күш-ажылдың бүдүрүкчүлүү [illegible] бээр. Мындыг байдалдыг турганы коллективтиң мурнунга салган сорулгаларны күүседири берге болурунга-даа болдунар.

БҮДҮРГЕН продукцияның [illegible] комиссия [illegible] турар.

Ол комиссияның демдеглээри [illegible] көрүп, анаа ажылда чедер, [illegible] шынары багай дээш чамдык хептерни албайн барган. Даараныңга цеги 7, химчистка 1, идик цеги 1 чагыгны үрей кылган. Ынчангаш комбинат 372 рубльдиң орулгазын киирип ап шыдаваан.

Амгы хүннерде ол коллективте автотранспорт база чок. Чаңгыс «хөлгези» үрелген. [illegible] хандырып турар. Малчыннар-биле комбинаттың ажылдакчылары чайгы үеде малчыннар кезип чоразы, оларда хөй чагыг хүлээп алыр аргазы база чок апаргаш. Ол база-ла план күүселдезинге биче эвес салдарын чедирип болдунар.

Четпестерни [illegible] хандырылга комбинадының удуртукчулары аныяктарның [illegible] тургаш, ажылчыннар оргузунга социалистиг чарышты дээштиг чорудуп, ажылдың бедик [illegible] аргаларын [illegible] планныг [illegible] ганап турар. Ол айтырыглар [illegible] болза, Хову-Аксының амыдырал хандырылга комбинадының чүгле ынчан карылгалыг чоруктан уштунуп, чедиишкиннериниң бедиинче үнер болур.

Ш. ДОРЖУ.

ХОЖУДААШКЫНДАН УШТУНАР ДИЗЕ...

Капитал тудуг чартык чылда

[illegible]

БЕШ ЧЫЛДЫҢ КИЖИЛЕРИ

[illegible]

ЧУРУКТА: Н. Васенин.

[illegible]

ЧУРУКТА: эдикчи-мастер Т. Ооржак.
А. Зайцевтиң фотолары.

ДЭЭШТИИН ЧЕДИП АЛЫР ДЭЭШ

[illegible]

К. МОНГУШ.

ЧААРТЫЛГАДАН ЧААРТЫЛГАЖЕ

«ҮТКА 25 чылы» совхоз 50 харлаан

[illegible]

Д. АРАКЧАА.
Улуг-Хем район.

Чагаа парлаттынмаза-даа

ЧААРТЫН ЭГЕЛЭЭН

[illegible]

КОМИТЕТТЕН ДААСКАН

[illegible]

ТҮҢНЭЭН

[illegible]

С. СОТНАМ.
Улуг-Хем район.

ПАРОМ ТУДУУ ЭГЕЛЭЭН

[illegible]

Ш. МОНГУШ.
Чөөн-Хемчик район.

«КИЕВ»—АВТОМАТТЫГ БАШКАРЫЛГА СИСТЕМАЗЫ

[illegible]

ЧУРУКТА: УССР-ниң Эртемнер академиязының кибернетика институдунуң санаалгА тевүнүң машиналар турар залы.

Б. КАВАШКИН-биле В. РЕШЕТКИН фотозу.
СЭТА-ның фотохрониказы.

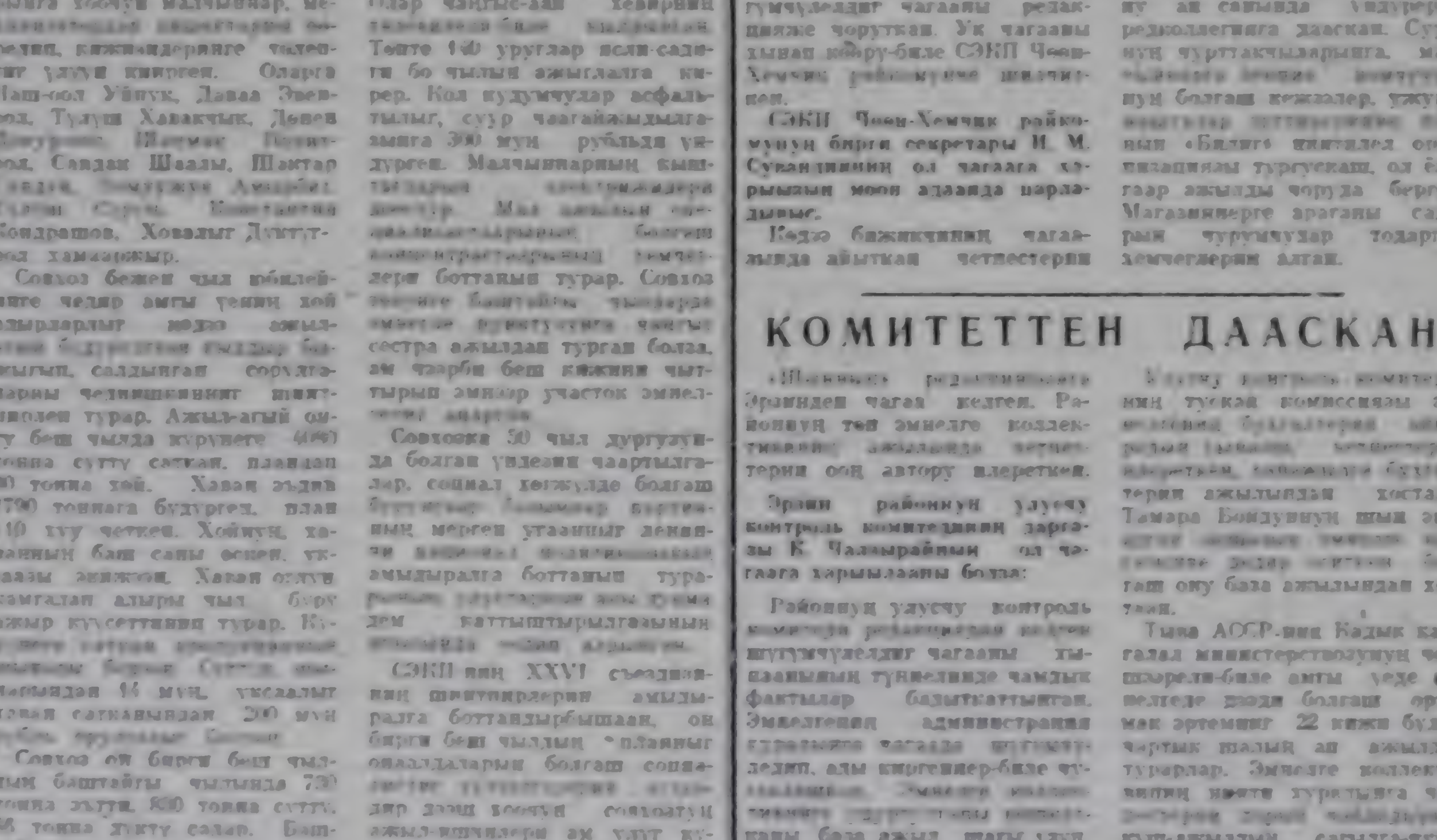

Бо чыл—ЭДЧ-ниң комплекстиг программазын боттандырып келгенинин он чылы

ШАПКЫН ХӨГЖҮЛДЕ-БИЛЕ

Акы-дүжма ... Экономиктиг ... [illegible] ... чугаада эн шапкын хөгжү... ниитилелдиң кыдыг бадыткаттынган. Оон бүзүреңгиг бадыткалы — ЭДЧ-ниң комплекстиг программазының он чыл боттандырылганы ... түңнелдери-дир. ЭДЧ сессиязының бо чылгы июльда Софияга болган XXXV хуралынга: Чөвүлел кежигүннери ... [illegible] ... хөгжүп келген деп айыткан.

[illegible] ... Он чыл — теергүлүг ... Ырак-даа социалистиг ... [illegible]

1971 чылдың июльда ЭДЧ-ниң XXV сессиязы чаа ажылдаан ... [illegible]

[illegible]

СЭТА-ның тайылбыры

Каш ажылдажылганың ... талазы-биле чаа ... [illegible] ... холбаштырып турар. Ол бирги эллеге эртем-... пүлгеэн специализастаарынче болгаш кооперастаазынче ... Оон түңнели кыдыг акы-дүжма чурттар ... [illegible] ... болгаш эртем-техниктиг ... [illegible]

Ол түңнел ... ЭДЧ ... [illegible]

[illegible]

Москва — София.

В. ПЕТРУНЯ.

(СЭТА).

БӨМБҮРЗЕКТИҢ СУДАЛЫ

СЭТА болгаш ПМА: кыска дыңнадыглар, тайылбырлар

ИДЕОЛОГТУГ АЖЫЛДЫҢ ЛЕНИНЧИ СТИЛИ

БРАТИСЛАВА. (СЭТА). СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы Л. И. Брежневтиң «СЭКП-ниң идеологтуг ажылының чугула айтырыглары» деп номун Словакияның Компартиязының ТК-зының «Правда» деп ном үндүрер чери словак дылда парлап үндүрген. Ол номда эш Л. И. Брежневтиң илеткелдери, чугаалары, чүүлдери болгаш бажыр чедиришкиннери кирген. Олар болза, СЭКП-ниң идеологтуг ажылының үндезин айтырыгларының утказын ханы илередип, ажылчы чоннарның коммунистиг кижизидилгезиниң талазынга партияның хей талалыг ажыл-чорудулгазының дугайында билиишкинни берип турар.

Политиканың болгаш кууруңнуң шылгараңгай ажылдакчызы Л. И. Брежневтиң номда кирген ажылдары совет кижилерниң коммунистиг кижизидилгезинче бирги чергениң ичээнгейин салып турар СЭКП-ниң дуржулгазының эртине-байлаа болуп турар деп, Словакияның Компартиязының ТК-зының Президиумунуң кежигүну, секретары Л. Пезлар медеглээн.

Бышкан социализмниң байдалдарында идеологтуг ажылдың утказы, кол угланыышкыннары, хевирлери болгаш методтары номда кирген ажылдарда илергейлеттинген, Ленинниң партиязының идей-теоретиктиг ажыл-чорудулгазының сорулгалары тодаргайлаттынган. Л. И. Брежневтиң ному коммунистерниң өскерлиш чок идейлиг чепсээ-дир. Идеологтуг фронтунуң ажылдакчыларынга ол онза ужур-дузалыг. Хүн бүрүдеги практиказының айтырыглары-биле партияның идеологтуг ажылының сырым демниг харылзаа-холбаазының дугайында идея номда кирген бүгү ажылдарда сиңнигип кирген.

Марксизм-ленинизмниң эртинезинге авторнуң шуут бодунуң салыышкыны-биле тамыжыр, идеологтуг ажылга комплекстиг кируушкунну боттандырарда идей-политиктиг, күш-ажылчы болгаш ажык-чаң кижизидилгезиниң сырый чаңгыс эптиг болурун хандырарда дузалаар оон теоретиктиг чугула чүүлдери-биле болгаш практиктиг түңнээшкиннери-биле чепсегленир эргелиг болдур деп, Л. Пезлар чугаалаан.

СЭКП-ниң дуржулгазын чогаадыкчы ооу-биле ажыглап турган харын партия чедиишкиннери чедип ап, тиилеп келгенин ЧКП-ниң 60 чыл төөгүзү херечилеп турар. Чехословак коммунистерниң күженишкиннери ЧКП-ниң XVI съезинден шиитпирлерин чайгылыш чок боттандырарынче, сайзыраңгай социалистиг ниитилелди улам ыңай тудуп тургузарынче болгаш ниитилел бүдүрүлгезиниң эрбии ажыктыг база бүгү күш-ажылдың бедик шынарлыг болурунуң оруу-биле улуг эргилдени чедип алырынче угланган эвес-даа үеде ол бүрүн бадыткаттынып турар.

Ол үндезин сорулгаларны акы-дүжма социалистиг чурттар-биле, хамыктың мурнунда Совет Эвилели-биле кады шиитпирлеп турар бис. Эш Л. И. Брежневтиң ному—бистиң идегелдиг оруктаар айтыкчызы-дыр. Ол болза, чүгле идеологтуг фронтунуң ажылдакчыларынга эвес, харын бистиң ниитилеливистиң мурнунда салдынган чугула сорулгаларны шиитпирлээринге киржип турар бүгү партия кууруң болгаш ажыл-агый ажылдакчыларынга база үнелеп четтинмес дузаны чедирип турар деп, Л. Пезлар түңнелинде онзалап демдеглээн.

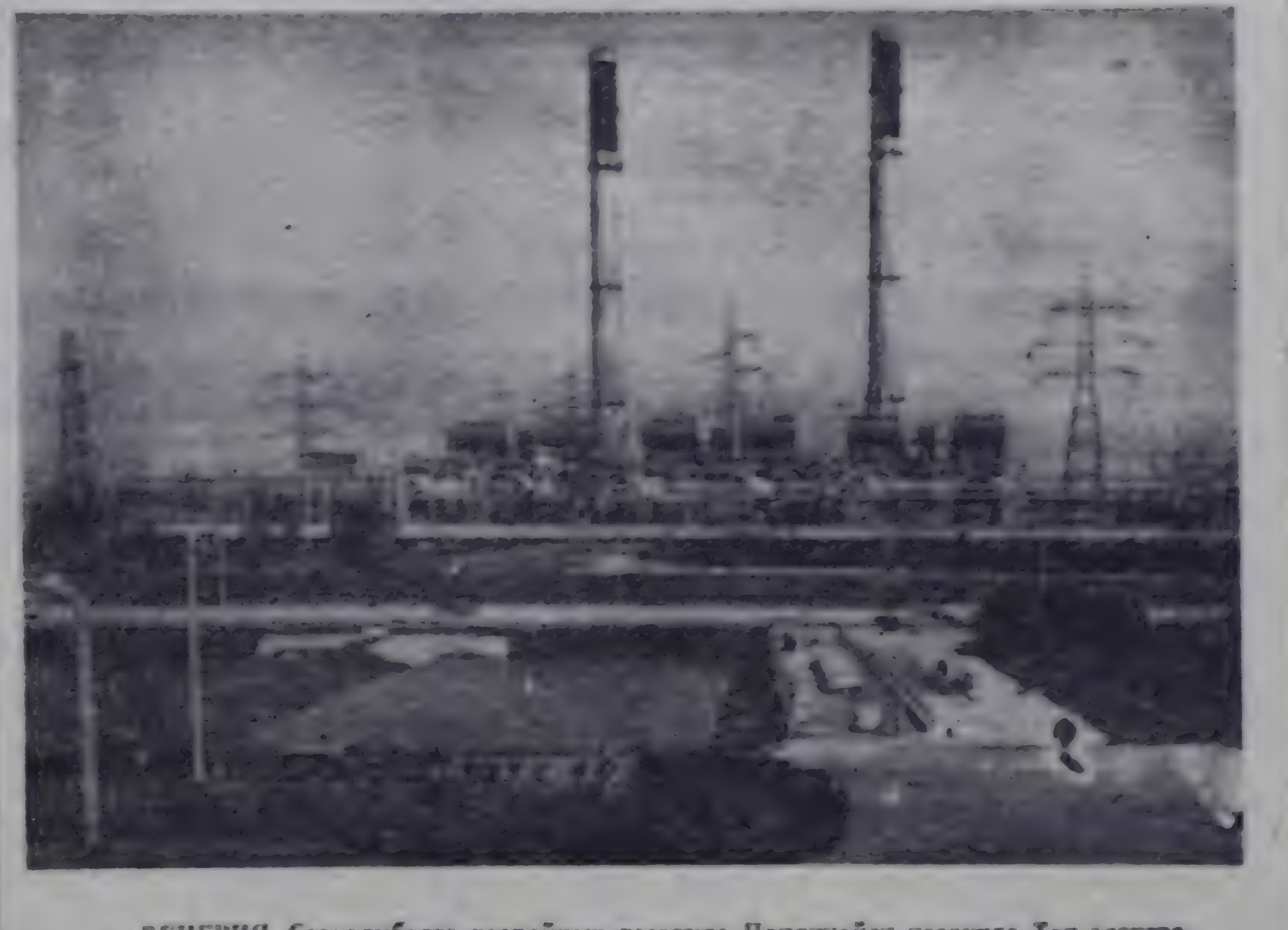

ВЕНГРИЯ. Сазхаломбатта хоорайның чоогунда Придунайск чоогунде Төп электростанцияда ... ажылдаттынып үнген чылыг суг ... айтырыын ажыл-агыйжы суг-биле шиитпирлээн. Байлак-балыкчылаштарның амгы үе бүдүрүлгезин электростанция-биле кожалаштыр туткан. Чурттуң балык тудар ажыл-агыйларынга ол чыл бүрү он-он миллион бойлак-балыкчыгаштарны берип турар.

ЧУРУКТА: Придунайск ТЭП.

МТИ—СЭТА-ның фотозу.

ДАЙЫНЧЫЛАРНЫҢ ЧЕДИИШКИННЕРИ

ЛУАНДА. (СЭТА). Намибия ... [illegible] ... СВАПО ... [illegible]

ЛУСАКА. (СЭТА). ... [illegible] ... СВАПО ... [illegible]

ФРИТАУН. (СЭТА). ... [illegible]

ЛОНДОН. (СЭТА). Англияда холзээшкин 12 хоорай уг... Ажыл чок ... эң багай чурттал... [illegible]

АНГЛИЯ: массалыг хөлзээшкин

[illegible] ... Олар хоорайлар ... [illegible]

М. Тэтчер Ливерпульга болган парлалга конференциязында консерваторларның ... [illegible]

Эрге-чагырга черлери харыңгырмаашкыннарга удур демиседир ... ажыл-чорудулга ... ажылдап ... турар. Великобританияның ... херектер министри У. Уайтлоу июль 13-те ... [illegible] ... удуражыышкынга чүве чугаалааш, ... [illegible]

Кара-бажыңнар долган чүве таптазы ... [illegible] ... министр дыңнатканы ... [illegible] ... телевиде... [illegible] ... танныглар турар. Өске ... [illegible]

Хамаатыларның ... [illegible] ... эрге-чагырга улуг-улуг ... [illegible] ... дүрүп ... [illegible] ... чоруду турар.

ПМА-ның корреспондентилериниң дыңнадыгларындан

НИИТИ АРАБ ДЕМИСЕЛДИҢ МУРНУУ ОДУРУУНДА

Бейруттан Дамаскыга ... [illegible]

1976 чылдан эгелээш ... [illegible]

Ливанда ... [illegible]

Ливанның ... [illegible]

[illegible]

Владимир ФИЛИППОВ,

ПМА-ның тускай корр.

Бейрут—Дамаск.

ШЫҢГЫЫ КЫЖАНЫЫШКЫН

ДЕЛИ. (СЭТА). Пакистан ... шериг ... Индия-биле бүгү кызыгаары ... траст оф Индия информация ... Индияның шериг ажылдакчыларының ... [illegible] ... Индия-биле кызыгаарда 350 муң ажыг ... [illegible]

... [illegible] ... аэродромнарын тудуп ...

Пакистанның ... [illegible]

... Пакистан ... [illegible]

ВЕЛИКОБРИТАНИЯ. 156 шуурган... бомбардировщиктерни («Ф-111») АКШ ... Европаның демдектеринге ... туткан Европа иштинде АКШ-тың шериг стратегиязынга шыырак дээн рольду ол ... берип турар.

ЧУРУКТА: «Ф-111» самолёт Великобританияның шериг-агаар күштериниң ... [illegible] ... лун бар чор.

Прессенсбильд—СЭТА-ның фотозу.

Делегейниң Москва кинофестивалында

ЭКРАН БОЛГАШ АМЫДЫРАЛ

Уран чүүлдүң эң массалыг хевири болур кинематографияның ужу — амыдырал-биле быжыг холбаалыында. Бо чагаалыныы [illegible] Москвага болуп турар көрүлдезиниң программазынга [illegible] Чаа-чыл өттүр совет кижилерниң амыдыралының янзы-бүрү талалары-биле делегей [illegible]

Фестивальдың [illegible] автобус июль 14-те «Россия» гостиницазындан [illegible] чүгүрүп [illegible] чилеп чанап турганнар.

[illegible], Кампучияның, Конгонуң, Лаостуң, Эфиопияның болгаш өске-даа чурттарның делегаттары С. Орджоникидзе аттыг станок тудуушкун заводунга келгеннер. Ол [illegible] интернационалчы [illegible] шынчы болуп [illegible] хосталган чурттарның төөлериниң чаа амыдыралды [illegible] ажылчыннар улуг [illegible]

Кинематографисттерниң [illegible] [illegible] Свердлов аттыг [illegible] «Москва» [illegible] болган [illegible]

[illegible] хаан [illegible]

[illegible] Москвага болуп турар көрүлдениң [illegible] Тыва, уран мергежил [illegible] сарыг-даа [illegible] тарыланчыларыы турар.

Совет Эвилелинче фашистиг Германияның халдаашкынындан бээр 40 чыл болган бо үеде — [illegible] фильмнер [illegible] чуруп турар. [illegible] документилерин [illegible] фестивальдың чурттарынга бээн хей. Оларның бирээзи — венгр [illegible] тургускан «Тур үениң дывааҗан оранын» деп кинону хамааржыр. Ук фильмде баштак аан база бар. «Дывааҗан оранын» [illegible] фашисттер [illegible] чажырып чурттап турганы чогенчиг үзэ болур. Ол баштак кино фашизмниң кижи көөр хөөн чок үүлгедиглериң ынчаар-ле сойгалап турар.

Грецияның национал маадырын делегейниң [illegible] партизан шимчээшкининиң идепкейлиг киржикчизи, коммунист Никос Белоянниске «Чечек туткан кижи» деп кинону тураскаадып.

Камерунуң чонунуң амгы үезин байдалын «Бистиң урувусе» деп кинода тодазы-биле чугаалап турар. Ону Москвага болуп турар көрүлдеге ол чурттуң анылак кинематографизы [illegible]

[illegible] Бистиң [illegible] деп нигий кинода чугаалап турар.

— Совет [illegible] кижи [illegible] Шьям Бенгал [illegible] Ынчангаш Индира [illegible] ажылдап [illegible] документалдыг фильмни [illegible] Индия-биле болгаш [illegible] Святослав Рерихтиң [illegible] бис.

Делегейниң Москвага болуп турар XII кинофестивалының кол түңнелдериниң бирээзинге — ангы-ангы чурттарның [illegible] быжыглаан турары болур деп, [illegible]-биле чугаалап болур.

Е. ХОРЕВА.
В. ДЖАЛАГОНИЯ,
СЭТА-ның корр.

Көдээниң культура амыдыралы

УЛАМ ШЫНАРЖЫДАР

Ажылчы чоннарның идеолостиктиг, күш-ажылчы болгаш мөзү-шынар кижизидилгезиниң комплекстиг [illegible] культура албан черлериниң ролюн көдүрүр дугайында СЭКП-ның XXVI съезди [illegible] көрүлделериниң [illegible] Улуг-Хемниң культура [illegible] Клуб, библиотека, музей [illegible] чаа беш чылдың бирги [illegible] лаштыр [illegible]

Көдээниң ажыл-ишчилериниң [illegible] онаалдаларын болгаш социалистиг [illegible] ол бо хүннерде күженишкин [illegible] лап болур. Районда кызыл-өглер эгелээш, хөй санныг клуб, [illegible] библиотекалар ажылдап турар. Чартык чылда чүгле лекция, беседа, илеткелдерниң [illegible] чээрби ажыгын чорудуп, [illegible] концерттерге он сес муң ажыг көрүкчү келген. Районнуң агиткультбригадалары 141 [illegible] организастаан.

Чер-черде хөй-ниити организацияларның, [illegible] бригадалар [illegible] көдээ культура бажыңнары [illegible] бот-тывынгыр уран чүүл көрүлделерин организастап келген. Чаа-Хөл, Торгалыг, Кызыл-Даг, Ак-Тал, Ак-Туруг [illegible] бот-тывынгыр уран чүүл эки ажылдап турар. Район төвүнүң албан организациялары база оюн-концерттерни көргүзүп тургулаан. Район школачыларының бот-тывынгыр уран чүүл көрүлдезин организастап эрттиреринге бистиң ажылдакчыларывыс [illegible] Шагаан-Арыгның № 1, 2 школаларынга көрүлдени эки эрттирген.

Темалыг кежээлер, аас журналдары, бүдүрүлгениң [illegible] биле ужуражылгалар хөй удаа эрттип турар. Районнуң культура ажылдакчылары-биле [illegible] база эрттирилээн. Агиткультбригадаларның [illegible] база организастап чорутканы бис. Агитбригада бүрүзү тускай [illegible] «Кежээ» агитбригадазы, [illegible] гизин Ак-Туругнуң «Малчын» ушку черин «Улуг-Хая» совхозтуң «Барык» агитбригадазы алган.

Культураның үлүг [illegible] сетидиң база организастаан турган. Музыка болгаш литература факультеттеринге кежээлерни эрттиргилээн бис. [illegible] деп кинолекторий доктаамал ажылдап келген. Кинопеткацияның директору Д. Р. Куулар, районнуң Культура бажыңының методизи А. Т. Поржу ажаа идепкейлиг киришкен.

Клуб албан черлеринде 210 [illegible] ажылдап турар. Торгалыгның, Ак-Туругнуң, Ийи-Талдың, Чаа-Хөлдүң, Шагаан-Арыгның Культура бажыңнарының [illegible] ыры бөлүктери, ол-ла Торгалыг биле Ак-Туругнуң [illegible] коллективтери эки ажылдап турар.

Районнуң төптүг библиотека системазы бодунуң ажылын [illegible] Организас-методиктиг төп шупту көдээ филиалдарга практиктиг болгаш методиктиг дузаны көргүзүп келген. Көдээ [illegible] специалистеринге, малчыннарга тускай ном делгелгелерин организастап турар. Библиотекаларның ном фондузу 169 муң ажыг ном чедип турар.

Культура албан черлериниң материалдыг баазазы [illegible] Чаа Шагаан-Арыгның, Чаа-Хөлдүң, Чаа-Хөлдүң, Кок-Чыраанын клуб албан черлерин [illegible] кылган. Бирги чартык чылда Ийи-Талга 748 рубльге кресло[illegible]. Хайыраканга радиоланы садып алган, ол ышкаш хөй санныг акшага [illegible] 1981 чылда [illegible] культура бажыңнарынга болгаш клуб[illegible] тарга музыка инструментилерин [illegible] 90 муң рубльди чарыгдаары көрдүнген. Кадрлар айтырыы ам-даа чедир шиитпирлеттинмээн. Бо чылын [illegible] корлүнген, ону шиитпирлеп турары ам-даа четпес. Тускай [illegible] ыы эвээш. Чаа Шагаан-Арыгның Культура бажыңы үр үе иштинде директор чок турар турар, чүге дээрге ажаа ажылдаар кижиге чурттаар бажың айтырыын шиитпирлевээн [illegible]

Культура албан черлериниң [illegible] Шагаан-Арыг хоорай болгаш Чодураа [illegible] Хайыраканга, Чаа-Хөлге [illegible] ажылдарын кылдыр [illegible] Кышкы [illegible] ажылдарын [illegible] база [illegible] тургуп культура [illegible] салыры чугула.

Чамдык культура албан черлериниң ажыл-чорудулгазынга [illegible] болур тавартыгалар бисте ам-даа бар. Чиҗэзэрге, [illegible] Бажыңының көдээ Культура бажыңның [illegible] Тускай эртем-билиглиг [illegible] Хайыраканның Культура бажыңында культура-массалыг хемчеглер эвээш эртип турар. Кок-Чыраа, Адыгы Шынаа, Чаа Чаа-Хөл, Кара-Тал, Арыг-Үзүү Культура бажыңнарында байдал оон дээредевес.

Ажылчы чоннарның угаан-бодал байлактарын байыдарынга [illegible] культура албан черлери. Оон ажылдакчылары бүгү күжүн [illegible]

М. ОНДАР.
Улуг-Хем райкүүскомунуң культура килдизиниң эргелекчизи.

КЫРГЫКЧЫЛАР КОНКУРУЗУ

Хойну дүргени кыргыырының талазы-биле чыл бүрүде эртип турар республика конкурузу Таңды районда Дуржулга станциязынга болуп эрткен. Аңаа республиканың бедик арга-дуржулгалыг кыргыкчылары киржип, ыш-шайы [illegible] бедик мергежилдиин чыылган чонга көргүскеннер.

Конкурска дуржулгалыг кыргыкчылар-биле кады аныяктарның саны эвээш эвес болган. Конкурстуң негелдезин ёзугаар бир кижи-ле 3 хойну кыргыыр ужурлуг. Ынчангаш ону чүгле дүргени эвес, а харын бедик шынарлыг кыргыыр.

Эр улустуң аразынга «Чеди» совхозтан келген Байыр Оруглай бир хойну-ла 2 минута 39 секундада бедик шынарлыг кыргааш, тиилекчи болуп үнген. Ынчангаш дуржулгалыг кыргыкчы эрткен чылгы чемпион адын база катап бадыткааны ол. Херээжен кыргыкчылардан Таңдының «Революция [illegible]» совхозунуң тоолузу Тамара Сарыкай шыгараан. 1981 чылда республиканың чемпиону атты чаалап алган. Тиилекчилерге [illegible] белектерин, мактал бижиктерин тывыскан.

Б. ХЕРТЕК.

УНИВЕРСИАДА—81-ГЕ УТКУШТУР

Делегейниң XI Универсиадазының [illegible] Бухарестиге болган. [illegible] Ынчангаш 200 спортсменнерниң [illegible] делегациязы [illegible]

• • •

Универсиаданың [illegible] 24 [illegible] «Август 23» деп чаа Спорт ордузунга ол [illegible] тер. Залга 4300 көрүкчүлер болгаш 200 журналистер олуруп болур.

[illegible] долу составтыг командалар-биле [illegible] Москвага болгаш София [illegible] Универсиадаларга Румынияның студентилери 23 медальды, оон иштинде 4 алдын медальдарны чаалап алган болгай.

• • •

[illegible] спортунуң удуртулгазы Бухарест Универсиадазының оргкомитединге 130 кижи составтыг, оон иштинде 70 чиик атлеттер [illegible] Чиик атлетикадан ангыда олар фехтованиеге, эштаринге болгаш баскетболга медальдары чаалап алыр соруктуг.

Бухарестиге делегей Универсиадазынга финн студентчи спортту дортен ажыг кижи төлээлээр. Финляндияның командазында чиик атлеттер, мөгелер, селемечилер, а ол ышкаш баскетбол талазы-биле эр болгаш херээжен командалар кирип турар.

Чиик атлеттерниң аразында 1981 чылдың Европа чемпиону Арто Брыггаре (шаптараазынныг маң), Европа кубогу дээш чооктa чаа Хельсинкиге [illegible] Помми Экблом (3000 метрге чарыш) бар.

Финн селемечилер болгаш [illegible] гаар киржир.

[illegible]

• • •

[illegible] Бухарест [illegible] Спорт музейи организастаан.

Делгелгениң кол черлерин оон мурнундагы чайгы болгаш кышкы универсиадаларга румын атлеттерниң шаңналдары ээлеп турар.

(СЭТА).

телевидение

ИЮЛЬ 17-ДЕ

БИРГИ ПРОГРАММА
МОСКВАДАН

8.00 — «Үе». Информастыг программа. 8.40 — [illegible] 9.05 — Уругларның уран чүүл коллективтериниң күүселдези. 9.35 — «Арыг агаарга эр улустуң оюну». Уран-чечен фильм 10.40 — Делегей конкурстарының лауреады Л. Тимофеевна ойнаар. 11.10—Медээлер. 11.15—14.15 — Чавсар 14.15—Медээлер. 14.35 —Ирак республиканың национал байырлалы—Республиканың национал хүнүнге. Кинопрограмма. 15.20 — Уругларга фильм. «Браконьерлер тудуушкуну». Уран-чечен телефильм. 16.[illegible] — «Музыкалыг [illegible]» Фильм-концерт 17.[illegible] — «Москва болгаш москвачылар». 17.35 — Б. Лавреневтиң [illegible] 90 чыл болганынга. Чогаалдарының арыннарындан. 18.20 — [illegible]

КЫЗЫЛДАН

18.30 — 18.45 — Телемедээлер.

МОСКВАДАН

18.45 — Бөгүн делегейде. 19.00 — Совет чогаалчыларның VII съездизинге келген [illegible] 19.20 — «ТТ-ның экранынга бир дугаар». «Казайланышкыны». Уран-чечен фильм. 21.00 — «Үе». Информастыг программа 21.35 — «Балет дугайында». Балет артистериниң IV делгей конкурузу. 23.00 — Бөгүн делегейде. 23.15—00.15— Француз эстрадазының мастерлери.

ИЙИГИ ПРОГРАММА
МОСКВАДАН

12.00 — «Ол канчаарын ол ачай?» Хөй сериялыг уран-чечен телефильм. 3-кү сериязы. (ГДР). 13.15 —С. Есенинниң шүлүктери. 13.45 — «Солагай кижи». Мультфильм. 14.30 —«ПТУ-га чүү чүвеге, канчаар өөредип турарыл». «От-түг мергежилдиң школазы». Металлургтуң мергежилиниң дугайында. 15.00 — «Экранда [illegible]» ССРЭ—МАР

КЫЗЫЛДАН

15.30 — Уругларга фильм. «[illegible]» [illegible] тар фильми. 16.35— «Араган». Телефильм. 17.20 —«Челээш» [illegible] 17.50 — Киножурнал. 18.00 — «Хөглүг от». [illegible] 18.[illegible] — Тыва [illegible]

МОСКВАДАН

[illegible] 21.00 — «Үе». Информастыг программа. 21.35 — 23.[illegible] «Партком секретары». Уран-чечен телефильм. 1-ги болгаш 2-ги сериялары.

«ТЕРРОР ОПЕРАЦИЯНЫҢ БУУРААШКЫНЫ» деп чаа кино республиканың киноэкраннарында үнүп эгелээн.

Агаар

[illegible] 5—10 метр [illegible] 21—26 градус чылыг болур. [illegible] 21—[illegible] градус чылыг.

Редактор В. С. ШАРАВИИ

КИНО

ИЮЛЬ 17-ТЕ

«ПИОНЕР»: «Васек Трубачев болгаш оон өөрү» [illegible] Киночыының № [illegible] «Федора» [illegible] 20.30 (улаткан) шактарда.
«ВОСТОК»: «Киноэкран» 14.30, 17.20, 20.00 шактарда.
«ЧАЙГЫ»: «Үжен үш хайгыыл» (2 сериялыг) [illegible] 16.50, 19.[illegible] шактарда.
«КАА-ХЕМ»: Киночыының 10.00. «Мария Медичиниң хаарган» 15.00, 16.50, 18.[illegible], 20.30 (улаткан) шактарда.

Кууруптуң Күш-ажыл [illegible] кассаларының [illegible] чалап тур.

АЙТЫРАР ЧЕРИ: Кызыл хоорай, Кочетов кудумчузу, 31. [illegible] Телефону 2-22-25.

Хүндүлүг чагыкчылар!

Боттарыңарның [illegible] идиктериңерни бап [illegible] Бистиң мастерлериниң уран холдары идиктериңерни септеп, чаартып, будуп бээр. Бистиң мастерскаяларывыска идиктериңерни септедип алыңар.

РЕСПУБЛИКАНЫҢ «ТУВА ОБУВЬБЫТ» БҮДҮРҮЛГЕ КАТТЫЖЫЫШКЫНЫ

Негеттинип келген

Көдээ черлерде чурттап турар чоннуң амыдырал хандыкылгазы хүн келген тудум-на чаагайжып орар. Оон тодаргай [illegible] көрүп болур. Чиик өртектиг [illegible] эгелээн. Оон түңнелинде ажылчын [illegible] чарыгдавас болган. Ол чорук [illegible] амыдыралын улам экижиткен болгаш кезээниң сезонунуң ажылдарын [illegible] долдур күүседиринге улуг [illegible]

Бистиң Тес-Хем районда газ [illegible] талга бажыңнарынга ак-көк отту киирер дээш чүткүлдүг ажылдап келген. Ю. Е. Мясников удурткан газ пунктузунда үш кижи ажылдап турар. Олар Эрзин, Самагалдай болгаш Тес-Хем районнуң беш суурунуң газ-биле [illegible] келген.

Бо бичии коллектив чүгле бо чылын бээни Самагалдай суурнуң чурттакчыларының 40 [illegible] Ынчангаш районнуң суурларында газ ажыглап турар бажыңнарның саны хөй. Газчы төнген баллоннарны Бай-Хаактың газ пунктузунга (солуп) ал турар.

Тыва газ эргелели ук коллективке [illegible] Ол машина чурттакчыларның негелделерин чогуур [illegible] келген болгаш амгы үеде үрелген. Оон-биле кады газтыг баллоннарны брустан кылган складта шыгжап турары канчап-даа таарышпас дээрзин Ю. Мясников хомудал-биле чугаалап орду.

Газ пунктузунуң эргелекчизиниң хомудал чугаазында чөптүг барымдаалар бар. Бир эвес өрт болу бээр болза, маш складта шыгжаттынган газ частып, хыва бериш болур. Ынчангаш Тыва газ эргелелиниң удурткукчулары ук пунктуну машина-техника-биле база газтыг баллоннар шыгжаарынга таарыштыр кылган [illegible] негеттинип келген.

Т. КУНГА.

Төрээн Тывавыстың делгемнеринде

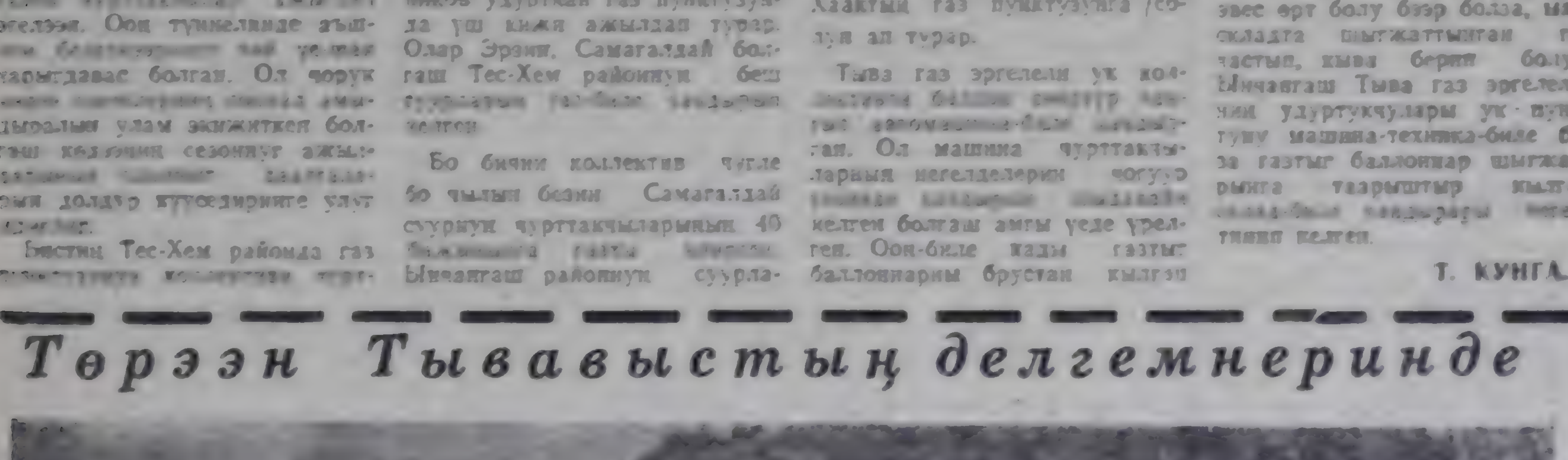

А. ЗАЙЦЕВТИН «УЛУГ-ХЕМДЕ АЖЫЛ-ИШ» деп фотоэтюду

ӨӨРЕНИРИНЧЕ ЧАЛАП ТУР

Красноярскиниң политехниктиг институдунуң Кызылда филиалы хүндүскү, кежээки болгаш бот-өөредилге салбырларынга дараазында мергежилдерге өөренир студентилерни хүлээп ап турарын чарлап тур:

Автотранспорт факультеди («Автомобильдер болгаш авто-ажыл-агый»).

Тудуг факультеди («Үлетпүр болгаш хамааты тудуг»).

Билдиришкиннерни хүлээп алыры болгаш кирериниң экзаменнериниң хуусаалары:

ХҮНДҮСКҮ САЛБЫРГА

Билдиришкиннерни хүлээп алыры —июль 31-ге чедир, кирериниң экзаменнери — август 1-ден 10-га чедир.

КЕЖЭЭКИ БОЛГАШ БОТ-ӨӨРЕДИЛГЕ САЛБЫРЫНГА

Билдиришкиннерни хүлээп алыры — август 31-ге чедир.

Кирериниң экзаменнерин дараазында хуусааларда чорудар:

Үлетпүр болгаш хамааты тудугнуң факультединге бир бөлүк-биле: сентябрь 1-ден 10-га чедир.

Автотранспорт факультединге ийи бөлүк-биле: бирги бөлүк —август 1-ден 10-га чедир, ийиги бөлүк — сентябрь 1-ден 10-га чедир.

Институтка кирериниң экзаменнер дараазында эртемнерге экзаменнерни дужаар: физикага (аас), математикага (аас болгаш бижимел-биле), орус дылга болгаш литератураға. (бижимел).

Шилип алган факультединиң айытпышааш, институттуң ректорунуң адынга билдириишкинни бижиир. Бүдүрүлгеге удуртукчузунуң, партия организациязының, комсомол организациязының секретарының, даргазының ат салганы характеристика - рекомендацияны билдириишкинге кожар. А ортумак школаларның доозукчулары — директорнуң, класстың удуртукчу башкызының болгаш комсомол организациязының секретарының ат салганы характеристика-рекомендацияны кожар (шеригден халашканнарга ол документилер [illegible]); ортумак эртемниң дугайында аттестат (бодунуң-биле). Тускай ортумак өөредилге черлериниң доозукчулары — дипломун (демдектери-биле), 3×4 хемчээлдиг алды фото-чурук (бөрт чокка); күш-ажыл дептеринден ушта бижилге; 286 мөйык ёзугаар эмчи справказын кожар.

Паспортун болгаш шериг билетин бодун бээр.

ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң [illegible] (стипендиязы-биле) үлетпүр тудуг, транспорт бүдүрүлгелериниң, совхозтарның [illegible] абитуриентилерни ийи чыл ажыл стаҗтыглар-биле деңге хүлээп алыр, шеригге ийи чыл [illegible]дан эвээш эвес албан эрттирген[illegible] база ындыг байдалга хүлээп алыр.

Көдээ черлерден, райониардан, хоорайлардан (Кызыл хоорайдан ангыда) өөредип чорутканнарны инженер кадрларның [illegible] турарын барымдаалааш, чиигелделиг байдалга хүлээп алыр.

Документилерни кожаш билдириишкиннерни дараазында адреске чорудар: 667001, Кызыл хоорай, Рабочая кудумчузу, 4. Хүлээп алыышкын комиссиязы.

Алтайның көдээ ажыл-агый институду 1981-1982 өөредилге чылында студентилер хүлээп алырын чарлап тур.

Институтта агрономиялыг, зооинженерниң, ветеринарияның, көдээ ажыл-агый механизациязының, гидромелиорацияның, экономиканың факультеттери бар.

Кириш өөренир салбырларга билдириишкинни июль 20-ден 31-ге чедир хүлээп алыр. Кириериниң шылгалдалары август 1-ден 20-ге чедир болур. Бот-өөредилгелиг салбырга [illegible] факультеттерниң [illegible] агрономия, зоотехника, көдээ ажыл-агыйның механизациязы, көдээ ажыл-агыйның экономиказы болгаш организациязы.

Бот-өөредилгелиг салбырга билдириишкинни октябрь 1-ден февраль 15-ке чедир хүлээп алыр. Кириш өөренир салбырга өөренип-биле хүлээп алдынганнарны айда 40-46 рубль стипендия-биле хандырар. Чурттаар чер чок кижилерни [illegible] хандырар. Билдириишкинни институтуң ректорунуң адынга чорудар болгаш дараазында документилерни кожар:

1. Ортумак билиглиг дугайында аттестат (бодун).
2. Сөөлгү ажылдаан черинден азы бүдүрүлге черинин администрациязындан шынзыктырганы характеристика.
3. Күш-ажыл дептеринден ушта бижилге.
4. № 286 мөйыктыг эмчи шынзылгазы.
5. 3×4 см хемчээлдиг, бөрт чок тырттырган 4 фото-чурук.
6. Колхозтардан, совхозтардан болгаш өске-даа черлерниң өөредип чорутканы кижилери ол черлерниң удуртукчуларының, профсоюз комитеттериниң даргаларының болгаш кол бухгалтерлериниң ат салганы бижик.
7. Паспортту, шериг билетин, [illegible] боттары көргүзер.

Документилерни моон адаанда адреске чорудар:

Кызыл хоорай, Ленин кудумчузу № 30 бажың. Көдээ ажыл-агый министерствозу, кадрлар килдизи.

Телефоннар №№: 2-41-14, 2-22-50.

Редакцияның адреси

Кызыл Щетинкин-Кравченко кудумчузу, бажың № 3. ТЕЛЕФОННАРЫ: Редакторнуң 2-24-63, редакторнуң оралакчыларының 2-35-24, 2-31-75 [illegible] секретарының 2-23-35, секретариаттың 2-23-35, партийжи амыдырал болгаш совет тургузуг килдистериниң 2-37-13, пропаганда килдизиниң 2-31-75, культура килдизиниң 2-23-54, көдээ ажыл-агый килдизиниң 2-21-47, үлетпүр килдизиниң 2-31-75, чагаа килдизиниң 2-41-27 информация килдизиниң 2-20-60, корректорларның 2-27-41, бухгалтерияның 2-12-45, солун келбейн барганда 2-32-75 телефонче долгаар.

Тиражы 17886. Чагыг № 1566.

СОЛУН НЕДЕЛЯДА 6 КАТАП ҮНЕР

Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Ном үндүрер чер, полиграфия болгаш ном садыгның [illegible] (Кызыл, [illegible] Кравченко кудумчузу, бажың № 1) [illegible] ТС—[illegible]

Бүгү чурттарның пролетарийлери, каттыжыңар!

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

№ 166 (11664) | 1981 чылдың июль 18, суббота | 1925 чылдан үндүрүлгеттинген | Өртээ 2 көп.

БҮДҮРҮЛГЕЛЕРНИҢ БАЗА ОРГАНИЗАЦИЯЛАРНЫҢ, АЛБАН ЧЕРЛЕРИНИҢ АЖЫЛЧЫННАРЫН БОЛГАШ АЛБАН-ХААКЧЫЛАРЫН, АНЫЯК ООЛДАР БОЛГАШ КЫСТАРНЫ, ШКОЛАЧЫЛАРНЫ МАЛ АЖЫЛЫН ЧЕМНЕР-БИЛЕ ХАНДЫРАРЫНГА ИДЕПКЕЙЛИГ КИРЖИРИНЧЕ ПАРТИЯ ОБКОМУ КЫЙГЫРЫП ТУР.

(СЭКП Тыва обкомунуң Кыйгырыындан).

Мал чеми белеткелиниң шалыпчы ийи айы чоруп тур

ХҮННҮҢ ДАЙЫНЧЫ СОРУЛГАЗЫ — ШАЛЫПЧЫ ИЙИ АЙНЫҢ ОНААЛДАЛАРЫН КҮҮСЕДИРИ

«Шын» солуннуң Күш-ажылчы алдар тугун бөгүн Чөөн-Хемчик районда «Сүт-Хөл» совхозтуң Биче-оол Сатка удурткан мал чеми белеткээр 20 кижилиг комсомолчу-аныяктар бригадазының ажыл-ишчилериниң чедиишкиннеринге тураскаадып көдүрген.

Ол бригаданың [illegible] 150 тонна сиген белеткээр планныг. Мал чеми белеткеп эгелээниниң баштайгы неделязында 35 тонна эки шынарлыг сигенни салааттаан.

Совхозта партком кежигүнү Б. Саттың бригадазы В. Ондарга удурткан Кара-Чыраа[illegible] сигенчи бригадазы-биле социалистиг чарышка тиилекчи болган.

Сигенчилер, мурнакчыларның үлегери-биле шалыпчы ажылдаалынар!

БОТТУГ ДУЗАНЫ ЧЕДИРЕР

— Туранчыларда чанчыл болу берген эки чүүл бар: районнуң ажыл-агыйларының мал чеминиң белеткелиниге идепкейлиг киржир — деп, Бии-Хем районнуң төвү Туран хоорай Совединиң күүскомунуң даргазы В. А. Выговский бистиң корреспондентивиске чугаалаан.— Ол дугайын хоорайның ажылчы чоннарының социалистиг хүлээлгелеринге чыл бүрүде база кирип ап турар. Эрткен 1980 чылда хоорайның күш-ажылчы коллективтери районнуң совхозтарынга 300 тонна сигенни, 150 тонна будук-бүрүнү белеткеп берген.

Бо чылын кандаашкынныг болганы-биле мал чемнери белеткээр кампанияның нарын болуп турарын туранчылар ханы билбишаан, бо чугула ажылга идепкейлиг киржирин боттарының база дорт хереэ кылдыр көрүп турар. Ол дугайын хоорайның күш-ажылчы коллективтериниң мал чеми белеткээри эгелээри билек-ле, шуптузу будук-бүрү белеткелинче киргенин херечилеп турар. Коллективтерден аңгыда өөреникчилер, пенсионерлер, өг-бүле ээлери база киржип эгелээн. Хоорайның бүдүрүлге, албан организация черлери районнуң совхозтарында 5-тен 10 чедир түс-тузунда быжыглаан. Ол болза шефчилериниң белеткээн мал чемнерин саадал чок хүлээп ап, сайгарарынга болгаш оларның ажылын контрольдаарынга [illegible] болуп турар.

Бо хүннерде бүгү коллективтер мал чемин белеткеп турар. Оларның эң хөй нуруузу будук-бүрү белеткелинде. Арттканнары арык-бута унгарындан, арга-арыг иштиндеп, [illegible] аразындан хол кадыры-биле сиген кезип турар. Коллектив бүрүзү бир бөлүк кижилерни [illegible] доктаамал ажылдадып, ээ-ээде солуп турар. Суббота биле воскресеньеде бүдүн коллективтери-биле массалыг үнүп турар. Амгы хүннерде [illegible] улус өөредилге, культура хилдистериниң, райгазтың, өртке удур камгалалдың, райкүүскомунуң коллективтери болгаш өскелер-даа шалыпкын ажылдап, алган онаалдаларын кезик чедире бергилээн.

Мал [illegible] белеткээриниң шалыпчы ийи айын чарлаар дугайында СЭКП обкомунуң доктаалы үнген соонда Туран хоорайның чурттакчылары мурнунда алган даалгазын эде көргеш, ол үе иштинде районнуң совхозтарынга 300 ажыг тонна сигенни, 250 тонна будук-бүрүнү белеткеп бээр [illegible] хүлээнген. Оон эгезинде күш-ажыл кылып шыдаар [illegible] онаажыр белеткээр бодуун чемни 800 кг чедирерин көрдүнген. Четче эвес мээзэ-биле алырга, июль 15-ке чедир 47 тонна будук-бүрү [illegible] болгаш совхозтарда дужааттынган.

ОРАЙГА ДЭЭР...

Болдушар аргаларны база курлавырларны дилеп тыпкаш материалдыг курлавырларны болгаш бүгү ажылчы чоннарның мал чемин белеткээринче хаара тударының дугайында СЭКП Тыва область комитединиң Кыйгырыын Бии-Хем гаш, агаар-бойдустуң таарымсовхозтуң ажыл-ишчилери бир дем-биле, чаңгыс кижи дег деткээн.

Улуг кандаашкын болганындан малга быжыг чем-суурну белеткээринге нарын байдал тургустунган-даа болза, ук совхозтуң хову, шөлдеринде, алаак, шынааларында малга чемнерни белеткээриниң ажылдары хайнышкынныг чоруп турар. Оон чыдагааны билдингир, чүге дээрге ол ажыл-агый бо чылын 3620 тонна сигенни белеткээр хүлээлгелиг.

Чайгаар үнген сигенниң үнүжүнден планда көрдүнгенин ёзугаар бир гадан 10—12 центнерни ажаап алыр турган, агаар-бойдустуң таарымча чок болганындан бир гадан-на 4 центнер сиген кезип алыр аргалыг боор турар. Ынчангаш совхозтуң дирекциязы, партия, профэвилел, комсомол организациялары мал чемин белеткеп ап болгу дег черлерден сигенни, будук-бүрүнү белеткээринче бүгү чонну ээлеп[illegible] ужуру-даа ында.

Сиген белеткелиниң кампаниязында улуун киирип турар бригадаларының, звеноларының, ажылчыннарның аразында чарышты организастааш, оон дээштиг чорууниче кичээнгейни угландырганындан ээлчег-улуун ажыр күүседип турарларының саны көвүдеп турар. Күш-ажылчы маргылдааның түңнелин үндүргеш, тиилекчилерни шаңнап-мактап келген. Мал чемиииң белеткелинде улуун киирип турар бригадаларның аразындан комсомолчу Григорий Цыбинниң комплекстиг бригадазы өскелерге үлегерни көргүзүп, мурнакчыларның одуруун баштап келген. Ук ажыл-агыйның Хүт болгаш Эрбек салбырларында сиген кылып турар звеноларының ажылы база мактаадыг.

Хоочун механизаторлар Ленин орденниң эдилекчизи Николай Иванович Овчаров болгаш Маадыр-оол Түлүшович Кызыл-оол төлептиг үлегерни аныяктарга көргүспүшаан, үлүг-нормазын 200 хуу күүседип келгеш, сиген белеткекчилерниң аразында чарыштың шолбаннары боор келгеннер. Сараат салыкчызы Иван Электо, сиген бөлүкчүлери Валерий Жданов, Григорий Овчаров мурнакчылардан чыда хал-байн, алган хүлээлгезин ажыр күүседип турарлар.

Сиген кескен кадырларның шиилээн даажы, хопаэн бөлүп, сараат салып турарларның чымыштыг ижи сыгыр дад бажындан орай кежээге дээр үзүктелбес. Алаак, шөлде, арыг ишти оймактарда ажылыш хайныккан. Ону бүдүрген кижилерниң арын-шырайында өөрүшкү чайнаан...

Совхозтуң ишчилери 60 ажыг тонна эки шынарлыг сигенни белеткээш, ниитиниң малынга четчир чемниң быжыг баазазын тургузар дээш күженишкинниг ажылдап турар.

В. ДЫДЫРАШ-ООЛ.

ЧУРУКТА: мурнакчы механизаторлар Н. Овчаров болгаш М. Кызыл-оол ажыл үезинде, кезилде.

Авторнуң фотолары.

ДААМАЙ ХӨӨННЕР

Ниитиниң малын менди кыш ажырар, малга быжыг чем-суурну тургузар сорулга-биле Чөөн-Хемчик районнуң ажыл-агыйларының мурнунда 26350 тонна сигенни, 850 тонна витаминниг сиген далганын, 1000 тонна будук-бүрүнү, 8810 тонна сенажты белеткээри көрдүнген. Бо хүннерге чедир чүгле 449 тонна сигенни, 33 тонна витаминниг сиген далганын, 239 тонна будук-бүрүнү белеткээн.

Мал чеминиң белеткелинде 14 бригада, 24 звено, ниитизи-биле 723 кижи ажылдап турар. Оларның 291-и хол кадыры-биле сиген кезип турар. Сигенчи бригадаларда болгаш звеноларда 65 трактор, сиген кезер 26 машина, 19 прессподборщик, сиген бөлер 11 грабль бар.

[illegible] талазы-биле «Алдан-Маадыр», «Тыва» совхозтар амдыызында районнуң ажыл-агыйларының мурнунда чоруп турар. Чамдык ажыл-агыйларның мал чеминиң белеткелинге киририн ала-чайгаарладып, бар [illegible] турары четпес. Ынчангыя «Искра», «Хөндергей», «Сүт-Хөл», «Большевик», СЭКП-ниң XXII съездизи аттыг совхозтарда мал чеминиң белеткелинде 40-65 хире-ле кижи ажылдап, оол темпизин дүргедедир, өлче күштү мөөннээр ажылдарны четпес организастап, бар машина-техниканы долу ажыглавайн турар.

Сенаж салырынга «Тыва» совхоздан өске ажыл-агыйлар ам-даа кирбээн. Витаминниг сиген далганын белеткээр ажылды «Искра», «Сүт-Хөл», болгаш «Чыраа-Бажы» совхозтардан өскелери ам-даа эгелевээн.

Карл Маркс аттыг совхоз будук-бүрү белеткелинден өске мал чеминиң белеткелинге ам-даа кирбээн.

Мал чеми белеткээр талазы-биле республикада чарлаттынган шалыпчы ийи айны организастыг чорудары-биле бар турар курлавырларны ди[illegible], кижи бүрүзүн ол ажылче мобилизастаарын районнуң совхозтарының директорлары, партия, совет, көдээ ажыл-агый органнары ам-даа [illegible] организастап турар. Оон түңнелинде районнуң ажыл-агыйлары сиген белеткээриниң планын чүгле 2,8 хуу күүсеткен.

«Чыраа-Бажы» совхозтуң Чыргакы салбырында Кызыл-Чыраада мал чеми белеткеп турар кижилерниң ажылдаарынга, чурттаарынга таарымчалыг байдалды тургуспаан. Совхозтуң талазындан сигенчилерниң чемненилгезин ында организаставаан. Ажылдап барган кижилерниң хонар, турар чери чок. Оон уламындан олар ажылын эрте-ле кааапкаш, аалдарынче чана бээрлер. Бо бүгүнүң уламындан ында күш-ажылдың бүдүрүкчүлүү чавыс.

Бо чылгы кандаашкынның уламындан район девискээринде оът-сигенниң үнгени хоомай. Ынчангаш мал чеминиң белеткелинче амдыгаа-штан эгелеп бүгү күштү аки[illegible] болза, берген планны күүседирп берге. Үстүнде айыткан четпестерни [illegible] дарый демнеглерни алыры районнуң партия, совет, профэвилел болгаш комсомол организацияларындан негеттинип турар.

Н. ДАЖЫНМАЙ.

«Шынның» корреспондентизи.

ОРГАНИЗАСТЫГ КИРГЕН

Партия райкомунуң шиитпирлерин удуртулга болдурбушаан, партия комитеди, совхоз дирекциязы он бирги беш чылдың бирги чылының планныг онаалдаларын күүседиринче ажыл-агыйның коллективтерин мобилизастаан. Совхозтуң ажыл-ишчилери кедээ ажыл-агый продуктуларын күрүнеге дужаар чартык чыл планын күүсеткен. Чиимээ, сүттү 113 хуу, эътти 106,9 хуу, дүктү 105,3 хуу кылдыр бүдүрген.

Агаар-бойдустуң таарымча чок үези туразжок, партия организациязы, совхоз дирекциязы [illegible] ниитиниң малынга четчир санныг мал чеми белеткээриниң тодаргай хемчеглерин ап чоруткан. Бо чылын 5000 тонн сиген, 300 тонна витаминниг сиген далганы, 14470 тонна силос, 1600 тонна сенаж белеткээр ужурлуг. Мал чеминиң белеткелинче 675 кижи кирген. Малчыннарга, бригадаларга болгаш салбырларга мал чеми белеткээриниң нормаларын берген. Оларның ортузунга социалистиг чарышты кал арткан. Оон негелделерин таныштырган. Социалистиг чарыштың түңнелдерин чеди хонук[illegible]тап үндүрүп турар.

[illegible]-Шынаа сүт-бараан фермазының Хүрлүшпен Севек[illegible] удурткан коллективи сиген белеткелинче организастыг кирген. Олар 13 тонна [illegible] апкан. 15 кижи хол кадыры-биле сиген кезип турар. Суурнуң чурттакчылары, школачылар болгаш хойжулар ол ажылда база шалыпкын киржип турар. Партия комитеди, совхоз дирекциязы участок [illegible] чорудуп турар харысаалгалыг кижилерни быжыглаан.

Механизастаттынган [illegible] звено сиген кезер кол черлерге быжыглаттынган. Ында 21 трактор ажылдап турар. Ажыл-ишчилер хүнде 18 тонна сиген белеткээр ужурлуг. Бо чылын дүжүттүң четпес болганындан хүнде 15—16 тонна белеттеттинип турар. Олар коллуунда терезин халышкактыг. Чайлаг оларларында байдал кончуг багай. Чаъс чогундан одарларда сигеннер кадып калган. Эжимде хем суу шуут катkan. Моон уламындан малчыннарже сүт сөөртүр алды машинаны быжыглаан. Чайгы семиртилгени шынарлыг чорударыы малдың хүр-мендиг кыш ажарынга кончуг улуг салдарлыг. Ынчангаш совхозтуң малчыннары бо бүгүнү ханы өөренип көрүп, малдың ден[illegible] амдыгаазынга онза сагышты салып, мал чеминиң белеткелинче база организастыг кирген.

Б. СЕДЕЙ,

«Улуг-Хая» совхозтуң кол зоотехники.

ТИИЛЕКЧИЛЕР ИЛЕРЕТТИНГЕН

Найысылалдың үлетпүр бүдүрүлгелериниң [illegible] [illegible] бүдүр[illegible] [illegible] СЭКП [illegible] ВЛКСМ [illegible] бүдүрериниң [illegible]рлы—103,5 хуу күүсеттинген.

Ынчалза-даа чамдык күш-ажылчы коллективтер эгээр демир-бетон кылыглары, ажыглыг материалдарын, мебель аймаан, эжеп кидис иликтиг далганны, чалан сүт продукциязын, колбаса болгаш кондитер кылыгларын бүдүрериниң планныг даалгазын [illegible].

Үстүү-Енисейниң балык заводу, «Тыва нефте [illegible]», «Кызыл үлетпүр тудугу» № 91 тудуг эргеледдери, № 1 АТБ, «Тыва фото», «Телерадиобыттехника» каттыжыышкыннары. Сайт [illegible] [illegible] септелге-тудуг участоктары дески эвес ажылдааш, алган хүлээлгезин күүсетпейн [illegible].

СЭКП хоорькомунуң бюрозу, хоорай Совединиң күүскому, ВЛКСМ хоорькому ийиги кварталдың социалистиг чарыжының түңнелин чугаалашкаш [illegible] продукция бүдүрерин 113 [illegible] сайгарылгазын 113,9 хуу [illegible] бүдүрүкчүзүн 110 хуу күүсеткен Каа-Хем комур[illegible] разрезин, транспорт [illegible] пассажирлер апарыкчызын 114,2 хуу [illegible] Тываның [illegible] [illegible] 114,2 хуу боттандырган [illegible] [illegible]

Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң бешки чыыжынга соңгуулдалар талазы-биле Тожу районда № 112 соңгулда округунуң округ соңгулда комиссиязының дыңнадыы

Округтуң соңгулда комиссиязы 1981 чылдың июль 17-де «Тыва АССР-ниң Дээди Совединге соңгулдалар дугайында» Тыва АССР-ниң Хоойлузунуң 30 болгаш 37 чүүлдеринге [illegible] Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң бешки чыыжынга соңгулдалар талазы-биле Тожу районда № 112 [illegible] депутадының кандидадынга 1935 чылда төрүттүнген, СЭКП кежигүнү, Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазының оралакчызы, Тожу районнуң «Тоора-Хем» совхозунуң ажылчыннарының, специалистериниң болгаш албан-хаакчыларының коллективинден депшиттирген Дадар-оол Саңгыр-сонович Монгушту бүрүткээн.

Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң бешки чыыжынга соңгулдалар талазы-биле Тожу районда № 112 соңгулда округунуң округ соңгулда комиссиязы.

«РСФСР-НИҢ АНЫЯКТАРЫНЫҢ АЛДАРЛЫГ ДАГДЫНЫКЧЫЗЫ» ХҮНДҮЛҮГ АТТЫ ТУРГУЗАР ДУГАЙЫНДА РСФСР-НИҢ ДЭЭДИ СОВЕДИНИҢ ПРЕЗИДИУМУНУҢ ЧАРЛЫЫ

РСФСР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң доктаадыры болгаш:

1. «РСФСР-ниң аныяктарының алдарлыг дагдыныкчызы» хүндүлүг атты тургузар.

2. «РСФСР-ниң аныяктарының алдарлыг дагдыныкчызы» хүндүлүг аттың дугайында Дүрүмнү болгаш «РСФСР-ниң аныяктарының алдарлыг дагдыныкчызы» хүндүлүг аттың [illegible] бадылаары.

РСФСР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы М. ЯСНОВ.

РСФСР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң секретары Х. НЕШКОВ.

Москва, 1981 чылдың июль 16.

«РСФСР-НИҢ АНЫЯКТАРЫНЫҢ АЛДАРЛЫГ ДАГДЫНЫКЧЫЗЫ» ХҮНДҮЛҮГ АТТЫҢ ДУГАЙЫНДА ДҮРҮМ

1. «РСФСР-ниң аныяктарының алдарлыг дагдыныкчызы» хүндүлүг атты [illegible] бүдүрүлгеге, колхозка, албан черинге 10 чылдан эвээш эвес ажылдап келген база дагдыныкчы хөй-ниити ажылын 5 чылдан үр үеде күүседип ажылдап турар аныяктарның профессионал өөредилгезинге болгаш оларны коммунистиг ёзуга кижизидеринге улуг үлүг-хуузун киирген бедик мергежилдиг ажылчыннарга, колхозчуларга, [illegible] иниктиг ажылдакчыларга, көдээ ажыл-агыйның специалистеринге, албан-хаакчыларга тыпсыр.

2. «РСФСР-ниң аныяктарының алдарлыг дагдыныкчызы» атты ВЦСПС-тиң, ВЛКСМ ТК-ның, ССРЭ-ниң болгаш РСФСР-ниң министерстволарының, күрүне комитеттериниң болгаш ведомстволарының, автономнуг республикаларның Дээди Советтериниң Президиумнарының, улус депутаттарының край, область, Москва болгаш Ленинград хоорай Советтериниң киирген дилег бижиктерин [illegible] РСФСР-ниң Дээди Совединиң Президиуму тыпсыр.

Министерствоның, Күрүне комитединиң азы ведомствоның киирген бижиинге хамаарышкан профэвилелдиң Төп азы республика (РСФСР) комитединиң болгаш ВЛКСМ-ниң край, область, Москва хоорай комитединиң түңнеп бижиини кошкан турар; автономнуг республиканың Дээди Совединиң Президиумунуң, край, область, Москва болгаш Ленинград хоорай Советтериниң күүскомнарының киирген бижиктеринге — профэвилелдериниң хамаарышкан край, область, Москва хоорай чөвүлелиниң база ВЛКСМ-ниң край, область, Москва хоорай комитединиң түңнеп бижиини кошкан турар.

3. «РСФСР-ниң аныяктарының алдарлыг дагдыныкчызы» хүндүлүг атты тыпсыр дугайында дилегни ол хүндүлүг атты бээр деп турар кижиниң ажылдап турары күш-ажылчы коллективиниң администрациязы (колхозтарга — баштаар черн) бүдүрүлгениң, колхозтуң, албан чериниң азы организацияның партия, профэвилел болгаш комсомол организациялары-биле кады [illegible] органнарже азы организацияларже киирер.

Хүндүлүг атты тыпсыр дугайында дилегни ол [illegible] улус депутаттарының район, хоорай, округ Советтериниң азы оон күүскомнары киирип болур.

4. «РСФСР-ниң аныяктарының алдарлыг дагдыныкчызы» деп атты алган кижилерге РСФСР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң бижиин болгаш «РСФСР-ниң аныяктарының алдарлыг дагдыныкчызы» хөрек демдээн тыпсыр.

5. «РСФСР-ниң аныяктарының алдарлыг дагдыныкчызы» хөрек демдээн хөректиң он талазынга кедер.

6. «РСФСР-ниң аныяктарының алдарлыг дагдыныкчызы» [illegible] РСФСР-ниң Дээди Совединиң Президиуму боттандырып болур.

РСФСР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Секретары Х. НЕШКОВ

В. Г. ШЕРБАКОВТУ «ӨРТКЕ ЭРЕС-ДИДИМ ЧОРУУ ДЭЭШ» МЕДАЛЬ-БИЛЕ ШАҢНААР ДУГАЙЫНДА РСФСР-НИҢ ДЭЭДИ СОВЕДИНИҢ ПРЕЗИДИУМУНУҢ ЧАРЛЫЫ

Өрт айынынга таваржып кан кижини камгалап тура эрес болгаш дидим чорууш дээш Тыва АССР-ниң Иштики херектер министерствозунуң өртке удур камгалал отрядының оперативтиг дежурныйы Виктор Георгиевич Шербаковту ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң [illegible] «Өртке эрес-дидим чорууш дээш» медаль-биле шаңнаар.

РСФСР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы М. ЯСНОВ.

РСФСР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң секретары Х. НЕШКОВ.

Москва, 1981 чылдың июль 16.

Тувинская [illegible] библиотека им. А. С. Пушкина

Ажыктыг чүүлдү улам нептередир

РАПС — МАЛГА ХООЛУЛУГ ЧЕМ

Он бирги беш чылда республиканга сүт, эът, дүк болгаш чуурга бүдүрерин дыка улуг хемчээлге улгаттырарын планнап турар. Ынчангаш оңу беш чылдыңда турганындан сигенни 8,8, сенажты — 34 база витаминниг сиген далганын 46 хуу хөйнү бүдүрери көрдүнген.

Мал чемнерин бүдүрерин [illegible] ... байлак мал чеми культуразы [illegible] ... ап алыр.

Амгы үеде кыжын бир чем единицазынга 60—65 грамм протеин онаажып турар, а норма ёзугаар ол 100—110 грамм турар ужурлуг. Чем рационунуң чемиштиг бүдүмелдер-биле таарыштыр бадысылаттынмааны, бир-ле дугаарында протеинниң четпези, мал ажылының продукциязын чедир албазынга, мал чемин [illegible].

Сөөлгү чылдарда бисте мал [illegible] ... дериинге, рационнуң үнүш белоктуг культуралар-биле солуур болур. [illegible] — рапс.

Мал чемнери өске культураларны бодаарга рапстың мал чеминге таарымчалыы, хоолу-луу билдингир. Рапс — үс бээр база мал чеми үнелиг культура. Оон үрезиннеринде 42—50 хуу үс, 21 хуу белок бар. Бо дунда бар протеинниң хемчээли-биле алыр болза, ол үс бээр культуралардан бешки черин ээлеп турар. Рапстан кылган ногаан мал чеми витаминнер-биле байлак. Ук үнүш дыка чугуктуг, эки хайлыы чаа, клетчатказы эвээш болгаш база бедик-биле үнелеттинип турар. Ону рационга киирерге саар инектерниң продуктуу бедиир болгаш [illegible] үскүрү хөй болур.

Рапс — перспективтиг мал чеми. Ол ногаан массаның бедик дүжүдүн бээр, ону кескен доораан ыйнавэ, азы силос, сиген далганы, сенаж база борбаанчылап [illegible] кыжын ажыглаар. Ону дыка хөй кедээ ажыл-агый культураларын тараан соонда ол [illegible] тарып болур, ол тарза [illegible].

Ону кезип алган соонда катап база дүрген үнер. Ногаан мал чеми [illegible] ... Омск областың дыка хөй совхозтары күскү доңат [illegible] ... за безин ону ажаап ап турар. Чазын тараан рапс бир каш үрезинин бээр, оон дүжүдү бедик болур. Ол черге [illegible] тарып шөлдерин [illegible] турар.

Чамдык [illegible] ... 1980 чылда «Бүрен» совхозка сүггат чок черге тараан рапстың ногаан массазы гектарындан-на 240 центнер ажып болган. «[illegible]» база «Саян» совхозтар бир гектардан 14 центнер, а «Кү[illegible]» [illegible] центнер ажыг үрезинни алган.

Республиканың совхозтарында ол үнелиг мал чеми культуразы [illegible] ... бүгү аргалары бар. Бистиң байдалдарывыска рапсты [illegible] ... ажаап алган соонда тарып болур.

СЭКП обкомунуң III пленуму 1985 чылда рапс тарыыр шөлдерин он муң гектарга [illegible] ...

[illegible]

Г. ЛАРИОНОВ.
Тыва АССР-ниң көдээ ажыл-агый министриниң оралакчызы.

«РСФСР-НИҢ АНЫЯКТАРЫНЫҢ АЛДАРЛЫГ ДАГДЫНЫКЧЫЗЫ» ХӨРЕК ДЕМДЭЭНИҢ ТАЙЫЛБЫРЫ

«РСФСР-ниң аныяктарының алдарлыг дагдыныкчызы» хөрек демдээ томпактан кылган болгаш 26 мм диаметрлиг төгерик хевирлиг. [illegible] талазынче оон сивилби хажыыг.

Демдектиң [illegible] талазының үстүкү кезээнде беш-азыр сивилбээн, оон адаанда дөрт одуруг черде РСФСР-ниң аныяктарының хүндүлүг дагдыныкчызы деп сөстерни бижээн. Ол бижиктерниң адаанда Кызыл болгаш маскаа, лавр бүрүлери кылган Кызыл болгаш маскадан хүн херелдери өрү чаптылып чоруткан.

Ында бүгү-ле чурумалдар болгаш бижиктер чайырлаттынган.

Демдектиң иштики талазы дески.

Хөрек демдээ ында тускай үттүг дузазы-биле дөрбелчин колодкага бышкылаан, ону томпактан кылган, оон ийи талаларында ковулдар бар. Колодканың ортузун дургаар сыгыт чоруткан. Оон иштики талазында ийи өңнүг муар лентаны чыпшырган, а солагай талазында 5 мм дургуттуг ак-көк өңнүг, чамдык черинде дооразы 15 мм кызыл өңнүг (РСФСР-ниң Күрүне тугу ышкаш) кылдыр кылган ленталар бар.

Колодканың иштики талазында демдекти хепке чыпшыр каадырынга эптиг кылдыр кызар-ооктуг кылган.

РСФСР-ниң Дээди Советиниң Президиумунуң Секретары Х. НЕШКОВ.

Республиканың радио болгаш телевидениеге дамчыдылгазының төвүнүң специалистери бүгү-эвилел социалистиг чарыжынга идепкейлиг киржири-биле күш-ажылчы маргылдааны аразында чарыш алгаш, үзүг-ааландыр деригтелерниң дең-дески ажылдаарын чедип алыр дээш кызымаккай ажылдап турар.

Комсомолчу Евгений Родин биле аныяк коммунист Владимир Соскин онгу беш чылдың күш-ажылчы чедиишкиннерлиг дооскаш, электромонтерлар аразында чарыштың тиилекчилери болганнар. Мурнакчы электромонтерлар эш-өөрү-биле кады дамчыдылгазының ныры аппаратураларының туруушкуун чок ажылдаарын хандырып келген.

Бо чылдың баштайгы чартыының түңнелин үндүрерге, электромонтерлар Е. Родин, В. Соскин чарыштың мурнакчылары боон ылгараан, шаңнал-мактаалды алганнар.

ЧУРУКТА: электромонтерлар Евгений Родин (солагай талазында), Владимир Соскин олар.

В. КУДРЯВЦЕВТИҢ фотозу.

НЕГЕЛДЕЛИГ, ХҮНДҮТКЕЛДИГ

«Хемчик» аныныр-тывыш черн районунуң «[illegible]»га чугула черни ээлеп, ай, квартал, чыл бүрүде планныг онаалдаларын доктаамал күүседип, дең-дески ажылдап келген.

Коллективтиң дайынчы өзээ — партия эге организациязы бүдүрүлгениң ныры сорулгаларын [illegible] кол ролюн эки билир. [illegible] ... партийжи даалгаларны берген. Партийжи даалгаларны канчаар күүседип турарының [illegible] ... хуралдарга доктаамал [illegible]. Эге организацияның организакчы, идей-кижизидилге [illegible].

Чижээ, штаттыг аңчы коммунист Кара-оол Иргит бодунуң бригадазының кежигүннеринге партияның XXVI съездиниң шиитпирлерин идепкейлиг тайылбырлап, ону боттандырарынче бригада кежигүннерин мобилизастаар. Бригада бо чылдың бирги кварталы төнмейнде-ле «Хайыраканың» [illegible] совхозтуң Айлыг-Ойга кайызы-даа 500 хой кирер ийи [illegible] иштин чурттаар бажыңны тудуп кааш хүлээдип берген. Коллективте [illegible] ...

Коллективтиң ажылдарының бүгү талаларынга партийжи салдарны [illegible] ... идей-кижизидилгелиг ажылды идепкейжиткени аныныр-тывыш черниң мурнунда [illegible] ... Коллектив бо чылдың эрткен айларынга [illegible] планын ажыр күүсеткен. Олар 20, муң [illegible] ... Эрткен чылын [illegible] ... салдар планныг даалгазын ажыр күүсеткен. Бо чылын ол темпиин кошкатпайн, чыл планын [illegible] коллективтиң күжү [illegible] турар.

Бо бүгү ажылдарга партия эге организациязының секретары, хоочун коммунист Арагачы [illegible] ... тың киирип турар улуг биче эвес. Эге организацияның ол [illegible] ... чаалап алган.

К. МОНГУШ.

Чөөн-Хемчик район.

Хову-Аксынга пассажир автобус... [illegible] чолаачызы, Тыва АССР-ниң автотранспортунуң алдарлыг ажылдакчызы коммунист Анатолий Доланович Болатты «Тыва кобальт» комбинадында таныы вас кижи чок дизе хөөреп болбас. Ону кады ажылдап [illegible] ... келгеш, чангыс катап чурумда үреп көрбээн, авария-даа кылбаан.

Эрес-шудургу, кызымак ажылы дээш ол Күш-ажылчы Алдар орденниң III чергези-биле шаңнаткан.

ЧУРУКТА: коммунист А. Д. Болат [illegible].

А. ЗАЙЦЕВТИҢ фотозу.

Кооператорларда

ХАНДЫРЫЛГАНЫ ЭКИЖИТПИШААН...

Таңды районунуң кооператорлары СЭКП-ниң XXVI съездиниң шиитпирлерин ажылдыралга боттандырыпшаан, бүгү-эвилелдиң социалистиг чарыжынга киржип, он бирги беш чылдың баштайгы [illegible] бедик көргүзүглерни [illegible].

1981 чылдың бирги чылының баштайгы чартыында алган социалистиг хүлээлгелерин, планныг онаалдаларын кооператорлар багай эвес күүсеткен. Үрениктен садар бараан саарылгазының планныг онаалдазын ажыр күүсеткеш, чорттанын чылга планнаан ажыр 110 муң рубльдиң [illegible].

[illegible]

...ра туттунган. Чарыштың түңнелин ай, квартал санында комиссия үндүргеш, ол дугайын коллективниң бүдүрүлге хуралынга чугаалажыр.

[illegible] ... коммунистиг ёзу-биле көрүп турар [illegible] ... хөй чылдарда ажылдаан Нина [illegible] ...

...дуп турар.

Ажылынга сеткил-сагыжын [illegible] коллективте эвээш эвес. Бай-Хаак суурда ном магазинниң эргелекчизи С. Н. Федорованың болгаш ук магазинниң садыгжыларының [illegible]. Районнуң садыг шугумунуң ажылдакчылары чартык чылда алган хууда социалистиг хүлээлгелерин багай эвес күүсеткилээн. Чижээ, районнуң чолаачылары Н. С. Середкин, В. С. Ведмашкин, В. Н. Иломошнов, тудугжулар В. Н. Тюрин, К. Е. Разистев, К. Е. Хорошко, товар-ээлер Г. Е. Шамонина, Н. Г. Черных, М. Х. Сааны, бугалтер Н. Ф. Санникова болгаш оон-даа өске [illegible] ... Районнуң ниити, чемнер [illegible] ...

Кооператорларның мурнунда чугула сорулга — келир чонну [illegible] хандырылганың экижидери. Ылангыя [illegible] ... Ол ылангыя [illegible] ... ажылындан кол хамааржыр. Районнуң автомагазиннер [illegible] ... Чартык чылдың түңнели-биле районнуң автомагазин садыгжы-чолаачылары [illegible] Н. С. Шуров [illegible].

[illegible]

М. КОЛОМЫСОВА.
Таңды районунуң баштаар черниң даргазы.

Беш чылдың кижилери

БИЧЕ СЕТКИЛ КИЖИНИ КААСТААР

Кызыл хоораның төөн талазы, шаандан тура шериг хоорайы деп адаарывыс кезиинде хууда чагыглар хүлээп алыр «Восток» деп даараныылга чери бар. «Тувашвейбыт» каттыжыышкынының ол филиалының директору Елена Павловна Савченкодан Телгер [illegible] ... хевин биске чугаалап бээрин диледривиске, ол мынчаар харылаан:

— Ол даараныкчывыс Ирина бонгуг эки ажылдакчы, төлептиг кижи — деп, чу[illegible] ...

[illegible]

Матрена Васильевнаның чылыг холдарын, чаа пос-таавының аянныг чыдын ам-даа утпаан.

— Силер бир-ле хугаар [illegible] машина [illegible] ... сеткип чугаалап көрүңерем.

— 1952 чылда бичии аныяк урут турган, бодумнуң күзелим-биле даараныылга комбинадынга ажылдай кирген мен. Мени Таисья Яковлевна бодунуң бригадазынга [illegible] чок эки, чылыы-биле хүлээп алган. Оон эгелеп-ле бодум [illegible] ...

[illegible]

Л. ОЮН.

ЭВИЛЕЛДЕШКЕН РЕСПУБЛИКАЛАРДА

РСФСР: ниити профессия

[illegible]

УКРАИНА: амданы тергиин

[illegible]

КАЗАХСТАН: камгалакчы полимер

[illegible]

МОЛДАВИЯ: авалар таарзынган

[illegible]

(СЭТА-ның корреспондентилери дыңнаткан.)

«Шынга» харыы

Хемчег алган

Бо чылдың апрель 25-те үнген № 98 «Шын» солунга «Хаалалыг эргелекчи» деп эгелиг шугумчулелдиг чагаа парлаттынган. Ында «Кара-Хөл» совхозтуң төп складының эргелекчизи С. Каадыр-оолдуң ажылынга харыысалга чок чорууну дугайын шугумчулаан. Ук чагаага хамаарыштыр харыыны ол совхозта партком секретары Н. Адыгбай редакцияже чорутхан.

Солунга парлаттынган шугумчулелди партком хынап көрген болгаш оон түңнелин май 12-де болган коммунистерниң [illegible] … 6 тонна арбайны мал чеминге … М. Күжүгетте төп дээрге болуктуң биче разрядтыг тону-биле специалист С. Хертектен ориал алган тону болган.

[illegible] … Ынчангаш С. Д. Каадыр-оол коммунист [illegible]

РЕДАКЦИЯДАН: Чамдык кижилерниң кылып турар ажылдарынга харыысалга чогунуң, ажы-чаңында тептеп чок чоруктарының дугайын шугумчулаан чагаалар корреспонденциялар, шиилгелер, фельетоннар солунга үде-дараа парлаттынгылаарын номчукчулар-даа, удуртукчу ажылдакчылар-даа эки билир. Ынчалзажок оларга хамаарыштыр алдынган хемчеглер, оларның эттинип-чазалганының дугайында харыыларны редакция эвээш ап турар. Үстүнде харыы ышкаш шугумчулеттиген кижилерге хамаарыштыр алдынган хемчеглерни алгаш, оон түңнелин редакцияже дыңнадып турарын хамаарышкан партия, совет, профэвилел болгаш өске-даа хөй-ниити организацияларындан редакция диләп турар. Шугумчулелдиг чаңгыс-даа материал азы чагаа кичээнгейден дашкаар арттпас ужурлуг.

Бөмбүрзектиң судалы

СЭТА-ның корреспондентилери дыңнадып тур

СОВЕТ ИНИЦИАТИВАЛАРНЫ ДЕТКЭЭНИ

ДЕЛИ. (СЭТА-ның корреспондентизи А. Николаев дамчыткан). ССРЭ-ниң Дээди Совединиң «Делегейниң парламентилеринге болгаш улустарынга» Кыйгырыын, делегейниң чаа-дайынын империализмниң болгаш реакцияның шыдавайын… [illegible] … Индияның парламентизиниң депутады, чуртунуң Индий национал конгресс (И) чагырыкчы партиязының чиигиче секретары [illegible] … ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы Л. И. Брежневтиң салып тыптырган кыйгы… [illegible]

[illegible]

«ТАНК ӨРТЭЭН ТӨЛЭЭР-ДИР»

Нью-Йорк, июль 15. (СЭТА). «Нью-Йорк таймс» солун Рассел Бейкерниң фельетонун парлаан. Ында амгы администрацияның америк чоннуң сагыштарынга куштедирипче угланган политиказын шоодуп турар:

[illegible]

Фельетон

[illegible]

ӨӨРҮЛДЭЭЛЕР КҮШТЕЛГЕН

ВАШИНГТОН. (СЭТА-ның корреспондентизи Н. Пахомов дамчыткан). [illegible]

[illegible]

УЛУГ ӨӨРҮП ЧЕТТИРИИШКИН

ЛУСАКА. (СЭТА-ның корр.). [illegible]

В. ПОНКОВ.

Дайын айыылының кыжаны

САН-ФРАНЦИСКО. (СЭТА). Р. Рейганның чазааның [illegible]

АНГЛИЯ: массалыг хөлзээшкин

ЛОНДОН. (СЭТА). [illegible]

Латин Американың чурттары-биле эп-ээчеш харылзааның Фин комитедини болгаш «Финляндияның тайбың талалакчылары» деп организацияның сальвадор комитединиң инициативазы-биле... Хельсинкиде болган. Шаанчыг тывызыксар болгаш митингилер Финляндияның дыка хөй хоорайларында база эртип турар.

Чурукта: Хельсинкиге кылган тевн. Плакатта: «Сальвадорга эвилелде фондузунга кирер деп акша-хөреңгилерни № 29018—2 санга берип дузалаар» деп бижээн.

СЭТА-ның фотозу.

Сальвадорнуң тайныг [illegible] … Вашингтонда [illegible]

(Сальвадордан).

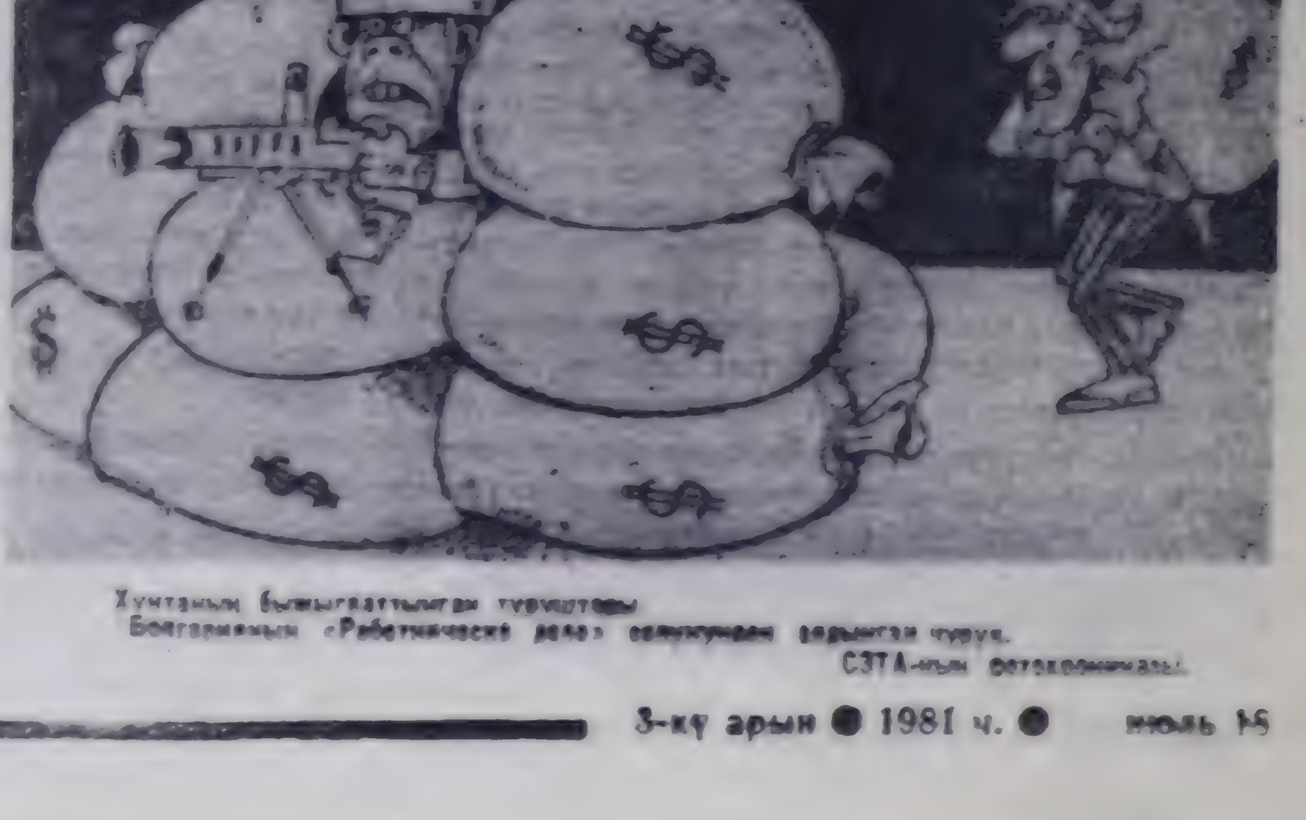

Хунтаның быжыглаттынган турумтазы
Болгарияның «Работническо дело» солунундан парлынган чурук.

СЭТА-ның фотохроникагы.

Чайгы дүне одаг кыпсып

Анмяк чаш хенче шаавыс
Ажыт кирип чоруй барган.
Часеыг, норук көружүнүң
Сагыжымда чуруп чор нен.

Олбук ышкаш ногаан аргаа
Өгүргулаан аннар дыңнап.
Дүжүп баткан сылдыстарны
Дүшкү өттүр сапаар ийин
сен.

Сырый тооруун ноштер
чайгап.
Сыгырга куш эдип турда,
Чалбыраашкыг одаг кыпсып
Чайгы дүне оргулаан бис.

Зоя НАМЗЫРАЙ.

Улуг Моол байлак чурту
Урап чараш уткуп туру,
Өрүк туткан аъттыг кижи
Ушкан куш дег халдып кел
чор.

Аъттыг кижи чедип-чедип,
Аялгы-даа ырлап кел чор.
«Бай-ла Моолдун» аялгазы
Байырлыныг дыңналып тур.

Акы-дуңма Моол чурту,
Ажыл-ишчи араттары,
Арбын хөвей сүрүг малы
Аян ырдап көстүп кээп тур

Чечек ногун сегелнеедир
Чедип келзе — моол кыс
болду.
—Сээн адың кымыл?—
дидим.
—Цэдэмаа —дээш
хүлүмзүрдү.

Экии,

здравствуй, сайн байну!

Салчак биле Иван ийи
Садымынга ырлажыпты.
«Москваның кежээлерин»
База чаагай бадырдылар

Атты, чоду айтыржып-даа,
Аяк-шайны сөңнежип-даа.
Акы-дуңма найыралга
Аян тудуп ырлашкан-даа.

Өрүк чолта ужуражып.
Ооп!—дижип ырлашкан
бис.

Орус, тыва, моол ырлар
Оңгаар-дескээр ужуп-ла
тур.

Акы-дуңма ийи чурттар
Акы-төлү холун туткуп,
Совет-моол найыралдың
Чогум чараш арны болду.

Эрте шагдан өңнүк тала
Эргим байлак моол кызы
Цэцэгмааның чечен ыры
Чежеге-даа уттундурбас.

Энче мөңге найыралга
Эдержир бис, ырлажыр бис.
Эргим өңнүк, моол кызы,
— Экии, здравствуй,
сайн байну!

Л. ЧАДАМБА.

АКШ-ТЫҢ КОМАНДАЗЫ АШТЫРГАН

● Спорт тайылбыры ●

Совет чиик атлеттер он чеди ужуражылга эртеригенинин соонда он үшкү ужуражылгазында АКШ-тың шилиндек командазын удуп алган. Бо чылдагы маргылдаа дээрге, үш чыл уеуктелинишкиниң соонда болганы ол. Аалчыларның командазында шыырак ойнакчылар бар болган, олар маргылдаа эгелээринин оранчок мурнунда, неделя бурунгаар чедип келгеннер...

Ужуражылганың баштайгы үелеринде американнар мурнай берген. оларның спортсменнери бир чүс метр черге тиилелгени чедип алган, 400 метр черге чарышка К. Уайли шылгараан. Ынчалза-даа хенертен үш хевирге олар аштырышкынга таварышканнар. Минск чурттуг Г. Валюкевич (ол [illegible] ужурунда [illegible] маргылдаага киришкен) 17 метр 18 см. хемчээлди ажыр шурай берген. Чоокта чаа-ла тергиин дигеш көргүзүглүг У. Бэнкс (17.56) бо удаада чүгле 17.10 метрни ашкан.

Уаун ынчаш дузазы-биле ажа халыыр [illegible] американнар шаандан тура тергиидеп келгеннер. А бо удаада бирги черни К. Волков алган. Оон көргүзүү — 5 метр 70 сантиметр. Баштайгы хүнде сан 97:93 болуп, совет команда мурнаан. Бистиң спортчуларывыс ниитизи-биле 18 хевирниң 9-унга тиилекчи чедип алган.

ССРЭ-ниң шилиндек командазы маргылдаа [illegible] база [illegible] болган. Ол 18 хевирниң 12-зинге утпап.

[illegible]

[illegible] тиилекчи болган, ам 2 метр 30 см. көргүзүглүг болган чаңгыс кижи ол.

Маргылдааның [illegible] ССРЭ-ниң шилиндек командазы 204:178 санныг болуп, тиилелгени чедип алган. Келген аалчылар уттурза-даа, оларны чылыг-биле уткуп, хүлээп алганы дээш база [illegible] байдалдарын [illegible] Москва Олимпиадазынга [illegible] ге хомудап турарын база катап илереткеннер.

Фехтование талазы-биле [illegible] чемпионады Франция-да доозулган. Спорттуң [illegible] бо оюнга бистиң [illegible] база катап [illegible]. Командазын [illegible] база-ла совет фехтовальщиктерге [illegible] составынга улуг [illegible] лер болган-даа болза бүгү-ле хевирлер талазы-биле [illegible] командаларны [illegible] Чемпионатка [illegible] чурттуг В. Смирнов (рапира), рапиристерниң эр болгаш [illegible] командалары [illegible] болгаш бадыткап болгаш.

Совет спорттуң [illegible] [illegible] Латвияда болуп турар [illegible] Бүгү-[illegible] спартакиадазы [illegible] болур [illegible] 22 хевиринге [illegible] маргылдааны [illegible] органчыстаан. аңаа 27 [illegible] [illegible] Мурнунда [illegible]

[illegible] 284 школачы спорт мастери. баскетболистерниң арасында [illegible] 2 метр [illegible]

А. НИКОЛАЕВ.
(СЭТА).

БУХАРЕСТИГЕ ЧЫГЛЫР

Студентилерниң чайгы XI Бүгү-делегей универсиадазы даарта Бухарестиге байырлыг байдалга ажыттынар. Аңаа белеткел дугайында «Комсомольская правда» солуннуң корреспондентизи Универсиада спортунуң делегей федерациязының бирги ораланчы президентизи, «Буревестник» эки тура спорт ниитилелиниң Төп чөвүлелиниң даргазы С. Ф. Иванов-биле беседа кылган.

— Сергей Федорович, сөөлгү чылдарда универсиадалар үргүлчү болуп келди: 1977 чылда—Софияга, 1979 чыл—Мехикога, а бо чылын Бухарестиге болуру ол-дур. Оон дугайында чүнү чугаалаар силер?

— Ийе, Бүгү-делегейниң студент оюннары ам дыка [illegible] апарган. Бистиң Москвага болган Универсиада-73-ту канчап эки сеткил-биле сактып чугаалавас боор. Ийи чыл-ла тергиин эки органчыстаан. ынчангаш студентилерниң делегей маргылдааларынга сонуургалдың черту ажып бар чорааның ол соксатпан деп чугаалап болур. Оон эки херечизи — Оюннарга каан турарларның санының улам-на өзүп турары. Чижээ, Румынияның найысылалынга 92 чурттан беш муң спортчулар стартче үнер.

— Мурнунда ышкаш ам база спорттуң ол хевирлеринге маргылдажырлар боор аа? Кандыг хевирлер ийик?

— Чиик атлетика, сугга эштири, сугже шураары, суг поло, гимнастика, фехтование, теннис, баскетбол, волейбол—бо чес хевир программада доктаамал кирип турар. Он дугаарын ФИСУ-нуң хуруммези [illegible] органчыстакчылар боттары шилип ап болур. Софияга — хүреш. Мехикога— футбол шилип алдынган, а Бухарестиге ону хевир база катап хостуг болгаш классиктиг хүреш болур.

— Бистиң кол-ла шыырак ужуражыкчыларывыс кым болур хире ирги?

— Мурнунзазы ышкаш [illegible] чурттарның спортчулары шыырак, оларда студентичи спорт дыка хөгжээн. студентилер боттарының спортчу аргаларын улам сайзырангайжылар бүгү эргежок чугула байдалдыг. АКШ-тан, Япониядан, ГФР-ден эки белеткенген командалар келген.

— Совет Эвилелиниң командазының дугайында каш состен чугаалап көрүңерем.

— Мыңа 300 кижи кирип турар, ол эң-не хөй составтыг командаларның бирээзи. Чыынды командага кирер деп турганнарның [illegible] хөй турган. ГТО комплекизиниң болгаш массалыг спортчу разрядтарның нормаларын чыл бүрүде күүседип турар беш чүс муң студентилерниң эң-не эки[illegible] мында кирген. Олар 14 [illegible] 58 хоорайлардан болгаш 79 [illegible] белгилээн. Эң баштай [illegible] турарлар-биле кады Москва Олимпиадазынын 29 чемпионнары, шаңнал алганнар болгаш [illegible] чонаа маргылдажыр.

ШАҢНАЛ АЛГАН ШАГЫНДАН БЭЭР

ЧЕЧЕН ЧУГАА

Чайгы хүнүң бадыр суксады ажылдааш, шала моганы турузсай берген чүгле ажыл кижизи-ле кежээки сериинниң сергедип көөр таалалчылын, ол серииндө сарыг шайны аартап орда, оон амдаалывың бир анзы онзагай чаагайын шыңап-ла үнелеп билир чүве боор он. Кандыг-чүү-даа бол, бистиң бригадиривис Көргү акый ол дээрге чүгле [illegible] хандырар эвес, а харын ажыл кижизинге артык күш немээр чүве деп, ылап-ла бадыткаан олурар кижи.

Ынчангаш харын ооң аайы-биле бистер сүттүг сарыг шайдан [illegible] хүндүлевес кылдыр чаңчыгып-даа калган бис. Шынап-ла харын чылбай сүт мактап, шагзырап хүндээрниң оруунга шылдажып эртээш, шала кежээликтей чаңгыс зай шайлааш олуруптарынга, сактырга билдинмес бир-ле күш чамырыңче шуругуп киргеш, [illegible] дер-биле кады моган шылаашкынны арыды шаап, мага-боттуң [illegible] сергек хөөн кирип турганын бөдүүр чаңгыс эвес удаа бүзүреп көрген бис.

А бөгүн дээрге шак ол сарыг шайывыс бистерге кажангызындан артык онзагай амданын улам сагындырып, одаавыс долгандыр олуттапкаш, өөрүшкү-маңнайывыс тендей берген хөөрежип олур бис. Бербес-даа, бербес-даа аргавыс чок. Чүге дээрге бөгүн районнуң шилчиң чоруур Кызыл тугун чаалап алдывыс. оон-биле кады артында эмеглизинин [illegible] сакыл аарын күзеп чорааны вые радиоприемник-биле база шаңнаткан бис.

Оон-на хамык чүве ужукталып, ам харын радио, солун ажылдакчылары бистерни мактап, бүгү республикага дыңнадып чарлаар, чырыдар бис дижип, фото-чурукка тырттырган, магнитофонга үнүвүс биживиткен, күш-ажылчы чедиишкиннеривис, көргүзүглеривис дугайын айтырган — кеннер дуруун бистиң-биле хөөрежип келип олурганнар.

Ол кол кезиинде бистиң бригадирывыс, сураглыг механизатор Көргү Моңгушка сеткилгип. оон салдынар хире эвес. алыс хөөрештиг кижи боорга, кайын эндээр айтырганының кырындан айтырып. казалып-ла олурарлар эвеспе.

Бир чай кадында, карак шиидиг, шоваалаң эр ора:

— Чугаалап көрем, акым. сен ам ат-сураглыг кижи болгай сен. Сээң амыдыралыңга ажыл-иш-биле хамаарышкан эң-не уттундурбас онза тавалырга турган бе? Турган болза, ооң канчаар болганын чугаалап көрем?— Бистиң Көргү сөске тулар эвес, хөрээн хозалы чөдүргүлээш, шала каттыра аарак харыылай-дыр:

— Хоо-о, турбас боор бе, даргам, турган-турган! Артында-ла баштайгы четтирген шаңнал-биле холбашкан чүве болбазыкпе. Ону кайын уттур ийик мен, кет-нет — деп кааргa, «Ол-ла болгай, акызы! Ол дугайын хөөрей каавыдам?»— деп, демги эр улам хөөктүреберге, бистер-даа солун чугаа эгеледи эвеспе— дижип. Көргүнүң чаңынче бөдүү чылып ап олурар эвес бис бе.

— Ийет, шаңнал дидим але. Ол үениң шаңнал-мактал-ның амгы үе-биле деңнеп сактып орарга. бир-бир солун-даа, бир-бир хаттырынчыг-даа чүве-дир ийин. Ындыг болбас арга-даа чок. чаа-ла артель, колхоз дижип. хоочун-хөреңгивис. дем-бирээвис кадып, коллективтиг ажыл-иш деп чүвениң хымы тып кел чыткан ыйвыс ол. Чогум харын ынчаннаш-ла чүве боор он. улуг биле-даа дивес, кижилерниң алыс ажыл-иш. эртем-билиг дээнзе чүткүлдүг. сеткил-хөөнүнүң сергээ, хей-аъдының содуртуу, черле идепкей шалыпкыны амгы бо үеден канчап-даа дудавас-ла турган боор. Бистиң бригадавыс база шак-ла ындыг. ажылдап-даа туруувуста алыс тудуугур. ойнап-хөглеп-даа туруувуста омак-сергээвис хемчок. Районга чаа кандыг чүве, а колхозтуң үш бригадазының мурнунда бис.

Бир-ле хүн даарта бистиң бригадавыска кызыл туг тыпсыр. оон-биле кады шалыпчыларны база өртек-үнелиг чүүлдер-биле шаңнаар дээн-дир деп. сураглап келген суртаачы өөрүшкүлүг чар тараттырар эвеспе. Ону дыңнааш, бистер-даа кап дакпыр күш кире берген чүве дег, шалыпчывыс дам барган. дем-бирээвис-даа деңнээй берген хөделип чоруп тур эвес бис бе! Аъттыг машиназы-биле, анаа хол-биле-даа сиген кескеннер оон-баштаан солуу каап, чүгле мурнун бышаажырлар. Хопзон бөлүкчүлери аъттыг грабльдарының соон ыңырты сүрүп чоруп турарлар, а бистер, хөпээн сөөртүкчүлери элээди оолдар, сараатчыларны чай алыпдырбайн, шаавыс-биле база шырбайып-ла турар бис.

Даартазында шала кежээликтей даргаларывыс оруктан чоруп олурар деп медээ дыңналып келди. Бичии оолдар чүү боор, шагда-ла талдыг бажында бис. Бараадап турарывыска улуг орукту өрү алзы куу доозун көстүп келген дег болганда, кырында кызыл чүве хөлбеңнеткен кезек аъттыг кижи көстүп келди. Ол-даа бистиң бригадавыстың шаңнаткан тугу болгай аа деп эндевээн бис. Шынап-ла шошкудуп олурган улус ол-бо чоокшулап кээрге, көөрүвүске, бистиң бригадиривис Кежеге биезиги туктуг чаңгыс холдап хөлбеңнеди кодуруп алган, хамыктың мурнунда бо чоргаар шиңчи кире берген чоруп орар дивеспе. Ону дүгү хыйгырты бергенин анаа эвес турганын билдингир. Бис-даа чүү боор. өөрүшкү-маңнайывыс хайынгып, бүдүн бригадавыс-биле келгеннерни барык уткуп ап тур бис.

Удаваанда хурал-даа эгеледи. Кожуундан келген төлээлерден эгелээш, колхоз, суму даргаларынга чедир элээн-не улус биске байыр чедирип, чедиишкиннерин күзеп, хей-аъдывысты кодуруп, ыйгымлар-даа салтыладылар.

Ынчап чоруй, колхоз даргазы тура:

— Кызыл тукту чаалап алырынга онза шылгараан шалыпчы мурнакчыларны шаңнаар бис, эштер! Мурнакчыларның шаңнал халазын кыйгырывыдам, дарга — деп чаарга учётчик Делег-оол шагжалыг черге кырынче үне [illegible], чоон, өткүт үнү-биле чарлай-ла бадырды.

— Аът машиназы-биле хүн нормазын 120 хуу кезип күүседип турар Моңгуш Байыроол! Шаңналы — үш метр даалымба, ийи хемут хулаа. ийи кээшпе

— Эң шыырак сараат сегелчизи [illegible] Кестээ Моңгуш! Шаңналы — чартык шай, бир дүмзе таакпы

— Хүн нормазын 30—35 соодук чедир кезип турар Амак Лошмаа! Шаңналы — чайгы [illegible] кеттинер бичии баш дыргаа.

— Дүнеки аът кадарчызы Сарыглар Сонам! Шаңналы— чеди кулаш хендир, кежим шай, дөрт кээшпе.

Ол үеде бригадиривис Кежеге акый кызыл тугун чеебеңнедир кодуруп алган, чыылган чонну ортузунда бенигээш черде, өскелерден бедик чаагай апарган, ийи бүттарын хере тепкен, чоргаарал кире берген хөй улус-биле кады уралап каап тур. Колхоз, сумунун [illegible] [illegible] бирээзи [illegible] болганда. бригадир бистерден артык амырап-өөрүп, шаңналдан кижи бүрүзүнүң холун [illegible] [illegible] [illegible] ап тур.

Ынчалдыр-ла улуг улустуң соон дарый элээди оолдар. уругларны шаңнап эгеледи. Бичии кижи улуг улус мурнунче дывырлыыр эвес, байдал [illegible] [illegible] болганда. олар [illegible] [illegible]-ла болгай. Ынчангаш бистер оларның чанынга орааш турбас дээш, биезиги-ле чоду[illegible] [illegible] [illegible] «холдеңнигкен», ол-ла бүгү болуп турар [illegible] онзагай сонуургалчының [illegible] [illegible] чернен мага [illegible]-ла [illegible] гаараан олур бис он. Ынчангаш бистиң дарга-башкыларывыс база-ла тывынгыр турган болбайн аан. Бараан-сараан чегей, ам [illegible] колхозтуң экономиказы хөгжүвээн шагда кижи бүрүзүнге эң-не херектиг чүүлдү таарыштыр [illegible] [illegible]-ла белен эвес турган болдур эвеспе.

Байырлыг [illegible] ол хүнде бистерниң, бичии кежээчилерни. база-ла ылавылааннар. Тал кырындан харап орарывга. оолдар-даа, уруглар-даа борбак-борбак [illegible]нистерден эгелээш, кыдырааш, карандашка чедир шаңналды турлар. Оон-на харын учётчик Делег-оол мээң адымны кыйгырды эвеспе. [illegible] [illegible] шала [illegible] берип-тир мээ

— Хүн нормазын үргүлчү ажыр күүседип турар, шалыпчы хөпээн сөөртүкчүзү Көргү! Оон шаңналы — аът машиназы-биле сиген кезер чемир эгени чаалап алганы болур!— деп. ам харын Кежеге бригадир бодун медээжок мыгкырыбиле чарлап бадырды. Өөрээнимден [illegible] [illegible] мен

Ол дээрге эрткен чылдан бээр [illegible] [illegible] болгай. Ол күзел-бодалдарым ам харын бүткени ол ышкежыл деп, бодумга бүзүревейн турумда: «Кайда сен, оол, Көргү? Бээр, оол, бээр, оол!»—деп, бригадирим кый дээрге, олурган черимден хүже халааш, кызыл тукту адаанга [illegible] [illegible] турдум. Ол үеде улуг улустуң хурал-суглаага чүве чугаалаанда хувискаалчы соруктуу хөлчок боор чүве. Ынчангаш харын Кежеге бригадирниң ынчангы чугаазы ам-даа сагыжымда хевээр артып калган.

Кажан аңаа сес бериптерге. бригадиривистиң биске чугаазы бо: «Районнуң шилчиң чо[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] кызыл тугу быжыг холувуста кирди, эштер! Ону салыр деп мындыг ужур биске турбас! Төрээн колхозувус хөгжүлдезе [illegible], [illegible] [illegible] дээш ам-даа кужувусту, дыжывысты харамнанмайн ажылдаалы! Ийет, бистиң хөгжүлдевис ам-даа мурнувуста. Улуг Совет [illegible] [illegible]-ла беш чыл болдувус. Ам безин тараа, сиген кезер машиналарны хөйнү ап тур бис, ол дээрге Совет курунуң [illegible]. [illegible] бистиң соруглавыс болган болза, ол бүгү хайыралдыг эң хумагалыг эдилээри, эдизинге хээр аъттың дузазын көөрү-дүр. Ам моон соңгаар оон-даа артык күчүкүштүг машиналар биске турар. Шак ол хүлээлгезин эдилел-дерилгелерин Көргү суглар ышкаш мындыг бичии оолдар [illegible] [illegible] [illegible] башкарып мунар эвес, а харын бүдүрүп кылып турар кылдыр өөренип алырлар эвеспе! Көргей-даа бис, ол мындыг болбас [illegible]-даа [illegible]» Ол-ла болгай! Ураадан Калбак-Шыктың [illegible] [illegible] [illegible] ышкаш болган. Кежеге акый кезе-ле сеглээн, ол хүнден, от шаңнал алган шагымдан бээр механизатор оруун эгелээн ийин»— деп, хоочун механизатор Көргү акый чугаазын доосту ийин он.

Ч. ЧАП.

Мындыг база болгулаар

«ЧЕТТИРДИМ» ДИВЭЭН

Баттан чораан улус сөөртген машина тайгалан ээп чаныып чоруп олурган. Бистиң кичээнгейливисти оруктуң хажынында турган алыг хаара тудуп берди. Машинаның [illegible] аажы-чаңын көргеш, ол хакпага кактынган боор деп бодалывыс. Чоокшулап чеде бергеш, аажок улуг билдиниң баштында [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] дывыс.

Хеп-хенертен болган айыылдыг таварылганың [illegible] алырлып алыр хээш ол дыка [illegible] үр чения дүргүзүнда орладажып келгени илдең, арыскан кеш-биле сөөгү арткан деп чугаалап болур, кежиниң хүгү сирбейти туруп келген, бистиң [illegible] [illegible] [illegible] вас болду.

Чиндаазын [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] улуг биденнү кедерниче алызапкан чүве ийикпе, ынчалза-даа [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] гай. Ынчангаш бис бүгү күжүвүсту үндүрүп турган, оон бажындан улуг биденнү [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] чанчааар көргүзерин манап тур бис. Хилиннектиң [illegible] асланга үр үеде чоруп келгенинге шугулдааш, тынып алган кижилерже халдай бербе канчаарыл?

Ол соңгу буттарының кырынга туруп келгеш, өөрүшкү болгаш кайгаашкын долган улуг тегерик карактарыбиле долганып турган улусту бир секунда иштинге олурту кайгай каапкаш, [illegible] [illegible], арыгже [illegible] [illegible]. Машина [illegible] турган улустуң [illegible] [illegible] гаш хөглүг каттыы арыгга [illegible] [illegible]. «Четтирдим» деп чугаалаарын безин [illegible] —деп, майтаваанының [illegible] бир кижи [illegible] [illegible].

Хеп-хенертен болган ол таварылгада кымның чүнү кылып турганын сактып чугаалаалдаа [illegible] [illegible] [illegible] туралды. Чүгле көргүкчүнүң кабиназын ыя бастырып алган чолаачы химинениң хоразаан-даа турар.

«Красноярский рабочий» солундан.

БАЗА БИР КЕЖИГҮН

Төөгү артемнериниң кандидады Екатерина Танованың чогаалдарын бистиң номчукчуларывыс эки билир. Республиканың хөгжүм-шии театрының директору Екатерина Дүктүг-ооловнаның амыдыралынга чоокта чаа онзагай өөрүшкүлүг болуушкун болган. ССРЭ-ниң чогаалчыларының VII съездизиниң бүдүүзүнде ону Чогаалчылар эвилелиниң кежигүнүнге хүлээп алган. Чогаалчыга чедиишкиннерни күзеп, байыр чедирип тур бис.

БИСТИҢ КОРР

Субботада дурап [illegible].
Суур [illegible] ойнап [illegible]
Селгүүстээр [illegible], агаарлаар
[illegible]

[illegible]
[illegible]

Куштар [illegible] [illegible]
[illegible]
«Куруг [illegible] [illegible]»
[illegible]
[illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible]

телевидение

ИЮЛЬ 18-ТЕ

БИРГИ ПРОГРАММА

МОСКВАДАН

8.00 — «Үе». Информастыг программа. 8.40 — «Силерге, ада-иелер». 9.10 — «Эки баранналарны [illegible]». 9.40—«Мөңгү силер [illegible] силер». 10.25 — «Спортлотонуң» 29-ку тиражы. 10.35 — «Хүннүм [illegible]». 11.15 — Документалдыг телефильм. «Никарагуа [illegible] болгаш [illegible]». Автору — политиктиг тайылбырлакчы Л. А. Новиков. Эки [illegible] Г. Боровик чугаалаар. 13.00—Бо-[illegible] [illegible] 13.15 — «Бичии-даа бол, алдеңниг». 13.45 — «Даарта — Металлургтуң хүнү». ССРЭ-ниң кара металлургия министри И. П. Казанец [illegible] чугаазы. 14.20 — «[illegible]» Удуртта [illegible] IV делегей фестивалының телепрограммазы: «Корнуэльде байырлал» (Франция). 15.00 —«ТТ-ниң экранынга бир дугаар». «Русалочка». Г.-Х. Андерсенниң тоолдарын ёзугаар. 16.20 —«[illegible]» Ю. А. Летуновтуң беседазы. 16.50 — «Олимпиада, сен кайгамчык-тыр сен!». Документалдыг телефильм. 18.00 — Делегей байдалынга хамаарышкан беседалар. СЭКП ТК-ның Делегей информация килдизиниң эргелекчизи Л. М. Замятин чүве чугаалаар. 18.45 — 19.00 — Чаа-[illegible] 19.00 — Футболга ССРЭ чемпионады. «Динамо» (Москва) — «Кубань». «Динамо» Төп стадиондан дамчыдылга. 21.00 — Үе. Информастыг программа. 21.35 — ССРЭ-ниң улустуң артизи, Күрүне шаңналының лауреады А. Петровтуң автор [illegible]. Ленинградтан дамчыдылга. 22.10 22.40 — «Рембрандт. Офорттар». Эртем-тайылбырлыг фильм. Төнгенде — Медээлер.

ИКИГИ ПРОГРАММА

МОСКВАДАН

11.20 — Мультфильмнер программазы: «Шаңналды кым алыр?», «Бистиң өңнүүвүс Пишичинкай», «Жираф болгаш [illegible]». 14.50 — У. Гаспаров — «Аэлимханаң дериглери». ССР [illegible] Кургунуң академиктиг Бичии театрының фильм-шии [illegible] 17.30 — «Мультфильм [illegible]». 18.00 — «Алдын дурны». Документалдыг телефильм. 19.00— Ырлы-81». Ленинградтан дамчыдылга. 20.00 —«Тамчыктар удувар, чаштар!» 20.15—«Напоминающие». Эртем-тайылбырлыг программа. 21.00 — «Үе». Информастыг программа. 21.35 — 22.00—«Парм шивээзи». Уран-чечен фильм. 1-ги серия. (Италия—Франция).

Агаар

Кызылдың агаар станциязының медээзи ёзугаар алырга, бөгүн республикага шокар булуттаар. чагбас. Мурнуу-барыын [illegible] утланышкын [illegible] [illegible] салгын [illegible] ла 7—9 метр чедер. Агаарның температуразы 28—30 градус чылыг болур.

Кызылга агаар булуттаар чагбас. Ызы-бүрү утланышкын [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] температуразы 26—28 градус чылыыр

Редактор В. С. ШАРАВИИ.

Кино

ИЮЛЬ 18-ТЕ

«НАЙЫРАЛ»: «Баш-биле усуглежиишкин». 11.20, 13.10, 15.00, 16.50, 18.40 (улгатка). 22.20 «Кара хамның белээ» 9.30 шактарда.

«ПИОНЕР»: «Васек Трубачев болгаш оон эштери» 9.30 14.30 Киночыынды № 93 11.30 «Федора» 16.30, 18.30 20.30 шактарда.

«ВОСТОК»: «Мария Медичиниң хааржаа» 15.00, 16.50, 18.40, 20.30 (улгатка) шактарда.

«ЧАЙГЫ»: «Чараш кыс болгаш коргунчуг амытан». 14.00 16.00, «Чааже часкаашкын» 18.00, 20.00 шактарда.

Редакцияның адреси

Кызыл Щетинкин-Кравченко кудумчузу, бажың № 3. ТЕЛЕФОННАРЫ: Редакторнуң 2-24-63, редакторнуң оралакчыларының 2-36-24, 2-31-78 харыысалгалыг секретарының 2-23-35, секретариаттың 2-23-35, партийжи амыдырал болгаш совет [illegible] килдизиниң 2-22-13, [illegible] килдизиниң 2-31-75, культура килдизиниң 2-23-54, хөдөө ажыл-агый килдизиниң 2-21-47, үлегер килдизиниң 2-31-75, чагаа килдизиниң 2-41-27 информация килдизиниң 2-20-60, корректорларның 2-27-41, бухгалтерияның 2-12-45, солун келбейн баргаңда 2-32-75 телефонче долгаар.

Тираж 17868. Чагыг № [illegible]

СОЛУН НЕДЕЛЯДА 6 КАТАП ҮНЕР

Тыва АССР-ның Министрлер Чөвүлелиниң Ном үндүрер чер, [illegible]рафия болгаш ном садыышкынның херектериниң талазы-биле эргелелиниң типографиязы. [Кызыл, Щетинкин болгаш Кравченко кудумчузу, бажың № 1]

ТС—[illegible]

Бүгү чурттарның пролетарийлери, каттыжыңар!

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

№ 167 (11665) | 1981 чылдың июль 19, воскресенье | 1925 чылдан үндезилеттинген | Өртээ 2 кап.

Ниитиниң малынга четчир чемни белеткээринге идепкейлиг киржири - кижи бүрүзүнүң хүлээлгези

МАЛГА ЧЕМ БЕЛЕТКЭЭРИНГЕ— ТЕМП БОЛГАШ ШЫҢНАР ДЭЭШ

Шалыпчы ийи ай чоруп тур. Эргим эш, аңаа улуг киир.

БАЛГАЗЫН: ЧАА АРГА

КИЧЭЭНГЕЙГЕ АЛЫР

СЭКП Тыва обкомунуң чоокта чаа болган III пленарлыг хуралының шиитпирлеринде бо чайның кандаашкынының агаар-бойдузунда ниитиниң малынга чемнерни эң-не хевиниң белеткээн, келир кыштан хүр-ненди ажырар дээш кандыг-кандыг хемчеглерни алырын тодаргайы-биле айыткан. Ол ышкаш партия обкомунуң республиканың көдээ ишчилеринге, бүгү ажылчы чоннарынга кыйгырыында мал чемнериниң курлавырларын көвүдедири-биле чүгле ажыл-агыйларның ниити болгаш техника күжүн эвес, харын база хөй-ниитиниң, школачыларның шефтээшкинин органзаастап, хол кадырлары-биле оюк-диликте сигеннерни кезип, будук-бүрү белеткелин чорударын онаалап айыткан.

Июльдун 17-ге чедир Таңды районнуң ажыл-агыйлары мал чемнериниң [illegible] планын ёзугаар алырга, ону чүгле 8,2 хуу күүсеткен. Ынчаарга ажыл-агыйлардан мал чемнери белеткээринге «Революцияның чалбыжы» совхоз өскелеринден эки түңнелдерлиг болуп турар. Ол ажыл-агыйның [illegible] хүнге чедир планы 13,4 хуу күүсеткен. Оон дараазында Кочетов ажыл-агыйның Дуржулга станциязы (11,8 хуу), ССРЭ-ниң 50 чылы аттыг совхоз (7,3 хуу) чорупн турар. Бо ажыл-агыйларда чайында даа механизастаттынган белеткел бригадаларының саны дең: 1-1, а Тока аттыг болгаш «Россия» совхозтарда мал чемнерин белеткээриниң отрядтары ийи-ийи болза-даа, түңнел өске. Тодаргайлаарга, бо совхозтар планны түс-түзүнда 4,3 болгаш 7,1 хуу күүсеткен. Ынчаарга районда эң сөөлгү черде чорупн турар Тока аттыг совхозтун механизастаттынган бригадазында кайызында-даа хөй; 4 звено ажылдап турар. «Коммунизмниң хереми» совхозтуң мал чемнериниң белеткелчилери нинти планын 6,8 хуу күүседип алган.

Район төвү Бай-Хаактың, суурларның болгаш чурттакчылыг черлерниң ажыл-ишчилерин будук-бүрү белеткелинче, сиген кезеринче органзастап турары багай боопн турарын айтыр херек. Чижээ, июль 17-ге чедир чүгле Дуржулга станциязынга 4-ле кижи хол кадыры-биле сиген кезип турган. Ынчаарга «Коммунизмниң хереминде» 12 кижи ангыда, районда чаңгыс-даа ажыл-агыйда сиген кезилдезинге хаара туткан кижи чок турган. Будук-бүрү белеткелинче хөй-ниитини органзастап, хаара тударын Балгазын көдээ Советтиң күүскому, суурнуң албан организацияларын чүтээр кылып турар. Ында пятница санында чыглыр тускай штабты тургускан, будук-бүрү белеткээриниң түс-түс организацияларда план-графиги бадылаан. Эрткен пятницада оон баштайгы хуралы боол, будук-бүрү белеткелинге суурнуң коллективтеринден сельпо, орук-тудуг участогу, механизация училищези, ортумак школа эки ажылдааның демдеглээн. Ол болгаш өске-даа коллективтер хүн бүрүде ийиден эвээш эвес тонна будук-бүрүнү белеткээш, удурла дужаап турарлар.

Июль 17-ге чедир Таңды районнуң ажыл-агыйларында ниитизи-биле 1362 тонна сигенни прессеп белеткээн болгаш 400 ажыг тонна витаминниг сиген далганың азы борбаандыларны курлавырлаан. Оон иштинде «Революцияның чалбыжы» совхозта хөй сигенни—400 тоннаны прессеэш, 200 тонна витаминниг сиген далганын складтаан болуп турар. Ында сенажты 504 тоннаны салган. Чёрле ынчаш бо ажыл-агый АВМ-ге мал чемнери белеткээриниң талазы-биле чүгле районда эвес, харын база республикада мурнакчы дуржулгалыг совхоз деп чугаалап болур. Ында быжыг коллектив тургустунган, агрегат үзүк-соксаал чок ажылдап турар.

— Бо чылдың кандаашкынының, берге чайының уржуунда бистер чайгаар үнген сигенче эвес, а суггаттыг черлерниң курлавырларынче, оон ниитга дүжүттүг алырынче удуг кичээнгей салып турар бис — деп, «Революцияның чалбыжы» совхозтуң партком секретары В. З. Бородулин чугаалады.

— Бөгүнге чедир люцернаның шуптузун кезип алдывыс. Гектар санындап-на 20 центнер болган. Оон 200 тонна ажыг мал чемин белеткээр ужурлуг. Удавас бис көк сулаңы ажаап кириптер бис. Дараазында — тарымал тооруң. Көк-тарааны 300 гектардан алгаш, ол шөлге дораан-на [illegible] кинин кылгаш, рапсты чаштырар деп шиитпирлээн бис. Ону сентябрь ортаа үезинде ажаап аң, мал чемнеринге немелде курлавыр кылдыр болбаазырадыр ужурлуг. Оон ынай эвээш-биче-даа болза, чайгаар үнген сигенни чүс тонна чедир, а будук-бүрүнү болувустуң күжүвүс-биле 200 тоннаны ынап-ла белеткээр бис. Түңнеп чугаалаарга, бистиң совхозтуң коммунистери бодувустуң күжүвүс-биле ниитиниң малынга четчир чемнерни белеткеп алырын шиитпирлээн.

Совхозта мал чемнерин белеткээриниң механизастаттынган улгаттыр каттыштырган бригадазында үш звено бар. Олар сенаж, силос белеткеп, АВМ-ге ажылдаар. Түс-түс звеноларда ажылдың тодаргай хуваагаан. Чижээ, АВМ агрегатта звено ийи ээлчег-биле ажылдап турар. Июль он чедиде аңаа Семен Андронович Яковлевтиң звенозу бо сезонда эң бедик бүдүрүкчүлүг ажылдаан — ээлчег иштинде 17 тонна борбаандылаан мал чеми бүдүрүп үндүргеш, складта дужааган. Оон өөреникчизи Сергей Кудрявцев (ол үш чыл тускай ажылдап турар) ээлчегни хүлээп алгаш, база-ла эки түңнелдиг чедип алган, 14 тонна үнелиг мал чемин белеткээн.

Ажылдың дуржулгазының дугайында С. Г. Кудрявцев биске мынча диди:

— Бистер бо сезонда агрегатты боттарывыс күжүвүс-биле чаартывыс. Агрегатта ийи АВМ болгаш бир саваң хөндекчизи быжыглаттынган. Мурнуунда чылдарда мал чемнерин далган кылдыр белеткеп турган болзувусса, бо чылын чүгле гранулдар кылдыр бүдүрерин шиитпирлээн. Чүге дээрге хөй сава-даа хереглеттинмес, кол-ла чүве хозумактарның хөйү болур. Кандаашкынның чылда оъттың сигенниң дүжүдүнүң эвээжин барымдаалаап, бистер эрткен чылдың саваңын рационга холуур деп шиитпирлээш, ону хөндектээр агрегатты немей тургустувус.

«Люцерна кезип, белеткеп турар звенода механизаторлардан аңгыда АВМ-де ийи «Беларусь» тракторну, бир ГАЗ-53-тү быжыглаан. Олар үзүк соксаал чокка люцернаның ногаан массазын эккеп-ле турар. АВМ-ниң мастерлери Г. Мальцев, А. Морозов олар ногаан массаны хүлээп ап, агрегатты [illegible] ажылдады бээр. Ону бо ээлчегниң масса башкарыкчызы Рая Суваң транспортерларже шуудуп-ла турар. Ол аразында агрегаттың бир талазында С. Новиков ногаан массага холуур тараа саваңын хөндектээр херекселди башкарып агрегатче дамчыдып турар. Адактың соонда улуг бункерден белен борбаандылар оон адаанда белеткеп каан трактор тергезинче токтуп эгелээр. Ол дола бээрге-ле, «Беларусь» трактор келген соонда, чоогунда складче алгаш чорууптар. Оон орнунга база бир терге чедип келгеш, белен мал чемин хүлээп ап эгелээр. «Революцияның чалбыжы» совхозтуң дуржулгалыг механизаторларының тывынгыр, чогаадыкчы ёзу-биле кылып тургусканы херек кырында чаа агрегады дүн-хүн иштинде ынчаар үзүк-соксаал чок ажылдап турар. Оон ол чагган чүүлдериниң бирээзи эрткен чылдың тараа саваңын рационга албаа-биле немээри болур. Ол дээрге тывылбайн турган курлавырларның бирээзи-дир.

Т. МОНГУШ.

ЧУРУКТАРДА: «Революцияның чалбыжы» совхозтуң АВМ мастери С. А. Яковлев (оң талазында) С. Г. Кудрявцев болгаш ногаан масса башкарыкчызы Р. Суваң олар. Ногаан массаны хүлээп ап турары.

В. КАРА-САЛДЫҢ фотолары.

Л. И. БРЕЖНЕВТИҢ КАРМАЛЬ-БИЛЕ УЖУРАЖЫЫШКЫНЫ

СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы Л. И. Брежневтиң Афганистанның Улус-демократтыг партиязының ТК-ның Чиңгине секретары, Афганистан Демократтыг Республиканың Революстуг чөвүлелиниң Даргазы Б. Кармаль-биле ужуражыышкыны июль 17-де Крымга болган. Совет Эвилелинде ол дыштаныp келген.

Империалистиг бөлүктерниң, хамыктың мурнунда АКШ-тың үүлгедиишкиннериниң уржуу-биле сөөлгү үеде дыка нарыыдаан делегейниң амгы үедеги байдалын Л. И. Брежнев тодарадып көргүскен. Душкуурлуг чоруктуң чавырлыышкынын баксырадырынче, дайынзырак хөөннерни үргүлчүлээринче болгаш бот-чепсекти ындыр бүдүрерин улам өстүрээринче угландыр ол бөлүктер авантюристиг шугумну чорудуп турар. Эш Л. И. Брежнев ылангыя Персид курлуңнунда херектиң байдалынга доктаагаш, ол кавы девискээрге байдалды чогумчудар талазы-биле СЭКП-ниң XXVI съездизинге Совет Эвилелиниң көдүрген саналдарының боттуг бүдүштүүн болгаш амыдыралчылын онзалап демдеглээн.

Афганистанда Апрель революциязының хагжыдадының дугайын, чуртта чоокта чаа тургустунган Национал адаурт фронтузунуң чугула ужур-дузалының дугайын, даштыкыдан чорудуп турар дээрбечи кезектерге удур демиселге афган чепсектиг күштерниң [illegible] дугайын, хамаарыштаг афган куртунуң делегейде турушталарының быжыгып турарының дугайын Б. Кармаль чугаалап берген. Эрги феодалдыг ёзу-чурумнарны катап тургузаар болгаш революцияның чаалап алыышкыннарын чок кылыр дээр кандыг-даа оралдажыышкыннарга афган улус шииттинмес ойтур шавыышкын бээр соруу кирен.

Л. И. Брежнев биле Б. Кармаль Афганистанга хамаарыштыр байдалдың делегей талазын көрген. Империалистиг чамдык чурттарның, гегемонисти күштерниң болгаш оларның эвилелчилериниң хөлгерлээшкининиң түңнелинде Афганистан-биле холбаалыг айтырыгларны политика талазы-биле таарыштыр шиитпирлээри ам-даа херек кырында шуурудан шылавайн турарын олар демдеглээн. Ынчаарга таарыштыр шиитпирлээшкиниң болдунар аргалыг болуп турар, ынчангаш ынчалдыр кылырынга эки үндезин Совет Эвилелиниң болгаш Афганистан Демократтыг Республиканың сурагтыг саналдары болур.

Совет Эвилелиниң болгаш Афганистанның найыралы, кады ажылдажылгазы болгаш интернационалчы эп-сеткил каттыштырылгазы ийи чурттуң улустарының чаагай чорудунга, делегейге тайбының болгаш ниитизи-биле делегейге айыыл чок чоруктуң быжыгдааранының эрге-ажыктарынга таарыштыр быжыгып уламчылаврышааның дугайын беседаның киржикчилери сеткил ханыышкынын илергейлээн.

Л. И. Брежнев биле Б. Кармальдың ужуражыышкыны чүректиң ханызындан найыралдың болгаш бүрүн билчиишкиниң байдалынга эрткен.

(СЭТА).

ПКАП-ТЫҢ IX СЪЕЗДИЗИНДЕ

ВАРШАВА. (СЭТА). Партияның ТК-зының отчет илеткелиниң талазы-биле санал бериишкиннери ПКАП-тың IX съездизинге бүрүнгү хүн уламчылаан. Акы-дугма партияларның делегацияларының баштыңнары польша коммунистерге байыр чедирген.

Съездиниң мандат комиссиязының илеткелин парлаан Ында көргүскен сан-медээлерни ёзугаар алырга, 1962 делегаттан 438 кижи ажылчыннар, 135 кижи — көдээ ажыл-агый ажылдакчылары болган. Эң хөй санныы — 66,7 хуузу — партия ажылдакчылары, бүдүрүлгелерниң болгаш албан черлерниң удуртукчулары, инженерлер, техниктер, эмчилер, башкылар, журналистер болгаш өске-даа өскелер болган. Съездиниң киржикчилериниң кол кезии 10 ажыг чыл партия стажтыг.

Даштыкы аалчылар ол хүн ПУР-нуң амыдыралы-биле таныжып, республиканың ажылчы чоннары-биле ужуражып, бөлгүмгелерге чораан.

СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнү, СЭКП-ниң Москва хоорай комитединиң бирги секретары В. В. Гришин баштадыр ПКАП-тың IX съездизиниң ажылында киржип турар СЭКП-ниң делегациязы Совет Эвилелиниң техниктиг деткимчези-биле Варшавада туткан «Радвар» дээр радиозаводка чораан. Ажылчыннар-биле болгаш заводтуң партия организациязының активчилери-биле делегацияның ужуражыышкыны болган, В. В. Гришин аңаа чүве чугаалаан. Совет ажылчыннардан, инженерлерден болгаш техниктерден завод коллективинге ол изиг байырны чедирип. СЭКП-ниң XXVI съездизиниң төөгүлүг шиитпирлери канчаар бүттаныр турарының дугайын чугаалаан.

[illegible] совет кижиниң эң-не характерлиг демдектериниң бирээзи чүл дээрге, чайгыың чок шынчы интернационализм болур деп, В. В. Гришин чугаалаан. Делегейде болуп турар бүгү-ле чүүлдерни бистиң кижилеривис кичээнгейлиг [illegible]. Ылангыя социалистиг дем каттыштырылгазының акы-дугма чурттарының ажыл-херектерин олар чүректеринге онза чоок көөр. Оларның аразында Польша бодунуң төлептиг туружун ээлеп турар. Оон-биле миллион-миллион совет кижилер кандыг-ла бот [illegible] болур.

[illegible] бистиң [illegible] ривистиң сонуургалы шуут тодаргай бүдүштүг. Польшада чүвениң байдалы моон ынай канчаар чоруптарынга хамаарыштыр бистиң чуртувустуң ажылчы чоннары ханы сагышсыралын илергейлеп турар. СЭКП Төп Комитеди чүс-чүс чагааларны ап турар, ында болуушкуннар дугайты бодалдарын совет кижилер ол чагааларында илергейлээн. Польша ажылчын аңгы контрреволюцияга шиитпирлиг ойтур шавыышкын бээр ужурлуг кылдыр чугаалап, социалистиг Польша-биле эп-сеткил каттыштырылгазын илергейлеп турар. Ол дээрге силерниң ёзулуг өңнүктеринерниң үндүр дээрзин силерге бүзүреп дие болур мен.

Оон соонда В. В. Гришин чыве чугаалаан. Польша-биле найыралдың совет ниитилелиниң хөй санныг кежигүннериниң, миллион-миллион совет кижилерниң мурнундан Польша-совет найырал ниитилелиниң бүгү кежигүннеринге чүректиң ханызындан изиг байырны ол чедирген.

Бистиң партиявыстың ТК-зының Чиңгине секретары, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы эш Л. И. Брежневтиң хууда [illegible] өөрүнчүг-дүр деп, В. В. Гришин чугаалаан.

Совет-польша найыралдың [illegible] ёзулуг бердинген [illegible] дивес, боттарының идея та [illegible] бербес, бүгү бергелерни ажып эртпишаан, социализмниң эң улуг идеялары бистиң чурттарывыстың чаагай [illegible] руу, тайбының болгаш [illegible] улустарывыстың найыра [illegible] дээрзинге [illegible] биле бистиң найыралывыстың олун ададарыны-биле [illegible] турар [illegible] бис деп, В. В. Гришин медеглээн.

Аалчыларга байыр чедирбишаан, ПКАП ТК-ның кежигүнү, ниитилелдиң кол эргелелиниң даргазы С. Броньский мынча дээн: «Ажылдың чаартыышкыннары болза марксизм-ленинизмниң идеяларының камгалалы, ССРЭ-биле найыралдың болгаш кады ажылдажылганың [illegible] ышкаш мадыг үнелеп четпес чедиишкиннерни [illegible] ол болур деп бистер, ниитилелдиң активчилери билип турар бис. Хоорай, коллектив, өг-бүле бүрүзүнге бистер социалистиг чаалап алыышкыннарны шиитпирлиг болгаш турушттуу-биле камгалаар, польша черге социализмниң адын баксырадырын оралдашкан удурланыкчыларывыска удур күштүг барымдааларны ажыглаар ужурлуг бис».

ВАРШАВА. (СЭТА). Польшаның Каттышкан ажылчын партиязының IX онза съездизиниң ажылы уламчылап турар. Эш Л. И. Брежневтиң, бүгү совет коммунистерниң, бистиң чуртувуска ажылчы чоннарының IX онза съездизиниң ажылынга чедиишкиннерни күзээниң СЭКП-ниң делегациязының съездиниң индириндеп дамчытканын чыыштың делегаттары кал-бак-биле чуулдугзунуп утkaан.

Социалистиг чурттарның акы-дугмалышкы партияларының съездиде олуржуп турар делегациялары польша коммунистерге байыр чедирип чүве чугаалааннар.

ПКАП ТК-ның отчёт илеткелиниң болгаш түңнел документилерниң төлевилелдерин съездиге чугаалажып көөр уламчылавышаан. Чуртта амгы кризис дээш дорт харысалгалыг тодарадыры-биле ПКАП ТК-ның 10-гу пленумунуң шиитпирин ёзугаар тургускан тускай комиссияның (эш Т. Грабскиниң комиссиязы) илеткелин делегаттар чугаалажып көрген. Олар комиссияның ажылының түңнелдерин бадылаан болгаш ПКАП-тың удуртур ажылдакчылары турган бөлүк кижилерни партиядан үндүрер дээш бадылааннар.

ПКАП-ның IX съездизиниң ажылында киржип турар СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнү, СЭКП-ниң Москва хоорай комитединиң бирги секретары В. В. Гришин удурткан СЭКП-ниң делегациязы Польша-совет найырал ниитилелиниң активчилери-биле ужурашкан.

ШАЛЫПЧЫ АЙЛАР ЧАРЛАТТЫНГАН СООНДА

Бай-Тайга районнуң ажылчынчылары мал чеми белеткээриниң июль 10-дан сентябрь 10-та чедир ийи шалыпчы айлары чарлаан [illegible] СЭКП обкомунуң бюрозунуң доктаалын улуг чүүлдүнүүш-күн-биле хүлээп алган.

Районнуң девискээринде кандаашкын, изиг улуг болганы-биле эрткен чылга деңнээрге, сиген эвээш үнүп турар. Ынчалза-даа чер-черниң партия, совет, профэвилел болгаш комсомол организациялары боттуг хемчеглерни алган. Партия райкому болгаш райбүүскөм ажыл-агыйларга, албан-организация, школа коллективтеринге сиген, будук-бүрү белеткээриниң тодаргай даалгаларын берген. Район төвүнүң болгаш чурттакчылыг суурларның школа, албан организация черлери 5-тен 20 тонна чедир мал чемин белеткээр планнарны алгаш тускай кижилерни аңгылап ажылдап кирипкен. Көп-Сөөк шынаазының шыктыг черлериниден, Мешкен хөлдүң кыдыындан үнген сигеннерни бо хүннерде «Бай-Тал» болгаш «Тээли» совхозтары, район төвүнүң ол ажыл-агыйларга быжыглаан шефчилери кезип кирипкен.

«Мурнакчы» совхозтуң удуртукчулары амгы үеде арга-арыглар иштинден сигенни кезип, долгаар ажылды органзастаан. Маганаты, Манчүрек тайгаларында [illegible] малчыннар сигенни кезип, долгааш, алып кургадып турарлар. «Кара-Хөл» совхозта база-ла сигенни кезип, долгап турар.

Кайы-даа ажыл-агыйларда будук-бүрү белеткээрин органзастыг чорудуп турар.

«Тээли» совхозтуң Найырал [illegible] механизастаттынган сигенчи бригадазы суггаттыг черде тараан меденн кестирип турар. Кескен сигенни удур ажаап, оон ийиги дүжүттү алыры-биле суггарылга ажылдарын органзастаан.

Партия райкому мал чеминиң белеткелиниң үезинде ап чорудар масса-политиктиг ажылдарның планын бадылаан. Сигенчилерге бүгү-ле таарымчалыг байдалдарны тургузары-биле районнуң херегдекчилер ниитилелинге, культура кылдызынге болгаш ажыл-агый удуртукчуларынга тодаргай даалгаларны берген. Мал чеминиң белеткелиниң үезинде [illegible] чарлыктың негелделери ажылдан кылдынган болгаш чарлаттынган.

Б. БАГАЙ ООЛ.

КҮҮСЕЛДЕ БАГАЙ ЭВЕС

СЭКП-ниң XXVI съездизиниң төөгүлүг шиитпирлерин [illegible] боттандырар дээш он бирги беш чылдың баштайгы чылының бирги чартыында Кызыл районда «Х Улуг хурал» совхозтуң ажыл-ишчилери кызымаккай ажылдааның түңнелинде бирги чартың чыл планын чедиишкинниг күүсеткенин нити хуралга түңнеп чугаалашкан.

Совхоз бирги чартык чылда [illegible] мал продукциязын [illegible] планнарын [illegible] күүсеткилээн: эъти 121, [illegible] 107, а дүгү 126 хуу. Ол [illegible] бригадаларындан № 1 бригада (бригадири В. Чарт-оол) төрүүр 100 хойдан ортумаа-биле 93 хураганны камгалап ап, районда хойжу бригадаларның [illegible] чарыштың бирги черин ээлээн [illegible].

Хойжулардан № 3 бригаданың малчыны К. Даргын-оол 100 төрүүр хойдан 115 хураганны камгалап ап, социалистиг чарыштың тииилекчизи болган болгаш малчыннар Л. Шавыраа 113 хураганны, А. Содунам 110-ну, Ч. Чамзы 107-ни база А. Кара-оол, Л. Тас-оол, Х. Маңдып-оол түңнүста 104 хураганны камгалап [illegible]. Малчыларга акша шаңналдарын тывыскан.

Нити хуралга моон [illegible] орулгалар дугайында [illegible], планныг онаалдаларны [illegible] күүседип мал чеминиң белеткелинче бүгү [illegible] мобилизастаар болгаш [illegible] ажылдап [illegible] кышка быжыг белеткенир херээн [illegible].

С. ДУВАА.

ЧЕР БОЛГАНДА

ВИЛЬНЮС. Хөй чылдыг сигенниң үрезиннерин ажаап алырынче Литваның [illegible] 107 ажыл-агыйлары [illegible] комбайннерлери [illegible]. Чер бүрүде арыглаар шүүштүгнарлыг сорттаар пунктулары дериp тургускан. Чамдык ажыл-агыйларда үрезиннер белеткээринге витаминниг далган кылыр кургадыр аппараттарны ажыглап турар. Республиканың чер ажылдыгтары эрткен чылдынга бодаарга барык муң тонна хөй үрезиннерни колхоз, совхозтарже чорудар.

АБАША. (Грузия ССР). Грузияның ажыл-агыйлары соя эзүмнерин болбаазырадып кылырынче кирген. Абаша районнуң ажыл-агыйлары эрткен чылын гектардан-на 20 центнер бобыларны алган, ынчангаш оларның үлегери-биле дыка хөй колхоз, совхозтар ол культураны тарып өстүрериниң индустриа методтарын боттарында нептереткен. Республикада соя шөлдери 10 муң гектар чедип турар.

(СЭТА-ның корр.).

Июль 19 — Металлургтуң хүнү

МУРНАКЧЫЛАРНЫҢ ҮЛЕГЕРИН ЭДЕРЕР

Р. ВАСИЛЬЕНКО,
«Тыва кобальт» комбинаттың социалистиг чарышты организастаар таламы-биле инженер.

КОММУНИСТЕР — МУРНУНДА

Репортаж

Тываның улуг үлетпүр бүдүрүлге черлериниң бирээзи — «Тыва кобальт» комбинаттың коллективи он бирги беш чылдың түңнелинде эрте күүселдир...

А. ЗАЙЦЕВ. Фотолар автор-ну.

КАДЫР БОЛГАШ МАСКАГА

Чурттуң дыка хөй металлургия бүдүрүлгелериниң ажылы Москваның «Кадыр болгаш маска» заводунуң цехтеринге кады доостур. Ана-ла кай демир ...

С. САХНО,
СЭТА-ның корр.

Москва.

Бо чыл — ЭДЧ-ниң комплекстиг программазын боттандырып келгенинин он чылы

ЧУРТ БҮРҮЗҮНҮҢ ЭРГЕ-АЖЫЫНГА

ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Дергазының оралакчызы, ЭДЧ-де ССРЭ-ниң доктаамал төлээлекчизи Н. В. Талызин ПМА-ның тайылбырлакчызы А. Драбкинниң айтырыгларынга харыылаан.

(ПМА).

Делегейге быжыг тайбың дээш

Болгар Улуг Республиканың ажылчыннары болгаш специалистери Тюмень черде беш чыл ажылдап турар. Совет тудугжулар-биле кады ажылдап тура, ажы-дуңма ол чурттуң төлээлери Барыын-Сибирьниң нефть казып турар комплекизин хөгжүдеринге, чаа хоорайларны болгаш бүдүрүлгелерни тударынга киржип турарлар. Болгар тудугжулар бөдүү 150 миллион акыг капитал салыышкынны шиңгээдип алган, чагайжыды туттунган 600 муң дөрбелчин метр квартираны ажыглалга киирген.

ЧУРУКТА (мурнуку одуругда) В. Г. Бронников (солагай талазында) биле В. Г. Николов оларның Тюменьниң чаа тудугларының бирээзинде тудугжулар-биле кады турары.

И. САПОЖНОВТУҢ фотозу.

СЭТА-ның фотохрониказы.

СОРУК КИРИИШКИН-БИЛЕ

Бо чылдың спортчу сезону Москвага болган XXII Олимпиаданың түңнелдеринге сорук кириишкин-биле эртип турар. [illegible]

(СЭТА-ның корр.)

Беседаны Г. ХАЧКОВАНЯН кылган.

БӨМБҮРЗЕКТИҢ СУДАЛЫ

СЭТА болгаш ПМА: кыска дыңнадыглар, тайылбырлар

Бөгүн — Никарагуа революцияның ийи чыл оюу

РЕВОЛЮЦИЯНЫҢ ЧАА ПЕРСПЕКТИВАЛАРЫ

[illegible]

Серго МИКОЯН,

төөгү эртемнериниң доктору, Латин Америка чурттары-биле найыралдыг болгаш культурлуг харылзаазының Совет ассоциациязының президентизи, «Латинская Америка» журналдың кол редактору (ПМА).

ЧААГАЙ ХАРЫЛЗААЛАР ДЭЭШ

[illegible]

(ПМА).

Париж.

ЧОННУҢ ААС-КЕЖИИ ДЭЭШ

ПМА-ның Манагуада корреспондентизи [illegible] Никарагуаның кадо ажыл-агый министри Хайме Уилок Роман-биле ужурашкаш, кадо ажыл-агыйның хөгжүлдези [illegible]

Никарагуа — кадо ажыл-агыйлыг чурт. [illegible]

(ПМА).

СОФИЯГА УЖУРАЖЫЫШКЫН

СОФИЯ. (СЭТА). Кампучия Улус Республиканың [illegible] Болгария Улус Республиказынга [illegible] БКП ТК-ның Политбюро [illegible] министри П. Младенов [illegible]

ОНЗА СЕССИЯ

ПАРИЖ. (СЭТА). Францияның Национал хуралының онза сессиязы [illegible]

Тибеттен дезип кээп, Индияда чурттап турар кижилерниң база тус черниң политиктиг партияларының болгаш хөй-ниити организацияларының төлээлекчилериниң киришкениниң мергелдиг чыскаазы Делиге болган. Чыскаалдар болгаш митингилер «1962 чылда болган кыдат агрессияны Индия утпас!», «Кыдаттың Тибетте ядролуг базаларын соксадыр!» деп кыйгырыгларының адаа-биле болуп эртип турар.

ЧУРУКТА: чыскаал үезинде.

С. КАРМАЛИТОНУҢ фотозу. СЭТА-ның фотохрониказы.

Сергей МИХАЛКОВ

СТЁПА АКЫЙ — ХООЧУН АПАРГАН

Дөртен ажыг чылдарның мурнунда Сергей Михалковтуң «Степа акый» деп чогаалы аныяк номчугчуларның мыакшылдыг дораан-на чаалап алган. Ооң соонда «Степа акый шагдаа», «Степа болгаш Егор» деп номнар үнгүлээн. Ам он ийи чыл эрткен соонда ук шүлүглелдиң дөрткү түңнел кезээ «Хоочун кырган Степа акый» деп эге-биле «Правдага» үнген. Моон адаанда оон очулгазын парладывыс.

Аадарлыг шагдаа, Степан Степанов аан.
Алдын Москвада чурттап турар болган
А ам ол пенсионер апарганда
Анаа олуруп дыштаныл-даа болур.

Хүргүл ак баштыг ашак апарза-даа,
Күш-ажыл хоочуну Степан акыйны
Болуунуң үе-чергилери-биле бис
Бодап деннээривиске, аныяк-тыр...

Эвеп, чалгаараң, сонга бакылагылап,
Эртken-дүшкен улус кайгап, харап.
Таалап, чыргап даалы ойнап орар дээш.
Таныш-өөрүштер-даа ол дилевес

Хамык чаштар маадыры Степан акый
Кайда, чүнү ам кылып турарыл?
Шаандагызында дег, ооң ам-даа
Чаштар-биле найыралы быжыг хевээр

Стадионче чаштар шуужуккан болза,
Степан акый база-ла мында турар де.
Ады зоопаркта олар чыглып келгенде.
Адаа Степанны манааш туруптарлар

Оккур херии базым-биле шеате кел чорда,
Ону ажы-төл үглеш сонуургай бердилер:
— Оглуңар Егор кайдыг чурттап чоруурул,
Ону биеве хөөрецерем: Степа акый?

— Херим ажыр канчаар харап боорун
Хенанг кала көргүзүцерем, акый!
— Көргүзейн! Көрүңер харын, оолдар! — дээш.
Көңгүс дораан дилегин ол хандырган..

Пенсионерлер үрүлешки-ле бердилер:
— Бертинниң болгу дег, улуг-ла кижи...
— Бистерден ам-даа аныяк болуксааш,
Бир-ле чүве кылган чоруур боор бо...

* * *

Шаанга чедир-ле чажыртынгаш чоруур
Шак ындыг чүве делегейде турар бе?
Бешки классчы Петя Рыбкин дээрзи
Бүдүү таакпылап-ла эгелеп-тир.

Чазыы чок оолдуң холдары дээрге
Чайгаар-ла сигареталарже сундулар.
Хамык эртемнерде ооң демдектери
Калы эш-өөрүнден дорайтаан турган!

Таакпычының чөдүл-какызы-даа медээжок.
Таакпы дээрге таакпы-ла болгай, ол-дур!
Арны-бажын Степа акый дырыштырып,
Ажыныш, хорадааныг чугаалаан:

— Ажыы-биле мецээ чугаалаңар, оолдар,
Аренарда кайыцар таакпылап турар чоор!
Таакпылакчыларга черле хоцуум чок мен!
Таакпы-ла кижи канчап кадыын бодавазыл!

Талаар деп билдинер — медерелдиг силер,
Таакпылаан оол бир базым марш!
Ыяттанындан Петя Рыбкин дээрге,
Рак ышкаш кызыр кыза берген.

«Бодумну бодум-на харыылаайн» дааш.
Борбаш кызыр уштa базып келген,
Борта хөй чүнү чугаалаар боор аан!
— Моон соңгаар таакпылавас мен! — дээн.

Оолдарже Степа акый карак баскаш,
Ооң холун дыңзыг тудуп каан...
Петя Рыбкин ол аазааштыкының соонда
Берген сөзүн өлел шыдаан-даа мышкаш...

* * *

Шатта бедикти атакалап тур —
Шаан халдааштыкында — чадаг-шериглер-дир.
Шалбаа, хөөлбектен паганы ужулганнаыг,
Чап-чаа бир «дылды» тудуп келгеннер.

Кыс уруглар-да безин уйгу-дыш чок —
Кызып-кызып эмнеп-ле турарлар...
Чогум дайын эвес дайын кылып
Солун «Зарница» ойнап турарлары ол.

Таныжывыс Степа база-ла шуут
Даг бедиинде даш кырында туруупкан.
Ырак-чоокта тулчуушкунну хайгаарган
Ындазында, дайынчы хей-аът кирген тур.

Взвод командири болуп турар оол
Вертушкин Митя маңнап келгеш:
— Ооңда-ла кудуйуп көрүңер, Степа акый.
Оларга орук айтыкчылы-дыр силер — дээн

Степа акый хулумзуруп, каттырып каан.
Ынчалза-даа ол дынынангыр кудуйген.
Шаанда ол старшина чораан болгаш,
Чаалажып-шыкым оюн-даа бол, дайын деп билген!

Оолдар Степаны бүзээлеп туткаш.
Ооң бодун штавынга әккелгеннер.
— Кайы таланың кижизи силер, чээ.
Харыылап көрүңер. Степа акый — дээн.

— Харыы бериш шыдавас мен, оолдар.
Хамык чажыт ажыттас-даа ужурлуг.
Мен дээрге, туттурган солдат-тыр мен —
Мээң чулчуруур эртем чок-ла болгай.

Дүъш үези чедип олурда боор.
Гурлуг тулчуушкун ам-на доозулган
Хавак кырынга дайзынны бүзээлешкен.
Кайы командалар тиилээнин чарлаан.

Дангаар эртен бир-ле катап улус көөрге,
Галыгырже ол белеткенген турган.
— Кайы сунуп чедер силер, Степа акый?
— Харын шуут-ла Европа баарым ол! — дээн.

Биледим-даа, путёвкам-даа бүрүн холда.
Бичие чораш сентябрьда чанып кээр мен.
«Париж — Москва» — орук ырак болдур ийин.
Барбас дээрге, база эпчок, чоруурум ол.

Самолёттче пассажирлер шуужуп кирген —
«Чаагай меңди бисти чедир аэрофлот!»
Сандайдыва тынчап кылдыр салдапкаш,
Шарыттынып, быжыглапкааш, чемненген-даа.

Ооң соонда Степа даай холестекип
Номчуур дээштиң солунну ап ажа бээрге,
«Парижке кээп хонупкан!» деп чарлай берген
Пат-ла кайгааш, Степанов тура халаан.

(Уланчылыг).

Москва бөгүн.

Пушкин аттыг шөлээ.

Н. ГРАНОВСКИЙНИҢ фотозу.

СЭТА-ның фотохрониказы.

Москва кинофестивалында

ЭКРАННЫҢ МААДЫРЫ — ҮЕ

Улус массаларының кайгамчыктыг шимчээшкининдеи желаан чамдык кижилерниң сагыш-сеткилинге чедир кандыг-даа айтырыгларны боттарының уран чүүлүнге ангы кинонуң ажылдакчылары фильм бүрүзүнге үениң тынныжын, бөгүнгү амыдыралды хаара тудуп турар. Делегейниң Москвада XII кинофестивалынга үнүп турар киноларының кол утка-шынарлары база ындыг болган.

Фестивальдың көрүлдезинге дорттуң үш кезин кирип каапкан. Ол хөй дылдыг, хөй национальдыг кижилерниң ужуражылгазы делегей экранының сураглыг мастерлериниң уран чогаалылгазынга чаа-чаа арыннарны ажыдып, ам-не масалыг, ам-не сонуургаачыг хевирге улустуң хандыкшылын [illegible] бедиткен. Бүгү [illegible] диптериниң кинематографистериниң [illegible] салым-чолунун дугайында социал чөпсүг чорук дээш улустарның демиселиниң дугайында, бистиң бо чарым болгаш айыылдыг үеде кижилерниң амыдырал-чурттаарының дугайында кайгамчык шынны чугаалаарын бо көрүлде катташтырып турар.

Фестивальдың экранынга үнген фильмнерниң кол маадыры — үе. Ынчангаш, мында кино бүрүзү бөгүнгү амыдыралды бо хүнну көргүзүп турар. Чамдык болуушкуннар эрги шагны көргүзүп турар-даа болза, залче кирип келген көрүкчү кижиниң бөгүнгү амыдырал дээш бодалдарынче алзалай бээр.

«Тегеран-43» деп фильмде болуушкуннар дөртен чыл мурнунда болган. Француз болгаш швейцар аштер-биле совет кинематографистерниң тургузган ол фильмин июль 16-да көргүскен.

Төөгүнүң ол үези кайы-даа хире ырак болган болза, ооң авторлары бөгүн Барыын Европага бажын көдүрүп турар терроризмни сойталап турар.

Фильмниң хөй янзы талаларының барык шуптузунда амгы үениң темазы көстүп турар. Мында кижилерниң амыдырал чурттаалгазын, оларның угаан-бодалын, позициязын болуушкуннарның бүгү талазы чырыдып турар.

РЕКОРДЧЕ ОРУК

СПОРТ

Ыяш-биле иттинген бедиин халыыр талазы-биле делегей рекордсмени Владимир Поляковтуң ПМА-ның корреспондентизи Давид Имедашвилиниң айтырыгларынга харыылары.

— Чиик атлетикага сонуургалдыглар силерниң алыннарны ам-даа шоолуг билбес болгай. Болуңар дугайын чугаалап көрүңерем.

— Мен Тула областың Алексина хоорайынга 1964 чылда төрүттүнген мен. 1972 чылда спортка хандыкшып эгелээн мен. Узун, шилгедек хуртсуктуг болганымдан тренерниң сүмези-биле бедиин халып эгеледим.

Бир чыл болгаштың, ынчаш Москвага чурттап турган мен, бистиң спорттуг школага тренер Виктор Осипов чедип келген. Ол [illegible] кайгаап [illegible] бедиин халыырын [illegible] Оон эгелээш Виктор Васильевич-биле [illegible] бис. Чүгле узун хаалыыр программа бергаар эвес, спорттуң [illegible] болгаш турган бис.

Он [illegible] 4.80 метр бедиин ажа [illegible] турган мен. А бир чыл болгаштың, беш метр бедикти [illegible] халып турган. [illegible] тавырыштым. Эмчиле мени [illegible] чыткан мен. Кемдээшкин [illegible] бедиин халыыр талазы-биле [illegible] чедир чедип алдым. Ынчалзажок түңнелдерим чер албайн турду. 1979 чылда бедиин халыыр аныяк халыкчылар аразынга Европаның чемпиону болу бердим. А эртеен чылын, олимпий чылында, 5.60 метр бедикти кашпаа [illegible] ажа халыдым.

— Июнь 26-да Тбилисиге ССРЭ биле ГДР-ниң чиик атлеттерниң маргылдаазынга силерниң тургусканыңар делегей рекорду планнаттынган түңнел турган бе?

— Чок, кол-ла сорулга болза маргылдаага тиилээри турган. 5.60—5.70 метр бедикти ажа халып бээр шыдаар болган мен. Ынчалза-даа 5.72 метр бедикти ажа халып бергеш-даа, улуг бергедээшкинни билип кагдым. ССРЭ-ниң чыынды командазының тренери Юрий Волковтуң сүмезин-биле халааш, 5.81 метр бедикти аштым. Оон мурнунда рекорд болур 5.80 метр бедик — француз Тьерри Виньеронга хамаарышкан турган.

— Силерниң-биле алырга, ыяш-биле иттинген бедиин халыыр спортчуларга чүү эргежок чугулал?

— Хамыктың мурнунда психологтуг шынныктарны ажып эртер херек. Көрүп көрүңерден, бедиктер кайы хире улгаткан-дыр, а кижи барып дүжер октарларның хемчээли бөөзгі хевээр артып калган. Бичии-ле оваарымча чок болур болза, [illegible] кижи [illegible] октаргыдан чайлаан. [illegible] тавырымча болур. Ынчангаш бедиин халып турганда, бистер биле тура-ла холчок туттунар бис. Бир эвес [illegible] бердин [illegible] олар чорун [illegible] тар болза, бодувус сула салдынчаар бис. [illegible] бедик [illegible]

[illegible]

[illegible]

— Силерниң тренировкаңар методиказында кандыг-бир онзагай чүве бар бе?

— [illegible] чок [illegible] Мээң мурнундагы чылдардан [illegible] чүве [illegible] бо дүшкүгүм [illegible] сезонумну олимпийлиг чемпион Яан Кудмаа. Европаның бирги чемпиону [illegible] маргылдаазының тиилекчизи Геннадий Валюкевич [illegible] ышкаш үш дакпыр халыышкынның мастерлери-биле катап [illegible] хөмүдеп кайбай [illegible] тур-дум, а ол дээрге күш-дамыр талазы-биле нитти белеткелдиң [illegible] үези [illegible] чүве. Халыышкыннарга [illegible] көргүзүглеримни [illegible] житиеп мен: узунун ам 7.40 метр, бедиин 2.10 метр халыыр мен. [illegible] белеткелди ам-даа [illegible] даар мен.

— Өөренип, ажылдап турар силер бе?

— Москваның күш-культура институдунуң үшкү курзунда өөренип турар мен.

— Силерниң спорт-биле белеткенип турарыңарны өг-бүлеңер канчаар хүлээп көрүп турарыл?

— Кадайым Марина [illegible] чүү кижи чорааш. [illegible] спортка хандыкшылдыг турган. Ол спортка ынак, ону билир болгаштың, мени [illegible] деткиир.

Авам [illegible]-биле [illegible] спортту сонуургаар, ынчалзажок ыяш-биле иттинген бедиин халыыр спортка шоолуг-ла ынак эвес. Чүге дизе халыышкындан көөрге, ында ол дыка көргүнчүг [illegible] сагыжындырар болган дижип.

— Ыяш-биле иттинген бедиин халыырындан ангыда чүү чүвеге хандыкшылдыг силер?

— Мотоциклчилер [illegible] ынак мен. Ол [illegible] турумда, ачам мени мотоцикл [illegible] каан. Ам менде чехословак «Ява» бар. [illegible]

— Силерниң-биле алырга, 1984 чылдың Олимпиадазынга тиилелгени чүү хире түңнел-биле чедип ап болурул? Ыяш-биле иттинген бедиин халыыр спортчуларының түңнелдери оон ыңай канчаар өзерил?

— [illegible] Олимпий оюннарынга 5.90 метр бедикти ажа халыыры чөптүг деп бодаар мен, а 1990 чылда рекорд алды метр чедир өөр хире.

(ПМА).

ЧЕВЕ, КЫРГАН-АВАЛАР

ХЕРЭЭЖЕННЕРНИҢ уран шевер. Мерген аттыг клубу Каа-Хем районнуң төвү Сарыг-Септе ажыттынган-ла ам үш чыл ажа дүжүп бар чоруур. Ол ооржа чүгле херээжеңнерниң эвес, а бүгү чурттакчы чоннуң сонуургалын хайныктыра берген клубтуң ажылын үш кол угланыышкынныг кылдыр тургускан: тематиктиг кежээлерни, аңгы-аңгы мергежилдиң [illegible] [illegible] [illegible] культура-массалыг хемчеглер бар.

Ол ышкаш «Билиг» ниитилел организациязы, янзы-бүрү албылардың удуртукчулары, тускай эртемниглер-биле [illegible] [illegible] организастап келген. Чижээ, Суг-Бажы [illegible] [illegible] делегей байдалының дугайында лекцияны лектор И. Достай номчаан. Солун темага хамаарыштыр салдынган айтырыглар база хөй болган. Ажылдың ийиги арынын [illegible] Л. Кабельдиң [illegible] [illegible] [illegible] тыва улустарның чаагай чаңчылдары олар-биле холбашкан [illegible] тывыштыргазы-биле доздуаган. Даразында чечектер өстүрер болгаш огород ажылының школазының удуртукчузу Л. [illegible] чүве чугаалаан. Эмчи Ю. Чухровтуң Сарыг-Септе чечек өстүрериниң идепкейлиглериниң айырандай [illegible] оңнуг фильмнн кежээниң киржикчилери улуг [illegible] сеткил ханышкан-биле көрүп танышкан. Журнал районнуң Культура бажыңының «Эксперимент» дээр ыры-хөгжүм ансамблиниң концерт көргүзүү-биле доозулган. Кежээниң түңнелинде Л. Сносырева «Совет Тыва» совхозтуң [illegible] хаагазы Т. Өшкүлүгге кораңнап [illegible] бараын тудускан.

Ол [illegible] клубтуң [illegible] организастааны [illegible] идей-тематиказы онзагай, белиик демнеме эрткен. Кежээниң ады «Че-ве, кырган-авалар!» Фойеде кырган-авалар[illegible] боттарының арган, [illegible] эт-херекселдери [illegible]. Ооң-биле кожа база бар [illegible]. Мында оларның [illegible] дугааларыгга [illegible] кылгааны [illegible] дырганы амданныг торттар, [illegible]. Сцена кырында улуг самовар. Кежээниң организакчылары аалчыларынга чиң-сарыг шайны, чигир-боованы сөннеп, [illegible]. Чалатпан кырган-авалар — Б. [illegible] Шулуу-ла боттарының хамаарышкан мергежилдеринге бердингеи, [illegible] болуру-биле [illegible] хөй-ниитиниң оналда-дааштарының база ак сеткилдиг күүседип турарлар. Чижээ, Варвара Куприяновна Бочкарева 958 дугаар КМК-да ажылчын, Сарыг-Сеп кожээ Совединиң депутады. А коммунист Галина Григорьевна Спирина районнуң харылзаа белдиринде ам 20 чыл [illegible] [illegible] ажылдап турар. Ол «Күш-ажылчы эрес-маадырлыг чорук дээш» деп медальдың эдилекчизи. Районнуң [illegible] Надежда Кефионтовна Пле[illegible]кина бот-тывынгыр уран чүүлдүң эң идепкейлиг киржикчилериниң бирээзи.

КОНКУРС беш этапка эртер ужурлуг. Жюри кежигүннеринде эмчи, кулинар, музыка башкызы, быжыкчы дээш этап аайы-биле тускай мергежилдиглер бар. Коллективтиг жюри — көрүкчүлер залы. Мында чаңгыс-даа хос олут чок. Зал фойеде делгелгелерге чогуур үнелелди бээр ужурлуг. Мында кижи бүрүзүнге тускай жетоннарны баш удур тудускан. Ынчаарга көрүкчү чаңгыс-ла кижиге бо-[illegible] үнелелин бээр, бирээ[illegible] ужурлуг. Ону жетонга 5 киржикчиниң кайы бирээзиниң херээнде дугаарын ёзугаар айтып демдеглээр. Шак ынчаар кайы киржикчи хөй жетоннарны чыып ап шыдаар болдур, ол кижи 1-ги уран-шеверлер этавының тиилекчизи боор тодараар. 2-ги этап база солун. Кырган-авалар борта бичии [illegible] ларындан эң хөктүг тавырыл[illegible] [illegible] луг. А педиатр Д. Төмүрнук үнелел бээр ужурлуг 3-кү этапында «Орай кежээ, эм-тап чокта, эмнелгеден ырак-ка бичии кижиниң ангиназын канчап намдадырыл» деп айтырыгта кырган-ава бүрүзү хорт-шын харыызы бээр апаар. А 4 дугаар этапта [illegible] салдынган чүү [illegible] деп [illegible] ырыл база ону кым деп бил[illegible] артист күүседип турарыл дээрзинге харыы херек. Этаптар аразынга херээженнер клувунуң [illegible], дараазында [illegible] оолдар, уруглар[illegible] бо чайгы [illegible] турар хеп-тың моделиниң [illegible] организастаан. Совет [illegible] «Кымның тоолу эң солун эвес» деп теманың адаа-биле эрткен. Орта беш киржикчи бежээлээ орус, тыва улустуң тоолдарын ыткак.

Шак ындыг солун байдалга эрткен кырган-авалар конкурузунга тиилекчи атты районтөвүнде Малышок аттыг уруглар садтының эргелекчизи, хоочун коммунист Зоя Леонтьевна Фе[illegible] чаалап алган. А. Ф. Поминова биле Г. Г. Спирина дараазындагы шаңналдыг [illegible] нер. Кежээге идепкейлиг киржикчи [illegible] кырган-аваларга тураскаал белектерни тывыскан. Ук суй-белектерни [illegible] тус чер-чурттуг шевер холдуглар белеткеп кылган, дарааи.

Клубтуң күзели-биле эртип турар [illegible] кестүп кээп турары өөрүнчүг. Совет аныяктар хүнүн тавар-ыштыр эрткен, чадаг-терге [illegible] Клубтуң [illegible] район библиотеказының эргелекчизи Л. Разыграевага баштаткан чөвүлел удуртуп турар. Ооң [illegible] СЭКП район[illegible] [illegible] [illegible] чизи Н. Товуу боттуг дузаны [illegible] көргүзүп келген. Сарыг-Септе туржук, бүгү Каа-Хем районда чаа чүүлдерниң эгелекчизи болган бо клубтуң келир үеде [illegible] ажылдарының планнары хөй талалыг, янзы-бүрү: районнуң херээженнер чөвүлелдериниң даргаларының [illegible] культура [illegible] [illegible] семинарын организастап эрттирер, [illegible] делгелгезин организастаар, [illegible] эртирер. Делгелге соонда чечек [illegible] [illegible] өзүп [illegible] шилчиндер...

С. МОНГАЛ.

Ада-чурттуң Улуг дайынының хоочуну, Совет Эвилелиниң Маадыры Леонид Николаевич Ефимов дайынчы болгаш күш-ажылчы маадырлыг, узун орукту эрткен төлептиг кижилерниң бирээзи. Совет улустуң революсчу, дайынчы, күш-ажылчы чаңчылдарының дугайында дайынчыларга, студентилерге, өөреникчилерге күзелдиг-биле ол чугаалап берип чоруур.

Чоокта чаа Леонид Николаевич Кызыл гарнизонунуң дайынчылары-биле ужурашкан.

ЧУРУКТА: Совет Эвилелиниң Маадыры Л. Н. Ефимов солдаттарга бодунуң эрткен дайынчы оруун чугаалап бериш орары.

В. КАРА-САЛДЫҢ фотозу.

КИНО

ИЮЛЬ 19-ТА

«НАЙЫРАЛ»: Баш-биле үекени» 11.20, 13.10, 15.00, 16.50, 18.40 (узаткан), 21.20. «Кара хамның белээ» 9.30 шактарда.

«ПИОНЕР»: «Васек Трубачев болгаш ооң эштери» 9.30, 14.30. Киночыжынды № 93 11.30, «Федора» 16.30, 18.30, 20.30 (узаткан) шактарда.

«ВОСТОК»: «Киночыжынды 10.30. «Мария Медичиниң хааржакчызы» 12.00, 14.00, 16.00, 18.00, 20.00 шактарда.

«ЧАЙГЫ»: «Чараш кыс болган көргүнчүг амытан» 12.00, 14.00, 18.00. «Чаакче дажыыш-кыны» 16.00, 20.00 шактарда.

ИЮЛЬ 20-ДЕ

«НАЙЫРАЛ»: «Аайлашкан дээш кым төлээрил» 9.30, 11.20, 13.10, 15.00, 16.50, 18.40 (узаткан) 21.20 шактарда.

«ПИОНЕР»: «Хымалда шугум» 10.00, 12.00, 15.30, 17.20, 19.10, 21.00 (узаткан) шактарда.

«ВОСТОК»: «Соолгу маңнаашкыннар» 15.00, 16.50, 18.40 20.30 (узаткан) шактарда.

Редактор В. С. ШАРАВИИ.

телевидение

ИЮЛЬ 19-ТА

БИРГИ ПРОГРАММА
МОСКВАДАН

8.00 — «Үе». Информастыг программа. 8.40 — Эртенги сула шимчээшкинче чыскаалыңар!» 9.00 — «Будильник». 9.30 — «Совет Эвилелинге бараан боон тур мен!» 10.30 — «Кадыкшыл» Эртем-тайылбырлыг программа. 11.15 — «Музыкалыг программа» «Эртенги почта». 11.45 — «Кедилен дамчыдылга». 12.45 — «Музыкалыг киоск». 13.15 — «Бөгүн — Металлургтуң хүнү». ССРЭ-ниң өңнүг металлургия министри И. Ф. Ломакинниң чугаазы. 15.30 — «Силерниң чогаалдарыңар [illegible] гаар». Металлург хүнүнге музыкалыг программа. 15.45 — Б. Лавренев — «Уржешкин». Москваның М. Ермолаева аттыг театрының фильм-шииин. 16.30 — Спорттуң беш хевиринге ССРЭ чемпионады. 17.00 — «Делегей панорамазы». 17.45 — Цирк аренезында. 18.15 — «Даштыкы аалчылар Совет Эвилелиниң дугайында». 18.30 — 18.45 — Чапсар. 18.45 — «Олимпий рекордтарының [illegible]». [illegible] программа. 20.00 — Кино аян-чоруктар клувуу. 21.00 — «Үе». Информастыг программа. 21.35 — 23.55 — Спортчу программа. Төнчүзүнде — Медээлер.

ИЙИГИ ПРОГРАММА
МОСКВАДАН

14.20 — Спортчу программа. 15.05 — «Чөлээш». Улусчу чогаадылганың IV [illegible] фестивалының [illegible] программазы: «Баштайгы [illegible] байырлалы». (Моол Арат Улус). 15.35 — «Григорий Коновалов — чогаалчы». Документалдыг телефильм. 16.15 — «Силерниң опереттаже чалап тур». 17.30 — «Ийи капитан». Хөй сериалыг уран-чечен телефильм. 6-гы серияны. 19.00 — «Сээң артыңда — Төрээн чуртуң». Сибирьниң, Соңгу чүктү болгаш Ыраккы Чөөн чүктү шиңгээдип алганының төөгүзүнүң дугайында документалдыг фильм. 20.00 — «Тамчыктыг удуңар, чаштар!» 20.15 — Украин ССР-ниң [illegible] академиктиг аадаргыг симфония оркестриниң концерти. Дирижёру — делегей конкурстарының лауреады П. Коган. 21.00 — «Үе». Информастыг программа. 21.35 — 23.00 — «Парм шиилээзи». Уран-чечен фильм. 2-ги сериязы.

ИЮЛЬ 20-ДЕ

БИРГИ ПРОГРАММА
МОСКВАДАН

8.00 — «Үе». Информастыг программа. 8.40 — Эртенги сула шимчээшкин. 9.05 — Кыска метражтыг фильмнер программазы. 10.20 — «Кино аян-чоруктар клувуу». 11.20 — Медээлер. 11.25 — 14.15 — Чапсар. 14.15 — Медээлер. 14.35 — «Тараа бистиң шуптувуска херек». Документалдыг телефильм. 15.25 — «Орленок» телевизтиг [illegible] концерт [illegible]. 16.10 — М. Ю. Лермонтов — «Бородино». 16.35 — «Телестадион». 17.05 — Совет чогаалчыларының VIII съездизиниң дугайында [illegible] [illegible]. 17.35 — «Бистиң [illegible]».

КЫЗЫЛДАН

18.05 — «Самсон болгаш Далила» деп операдан көргүзүг. 18.10 — «Мал чеми белеткелиниң [illegible] үш [illegible]» 18.30 — 18.45 — Телемедээлер.

МОСКВАДАН

18.45 — Улгетуң аңгалары. 19.00 — «СЭКП-ның XXVI съездизиниң шиитпирлерин амыдыралга». «Сибирь чер». 19.30 — «Черлик [illegible]». Фильм-шиии. 21.00 — «Үе». Информастыг программа. 21.35 — «Черлик [illegible]» деп шииниң уламчызы. 22.25 — Бөгүн [illegible]. 22.40 — 23.00 — Тывызыксыг [illegible]. Концерт.

ИЙИГИ ПРОГРАММА
МОСКВАДАН

12.00 — Уругларга фильм «Хабиб» — [illegible] [illegible]». Уран-чечен телефильм. 13.05 — «Космос үезиниң төөгүнүң арыннары». Документалдыг телефильм. 1-ги сериязы. 14.05 — Концерт. 15.00 — «Артистиң уран чүүлү». Артист кижи дугайында үш [illegible]. 16.00 — 17.30 — Чапсар.

КЫЗЫЛДАН

17.30 — Тыва телевидениениң болгаш радионуң симфоний оркестриниң концерти. 18.00 — «Расул Гамзатов» Телефильм. 18.30 — 18.45 — Телемедээлер. 18.45 — Чапсалдар. 18.50 — Киножурнал.

МОСКВАДАН

19.00 — «Совет Эвилелинге бараан болуп тур мен!» 20.00 — «Тамчыктыг удуңар, чаштар!» Мультфильм. 20.15 — Кара аларынга Европа чемпионады. 20.30 — Алтай АССР-ден концерт. 21.00 — «Үе». Информастыг программа. 21.35 — 23.15 — [illegible] [illegible]. Уран-чечен телефильм.

Редакцияның адрези: Кызыл Щетинкин-Кравченко кудумчузу, бажың № 3. ТЕЛЕФОННАРЫ: Редакторнуң 2-24-63, редакторнуң оралакчыларының 2-35-24, 2-31-75 [illegible] секретарының 2-23-35, секретариаттың 2-23-35, партийжи амыдырал болгаш совет тургузуг килдистериниң 2-37-13, пропаганда килдизиниң 2-31-73, культура килдизиниң 2-23-54, садыг ажыл-агый килдизиниң 2-21-47, үлетпүр килдизиниң 2-31-75, чагаа килдизиниң 2-41-27 информация [illegible] 2-20-60 корректорларының 2-27-41, бухгалтерияның 2-12-45, солун келбейн барганда 2-32-75 телефонче долгаар.

Тираж 17868. Чагыг № 1572

СОЛУН НЕДЕЛЯДА 6 КАТАП ҮНЕР

Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Ном үндүрер чер, полиграфия болгаш ном садыының херектериниң талазы-биле эргелелиниң типографиязы (Кызыл, Щетинкин болгаш Кравченко кудумчузу, бажың 1/1) ТС-[illegible]

Бүгү чурттарның пролетарийлери, каттыжыңар!

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

№ 168 (11666) | 1981 чылдың июль 21, вторник | 1925 чылдан үндүрүлүп турар | Өртээ 2 кап

Амгы үеде кол-ла чүве болза совхозтарның, күрүнениң чер фондузунуң бүгү-ле черлеринде үнген оът-сигеннерни шуптузун кезери болгаш сөөртүп алыры болуп турар.

(СЭКП обкомунуң Кыйгырыындан).

Польшаның Каттышкан ажылчын партиязының Төп Комитединиң Бирги секретары Станислав Каняга

Хүндүлүг эш Каня!

Польшаның Каттышкан ажылчын партиязының Төп Комитединиң Бирги секретары албан-дужаалга база катап соңгуттурганыңар-биле Силерге байыр чедирип тур мен.

СЭКП-ниң болгаш Польшаның Каттышкан ажылчын партиязын холбаштырган акы-дуңма найырал марксизм-ленинизмниң болгаш социалистиг интернационализмниң принциптеринге улам шыңгай быжыглаар дээрзинге бүзүрелдиг мен.

Л. БРЕЖНЕВ.

Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының Төп Комитединиң Чиңгине секретары.

МАЛГА ЧЕМ БЕЛЕТКЭЭРИ — БҮГҮДЕНИҢ ХЕРЭЭ

ПОЛИТИКТИГ АЖЫЛДЫ КҮШТЕЛДИРЕР

СЭКП Тыва обкомунуң III пленуму чоокта чаа болуп эрткен. Бөдүүн болгаш чулуктуг мал чемнериниң көвүдедир талазы-биле республиканың партия, совет болгаш көдээ ажыл-агый органнарының сорулгаларының дугайында айтырыгны аңаа чугаалашкан. Бо чылдың кандаашкынныг берге чайынла мал чемнеринниң бүгү хевирлерин белеткээр талазы-биле онза хемчеглерни алырын пленум чугула деп санаан. Оон-биле чергелештир СЭКП область комитеди Тыва АССР-ниң коммунистеринге, комсомолчуларынга, бүгү ажылчы чоннарынга кыйгырыгны хүлээп алгаш, оларны мал чемнери белеткээринге киржиринче кыйгырган.

СЭКП-ниң XXVI съездизиниң болгаш партия обкомунуң III пленумунуң шиитпирлериниң амыдыралга боттандырар дээш республиканың ажыл-ишчилери улус ажыл-агыйынга политиктиг улуг ужур-дузалыг хүннүң чугула айтырыы — мал чемниң белеткелиниң шалыпчы ийи айында калбаа-биле хаара туттунган. Бүдүрүлгелерге, организацияларга, албан черлеринге, өг-бүле бүрүзүнге чедир сиген, будук-бүрү белеткээриниң даалгалары бердинген. Таңды, Улуг-Хем, Кызыл, Бии-Хем, Тес-Хем районнарның совхозтары, Кызыл хоорайның бүдүрүлгелери, албан организациялары бо ажылче элээн организастыг кирген.

Кайда-ла масса-политиктиг ажылды эки организастааныл, ында ажыл-иш чедиишкинниг болуп турарын практика херек кырында көргүскен. Ленин орденниг «Кызыл тараачын», «Саян», «Революцияның чалбыыжы», «Тинилелге», «ҮТКА 25 чылы» болгаш өске-даа совхозтарның партия организацияларының арга-дуржулгазы ону бадыткап турар. Бо ажыл-агыйларда мал чеми белеткекчилериниң турлагларын болгаш бригадаларын кескү агитация-биле дерээн, көргүзүг самбыраларын хүн бүрү долдуруп, агитхуудустарны үндүрүп турар. Социалистиг чарыштың негелделерин, шаңнап-мактаарының хемчеглерин ажылдап кылган, оон түңнелин үндүрүп турар. Дуржулгалыг политинформаторларны, агитаторларны бригадаларда быжыглаан, олар СЭКП-ниң иштики болгаш даштыкы политиказын, ажыл-ишчилерниң мурнунда салдынган чугула сорулгаларны чугаалап берип турар.

Мал чемниниң белеткелиниң шалыпчы ийи айы эгелээнинден бээр он ажыг хонук эрткен. Республиканың чамдык совхозтарының партия организациялары сигенчилер ортузунда масса-политиктиг ажылды ам-даа шуудадып чорутпаан. Кескү агитация-биле эки дериттинмээн, көргүзүг самбыралары чок, агитхуудустарны үндүрбейн турар ховуу турлаглары, бригадалар бар. Агитаторлар, политинформаторлар, сигенчилер ортузунда агитация-массалыг ажылды четпес чорудуп турар. Оон ангыда күш-ажылды организастаанында, аъш-чем болгаш культурлуг хандырылгада четпестерни чок деп болбас. Ак-Чырааның сиген шөлдеринде мал чеми белеткеп турар Эрзин, Мөңгүн-Тайга, Өвүр районнарның болгаш өске-даа чамдык совхозтарның турлагларында үстүнде адаан четпестер бар, оңу кыска үе-саада эдер хемчеглерни хамаарышкан партия организациялары алыр ужурлуг.

Харысалгалыг ажыл-агый кампанияларын эрттирер үеде республиканың партия организациялары идеологтуг, политика-кижизидилгелиг ажылды организастаарының арга-дуржулгазын мөөнчеп алган. Амгы үеде ажылчы чоннарны мал чемнери белеткээринче мобилизастаары ышкаш ындыг чугула сорулга чок. Политика-кижизидилгелиг ажылды ажыл-ишчи бүрүзүнүң күш-ажылчы идепкейин көдүреринче, эки бүдүрүлгечи көргүзүглерни чедип алган турарынче угландырар херек.

«Партия, совет, профэвилел организациялары, совхозтарның удуртукчулары болгаш специалистери мал чемнериниң белеткелиниң киржикчилеринге оларның бедик бүдүрүкчүлүг ажылдаарынга эргежок чугула таарымчалыг байдалдарны тургузар, оларның аразынга дайынчы социалистиг чарышты организастаар, кижи бүрүзүнүң инициативазын болгаш тывынгыр чоруун деткиир, ажылдың түңнелдерин хүннүң үндүрер, мурнакчыларны шаңнап-мактаар, курлавырларны илередип тывар болгаш оларны бүрүнү-биле ажыглаарының хемчеглерин алыр хүлээлгелиг» деп Кыйгырыгда айыткан. Партия организациялары ону удуртулга болдурар, амыдыралга боттандырар апаар.

Интензиви малын чемнер-биле хандырары — улуг харысалгалыг, нарын сорулга. Ону чедиишкинниг шиитпирлээри партия организацияларының дайынчы арга-шинээнден, организакчы болгаш политиктиг ажылының деңнелинден улуг-биле хамаарыжыр. Ындыг болганда бергелерни ажып эрттир дээш мал чемнерин хөй-биле белеткээр дээш онза хемчеглерни алыры партия организацияларының дайынчы сорулгазы болур.

МЕЖЕГЕЙДЕ САРААТТАР

Республиканың дыка хөй районнарынга моон мурнунда агаар-бойдузунуң байдалы берге, оът-сиген эки үнмейн, суг-сумун чедишпес-даа турган болза. Таңды районнуң таңга эдээ черлеринге куруг сарааттар бо-ла тургулаар, сиген-шыргык элбек үнер турган. Ынчалза-даа бо чылдың кандаашкыны бо районну база-ла тавараан. Эрткен чылдарда чайгаар үнген сигенниг шөлдер база-ла кандаашкынга таваржып оът-сигени дыка тайыс боор турар. Чогум-на оон ужурундан таңдыжылар бо чылын суггаттыг черлерниң дүжүдүн бүрүнү-биле ажаап алырынче, харын-даа оон ийиги дүжүттү алырынче туткуп турарлар.

Районнуң ажыл-агыйларындан ССРЭ-ниң 50 чылы аттыг совхозтуң төп суурунда шыгжамырга баштайгы кескен сиген июнь айда каап эгелээн. А. Г. Кленковичиниң удурткан механизастаттынган бригада витаминниг далган агрегадынче оътаан массаны база-ла июнь айның төнчүзүнде чорудуп эгелээн. Төп фермада тургустунган ол агрегаттың ажылын шуудадыры-биле бо чылын аңаа кижилерни үш эжелчег-биле ажылдаар кылдыр графикти тургускан. Бо хүннерге чедир агрегаттың операторлары 200 ажыг тонна витаминниг сиген далганын мал чемнеринге курлавыр кылдыр складта дужааганнар. Агрегатта ажылдап турар Оюн Маадай-оолдуң болгаш Петр Алехинниң звенолары эң хөй продукцияны берип, АВМ-ниң үзүк-соксаал чок ажылдаарын хандырып турар.

Ол совхозта сиген белеткелин база шалыпкын чорудуп турар. Сигенчилерниң дүргентей шараан 300-500 кг. сигенни тракторист С. Балчыр баштаан звено шалыпкын сөөргүп турар. Ону төп шыгжамырга эккээрге, улуг фуражир Павел Федосеевич Николаев денси аайы-биле хүлээп ап турар.

— Бо чылын сигенниң деңзи бүрүзүн шыгтыын учётка алыр болгаш ону малдың баш санынга онаап тургаш, долузу-биле ажыглаар деп шиитпирлээн бис — деп, Павел Федосеевич чугаалап турар.

1963 чылдан бээр Дмитрий Иванович Башарин сигенни стогометчик-биле сараатап келген, улуг дуржулгалыг механизатор. Ол шак-үе-даа бөрүмдаалавайн, келген не сигенни дугаржыпкан сараттаваан шаанда соксавас. Оон эки хол айыры-биле сараат таарыкчызы И. Лопатин база оон дудак чок шалыпкын ажылдап, бодунуң улуг-нормазын эргүзү ажыл күүседип турар.

Ол совхозтуң суггаттыг черлери-ле хөй. Ынчангаш өске областарның, ылаңгыя кожа-хелбээ Хакас автономнуг областың ажыл-агыйларының дуржулгазын ажыглап, эвээш продуктуг тараа болгаш сиген шөлдерин катап бөлбеазырадып ижиктээш, оларга рапс, чочак-тараа, сула холумаа болгаш өске-даа культурлуг сигеннерни чаштырып, орай күзүн оон немелде мал чемнерин ажаап ап болур. Ол дугайында межегейжилер сагыш салбайн турар. Ынчаарга «Революцияның чалбыыжының» мал чеми белеткелчилери көк-тараа шөлүнге рапсты чаштырып тарыыр деп турары кончуг шын. Ону межегейжилер база өөренип көөрү чугула. Чүге дээрге, оларда арга-курлавырлар база-ла болгаазынчылар ышкаш, улуг боор турар.

Т. МОНГУШ.

ЧУРУКТА: сараат салыкчызы И. Лопатин. Сигенни сараттап турары.

В. КАРА-САЛДЫҢ фотолары.

ҮЛҮҮН КИИРЕР

Интенсиви малын келир кыштан хүр ажырары, оон чаш төлүн бүрүн камгалаары, эът, сүт, дүк продуктуларын хөйнү алыры чайгы үеде мал чемин хөйнү белеткеп алырындан кол хамааржыр. Ол ажылдарга Чаа-Хөл көдээ Совет улуг үлүүн киирерин хүлээнген. Чарлаттынган шалыпчы ийи айда көдээ Совет күүскому 3000 тонна будук-бүрү белеткээр онаалдалыг. Ол ажылды шалыпкын чорудар дээш суурларның бүгү чурттакчыларын мобилизастаар, оларга байдалды, сорулганы тайылбырлаар талазы-биле [illegible] ажылдарны күүскомнуң ажылдакчылары чорудкан. Ажылда чедер-четпестерин чогуур өйүнде илередип, оларны ханы-солуннарга доктаамал чырыдып эгелээн.

Албан организация черлериниң санитарий ажылдакчылары (кол эмчизи Д. О. Артына) 20 тонна будук-бүрү белеткээр планын өскээрни мурнап доозуп алган. Чаа-Хөлдүң школа коллективи 15 тоннаны белеткээн, дужаар онаалдазын күүседир чоокшулаан. Чаа болгаш Эрги Чаа-Хөлдерниң школачыларындан тургустунган 40-40 кижи составтыг ийи звено ортулуктарда будук-бүрү белеткеп кирипкен. Ол ышкаш өске-даа организациялар мал чеми белеткээр ажылды чугулалап көрүп, [illegible] онаалдаларын бүрүн күүседир дээш кызымак ажылдап турарлар.

Баштайгы үеде суурнуң өг-бүле бүрүзүнге 500 килограмм будук-бүрү белеткээрин онаалап турган. Планныг онаалдазын чамдык өг-бүлелер күүседип алган. Ынчалза-даа амгы үеде ол планны эде көрген, аңаа немей база 500 килограммны белеткеп, дужаарын өг-бүлелерге дааскан.

Ынчангаш, көдээ Совет депутаттарының албан организациялар болгаш турттакчыларның кандаашкынның берге чылда мал чеми белеткээринче бүгү күштү салырын кончуг эки билип, демниг турарын [illegible].

К. БИЧЕ-ООЛ,

көдээ Совет күүскомунуң даргазы.

Улуг-Хем район.

КАРА ХӨРЗҮННҮГ РАЙОННАРГА ЧОРААНЫ

СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнүнге кандидат, РСФСР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы М. С. Соломенцев июль 14-тен 19-ка чедир Белгород, Курск, Воронеж, Липецк болгаш Тамбов областарга чораан. Көдээ ажыл-агыйлыг дыка хөй районнарга ол барып, СЭКП-ниң XXVI съезиниң шиитпирлерин канчаар күүседип турары-биле, дүжүт ажаап алыышкының болгаш мал чемнери белеткээрин организастап турары-биле танышкан.

Партия-совет ажылдакчылары-биле, ажыл-агыйларның удуртукчулары-биле болгаш специалистери-биле ужурашкыышкыннар үезинде көдээлерге бүгү ажылдарның бедик шынарлыг болурун сагыырынче, тарааның, саванның, тараа кудуруунуң чидириин чайладырынче онза кичээнгейни угландырган. Малга чем белеткелдериниң байдалының, аңаа бүгү бар курлавырларны ажыглап турарының дугайында улуг чугаа болган. Чижээ, Тамбов областа ону ажыл-агыйжы ёзу-биле көрүп, эрткен чылгы саванның бүгү артыкшылдарын шыңгыы учётка алганын чайгаар үнген оът-сигеннерни арга-арыг черлер иштинден, ыйгылдардан, хемнер ойбактарындан, унаарындан кезип ап турарын демдеглээн. Малга чем белеткээр чамдык комплекстериниң ажылы-биле танышкаш, М. С. Соломенцев мал чеминиң рационунга бедүүн чемнерни арбыдады киирерин сүмелээн, ол чорук эвээш эвес тарааны камнап алырынга дузалаар. Кара хөрзүннүг черлерниң бүгү областарының чамдык ажыл-агыйларында мындыг дуржулга бар.

Кара хөрзүннүг төп куржаганың көдээ ажыл-агыйының В. В. Докучаев аттыг эртем-шинчилел институдунга М. С. Соломенцев чораан. Дүжүт участоктарын көрген, эртемденнер-биле чугаалашкан. Культураларның [illegible] талазы-биле институттуң дуржулгазын практикага улам идепкейлиг нептереділериниң эргежок чугулазын онзалап демдеглээн.

Көдээ ажыл-ишчилер-биле ужурашкаш, М. С. Соломенцев оларның амыдырал-чуртталгазының социал-экономиктиг байдалдары канчаар эки-жип турарын бүгү талалыг сонуургап, чурталга бажыңнарының, школаларның, уруглар садтарының болгаш социал-культура-амыдырал угланыышкынныг өске-даа объектилерниң тудуунче улуг кичээнгей салырын чугула деп сүмелээн, ол чорук көдээге кадрларны улам шыңгай быжыглаарынга идиглиг болур.

Кара хөрзүннүг төп зонаның областарынга аян-чоруктуң М. С. Соломенцевти партия обкомнарының бирги секретарылары болгаш облкүүскомнарының даргалары үдеп чорүп турган. (СЭТА).

СОЛУННАРНЫҢ АРЫННАРЫНДА

⊙ Совет Эвилелинде дыштанып келген АУДП ТК-ның Чиңгине секретары, АДР-ниң Революстуг чөвүлелиниң Даргазы Б. Кармаль-биле СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы Л. И. Брежневтиң Крымга болган ужуражылгазының дугайын [illegible] калбаа-биле тайылбырлап бижип турар. Эрги феодалдыг ёзу-чурумнарны катап тургузар болгаш революцияның чаалап алыышкыннарын чок кылыр дээр кандыг-даа оралдажыышкыннарга афган улус ойтур шаптыгын бээр шиитпирлиг соруктуг дугаарынга, деп, Болгарияның «Работническо дело» солуну бижээн. Афганистан-биле холбаалыг айтырыгларны политика талазы-биле таарыштыр шиитпирлээри империалистиг чамдык чурттарның, гегемонистиг күштерниң болгаш оларның эвилелчилериниң холгаарлаашкынының түңнелинде херек кырында ам-даа шуудавайн турарын ГДР-ниң «Нойес дойчланд» солуну онзалап демдеглээн. Ынчалдыр таарыштыр шиитпирлээри болдунар аргалыг, ынчангаш ынчалдыр кылырынга эки үндезин Совет Эвилелиниң болгаш Афганистан Демократтыг Республиканың сургалыг сапалдары болган туруп болур ийик деп, Чехословакияның «Руде право» солуну бижээн.

⊙ Индияның даштыкы херектер министри Нарасимха Раону Совет Эвилелинге дыштанып аян-чоруун тайылбырлавышаан, Венгрияның «Нэпсабадшаг» солуну ССРЭ-ниң болгаш Индияның аразында харылзаалар эп-найырал шинчилел тургузуглуг чурттарның бүгү талалыг үрежилгезиниң ылап адыр кылдыр бижээн. Совет Эвилелиниң мурнунда Индия кезээде дузалажыыр баарында белен өңнүктү тыпкан деп ол солун уламчылаан.

⊙ Ливанга удур Израильдиң хоратан үүлгедиишкиннери даштыкы парлалганың кол темаларының бирээзи апарган. Ливанда амы болуушкуннар [illegible] харысалгазы АКШ чүзүтээр апаар деп, Францияның «Юманите» солуну бижээн.

⊙ Францияның президентизи Ф. Миттеранның Ак бажыңның баштыңы Р. Рейган-биле ужуражыр деп турарынга холбаштыр француз солуннар даштыкы болгаш иштики политиканың дыка хөй чугула айтырыгларында шыңгыы деңгелдер барынче кичээнгейни угландырып турар.

(СЭТА).

УСПА-ХӨЛ ШЫНААЗЫНДА

I. ХАНДЫРЫЛГАНЫ ЭКИЖИДЕР БОЛЗА...

СЭКП обкомунуң сөөлгү пленумунуң шиитпирлери Тываның ажылчы чонунуң күш-ажылчы хөй-ада [illegible]. Амгы үеде хоорай, суурларның-даа, көдээниң-даа ишчилери мал чеминиң белеткелинде хаара туттунган. Школачылардан [illegible] кырганнарга чедир бүгү чон [illegible].

Республиканың эң-не хөй мал чеми белеткээр чери — Тес-Хемниң алдыы агымы — Хүрен-Дугай, Кош-Терек болгаш Ак-Чыраа. Бо хемнерде [illegible]

[illegible]

...гаттырганындан болгаш дергимчеден улуг хамааржыр. Ону сигенчи бригадаларны кезип чорааш, дораан-на эскерип болур.

Тес-Хемде «О. Шынаа» совхозтуң механизастаттынган сигенчи бригадазында он ажыг кижи бар. Ук бригада июльдуң 15-ке чедир 450 тонна сиген белеткээн. Ол хээрде бригаданың бир кежигүнүнге онаалтыр ортумаа-биле 30 тонна мал чеми-дир. Азы кижи бүрүзү-ле хүнде барык-ла ийи тонна сигенни белеткеп турган. Моон алгаш көөрге, совхозтуң Ак-Чыраадан белеткээр 2700 тонна сигенчи [illegible] ийи айда күүседир [illegible] бар.

[illegible]

...гашка кадалган тракторлары өске бригадалардан ындыг трактор ачылап келгиже, хүн эртедир, а чамдыкта ийи-даа хүн ажыл чок турар таварылга ховар эвес.

Кайы-даа бригадага ретлык [illegible]. А бо бригаданың [illegible] бээр тыптынып, белеткээн [illegible] болбас. Совхозтуң ажылчылары болгаш инженер-техниктиг ажылдакчылары [illegible]. Бис бээ [illegible] бригадир Санаа Сүг-Маадыр, совхозтуң [illegible] Вектор Яндоо, директор [illegible].

Сигенчилер [illegible] болза, олары арыг-силиг бүү. [illegible]

[illegible]

Мал чемниниң бүдүрүлгезинче ында сагыш салып турары [illegible].

Ол-ла районнуң «Чодураа» совхозунуң Ак-Чыраада механизастаттынган мал чеми белеткээр бригадазында байдал [illegible]. Бригада чаг тык ай дургузунда 106 тонна сиген белеткээн, [illegible] 7 тоннаны белеткеп турган [illegible].

[illegible]

...ла экелген сүт доскаарда [illegible]. Бригада [illegible]. Машина чок болганындан [illegible].

[illegible]

[illegible]

[illegible]

НЕГЕЛДЕГЕ ДҮҮШТҮРЕР

СЭКП-ниң XXVI съездизиниң шиитпирлерин кажы бүрү ажылчынга чедирери — лектор кижи бүрүзүнүң ажылының үндезин угланыышкыны [illegible]

[illegible]

Эш Л. И. Брежнев Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының XXVI съездизинге СЭКП Төп Комитединиң Отчет илеткелинге мынча дээн: «Массаларга партияның бодалдарын чедирип, оон политиказын тайылбырлап турар кижилерниң улуг армиязынга — коммунистерге болгаш партия кежигүнү эвестерге — өөрүп четтиринишкинниң сөзүн илергейлээйн. Олар дээрге лекторлар болгаш пропагандистер, агитаторлар болгаш илеткелчилер-дир. Оларның ажылы эки тура-биле, болуушкун хостуг үезинде [illegible]»

[illegible]

Башкыларда 21 кижи, чедээ ажыл-агыйның специалистеринден — 12, [illegible] — 29, [illegible] — 32 кижи лекция, беседаларны [illegible]

«Билиг» ниитилелиниң эге организациялары [illegible]

Ол мынча: район төвүнүң [illegible] лекторларны ажыл-агыйларга барып, кызыгаарлыг [illegible] лекцияларны номчуп турар. Олар делегей байдалының айтырыгларында база кожуун ажыл-агый темаларынга түң-түң лекцияларны [illegible]

Районнуң лекторлары бо чылдың эгезинден бээр [illegible]

[illegible]

Х. ОЙДАН-ООЛ.

Узбек ССР. Ташкентиниң № 3 таксомотор паркының 130 автомобильдери бензин орнунга өртгедир хаан газ-биле ажылдап турар. Автомобильдерниң чүък салыр бензин [illegible] 86 литр шыгыр газ баллонун тургускан. Ол газ 450—500 километр оруктуг эртеринге четчир. А бир эвес газ орукка төне бээр болза, автомобиль бензини-биле шимчээшкинин уламчылап болур. Кывар-чаар чүүлдерни каш-ла минута иштинде солуп ап болур. Газтың өртээ бензинден чиик. Ындыг арга-биле одаар чүүлге камналганы чедип алырының аргазы бар. Газ-биле шимчээр автомобильдиң агаарны хирлендирериниң хемчээли эвээш.

ЧУРУКТА: рейске үнер машинага кортулдени чорудуп турары.

Ш. АЛИМОВТУҢ фотозу.
СЭТА-ның фотохрониказы.

УКРАИН ССР. Черкасск областың кожа ажыл-агыйының ишчилери амгы беш чылда эът болгаш сүт бүдүрүлгезиниң дыка өстүрериниң талазы-биле эгелекчи саналдааны, ол [illegible] болуп турар. Бо хүннерде бежин [illegible] ажыл-агыйларның операторлары инектерниң чогуукта немелде дензизинге 1100 — 1200 грамм чедирип турар. Машина-биле саалдага [illegible] бедик көргүзүг амгы үеде норма-биле дөмей апарган.

Бо чылдың беш айларында областың мал ажылдыглары күрүнеге эът, сүт садар талазы-биле планны эрткен чылдыңындан орлчок ажырган. Тодаргайлаарга, эътти 600, сүттү 22,6 муң тонна хөйнү саткан.

Оларның чедиишкиниңиң үндезини — мал ажаарының дециниилелиг технологиязын ажыглап билири, кожа ажыл-агый бүдүрүлгелериниң бүгү участоктарын комплекстиг механизастаны болгаш чем баазазын быжыктырганы болур.

Машина-биле саалдага Золотоношк районнуң «Большевик» колхозунуң мастери В. Н. Левчиктиң чедиишкинин областан дашкаар безин билдингир. Бо чылын ол бир инектен-не 6000 кг сүт саап алыр план алгаш, ону күүседириниң бүзүрелин алган. Күш-ажылчы ат-алдары-биле ол Социалистиг Күш-ажылдың Маадыры атты чаалап алган. СЭКП-ниң XXVI съездизиниң делегады, УССР-ниң Дээди Советиниң депутады.

ЧУРУКТА: В. Н. Левчик уруунуң уруу Лида-биле.

К. ТАРУСОВТУҢ фотозу.
СЭТА-ның фотохрониказы.

РОССИЯНЫҢ ЧЕМГЕРИЛГЕ ШӨЛҮ

Мал чемин бүдүрерин специализастааны [illegible] богун кымга-даа билдингир апарган. Дужуттуг тарылга өстүрерин эгелээш, мал чемин кылыр [illegible] ужурлуг отрядтар, бригадалар болгаш бүдүн-бүдүн комплекстер ам хөй-хөй колхозтарда болгаш совхозтарда ажылдап турар. Ол ышкаш ажыл-агыйлар аразының комбикормнар болгаш мал чеминиң [illegible] талазы-биле [illegible] тудуп турар. Мал чемин бүдүрүп үндүреринге ол бүгү [illegible]

— Ол бүгү чедиишкин база болза [illegible] болгаш чедир кылдынмаан [illegible] ужурлуг бис — деп, СЭТА-ның корреспондентизи-биле беседазынга РСФСР-ның Кадээ ажыл-агый министерствозунуң мал чемиңниң, шыгжалдарыны болгаш одарларның талазы-биле Кол эргелел начальниги В. Агафонов чугаалаан. — Мал чеминиң чедишпес чорук малдың продуктуг [illegible]

[illegible]

— Мал чемнерин бүдүрерин үндүрериниң талазы-биле сонгаарлатпышкаш, чорудулгаларын кандыг [illegible] турары?

— Россияның областтарының, крайларының болгаш автономнуг республикаларының мал чемин бүдүрер баазазын улам [illegible]

Саладыган [illegible] дүжүтүр чорутту бедилери бир чимиштиглерни ажыглап, суггаттыг болгаш көрдатпан черлерге мал чемин [illegible] харылаштыр [illegible] тарыгдап бо бежин чылда дүжүт ажаап алырын 1,3—1,6 катап өстүрер негеттинер.

— Мал чемнерин бүдүрериниң кол нурлаашкыннарының бирээзи — шыналдарның одарбелчиирнин талазы-биле ажылдарны чорудары чайгаар үнген сигеннерни хөйнү кезип белеткээри болгай...

— Россия Федерациязында амгы үеде — бүдүн чартык миллион культурлуг одарлар бар, оларның миллиону чыдып-зы — суггаттыг. Үш-дөрт муң килограмм сүт бээр инектер [illegible] биле немелде чемгерилге чорукка чай [illegible]

[illegible]

Ю. ГОВОРУХИН.

Москва.

ДУРЖУЛГАЛЫГ МАСТЕР

[illegible]

Т. В. Сагалакова [illegible]

Мастер Татьяна Васильевнаның [illegible]

Х. ОНДАР.

Кызыл хоорай.

ҮЕНИҢ ӨНҢНЕРИ-БИЛЕ

[illegible]

[illegible]

А. АРАПЧОР.

«Шынга» харыы

ЧААГАЙЖЫДЫЛГАНЫ ЭКИЖИДЕР ДЭЭШ

Бо чылдың май 17-де үнген № 110 «Шын» солунга «Кичээнгейге алыр» деп эге-биле шүгүмчүлелдиг материал парлаттынган. Анай Өвүр районнуң «Кызыл тугу» совхозунуң төвү Кызыл-Тей суурнуң чаагайжыдылгазында бар чаңгыс четпестерни шүгүмчүлеп турган.

Материалдың автору суурнуң ниитиг чаагайжыдылгазында четпестерни айтып, чурттакчы байшыңнарының делгеме кудумчунда ыраш-чеверни, санитарлыг байдалдың багайын, кудумчуларда үрелген, бузук штакетниктерниң иштинде чытпыларын шүгүмчүлээн. Оон-биле кады автор тарымал үнүштерниң ажаалдазын багайын айыткан.

Солунга парлаттынган шүгүмчүлелге харыызы Сагылы [illegible] Советиниң күүсекомунуң даргазы А. С. Бадыргы редакцияже чорутткан. Суурнуң кол кудумчузунда эргн, үрелген штакетниктерни чаартыр хемчеглер алдынып эгелээн. Тарымал үнүштерниң ажаалдазын [illegible] биле кудумчу шайы-биле суг сиертер машиналарны быжыттаан дээрин харыызында айыткан.

БИСТИН ЧУРТУВУСТА

ЭЭЛЧЕГДЕ БЕШ ЧУС ГА

ТАЛДЫ-КУРГАН. [illegible] ог-бүлелиниң ажаалдаа эгелээшкен баар [illegible] элеватор суурганыы чыл дола берип болур. Бур ферминиң «Карачок» [illegible] эки звенозунуң беш [illegible] тарааны ажаап турар.

50 муң центнер тарааны бастырар. [illegible] нормаларны күүседир деп звенонуң [illegible] машиналарының [illegible].

Обласка тарая ажаалдазынга үш чүс ог-бүле акы-дуңмалар болгаш звенолары ажылдап турар. Олар куш-ажылдың бедик бүдүр-[illegible] ажыл-агыйлар [illegible] бердигенниң болу бергеннер.

ЧАА ХАЙНАК

ХАРЬКОВ. Украинаның В. Юрьев аттыг үнүш [illegible] генетиказын институдунуң профессору А. Шулындиниң хайнакташтырып тургаш, өстүрүп үндүргени чаа тарааны, специалистерниң санап тураары-биле алырга, гектардан 50 центнер чедир дүжүттү бээр. Ол культураның янзы-бүрү сорттарын чуртта бо чылын ийи муң гектар шөлде тараан.

ПРИМОРЬЕНИҢ КАРТОФЕЛИ

ВЛАДИВОСТОК. Эрте бышкак картофельди Приморьениң чер ажылдыглары ажаап кириписен. Картофель [illegible] «Шадрина — магазинге» деп [illegible] биле боттандырып турар. Картофели ажаап алдынган шөлде кыраа [illegible].

СВЕКЛА БЫШПААЛАКТА

КИШИНЕВ. Молдавияның чигир заводтары чиктерин болгаш чогаалдарын [illegible] эгелээн. Түскайжыттынган цехтер тургускан ук алырның үш улуг бүдүрүлгелеринде консервалаар ногаан горошекти болгаш [illegible] компоттарны болгаш [illegible] кылган хандыларны бүдүрүп үндүрүп турар. Бо чылын чигирден 15 миллион лааза консерваалар [illegible].

БАМ-ГА ЭНЕРГИЯ

УЛАН-УДЭ. БАМ-ның 90 километр узун [illegible] Муякан-Таксимо участоунга таңгылар тургузары доозулган. «Востоксибэлектросетьстрой» трестиң коллективи Туудугжу хүннүве суурнуктар шөөр [illegible] деп хулээнгенер. Ол суурнуктарны дам [illegible] Усть-Илим ГЭС-тиң энергиязы чазаглыг оруктан [illegible] сууржө [illegible].

ДЕЛГЕМ ЭКРАННЫГ ЗАЛДАР

ВИДНОЕ (Москва областы). [illegible]

АЛЕУТТАРЖЕ ЭКСПЕДИЦИЯ

ПЕТРОПАВЛОВСК-КАМЧАТСКИЙ. [illegible]

СЭТА-ның корреспондентилериниң дыңнадыглары.

ДЕМНИГ АЖЫЛ-ИШТИҢ ЧАА ҮЕЗИ

БКП ТК-ның Политбюро кежигүнүнге кандидат, БУР-нуң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазының оралакчызы, БУР-нуң ЭДЧ-те доктаамал төлээлекчизи эш Андрей ЛУКАНОВТУҢ ЭДЧ-ниң Софияга болган сессиязының XXXV хуралынга ПМА-ның тускай корреспондентилери А. Драбкин биле П. Шинкаренко оларның айтырыгларынга харыылааны.

Айтырыг. С[illegible] ЭДЧ-ниң өске-даа кежигүннери күрүнелер-биле экономиктиг демниг каттыштырылгазы Силерниң чуртуңарга кандыг [illegible] болуп турарыл? Ол дем каттыштырылгазы [illegible] кандыг-ла болуп турарыл?

Харыы. ССРЭ-биле болгаш [illegible] биле экономиктиг дем каттыштырылгазы [illegible] деп чугаалаар мен.

Болгария — улуг эвес чурт [illegible] Үлүг хемчээлдиг ажылдыг бүдүрүлгеге тургузар ээлге, ынчаар рыногувус база [illegible].

[illegible] нефтизистан [illegible] болгаш [illegible] материалдарын, демир рудазының болгаш [illegible] чиг-эттериниң 95 хуузун [illegible] тургаар бис. БУР-нуң машина паркының 97 хуузун Совет автомобильдер, тракторлар, комбайннар болгаш [illegible] ажыл-агыйның өске-даа техниказы болуп турар.

[illegible] ЭДЧ [illegible] биске [illegible] тургаар бис. [illegible] машиналарывыстың болгаш [illegible] 59 хуузун ССРЭ-же [illegible] электроникалыг болгаш электрон дериглериниң 68 хуузу, [illegible] 82 хуузу [illegible].

[illegible] материал-техниктиг базазын [illegible] ажыктыг [illegible] улуг [illegible] болуп турар. Бүдүрүлге адырынга [illegible] боттандырып турар [illegible] бо-даа [illegible] болуп турар.

Айтырыг. Он чыл бурунгаар [illegible] база [illegible] ЭДЧ кежигүннери [illegible] социалистиг экономиктиг каттыжышкыны хөгжүдериниң [illegible] тээп алган болгай. Силерниң [illegible] программаны [illegible] боттандырып турарының [illegible].

[illegible]

Айтырыг. Силерниң чурт[illegible]

[illegible]

(ПМА).

Болгария. Казанлык шынаазында роза чечектеринден эң үнелиг боол турар үс розазының дүжүдүн ажаалдазы [illegible]. Болгарияның роза чечек үзүнүн бир килограммының делегей рыногунга өртээ килограмм алдын үнезинге дең боол турар. Роза чечээниң бүрүлеринде тозан ажыг бүдүмелдер бар, ында дажок чагай чытты киирип турар. Роза үзүн республика химия-фармацевтика үлетпүрүнге ажыглап, оон-даа дашты чурттарже, оон иштинде ССРЭ-же чорудуп турар.

ЧУРУКТА: үстүг роза чечек чыылдазы. София пресс — СЭТА-ның фотозу.

ҮЕНИҢ ЧУГУЛА ДОКУМЕНТИЗИ

КАБУЛ

ССРЭ-ниң Дээди Совединиң «Делегейниң парламентилеринге болгаш улустарынга» хулээп алган Кыйгырыы Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының болгаш Совет күрүнениң чорудуп турар тайбынга ынак дашты политиктиг [illegible] деп, **Афганистанның Улус-демократтыг партиязының ТК-зының Политбюро кежигүнү Анахита Ратебзад** СЭТА-ның корреспондентизи-биле беседазынга чугаалаан.

Совет улустуң тайбынче чүткүлү [illegible] ол документ дайынчыдактарны [illegible] чыктырбазынче, ядралыг хандаптан кижи төрелгетенниң [illegible] угланган деп, ол демдеглээн. Чер кырынга тайбынны [illegible] тала-биле [illegible] делегейниң бүгү парламентилерин болгаш улустарын Совет Эвилели кыйгырган, ол дээрге Совет күрүнениң тайбынга ынак ленинчи дашты политиказының чырыткылыг боттанышкыны-дыр.

Афганистан Демократтыг Республика, бистиң чурттуң чону ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Кыйгырыын [illegible]

[illegible] тайбынның Британ ассамблеязының Лондонда парлаттынган медегелинге чугаалаан Совет Эвилели кымга-даа кыжанмайн турар болгаш Чөөн алы Барыын [illegible] күзевейн турар, ол ышкаш чөөр таланы-биле артык улуг [illegible] болбайн турар деп, ассамблея онзалап демдеглээн. Ол документиге холбаштыр. Британ [illegible] парламентарийлерниң кыйгырыынга бүттүг хамаарылга [illegible] алырын оралдажыр ужурлуг деп, ол медегелде онзалап [illegible].

Тайбынга [illegible] ужуражылга [illegible]. Кыйгырыгны [illegible] деп, медегелде айыткан. НАТО таланы-биле [illegible] Каттышкан Штаттар [illegible], чалгыныг ракеталарны болгаш [illegible] чедип алырын оралдашкаан. Оон сөс-домаа-биле [illegible].

[illegible] рынче угланган тайбын санал [illegible] чугаалаан.

Тайбынның, айыыл чок чоруктуң болгаш [illegible] парлашкын бүгү-ле чугула айтырыгларын дугайты чугаалажыр [illegible] Совет күрүнениң белеткиге бэйыр чедирип турар бис деп, Э. Ботсвейн чугаалаан. — [illegible] түр доктаадып тургузарынче болгаш [illegible] бүдүрерин шеглээринге таарышкан байдалдарны тургузарынче практиктиг оруктү ажыдып турар ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Кыйгырыын [illegible] чорукту [illegible] тура австралия чазагтың болгаш парламентизиниң чедип алырын боттарывыстың соруглавыс кылдыр көрүп турар бис.

САН-ХОСЕ

ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Кыйгырыы — бистиң үениң эң чугула документизи-дир. Бүттүг бүдүштүг чугаалажылгаларже Совет Эвилелиниң айда киирген Кыйгырыы чаа дайын [illegible] чыгап тураары айыылдыг ха[illegible] **Риканың хөй-ниитичи болгаш политиктиг несну ажылдакчызы, сураглыг эртемден-эмчи, чурттуң президентизи албан дужаалга «Чаңгыс дай чок дээр чаан уэлдиг партиялар эвилелдежилгезинден намдат Родриго Гутьеррес** ол [illegible].

[illegible] **чаржылышкылым, чепсеглениишкинни дужурери болгаш хөгжүлде ааш эвстелги ма-ниттиң дааргазы Эрик Ботсвейн** [illegible]

ЛОНДОН

ССРЭ-ниң Дээди Совединиң [illegible]

(СЭТА).

Бомбүрзектиң судалы

СЭТА-ның корреспондентилериниң дыңнадып тур

ДЕМНИГ ХӨДЕЛИИШКИННЕР ЭРГЕЖОК ЧУГУЛА

БАГДАД. (СЭТА). Империализмге болгаш сионизмге удур демиселге Иран-биле эп-сеткил каттыштырылгазының делегей конференциязы ажылын ында дооскан. Янзы-бүрү чурттарның политиктиг партиялары, хөй-нити организацияларын болгаш шимчээшкиннерин төлээлээн 70 ажыг делегациялар, ол ышкаш политиктиг болгаш хөй-ниитичи чамдык ажылдакчылар ол конференцияга киришкен.

Израильдиң агрессивчи, экспансивчи политиказын база американ империализмы-биле болгаш Мурнуу Африканың расистиг ёзу-чурумун-биле оон сырый харылзаалыын конференцияның киржикчилери түңнел медегелинге шиитпирлиг буруу шапкан. Империализмге болгаш сионизмге удур, демократия болгаш дээшилгеге дээш дем каткан демиселге араб бүгү дээшилгелиг күштерниң болгаш өске-даа чурттарның хөделиишкиннериниң чаңгыс эвиниң эргежок чугулазының дугайын олар медеглеп, араб нефтини болгаш дашты банкыларда акша-хереңги салыышкыннарын демиселдиң эрге-ажыктарынга таарыштыр ажыглаарынче кыйгырган.

Чарылдырынчы кэмп-дэвид дугуржулгаларын конференцияның киржикчилери хүлээп көрбээн болгаш президент Садаттың саттынынчы, хоралакчы политиказынга удур Египеттиң дээшилгелиг күштерниң демиселин долу деткип турарының дугайын медеглээннер.

Бодунуң кара-чаңгыс дүрүм ёзугаар төлээленчизи — Палестинаны хостаарының организациязының — удуртулгазы-биле бодунуң чарлып болбас дүрүм ёзугаар эргелерин боттандырар дээш чөптүг демиселди чорудуп турар Палестинаның араб улузу-биле эп-сеткил каттыштырылгазын олар илергейлээн. Ливанга удур Израильдиң агрессиязын болгаш Тель-Авивтиң чагырыкчы бөлүктериниң ол чуртту чарылдырар дээш оралдажыышкыннарын документиде шиитпирлиг буруу шапкан.

Араб чурттарда болгаш чер бөмбүрзээниң өске-даа девискээрлеринде америк шеригниң турарын дорт-вардан соксадырынче конференция кыйгырган. Иран-Иран дайынны саат чок соксадырынче кыйгырыг база документиде киирген.

Ядролуг энергияны тайбың сорулгаларга ажыглаарының программазын боттандырып уламчылаарынга Ирактың шиитпирлиг болуп турарынга конференцияның киржикчилери байыр чедирген. Тайбың хөгжүлдениң эрге-ажыктарынга таарыштыр ядролуг технологияның адырының хөгжүп оор чурттарга чугула ужурлуузун медегелде демдеглээн.

Июнь 7-ни (Иракта ядролуг шинчилелдер төвүнче Израиль халдаашкынының хүнүн) конференция араб улустар-биле болгаш хөгжүп оор өске-даа чурттарның улустары-биле эп-сеткил каттыштырылгазының хүнү кылдыр чарлаан.

КИПР-БИЛЕ ЭП-СЕТКИЛ КАТТЫШТЫРЫЛГАЗЫ

Делегейниң дээшилгелиг хөй-ниитизи Кипр-биле эп-сеткил каттыштырылгазының неделязын бо чылын айның 15-тен 21-ге чедир демдеглеп турар.

Чеди чыл мурнунда, 1974 [illegible]

[illegible]

[illegible] АКЭЛ — партия деткип турар.

АКЭЛ база оон-биле назы хөделип турар демократтыг [illegible] организациялары Кипрге бежыг турушпуг. Чижээ, бо чыл [illegible]

[illegible]

Г. КУВАЛДИН, СЭТА-ның корр.

Афганистанның Улус-демократтыг партиязы [illegible]

[illegible]

ЧУРУКТА: [illegible]

Г. НАДЕЖДИННИҢ фотозу. СЭТА-ның фотохрониказы.

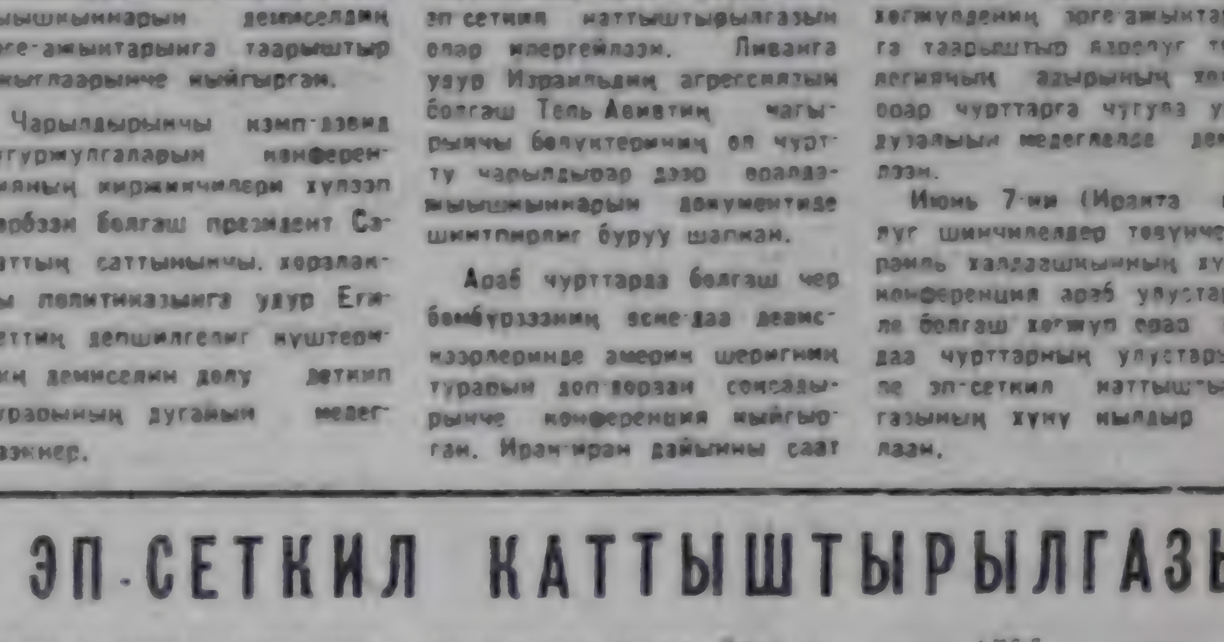

Ак халаттыг кижилер

ДЕМИ УЛУГ

— Ортумак эртемниг эмчилерниң деми улуг. Оларның аразында мергежилиниң мастерлери [illegible] коллективиниң хүндүткелин чедип алганнар бар. Чечена Ховалыгның [illegible] демдеглей болур. Ол ажылдан оздалдаш, эрте чаныш-даа көгбээн. Онаашкан ажылынга кызымак, кайдыг-даа даалганы чажам дивес күүседир кижи — деп, хоорай поликлиниказында улуг сестра Биче Мыыванбоовна Маадыр оон ажылынга сонуургаарымга мындыг тайылбыр берип орду.

Ол ынчаш чылыг состерни поликлиниканың эргелекчилеринден-даа, коллектив кежигүннеринден-даа бо-ла дыңнап болур. Бодунуң аарыг кижилерге [illegible] ажылынга кызымаа-биле Чечена Бойдуевна чонунга чүгле өөрүшкүнү бараалгадып чоруур. Республиканың янзы-бүрү булуңнарындан эмчилеп келгеннерни [illegible] чаңчыккан. Шак мындыг үре-түңнелдиг ажылы [illegible] кичээнгейлиг опу коллективте мурнакчыларның отрядынче киирген.

Чечена Бойдуевна 1965 чылда Кызылдың медицина училищезин дооскан. Ол ол-бир [illegible] Кызылга ажылдап эрткен. Оон бээр ол эмчи-сестралап ажылдааш 15 чыл чедип чоруур. Баштайгы чылдарынга бодаарга, оон мергежилинге туруштугазы оранчок бедээн. Коллективте [illegible] мергежилди шиңгээдип алырының чаагай эгелээшкинин каш чылдар бурунгаар чептерээн. Ынчаңгаш сестралар чылдан чылче билиин бедидип, кайы-даа улуг эмчиниң сестразы болуп ажылдаар эргелиг апарган.

Ч. Ховалыг бо талазы-биле мынчаар чугаалаар: «Холушкан мергежилдиң ажыы улуг. Ажылывыска-даа чаңгыс демниг. Сестралардан кым-бир кижи аарааш ийикпе азы чугула чылдагааннарга келбейн барган таварылгада, орнунга ажылдап эртер-дир бис. Чимис [illegible] тепчүткен. Оларны түскай автоклавка бүскe хайындырып ажыглаар. Бо болгаш өске-даа [illegible] айтырыгларже бо-ла ажылдай бээр бис. Мындыг организастыг ажыл аарыг кижилерниң саадал чок эмчилээрингe, эмчилерниң үе-шагын четчир кылдыр [illegible] тыва».

Мергежилинге сундулуг эмчи бодунуң үезин камныг ажыглап чаңчыккан. Районнардан [illegible] өске-даа аарыг кижилер эмчилеп кээр. Бир дугаарында оларның аарыының чылын тодарадып, ынаар-ла чөп талазыг айтыр эртер. Ынчангаш кижи [illegible] дужаагаан тураарының чемчеглерин Чечена Бойдуевна [illegible] берген. Эмчилеп келген чон оон дээн улуг [illegible] чедиргенинге өөрүп четтиргенин илередип чаарлап.

Эмчи кижиниң [illegible] кайа-даа чораап бедик негелдеге турар ужурлуг. Ч. Ховалыг шелээлеп-даа, ажылдап [illegible] [illegible] туглуу дузалап чоруур. Оон мындыг ак сеткилдиг [illegible] коммунистиг үнш-ажылдың [illegible] биреэзинге чедирген.

С. ЧООДУ.

Кызыл хоорай.

ЧҮҮЛДҮГЗҮНҮҮШКҮНҮН ХАЙНЫКТЫРГАН

Чечек Макпашовна Куулар 1963 чылда Чөөн-Хемчик районнуң Хайыракан 8 чыл школазын чүгле дөрт, беш демдектерлиг дооскаш, ажылыралының [illegible] [illegible] базадаа, эмчи болуксаар изиг күзели [illegible] санитарканап кирип алган. Суурунга ол үш чыл дургузунда багай эвес диртип ажылдап турган, ол-бүлезиниң аалы-биле Чадаанага көжүп [illegible] дар салбырынга ажылдап эгелээн. Ында чылып эмнезин турар кижилер элээн эвес. Оларның кижи бүрүзүнүң ал-[illegible] байдалы [illegible] [illegible] [illegible] баштайгы [illegible]

[illegible] аарыг кижилерниң бо болгаш ажылдакчыларның чүүлдүзүнүүшкүнүн [illegible]

Эмнелгениң хөй кижилеп [illegible] ажылдап турар. Ында [illegible] эгелекчизи С. Ы. Монгуш, [illegible] Л. К. Тэржаа болгаш өске-даа [illegible] ка, санитаркаларга сүмелерин айтыышкыннарны таарыштыр берип турар. Коллективтиң [illegible] сеткилдиг кежигүннеринге улуг сестра Н. Ооржакты, санитаркалар Р. Монгушту, О. Монгушту болгаш өскелерин-даа хамаарыштырып болур. Эмнелгениң коллективи [illegible] база болуп эртен байырлап

[illegible] утку-ушаан, арыг-шевер дедилазын эрттиргеннер. Олар республика чергелиг урал чүүлдүзүнүүшкүнүнге чыдын киржип, багай эвес түңнелдерни чедип ап келгеннер.

Идепкейлиг хөй-ниитичи Ч. [illegible] бо бүгү ажылдарга киржилгези улуг. Ол эмнелгениң [illegible] база кежигүну. Белүк [illegible] ажаалдаа-хайгааралынга хынааланарны кылып, ол дугайында [illegible] солунга үе-үеде парлап, [illegible] [illegible]

А. ОНДАР.

Анчымаа Тогериклеевна Эртине кадык камгалалының шугумунга ажылдааш, он чеди чыл чедип чоруур. Ол амгы хүннерде Тес-Хем районнуң О. Шынаа суурда эмнелге пунктузун эргелекчилевишаан, чонунга хүндүткелдиг ажылдап чоруур. Чурттакчыларның мындыг хүндүткелин ол ак сеткилдиг ажылгыры, төлептиг мөзү-биле чедип алган.

Ол онаашкан ажылы-биле чергелештир суурда хөй-нийти ажылдарындан база чылып калбайн келген. Суурда херээженнер ортузунга боттуг ажылдарны чорудуп, № 1 агитквартираны харыысалгазынга алган. Эмчи малчыннарга доктаамал баар. Ол улуг, биче кижилерниң кадыкшылын хайгаарап, оларның амыдырал-чурталгазының нийти санитарлыг байдалын хынап, четпестерин эдип, сүме, беседа кылыры чайгы апарган. Ажылынга болгаш амыдырал-чурталгазынга үлегерлиг эмчиге моон-даа соңгаар чаартыкчы бүү-биле ажылдаарын күзедим.

ЧУРУКТА: А. Т. Эртиненин ажылдап орары.

Сөзү болгаш фотозу Т. КУНГААНЫЫ.

ЙӨРЭЭП КҮЗЕДИМ

Мээн оглум аварияга таварышкаш, аар кемдээш, республиканың эмнелгезиниң хирургия салбырынга кезип эмнетеш, чеди ай эрткенде ам туруп кылаштап турар апарган. Эмчилер оглумну кескеш, сынган оорга сөөгүн [illegible] тиккалар-биле быжыглап каан. Ол аар-берге кезиишкинниң хүрежилгелиг хирургтар В. Н. Шиврипей, В. П. Григорьев магалыг [illegible] [illegible]

Кижилерниң кадыын камга[illegible] [illegible] эмчилерниң чүдүргү, кижелиишкининиң ажылын кижи магадап хайгаарыр.

Буянныг эмчилер В. Н. Шиврипей, В. П. Григорьев, А. С. Бескровных оларга болгаш [illegible] [illegible] [illegible] эмнээн [illegible] четтиргенимни илередип, [illegible] [illegible] күзедим.

И. КОМБУ.

ЧЫЛЫГ СӨСТЕР

—«Өөрүп четтирдим» —деп [illegible] Азарганчыг Монгушевна бо-ла [illegible] Аар аараш сегип туруп келгеннер-даа, эмнедип алгаш, [illegible] турарлар-даа Чадаана хоорайда район эмнелгезиниң кеш аарыгларының салбырының [illegible] А. М. Монгушка мындыг чылыг, чымчак сөстерни чугаалап турарлар. Ол аарыг [illegible] [illegible] гыя бергеден аарып чыдарларның матрас, чоорганнарын эдип, чыдарынга сыртыын эштештир салып бээр.

Чөөн-Хемчик районнуң эмнелгезиниң бо салбырынга Азарганчыг Монгушевна сөөлгү он чыл улаштыр санитарка-лап турар. Эмнелгеде улуг медсестра, [illegible] Анастасия Иннокентьевна Хазагашева оон дугайында мынчаар чугаалап турар:

— Азарганчыг Монгуш [illegible] [illegible] [illegible] лыынга бердинген, дыңнангыр кижи. Чоокка чедир ол санитаркалап турган болза ам санитаркалаавышаан [illegible] ажыл-агый эргелекчизи [illegible]

[illegible] ак сеткилдиг күүседип турар.

[illegible] ажылдап турар коллективте местком кежигүну. Оон ынай эмнелгеде [illegible] контроль бөлүүнүң кежигүну. А. Монгуш хөй-нийти даалгаларын күүседиринге үе-шагын карамнанмайн турар. Салбырның ажыл-агый эргелекчизи [illegible] [illegible] [illegible] болгаш, салбырның үүрмек септелгезинге [illegible] [illegible] салып турар.

М. ШААЛЫН.

СОЛУН УЖУРАЖЫШКЫН

Республиканың «Хөөмей» фестивалының лауреады болган Март-оол Сат-биле оон ажылдап турар коллективинге ужуражышкыны болган. Аңаа Тээлиниң база [illegible] чурттакчылары безин келгеннер.

М. Сат бодунуң бот-тывынгыр урал чүүлге киржилгезин чугаалаан. Ол 1968 чылда Сибирьниң болгаш Ыраккы Чөөн чүктүң урал номчулга конкурузунга, 1970 база 1972 чылдарда Иркутск болгаш Новосибирск хоорайларга болган зона көрүлделеринге, 1973 чылда болган Бүгү-эвилелдиң урал чүүл көрүлдезиниң [illegible]

Ужуражышкынга [illegible] киржикчилерге Март-оол Сат сыгыт болгаш хөөмейин бараалгатиан.

С. САРЫГ-ООЛ.

АНЫЯК ЦИРКЧИЛЕРНИҢ КӨРГҮЗҮҮ

Цирк артистери келгеш дугайында чугаа Хандагайты суурга дораан тарай берген. Кызылдың урал чүүл училищезиниң цирк салбырын доосган аныяк артистерниң баштайгы көргүзүглери ол. Оларның удурткучулары — РСФСР-ниң алдарлыг болгаш Тыва АССР-ниң [illegible] артизи Хенаиг-оол Бүжүгет болгаш совет циркиниң хоочуну Дмитрий Очур олар.

Хандагайты суурнуң Культура бажыңын көрүкчүлер долдур олурупкан. Аныяк оолдар Борис Херлин, Олег Чүлдүм, Андрей Иргит болгаш Василий Саая [illegible] [illegible] [illegible] тинген. Ол көвүүг парын болгаш эң шын шимчээшкиннер херек көргүзүгнү келир үениң артистери бедик мергежил-биле күүседип [illegible].

Ол көргүзүгнүң оон дараы Алексей Ондар [illegible] [illegible] көрүкчүлер аныяк артистиң бедик мергежилиниң магадап, ону уzүк чок адыш часкаашкыны-биле [illegible] [illegible] чиңге демир кы[illegible] Андрей Иргит самнап турлар. Оларны магадавайн кымны [illegible]

[illegible] агаарга көргүзүглерин күүседип бээрге, ону хоочун артистерден чудак чок-тур деп билип, Тываның урал чүүлүнүң келир үезин алдаржылар төлээлер бо-ла-дыр деп көрүкчү бүрүзү чоргаарал-биле билип орган. Валерий Козловтуң, [illegible] Саянның берге болгаш нарын көргүзүглерни улуг мергежил-биле күүсеткенин сонуургал-биле магадап көргүвүе.

Программаны Хенгүгмаа [illegible] ролюн ойнап турар Салчак Байлак үлеп турар. Оон көргүзүглерин көрүп орарга черле бүзүренчиг. Көрүкчүлерни [illegible] оюн-баштак-биле [illegible], бо база-ла амыр эвес көргүзүглерни ылдык чокка, чиик кашпагайы-биле күүседип турары [illegible]

Көрүкчүлерниң сонуургап [illegible] [illegible] — Хандагайты суурга ийи хүн улай ойнаар ужурга тарышканнар. Районнуң өске [illegible] Торгалыгның чурттакчылары база-ла аныяк артистерни улуг сонуургал-биле уткуп хүлээп ап, оларның харыысалгалыг болгаш нарын-берге ажылынга [illegible] [illegible]

Бүгү артистерниң киржилгези-биле белүк [illegible]

күүсеткени — концерттиң түңнел көргүзүү ол. Чаңгыс бо көргүзүгде безин дыка хөй чүүлдер күүсеттинер: тыва улустуң херекселдери согааш база-биле тараа соктаары, ону [illegible] чөлбиири, дук кагары болгаш 4—5 кижиниң улай-улай октааны тавактар агаарга ужугуп кээп турда, аваангыр, кашпагай оол чаңгыс-даа черге өскүнмейн чыып ап четтигиптер.

[illegible] [illegible] урал чүүлдүн [illegible] ам-даа [illegible] ажылдап турган кирерин бүгү [illegible] чуртулап СЭКП Өвүр райкомунуң пропаганда болгаш агитация килдизиниң эргелекчизи Х. Э. Монгуш [illegible]. Чорук чогуг!

М. ДАНЗЫН.

«Артек» аалчыларны хүлээп ап тур

[illegible] аалчыга ол хүн «Тайбың», «Найырал» деп сөстер делегейниң [illegible] [illegible] турган. В. И. Ленин аттыг бүгү-эвилелдиң «Артек» пионер лагерьинге делегейниң өске чурттарындан [illegible] дыштаныр эгелээни ол.

Чеден ажыг чурттардан келген муң ажыг [illegible] уруглар боттарының совет өөрлери-биле кады бир ай дургузунда манаа дыштаныр-лар. Олар совет улустуң революциязы, дайынчы болгаш [illegible] [illegible] [illegible] Артек [illegible] [illegible] дугайында дедей походтарынга [illegible]

[illegible] хөй конфугуу турист маршрутун уругларга бир-ле дугаар организастаар. Эртемниң болгаш культураның [illegible]

уругларга ааддап баар.

«Артек» [illegible] [illegible] тайбыңның болгаш эп-сеткил каттыштырышкынның [illegible] болгаш урал чүүлдүң хүннери болуп эртер. Совет пионерлер болгаш оларның дашты-кы аалчылары делегейниң атлеттериниң XXV «Найырал» деп хөй хевирниң маргылдаазын чүгле сонуургап көөр эвес, харын артекчи спортчу медальдар дээш маргылдааларга боттары киржирлер.

Шер департаментиниң Вьерзон хоорайдан келген француз школачы Лоран Лежо мынча деп чугаалаан:

— Мээн манаа дыка-ла [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] жок дужевес-даа. Чаагай сеткилдиг [illegible] [illegible] тып алганым кайгамчык чернин [illegible] [illegible] ыяап-ла сонуургалыр мен.

(СОТА)

«Шинтараанныар дамчыптыр сыадыстарже» деп чаа кино республиканың кинозалдарында уңуп эгелээн.

ИЮЛЬ 21-ДЕН 23-КЕ ЧЕДИР ТЕЛЕВИДЕНИЕ

ИЮЛЬ 21-ДЕ
БИРГИ ПРОГРАММА
МОСКВАДАН

8.00 — «Үе». Информастыг программа. 8.40 — Эртенги сула шимчээшкин. 9.05 — А. Коломиец — «Черлик ангел». Кемеровонуң Күрүнениң А. Луначарский аттыг театрының фильм-шиизи. 11.20 — Медээлер. 11.25—14.15 — Чапсар. 14.15 — Медээлер. 14.35 — Прибалтика республикаларының документалдыг телефильмнер программазы. 15.50 — «Бистиң-биле, бис дег, бистен артык кылы!» ГДР-ден дамчыдылга. 16.50 — «Чурттуң ховуларында». 17.05 — «Делегейниң студентилер оюнунда. Бухарестиден дамчыдылга. 17.45 — «Маадырлыг хоругу».

КЫЗЫЛДАН

18.15 — «Мал чемиин белеткээшкининиң хүн демдеглели». 18.30—18.45 — Телемедээлер.

МОСКВАДАН

18.45 — Бөгүн делегейде. 19.00 — «Ажык чугаа». 19.35 — «Чаш чораан чылдарым». Урал-чечен фильм. 21.00 — «Үе». Информастыг программа. 21.35 — «Билдингир-даа бол, эдептиг». Киножурнал. «Амыдыралдың [illegible]». «Дээн бөк квадраты». 22.20 — Бөгүн делегейде. 22.35 — Латвия ССР-ниң Күрүнениң опералыг болгаш балеттиң академиктиг театрының ачылыг солисттери ырлажыр. Ригадан дамчыдылга.

ИИЙГИ ПРОГРАММА
МОСКВАДАН

12.00 — Уругларга фильм. «Капитаннар». Урал-чечен телефильм. 13.30 — «Хөглүг карусель». «Матч-реванш». Мультфильмнер. 14.00 — «Лагдыныычы». Тележурнал. 14.30 — Спорттуң беш хевиринге ССРЭ чемпионады. Лужникиден эштип баскайлаар дамчыдылга. 15.20 — «Литературлуг көрүлделер». С. Антонов — «Оруг табы».

КЫЗЫЛДАН

16.00 — Урал-чечен телефильмнер программазы: «Оглунче», «Ужудуушкун шелүү». 17.00 — «Вива, Куба! Вива, фестиваль!» Документалдыг фильм. 17.50 — «Дмитрий Гнатюк ырлап тур». Фильм-концерт. 18.10 — «КАИ-нин ораяны». 18.30 — 18.45 — Телемедээлер. 18.45 — «Иван Хабаров». Телефильм.

МОСКВАДАН

19.00 — Делегей темазынга беседа. СЭКП ТК-ның Делегей информациязының килдизиниң эргелекчизи Л. М. Замятин. 20.00 — «Тамчыктыг уруглар чаштар!» «Ийбиктиг ырар». 20.15 — Спорт программазы: Кара хадында Европа чемпионады. Спорттуң беш хевиринге ССРЭ чемпионады. Олимпийниң «Динамо»-га аар чергилер дамчыдылга. 21.00 — «Үе». Информастыг программа. 21.35 — 22.55 — «Оларның хары он сес турган».

ИЮЛЬ 22-ДЕ
БИРГИ ПРОГРАММА
МОСКВАДАН

8.00 — «Үе». Информастыг программа. 8.40 — Эртенги сула шимчээшкин. 9.05 — «Аныяктарның маршруттары-биле». 9.35 — «Чалыы чылдарым». Урал-чечен фильм. 11.00 — Н. Метнерниң, А. Рубенштейнниң, Н. Мясковскийниң, И. Стравинскийниң чогаалдарындан концерт. 11.25 — Медээлер. 11.30—14.15 — Чапсар. 14.15 — Медээлер. 14.35 — «Чер кырында кижи». Кинопрограмма. [illegible] — «[illegible] школазы». 16.00 — «Фазиси» (Грузия ССР) фольклор ансамблиниң концерти. 16.30 — Делегейниң студентилер оюнунда. Бухарестиден дамчыдылга. 17.15 — «Горнистер, харыылаңар!» 17.45 — «Эртем дугайында».

КЫЗЫЛДАН

18.15 — «Мал чеми белеткээшкининиң хүн демдеглели». 18.30 — 18.45 — Телемедээлер.

МОСКВАДАН

18.45 — Бөгүн делегейде. 19.00 — «Салерниң диленер бүгү аар ужуражылгазы». Кавказ хоорайының полиграфистериниң айтырыгларынга харыы. 20.00 — Поляк телевидениениң программазы. 21.00 — «Үе». Информастыг программа. 21.35 — «Поэзия». В. Луговской. Эвилелдер Бажыңының Колонналыг залынга концерт. 23.05 — Бөгүн делегейде. 23.20 — 00.00 — Делегейниң студентилер оюннарында. Бухарестиден дамчыдылга.

ИИЙГИ ПРОГРАММА
МОСКВАДАН

12.00 — Уругларга фильм. «Карагаш-шадагы». Урал-чечен телефильм. 12.45 — «Заранцуулуг дээштиттери». Фильм-концерт. (Ташкент). 13.10 — «Эртем болгаш техника». Киножурнал. 13.30 — «Документалдыг экран». Дамчыдылганы Р. Рождественский эртирер. 14.20 — В. Каверин — «[illegible] баарында». 15.10 — РСФСР-ниң алдарлыг артизи А. Ворошило ырлаар.

КЫЗЫЛДАН

16.00 — «Четпес утааныг [illegible] демдеглери». Урал-чечен телефильм. 17.00 — «Музыкалыг монолог». Фильм-концерт. 17.15 — «Иеч Хозар». Телефильм. 18.10 — Чарлалдар.

МОСКВАДАН

18.15 — «Университеттерниң хүн демдеглели». («Орбита-3»).

КЫЗЫЛДАН

18.30 — 18.45 — Телемедээлер. 18.45 — «Культура болгаш амыдырал». «Тыва — кинолар». 19.15 — «Чер кырында». Телефильм.

МОСКВАДАН

19.30 — Спорттуң беш хевиринге ССРЭ чемпионады. Битцениң спорт комплексинден дамчыдылга. 20.00 — «Тамчыктыг уруглар, чаштар!» «Адам болгаш оон ачызы». Мультфильм. 20.15 — «Делегей панорамазы». 21.00 — «Үе». Информастыг программа. 21.35 — 00.15 — Г. Запольская — «Дээрги Дульскаяның моралы». Телешии.

ИЮЛЬ 23-ТЕ
БИРГИ ПРОГРАММА
МОСКВАДАН

8.00 — «Үе». Информастыг программа. 8.40 — Эртенги сула шимчээшкин. 9.05 — Мультфильмнер программазы: «Крокодил Гена», «Чебурашка». 9.45 — Күрүнениң Н. Осипов аттыг орус улустуң академиктиг оркестриниң концерти. 10.20 — «Билдингир-даа бол, эдептиг». 11.20 — Медээлер. 11.25—14.15 — Чапсар. 14.15 — Медээлер. 14.35 — «Техника болгаш даглар». Эртем-тайылбырлыг фильм. 14.50 — «Орус чугаа». 15.20 — Уругларга фильм. «Эзирниң оглу». 16.35 — Росита Форнес (Куба) ырлаар. 17.05 — Делегейниң студентилер оюнунда. Бухарестиден дамчыдылга. Чиик атлетика. 17.25 — «Чаап оглу». Мультфильм. 17.35 — «Ажыл-агыйны чорудуунуң ленинчи школазы». Хавыкандалдыг [illegible]

КЫЗЫЛДАН

18.15 — «Мал чемиин белеткээшкининиң хүн демдеглели». 18.30 — 18.45 — Телемедээлер.

МОСКВАДАН

18.45 — Бөгүн делегейде. 19.00 — «Черемоштуң чуру». Документалдыг телефильм. 19.10 — Н. Римский-Корсаковтуң операзы: «Садко». ССР Эвилелиниң Күрүнениң Улуг театрының шиизи. 21.00 — «Үе». Информастыг программа. 21.35 — Н. Римский-Корсаковтуң «Садко» деп шиизиниң уланчызы. 22.45 — Бөгүн делегейде. 23.00—00.45 — Футболга ССРЭ чемпионады. «Зенит» — «Динамо» (Тбилиси). Ленинградтан дамчыдылга.

ИИЙГИ ПРОГРАММА
МОСКВАДАН

12.00 — Уругларга фильм. «Ийбиктиг дээрбек». Урал-чечен телефильм. 1-ги сериязы. 13.05 — «Низами Шамахадан». Документалдыг телефильм (Баку). 13.25 — «Москва болгаш москвачылар». 13.55 — «Чүү? Кажан? Кайда?» Телевикторина. 14.55 — «Бурган чериниң ырлары». Фильм-концерт. 16.00 — 17.30 — Чапсар.

КЫЗЫЛДАН

17.30 — Уругларга фильм. «Мактанчыкчы [illegible] ужуралдары».

МОСКВАДАН

18.15 — «Университеттерниң хүн демдеглели». («Орбита-3»).

КЫЗЫЛДАН

18.30 — 18.45 — Телемедээлер. 18.45 — Чарлалдар. 18.50 — «Донга». Урал-чечен телефильм. 19.20 — «Июль 29 — Садыг ажылдакчыларының хүнү».

МОСКВАДАН

20.00 — «Тамчыктыг уруглар, чаштар!» «Ийбиктиг экраны». 20.15 — «Поэзия». Г. Абашидзе. 21.00 — «Үе». Информастыг программа. 21.35 — 23.10 — «Ликам кежигүннери». Урал-чечен телефильм.

Агаар

Чамдык черлерге чаъс чаар, барык чүк утказынын каттыг дүргези секундада 7—9 метр чедер. Агаарның температуразы 20—25 градус чылыг болур.

Кызылга бүргеп, аязыр, биче чаар. Мурнуу чүк утказынын каттыг дүргези секундада 7—9 метр чедер. Агаарның температуразы 23—25 градус чылыыр.

Редактор В. С. ШАРАВИИ.

КИНО

ИЮЛЬ 21-ДЕ

«НАЙЫРАЛ»: «Айлашкан дээш кым толээрил?» 9.30, 11.20, 13.10, 15.00, 16.50, 18.40 (узаткан) 21.20 шактарда.

«ПИОНЕР»: «Хыналда шугуму» 10.00, 12.00, 15.30, 17.20, (узаткан) шактарда.

«ВОСТОК»: «Артык калбаны» (2 сериялыг) 14.30, 17.20, 20.10 шактарда.

«ЧАЯГЫ»: «Мария Медичиниң хааржанчыгажы» 14.00, 16.00, 18.00, 20.00 шактарда.

КУЛЬТУРАНЫҢ БОЛГАШ ДЫШТАНЫЛГАНЫҢ Н. Гастелло АТТЫГ ПАРЫГЫНЫҢ НОГААН ТЕАТРЫ

ЦИРК! ЦИРК! ЦИРК!

Бистиң республикавыста цирк артистери аалдап келген. Ында цирк артистериниң Бүгү-эвилел конкурузунуң дипломантызы, ГДР-ниң «Буше» циркиниң хөрек демдээниң эдилекчизи, сураглыг клоун Юрий Никулинниң өөреникчизи Владимир Кучинский киржип турар.

Оон программазында: өөредип каан ыттар, аар демирлер олуй-солуй каар кижи, эквилибрист, агаар гимнастары болгаш өске-даа солун номерлер бар.

Программаларның күүселделерин хөгжүм херекселдериниң ансамбли үдээр.

Эгелээри — июль 24-те — 18.00, июль 25-те 16.00, 18.00, июль 26-да 15.00, 18.00 шактарда.

Алтайның кодээ ажыл-агый институду 1981-1982 өөредилге чылында студентилер хүлээп алырын чарлап тур.

Институтта агрономияның, зооинженерлиг, ветеринарияның, кодээ ажыл-агый механизациязының, гидромелиорацияның, экономиканың факультеттери бар.

Кирип өөренир салбырларга билдириишкиннин июль 20-ден 31-ге чедир хүлээп алыр. Кирериниң шылгалдалары август 1-ден 20-ге чедир болур. Бот-өөредилгелиг салбырның факультеттеринге ажылдап турар мергежилдерге өөредир: агрономия, зоотехния, кодээ ажыл-агыйның механизациязы, кодээ ажыл-агыйның экономиказы болгаш организациязы.

Бот-өөредилгелиг салбырга билдириишкинин октябрь 1-ден февраль 15-ке чедир хүлээп алыр. Кирип өөренир салбырга өөренип-биле хүлээп алдынганнарны айда 40-46 рубль стипендия-биле хандырар. Чурттаар чер чок кижилерни общежитие-биле хандырар. Билдириишкинни институттуң ректорунуң адынга чорудар болгаш дараазында документилерни кожар:

1. Ортумак билигниң дугайында аттестат (болуп).

2. Сөөлгү ажылдаан черинден азы бүдүрүлге черинин администрациязының шынзылганы характеристика.

3. Күш-ажыл дептеринден [illegible]

4. № 286 хевириниң эмчи [illegible]

5. 3×4 см хемчээлдиг, баш чок тырттырган 4 фото-чурук.

6. Колхозтардан, совхозтардан болгаш өске-даа черлерниң өөредип чорудар кижилери ол черлерниң удурткулары, профэвилел комитеттериниң хаалгазының болгаш кол бухгалтерлериниң ат салганы бижик.

7. Паспортту, шериг билетин, кирер бижик херектерин боттары көргүзер.

Документилерни мону адаанда адресче чорудар:

Кызыл хоорай, Ленин кудумчузу № 30 бажың, Кодээ ажыл-агый [illegible] [illegible]

Телефоннар №№: 2-11-11, 2-22-50

Редакцияның адрези: Кызыл, Щетинкин-Кравченко кудумчузу, бажың № 3. ТЕЛЕФОННАРЫ: Редакторнуң 2-24-63, редакторнуң оралакчыларының 2-33-24, 2-31-73, харыысалгалыг секретарьның 2-23-35, секретариаттың 2-23-35, партийжи амыдырал болгаш совет тургузуг килдистериниң 2-37-13, пропаганда килдизиниң 2-31-75, культура килдизиниң 2-23-54, кодээ ажыл-агый килдизиниң 2-21-47, үлетпүр килдизиниң 2-31-75, чагаа килдизиниң 2-41-27, информация килдизиниң 2-29-60, корректорларының 2-27-41, бухгалтерияның 2-12-45. Солун келбейн барганда 2-32-75 телефонче долгаар.

Тираж 17866. Чагыг № [illegible]

СОЛУН НЕДЕЛЯДА 6 КАТАП ҮНЕР

Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң ном үндүрер чер, полиграфия болгаш ном садыгының херектериниң талазы-биле хереглелиниң типографиязы (Кызыл, Щетинкин болгаш Кравченко кудумчузу, бажың № 1). ТС-[illegible]

Бүгү чурттарның пролетарийлери, каттыжыңар!

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

№ 169 (11667) | 1981 чылдың июль 22, среда | 1925 чылдан үндүрүлүп турар | Өртээ 2 көп.

СОВЕТТЕР ЧУРТУНДА

ДОНДА РОСТОВ. (СЭТА-ның корр. К. Бобрис). Донунуң ажыл-агыйлары бо хүннерде күрүнеге шыгжамырынче тарааның чаа дүжүдүнден миллион тоннаны урган. Сальск, Орлов, Азов, Ремонтненск районнарның ажыл-агыйлары өскелерден хөй тарааны дужааганнар.

Дүжүт ажаалдазының үезинде техниканы долу күш-биле ажыглаашкындан мындыг чедиишкиннер чедип алдынган. Бо хүннерде областың элеваторлары хонуkта 100—120 муң тонна тарааны хүлээп ап турар.

Областың механизаторларының аразында калбарган чарышка бирги черни Целин районда «Московский» совхозтуң Социалистиг Күш-ажылдың Маадыры И. В. Бочкаревтуң удурткан звенозу ээлээн. Дөрт «Колос»-туг ол коллективи хоочуда 5.280 центнер тарааны бункерлеринден берген, бир комбайнның бүдүрүкчүлүү 1320 центнер болган. Ол дээрге, нормадан беш катап ажыг. Дүжүт ажаалдазының эгезинден бээр ук звено 30.000 центнер тарааны бастырган.

• • •

КРАСНОДАР. (СЭТА-ның корр. В. Калишевский). Кубаньның ажыл-агыйлары бо хүннерде күрүне шыгжамырынче база-ла миллион тонна тарааны урупкан. Кирген тарааның барык чүс хуузу бедик шынарлыг болган.

Крайның тараажылары дүжүт ажаалдазын бергелиг байдалда чорудуп турар-лар. Күштүг хаттар, суггур чаъстар тарааны ужур шаапкан. Ынчалза-даа механизаторлар боттарының улуг дуржулгазын көргүскеннер. Тараа компалдезин олар дүн-хүн чок чорудуп, ону шеверни болгаш бастырып муң ажыг комбайн-биле боттандырып турар. Социалистиг чарышка чуруктуу олурупту Кущевск районнуң «Степнянский» районунда И. Лысенконуң удурткан звенозу ээлээн. Ынаа үш «Колос»-туң бункерлеринден ажаалда эгезинден бээр 21.426 центнер тараа үнген. Звенонуң удуртукчузу боду 15 муң центнер тарааны бастырган.

СЭКП обкомунуң бюрозунда, Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелинде, профоблчөвүлелде болгаш ВЛКСМ обкомунда

МУРНАКЧЫЛАРГА ДЕҢНЕЖИР

СЭКП обкомунуң бюрозу, республиканың Министрлер Чөвүлели, профоблчөвүлел болгаш ВЛКСМ обкому районнарның, хоорайларның болгаш үлетпүр, тудуг, транспорт, харылзаа, садыг черлериниң, республиканың чоннуң коммунал-амыдырал хандырылгазының коллективтериниң 1981 чылдың чартык чылда социалистиг чарыжының түңнелдерин үндүргеш, тускай доктаалды хүлээп алган.

Бо чылдың эрткен алды айларында ниитизи-биле социалистиг күүлээлгелерден ажыр 279 муң рубльдиң продукциязын бүдүргеш, ону пландан ажыр 135 муң рубльге сайгарган. Үлетпүр продукциязының бүдүрерин [illegible] кварталда планы 101.4 хуу, ону сайгарары — 102.1 хуу күүсеттинген деп доктаалда демдеглээн. Ол ышкаш күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүнүң планы 102.2 хуу күүсеттинген. 17 муң тонна хөмүр-дашты, 2.0 млн. киловатт-шак электри энергиязын, 2.5 муң кубометр дилиг материалдарын, 440 тонна комбикормнарны, 73 тонна чалаң сүт продукциязын, 88.8 муң рубль [illegible] планда ажыр бүдүрүп үндүрген.

Чылдың бирги чартыында кол фондуларның 43.1 хуузун ажыглалга киирген. 1980 чылдың чогуур үезинге деңнээрге, керээлиг тудуг ажылдарын 12.6 хуу хөйнү күүсеткен. Алды теплицаны, 56 километр узун дурттуг, электри дамчылар шугумну, ниита шөлү 45.1 муң дөрбелчин метр чурттаар бажыңнарын, 285 автомашина кирер гаражтарны ажыглалга киирген деп доктаалда демдеглээн.

Ниити ажыглалдың автотранспорту-биле алды ай иштинде пландан ажыр улус ажыл-агыйының 62.6 муң тонна чүъгүн сөөрткен болгаш 190 муң пассажирни чедирген. Харылзаа, садыг, коммунал болгаш амыдырал хандырылгазы черлериниң коллективтери кол-кол көргүзүглер талазы-биле пландарын ажыр күүсеткилээн.

1981 чылдың бирги кварталында социалистиг чарыштың тиилекчилери деп санааш, СЭКП обкомунуң, Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң, профоблчөвүлелдиң болгаш ВЛКСМ обкомунуң шилчиир Кызыл тугларын тыпсырын болза:

— **районнардан** — үлетпүр продукциязын бүдүрер хемчээн талазы-биле социалистиг хүлээлгени 110.4, ону сайгарарын — 101.4, күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн — 106.6 хуу, чурттаар бажыңнарны ажыглалга киирерин — 124.5 хуу күүсеткен, чүък сөөртүрүнүң үүрмектеп садар бараан саарылгазының, чоннуң амыдырал хандырылгазының планын күүседирин хандырган **Улуг-Хем район;**

— **үлетпүр бүдүрүлгелерден** — үлетпүр продукциязының бүдүрерин талазы-биле социалистиг хүлээлгени 105.3, ону сайгарарын — 110.4, күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн бедидерин — 110.1 хуу күүсеткеш, пландан ажыр 92 муң рубль арыг орулганы алган **«Каа-Хем» разрезтиң коллективи;**

— **тудуг организацияларындан** — тудуг-монтаж ажылдарының хемчээлиниң талазы-биле социалистиг хүлээлгени 100.0, күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн бедидерин — 100.1 хуу күүсеткеш, тудуг материалдарын 1.1 муң рубльге камнап алган **«Кедээ электри тудугунуң» ТМЭ-ни;**

— **транспорт бүдүрүлгелеринден** — пассажирлер чедирериниң планын 118.6, күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн — 113.9 хуу күүсеткеш, карылгаларны 400 муң рубльге эвилээткен **Тыва авиабүдүрүлге коллективи;**

— **садыг организацияларындан** — үүрмектеп садар бараан саарылгазының талазы-биле социалистиг хүлээлгени 100.2, күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн — 100.8 хуу күүсеткеш, орулга алырының планын күүсеткен **Кызыл райпозунуң коллективи;**

— **комунал-амыдырал бүдүрүлгелеринден** — ачы-дуза чедирериниң сайгарылгазының талазы-биле социалистиг хүлээлгени 106.1, күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн — 108.1 хуу күүсеткен **«Тыва обувьбыт» каттыжыышкынының коллективи.**

Социалистиг чарыштың ниити черин ээлээн деп санааш, СЭКП обкомунуң, Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң, профоблчөвүлелдиң, ВЛКСМ обкомунуң шилчиир вымпелдерин тыпсыр черлер:

— **үлетпүр бүдүрүлгелерден** — үлетпүр продукциязын бүдүрер талазы-биле социалистиг хүлээлгени 108.1, ону сайгарарын — 107.4, күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн бедидерин — 112.5 хуу күүсеткен **Кызылдың эът комбинадының коллективи;**

— **тудуг организацияларындан** — тудуг-монтаж ажылдарының хемчээлиниң талазы-биле социалистиг хүлээлгени 100, күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн бедидерин — 100.6 хуу күүсеткен **«Тыва кедээ тудуг» трестиң 1070-ги КМК-зының коллективи;**

— **транспорт бүдүрүлгелеринден** — чүък сөөртүрүнүң хемчээлиниң талазы-биле социалистиг хүлээлгени 100.3, чүък сайгарарын — 106.6, күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн бедидерин — 110.8 хуу күүсеткен **Хову-Аксының АТБ-ниң коллективи;**

— **садыг организацияларындан** — үүрмектеп садар бараан саарылгазының талазы-биле социалистиг хүлээлгени 101.2, күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн — 104.0 хуу күүсеткеш, пландан ажыр 10.0 муң рубль арыг орулганы алган **Кызылдың аъш-чем садыының коллективи;**

— **коммунал-амыдырал хандырылгазының бүдүрүлгелеринден** — ачы-дуза чедирериниң сайгарылгазының социалистиг хүлээлгени 109.5, күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн — 110.8 хуу күүсеткен **хеп химчистказының болгаш бүдүүрүнүң фабриказының коллективи.**

Тыва электри четкилериниң, автоорук эргелелиниң көвүрүг тудар бүдүрүлгезиниң, Садыг министерствозунуң АТБ-зиниң, Кызылдың үлетпүр садыының, «Водоканал» эргелелиниң чогуур үеде эки ажылдаашкын доктаалда демдеглээн. Ооң-биле кады ук доктаалда күш-ажылчы коллективтериниң болгаш садыг, коммунал-амыдырал хандырылгазы черлериниң бүдүрүлгелериниң СЭКП-ниң XXVI съездизиниң айыткаы улуг сорулгаларынга соруктуг киришпейн, бо чылдың баштайгы чартыында чамдык чедиишкиннерин чедип алганы айтып турар.

Ооң-биле кады ниити кварталда улус ажыл-агыйының чамдык [illegible] хөй бүдүрүлге болгаш организацияларының коллективтери пландарын болгаш социалистиг хүлээлгелерин күүсетпейн баар турар. Үлетпүр бүдүрүлгелерден 11 коллектив продукция бүдүрер болгаш сайгарарының, 15-ки — күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн бедидериниң пландарын күүседирин чедип албаан.

Тудуг организациялары тудуг-монтаж ажылдарының чартык чылда планын чүгле 75.5, капитал тускайлажылгаын ажыглаарын — 72.4 хуу күүсеткен. Ол ышкаш ниити ажыглал транспортунуң коллективтери бүгү көргүзүглер талазы-биле салган сорулгаларын чедип албаан деп доктаалда айтып турар.

СЭКП райкомнары, хоорkomу, парткомнар, хоорайкүүскомнар, ажыл-агыйларның удуртукчулары, профэвилелдер болгаш комсомол эге организацияларының социалистиг чарышты чогуур негелдеге чедир организастаарының, оон дииштиниң күштелдирериниң талазы-биле кошкак кичээнгей салып турарының чигзиниглерин доктаалда көргүскен.

Чарыштың киржикчилериниң күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн бедидерин шимчээшкинниг продукция шынарын [illegible] ринче, кол фондуларны эки ажыглаарынче угландырары, а ол ышкаш планныг даалгаларны, социалистиг хүлээлгелерин ылап-ла күүседиринге коллективтерни материалдыг болгаш эдилге-энергия курлавырларын камнаарынче мобилизастаарын СЭКП Кызыл хоорkomунга, райкомнарынга, «Тыва [illegible] тудуг» эргелелинге, «Тыва кабель» комбинаттың парткомнарынга, совет болгаш ажыл-агый органнарынга, партия, профэвилел болгаш комсомол эге организацияларынга доктаалда даалгаган.

УЛУСЧУ ПОЛЬШАНЫҢ БАЙЫРЛАЛЫ

Польшаның чаарты тургустунгениниң 37 чыл оюнга туразнаатхан июль 20-де Москваның ажылчы чоннар төлээлекчилериниң байырлыг хуралы болган.

ПКАП-тың IX онза съездизиниң төлевилээ сорулгаларын күүседиринге польша коммунистерге, амы-дуңма польша улуска чедиишкиннерлиг болуруң хуралдың киржикчилери күзээн.

Польша-совет найырал ниитилелиниң делегациязының удуртукчузу, Польша шериг-ниң Политиктиг кол эргелелиниң начальнииниң оралакчызы бригада генералы Т. Дзеканьэл-сеткилин каттыштырып болгаш деткип турар дээш СЭКП-ге, бүгү совет кижилерге сеткилдиң ханызындан өөрүп четтиришкинин илергейлээн. ССРЭ-биле найырал болгаш эвилең социалистиг Польшаның эйыым чок чоруунуң, таңбың хөгжүлдезиниң, чаагай чоруунуң үндезини болуп келген болгаш болур-даа деп, ол медеглээн.

(СЭТА).

ПКАП-ТЫҢ СЪЕЗДИЗИ ДООЗУЛГАН

ВАРШАВА. (СЭТА). ПКАП-тың IX онза съездизи ажылын бурунгу хүн польша найысылалда дооскан. Ооң мурнуу чарыында ТК-ның отчет илеткелин чугаалажып дооскаш Төп Комитетти 200 кежигүннерлиг болгаш 70 кандидаттарлыг кылдыр, Төп ревизия комиссиязын 70 кежигүнниг болгаш партия контролюнуң Төп комиссиязын 90 кежигүнниг кылдыр соңгаан. ПКАП ТК-ның Политбюрозу болгаш секретариадын соңгаан. Политбюронуң составын 15 кежигүнниг болгаш Политбюронуң кежигүнүнге ийи кандидаттыг кылдыр, ол ышкаш ПКАП ТК-ның 7 секретарын соңгаан.

Ол-ла хүн съездиниң пленарлыг хуралынга ПУР-нуң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы В. Ярузельский чүве чугаалаан.

IX съездиниң дааскаын ёзугаар ПКАП-тың Уставынга өскерилделер белеткээр талазы-биле комиссия болуунуң саналдарын киирген. Марксизм-ленинизмниң теориязын удуртулга болдуруп, демократияның болгаш сагылга-чурумнуң ленинчи принциптеринге үндезилээш, польша революстуг ажылчын шимчээшкинниң чаңчылдарын уламчылавышаан, Уставтың төлевилели патриотизмниң болгаш интернационализмниң принциптеринге шынчы чорууту арттырып, Польшада социалистиг тургузуушкунуң чугула негелделерин болгаш хергелдерин барымдаалап көрген.

Партияның идей-политиктиг чаңгыс эвин магадылап турар оон ажыл-чорудулгазының кол принциви кылдыр демократтыг централизмни херек кырынга [illegible] чок [illegible] санаттарга онаалап демдеглээн.

Партияның Уставының төлевилелин ПКАП-тың съездизи [illegible] болгаш Уставы турулунга чедир редакциялап белеткээр кылдыр Төп Комитетти томуйлаттырган. «Социалистиг демократияны хөгжүдер база социалистиг тургузуушкунга ПКАП-тың удуртур ролюн быжыглаар болгаш чуртта ниитилел-политиктиг байдалды турумчудуп чогумчудар дугайында», ПКАП-тың перспективтиг программазын ажылдап кылыр дугайында доктаалдарны, ол ышкаш польша ажылчын шимчээшкининиң 100 чыл оюнга резолюцияны съезд хүлээп алган.

ПКАП-тың IX онза съездизи польша улуска кыйгырыын хүлээп алган.

ПКАП ТК-ның Бирги секретары С. Каня делегаттарның мурнунга түңнел сөс чугаалаан.

«Шын» солуннуң **«КҮШ АЖЫЛЧЫ АЛДАР»** тугун бөгүн Улуг-Хем районда **«Күш-ажылдың хостуу» совхозта Көк оол Лаахының удуртканы, мал чеми белетиээр механизастаттынган отрядының ажыл-ижинге турасназып көдүрген.**

Механизастаттынган отряд сиген кезип белеткээриниче кирген, бо хүннерге чедир 500 гектар черниң сигенин кезип болгаш оон 450 гектарның сиген [illegible].

Мал чемнериниң белеткелчилери! Чарлаттынган шалыпчы ийи айда планныг онаалданы күүседир дээш бүгү болдунар аргаларны ажыглаңар!

БҮГҮ КҮШТҮ — МАЛ ЧЕМИН БЕЛЕТКЭЭРИНЧЕ

СЭКП обкомунуң Кыйгырыын деткивишаан

Контролёрларның шалыпчы херээ

Ниитиниң малынга чем белеткээринге эң-не идепкейлиг киржири — бо хүннерде республиканың коммунистериниң, депутаттарының, улусчу контролёрларының, бүгү партийжи-совет активиниң ажыл-агый удуртукчуларының шалыпчы херээ болу берген. Бо талазы-биле СЭКП областъ комитединиң Кыйгырыынга харыы кылдыр бистиң районнуң шынааларында болгаш ортулуктарында хайныккан ажыл-ишке улусчу контролёрлар салымышкынып бээрип, мал чеминиң белеткелиниң технологиялыг сагып турарын, ооң шынарын болгаш надагалалын, дешпилгелиг аргаларны ажыглап турарын боттарының кичээнгейиниң төвүнде тургускан.

Мал чеминиң белеткелиниң кампаниязы чер болганга эгезээр мурнунда ажыл-агыйларда улусчу контролёрларның хуралдарын чыыдырган. Ажаа бо чылдың кандааш кыжының нарын байдалындан үнериниң бүгү-ле аргаларын чоп ажыглааш, мал чеминиң белеткелин кыска хуусаада, чидириг чокка чорударының сорулгаларын тодарадкан. Ылангыя белеткээн чемнерниң кадагалалынче, ону оорта ажын, тоткеглээр чоруктарны болдурбазынче контролёрларның кичээнгейин угландырган.

Ол ышкаш совхозтарда сиген ажаар техниканың белеткелин баш бурунгаар хынап, олар колдуунда өй-шаанда белеткеттингенин тодараткан. Ынчалза-даа шыңгыы четпестер база илерээн турган. Чижээ, «ҮТКА 25 чылы» совхозтуң чүгле Иштии-Хем салбырында бээви тракторнуң сиген кезер үш машиназының бирээзи чедир болган. Хыналда соонда ону дүрген септээн.

Мал чеминиң белеткелиниң үезинде ажылдың бедик шынары, белеткээн мал чемнериниң бүдүн-бүрүн болуруп хандырар сорулга-биле бригадаларга болгаш звеноларга улусчу контрольдуң түр постуларын тургускан. Ам районда 17 постулар ажылдап, оларны шуптузун коммунистер удуртуп, ажыл-херекти башкарып турар. Ниитизи-биле 51 хайгыылчы ында ажылдап, ажылдың шынарын контрольдап, мал чеминиң чидириглерин, мегелеп немей бижиир болдурбас дээш демисежип, белеткээн чемнерни кажаалаар, кыштагларже сөөртүп чедирер, шын кадагалаар талазы-биле ажылдарны доктаамал хайгааралга алган.

Бо чугула [illegible] четпестерниң фактыларын баштайгы рейд [illegible] көргүскен. Чижээ, «Күш-ажылдың хостуу» совхозта люцернаны малга саза бастырганының фактызын илереткен. Улусчу контролёрларның негелдезин ёзугаар үш кодан хойну люцерна шөлүнден ыраадыр көжүрген. Торгалыг сүт-бараан фермазының мыйыстыг бода малын ол шөлдерден ырак черлерге чарладыры чедип алдынган.

В. БАЗ-ООЛ,
Улуг-Хем районнуң улусчу контроль комитединиң инспектору.

Бо чылын Кызыл районнуң «Тиилелге» совхозунга «Сельхозтехниканың» районнар аразының каттыжыышкынының специалистери витаминниг сиген далганы кылыр агрегатты эптеп тургусканнар. АВМ-де колдуунда-ла бүдүк-бүрү чемнерни болбаазырадып турар. Ону совхозтуң он ажыг автомашиналары Улуг-Хемниң эриктеринден болгаш ортулуктарындан сөөртүп эккеп турар. Агрегаттың улуг-сок сээл чок ажылдаарын техник-инженер К. С. Ховалыг хайгаарап, техниктиг хандырылгазын кылып турар.

Республика найысылалының бүдүрүлге, албан организация коллективтери СЭКП обкомунуң Кыйгырыынга харыы кылдыр «Тиилелге» совхозка 2000 тонна бүдүк-бүрүнү белеткеп бээрин хүлээнгеш, бо хүннерде ону ажыл-агыйже ургулчу чудуруп чорудуп турарлар.

ЧУРУКТА: АВМ-ниң ниити хевири.

В. КАРА-САЛДЫН фотозу.

Хүлээлге күүселдезин хынап тур бис

ПЛАН КҮҮСЕТТИНМЭЭН, ЧҮГЕ?

«ТЫВА ДАГ-ДҮГҮ» комбинат он бирги беш чылдың баштайгы чылының эрткен алды айларының планныг даалгаларын кол көргүзүглер талазы-биле [illegible]. Комбинат чартык чылда 56.7 муң тонна даг-дүгүн бүдүрер турганш, 53.863 тоннаны бүдүргеш эзы күрүнеге 2802 тонна даг-дүгүн чедир бербээн. Ооң-биле чергелештир коллектив 8378 рубльдиң ниити продукциязын бүдүрер турганш, херек кырында 8150 рубльдиң продукциязын алган болгаш ону сайгарарының планын база боттандырбаан. Ооң чылдагааны чүдел?

Комбинат чылдың баштайгы [illegible] айларында [illegible] чогуур хуусаазында чедир [illegible] чеди читтигип турганы байдал. Май айдан эгелээш [illegible] рекселдериниң үрелиишкиннери-биле график үрелип эгелээн. Ол айның баштайгы [illegible] хүнүнда даалгага 400 тонна даг-дүгүн чедир бербээн, оон 353 тоннаны рудадан [illegible] [illegible].

[illegible] бүрүүзу-дур. ҮСК ынчан 2000 тонна рудадан чедир [illegible] турган.

Комбинатка байдал бо хире дүвүрелчиг турда, чогуур үезинде дээштиг хемчээлерни албаганындан июнь айда кол [illegible] күүседип шыдавайн баган. Чүгле бо айда күрүнеге 3224.6 тонна даг-дүгү, 175 муң рубльдиң [illegible] чедир бердинмээн. Ону сайгарарының планы база [illegible] күүсеттинмээн. Ооң чылдагааны [illegible] дериг-херекселдериниң [illegible]. Баш бурунгаар көрдүнмээн үрелиишкиннер [illegible]. Чыгыры дугаарында баш [illegible] фабрика [illegible] 1113 [illegible] дургуяпында фабриканың [illegible].

[illegible] турган. Күш-ажылды багай организастаанындан, ынчангаш [illegible] турлакчылардан [illegible] үрелиишкиннериниң удаа-дараа болуп турганындан дериг-херекселдериниң ажыглалы кончуг куду деңнелде болган. Чижээ, үүрмектеп сорттаар комплекске [illegible] ажыглалы 0.91 хууга чедир планнаан болза, ону [illegible] 0.67 хууга, бөдүүн рудадан даг-дүгү арыглаар цехке 0.93 хууга чедирер турганш, [illegible] 0.64 хууга чедирген. Бо [illegible] ук цехтерниң болгаш [illegible] фабриканың [illegible] бо талазы-биле четпес [illegible].

КОМБИНАТТЫҢ [illegible] фабриканың [illegible] профэвилел болгаш комсомол организацияларын [illegible].

[illegible] сагылга-чурумнуң үрээкчилери-биле демиселди күштелдирип, чылдагаан чокка ажыл шагы үскен чаңчылдарын [illegible] эттирбейн, [illegible] шыңгыызы-биле хемчег ап турган болза, байдал ынчаа эки [illegible] деп чүве билдингир. Комбинаттың дирекциязы (директору Э. Бутаков), партия комитеди (секретары В. Суге-Маадыр), рудник (даргазы К. Ховалыг) ажылчыннарның, инженер-техниктиг ажылдакчыларның ооңдааныл [illegible] бот-харыысалгазын бедидер [illegible] Арыглаар фабриканың дериг-херекселдер машинистери, [illegible], дежурный механиктерден болгаш электриктерден агрегаттарны [illegible] болдурганы [illegible]. Дериг-херекселдерниң [illegible] бербейн келгени [illegible] хандырылгазы база кошкак болганындан ооң көргүзүг [illegible] арттырган.

Инженер-техниктиг ажылдакчыларның [illegible] четпестерниң [illegible] чүгле тус-тус коллективтерниң аразында [illegible] дээрден башка тус-тус кижилерниң аразында күш-ажылчы маргылдаа чедир чорутпайн келген. Ылангыя инженер-техниктиг ажылдакчыларның категориязы чарышка бурунгу-биле хаара туттунмаан. Комбинаттың 309 инженер-техниктиг ажылдакчыларының [illegible] 25 кижи хууда [illegible] планныг ажылдап турар. Арыглаар фабриканың профэвилел комитеди (даргазы З Малых) бо четпестерни чайладырынче чогуур кичээнгей салыр ужурлуг.

Комбинаттың чартык чылда ажылын «Тыва даг-дүгү» тудуг эргелелиниң парткомитеди [illegible] үезинде айыттынган четпестерниң [illegible] бүгү талазы-биле сайгарып [illegible] чайладырының тускай хемчеглерин ажылдап кылган. Ону удуртуп-башкарар тускай штабты тургускан. Тус-тус цехтерге [illegible].

[illegible] комбинатта ажылдап турар кижилер бурунгу ыжымактыг [illegible].

А. БЕГЗИН-ООЛ,
«Шынның» корр.

ЧОННУҢ ЧУРТТАП ТУРАР ЧЕРИНИҢ ААЙЫ-БИЛЕ

Коллективтерге болгаш чоннуң чурттап турар черинин аайы-биле масса-политиктиг ажылды чүткүлдүг сайзырангайжыдарын СЭКП Төп Комитединиң «Идеологтуг, политика-кижизидилгелиг ажылды улам ыңай экижидер дугайында» доктаалында айыткан. Салдынган сорулгазын амыдыралга боттандырар дээш Улуг-Хемде Жданов аттыг совхозта партия комитеди ажылды идепкейжидип чоруткан. Ооң дугайында моон адаанда материалдарда кысказы-биле парлаан.

КИЖИ БҮРҮЗҮНГЕ ЧЕДИР

[illegible]

Г. АГЫЫ.
Жданов аттыг совхозтуң партком секретарының орлукчузу.

ЭГЕЛЭЭШКИННИ ДЕТКИИР

[illegible]

Т. ХЕРТЕК,
«Шынның» корр.

АГИТКВАРТИРАВЫСТА

[illegible]

Ч. СОТПА,
агитквартираның эргелекчизи.

Совхозтуң кайы-даа коллективинде, агитквартиразында улуг, биче назыныг ыраажылар, танцычылар эвээш эвес. Ынаңгыын чедаачыларның арасында талантылыглар хөй.

ЧУРУКТА: чедаачы Х. Тегус-оолдуң «Саанчы кыстар» деп ырыны ырлап турары. Үделгээ чедаачы О. Мижит-оол.

В. ЧАДАМБАНЫҢ фотозу.

ССРЭ-ниң Шериг-Далай Флодунуң хүнүнге уткуштур

БАЗА КАТАП ОКЕАНЧЕ

[illegible]

Сергей БЫСТРОВ.
3 рангалыг капитаны.

ССРЭ-ниң Шериг-Далай Флодунуң Кол штавының начальниги, флоттуң адмиралы Георгий Михайлович Егоров ИМА-ның корреспондентизиниң дилээ-биле репортажка тайылбыр берген:

— Өөредилгелиг даалгаларын ... [illegible]

(ИМА).

БОРОВСКИНИҢ МИЛЛИАРДТАРЫ

[illegible]

... чылдарда 32 хуу өскен, бүдүрүкче күчүзүн улгаттырбайн, чуурга чылдазы 3? миллион четкен.

Социалистиг чарышка бедик көргүзүглерин чедип ап турары дээш пүш фабриказының коллективи СЭКП ТК-ның, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң, ВЦСПС-тиң база ВЛКСМ ТК-ның шилчиир Кызыл Тугу-биле он бир удаа шаңнаткан.

ЧУРУКТА: фабриканың эң тергиин бригадаларының бирээзи. Бо коллектив чыл эгезинден тура 16 миллион чуурганы алган.

Н. САПОЖКОВТУҢ фотозу.
СЭТА-ның фотохрониказы.

Чайлаглаашкын СЕРИИН ОДАРЛАРДА

[illegible]

С. СОТНАМ.
Улуг-Хем район.

ДИРЕКЦИЯДАН АЙТЫРЫГ

Өвүрде «Кызыл туг» совхоз бо чылдың эгезинде чаа гараж тударын планнаан. Аңаа херекзелдер-биле үш чүък машиназы цементини эккеп дүжүрүп алган. Ынчалза-даа тудуг бригадири Б. Кууларның ажылды кошкак удуртуп турарындан цемент чоорту эстип, чиде бээр апарган. Ону хуузунда ажык сугар кижилер боттарынга херекзелдер-биле дажыглап ап турар.

База бир чижек. Совхоз төвүнге чаа пилорама эккээрге, тудугжулар амырап турганнар. Ынчалза-даа ону дүжүрген черинден ам-даа шимчетпээн. Ооң ажылын бо хүнге чедир көрбээн.

Совхозтуң хөй акшазын уидуруп турган садып алган цемент, пилорама кажан чогуур биле ажыглаттынарын? Бо айтырыгга совхоз дирекциязы канчаар харыылаар ирги?

Д. ООРЖАК.

Хоорай, суурларывыстың аян-шинчизи

ЧААГАИЖЫДЫЛГА — БИР КОЛ ЧҮҮЛ ОЛ

Чадаана хоорай — республиканың барыын талазы районнарының орук белдири. Хоорай чыл келген тудумна өзүп, чурттакчыларының ... культура, чыргалдың албан черлериниң болгаш нияз-бүрү тудуглар немежип турар.

Каш чыл бурунгаар Чадаана хоорай республикада чаагайжыдылга талазы-биле ... эки черлериниң бирээзинге санаттырып, шаңнадып-мактадып-даа турган. ...

... цияларда ажылдап турар кижилерге болгаш мында чурттап турар чурттакчыларга ... бо суук чүге бадырып болбас боор.

Бо ажылдарны ... районга болгаш хоорай Советтериниң ... киириштирер талазы-биле Чадаана хоорай Совединиң ... түңнелде фактылар көрегдилеп турар.

Ленин, Малчын кудумчуларының ... бар. Улустуң чугаалажып турары-биле алырга, каш чыл ... кижилер көзүлбес, ...

Н. ДАЖИНМАА.
«Шыныв» корр.

ЧҮГЕ СУЛАРААНЫЛ?

Самагалдай суурга бир дугаарында 1958 чылдың чайында чораан мен. Ынчан Советская кудумчузунга коллузунда шуут чаа чуртталга бажыңнары тургузаан. Оларның девискээрин долгандыр штакетниктер-биле камгалаан, янзы-бүрү тарылга үнүштерин мында олурткулаан турган чүве. Оон бээр ам 22 чыл эрткен. Ынчангаш бөгүнгү Самагалдай суурнуң чаагайжыдылгазының дугайын чугаалаар бодап-дыр мен.

... дээрзин билип алдым. Туруп ора кагдынган кафе болду. Оон тудуун кылып турган кижилер эрткен чылдың алды ай үезинде ону ара каапкан, ...

... кагда каан турар. Одалга ... кем кылдың ... суурнуң чурттакчы чону орта кино, концерт көрбээн. А эске ... лаан-даа ажыы бар бе? Культура ... чуңу чугаалаар боор — погаазаар чүве чок.

Суурнуң төп кудумчуларынын ...

Т. СЕРЕН-ДОО.
Тес-Хем район.

Бөмбүрзектиң судалы

СЭТА-ның корреспондентилериниң дыңнадып тур

Никарагуаларга байыр чедириишкиннери

ГАВАНА. (СЭТА). Кубаның Коммунистиг партиязының ТК-зының Баштыңы, республиканың Күрүне чөвүлелиниң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы Ф. Кастро Никарагуаның ...

... га база агрессивнинга таварышып турар ажыл байдалдарда Никарагуаның ... тынчы вайыралчывысты болгаш ... турар бис, деп ол чагаада чугаалаан.

... рип келген. Куба биле Гренада ышкаш, Никарагуа база ... империализмниң ... тывыл болуп турар деп телеграммада демдеглээн.

МАНАГУА. (СЭТА). ...

Империализмге удур, чугаалажыышкыннар дээш

Н. СЕТУНСКИЙ.
(СЭТА).

ДХМ-НИҢ МЕДЕГЛЕЛИ

ПНОМПЕНЬ. (СЭТА). ...

СТУДЕНТ АНЫЯКТАРНЫҢ СПОРТЧУ БАЙЫРЛАЛЫ

БУХАРЕСТ. (СЭТА-ның тускай корр. В. Камышев база Г. Ханоюданнуң). ...

ЛЕЙБОРИСТЕРНИҢ ТУРУЖУ

ЛОНДОН (СЭТА). ...

РЕЙГАННЫҢ АТ-АЛДАРЫ КУДУЛААН

НЬЮ-ЙОРК. (СЭТА). ...

Израиль араатаннарны делегей киленнеп турар

БЕЙРУТ, июль 19. (СЭТА). ...

ТУНИС, июль 19. (СЭТА). ...

ХАНОЙ, июль 19. (СЭТА). ...

ПРАГА, июль 19. (СЭТА). ...

Чарлаваан дайынын Израиль үргүлчүлевишаан

БЕЙРУТ. ...

(СЭТА).

Чонга удур кем-херек үүлгедиишкинин, өлүрүп-чидириишкинни болдуруп турар хунтаның холундан бо чылдың эгезинден бээр Сальвадорда чүс ажыг чаш кижилер амы-тынын оскунган. Реаксының режиминиң кара туружунга ... олар... сальвадорчуларны ... бо чурукта ... мүн-мүн өөрү дег, өг-бүлезинден ... Олар чүгле ... ооң үреп тонаашкынарны, өлүм-чидимни көрүп турарлар.

АП—СЭТА-ның фотозу

КУДУМЧУ БАЙЫРЛАЛЫ

[illegible] Тээли [illegible] кудумчулары [illegible] байырлал шинчи [illegible] кергеи турган. Кудумчу[illegible] Юрий Гагарин, Карл Маркс аттыг кудумчу[illegible] «Мал [illegible] киржи бүрүүү киржиилинер!» [illegible] эрткен.

Район төвүнүң стадионунга чыылган чоң ажигган [illegible] улуг сонуургал-биле көрүп турганнар. Районнуң [illegible] [illegible] бызаңчылар [illegible] кадарган [illegible] [illegible] района [illegible] эскелеп ажылдаар [illegible] алган.

Аъткы үеде мал чеминге будук-бүрү белеткээринии [illegible] районга [illegible] бодалдыг [illegible] девиип. Бодалдың [illegible] 2 кг. узуну 1 метр, будуктуң чоон таарыы диаметри 1—2 сантиметр. Хүнде бир кижиниң нормазы 150 бодал, оон өртээ 4 рубль 91 копеек деңнии тайылбырлап билкан.

Кудумчу байырлалы эгелээн. Бир-ле дугаарында СЭКП Бай-Тайга райкомунуң бирги секретары Д. С. Дажың-оол партия [illegible] пленумунуң [illegible] таныштырган. Улус депутаттарының район Совединиң күүсектикомитединиң даргазы И. Б. Тывык-Кара 1981 чылда районда турулар чаагайжыдылгазының [illegible] районнуң [illegible] Кирова Чайбай-оол [illegible] тургалалы болган.

— Бистиң Карл Маркс кудумчузу [illegible] сайзыралга [illegible] Ында районнуң аныы-бүрү [illegible] [illegible] Бо хүннерде 15 тонна бүрүү-бүрү белеткээр планынывыстың 5 [illegible] күүсеттин алдывыс. Оон ынай 20 тонна сиген кылыр бис. «Тээли» совхозтуң Найырал салбырынга мал чемин белеткеп бээр ол даалгавыс август бирге чедир [illegible] ажылга бүгү-ле чурттакчыларның идепкейлиг кирижирин кыйгырдывыс!

Дараазында Тээли суур Совединиң күүскомунуң даргазы С. Өнүр чаагайжылыга ажылдарынга идепкейлиг киришкен коллективтерге болгаш агитбаргаларга шаңналдарны тывыскан.

Байырлалдың түңнелинде спортчу мотоциклистерниң чыскаалы, Гагарин болгаш Карл Маркс аттыг кудумчуларның улуг концерти болгаш янзы-бүрү аттракцион оюннары-биле [illegible].

Б. БАРБА.

ОРУС КУЛЬТУРАНЫҢ ТУРАСКААЛЫ

МОСКВА. Останкино — XVII—XVIII чүс чылдарның эң-не кайгамчык архитектур луг тудугларының бирээзи. Шаанда ол граф Шереметевтерниң улуг-делгем девискээриниң бир кезээ турган. 1917 чылдың декабрьдан бээр Останкино ордузун күрүнениң камгалалынга алган. А 1919 чылдың май 1-ден эгелеп Совет чазактың шиитпирин ёзугаар ону музей кылдыр азедерзэн. Ол үеден бээр ен миллион хире кижи уран чүүлдүң кайгамчык коллекцияларыбиле таныжкан. Ында чыгдынган коллекциялар доктаамал немежип турар. Чүгле сээлгү үш чылда безин музей хуу кижилерден болгаш антикварлыг магазиннерден ийи муң ажыг чүүлдерни садып алган.

Ордуда XVI—XIX чүс чылдарның орус болгаш барыын Европаның сураглыг чурукчуларының ажылдарын чыгган. Ында скульптуралар кайгамчыктыг. Музейде бүгү-ле чүүлдер чүгле хөйү болгаш байлаа-биле ылгалып турар эвес, кылган ажылдарны кайгамчык эки кылдыр күүсетнени-биле онзагай.

Орус культураның ол тураскаалын камгалаар дээш курүне улуг сагыш салышкынны үндүрүп турар. Орус чурукчуларының, архитекторларның, тудугжуларның холдары биле кылган ол бүгү чүүлдер XVIII чүс чылдарның байлак уран чүүлүн бадыткаар хөй эвес чүүлдер болур.

ЧУРУКТА: Останкинонуң ордy-театры.

В. ЯЦИННЫҢ фотозу.

СЭТА-ның фотохрониказы.

ТАРААЧЫННЫҢ АЖЫЛЫНЫҢ ДУГАЙЫНДА

Эртем [illegible] тарааның [illegible] ниң эдилеп чораан ыяштан кылган херекселдери-биле [illegible] кижи Калинин областа Санд районнуң Батиха суурда ажыттынган музейге [illegible] совхозтуң девискээринде турар суурларның чурттакчылары ооң экспонаттарын чыып эккелгеч. [illegible] ниң кайгамчык ажылдарын [illegible] эккеп хүлээткени ол.

Ол музейниң коллекцияларының хөйү болгаш үнелиг талазы-биле — Калининиң Тверьде [illegible] музейинниинден-даа артык. Чижээ, ында лённу болгаш тарааны ө[illegible] [illegible] [illegible] эмнер база бар. [illegible] биле [illegible] зиннер, бистерин будуктар-биле кылып каан ыяш шширлер база бар.

Лённу будуруп үндүрүп турган херекселдер — ыгы тараа [illegible] ыяш терзелер, шширлер, зэргиштер, чүве эргиир станоктар ында делгеттинген.

Тарааны [illegible] таар чүүлдерни база Батихиның [illegible] Күш-ажылдың лёндан кылган чечек-херекселдери база музейде бар.

Коллекцияларны ыгжаар [illegible] Батихада Совединиң күүскомунуң ажылдакчылары улуг ажылдарны [illegible] [illegible] музей [illegible] гылап бергеннер. Колхозчуларның уругларь ол чаа ортумак школада өөренип турар-даа болза, эрга бажыңынга база барып турарлар. Төөгү бажы[illegible] эккеп, колхозда бижиттинген амыдыралдың «херечилерин» өөреникчилерге таныштырары[illegible] музейге [illegible] тирип турарлар.

Колхозтуң [illegible] «Музей херээн» улам сонуургап, ам база чаа экспонаттарны чыып эгелээннер. Олар күш-ажылын тергээ колхозунуң [illegible] база ажылдап кирипкен.

Д. ЗВАНЦЕВ,
СЭТА-ның корр.

Калинин.

ХОРАННАНМАС ДИЗЕ...

I **Чемге хоранналыры деп чүл. Ол кандыг таварылгада болдуна бээрил. Ону болдурбазы-биле кандыг хемчеглерни алза чогуурул?**

Үр үеде чылыг черге шыгжаан [illegible] чемге микробтар [illegible] Химиктиг хораннар [illegible] чемнерни чигенде хоранналып болур. Хораннанган кижиниң эъди изиир, кусturар. Куду бодуургу, ижин-шөлүнү аартыыр. [illegible] лы—кижилерже халдавазы болур. [illegible] артыы, чедир чылыгнаан котлеттер, [illegible] ноелер чигеш, аарып болур. Хораннанган кижи чамдыкта ийи хонук эртпээнде-ле экиржип, сегий бээр. А чамдык таварылгада аарыгның демдектери көзүлген соонда, кижиниң байдалы улам баксырап, бир эвес чогуур эмчи дузалажыгны өй-шаанда албас болза, өлүмге-даа чедирер.

Бо бүгү колдуунда микробтар халдаан чемнер чигенде таварыжып турар. Микробтар—дириг, каракка көзүлбес амытаннар-дыр. Оларның дүргени өөрүнге аъш-чем ды[illegible] өзүлде сайзыралының түңнелинде турустунар хоран бүдүмелдерни халдадыр. Оон ужурундан хораннанышкын болур. Чемге хоранналышкынның өөскүдүкчүлеринге салмонеллалар, аарыг тывыздырыкчылары стафилококтар, [illegible] дилиндеги деп микробтар хамаарыжыр.

[illegible] кижиниң болгаш дириг амытаннарның [illegible] чоруур. Оларның ылгалдырып үндүрген чүүлдери сүт, эътсиген болгаш черни халдадып, хирлендирер. [illegible] тыр кирген салмонеллалар хан-дамыр дамчыштыр малдың мага-бодунга тараар. Шак ындыг эътти шала ха[illegible] чигенде, салмонеллез деп аарыг тыптыр. [illegible] [illegible] инерге база ындыг. Оон ынай өдүрек, каас чуургаларындан, оларның эъдиндеи база хораннаныр таварылга турар. Чүге дээрге өдүректер, кастар [illegible] колдуунда ындыг черлерге турумчуур.

Санитар-эпидемиолог туг станциязының [illegible] [illegible] бээрин алередип турар. Оларга ындыг чижектерни киирип болур. Чем артыын соодумчуларга шыгжавайн баар, чиг эът доораан калбак ыяжын жидир ааг суг-биле чугбайн, бышкан эът үүриектээр чоруктар турар. Арыгшевериин ындыг сагывазындаа, салмонеллез деп аарыг тыптыр. Бо аарыгны болдурбазы-биле кандыг хемчеглерни алырыл?

Бирээде, согар малдарны мал эмчилеринге тыпадыр. Соккан үеде оон эъдин ийип[illegible] чиирinge боравас. Ийиде, чемни кылырда өйлеп белеткээр. Чем артыын калыр таварылгада, ону соодумчуга сугар. Эртенинде ону катап хайындырары чугула. Үште, улуг хемчээлдиг эът хайындырар таварылгада, оон деңзизи 2 кг-дан хөвүдевес [illegible] Нийе шактан эвээш эвес хайындырар ужурлуг. Бир [illegible] хайындырар. Дөрте, эът доораар калбак ыяштар, эът тыртар машиналар тус-тус турары албан. Беште, ажый берген болгаш ириг сүттү ажыглап болбас. Ындыг сүттү блиннер, [illegible] ти чемнерге черлеринге чүтле ижин-хырның арыглаанда хүлээп алыр. Оон чуургаларын сүт хайнып эгелээниниң соонда 10-15 минута иштинде улавчылап хайындырар. Чедиге, чиг күттен кылган аар[illegible] кылырынга ажыглаар. [illegible] [illegible] шыгжап болбас.

Стафилококтар [illegible] болгаш шээр. бода малдарының кежиинге, кырының кештеринге чоруур микробтар. Олар аъш-чемге иринелеп балыглыг холдардан, анагыналыг беза үстүкү тынып органнары аарыг үеде ажыглаанда, кестеглен иже эмииден тараар. Бо аарыгны болдурбазы-биле дараазында хемчеглерни чорутса чогуур. Эмиглери кес[illegible] [illegible] [illegible] ызаа чемгерерингe ажыллаар. Холдарында иринелепген балыглыг столовая ажылдакчыларын, саанчыларны эмиргиже өске ажылдарже шилчидер апаар. Үстүкү тынып органнарының база соокта коденоор ангина болгаш думчук иштинин аарыгларын болдурбазы-биле фермаларга болгаш өске-даа бүдүрүлге черлеринге таарымчалыг байдалды тургузар ужурлуг. Белег, белен эвес-даа чемнерни 60 градустан бедик эвес температурага шыгжаар херек.

Ботулизм дээрге эң-не, берге байдалга эртер хоранналышкын-дыр. Оон тывылдырыкчызы ботулинус деп микроб болур. Ол сугда, черде, эътсиген иштинде кептерээн. Ук микроб кислород чок черге-даа чүүп, көвүдээр болгаш хоран бүдүмелдерни үндүрер. Оон хоранналышкын ылаңгыя кадырган мала дузааи балык, колбаса болгаш ногаа аймаандан бүдүрген консерваларны чемге ажыглаанындан болгудаар. [illegible] кандап кире бээрил? Смырттынаш-биле балыктанган чер таварыштыр микроб балыктың мага-бодунче тараар. Ногаа, чимис аймаа довурак таварыштыр ботулинус микробтары-биле [illegible] [illegible] кандыг-даа ажыглаашындан, анаа ботулинус өзүп көвүдээр. Оон хоранныг бүдүмелдерин [illegible] [illegible] ботулинус [illegible] консерваларның дуглаан [illegible] болза, ону чемге ажыглап болбас. Консерва саваларының тиглери чедир дуглааттынмаан, кыдыглары бызаан таварылгада, оларны чемге ажыглавас ужур.

Ботулинустуң демдектери чем чиген соонда 12-36 шак болгаш тодаргаар. Чамдыкта 2 шак азы 8-10 хонганда иле[illegible] [illegible] Бир чүвени көөрге, ийи кылдыр көстүр. Оон карактарны ыыйыраптыр [illegible] Аарыг оон улгадырга, карак согурарып болур.

Үстүнде демдектер-биле [illegible] чем ажырары чутаалаыры баксыраар. Бир эвес аарыг кижиге дүрген дузалалчыны көргүспес болза, өлүмге чедирип болур. Чогуур үезинде эмнеттиннер 2-3 неделядан бээр экирий бээр.

Күс — ол-бүле эштериниң аъш-чем курлавырлап белеткээр үези. Янзы-бүрү үнүш аймааның кат-чимизин консервалаарда дараазында чурумну сагыза эки. Ботулизмден колдуунда бажыңга консервалаан моогулер, балык, ногаа-чимис дашчыштыр аарыыр болганда, оларны дулаар бетинде, экидип довуррактан чуп, арыглаар. Чем консерваалар саваларны паар сут-биле чуур. Дуузун иштерин 8-10 хуу [illegible] эвес болур ужурлуг. Чемни хуй халыптааш, 100 градус сугга хайындырар. Консервалаттынган чемнерни серин черге шыгжаар. Ол черниң температуразы 10 градустан бедивес ужурлуг.

[illegible] кадыг-ла [illegible] [illegible] довуракка холушкан нога[illegible]

М. БАДЫР-ООЛ,
хоорайның кадык камгалал кладинаның эргелекчизи.

Редактор В. С. ШАРАВИН.

КУЛЬТУРАНЫҢ БОЛГАШ ДЫШТАНЫЛГАНЫҢ Н. ГАСТЕЛЛО АТТЫГ ПАРЫГЫНЫҢ НОГААН ТЕАТРЫ

ЦИРК! ЦИРК! ЦИРК!

Бистиң республикавыста цирк артистери аалдап келген. Ында цирк артистериниң Бүгү-эвилел конкурузунуң дипломантызы, ГДР-ниң «Буше» циригиниң хөрек демдээниң эдилекчизи, сураглыг клоун Юрий Никулинниң өөреникчизи Владимир КУЧИНСКИЙ киржип турар.

Оон программазында: өөредип каан ыттар, аар демирлер олуй-солуй каар кижи, эквилибрист, агаар гимнастары болгаш өске-даа солун номерлер бар.

Программаларның күүселделерин хөгжүм херекселдериниң ансамблы үдээр.

Эгелээри — июль 24-те — 18.00, июль 25-те 16.00, 18.00, июль 26-да 15.00, 18.00 шактарда.

ИЮЛЬ 24-ТЕН 26-ГА ЧЕДИР ТЕЛЕВИДЕНИЕ

ИЮЛЬ 24-ТЕ

БИРГИ ПРОГРАММА

МОСКВАДАН

8.00 — «Үе». Информастыг программа. 8.40 — Эртенги сула шимчээшкин. 9.05 — «Бистиң ырывыс, ужуксунавыс!» 9.35 — «Дидим кижилер». Уран-чечен фильм. 11.10 — Делегей конкурстарының лауреады А. Корсаков ойнаар. 11.25 — Медаалдар. 11.30—14.15 — Чапсар. 14.15 — Медаалдар. 14.35 — Шериг-Далай Флодунуң хүнүнге. Документалдыг фильмнер программазы: «Адазының шактарын ёзугаар үе», «Айлаш салгыны». 15.20 — Уруглар фильм. «Мишка Стрекачёвтуң кайгамчык ужурадалдары». 16.45 — «Советтер болгаш амыдырал». 17.45 — Академиктиг эжиндирилишкиге ССРЭ чемпионады.

КЫЗЫЛДАН

17.45 — «Студентилер меридианы». 18.15 — «Мал чеминиң белеткелиниң хүн демдээлели». 18.30 — 18.45 — Те[illegible]

МОСКВАДАН

18.45 — Бөгүн делегейде. 19.00 — «[illegible]». Телевкурнал. 19.35 — «Эрранда — [illegible]» «[illegible]» 21.00 — «Үе». Информастыг программа. 21.35 — Москвада Рафаэлдиң [illegible] Эстрадалыг программа. 22.20 — Бөгүн делегейде. 22.30—23.25 — Л. Минкус. «Пахита» деп балеттен көргүзүг.

ИЙИГИ ПРОГРАММА

МОСКВАДАН

12.00 — Уругларга фильм. «Илбилиг дээрбек». Уран-чечен телефильм. 2-ги сериязы. 13.05 — «Юность» ансамблиниң күүселдези. 13.30 — Документальдыг фильмнер программазы. 14.00 — «[illegible] жамыры». 15.00 — «[illegible] ның адрестери». 16.00 — 17.45 — Чапсар. 17.45 — М. Равель. Фа мажор квартети Вильнюстуң квартеди күүседир. («Орбита-3»). 18.15 — «Универсиаданың хүн демдеглели». («Орбита-3»).

КЫЗЫЛДАН

18.30—18.45 — Телемедээлер. 18.45 — «Тываның экранын[illegible]».

МОСКВАДАН

19.00 — «Кино аян-чоруктар клуву». 20.00 — «Тамчыктыг удуңар, чаштар!» 20.15 — Делегейниң студентилер оюннарында. Бухарестиден дамчыдылга. 21.00 — «Үе». Информастыг программа. 21.35 — «Идегелдиг кижи». Уран-чечен телефильм. 1-ги болгаш 2-ги сериялары. 23.45 — 00.15 — «Дээ — мээң [illegible]». Документалдыг телефильм.

ИЮЛЬ 25-ТЕ

БИРГИ ПРОГРАММА

МОСКВАДАН

8.00 — «Үе». Информастыг программа. 8.40 — Эртенги сула шимчээшкин. 9.05 — «Силерге, ада-иелер!» 9.35 — «Номчулга хөрбээ». 10.20 — «Спортлотонуң» 30-гу тиражы. 10.30 — Кубаның национал байырлалы — Национал тура халышкынның хүнүнге. Кинопрограмма. 11.00 — «Тиилекчилер». Фронтучу оңнуктар клуву. 13.15 — «Чечээш». Улустуң чогаадылгазының IV делегей фестивалының телепрограммазы. «Карифеста» (Куба). 13.45 — «Коллективтиң сагыш-сеткили». Документалдыг телефильм. «Коммунистерле деп бөлүктен. 14.15 — Бөгүн делегейде. 14.30 — «Ийи [illegible]». Мультфильм. 14.45 — «Даарта — Салыг ажылдакчызының хүну». Дамчыдылгага ССРЭ-ниң салыг министри А. С. Струев киржир. 15.05 — «Силерниң [illegible]». [illegible] 15.50 — [illegible] 16.20 — [illegible] 17.20 — [illegible] 17.45 — [illegible] 18.30 — 18.45 — Чапсар. 18.45 — «9-ку студия». 19.45 — «Шерлок Холмстуң болгаш доктор Ватсонунуң ужуралдары». Уран-чечен телефильм. 1-ги сериязы. А. Конан-Дойльдуң «Баскервиллейниң ыдыы» деп тоожузун ёзугаар. 21.00 — «Үе». Информастыг программа. 21.35 — «Шерлок Холмстуң болгаш доктор Ватсоннуң ужуралдары» деп фильмниң 2-ги сериязы. 22.50—23.40 — «Ырак болгаш чоок ыры». Төнчүзүнде — Медээлер.

ИЙИГИ ПРОГРАММА

МОСКВАДАН

14.15 — Кара аларынга ССРЭ чемпионады. Онгарда кара. Олимпийниң кара алар черинден дамчыдылга. 14.35— С. Алешин — «Бир эвес». Фильм-шии. 16.45 — «Чоннуң аялгалары». 17.00 — «Кино[illegible]». РСФСР-ниң алдарлыг артизи И. Мирошниченко дамчыдылганы эрттирер. 17.45 — Документальдыг телефильмнер программазы: «Кодээ ишчилери», «Эстафетаны дамчыдып бер». 18.15 — «Чаа өглениннер». Телеклуб. 19.30 — «Музыкалыг киоск». 20.00 — «Тамчыктыг удуңар, чаштар!» «Арга ааамалы Робатка болгаш Ветерок деп ийи дугайында». Мультфильм. 20.15 — «Кадыкныл». Эртем-тайылбырлыг программа. 21.00 — «Үе». Информастыг программа. 21.35 — 23.00 — «Чүгле сен сен». Уран-чечен фильм.

ИЮЛЬ 26-ДА

БИРГИ ПРОГРАММА

МОСКВАДАН

8.00 — «Үе». Информастыг программа. 8.40 — «Эртенги сула шимчээшкинче чыскаалыңар!» 9.00 — «Будильник». 9.30 — «Совет Эвилелинге бараан болуп тур мен!» 10.30 — «Кадыкшыл». Эртем-тайылбырлыг программа. 11.45 — «Эртенги почта». Музыкалыг программа. 11.45 — «Даштыкы аалчылар Совет Эвилелиниң дугайында». 12.00 — «Кодээден дамчыдылга». 13.00 — «Музыкалыг киоск». 13.30 — Студентилерниң делегей оюннарында. Бухарестиден дамчыдылга. 14.15 — Б. Шоунуң төрүттүнгенинден бээр 125 чыл болурунга. Б. Шоу — «Пигмалион». Фильм-шии. 15.45 — «Бөгүн — ССРЭ-ниң Шериг-Далай Флодунуң хүнү». ССРЭ-ниң Шериг-Далай Флодунуң Кол командылакчызының бирги оралакчызы, флот адмиралы Н. И. Смирновтуң чугаазы. 16.00 — Шериг-Далай Флодунуң ыры болгаш танцы ансамблиниң концерти. 17.00 — «Кино аян-чоруктар клуву». 18.00 — «Универсиаданың хүн демдеглели». 18.15 — 18.30 — Чапсар. 18.30 — Делегей панорамазы. 19.15 — Совет ырларының аныяк күүседикчилериниң Бүгү-эвилел конкурузунуң киржикчилериниң түңнел концерти. 21.00 — «Үе». Информастыг программа. 21.35 — «Футбол тайылбыры». 22.05 — 22.55 — «Дүүн, частың кыштаа турар черинде...» Документалдыг телефильм. Төнчүзүнде — Медээлер.

ИЙИГИ ПРОГРАММА

МОСКВАДАН

14.15 — Кара аларынга Европа чемпионады. 14.35 — «Никарагуа: гитара болгаш винтовка». Документалдыг телефильм. 15.50 — ССР Эвилелиниң Улуг театрының солизи А. Бабыкин орус романстар күүседир. 16.05 — «Куртизанкаларның бай-шыдалдыы болгаш ядыы-самдаралы». Хөй сериялыг уран-чечен телефильм. 1-ги сериязы. 17.35 — Оперетта [illegible] 18.25 — «Студентилерниң делегей оюннарында. Бухарестиден дамчыдылга. 18.55 — «Театр чардалының чанында». 20.00 — «Тамчыктыг удуңар, чаштар!» «Руль артында чүве билбес кижи». Мультфильм. 20.15 — В. Вишневский — «Оптимистиг трагедия». 21.00 — «Үе». Информастыг программа. 21.35 — 23.25 — «[illegible]». Уран-чечен телефильм.

Агаар

[illegible] медээзин ёзугаар алырга бөгүн республикага шокар [illegible] чаар. Муруу-барыын чүк угланыышкынныг хаттың дүргени секундада 7—9 метр чедер. Агаарның температуразы 23—25 градус чылыг болур.

[illegible] чагбас. Барыын чүк угланыышкынныг хаттың дүргени [illegible] Агаарның температуразы 24—26 градус чылыыр.

Хүндүлүг чагыкчылар!

Боттарыңарның часкы-күскү идиктериңерни баш удур септедип алыр угаан силер бе? Уттуңкан болзуңарза [illegible] [illegible] Бистиң мастерлеривистиң уран холдары идиктериңерни септеп, чаартып, будуп бээр. Бистиң мастерскаяларывыска идиктериңерни септедип алыңар.

РЕСПУБЛИКАНЫҢ «ТУВА ОБУВЬБЫТ» БҮДҮРҮЛГЕ КАТТЫЖЫЫШКЫНЫ.

КИНО

ИЮЛЬ 22-ДЕ

«НАЙЫРАЛ»: «Айлаашкан [illegible]» [illegible] 11.30, 13.10, 15.00, 16.50, 19.10 (узаткан), 21.00 шактарда.

«ПИОНЕР»: «Хынадыр шугум» 10.00, 12.00, 15.20, 17.20, 19.10, 21.00 (узаткан) шактарда.

«ВОСТОК»: [illegible] «Феррари» [illegible] (узаткан) шактарда.

«ЧАЙГЫ»: «Экипаж» 14.00, 16.50, 19.30 шактарда.

ӨӨРЕНИРИНЧЕ ЧАЛАП ТУР

Улан-Удэниң харылзаа [illegible] бот-өөредилге салбырларынга 1981—1982 өөредилге чылында өөренир күзелдиг, 8 болгаш 10 класс доосканнарны Харылзаанын бүдүрүлге-техниктиг эргелели өөренириңче чалап тур. Дараазында мергежилдерни аңаа чедип алыр:

Автоматтыг электри харылзаазы.

Хөй каналдыг электри харылзаазы.

Районнуң электри харылзаазы болгаш радиожудулга.

Почта харылзаазы.

Өөренир хуусаалары:

8—9 класс доосканнарга: «Районнуң электри харылзаазы болгаш радиожудулга», «Автоматтыг электри харылзаазы» деп мергежилге хүндүскү салбырга — 3 чыл 10 ай. бот-өөредилге салбырынга («Автоматтыг электри харылзаазы» деп мергежилге) — 4 чыл 10 ай.

10—11 класс доосканнарга: «Автоматтыг электри харылзаазы», «Хөй каналдыг электри харылзаазы», «Районнуң электри харылзаазы болгаш радиожудулга» деп тускай мергежилдерге бот-өөредилге салбырынга — 3 чыл 9 ай, хүндүскү салбырга — 2 чыл 9 ай. «Почта харылзаазы» мергежилге хүндүскү-даа, бот-өөредилге-даа салбырларынга өөренир хуусаазы — 1 чыл 10 ай.

8—9 класс доосканнар техникумга кирерде дараазында эртемнерге экзамен дужаар: **орус дылга (диктант), математикага (аас-биле). 10 класс доосканнар: орус дылга болгаш литературага (чогаадыг), математикага (аас-биле).**

Херек документилер:

Бил[illegible].

8 класс доосканының азы [illegible] билиглиин аттестаты (бодуу-биле).

286 майык ёзугаар эмчи [illegible].

3×4 хемчээлдиг беш фоточурук (борт чоока тырттырган).

Күш-ажыл дептеринден ушта [illegible] (бүдүрүлгениң азы албан черниң удуртукчузунуң, совхоз директорунуң ат салганы).

Чурттап турар черинден справка.

Кирериниң экзаменнери Кызылга август 1-де эгелээр.

Документилерни дараазында адреске чорудар:

Кызыл хоорай, Кочетов кудамчузу, 53. Харылзааның бүдүрүлге-техниктиг эргелели Телефон: 2-48-12.

Тудуг мастерлериниң республика школазы

1981-1982 өөредилге чылында сургуулдар хүлээп ап турар.

Мастер-тудугжуларны школа белеткээр.

17 хардан өрү назылыг, 7-8 класстан кем эвес билиглиг, совхозтарның, тудуг организацияларының болгаш өскедаа организацияларының чорудканы бижиктиг эр, херээжен хамаатыларны; бодунун күзели-биле-даа келгеннерни онзага хүлээп алыр.

Школага кирериниң экзаменнери чокка кирер.

Сургуулдар айда 44 рубльдан стипендияны алыр; общежитие болгаш орун-дөжек херекселдери-биле хандырар.

Өөренир хуусаазы — 1 чыл. Кичээлдер октябрь 1-ден эгелээр.

Автобиографиязын, характеристиканы, билиииниң дугайында документини, кадыының дугайында справказын кошкан бидирилишкинниң дараазында адреске чорудар:

668510, Туран хоорай, Дружба кудумчузу, 12. Тудуг мастерлериниң [illegible]

Редакцияның адрези: Кызыл, Щетинкин-Кравченко кудумчузу, бажыы № 3. ТЕЛЕФОННАРЫ: Редакторнуң 2-24-63, редакторнуң оралакчыларының 2-35-24, 2-31-75 харыысалгалыг секретарьның 2-23-35, секретариаттың 2-23-35, партийжи амыдырал болгаш совет тургузуг килдистериниң 2-37-13, пропаганда килдизиниң 2-31-75, культура килдизиниң 2-23-54, көдээ ажыл-агый килдизиниң 2-21-47, үлегер килдизиниң 2-31-75, чагаа килдизиниң 2-41-27 информация килдизиниң 2-29-60 корректорларның 2-27-41 бухгалтерияның 2-12-45 [illegible] 2-32-75 телефоннар болгаар.

Тираж 17866 Чагыг № 1174

СОЛУН НЕДЕЛЯДА 6 КАТАП ҮНЕР

Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Ном үндүрер чер, полиграфия болгаш ном садыгның херектериниң талазы-биле чергелээн типографиязы. (Кызыл, Щетинкин-Кравченко кудумчузу, бажыы № 1) ТС—[illegible]

Бүгү чурттарның пролетарийлери, каттыжыңар!

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

№ 170 (11668) | 1981 чылдың июль 23, четверг | 1925 чылда үндүрлелтингеп | Өртээ 2 көп.

Эргим эш, мал чеми белеткээринге идепкейлиг киржип, үлүгүн киир

СЭКП обкомунда, Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелинде, профоблчөвүлелде болгаш ВЛКСМ обкомунда

ТИИЛЕКЧИЛЕРГЕ ШАҢНАЛДАР

1980-1981 чылдарның кышкы үезинде мал ажылының продуктуларын бүдүрерин база садарын көвүдедир, малды болгаш оон чаш төлүн камгалап алырын хандырар талазы-биле социалистиг чарыштың түңнелдериниң дугайында доктаалды хүлээп алган.

Республиканың кодээ ажыл-агыйының ажыл-ишчилери Бүгү-эвилелдиң социалистиг чарыжынга кирипкеннер. 1980—1981 чылдарның кышкы үезинде мал ажылының продуктуларын бүдүрерин база садарын көвүдедиринге, малды болгаш оон чаш төлүн камгалап алырынга чамдык чедиишкиннерге түңнелдерин чедип алган деп ук доктаалда демдеглээн.

Мал кыштаглаашкынының үезинде Бай-Тайга, Каа-Хем, Тес-Хем районнарының «Бай-Тал», СЭКП-ниң XXV съездизи аттыг, «О. Шынаа», «Искра», «Коммунизмниң херели» совхозтарының малчыннары социалистиг чарышка эки түңнелдерни чедип алган.

Ооң-биле чергелештир кыштаглаашкынынга белеткелге болгаш ону эрттирерин, социалистиг чарышты организастаарынга тургаан шыңгыы четпестерни, социалистиг хүлээлгелерин күүседерин партия, совет, профэвилел, кодээ ажыл-агый органнарының талазындан кошкак контрольдаашкынын түңнелинде 1980 чылдың октябрь 1-ден 1981 чылдың июль 1-ге чедир үеде оон мурнунда 1979-1980 чылдарның ол үезинге деннээрге, мал ажылының продукциязын бүдүрери болгаш күрүнеге садары кудулаан, малдың чидирии улгаткан деп доктаалда айыткан.

СЭКП обкомунуң бюрозу, республиканың Министрлер Чөвүлели, профоблчөвүлел болгаш ВЛКСМ обкому дараазында районнарны, ажыл-агыйларны социалистиг чарыштың тиилекчилери деп санаан:

— бирги черни барыын зонаның районнарындан — Бай-Тайга район, төп зонадан — Каа-Хем район, барыын зонаның совхозтарындан — «Бай-Тал» совхоз, төп зонадан — СЭКП-ниң XXV съездизи аттыг совхоз алган.

Ол чергелерге шилчиир Кызыл туктарны болгаш бирги черлерниң дипломнарын районнарга 1000-1000 рубль, совхозтарга — 500-500 рубль акша шаңналы-биле кады тывыскыр.

— ийиги черни мурнуу зонадан — Тес-Хем район, барыын зонаның совхозтарындан — «Искра» совхоз, төп зонадан — «Коммунизмниң херели» совхоз, мурнуу зонадан — «О. Шынаа» совхоз алган.

Ол черлерге ийиги черлерниң дипломнарын районнарга 700-700 рубль акша шаңналы-биле кады тывыскыр, совхозтарга фондудан дашкаар садып алыры-биле ийи-ийи чүък автомашиналарын тускайлап бээр.

1980-1981 чылдарның кыштаглаашкынының түңнелдерин бүгү талазыг болгаш шүгүмчүлелчи ёзу-биле анализтеп көөрүн, бо чылдың кыштаглаашкынынга белеткелди чогуур үезинде база шынарлыг чорудар талазы-биле практиктиг хемчеглерни ажылдап кылгаш боттандырарын СЭКП райкомнарынга, райкүүскомнарга, Кодээ ажыл-агый министерствозунга, «Скотопром» тресте, партия, профэвилел, комсомол организацияларынга, улус депутаттарының кодээ Советтеринге доктаалда хүлээткен.

Мал ажылының продуктуларын бүдүрерин болгаш садарын көвүдедир, малдың болгаш ооң чаш төлүнүң бажы санын камгалаарын хандырар талазы-биле социалистиг чарыштың 1981 чылдың бирги чартыының түңнелдерин үндүрген.

Республиканың кодээ ажыл-агыйының ажыл-ишчилери СЭКП-ниң XXVI съездизиниң шиитпирлерин амыдыралга боттандырбышаан, Бүгү-эвилелдиң социалистиг чарыжынга кирипкеш, планнарны база социалистиг хүлээлгелерин күүседиринге чамдык чедиишкиннерни чедип алганын хүлээп алдынган доктаалда демдеглээн.

Республиканың ажыл-агыйлары күрүнеге сүт садарының чартык чыл планын 113,3 хуу, эъттиин — 115,5, дүктүүн — 157,9, куш чуургазын — 152,7 хуу күүсеткен. Эрткен чылдың чогуур үезинге деңнээрге, 1981 чылдың июль 1-ге чедир 1,8 муң бызаа, 1,7 муң хаван оолдары, 59,2 муң баш анай-хураганны хөйнү камгалап алган. Малдың өлүрү болгаш өске-даа чидирии эвээш кызырылган.

Мал ажылының продуктуларын бүдүрерин болгаш күрүнеге садарын көвүдедирин, оларның шынарын экижидерин, малдың баш санын камгалаар болгаш ооң продуктулуун бедидер хөөн социалистиг чарыштың 1981 чылдың бирги чартыының түңнелдерин ёзугаар тиилекчилер деп санаарлар болза:

Барыын зонаның районнарындан Барыын-Хемчик район, төп зонаның районнарындан — Бии-Хем район, мурнуу зонадан — Эрзин район, барыын зонаның совхозтарындан — «ҮТКА 25 чылы» совхоз, төп зонадан — «Саян» совхоз, мурнуу зонадан — «Мөрен» совхоз.

Тиилекчи районнарга болгаш совхозтарга СЭКП обкомунуң, Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң, профоблчөвүлелдиң болгаш ВЛКСМ обкомунуң шилчиир Кызыл туктарын база районнарга 300-300, совхозтарга— 150-150 рубль акша шаңналын тывыскыры доктааткан. Бо чылдың бирги чартыының түңнелдери-биле ийиги черлерни тывыснас деп шиитпирлээн.

Республиканың социалистиг чарыжының чамдык районнарда, совхозтарда, фермалар, бригадалар коллективтеринде болгаш кодээ ишчилериниң ортузунда ам-даа чогуур деңнелге чедир организаставаан турарын демдеглээш, ССРЭ-ниң 50 чылы, «Россия», «Бурунтаар», «Кок-Тей», «Тере-Холь» совхозтарының күрүнеге сүт садарының чартык чыл планын күүсетпээнин четпес деп доктаалда айыткан.

Район, совхоз, ферма болгаш бригада бүрүзүнүң бо чылдың бирги чартыында ажылының түңнелдерин ханызы-биле анализтеп көөрүн болгаш ёзулуг дээштиг социалистиг чарышты оларның аразынга организастаарын СЭКП райкомнарынга, райкүүскомнарга, партия, профэвилел болгаш комсомол эге организацияларынга, ажыл-агыйларның удуртукчуларынга, специалистеринге доктаал хүлээдипкен турар. Келир кышка чогуур үезинде ыяк белеткенириниң, малга четчир хемчээлдиг чемнерни белеткээриниң кемелде организастыг хемчеглерни боттандырар талазы-биле ажылды күштелдирерин доктаалда база онзалап демдеглээн.

МАЛ ЧЕМИН БЕЛЕТКЭЭРИНГЕ — ТЕМП БОЛГАШ ШЫНАР

СЭКП обкомунуң кыйгырыын деткивишаан

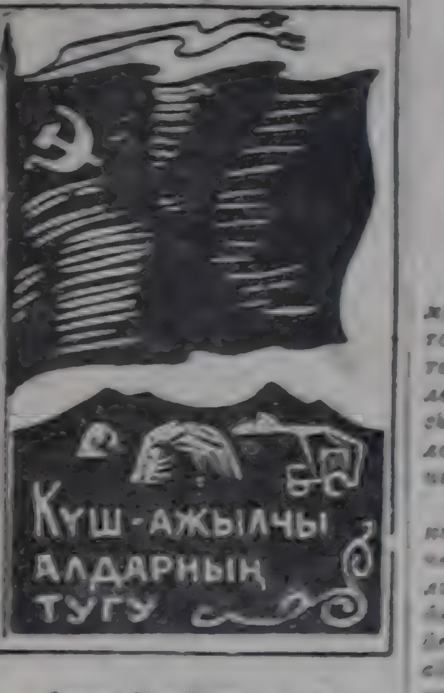

бөгүн Тес-Хем районда «Тес-Хем» совхозтуң Дадар-оол Арапчорга удурткан мал чеми белеткээр механизастаттынган бригадазының малынчы ажылынга турескаадып кодуртүнген. Бригаданың кежигүннери ниитизиниң малынга четтир чемнерни белеткээр дугайында СЭКП обкомунуң Кыйгырыынга харыы кылдыр ажылының темпизин улам бедиткеш, июль 10-дан 20-ге чедир хонуктарда 240 тонна сигенни кезип белеткээр планын 276 тонна кылдыр, азы 115 хуу күүсеткен.

Бригада ниитизи-биле 1500 тонна сиген белеткээр даалгазын бүрүн күүседиринге бүзүреддиг.

Сигенчилер! Мурнакчыларның үлегерин эдерип, күжениишкиннигни ажылдаңар!

БЕШ ЗВЕНО

Кандаажының болгаш ужуруундап «Өөк» совхозтуң девискээринде сиген шөлдеринден оът-сигенниң үнгении баган болган. Ынчалзажок совхозтуң бүгү ажылчылери ниитиниң малынга четчир чемнерни белеткээр талазы-биле СЭКП обкомунуң республиканың бүгү ажыл-ишчилеринге Кыйгырыын деткивишаан, болдунар бүгү чүүлдерни кылып турар.

Ажыл-агый бо чылын беш муң ажыг тонна сигенни, муң тонна сенажты, 300 тонна витаминниг сиген далганын белеткеп алыр планныг. Кыйгырыг үнген соонда сигенчилерниң ажылы улам хайнышкынныг апарган.

Бо хүннерде бүгү техниканы болгаш кижи күжүн мал чемнери белеткээринче мобилизастаан. СЭКП обкомунуң бюрозунуң чарлааны чемнер белеткээриниң үде шалынчы айында планнын онаалдазы күүседирин хандырары-биле малынга механизастаттынган беш звенону тургускан. Оон иштинде Торлаага, Чкаловкада, Аржаанда үш звено ажылдап турар. Аът машиналары-биле сиген кезер звенону Д. Допуй-оол удуртуп турар. Ук звено ам Севи салбырында сиген кезип турар.

Өске бир звено Өөк шынаазында өлең болгаш хымыраа кезип эгелээн. Ону Д. Доржукай баштаан. Совхозтуң төөү Аржаан суурда сиген далганы бүдүрер агрегат ам үзүктелиишкин чок ажылдап эгелээн. Аңаа хүнчээде 4—5 тонна чедир витаминниг сиген далганын бүдүрүп үндүрүп турар.

М. ОЮН.

Бии-Хем район.

ҮЛҮҮВҮСТҮ КИИРЕР БИС

Тываның коммунистеринге, комсомолчуларынга болгаш бүгү ажылчы чоннарынга СЭКП обкомунуң Кыйгырыын бистиң агиткварталдың чурттакчылары таныышкан.

Мал чемниниң белеткели улус ажыл-агыйынга политиктиг улуг ужур-дузалыын олар бедии-биле медерэп билген. Ынчангаш «Мөрен» совхозка 30 тоннадан эвээш эвес сигенни белеткеп бээр хүлээлгени алдывыс.

Сөглээн сөзүвүстү күүседири-биле агиткварталдан 18 кижи Ак-Чыраада сиген кезип кириптивис. Хүлээлгени чүгле күүседир эвес, харын ажыр белеткээр сорулга салдынган. Ниити херекке биче-даа болза үлүүвүс киирер дээш шалыпчы ажылдап тур бис.

Р. БААНАЙ,

Эрзинде Мөрен суурда № 7 агитквартираның даргазы.

АЖЫЛЫ ШУУДААН

«О. Шынаа» совхозтуң Ак-Чыраада Виктор Янзога удурткан механизастаттынган бригадазы кыска хуусаада 148 тонна сигенни кезип, бөлүп, сарааттаан. Чарыштың баштайгы беш хонуузунуң түңнелин үндүрген. Костирикчилер Ойдуп Маадыр-оол, Дамдын Маскыр-оол, бөдүрүкчүлер Сергей Халбаа, Владимир Агбаан, тырып боодалдаарынга Балчый-оол Ужар-оол, сарат салыкчылары Михаил Ангыр-оол, Уржанай Дазылоол олар шыгаарап үнген болгаш хүн нормазын 120-130 хуу күүседип турар.

М. ТИРЧИН.

Тес-Хем район.

ФЕРМАДА

Чартык чылда күрүнеге сүт садар талазы-биле Бии-Хемде «Саян» совхоз ук районда дээре көргүзүглүг ажыл-агыйларның бирээзи. Совхоз 810 тонна сүт дужаар планын 987 тонна кылдыр, 122 хуу күүсеткен. Дөң-Тейде В. И. Шубинге удурткан № 2 сүт-бараан фермазының коллективи мурнакчыларның ортузунда чорууп турар. Дуржулгалыг саанчылар Р. П. Глушкова, В. Д. Байкара, А. В. Чамбал олар боттарының быжыглаан инектериниң бирээзинден-не хүнде 15—20 литр сүттү саап ап турарлар. Саанчылар СЭКП обкомунуң Кыйгырыы-биле таныжып, мал чемнерин белеткелинге идепкейлиг киржип турарлар.

ЧУРУКТАРДА: мурнакчы саанчы В. Д. Байкара; бөлүү саанчылар.

В. КАРА-САЛДЫҢ фотолары.

БҮДҮН ӨГ-БҮЛЕ-БИЛЕ

Республиканың бүгү ажылчы чоннарынга СЭКП Тыва обласс комитединиң Кыйгырыын бүгү сигенчи өөрүм-биле бир демей, чүүлдүгүн база деткип тур мен. Оът-сиген четчир болган бо чылын Кыйгырыгны [illegible] [illegible]

[illegible]

өг-бүлем иштинде кадайым, уруум база оглум дөрт чүс километр ырак Мөңгүн-Тайгадан Ак-Чыраада келген мал чемниниң белеткелинде киржип тур бис. Кадайым — повар, уруум ооң дузалакчызы, оглум хлеб быжырып турар. Мен бодум холбиле сиген кезер звенону удуртукчузу мен. Кайызы-даа [illegible] тураны база эвес, сигенчи бригаданың [illegible] тур бис. [illegible] социалистиг чарыштың [illegible]

«Малчын» совхозтуң Ак-Чыраа бригадазында мурнакчыларга материалдыг болгаш моральдыг деткимчени көргүзүп турары база эвес. Ынчангаш «Мурнакчының столун» тургусканы солун. Социалистиг чарыштың тиилекчизи болган кижи арыг-силиг болгаш тускан бижиктиг ол столга халас чемненир. Пресс-төвүнүң комсомолчу Олег Донгак [illegible] эгелээш ол столга олурган мурнакчылар хөй.

Бистиң бригадада 30 кижи бар. [illegible] 200 [illegible]

Х. ШӨЖҮҮ,

«Малчын» совхозтуң хол-биле сиген кезер звенозунуң удуртукчузу.

ГУМАНИЗМНИ, ТАЙБЫҢНЫ БОЛГАШ НАЙЫРАЛДЫ БАДЫТКАВЫШААН

Делегейниң XII Москва кинофестивалының байырлыг хаашкыны.

Делегейниң XII Москва кинофестивалы июль 21-де доозулган болгаш делегейлиг кинематографтарның гуманизмге, тайбыңга болгаш улустар аразында найыралга шынчызын бадыткаан. [illegible] Москва [illegible] ге Леонид Ильич Брежнев [illegible] Фестивальдың экраны [illegible] бадыткаан.

Беш диптиң чүс чурттарының кинематографистериниң төлээлериниң кирипкени аңгы-аңгы байырлалының байырлыг хаажыны «Россия» гостиницазының Төп фестиваль залынга болган.

Конкурстуң жюризи Станислав Ростоцкий, Анатолий Алексин болгаш Леонид Махнач оларны чыылганнар адыы часкаашкыннары-биле уткаан. Олар тиилекчилерниң аттарын адап, фестивальдың шаңналдарын тывысканнар.

Долу метражтыг уран-чечен фильмнерден алдын шаңналды «Кыдыглаткан кижи» (режиссеру Жово Батиста Моравен Андраде, Бразилия). «Хоозуралган шөл» (режиссёру Нгуен Хонг Шен, Вьетнам) болгаш «Тегеран-43» (режиссёрлары Александр Алов биле Владимир Наумов, ССРЭ) деп киноларга жюри тывыскан.

Мөңгүн шаңналды «Тур үезиниң дываажан оранны» (режиссёру Андраш Ковач, Венгрия), «Шаңнал» (режиссеру Бьерн Льен, Норвегия) болгаш «Боралгактыг хем» (режиссеру Огури Коеи, Япония) деп кинолар чаалап алган.

Расизмге удур демиселге салдашкыны дээш «Кайгамчык чүүлдер чурттуга Али» (режиссеру Ахмед Рашеди, Алжир), гуманизмни болгаш [illegible] темазын хандыр көргүскени дээш «Йо-хо-хо» (режиссеру Зако Хеския, Болгария), ниитилел мурнунга кижиниң ээ-харысалгазының дугайында темазы сайзыратканы дээш «Бо минута, бо үе» (режиссеру Иржи Секвенс, Чехословакия) болгаш антифашист темазы солун кылдыр көргүскени дээш «Партизан тайбыңның сезону» (режиссеру Предраг Голубович, Югославия) деп фильмнерге жюри тускай шаңналдарны тывыскан.

Мерседес Сампьетрога («Октаргайда Гари Купер», Испания), Маргозель Аймедовага («Джамалдың ыжы», ССРЭ) херээжелер ролюн эки күүсеткени дээш, Карл Меркатцке («Бокерер», Австрия), Тито Хунког («Кызыгааржылар», Куба), Роман Вильхель[illegible] ... (Швеция) эр [illegible] ролюн эки күүсеткени дээш шаңналдарны тывыскан.

«Чечек тудуп кижи» (режиссеру Никос Дзимас, Греция), Бо чорук Уайнабага болган» (режиссеру Федерико Гарсия, Перу), «Эртенги туман» (режиссеру Лауро Антонио, Португалия), «Сворбазының ак ону» (режиссеру Юлиан Миху, Румыния), «Далай эриинде дүне» (режиссеру Эрко Кививоски, Финляндия) деп киноларга жюри тускай дипломнарны тывыскан.

Уругларга фильмнерден алдын шаңналды «Кара дагаа [illegible]» (режиссеру Виктор Гресь, ССРЭ) деп кинога жюри тывыскан. «Дээрге чедир үнген сиген» (режиссеру Дьердь Палашти, Венгрия), «Мангачинния» (режиссеру Дзоан Хаиц, Австрия) болгаш «Хаан болгаш куш» (режиссеру Поль Гримо, Франция) [illegible] мөңгүн шаңналдарны тывыскан. «Даңс кара аъты» (режиссеру Кэролл Баллард, АКШ) деп кино тускай шаңналды алган.

Кыска метражтыг фильмнерден алдын шаңналды «Сальвадор чоп тиилээр!» (режиссеру Диего де Ла Тексера, национал хосталганың Фарабундо Марти аттыг фронтузу) болгаш «Сээң адың кымыл» (режиссеру Пакар Пиел, Кампучия) деп кинолар чаалап алган. Мөңгүн шаңнал «Авалары айтырыр» (режиссеру Григорий Денисенко, ССРЭ), «Дош садыкчылары» (режиссеру Густаво Гуайасамин, Эквадор) болгаш «Кымның оглу мен?» («Глобус» деп чогаадыкчы бөлүк, Болгария) деп киноларга онаашкан. «Чүрек» (режиссеру Лео Бакрадзе, ССРЭ) деп кинога тускай шаңналды тывыскан. Хүндүлүг дипломнар-биле «Чилиден чоруткан бижик» (Авторлар коллективи, Чилиниң патриоттуг күштери), «Дилемма» (режиссеру Джон Халас, Великобритания) болгаш «Өрүлер дег» (режиссеру Венсан Даррес, Франция) деп фильмнер шаңнатканнар.

Кинофестивальдың оргкомитединиң даргазы, ССРЭ-ниң Куркинозунуң даргазы Ф. Т. Ермаш Москвага болган бо көрүлде ажыл-ишчи болгаш найыралдыг байдалга, бот-боттарының билчиириниң болгаш кады ажылдажылганың байдалынга өртээн дээрзин демдеглээн. Фестивальдың экранынга үнген киноларның утка-шынары аңгы-аңгы-даа болза, оларның авторлары тайбыңның болгаш кижиниң салым-хуузу дээш ээ-харысалгазы көргүзүп турарын ол чугаалаан. Бөгүнгү кинематографтарның чогаадыкчы ижиниң эң тергиин болган лауреаттарга ийиг байырны ол чедирбишаан, делегейниң кинозунуң улам делгерелинге бо доозулган фестиваль идиг болур дээрзинге бүзүрелин илереткен.

Делегейниң XII кинофестивалы хагдынган деп чарлаттынган.

СЭТА-ның корр.

СЭТА-НЫҢ МЕДЕГЛЕЛИ

Делегейниң хөй-ниитизиниң самал-оналынга чаңгаалевишаан база улустар аразының эрге-хөйлүлуларының бүгү-ле норма-чимектерин үревишаан, араб улустарга удур дээрбечи халдавышкынын болгаш агрессиязын Израильдиң удуртукчулары калбартып уламчылавышаан. Ол кем-буруулуг калбартыышкынның чаа чадазы сөөлгү хүннерде тайбың ливан хоорайларже болгаш суурларже база палестин дестеннерниң лагерьлеринче израиль аг-шеригниң араатан зыг халдаашкыннары болган. Агаардан, куруглаг черден болгаш далайдан израиль бомбалаашкыннардан болгаш боолаашкыннардан херээженнер, чаш ажы-төлдер болгаш кырганнар кадады, кандыг-даа буруузу чок чүс-чүс кижилер өлген, муң-муң ындыг кижилер балыглаттырган. Өлүртүп хорап турарларының саны өзүп турар. Ливанның найысылалы Бейрут хоорайның барыын талакы районнары онза кадыг дашкун урелдезин сегуушкуннарга таварышкан.

Американың Каттышкан Штаттарының талазындан мантал-деткимче турбаан болза, Израиль ындыг чаңгаачи болгаш дерзии үүлгедиишкиннерни кылып шыдавас турган боор. Ливан чурттанчы чоннуң болгаш Ливанда тур чурттаар оран-суур тывнаан палестиннерже халдаарда Израильдиң амыглап турар чепсектерни харын АКШ-тан ында сөксаал чок хаап турар. Өске кым-даа эвес, чогум харын АКШ Тель-Авивти камгалаарын, араб чурттарга хамаарыштыр оон агрессивчи үүлгедиглерин агартырын оралдажып турар. Кэмп-Дэвидке арабтарга удур чедип алдынган сулчаз талазы-биле база бир мөштаннчы — агрессивчи удур тулганың түрүжү база Израильдиң агрессиязының калбарарынга идиг берип турар.

Израильдиң Ливанга удур каш чыл уламчылап турар агрессивчи үүлгедиишкиннери Удурланыышкынның палестин шимчээшкининиң ливан девискээрде турар отрядтарын чылча шаварын, Израиль-биле сепараттыг дугуржулга кылыринче ону албадаарын болгаш Чоокку Чөөн чүкке бүгү талалыг, чептиг таарыштырыг шиитпирлээшкин чедип алырының перспективазын улам ыңай чыдырын оралдажыр деп Кэмп-Дэвидке салдынган сорулгаларны чедип алыринче шуут угланган.

Араб улустарга хамаарыштыр Израильдиң агрессиязының болгаш террорунуң чаа антыларын Совет Эвилели шиитпирлиг буруу шаап турарын медеглээр ынавыр СЭТА төлээлеттирген. Налчаалыг агрессияга таварыштырып турар Ливанның чазаа болгаш чону-биле, Удурланыышкынның палестин шимчээшкини-биле, боттарының дүрүм ёзугаар эргелерин болгаш эрге-ажыктарын эрес-маадырлыг камгалап турар бүгү-ле араб улустар-биле совет кижилер эптешкилиин каттыштырып турар.

КНО-нуң Уставында кардынген делегейниң эң шыңгыы хемчеглерин агрессорга удур амыглаар ужурлуг. Израильдиң агрессиязы болгаш ооң уржуктары дээш харысалгазын ооң камгалакчылары база ооң-биле үлежип хуваажыр ужурлуг.

Дайын өртүнүң калбаары ның айыылын чайлаар талазы. Ливанче израиль агрессиязы деп-дораан ара соксадыры эргежок чугула. Чоокку Чөөн чүкте ол бээ-биле айыылдыг оюнну чок кылыр болгаш Чоокку Чөөн чүкке таарыштырыг шиитпирлээшкининиң база ол девискээрге бүгүдеге чептиг болгаш быжыг тайбыңны ажыттаар тургузарының ол чаалгарын коллективтиг, ам олчаан дээр дилеп тывварының аргалары [illegible]

ШИИТПИР ХҮЛЭЭП АЛДЫНГАН СООНДА...

— «Шиитпирни хүлээп алгаш оок аныттынган хүүседиринде кээп-та күүсеттинмес турарын чедип алыр херек. Контрольду күштелдирери чорук-ла манаа дузалаар ужурлуг. Ол үстүнде болгаш ээлдип дарыы үеде, доктаамал болгаш оперативтиг боттанган турар ужурлуг» — деп, СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары эш Л. И. Брежнев партияның XXVI съездинге чугаалаан.

[illegible]

Ю. ЗАХАРИНСКИЙ,
СЭКП Кызыл райкомунуң организастыг эргелекчизи.

Алексей Чымба Иркутскиниң эмчи институдун дооскан. Шагаан-Арыг хоорайга ажылдаары-биле келген. Аңаа келгеш ол үш чыл ажыт ажылдап чоруур. Мергежилинге хандыкшыылдыг, ажылынга негелделиг, харыысалгалыг. Ур болбаанда ону поликлиниканың эргелекчизинге томуйлаан. Ол эштеринин бүзүрелин ажыл-херекке чедимчелиг боттандырып, кызымак ажылдап турар.

ЧУРУКТА: диш эмчизи Алексей Чымба ажыл үезинде.

А. МОНГУШТУҢ фотозу.

Д Е М И Н И Г Д Е

Мөген-Бүрен ортумак школазының сентелгези ниит беште эгелээн. Школаның, интернаттың бичии ажык-чел, ажык-чем сылдатарының сентелгезин бурун чорутхан. Ажылчыннарның болгаш башкыларның чамдык демниг ажылы база чоруур үезинде доозулган. Сентелгеге Сержик Моргак, Анатолий Хорлуу, Маңыш-оол Ховалыг, ажылчыннар Шалыкчы Салчак, Варвара Кара-Сал, Назыты Кара-Сал, Саша Борбак-оол [illegible]

ДЫШТАНЫЛГАЗЫНДА

[illegible]

У-Д. ИРГИТ.
Мөңгүн-Тайга район.

ӨҢНҮКТЕРНИҢ ДУРЖУЛГАЗЫ

[illegible]

В. ЕНИН.
(ПМА).

АЖЫЛ АДАКТАЛГАН

[illegible]

О. КАРА-ООЛ.

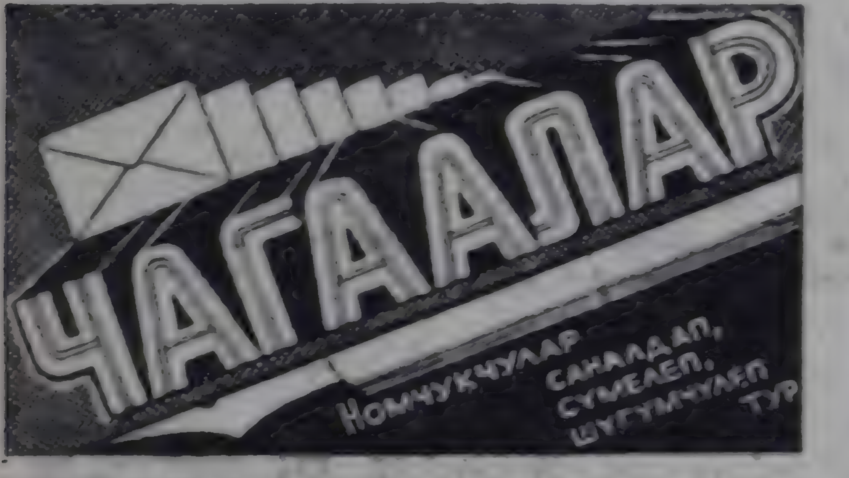

ЧОРГААРЛАНЫР БИС

[illegible]

СОЛУН ДЫШТАНЫЛГА

Изиг чай. Ынчалза-даа Мөңгүн-Тайга мөңге меңгилиг ажыннып... Олардың аразында Мөңүлдөк, Балыктыг-Хөл, Майгын-Даш, Кара-Хөл, Ак-Хөл, Улуг-Хөл, Ужуу-Бажы... [illegible]

Мөңгүн-Тайга район.

Угун салгаан

Тамара Кара-Хаан школазының сес класын дооскан. Оон ада-иезинге дузалажып, ажылдаарын шиитпирлеп алган. Олар уруунуң күзелинге удурланмааннар. «Удавас пенсияларлаар болгай бис. Харын хой кадарып, саанчылап турган, чоорту малчыннап ажылдаай-даа» — дижип, ада-иези деткээн.

Лагба биле Сүгдермаа Салчактар совхозка хой чылда хой малдаан. Ынчангаш Тамараның алызынга мал ажылынга эптии сүргей. Кара чажындан-на мал аразынга өскен. Ада-иезиниң ынак ажылын ол күзелдиг-биле өөренип, кадыг-бышкакка дадыкан.

Аныяк кыс ада-иезинге дузалажып, мактаалдыг ажылдап чораш, бодунуң үези оол Кавай-оол Маар-биле өг-бүле туткан. Оолдуң ада-иези база өшку кадарчызы. Аныяктар оларга алды чыл саанчылаан. Оон «Кара-Хаан» совхозка 1967 чылдан эгелеп Тамара саанчылап, дөрт чыл ажылдаан.

Аныяк өг-бүле 1979 чылда пенсияже үнген ада-иезиниң орнун салаан. Тамара ада-иезиниң чагыын ёзугаар малчыннаар күзелинге четтиниткен бо. Ол саанчылап-даа, малчыннап-даа келгеш, ажылы чегей диртип көрбээн. Харын-даа хой малдаарының дуржулгазын меңнеп, частыгларын катаптавазын бедип, ажылдап келген. Онаашкан ажылынга харыысалгалыг, эрес-кежээзин үнелеп, «Хүндүлелдиң Демдээ» орден, оон дарааганда үш чыл эрткенде Ленинчи юбилей медаль-биле шаңнаткан.

Өг-бүле хой малдааш чаш төлүн бүрүн камгалап, хойдан алыр дүктү чидириг чок дужаап келген. Малчыннар ортузунга социалистиг чарыш чылдың организастаттынар. Тамара Лагбаевна социалистиг чарышка идепкейлиг киржип, мурнанчы эш-өөрүндең дудак чок көргүзүглүг ажылдап келген. Ынчангаш чарышка каш удаа тиилекчи болуп, мурнакчыларның одуруундан душпаан.

Мурнакчы малчын төс уругнуң үези. Кызыг чай чок малчыннап чорза-даа, уругларының өөредилгезин дээш ол улуг сагыш салып келген. Эң улуу Галя Бай-Сүттэ эмчи сестразында ажылдап турар. Оон удаазы Зоя база ында повар. Артур — «Кара-Хаан» совхозунда трактористи. Артканнары школада өөренип турар.

Бо чылын малчын өг-бүле чаш хураганнарын менди дөрүмтүрүп, 30 ажыг малчынның аразындан үшкү черни ээлээн. Совхоз дирекциязы оларның онаашкан ажылынга бедик харыысалгалыын өөренип көргеш, бо чылын бир кодан хойну кыргылда соонда немей хүлээдирин шиитпирлээн. Ол бүзүрелди ажыл-херекке чедиишкинниг шынзыдарын олар хүлээнгеннер. 22 чылдың шылгалдазын үре-түңнелдиг ажыл-биле бадыткаан, угун салгаан малчыннар он бирги беш чылдың бирги чылының планын долдур болгаш ажыр күүседиринге бүзүрелдиг.

Р. ОЧУР-ООЛ.

Кызыл район.

ҮЕЗИ КЕЛГЕН

[illegible]

... оону коммунист Байыр-оол үдүрүп турду. Бистиң Бай-Тайга районда эртиниш мал-тайгажылар бээзин оон бүдүмел продукцияны садып ап турган.

Целтин ажылчыннары сезон [illegible]

С. САРЫГ.
Каа-Хем район.

ҮШ ЧЫЛДА

Бажын-Алаак суурнуң чурттакчызы Оржу Оржактың чажындан тура былбаан ажылы чок дизе хөөрем болбас. [illegible]

М. ООРЖАК.

Хоочун саанчы Долураш Донгаковна Чамзы Улуг-Хем районда «Күш-ажылдың хостуу» совхозтуң Оймак сүт-бараан фермазының мурнакчыларының бирээзи. Ол бодунга быжыглаан балык инектеринден бо чылдың июньда дөрт муң килограмм чыгым сүттү саап ап, хужалаган. Коллективтиң ниити чедиишкиннинге Д. Чамзы эвээш эвес үлүүн киирип турар.

ЧУРУКТА: саанчы Д. Чамзы.

В. КУДРЯВЦЕВТИҢ фотозу.

МАКТАЛГА ТӨЛЕПТИГ

[illegible]

С. СОТНАМ.

[illegible]

Н. БАЛДАН.

БИЛИГЛЕР ДЭЭШ

(СЭТА-ның корр.).

СЕМИНАР-ЧӨВҮЛЕЛ ХУРАЛ

СЛУЦК (МИНСК ОБЛАСТЫ). (СЭТА).

БӨМБҮРЗЕКТИҢ СУДАЛЫ

СЭТА болгаш ПМА: кыска дыңнадыглар, тайылбырлар

РЕВОЛЮСТУГ ЧОРУДУЛГАНЫ ХАНЫЛАДЫР

МАНАГУА. (СЭТА-ның корр.). Революция тииледиишкиниң ийи чыл оюн Никарагуаның улуг байырлалы-биле демдеглээн. Массалыг митингилер болгаш чыскаалдар бүгү чуртка болуп, оларның киржикчилери революстуг чорудулганы камгалап, ...

А. ВОРОПАЕВ,
О. КОЛЕСНИКОВ.

ВСР-ниң ДХМ-ниң медеглели

ХАНОЙ. (СЭТА).

САЛЬВАДОРДА БАЙДАЛ

САН-САЛЬВАДОР. (СЭТА).

НЬЮ-ЙОРК. (СЭТА).

АРААТАНЗЫГ ЧАА ҮҮЛГЕДИИШКИН

БЕЙРУТ. (СЭТА).

КУВЕЙТ. (СЭТА).

ТӨӨГҮЛҮГ БОЛУУШКУН

КАБУЛ. (СЭТА).

АЖЫЛ ЧОКТАР КӨВҮДЭЭН

ЛОНДОН. (СЭТА).

ГЕРМАНИЯНЫҢ ФЕДЕРАТИВТИГ РЕСПУБЛИКАЗЫ. Тайбыңның болгаш чепсегле ...ишкиниң дужүүрериниң талалакчыларының массалыг чыскаалы Гамбургка болган (чурукта). Боо-чепсекти эндере бууруеринге, ортумак ыраашылдың чаа американ ядерлиг ракеталарын ГФР-ниң девискээринге сайгара тургузарынга боттарының удурланыышкынын медеглээр дээш он-он муң кижилер хоорайның кудумчуларынга унуп келген.

Аныяктар, херээженнер, профэвилел болгаш демократтыг өске-даа организацияларның төлээлекчилери киришкен чыскаал «Атомнуг өлүм бистерниң шуптувуска кыжанып тур!» деп лозуң-биле эрткен.

С. СОСНОВСКИЙНИҢ фотозу. СЭТА-ның фотохрониказы.

УЖУРАЖЫЫШКЫННЫҢ ДЫҢНАДЫЫ

СОЛСБЕРИ. (СЭТА).

ГЕРМАНИЯНЫҢ ФЕДЕРАТИВТИГ РЕСПУБЛИКАЗЫ. Веседиаге ужудуушкун үезинде бундесвериниң «Фантом» тезириниң дайынчы самоледу «агаар-агаар» «Сайдуиндер» чергениң ракетазын... чидирипкен. Ол Нюрнберг чоогунга болган. Ракетаны шеригчилер таварылга бооп тып алган. Шериг кижилерниң харысаалга чогунуң уламындан халап бол часкан таварылга чаңгыс бо эвес болдур ийин.

ЧУРУКТА: барыын-герман шериг-агаар күштериниң ужудукчузу тывылган ол ракетаны кеттен вертолетта чүдүрүп турарының үезин көргүскен.

АП — СЭТА-ның телефотозу.

ЧӨРҮЛДЭЭНИҢ БАЙДАЛЫНДА

ОТТАВА. (СЭТА-ның тускай корр.).

А. МЕЛНИКОВ,
Г. ШИШКИН.

Сергей МИХАЛКОВ

СТЁПА АКЫЙ — ХООЧУН АПАРГАН

(Эгезин № 167 «Шында»).

Оң-не бедик узун чагы баганаы
Эйфельдиң баганазын дааң көрген:
«Оортан түгле кысказ-дыр сен аа!» дей каап.
Очулдурукчу баштактаныш каттыргылаан.
Барган турист аалчыларга алдар кылдыр
Париж хоорай чагырыкчызы дой-даа кылган.
Хоорайда-даа, Франция чуртунда-даа
Коммунистерниң алдары дээш дашка ижип.
Партизанчы француз эр холун тудуп,
Барган-эрткен төөгүлер-даа чугаалажып.
Ийи хоочун ажылчынга белек кылдыр
Ийи улуг матрёшканы акы суңган.
Узун чаагай Степаны Парижте-даа
Улус кайгап французтап «Великан» дээн.
Бир-ле хүн ол чемоданын белеткээштиң
Бак-ле вокзалынга чедип келген.
«Москва—Париж» дээн самолётче ол дегийт-ле
Мөөрлап кирип, эрттирилгезин көргүскен.
Сандайдыва чымчаш кылдыр саадапкан.
Шарыттынып быжыглангаш, чемненген-даа.
Оон соонда Степа акый хөлестениип
Номчуур дээптиң солуннуу ап эжа баарге.
«Москвада хонупту!» деп чарлай берген.
Шат-ла кайгаан Степанов тура халаан.
— Кандыг ужуп чордуңар аан, Степан акый?
— Калыныр чиик чаагай-ла боор але, акый
— Париж. Европа эки-дир бе! — дижирлерге.
— Бажыңымдан дөре чер чок-тур! — диген.
«Бирлен бир чок оборга ключ чыгыңар!» — деп.
Бешки класстар чарлажы-ла бергеннер-дир.
«Дүргедеңер-дүргедеңер. Степаның дегдиргеш» — деп
Дуюуренчиг недээ дораан тарай берген.
Орук-чирик көруп чораан, дона берген.
Орушка ол чыдыпкан деп билген соонда.
Ол-ла дораан өңнүктерин соктуп келген.
Оннун [illegible] ону үглеп туруп берген.
Аъдланыг кат хапдыы-даа эккээрн бар
Анаа шулууп номчуй боор-даа уруглар бар.
— Ма, мону аспириинин орнуп солуй.
Малиналыг шай-дыр ийин, ижинерем..
Сагыш аарып муңчулбаңар аа, акый.
Чалгааракап, чааскаандырап хоржок — дээннер
Эге-ле бир неделя безин четпейн чорда.
Эмчиден ол кадык чаагай үнүп келген
А пятницада херимниге уңуп көөрге.
Адаа уткуй оглу Егор бо-ла келген
Адазы оглунче, оглу адазынче
Аажок омакылыш көрүшкеннер!
Космонавт оглу тургаш, ачазынга:
— Хол тудуп, байырымны чедир, ачай.
Ковчуг оолдуг болу бердим! — диген иргин..
Хомудал чок... Точканы маңаа салыыл!
Уругларның ынаа акый Степа ам
Улуг кырган-ача, пенсионер боон саадап орар!..

Очулдурган Ч. СЕРЕН-ООЛ.

«Хем мячи» клубтуң шаңналы дээш Россия Федерациязының доктиу зоназының түңнел маргылдаазы бистиң республиканың найысылалынга бөгүн эгелээр. Маргылдааның дүрүмүн ёзугаар бо бөлүкке 12—13 харлыг оолдар ойнаар.

Аңаа киржикчи-биле Камчатка, Чита, Сахалин, Магадан, Амур, Иркутск, Томск, Кемерово областарының, Хабаровск, Примор, Красноярск крайларының, Якут, Бурят АССР-лерниң шилиндек командалары дүүн Кызылда чедип келген. Оларның аразында «Хем мячи» клубтуң шаңналы дээш бүгү-эвилел маргылдааларының киржикчилери, бедик арга-дуржулгалыг командаларның саны эвээш эвес.

Ол улуг маргылдаага бистиң республикадан киржир эргени Кызылдың № 3 бажың эргелелиниң «Метеор» деп командазы чаалап алган. Бо команда республиканың бирги чери дээш шилилде маргылдаазынга чаңгыс-даа аштырышпайн, чемпион атка төлептиг болган.

Бистиң чаңгыс чер чурттугларывыс боттарының төрээн хоорайынга бөлүр улуг спортчу демиселге идепкейлиг киржип, шаңналдыг черни ээлээр дээш багай эвес белеткенген. Аныяк футболистерни хей-ниитичи тренер Сергей Пономарёв белетказн. Оон өөреникчилериниң аразында талантылыг оолдарның саны эвээш эвес. Эң ылаңгыя халдакчылар Оман Кара-оол, Виктор Наконечный, камгалакчылар Леня Корнеев, Олег Фетченко болгаш өске-лер-даа эки белеткелдиг. Ынчангаш оларга командада эштери улуг бүзүрелди көргүзүп турар.

Зона маргылдаазының киржикчилери дөрт бөлүкке үскен. Тываның командазы ийиги бөлүкте кирген. Олар Красноярск край биле Томск областың командалары-биле баштай ужуражырлар.

Маргылдаа бөгүн Совет Тываның 5 чылы аттыг стадионга эртенгиниң 10 шакта эгелээр, а оон байырлыг ажыдыышкынының кежээниниң 6 шак 30 минутада болур.

В. ЧАДАМБА.

спорт • спорт • спорт

БӨГҮН ЭГЕЛЭЭР

Вячеслав Лямин биле Дмитрий Кудрявцев олар чиик атлетиканың янзы-бүрү хевирлеринге бистиң республиканың шыырак спортчуларынга санадып турарлар. Эң ылаңгыя Д. Кудрявцев 100 болгаш 200 метрлерниң чарыжынга республиканың чаа рекордтарын тургускан.

А. В. Лямин черни януттап халыырынга Тываның ийи дакпыр чемпиону, спорттуң бо хевиринге РСФСР-ниң спорт мастери деп бедик атты чедип алган.

ЧУРУКТА: ийи эжишни В. Лямин (солагай талазында) биле Д. Кудрявцев олар.

В. ЧАДАМБАНЫҢ фотозу.

ТАЙБЫҢ ДЭЭШ САГЫШ САЛЫЫШКЫН

Делегейниң Москвада кинофестивалынга бистиң үеның эң чугула айтырыглары боттарының уран чуулунге көргүзер деп экран мастерлери дугуружкан. «Гуманизм дээш, тайбың дээш база улустар аразында быжыг найырал дээш демиселге кино уран чүүлүнүң ролю» деп темага дискуссия болуп эрткен.

Кинонуң ат-сураглыг мастерлери, оларның аныяк салгакчылары, политика талазы-биле аңгы-аңгы туруштарлыг, чогаалчызы янзы-бүрү угланыышкыннарлыг хөй-ле кижи кинонуң Төп бажыңының Ак залының аңдыринге ийи хүн дургузунда чуве чугаалап келгеннер. Тайбың дээш озалдырысалга оларны каттыштырып турарын аңаа чугаалааннар.

Сальвадорнуң Фарабундо Марти аттыг национал-хосталгалыг шимчээшкин фронтузунуң кинематографистериниң кинозу бир дугаарында үнген.

Сонгаа депшилгениң херээнге, улустар аразынга тайбынны болгаш найыралды быжыглаарынга боттарының чүткүлүн Индияның болгаш Мексиканың, Болгарияның болгаш Кубаның, Австралияның болгаш Швецияның болгаш өске-даа чурттарның кинематографистери илереткеннер.

Фестивальга бичии уруглар фильмнери аныяк көрүкчүлерге эвээш эвес өөрүшкүнү хайырлаан. Ол хонук дургузунда Ленин дагларында Пионерлер болгаш школачылар ордузунга уруглар кино көргеннер. Чаштар база кинематографистерни боттары тускай шаңнааннар. Олар эң-не сонуургалдыг болгаш чараш фильмнер дээш 13 шаңналды тывыскааннар. Июль 20-де кинонуң уруглар байырлалының хаалыышкынының үезинде, уруглар жюризиниң даргазы Андрей Кокорин аныяк арбитрлерниң саны чээрби тос кижи болганын дыңнаткан.

Фестиваль үезинде таныжып алганы дыка хөй маадырларынга аныяк көрүкчүлер хандыкшааннар. Бичии уругнуң ролюн эң эки күүсеткен дээш шаңнал — польский фильм «Мегечивейге» чуве дээп бодаар кыстың ролюн эки күүсеткен Малгожата Натошкарта онаашкан, а бичии оолдуң ролюн эки күүсеткени 11 харлыг Виталий Сидлецкий («Кара дагаа» деп совет кино) база шаңналды чаалап алган.

Эң эки тоол фильмнерин, мультфильмнерин, эң кызыы болгаш шынарлыг болган киноларны база чаштар шаңнааннар.

Уруглар конкурузунга чаңгыс фильмнери ССРЭ-ниң Чырыдылышкын министерствозунуң, хей-ниити органнизацияларының, солуннарның болгаш журналдарның шаңналдарын база дипломнарын чаалап алган.

Ол хүн фестивальдың улуг залынга уран-чечен фильмнерниң көргүзүү [illegible] Шахтың эрге-чагыргазының үезинде чуртка турган ужур-чөрүктү база террорну бичии суурнуң амыдыралы-биле холбаштыр иран режиссер Хайиб Кавоштарының кылган «Ханныг созен» деп кинозу ол хүн үнген. Швейцар режиссер Леопольд Обергтиң «Чартерлиг рейс» деп кинозу база ол хүн болган.

А. ЕРМАКОВА,
И. ВЕКСЛЕР.
СЭТА-ның корр.

СУГДАН КИЧЭЭНИҢЕР, АЙЫЫЛДЫГ

Бүгү чурттуң шинчилеп, бистиң республиканың хөй санныг хамаатылары суг-биле холбашкан ажыл-ишти бүдүрүп турарлар. Ылаңгыя бо чылын суг девискээрлеринге ажылдаар кижилерниң саны улам көвүдээн. Чүгле-ле оон ужурундан Сугга дүшкеннерни камгалаар ниитилелдиң (ОСВОД-туң) мурнунга улуг сорулгалар салдынып турар. Бо хүннерде Улуг-Хемниң оруктарында болгаш эриктеринде арга-ыяштыг алаактарда бүдүк-бүрү белеткээн муң-муң кижилер ажылдап турарлар.

ОСВОД-туң ажылдакчыларының саны эвээш боор тура... [illegible]

[illegible]

Улуг-Хемниң [illegible]

ажылдап турар кижилер сугдан оваарымчалыг болурунуң бүгү дүрүмнерин болганчокта үреп, айыылдыг черлерге эштип турары баштайгы хыналдадан илерээн. Суг хайгааралының станциязының ажылдакчыларының талазындан кандыг-даа контрольду кылбайн турар. Оларның ажылдакчылары кижилерниң ажылдап турар черлеринге барбас, тайылбыр ажылын кылбайн турарын айтыр херек.

Суг хайгааралының станциязының болгаш ОСВОД-туң ниити хүлээлгези дөмей-даа болза, оларда бичии ылгал барын билип алыр ужурлуг. Чижээ, суг хайгааралының станциязының ажылдакчылары доктаамал хайгаарал кылып, тускай постуларны тургузар, а ОСВОД — чоп оргазынга тайылбыр ажылын кылбайн турган, сугга ооңнаныг таварылгаларны баш удур болдурбазын чедип алыр ужурлуг. Ол ышкаш хамаатыларның хууда бичии хемелериниң суднолары — моторлуг хемелерин контрольга алыр, оларның ээлеринин тускай негелделерни [illegible].

Чамдык кижилер моторлуг хемениң кандыг-даа шынзылгазы чок, сугга чоруурунуң дүрүмнерин билбес кижилерге боор чоруктар бар. Чижээ, Садыг министерствозунуң [illegible] Шадрин июль 11-те Улуг-Хемниң [illegible] 3 кижиниң хеме-биле [illegible] чорааш, сугга чоруурунуң дүрүмнерин билбези темезин айтырган. Оон түңнелинде ийи кижи сугга дүжүп өлген.

Садыг министерствозунуң ажылдакчылары бетонщик Болат-оол биле токарь Санниковтуң амы-тынын оксунганы дээш Шадрин кеземе харысалгазынга кирер апаар. Ол ышкаш июль 13-те Улуг-Хемге моторлуг хемелиг чораан Иван Григорьевич Тармазаковту хынаарга, ында сугга чоруурунун кандыг-даа чөпшээрел документилери чок болган. П. Г. Козуля деп бир хамааты болуунун хемезин ону башкарар эрге чок кижилерге ачылатканы илерээн. Хамааты Г. П. Редькин болуунун хемезин техниктиг хайгаарал черинге демдеглетпейн, номер-даа кылдыртпайн ажыглап турган. Үстүнде ышкаш чижектерни хөйнү көргүзүп болур.

Бо бүгүнү барымдаалааш, моон соңгаар суг хайгааралының станциязының, ОСВОД-туң болгаш ИХМ-ниң ажылдакчылары ылаңгыя суббота болгаш воскресенье хүннеринде сугга хайгааралды күштелдирип, тускай дежурныйлааштыны кылза чогуур. Суг чоогунга аңы сугга-даа ажылдаарының дүрүмнерин үрээшкиннери илереткеш, шыптыын демдеглеп алыр.

Бүдүн-бүрү болгаш сигек белеткелинде ажылдап турар коллективтерден 2—3 кижи составтыг хайгаарал-камгалакчы бөлүктү тургузары чугула. Оларга чогуур тайылбыр ажылын кылыр херек. Чүгле ынчаар таварылгада сугга кижилерниң дүжүп, айыылга таварыырын эвээжедип болур.

Г. КОНУРКИН.
ОСВОД-туң Тыва республиканың чөвүлелиниң даргазы.

Билип алыры ажыктыг

ХАДЫҢ

Хадыңның дазылындан өскен эм шынарлыг. Оон мочургаларында С витамин, фитонцидтер, флавоноидтер, пинк, 5 хуу эфирлиг үс, бүрүлеринде А провитамин, С витамин, фитонцидтер, гитперозидтер, тритерпенниг спирт, каротин бар. Мочургаларның хандызын — деригтиирерингe, сидик ылгалдырарынга, каданнаар аарыгларны баш удур болдурбазынга ажыглаар. Ол ышкаш сидик аарынга, иштин-хырын аарызынга, атеросклероз, ревматизм болгаш шивишки, лишай дээн ышкаш өске-даа кеш аарыгларынга херeглээр. Мочурганың спирттиг хандызын ревматизм аарыын компрессторунге, чүстер аарынга болгаш балыг экиртиринге чаар.

Үреткеш хайындырган бүрүнүң хандызы-биле баш чурга, баш дүгүнүң өзүлдезинге дыка салдарлыг. Сибирьның тайгалыг районнары хадың тозундан үстү уйлууп ап турар. Ол үс дезинфекциялаар шынарлыг. Вишневский болгаш Вилькинсон деп мазьтарның составында ол кирип турар. Ук мазьтарны балыг болгаш ооюганнаан черлер эмнээринге ажыглаар.

Хадың ыяжының уну кандыг-бир чылдагаандан азы кыштыг сооктан чарылганда оон 1—3 кг деңзилиг кара өңнүг уру тыптып келир. Оон дашты 1—2 см хире кылын, кара-хүрен өңнүг. Ковчуг кадыг болур. А ишти чымчак-сымаар болгаш сарыг-куу өңнүг. Ол урүну чекпе дээр. Ол чекпе хадың унунуң иштин ирлип, аарыг тывылдырар. А кижиге ол чекпе эм болур. Сибирь чурттуглары 10 чыл бурунгаар чекпе-биле шай хайындырып ижип чораан. Олар ынчаан ынчаар эмнер деп чүвени билбес турганнар.

Чекпе хандызын мынчаар кылыр: оон хүрең-куу өңүн кезээн үреглир несиеш, 50 градус изиг сугга каггаш, ийи хүн иштинде тургузуп каар. Оон соонда кырында сугну төкпеш, арттканын мергизи шупу аар. Ол шупу аарап чурлду хайындырган сугга холааш, белен хандыны эм кылдыр ажыглаар. Чем мурнунда шай шопулааның иштин хүнде беш катап ижер. Ол хандыны ажыглаар хуусаазы чогле дөрт хүн.

Г. КОНЕВ.
ССРЭ-ниң география институдунуң кежигүну.

Тыва черин эргий үнген
Дыттар, пөштер, хадың, шарлан —
Хамык үнүш настап турар
Кандыг будуң бисте чогул.

Шыңгыы, кеңгир даңнарлыг
Сыстыг-Хемден эккан хем суу
Улуг-Хемге катчып алгаш,
Узун оруун улап чыдар.

телевидение

ИЮЛЬ 23-ТЕ

БИРГИ ПРОГРАММА

МОСКВАДАН

8.00 — «Үе». Информастыг программа. 8.40 — Эртенги гимнастика шимчээшкин. 9.05 — Мультфильмнер программазы: «Крокодил Гена», «Чебурашка». 9.45 — Курупеннин Н. Осипов аттыг орус улустуң академиктиг оркестрниң концерти. 10.20 — «Билдиңигерге бол. элдептиг». 11.20 — Медээлер. 11.25—14.15 — Чапсар. 14.15 — Медээлер. 14.35 — «Техника болгаш даглар». Эртем-тайылбырлыг фильм. 15.00 — «Орус чугаа». 15.20 — Уругларга фильм. «Эзирниң өлгени». 16.35 — Росита Форнес (Куба) ырлаар. 17.05 — Делегейниң студентилер оюнунда. Бухарестиден дамчыдылга. Чиик атлетика. 17.25 — «Чаан оглу». Мультфильм. 17.35 — «Ажыл-агыйның чоруктуң ленинчи школазы. Харысалгалыг чорук».

КЫЗЫЛДАН

18.15 — «Мал чемин белеткелиниң хүн демдеглели» 18.30 — 18.45 — Телемедээлер

МОСКВАДАН

18.45 — Бөгүн делегейде. 19.00 — Черемошту кудуу». Документалдыг телефильм. 19.10 — Н. Римский-Корсаковтуң операзы: «Садко». ССР Эвилелиниң Күрүнениң Улуг театрының шииzи. 21.00 — «Үе». Информастыг программа. 21.35 — Н. Римский-Корсаковтуң «Садко» деп шиизиниң уланчызы. 22.45 — Бөгүн делегейде. 23.00—00.45 — Футбол ССРЭ чемпионады. «Спартак» — «Динамо» (Тбилиси). Ленинградтан дамчыдылга.

ИЙИГИ ПРОГРАММА

МОСКВАДАН

12.00 — Уругларга фильм. «Иебилиг дээрбек». Уран-чечен телефильм. 1-ги серияты 13.05 — «Низами Шамидзеви» Документалдыг телефильм (Баку). 13.25 — «Москва болгаш москвачылар». 13.55 — «Чүү? Кажан? Каяа?» Телевикторина. 14.55 — «Бурятияның ыраажы». Фильм-концерт. 16.00—17.30 — Чапсар.

КЫЗЫЛДАН

17.30. — Уругларга фильм «Мантаныкчы дипсеенктиң ужуралдары».

МОСКВАДАН

18.15 — «Университеттиң хүн демдеглели». («Орбита-3»).

КЫЗЫЛДАН

18.30 — 18.45 — Телемедээлер. 18.45 — Чарлалдар. 18.50 — «Доңга». Уран-чечен телефильм. 19.20 — «Июль 26 — Садыг ажылдакчыларының хүнү»

МОСКВАДАН

20.00 — «Тамчыктыг улуглар, чаштарга» «Ийбилиг экраны». 20.15 — «Поэзия». Г. Абашидзе. 21.00 — «Үе». Информастыг программа. 21.35—23.10 — «Ийиги кижилер» Уран-чечен телефильм.

Редактор В. С. ШАРАВИИ.

Агаар

Кызылдың агаар станциязының медээзин бөгүнгээр алырга бөгүн республикага шокар булуттаар, чамдык черлерге чаъс чаар. Мурнуу-барыын чүк угланыышкынныг хаттың дургуну секундада 7—9 метр чедер. Агаарның температуразы 23—25 градус чылыг болур.

Кызылга аңар булуттаар, чагбас. Барыын чүк угланыышкынныг хаттың дургуну секундада 9—14 метр чедер. Агаарның температуразы 24—26 градус чылыыг.

КИНО

ИЮЛЬ 23-ТЕ

«НАЙЫРАЛ»: «Аайлашкан аваш кым телээриле» 9.30, 11.20, 13.10, 15.00, 16.50, 18.40 (уваткан), 21.00 шактарда.

«ПИОНЕР»: «Хыналда шугуму» 10.00, 12.00, 15.30, 17.20, 19.10, 21.00 (уваткан) шактарда.

«ВОСТОК»: «Федора» 15.00, 16.50, 18.40, 20.30 (уваткан) шактарда.

«ЧАЙГЫ»: «Сеелгу маймаашкыннар» 14.00, «Экипаж» 16.00, 19.00 шактарда.

КАЯА ӨӨРЕНИРИЛ

Подтесовонуң ортумак № 5 профессионал-техниктиг училищези (хемчилер белетказр) 1981-82 өөредилге чылында сургуулдарны дараазында мергежилдерге өөредири-биле чыып турар:

1. Механиктиң штурман-дузалакчызы — өөредир хуусаазы 3 чыл 4 ай. 8 класс доосcкан оолдарны хүлээп алыр.
2. Башкарыкчы-моторист — хуусаазы 3 чыл. 8 класс доосcкан оолдарны хүлээп алыр.
3. Судно радиостанциязының [illegible] — өөренир хуусаазы — 3 чыл. 8 класс доосcкан оолдарны хүлээп алыр.

[illegible] чурттаар чер-биле хандырар. 18 хар болгаш оон өрү назылыг [illegible] практиканың эртирип турза ажылдап алган акшазының 33 хуузун толээр.

10 класс доосcканнарны училищеге дараазында мергежилдерге өөредир:

1. Башкарыкчы-мотористер — өөренир хуусаазы 1 чыл.
2. Электрик-радиооператорлар — өөренир хуусаазы 1 чыл. 17 хар болгаш оон өрү назылыг оолдар, кыстарны хүлээп алыр.
3. Хем транспортунга ажылдаар поварлар — өөренир хуусаазы 1 чыл. (8 болгаш 10 класс доосcканнарны хүлээп алыр). 17.5 харлыг кыстарны хүлээп алыр.

Бүгү-ле хүлээп алганнар сургуулдар 75 рубль стипендия алыр. Общежитие-биле хандырттынар.

Училищеге өөренгеш үезин хоочун чок күш-ажыл стажынга киир санаар.

Кирерде дараазында документилерни ээлзир [illegible] [illegible] херектиг, шериг документ, дончу намдары, билиинин хүйдилын [illegible] чурттап турар черинден болган өг-бүле байдалының хуузун [illegible].

Характеристика, 3×4 см хемчээлдиг 8 фото-чуруктар, директорнуң адынга бижидипкен 286 дугаарлыг майык ёзугаар эмчи шынзылгазы.

Училищеге экзамен чокка хүлээп алыр.

Өөредилге сентябрь 1-ден эгелээр.

Айтырыглыг кижи болза дараазында адресче бижиир: 663134, Красноярск край, Енисей район, Подтесово суур, хоорайның ортумак № 5 профтехучилищези, директорунга. Телефоннары 3-78, 7-69.

Биске келирин кузээннерге: Красноярскизен «Метеор» деп теплоходка Подтесово чедир олуртур болур, азы Енисейскиге чедир самолёттапкаш, Енисейскиден Подтесовога чедир «Ракета» деп теплоход-биле чедип ап болур.

Училищениң төлээзи Кызыл хоорайда, Кызыл партшкола нар кудумчузунда 28 дугаарлыг бажыңда, Пароходство черинин бажыңында.

Улан-Үдениң харылзаа техникумунуң хүндүскү болгаш бот-өөредилге салбырларынга 1981—1982 өөредилге чылында өөренир күзелдиг, 8 болгаш 10 класс доосcканнарны Харылзааның бүдүрүлге-техниктиг эргелели өөредиринче чалап тур. Дараазында мергежилдерни аңаа чедип алыр:

Автоматтыг электри харылзаазы.

Хөй каналдыг электри харылзаазы.

Районнуң электри харылзаазы болгаш радиокудулга

Почта харылзаазы.

Өөренир хуусаалары:

8—9 класс доосcканнарга

«Районнуң электри харылзаазы болгаш радиокудулга», «Автоматтыг электри харылзаазы» деп мергежилге хүндүскү салбырга — 3 чыл 10 ай. Бот-өөредилге салбырынга («Автоматтыг электри харылзаазы» деп мергежилге) — 4 чыл 10 ай.

10—11 класс доосcканнарга.

«Автоматтыг электри харылзаазы», «Хөй каналдыг электри харылзаазы», «Районнуң электри харылзаазы болгаш радиокудулга» деп тускай мергежилдерге хүндүскү салбырга — 3 чыл 9 ай, хүндүскү салбырга — 2 чыл 9 ай. «Почта харылзаазы» мергежилге хүндүскү-даа, бот-өөредилге-даа салбырларынга өөренир хуусаазы — 1 чыл 10 ай.

8—9 класс доосcканнар техникумче кирерде дараазында предметтерге экзамен дужаар: орус дылга (диктант), математикага (аас-биле). 10 класс доосcканнар: орус дылга болгаш литературага (чогаадыг), математикага (аас-биле).

Херек документилер

Бирдзриикчин.

8 класс доосcканының азы [illegible] билиглиин аттестады (эге-биле).

286 майык ёзугаар эмчи шынзылгазы.

3×4 хемчээлдиг беш фото-чурук (бөрт чокка тырттырган).

Күш-ажыл дептеринден ушта бижилге (бүдүрүлгениң азы [illegible] чериниң удуртукчузунуң, совхоз директорунуң ат салганы).

Чурттап турар черинин [illegible].

Кирериниң экзаменнери Кызылга август 1-де эгелээр.

Документилерни дараазында адреске чорудар:

Кызыл хоорай, Кочетов кудумчузу, 93. Харылзааның [illegible]. Телефон 3-18-52.

КУЛЬТУРАНЫҢ БОЛГАШ ДЫШТАНЫЛГАНЫҢ Н. ГАСТЕЛЛО АТТЫГ ПАРЫГЫНЫҢ НОГААН ТЕАТРЫ

ЦИРК! ЦИРК! ЦИРК!

Бистиң республикавыста цирк артистери аалдап келген. Ында цирк артистериниң Бүгү-эвилел конкурузунуң дипломантызы, ГДР-ниң «Буше» циригиниң хөрек демдээниң эдилекчизи, сураглыг клоун Юрий Никулинниң өөреникчизи Владимир КУЧИНСКИЙ киржип турар.

Оон программазында: өөредип каан ыттар, аар демирлер олуй-солуй каар кижи, эквилибрист, агаар гимнастары болгаш өске-даа солун номерлер бар.

Программаларның күүселделерин хөгжүм херекселдериниң ансамбли удаар.

Эгелээри — июль 24-те — 18.00, июль 25-те 16.00, 18.00, июль 26-да 15.00, 18.00 шактарда.

Редакцияның адрези: Кызыл Щетинкин-Кравченко кудумчузу, бажың № 9 ТЕЛЕФОННАРЫ Редакторнуң 2-24-63, редакторнуң оралакчыларының 2-35-24, 2-31-75 харысалгалыг секретарының 2-23-35, секретарьның 2-23-35, партийжи амыдырал болгаш совет тургузуг килдизиниң 2-27-13, пропаганда килдизиниң 2-31-75, культура килдизиниң 2-23-54, кодээ ажыл-агый килдизиниң 2-21-47, үлетүр килдизиниң 2-31-75, чагаа килдизиниң 2-41-27 информация килдизиниң 2-20-60, корректорларның 2-27-41, бухгалтерияның 2-12-45, солун келбейн барганда 2-32-75 телефонче долгаар.

Тираж 17866. Чагыг № [illegible]

СОЛУН НЕДЕЛЯДА 6 КАТАП ҮНЕР

Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Ном үндүрер чер, полиграфия болгаш ном садыышкынының херектериниң талазы-биле эргелезиниң типографиязы. (Кызыл, Щетинкин болгаш Кравченко кудумчузу, бажың № 1)

Бүгү чурттарның пролетарийлери, каттыжыңар!

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-нин Дээди Совединиң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

№ 171 (11669) | 1981 чылдың июль 24, пятница | 1925 чылдан үндүрүлүп турар | Өртээ 2 кап.

Бистиң «Шын» солуннуң «КҮШ-АЖЫЛЧЫ АЛДАР ТУГУН» Мөңгүн-Тайга районнуң «Малчын» совхозунуң мал чемнери белеткекчилериниң [illegible] алгыр.

«Малчын» совхозтуң ажылчыннары мал чемнери белеткээриниң чарлаттынган [illegible] ажылдааш, 1250 тонна сиген келир белеткээр планын июльдуң 20-ге чедир 1550 тонна кылдыр, 124,4 хуу күүсеткен. [illegible] СЭКП обкомунуң [illegible] деткиваашаан [illegible] белеткээрин улам-на күжениишкинниг үргүлчүлеп турар.

Мал чемнериниң белеткекчилери! Мурнакчыларның үлегерин эдеринер!

МАЛЧЫН ӨГ-БҮЛЕ

«Х-Улуг хурал» совхозтуң Кара-оол Долааевич биле оон кадайы Александра Энгэ-Маадыровна Даргыя-оолдар хой [illegible] ам 11 чыл болуп турар. [illegible] бедик көргүзүглүг болгаш, [illegible] чедип алган.

СЭКП-ниң XXVI съездизин төлептиг белек-биле уткууру дээш, Даргыя-оолдар бо чылдың эгезинде төрүүр 100 хойга онаашпыр 85-тен эжээ [illegible] 3,5 кг дүктү кыргып алыры [illegible] сөглээн сөзүнге ээ болган. Олар 100 хойдан 101 хураган [illegible] хой санындан-на 3,5 кг дүктү [illegible].

[illegible] Узун-Сайыр бажынче чейлаглап көжүп үнее берген. Амгы үеде малчын өг-бүлениң ээлери [illegible].

Х. ОНДАР

Кызыл район

СЭКП обкомунуң бюрозунда, республиканың Министрлер Чөвүлелинде, профоблчөвүлелде болгаш ВЛКСМ обкомунда

ИЙИГИ ОН ХОНУК: темпини дүргедедир

Июльдуң ийиги он хонуунда мал чемнери белеткээр талазы-биле районнарның социалистиг чарыжының түңнелдерин СЭКП обкомунуң бюрозу, Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлели, профоблчөвүлел болгаш ВЛКСМ обкому үндүрген.

Ниитиниң малын чемнер-биле хандырар талазы-биле калбак организакчы болгаш масса-политиктиг ажылды совхозтар коллективтеринде, бүдүрүлгелерде база организацияларда, ажылчы чоннар, аныяктар болгаш школачылар ортузунда чорудуп турар деп, чарыштың түңнелдериниң дугайында хүлээп алган доктаалда демдеглеп турар. Июльдуң 20-ге чедир республикада 14,2 муң тонна сиген белеткеттинген — онаалданың 6,3 хуузу, 4,7 муң тонна сенаж — 7,8 хуузу, 1399 тонна витаминниг сиген далганы — 20 хуузу, 3526 тонна будук-бүрү — онаалданың 4,6 хуузу. Шуптузун чемгерилге единицалары [illegible] мал чемнери белеткээр онаалданың 4,8 хуузу болуп турар.

Июльдуң ийиги он хонуунда Улуг-Хем болгаш Таңды районнарның ажылчы чоннары эки түңнелдерни чедип алган. [illegible] 4,8 болгаш 4,2 хуу немелде [illegible] база 7,4 хуу күүсеткен. Мурнуу зонага Тес-Хем районнуң совхозтары чемнер белеткелин [illegible] организастыг чорудуп, он хонукта 6,9 хуу немелдени [illegible] июль 20-ге чедир 7,8 хуу күүсеткен.

Оон-биле чергелештир совхозтарның [illegible] чемнер белеткээриниң темпизи кудук болуп артпышаан. Бай-Тайга, Чөөн-Хемчик, Барыын-Хемчик, Мөңгүн-Тайга, Бии-Хем районнарның чамдык совхозтарында чемнер курлавырын тургузарының кончуг оожум чорудуп турар. Ол районнарның [illegible] болгаш комсомол организациялары [illegible] белеткээриниң мобилизастаар талазы-биле чогуур хемчеглерни албаан.

Дыка хөй районнарда чемнер белеткекчилериниң ортузунда ажылга бедик темп болгаш белеткеп турар чемнерниң эки шынары дээш социалистиг [illegible] чорутпаан. Чем белеткээр техниканы ам-даа бурунгу-биле [illegible] организастаарының мурнакчы аргаларын кошкак шиңгээдип ап турар.

СЭКП обкому, республиканың Министрлер Чөвүлели, профоблчөвүлел болгаш ВЛКСМ обкому июльдуң ийиги он хонуунда мал чемнери белеткээр талазы-биле социалистиг чарышка [illegible] черлерни тиилекчи деп санаан:

—барыын зонадан — Улуг-Хем району;

—төп зонадан — Таңды району;

—мурнуу зонадан — Тес-Хем району.

Улуг-Хем, Таңды болгаш Тес-Хем районнарга СЭКП обкомунуң, Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң, профоблчөвүлелдиң болгаш ВЛКСМ обкомунуң шилчиир Кызыл туктарын 200-200 рубль акша шаңналы-биле кады тыпсыр.

Чемнер белеткээриниң темпизин улам-на күштелдирер талазы-биле немелде хемчеглерни алырын, техниканың [illegible] нормаларны база онаалдаларны доозуп болгаш ажыр күүседир дээш, бригадалар, звенолар, механизаторлар, [illegible] организацияларының ажылдакчыларының [illegible] социалистиг чарыштың [illegible] мал чемнериниң белеткелинге совхозтарның ажылчыннары, [illegible] организацияларының болгаш албан черлериниң ажылчыннарының болгаш албан-хаакчыларының, аныяктарның база школачыларның массалыг киржилгезин хандырарын СЭКП-ниң Кызыл хоорукомунга, райкомнарынга, хоорай күүскомнарга, Кодээ ажыл-агый министерствозунга, «Скотопром» трестке, кодээ ажыл-агый эргелелдеринге, парткомнарга, партия эге организацияларынга, профэвилел болгаш комсомол организацияларынга, кодээ Советтерге, совхозтарның удуртукчуларынга болгаш специалистеринге доктаалда хүлээткен.

Чемнер белеткээриниң шалыпчы ийи айының дургузунда сигенниң бүрүн ажаап алырын, сенаж салырын бүрүнү-биле [illegible] бүдүрүлгелер болгаш организацияларның [illegible] сиген, будук-бүрү белеткээр [illegible] гызызы-биле сагып тургаш, сиген, сенаж, [illegible] витаминниг сиген далганының [illegible] экижидерин чер болганга чедип алырын доктаалда айыткан.

ИДЕПКЕЙЛИГ КИРЖИП ТУРГАШ

Чай кандаашкынныг болзадаа, салбыр дериаскээринде чайгаар үнген оът-сигенни кезип, камныг белүп алыр болдувуса, хүлээнген планывыс күүсеттинер дааранге илегел бар. Мал чемин моон мурнунда чылдарда ышкаш чечир кылдыр белеткеп ап, кажаларывыска дудаар чанчылывысты бо чылдың байдалы берге болза-даа, база-ла салбас деп шиитпирлээн бис.

Амгы үеде бо ажылче массалыы-биле кирген бис. Чыргал-оол Дадар-оолдуң удурткан 12 кижи составтыг механизастаттынган звено 120 ажыг тонна сигенни кезип, сараартаан. Улуг-Хем чунун [illegible] 26 кижи составтыг бригада (бригадири Сүге Монгуш) хол кадыыры-биле сиген кезип турар. Олар баштайгы каш хонукта 10 тонна сигенни сараартааш, дужааган. Бригаданың кежигүннери Хүрер-оол Кыргыс, Шом-оол Кыргыс, Владимир Багыт-оол хүн нормазын доктаамал ажырып турар.

Белеткеттинген будук-бүрүнү Арыг-Бажынче сөөртүп чедириш. АВМ-ге болбаазырадыкаш, эккеп турар бис. Э [illegible] ариет Николай Төмүр-оол мал [illegible] турар.

Бодаа Совет күүсгомунуң шиитпирин ёзугаар өг-бүле бүрүзүнге (бурушта шупту 70 өг-бүле бар) сиген болгаш будук-бүрү белеткээриниң [illegible] онааган. Хамыкты мурнай ол онаалдазын пенсионер Дыртый-оол Кыргыстың өг-бүлези күүседип алган. Ол ышкаш [illegible] кежээ келген, ажылгыр, идепкейлиг өг-бүлелер база хөй.

Салбырның 24 малчын өг-бүлелериниң биргээзи-ле 10 тонна сигенни болгаш болдунар шаа-биле хөй будук-бүрүнү белеткеп алыр онаалдалыг. Ол чеди чыл улаштыр [illegible] турар Дадар-оол Кыргыс ол ажылга өскелерни мурнап кирген. Д. Кыргыс кыштаан келир кышка ыяк белеткээн, ынча сакманшиктер чурттаар чаа бажыңны туткан.

[illegible] база мал чемин белеткелинче [illegible] кирипкен.

Мал чемин белеткээр бригадаларны аъш-чем-биле хандырарынче совхозтуң дирекциязы улуг кичээнгейни салган. Ногаа аймаан Кок-Чыраадан сөөртүп эккеп турар. Сигенчилер аразында социалистиг чарыш кывырган. Оон түңнелин неделяда улаттырып, малчыннарга акша шаңналдазын тыпсыры көрдүнген. Мал чемин белеткээринге республиканың бүгү ажылчы чонунга СЭКП Тыва обкомунуң кыйгырыын ийи-талдылар таныжыкан болгаш улам хөй-ле күш кирип ажылдап турар-лар.

Д. КЫРГЫС.

«Улуг-Хем» совхозтуң Ийи-Тал салбырының эргелекчизи.

Хүн демдеглели

КҮШТҮ УЛАМ МӨӨҢНЭЭР

Республиканың районнарының мал чемнерин белеткээриниң планын күүседип турары июль 20-де хуу-биле мындыг болган.

Районнар	Сиген	Сенаж	Сиген далганы	Будук-бүрү (тонна-биле)
Бай-Тайга	2,7	—	—	181
Мөңгүн-Тайга	117,0	—	—	20
Барыын-Хемчик	7,3	17,6	18,0	229
Өвүр	11,6	—	—	25
Чөөн-Хемчик	9,7	1,0	8,6	482
Улуг-Хем	10,7	10,0	25,4	525
Таңды	10,8	10,8	33,0	144
Бии-Хем	3,5	3,1	22,5	90
Тожу	3,2	—	—	127
Каа-Хем	5,0	6,5	17,4	153
Тес-Хем	11,5	—	17,9	98
Эрзин	5,4	—	2,0	91
Кызыл	2,7	25,7	19,3	1512
Республика ниитизи-биле	9,1	8,2	20,1	3675

Үстүнде сан-чурагайлардан алгаш көөрге, бо чылын ниитизи-биле малынга чемнер белеткели эрткен чылдың ол үезинде турганындан элээн бедик [illegible] Чижээ, сигенни эрткен чылдың бо үезинден 9,5 муң тоннаны, будук-бүрүнү 3000 ажыг тоннаны, витаминниг сиген далганын 225 тоннаны хөвүү [illegible] деп 4000 ажыг тоннаны эвээш [illegible] сапканын чеспес деп санаар херек.

Ниитизи-биле алырга, республикада мал чемнерин белеткээриниң темпизи ам-даа кудук болуп артпышаан. Июль 21-ге чедир ниитизи-биле [illegible] муң гектар хире черниң сигенин кескен.

Сиген кезип белеткээр планы чогу-биле Мөңгүн-Тайга районнуң [illegible] сес-биле эрес-шудургу ажылдааннар [illegible] Ол район 1820 тонна сиген белеткээр турган, 2100 тоннаны белеткеп алган. [illegible] «Шамбалыг», «Х Улуг хурал», «Барлык» совхозтар сеназ салыышкын [illegible] Улуг-Хем, Таңды районнарының [illegible] сигенниң белеткелинге [illegible] демнежип чедип алган.

Сиген белеткээриниң темпизи Өвүр, Тес-Хем, Таңды болгаш Улуг-Хем районнарында [illegible] «Шыныы», «Тес», [illegible] «Хемчик», «Алдан-Маадыр», «Тыва» совхозтарының [illegible] Бай-Тайга, Тожу, Бии-Хем, Кызыл, Эрзин болгаш Каа-Хем районнарының [illegible] шыырак [illegible].

Ындыг, чүнгүлүг чем белеткээр Кызыл, Барыын-Хемчик районнарда хөөртү [illegible] ажылдап тур [illegible].

[illegible] «УТКА» 25 чылы совхоз 600 тонна сенаж салыр планын 758 тонна [illegible] Бай-Тайга районнуң Бай-Тал, Чөөн-Хемчик районнуң СЭКП-ниң XXII съездизи аттыг, Кызыл районнуң «Шамбалыг» совхозтары ында [illegible] сигенниң белеткелинде Бай-Тайга, Чөөн-Хемчик, Улуг-Хем, Таңды районнарының [illegible] Ол районнарда будук-бүрүнү белеткээр [illegible] чогуур хемчеглерни [illegible] «Барык», «Кызыл тараачын», «Победа», «Чеэрбек» [illegible] АВМ [illegible] ажылдап турар. Ындыг-даа болза, [illegible].

Шалыпчы ийи ай чоруп тур

Л. И. Брежневтиң Г. Гусак-биле ужуражыышкыны

СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы Л. И. Брежневтиң ЧБП ТК-ның Чиңгине секретары, ЧССР-ниң Президентизи Г. Гусак-биле ужуражыышкыны июль 22-де Крымга болган. Г. Гусак Совет Эвилелинге дыштаныып келген.

Эштер Л. И. Брежнев биле Г. Гусак ийи чурттуң ниитиги хөгжүлдезиниң дугайында информациялар солушкан. Күш-ажылдың улустар аразында социалистиг хуваалдазының аргаларын билдилиг ажыглаары ССРЭ-ниң болгаш ЧССР-ниң улус ажыл-агыйының интенсификастаарының чугула курлавыры болуп турарын олар демдеглээн.

Бүдүрүлгениң кооперастаары экономиктиг харылзаа байдалдарының шынарының кол демдээчизи болур. Янзы-бүрү алыр-ларга—атомнуг машина тудуушкунунга, казып тывар адырларга, чиик болгаш аъш-чем үлетпүрүнге ажыглаар дериг-херекселдерни бүдүрерinге кооперастаашкынны хөгжүдеринге ССРЭ биле ЧССР эки чугаалажырлар.

Социалистиг күрүнелерниң демниг хөгжүлдени бүгү талалыг быжыглаары, оларның чаңгыс эви болгаш сырый каттыжышкыны социалистиг чурт бүрүзүнүң болгаш бүгү социалистиг демнежилгени [illegible] бызыг багын шамналдырыкы болуп турар деп быжыг бүзүрелин илереткен.

Делегейниң дыка хөй айтырыгларын чугаалашкаш, эштер Л. И. Брежнев биле Г. Гусак Европа херектеринче онза кичээнгейни салган. Душкуруглуг чурттуң чааскаан ыдыктыкты [illegible] Европа политиказы [illegible]. Европа база [illegible] кета-ядролуг чепсектерни сайгара тургузарының талазы-биле АКШ-тың болгаш НАТО-нуң пландары ындыг дайын чорудалгазын [illegible]. Ол планнарны боттандырары социалистиг чурттарынга ыңгаа болур ийик, оон-биле кады ол чорук чаа [illegible] турарын болгаш турар ындыг күрүнелерниң айыыл чок турарын болгаш делегей [illegible].

Ынчалзажок ядролуг чепсектелиишкинниң дүжүрер, чижээ, Европага ядролуг [illegible] чугаалажыышкыннар чорудары чергелиг өске перспектива база бар. Талаларның дең эргезиниң болгаш бир дөмей айыыл чок турарының принцивинге үндезилээш, ындыг чугаалажыышкыннарны бүттүр чорударынга белеткени амдыя-даа база илередир боор деп Совет Эвилели манап турар.

[illegible] политиказынга шыңгыы шыгаалда Мадрид ужуражыышкыны болуп бар чыдар. Ону чедиишкининиг доозарынга ноолактарны ажып эртер дээш Совет Эвилели, Чехословакия, социалистиг өске-даа чурттар бүгү чүүлдерни кылып турар. Бир эвес барыын талакы күрүнелер боттарының талазындан эргежок чугула күрүнелерниң салып болза, Хельсинкиниң Түңнел актызы-биле тодаргайлаттынган төөгүлүг орукка база бир үе-чада тургузуптар болур. Мадрид ужуражыышкынының эң чугула түңнели Европага шериг талазы-биле дүшкүүрлүг чорукту чавырылдаар болгаш [illegible] ужуражыышкын дугайында шиитпир болур ужурлуг.

Европаның келир үеге дыш-бүрү ниитилел турар улус күрүнелеринге [illegible] хире бүдүрүлгени [illegible] Л. И. Брежнев биле Г. Гусакты [illegible] үзе-бодалдарының [illegible] бүрүн чаңгыс эптиин бадыткаан.

(СЭТА).

ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелинде

Июль 22-де ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң хуралы болган, аңаа 1981—1985 чылдарда ССРЭ-ниң экономиктиг болгаш социал хөгжүлдезиниң Күрүне планының тевилелиниң баштайгы чугаалажыы көрүүшкүнү болган.

Он бирги беш чылда болгаш 1990 чылга чедир үеде ССРЭ-ниң экономиктиг болгаш социал хөгжүлдезиниң талазы-биле СЭКП-ниң XXVI съезиниң бадылаашкыны Ниитилелдин [illegible] пландың тевилелиниң ажылдап кылдынганын аңаа демдеглээн.

Эвилелдешкен республикаларның Министрлер Чөвүлелдериниң Даргаларының, министрлериниң болгаш ССРЭ-ниң ведомстволарының удуртукчуларының киржилгези-биле айыттынган планның тевилелиниң чугаалажып көрүп, ниитилел бүдүрүлгезиниң талазы-биле көргүзүглери, тевилелиниң бүгү кезектериниң баланстаттынганын экижидерин барымдаалап көрүлгеэн. Планның тевилелин доктаатканының шумнары ССРЭ-ниң [illegible] парының планын ССРЭ-ниң ыяш, целлюлоза-саазын болгаш ыяш болбаазырадыр министерствозундан аңгыда бүгү эвилелдешкен республикалар болгаш үлетпүр министерстволары шуптузу күүсеткен.

Кодээ ажыл-агыйга чассы ховы ажылдарын чогуур үезинде чорудуп кан. Мал чемнериниң белеткели эрткен чылдыындан эки чоруп турар. Чурттуң дыка хөй ажыл-агыйларында тараа культураларының ажаалдазынга кылбаргаа.

Күрүнениң капитал салыышкыннарының күүсели-биле бүгү улус ажыл-агыйында ниити өртек-үнези 30,9 млрд. рубль кол фондуларны ажыглалга кииргени, ол болза эрткен чылдың ол-ла үезинден 1,3 млрд. рубль хөй-дүр.

Улустуң чаагай чоруун бедидериниң программазы чайгылыш чок боттанып турар. 1981 чылдың бирги чартынында ажылчыннарның болгаш албан-хаакчыларның айда ортумак шалыңы 2,3 хуу, колхозчуларның ажыл төлевири — 4 хуу, үүрмектеп садар [illegible] 6,5 хуу көвүдээн. [illegible] тиш 25,2 млн. дөрбелчин метр чурттаар бажыңнарны ажыглалга кииргээн, хөй сан чаа школалар, эмнелгелер, [illegible] турар.

Оон-биле чергелештир дыка хөй министерстволар болгаш ведомстволар 1981 чылдың бирги чартынында планнаан [illegible] бүдүрүлгениң интенсивкажыын [illegible] талазы-биле онаалдаларны күүсетпейн турганын, ниитилел бүдүрүлгезиниң [illegible] 1981 чылдың бирги чартынынга даалгазы күүсеттинмээн.

Үлетпүр бүдүрүлгезиниң немелде өзүлдези 1980 чылдың чогуур үелинге деңнээрге, 3,4 хуу болган. Продукция сайгарарга [illegible] тургаш, продукция бүдүрериң ковудедирипин даштиг хемчеглерни албайн турарлар. Үлетпүр продукцияның чугула хевирлериниң болгаш улустуң хөй херектээр барааннарын бүдүрүп үндүрериниң даалгаларын дыка хөй бүдүрүлге черлери күүсетпээн.

СЭКП-ниң XXVI съездизиниң шиитпирлерин, СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары эш Л. И. Брежневтиң партияның съездизинге ТК-ның Отчёт илеткелинде кылган негелделерни болгаш айтыышкыннарын боттандырарын [illegible] ниитилел бүдүрүлгезиниң 1981 чылдың бирги чартынында ажылының түңнелдерин, кол четпестерни тургузарының [illegible] улуг ажыл-агыйлыг чайгылыш чок хөгжүлдезин хандырарынга ССРЭ-ниң министрлеринге, ведомстволар удуртукчуларынга болгаш эвилелдешкен республикаларның Министрлер Чөвүлелдеринге ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлели [illegible].

Демдеглээн [illegible] эвилелдешкен республикаларның Министрлер Чөвүлелдериниң кежигүнү, СЭКП ТК-ның секретары А. П. Кириленко ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң хуралының ажылынга киришкен.

(СЭТА).

ИДЕОЛОГТУГ АЖЫЛДЫ САЙЗЫРАҢГАЙЖЫДАР

ВЛАДИМИР. (СЭТА). Партия организацияларының идеологтуг ажылы улус ажыл-агыйын интенсификастаарын [illegible] бүдүрүлгениң [illegible] кол ажылчы кижизидилгениң чаа хевирлерин болгаш аргаларын киирередириниң сорулгаларын шиитпирлээри-биле чарылбас холбаалыг. Идеологтуг болгаш политика-кижизидилгелиг ажылдың айтырыгларынга хамааржыр партия [illegible] болгаш райкомнарының бирги секретарьларының Владимир областың семинарынга [illegible].

СЭКП ТК-ның Пропаганда килдизиниң эргелекчизи Е. М. Тяжельников ол семинарга илеткел кылган.

Областың улус ажыл-агыйының янзы-бүрү адырларында [illegible] муң ажыг пропагандистер, лекторлар, политинформаторлар [illegible] ажылдап турар. СЭКП-ниң XXVI съездизиниң [illegible] өөредилгениң, патриоттуг болгаш аъжы-ла кижизидилгениң сайзырангайжыдар талазы-биле хуралдаазын семинарның киржикчилери солушкан.

Политиктиг, экономиктиг өөредилге

ДЭЭШТИИН БЕДИДЕР БИС

БҮГҮ совет улус-биле бир дамей Кызыл районнуң коммунистери, ажылчы [illegible] XXVI съездиниң шиитпирлерин [illegible] амыдыралга боттандырар дээш политиктиг [illegible] ажылдап турар. [illegible] «Партия — бистиң үениң угааны, алдары болгаш арын-нүүрү» деп темалыг баштайгы кичээлдерин эрттирген. Оон соонда СЭКП-ның [illegible] эрткен оруун, 1981-1985 чылдарда болгаш 1990 чылга чедир үеде ССРЭ-ниң экономиктиг болгаш социал хөгжүлдезиниң кол угланыышкыннарын, съезд [illegible].

Районнуң партия организациялары СЭКП-ның XXVI съездиниң шиитпирлерин, [illegible] партия Төп Комитединиң доктаалын амыдыралга боттандырар дээш эвээш эвес ажылдарны кылган. Бүдүрүлгелерде, совхозтарда, албан организацияларда [illegible] бо чылдың эгезинде чечеңнээшкинниң багай эвес чоруткан. Политиктиг [illegible]

[illegible] пропагандистерниң теоретиктиг билиин болгаш башкылаар мергежилин бедидеринче доктаамал кичээнгей салып, ай, квартал сайында семинарларны эрттирип келген. Оон түңнелинде чыдан [illegible] пропагандистерниң саны [illegible] ак сеткилдиг [illegible] пропагандист [illegible] эвес. Оон [illegible] «Тиилелгеге совхозта Ю. Моңгушту, В. Ооржу, М. Салчакты, районнуң [illegible] садыында А. Саиныы, культура килдизинде В. Сарапуловту, районнуң [illegible] С. Зубковту, сан килдизинде Х. Сарыг-оолду болгаш оон-даа өскелерин хамаарыштырып болур.

ҮСТҮНДЕ ады кирген дургуннуг пропагандистер кичээлдерге баш удур белеткениң, анаа ажыглаар үнелиг материалдарын белеткеп ап, кичээлдерин солун кылдыр эрттирип турар. Районнуң [illegible] садыында А. Саиныың пропагандистеп турар [illegible] школазының ажылын көргүзерге-ле чечир. Мында 42 дыңнакчы бар. Оларның ону коммунистер, алдызы комсомолдар. Пропагандистиң [illegible]

[illegible]

ХАБАРОВСК КРАЙ. БАМ-ның чөөн участогунда Ургал деп тип хоорайның келир үеде кандыг болуру улам тодаргай костүп кел чоруур. Мында Украинаның тудугжулары — «Укрстрой» тудуг-монтаж [illegible] ажылчыннары ажылдап турарлар. Олар чаагайжыды туттунган суурну, 150 орушкут эмнелгени, поликлиниканы, уруглар садын, школаны ажыглалга киирген.

СЭКП-ның XXVI съездиниң шиитпирлеринде он бирги беш чылда Байкал-Амур магистралының бүгү оруунга шимчээшкинниң ажыдарын негээн.

Коммунист, Октябрь Революциязы болгаш Күш-ажылдың Кызыл Тук ордену-ниң эдилекчизи Е. Д. Михайленконуң удуртканы комплекстиг бригадазы Ургалга мурнакчы тудугжуларның бирээзи. Оон кежигүннери Киевтен «Укрстрой» тудуг-монтаж [illegible] келгеннер. Ук бригада Кировтуң бажың тудар комбинадының № 1 болгаш № 2 бүдүрүлге бааздалары-биле Ургал суурнуң ажыглалга кирер объектилерин [illegible] тудуп [illegible] талазы-биле социалистиг чарыжы салып, кээргени чарганнар.

ЧУРУКТАРДА: (адаанда) мурнакчы бригаданың кежигүннери (солагай талазындан) В. Сович, В. Билько, Г. Филиппова, Н. Михайленко, бригадир Е. Михайленко, В. Колубелов болгаш Н. Шкорина; (үстүнде чурукта) — Ургалдың столовая-зында мурнакчы поварлар С. Полтавец биле Г. Максимова.

А. ШАЛЯХОВТУҢ фотолары.

«Шынга» харыы

ЧАЙЛАГЖЕ КӨЖҮРГЕН

«Кыштагда чаалап» деп «Шын» солуннуң парлаттынган материалында [illegible] фактыларын [illegible] холдуунда шын болуп бадыткаттынган. Чагаада айыттынган фактыларны тывап көрген, кыштаандан көшпейн олурган малчыннар Салчак Күжүү, Михаил Серен, Биче-оол Монгуш, Салчак Дас, Салчак Харлыг-оол болгаш Иргит Шимлен оларны чайлагларже көжүрүп үндүрген.

Совхозтуң өөн-даа малчыннары хойларын кыргыдып [illegible] чайлагларже [illegible] организастыг көжүп чоруткан. [illegible]

С. ОЧУР.

«Малчын» совхозтуң директору.

Мөңгүн-Тайга район.

Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелинде

КҮҮСЕЛДЕНИ АЛБАН ХАНДЫРАР

Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Президиуму «1981 чылдың бирги чартыында республиканың [illegible]» деп айтырыгны сайгарган. [illegible] СЭКП-ның XXVI съезди [illegible] РСФСР-ниң [illegible] 1981 чылдың [illegible]

[illegible]

№ 40 тудуг эргелели, «Шахтерскстрой» трести № 40 КМК-ны, Тываның транспорт эргелелиниң КМК-ны [illegible]

[illegible]

Тываның Министрлер Чөвүлели 1981 чылдың бирги [illegible]

[illegible]

ҮШКҮ ЧЕРДЕ

РСФСР-ниң Мелиорация болгаш суг ажыл-агый министерствозунуң коллегиязы болгаш РСФСР-ниң кадыг ажыл-агыйы ажылдакчыларының профэвилелиниң республика комитединиң президиуму азырның бүдүрүлгелериниң болгаш организацияларының коллективтериниң Бүгү-российская социалистиг чарыжының 1981 чылдың бирги кварталында түңнелдерин үндүрген. Анаа кержелиг ажылдарының, одарларны суггаар болдурарының, суг ажыл-агыйының дериг-херекселдерин чаарты эдер кылырының талазы-биле ажылдарын планнын дааргатары удгатканы демдеглеттинген.

Республика чарыжының түңнелин үзүлзэ, үшкү черге «Тыва суг тудуг» трестиниң ажыл [illegible] коллективин [illegible]

[illegible]

А. АЛЕНКИН.

ЧЕДИИШКИННЕРГЕ ДОКТААВАС

Кызылдың алгы заводунуң коллективи СЭКП-ның XXVI съездиниң шиитпирлерин амыдыралга боттандырар, бүдүрүлгениң планныг онаалдаларын чедиишкиннер бүрүзедир дээш он бирги беш чылдың баштайгы чылын кызымак ажыл-биле эгелеп, цехтер, бригадалар аразының социалистиг чарыжын улам калбарткан. Чарыш түңнелин кварталдан үндүргенде, тиилекчилерге шилчиир Кызыл тукту, мөнгелеш тывыш, акша шаңналын берип турар.

[illegible] бригада бар: бажыңга кедер чаак болгаш бродни [illegible] даараар. Бистиң цех ынчаа [illegible] цехтер аразының социалистиг [illegible] шилчиир Кызыл тукту, 100 [illegible]

[illegible] эвес чорул турар. Бүдүрүлгениң профэвилел комитединиң киржилгезы-биле калбак хуралышкан социалистиг [illegible]

Бодум бо-ла цехке ажылдап [illegible]

[illegible] ның бо чылын [illegible] СЭКП Шуваевы [illegible] үвс, улавас Чагытай хөл кыдынче дыштаныыштаны база организастаар бис.

[illegible] санныг чемин белеткеп алыр талазы-биле совхозтарның бүдүрүлгелериниң база организацияларының коммунистериниң [illegible]

болгаш комсомолдарынга, ажылчыннарынга болгаш албан хаакчыларынга [illegible] берге болгаш сургуулдарга, [illegible] чейнарынга СЭКП Тыва обкомунуң кыйгырыын цехке тарыышкан. Оңу чугаалаштарга [illegible] цехтиң ажылчыннары бо чуле [illegible] киржирин боттарының мурнунга бедик [illegible]

[illegible] кады ажылдаан турар [illegible] рүнуң хүндүткелдиг чалап [illegible] ажылчыннар [illegible] болуп ажылдап турар.

Бо беш-чылдың бирги чылының [illegible] рын күүсэп бетинде күүседир дээш калбарткан социалистиг чарыжынга [illegible] улам кызымак ажылдап, ай планын үргүлчү 120 хуу күүседип турар.

Т. СЕМИНА.

Кызылдың алгы заводунуң цех начальниги.

ЧУРУКТА: ажылчын П. Г. Казанцева.

В. ДЫДЫРАЙ-ООЛДУҢ фотозу.

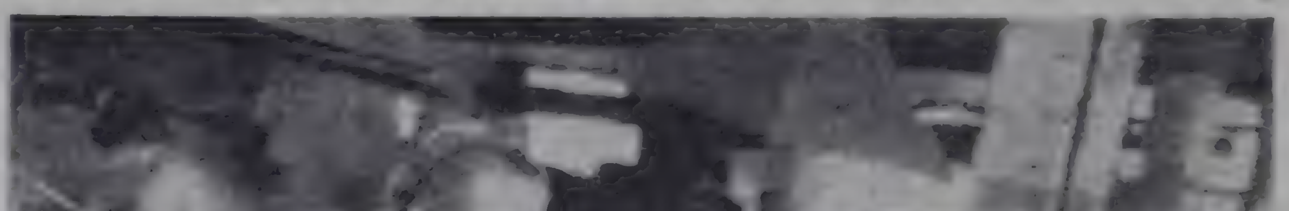

АВТОТРАНСПОРТТУ ЧӨП АЖЫГЛААР

Чөөн-Хемчик районнуң [illegible]

[illegible]

Н. ДАЖИНМАА.

Эки чурттаар төлээде — эки ажылдаар

СЕТКИЛИВИС ХАНАР

[illegible]

Р. ОЧУР-ООЛ

[illegible]

Бомбуурзектиң судалы

СЭТА-НЫҢ КОРРЕСПОНДЕНТИЛЕРИ ДЫҢНАДЫП ТУР

ЧОННУҢ ЧААГАЙ ЧОРУУНГА

Күш-ажылчы кижи дээш, оон чаагай чоруун улам бедидери дээш сагыш салыышкыны — СЭКП-ның XXVI. съездинге көргүскен экономиктиг политиканың кол сорулгазы. Ону чединчиниң боттандырарынга профэвилез организациялары чугула рольдуг. Кижилерниң амыдыраар, ажылдаар, дыштаныр байдалдарын экижидер талазы-биле ук организацияларның чорудуп турар ажылының дугайында СЭТА-ның корреспондентилериниң дыңнадып турары болза:

ЧЕЧЕКТЕР, РОБОТТАР, ЛАЗЕРЛЕР

Ленинградтың В. И. Ленин аттыг оптика-механиктиг [illegible] участоктарында [illegible] шой кудуктулары ажылдап [illegible] мазын ёзугаар ажыглап кирген ол. Демир эзолдар кижилерниң күш-ажылын [illegible] байдалдарын экижиткен.

Фирманың [illegible] бүгүдеге балдыңгыр, оон-биле кады оон цехтери арыг-силиг, девискээри дыл [illegible]. Агаарның арыг болурун автоматтар хынап турар. Оларның [illegible] эвес, профкомуну [illegible]

[illegible]

ЭКИ ХАНДЫРАРГА...

[illegible]

АНЫЯК САЛГАЛГА

[illegible]

ТУРИСЧИ МАРШРУТТАР-БИЛЕ

[illegible]

(СЭТА-ның корр.).

С. КАНЯНЫҢ ТҮҢНЕЛ ЧУГААЗЫ

ВАРШАВА. (СЭТА). ПБАП ТК-ның Бирги секретары С. Каня ПБАП-тың IX онза съездинге дааш тура түңнел сөс чугаалаан. IX съездиниң от Польша дээш, социализм дээш партияның ажык улуг харыысалгалыг болурун съездиң кыдыр тодаргай кергускен.

[illegible] рун болгаш туружун катап [illegible] бээр берип турар бо деп С. Каня медеглээн. [illegible]

[illegible] болуп турар болгаш [illegible] партиявыс бузурелдерин күүсеп турар болгаш [illegible] съезд билип-даа [illegible]

Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязындан болгаш [illegible] Бистиң съездивис бо [illegible] бистиң Европа диптиң [illegible]

[illegible]

С. Каня демдеглээн. [illegible]

КУБА ЧАА СПЕЦИАЛИСТЕР

ГАВАНА. (СЭТА). Сөөлгү беш чылда Кубага 10 муң ажыг бедик мергежилдиг экономистерни белеткээн. Ол болза, Кубаның Компартиязының [illegible] экономиканың планнаарын болгаш эргелеп башкарарын сайзырандырар талазы-биле айыттынган углаышкынының түңнел-ли-дир. Специалистер белеткээр талазы-биле чугула турушкан 14 төптериниң удуртукчуларының [illegible] ол [illegible]

КУБА РЕСПУБЛИКА. Хостала ортулуунуң аныяк хамаатыларының аас-кежиктиг чаш назыны — куба революцияның иол чаалап алышкыннарының бирээзи.

СЭТА-ның фотохрониказы.

ВАШИНГТОННУҢ ЫЙЫДЫЫШКЫНЫ-БИЛЕ

ОТТАВА. (СЭТА-ның түскай корр.). [illegible]

[illegible]

ЭЛБЕК БАЙЛАК

ДЕЛИ. (СЭТА). Демир рудазы-биле байлак черлерни аэромагниттиг арга-биле шинчилээринин программазын Индияның геология [illegible] специалистери [illegible] чуруу талазында эвилел-биле боттандырып турарын ЮНИ информация агентилели дыңнаткан. Олар Керала, Тамилнаду, Карнатака болгаш Андхра-Прадеш штаттарда 10 муң [illegible] Чуртта [illegible] кобальтының болгаш [illegible] байлактарының чыдар черлери хөй шинчилеттинип тыпкан.

МАССАЛЫГ ЧЫСКААЛ

КАРАКАС. (СЭТА). Сандиноның [illegible] революциязы [illegible] «АКШ, Никарагуадан холун ыраат!» деп [illegible] Венесуэлага болу эртээн.

[illegible]

Делегей удурланып турар

БЕРЛИН. [illegible]

[illegible]

АФИНЫ. [illegible]

ТОКИО. [illegible]

КАРАКАС. [illegible]

ВАШИНГТОН. [illegible]

АНТАНАНАРИВУ. [illegible]

БЕЛГРАД. [illegible]

ЛОНДОН. [illegible]

Чалгыннарында кылган хүн батереяларының дузазы-биле энергия ажылдап турар, ол энергия электриктиг моторну [illegible]

С. Пташек 180 миль эртгүт черге 5 шак 30 минутта [illegible]

Чу самолётту хомаурун турар үеде.

ЮПИ—СЭТА-ның телефотозу.

ОНЗА БАЙДАЛДЫ ЧАРЛААН

БРАЗЗАВИЛЬ. (СЭТА). [illegible]

(СЭТА).

Культура амыдыралы

БОТ-БОТТАРЫНДАН ӨӨРЕНИР

[illegible] организастаар, мурнакчы дуржулгазы неинтередпрнвче салыышкын улуг. Республиканың [illegible] да кодээ культура бажыңнарының директорларының билиг бедилер курстарын чоокта чаа организастап эрттирген. Партияның XXVI съездизиниң салган сорулгаларынга дүүштүр культура албан черлериниң сорулгаларының дугаайында аңаа чугааланган. Культураның башкарылгазы болгаш экономика, клуб ажылының [illegible] база тематты камгалалының талазы-биле нарын айтырыгларны курска келгеннер [illegible] өөренгеннер. Өөренер [illegible] черле шын эвес, чамдык эштер билиг бедидерин, арга-дуржулга солчулгазын херек-ке албайн турары таарымча чок.

[illegible] организастың [illegible] теоретиктиг [illegible] Курска келген директорлар [illegible] организастап [illegible] кандаар [illegible] дугайын [illegible]

«Хемчик» совхозка барып, районнуң төптүткен клуб системазының салбыры Эрги-Барыкка кодээ Культура бажыңның ажылы-биле курска келгеннер таныжыкан. Тыва АССР-ниң культуразының алдарлыг ажылдакчызы Б. Д. Саая салбырның эргелекчизинде ажылдап турар. Оларга көрүп, билиг алгы дег эки чүүлдер хөй.

Кодээ Культура бажыңының [illegible] беш чылда канчаар организастап [illegible] таныштырган. Материалдыг бааза айтырыын шиитпирлеп турары эки. Оон кол-ла үндезини — «Хемчик» совхозтуң удуртулгазының, партия, совет органнарының хүн бүрү кичээнгей салып, культура айтырыын партийжи ёзу-биле көрүп турарында. Бот-тывынгыр уран чүүлдүң хөй санныг [illegible] олар ны совхозтуң [illegible] эмчилер удуртуп турар. Суурнуң хөй-ниити организациялары-биле [illegible] айтырыг. Чүгле оларга даянып, кижизидилге ажылын деңге чорудуп тура, эки түңнелдерни чедип ап турарын эргелекчи [illegible]

Курска келгеннер-биле ужуражылгага совхозтуң удуртук-чулары, партия организациязының секретары, кодээ Совет [illegible] Эрги-Барыкчылар [illegible] дүлээчел, боттарының арга-[illegible] ре еске чонга күзелдии-биле дамчыдып бээр улус чорду. Олар ажыл-агыйны чединишкиниң сайзырадып, чонну амыдырал [illegible] культурлуг [illegible] ажылдап турарлар. Бо бүгүнү дугайын аңаа чораан директорлар билип алганнар. Коммунистиг кижизидилгеге айтырыын мында комплекстиг ёзу-биле чорудуп, хөй-ниити [illegible] план-биле ажылдап турар.

Социал амыдыралдың болгаш культура [illegible] нарын айтырыгларын башкарылгага чөвүлелинге шиитпирлеп турар, ук чөвүлелдиң даргазы — совхоз директору О. Д. Сарыглар. Чөвүлелдиң [illegible] — ортумак школаның директору П. И. Делег-оол.

Үстүнде ужуражылгага совхоз директору ажыл-агыйның он бирги беш чылда хөгжүлдезиниң дугайын чыылганнарга таныштырган. Башкарылга чөвүлели он ийи кижи составтыг болгаш чоннуң чурт-[illegible]

[illegible] Сурунга 11 агитбригада [illegible] Ол чөвүлелдиң даргазы Н. С. Делег-оол (бодунуң [illegible]) ажылдыг эки чорудуп турар. Агит[illegible] Уруглар-биле [illegible]

[illegible] Курска келгеннерден К. Д. Дагба (Өвүр), О. Ч. Донгак [illegible] А. Ч. Маадаваа, А. Е. Дандар-оол (Бай-Тайга) [illegible]

Л. АРТЫНА.

ЧЕР ШИМЧЭЭШКИНИ

1990 чылда ССРЭ-ниң соңгу-чөөн талазында Байкал-Амурнуң демир-орук магистралының тудуувун районунга 2,5 муң хире санныг янзы-бүрү күштүг чер шимчээшкиннери болган. ССРЭ-ниң Эртемнер академиязының Сибирь салбырының Иркутскиде Чер кырын шинчилээр институдунуң директорунуң оралакчызы, Сибирьде билдингир сейсмолог эртемденнерниң бирээзи Олег Павловтан ПМА-ның корреспондентизи ол болуушкуннуң дугайын чугаалап бээрин дилээн.

— Европа-азия материктиг 3200 километр демир-орук салып турар соңгу-чөөн талазында [illegible] — Байкалдың [illegible] зона бар. Мында чер [illegible] шимчээшкиннерин болдуруп турар [illegible]

[illegible]

палеосейсмология арга-зын институтта ажылдап кылган. Ол арганы дыка хөй [illegible] оон иштинде Японияда ажылдап турар.

БАМ тудуу чорудуп турар районга кылдынган шенелделерниң түңнелдеринде [illegible]

[illegible]

дилеп тывар. БАМ тудуунуң девискээринде доңгаамал кузу температуралыг, мөңге доң чылар шөлдеринде ажыглаан. [illegible] доң-биле [illegible] Ындыг бызыг хорзун чер шимчээшкиннин [illegible] кушту алзов каш балдарга [illegible]

Бо арга-биле Удоканскийниң чес чылар черинге арыкталп комбинатын тудар шөлүн [illegible]

Ынчангаш сибирьжилер ажыл-агыйынга шаптыктап чораан даязыны — мөңге доң чылар доң — ам өңнүк [illegible]

[illegible]

Сибирьниң эртемденнериниң кылган комплекстиг шинчилелдеринин [illegible] карталар болган. ССРЭ-ниң Эртемнер академиязының Сибирьниң [illegible] Хоруги өөренир институду БАМ тудуунга улуг дузазы [illegible]

Ол сорулга-биле Сибирьниң эртемденнери [illegible] чер шимчээшкиниң [illegible]

А. РОГАЧЕВСКИЙ.
(ПМА).

Универсиада

ӨҢНҮКТЕР БАЗА КАТАП УЖУРАШКАН

БУХАРЕСТ, июль 22. (СЭТА-ның корр. В. Климентов, В. Трушков). Универсиада-81 [illegible] орайта чедир ыргылчылап турар. Ынчалза-даа студентилер маргылдааларындан [illegible] ужуражыр үеин черле тып алырлар. Чижээ, бөгүн Польша [illegible] де, совет спортчулар боттарының өңнүктеринче чорупкан. Олар [illegible]

[illegible]

Универсиаданың [illegible] Румыния [illegible] Киев чурттуг Владимир Смирнов [illegible] болган. Ол бо чылдың делегейге Москва. Олимпиадазынга база чемпион болган.

Совет шпагачыларының ужуражылга үезинде Смирнов румын Петру Куките таварышкан. Сонуургакчылар үве [illegible] делегей чемпионадынга база аңаа таварышкан кижи-дир. Владимир бо оюнда удурланыкчызын 10:5 санга уткан, алдын медальды чаалап алырга, Петру аңаа изиг байыр чедирген.

— Студентилер оюннарынга ийиги удаа киржип турарым бо — деп, Владимир чугаалады. — Мында бүгү-ле чүүлдер меңээ таныш. Бистер, фехтовальщиктер, [illegible] бот-боттарынга [illegible] үнелеп билир улус бис. Совет рапиристерниң командазы дыка хөй чурттарның спортчулары-биле өңнүктер апарган [illegible] Универсиада үезинде өңнүктеривис-биле база катап ужуражып келдивис.

[illegible]

[illegible] маргылдааларда [illegible] ССРЭ-ниң командазы өңнүктери — Венгрияның спортчуларын 10:8 санга утканнар.

МОЛДАВ ССР. Оргеев районунуң девискээринде Бутчены болгаш Трибужены деп суурларның чанында Реут хемнин кайгамчык ашдында «Эрги Орхей» деп заповедник бар. Молдавияның шаандагы хоорайларының бирээзи Эрги Орхей-биле (ам ол хоорай чок) холбашкан культураның XIII—XIV чүс чылдарда турескелдерин көргүскен музей комплекизин мында тургускан. Реуттуң эрии черле кайгамчык. Ак чугай-биле шыптынган кырлаңнар, улуг хаяалар, хөй санныг куйлар, ногаан ыяштар Молдавияның бойдузунуң чаражын бадыткап турар.

Төөгүчү, этнограф, археолог, биолог эртемденнер «Эрги Орхейни» шинчилеп турарлар. Ол заповедниктиң чоогунга Молдав ССР-ниң ЭА-зының археологтары чээрби ажыг чыл туругзунда шинчилел ажылдарын чорудуп келген. Олар эртнег үениң амыдыралының дугайында материалдарны тып, музей комплекизинге бериш турарлар.

ЧУРУКТА: XIV чүс чылда тургузган чоон башкының казып турары.

А. СИМАНОВСКИЙНИҢ фотозу.
СЭТА-ның фотохрониказы.

КИЖИ БҮРҮЗҮНҮҢ ХҮЛЭЭЛГЕЗИ

Май айдан эгелээш бо хүннерге чедир каяалап [illegible] оът-сиген, ыяш курзап, сенгапты канып эгелээш өрттүң өскүп үнеринге улуг саадарлыг болуп келген. Оон түңнелинде республиканың девискээринге дыка хөй өрт болган. Оларның чамдыктарын өжүрттүнмейн, амы үеге чедир хып чыдар. Чижээ, Улуг-Хем районнуң девискээринге майта болган өрттерниң чамдызы ам-даа [illegible] Чаа-Хөл бажыңда Ак-Хая тайгазынга өрт майның 15-те хып эгелээш, чоокта чаа ажык, тас черге келгеш, боду өшкен. Ол-ла тайганың өске талазынга болган өрт ам-даа хып турар. Ол өрт оът-сиген-

ну, арга-арыгны өрттендиргеш, тайгага туруп чурттап турган эликтерниң, кодааннарның, куштарның болгаш оон-даа өске ийиг амытаннарының өзүлдезин күүскээш, баш санын кызырган.

Өрт айыылын болдурбас, ону баш удур чайладыр талазы-биле хемчеглерни ап чорудар, арга-арыгны өрттен камгалаарының өрт отряды республикада бар. Олар АН—2 самолёт-биле болгаш МИ-1 вертолёт-биле четтеплеңген. Сөөлгү үениң нарын техниказы-биле хандыртынган отрядтар өрттү өжүрериниң талазы-биле чамдык хемчеглерни кылып чорудуп келген-даа болза, оларның ажылында четпестер

чедир кылдынмаан чүүлдер хөй.

Чамдык оперативтиг отрядтар өрттү болдурбазының хемчеглерин кошкак чорудуп, олар чаа-ла эгелеп чорда өжүрерниң аргаларын дарый организаставаанындан чамдык өрттерниң хемчээли улгадып, ам-даа өжүрттүнмейн хып турар хевээр. Ук отрядтарда бижидээн самолёттуң болгаш вертолёттуң дузазы-биле база бүрүнзээр хайгаарал [illegible] кылыр ужурлуг. Ындыг турбуже чамдык оперативтиг бөлүктер ырак-узак тайгаларны кезип, мында ыяш байдалын хайгаарап көрбейн турар. Тайгаларда болгулаан өрттерни чогуур үезинде өжүрбээниндеп

[illegible]

[illegible]

Ш. ДУВЕНДЕЙ.
Чөөн-Хемчик район.

СПОРТ СПОРТ СПОРТ

ЗОНА МАРГЫЛДААЗЫ

Бистиң келир үевис — бичии чаштар омак-догаа, кай-кадык өссүн дээш оларга бүгү-ле таарымчалыг байдалдарны бистиң чуртувуста тургускан. Оон иштинде күш-культура болгаш спорт чугула черни ээлеп турар. Оолдар, уруглар мөге-шыырак, бүгү талазы-биле сайзыраңгай болзун дээш оларны күш-культуража хаара тудуп, чыраң, делгем стадионнарны, спорт залдарын, уругларның спорт школаларын оларның эргезинге берген.

Спорттуң янзы-бүрү хевирлеринге школачыларының бүгү [illegible] маргылдааларн [illegible] Оларның аразында «Алдын шайба», «Аргыттыг мячик», «Хем мячик», «Ак терге» клубтарының база «Пионерская правда» солунунуң шаңналы дээш хаак маргылдаазы эң-не массалыг апарган. Ол оюнче бирга миллион-миллион школачылар киржип турар.

Ам школачыларның чаңгы [illegible] «Хем мячик» клубтуң шаңналы дээш футбол маргылдаазы [illegible]

Россия Федерациязының бүрүкү зоназының 12—13 харлыг оолдарының [illegible] галары-дыр. Маңаа тиилекчи болган команда Россияның бирги чери дээш маргылдаага киржир эргелиг болур.

Ынчангаш зонаның бирги чери дээш бо улуг маргылдаа-да Амур, Иркутск, Магадан, Томск, Чита, Камчатка облустарындан, Хабаровск, Красноярск, Приморье крайларындан, Бурят, Якут болгаш Тыва автономнуг республикаларындан янтиза-биле 200 чыгыы бичии футболистер чыглып келген.

[illegible]

Бистиң республиканың наадымалында [illegible] бичии спортчулар В. И. Ленин аттыг школага барып, улуг баштыңчыга тураскаал [illegible] Торгон чуртунуң төлептиг камгалакчылары болурун дангыраглааннар. Оон соонда Ада-чурттуң Улуг дайынының [illegible] тураскаалынга чечектер салганнар.

Зона маргылдаазының [illegible] 6 шак 30 минутада Совет Тываның 5 чылы аттыг стадионга болган.

[illegible]

В. ЧАДАМБА.

Останкино театр — орус культураның хөгжүлдезинге биче эвес рольду ойнаан. Шаанда шагда 200 хире ыраажылар, танцычылар болгаш хөгжүмчүлер оон ат-алдарын улгаттырган чүве-дир. Оларның аразында ыраажы П. Ковалева-Жемчугова, балет артизи Т. Шлыкова-Гранатова, танцычылар В. Воробьев, М. Бирюзова, хөгжүмчү С. Дегтярев болгаш өске хөй-хөй сураглыг кижилер бар.

ЧУРУКТА: шаандагы эрээ театрының залында келгеннер.

Э. ЯЦИННИҢ фотозу.
СЭТА-ның фотохроникасы.

Редактор В. С. ШАРАВИН.

СОНУУРГАКТАРГА

[illegible] Австралияга [illegible] 30-75 кг [illegible] хемчээлири 7,5 м. Үүрмек диириг амытаннар чемнениг ол куш 5-8 милли-он чыл бурунгаар чурттап турган деп эртемденнер санаан.

*

АКШ-ка кылып чоруткан [illegible] 16 шак ыадырга, мыйыстыг бода малдың хоюкти немелде [illegible] 10 хуу [illegible]

*

Күш-культура [illegible] согуу [illegible] турда [illegible] 28 хонукту [illegible]

Агаар

Бөгүн республиканың [illegible] Кызылга хуннус кезек чаьстаар, диңмирээр. Хаттың күжү [illegible] Агаар дүне 11—13, хүндүс 24—26 градус чылыг.

[illegible] 9—14 метр [illegible] 21—26 градус чылыг болур.

телевидение

ИЮЛЬ 24-ТЕ

БИРГИ ПРОГРАММА

МОСКВАДАН

8.00 — «Үе». Информастыг программа. 8.40 — Эртенги суга шимчээшкин. 9.05 — «Бистиң ырывыс, [illegible]!» 9.35 — «Дидим кижилер». Уран-чечен фильм. 11.10 — Делегей конкурстарының лауреады А. Корсаков ойнаар. 11.25 — Медээлер. 11.30—14.15 — Чавсар. 14.15 — Медээлер. 14.35 — Шериг Далай Флодунуң хүнүнге. Документалдыг фильмнер программазы: «Ада-ынның шактарын ёзугаар үе», «Аянлап салгыын». 15.20 — Уругларга фильм. «[illegible]». 16.[illegible] — «Советтер болгаш амыдырал». 17.15 — [illegible] ССРЭ чемпионады.

КЫЗЫЛДАН

17.45 — «Студентилер переняазы». 18.15 — «Мээ чедимниң [illegible] хүн демдеглели». 18.30 — 18.45 — Телемедээлер.

МОСКВАДАН

18.45 — Бөгүн делегейде. 19.00 — «Кады ажылдажылга». Тележурнал. 19.25 — «Экранда — кинокомедия». «Ыдыктыг Георгийниң байырлалы». 21.00 — «Үе». Информастыг программа. 21.35 — Москвада Рафаэли Карра». Эстрадалыг программа. 22.25 — Бөгүн делегейде. 22.40—23.25 — Л. Минкус. «Пахита» деп балеттен кордуглар.

ИЙИГИ ПРОГРАММА

МОСКВАДАН

12.00 — Уругларга фильм «Илбиилиг дээрбене». Уран-чечен телефильм. [illegible] 17.45 — Чавсар. 17.45 — М. Равель. Фа мажор квартети Бильнюстуң квартеди күүседир. («Орбита-3»). 18.15 — «Универсиаданың хүн демдеглели». («Орбита-3»).

КЫЗЫЛДАН

18.30—18.45 — Телемедээлер. 18.45 — «Тываның экранында».

МОСКВАДАН

19.00 — «Кино аян-чорукчулар клуву». 20.00 — «Тамчыктыг удуңар, чаштар!» 20.15 — [illegible] Бухарестиден дамчыдылга. 21.00 — «Үе». Информастыг программа. 21.35 — «Идегелдиг кижи». Уран-чечен телефильм. 1-ги болгаш 2-ги сериялары. 23.45 —00.15 — «Дээ — мээ [illegible]». Документалдыг телефильм.

КИНО

ИЮЛЬ 24-ТЕ

«НАЙЫРАЛ»: «Мөңгүннеп-чек кааргаиир уяузу турар черде» 9.30, 11.20, 13.10, 15.00, 16.50, 18.40 (узаткан), 21.20 шактарда.

«ПИОНЕР»: Киночыдындыы 10.00, «Айдамыкан [illegible] телзорна?» 11.30, 14.00, [illegible], 18.00, 20.30 (узаткан) шактарда.

«ВОСТОК»: «Мээ [illegible] Раджам» (2 серия) [illegible], 17.20, 20.10 шактарда.

Редакцияның адрези: Кызыл Щетинкин-Кравченко кудумчузу, бажың № 3. ТЕЛЕФОННАРЫ: Редакторнуу 2-24-63, редакторнуң оралакчыларының 2-35-24, 2-31-75, харыысалгалыг секретарының 2-23-35, секретариаттың 2-23-35, партийжи амыдырал болгаш совет [illegible] килдизинерииниң 2-37-12, пропаганда килдизиниң 2-31-75, культура килдизиниң 2-23-54, кодээ ажыл-агый килдизиниң 2-21-47, үлетнүр килдизиниң 2-31-75, чагаа килдизиниң 2-41-27, информация килдизиниң 2-20-60, корректорларының 2-27-41, бухгалтериязының 2-12-45, солун келбейн баргаңда 2-32-75 телефонче долгаар.

Тираж 17988. Чагыг № [illegible]

СОЛУН НЕДЕЛЯДА 6 КАТАП ҮНЕР

Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Ном үндүрер чер, полиграфия болгаш ном садыгжызы херектерии талазы-биле [illegible] (Кызыл, Щетинкин-Кравченко кудумчузу, бажың [illegible]) [illegible]

Бүгү чурттарның пролетарийлери, каттыжыңар!

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

№ 172 (11670) | 1981 чылдың июль 25, суббота | 1925 чылдан үндүрүлүп турар | Өртээ 2 кап.

РОСТОВ ОБЛАСТЬ. Тарааны дүрген ажаап алырының талазы-биле мастерлер — СЭКП ТК-ның кежигүнүнге кандидат, Неочаповоп районнуң «Ленинчи оруу» колхозунуң звено удуртукчузу, Социалистиг Күш-ажылдың Маадыры Н. В. Переверзева-биле Ставропольнуң механизаторлары — Ипатово районнуң «Япушевский» совхозунда Социалистиг Күш-ажылдың Маадыры Д. Е. Лесник болгаш Красногвардейск районнуң Жданов аттыг колхозунда Күш-ажылдың Кызыл Түк орденниң эдилекчизи Н. Н. Мальцев олар дужут ажаап алыышкынының бедик шынарлыг кылдыр чорударынга социалистиг чарыш дугайында керээни боттарының аразынга чарганнар. Олар үш звенолары-биле сезон дургузунда 190 муң центнер тарааны бастырарын шиитпирлээннер.

Нина Васильевнаның күш-ажылчы чедиишкиннерин чуртта эки билдингир. Ооң дөрт комбайннныг звенозу чыл санында колхозунуң шөлүнүң барык үштүң бирээзиниң тараазын ажаап алгаш, өске ажыл-агыйларга дузалажып турар.

ЧУРУКТА: комбайнерлерниң звено удуртукчулары (солагай таладан) Николай Иванович Мальцев, Нина Васильевна Переверзева, Дмитрий Егорович Лесник болгаш Жданов аттыг колхозтуң салбыр эргелекчизи Николай Васильевич Хрипков олар Н. В. Переверзеваның звенозунуң ажылдап турар участогунда.

К. ТАРУСОВТУҢ фотозу.
СЭТА-ның фотохрониказы.

Шалыпчы ийи ай чорып тур

МАЛ ЧЕМИН БЕЛЕТКЭЭРИНГЕ ШАК БҮРҮЗҮН ЧӨП АЖЫГЛААР

СОВЕТТЕРНИҢ ЧУГУЛА ХЕРЭЭ

Республика девискээринде кандаашкын болганының уржуунда мал чемнери белетээр кампания ажык нарыыдааштыкыннарлыг болуп турарын СЭКП Тыва обкомунуң III пленуму болгаш СЭКП обкомунуң кыйгырызы демдеглээш болгаш маңаа хамаарыштыр онза хемчеглерни алыры чугула деп айыткан. Пленумнуң шиитпирлерин болгаш СЭКП обкомунуң кыйгырызын республиканың бүгү ажылчы чоннары улуг, аныяа ылгал чонна ханызы-биле угаап билгеш, мал чемин белеткээринге идепкейлиг киржип, шалыпчы ийи айда боттарынга онаашкан даалгаларны долдур болгаш ажыр күүседир дээш мал чемнери белеткээриниң тускайлыткан отрядтары, звенолары-даа, хоорай, суурларның күш-ажылчы коллективтери-даа, тус-тус кижилер-даа чүткүлдүг ажылдап турар.

Мал чемнери белеткээриниң амгы бүгү улусчу хереэн партия, профэвилел, комсомол организациялары, ажыл-агый удуртукчулары-биле кады удуртуп баштаары улус депутаттарының чер-чер Советтериниң бо хүннерде эң чугула херээ болуп турар. Бо ажылды организастаар талазы-биле чогуур арга-дуржулга районнар, хоорайлар, суурлар болгаш кожээ Советтерде, оларның күүскомнарында бар.

Кызыл хоорнуускем СЭКП хоорномунуң удуртулгазы-биле бүдүрүлгелерниң болгаш организацияларның коллективтерин мал чеми белеткээринге; дүжүт ажаалдазынга мурнуу чылдарда-ла киириштирип келген. Бо чылын ол ажылды улам шыңгыыраткаш, бүгү коллективтерге мал чеми белеткээриниң тодаргай даалгаларын бергеш (ниитизи-биле 13470 тонна), ооң күүселдезин шыңгыы контрольда алган. Сиген белеткээриниң бир, будук-бүрү белеткээриниң база бир штабтарын тургускан. Ап чорудкан хемчеглерниң түңнелинде даалгалыг бүгү коллективтер доктаамал ажылдаар звеноларны ажылдадып киирген болгаш дыштаныр хүннерде массалыг шефтээшкиннерни кылып турар. Хоорайның чамдык коллективтери алган даалгазын июль 23-ке чедир күүсеткилээн.

Улуг-Хем районнуң Торгалыг кожээ Совединиң Чодураа салбырында, Каа-Хем районнуң Бүрен-Аксы кожээ Совединиң «Кызыл Түк» совхозтуң фермазында депутаттар постулары ол черлерде мал чемнери белеткээринге улуг идигни берип турар. Бии-Хем, Кызыл, Чөөн-Хемчик районнарның чер-чер Советтери, оларның күүскомнары, доктаамал комиссиялары болгаш депутаттары, агитквартиралары, херээженнер чөвүлелдери ажылчы чонну мал чемнерин белеткээринге идепкейлиг киириштирер талазы-биле хөй ажылдарны кылып, план-даалгаларны коллектив, өг-бүле, кижи бүрүзүнге чедир бергеш, оларның күүселдезин доктаамал контрольдап турар.

Моон-биле чергелештир чамдык чер-чер Советтери, оларның күүскомнары болгаш доктаамал комиссиялары чонну бо чугула кампанияже эвилелдээр, сөң чугула айтырыгларын шиитпирлээр, мал чемнери белеткекчилериниң ажылдаар болгаш культура хандырылгазын экижидер талазы-биле шүшпең чоруун бо ажылдың эгезинде-ле көргүскен. Таңды, Тес-Хем, Барыын-Хемчик болгаш өске-даа чамдык районнарның күш-ажылчы коллективтери берген даалгаларын күүседиринче өскелесден озалдап киргеннер. Мал чемнери белеткеп турар бригадаларга, звеноларга, АВМ-нерге депутаттар бөлүктерин, постуларын дораан тургуспаан. Кожээ ажыл-агый, садыг, амыдырал хандырылга, культура талазы-биле доктаамал комиссияларның ажылын чогууру-биле идепкейжитпээн.

Моон ужурунда чамдык Ак-Чыраа ышкаш ырак черлерде бригадаларның, чижээ «Чодураа» совхозтуң бригадазының, чурттап турар байдалы берге, аъш-чем, садыг, культура хандырылгазы багай болуп турар. Чыргаланды кожээ Советтиң күүскому бо байдалды кичээнгейге албаан, совхоз дирекциязындан чогуур негелде кылбаан. Мындыг байдалдар-биле ам канчап-даа эптежип болбас болгаш бар четпестерни чайладыры-биле чер-чер Советтериниң күүскомнары шиитпирлиг хемчеглерни алыр ужурлуг.

Улус депутаттарының Советтери мал чемнериниң белеткелиниң бүгү чорудулгазын тодаргай удуртур, доктаамал контрольдаар ужурлуг. Комплекстиг бригадаларның, звеноларның-даа, хоорай, суурларда коллективтерниң, харын-даа тус-тус кижилерниң ажылдап турарын, белеткээн мал чемнериниң шынарын, кадагалалын доктаамал хайгааралга алыры чугула. Бо бүгүге чүгле күүскомнар ажылдакчыларының күжү чедишпес болганда доктаамал комиссияларны, депутаттар постуларын, депутаттар биле улусчу контролёрлар бөлүктерин, депутаттарны болгаш активти эң калбаа-биле киириштирер херек.

Мал чемнери белеткекчилериниң хандырылгазын экижидери-биле. Советтер садыг, хандырылга черлериниң, культура, медицина албан черлериниң ажылын шалыпкынчыдарын чедип алыр ужурлуг. Чер болганда организастыг, сагылгалыг болгаш бедик негелделиг чорукту хандырары чер-чер Советтериниң күүскомнарының дорт хүлээлгези болур.

Партия, совет, профэвилел организациялары, совхозтарның удуртукчулары болгаш специалистери мал чемнериниң [illegible] кисмикчилериниң бедик бүдүрүкчүлүг ажылдаарынга эргежок чугула таарымчалыг байдалдарны тургузар, оларның аразынга дайынчы социалистиг чарышты организастаар, кижи бүрүзүнүң инициативазын болгаш [illegible] эртемир, ажылдың түңнелин хүннүң-не ужурап [illegible] шаңнап-мактаар чорудулгаларны көргүзүп турар болгаш оларны бүрүн биле ажылдарының хемчеглерин алыр хүлээлгелиг» деп, СЭКП обкомунуң кыйгырызында чугаалап турар. Бо сорулганы чедимчешкиннииг боттандырар [illegible] боттарындан хамаарылыр бүгү чүүлдерни Советтер болгаш оларның күүскомнары кылыр ужурлуг.

«Шын» солунунуң «КҮШ-АЖЫЛДЫҢ АЛДАР ТУГУН» бөгүн Чөөн-Хемчик районнуң «Алдан-Маадыр» совхозтуң Бора-Тайга салбырында Василий Ховалыгның [illegible] Ак-Даш салбырында Дмитрий-оол Ондарның удурткан звенозу [illegible] тураскаадып көдүрген. В. Ховалыгның үш кижилиг звенозу 23 тонна сиген кезип белеткээр планын ам 18 тонна чедирген. А Ак-Даштан дөрт кижи составтыг звено 25 тонна сиген белеткээр планының 17 тоннازын кезип белеткээн.

Совхозтуң бо салбырларының [illegible] чарышты калбартсышаан, мурнунда [illegible] куусээдиринге бузуреддиг [illegible].

Сигенчилер! Шак-үени бичии-даа халас эрттирбейн эңне шалыпчын темпилиг ажылдаар!

ДЕМНИГ КҮШ-БИЛЕ

Эрзинде «Мөрен» совхозтуң ажыл-ишчилери ниитиниң малынга бо чылын 3230 тонна мал чемин белеткээр хүлээлгелиг. Ак-Чыраага мал чеми белеткээри-биле 93 кижи кежигүннүг сигенчилер бригадазын совхоз ынаар чоруткан. Бригаданың ажылдаарынга таарымчалыг байдалдарны тургузарынче совхоз дирекциязы чогуур кичээнгейин угландырган, машина-техниканы таарыштыр тургускан. Совхозтуң ишчилери бо хүннерге чедир 160 тонна ажыг сигенни белеткээн.

Совхозтуң малчыннары [illegible] чайлаглавышаан, мал чемнин белеткелин чорудуп турарлар.

Совхозтуң девискээринде будук-бүрү белеткелин кидин түлүк. Акаа Мөрен суурнуң [illegible] киржип турарлар.

«Мөрен» совхозтуң ишчилери СЭКП Тыва областьк комитединиң кыйгырызын деткивишаан, демниг күш-биле ажылдап тургаш, ниитиниң малынга быжыг чем-суурну тургузары алырынга бүзүреллиг.

Биэтиң корр.

КОМСОМОЛЧУ ХАРЫЫ

СЭКП Тыва обкомунуң үшкү пленумунуң материалдары-биле бистиң Солчур оргумак школазының өөреникчилери [illegible] танышкан болгаш ханы-биле деткээн. Олар ниитиниң малынга быжыг чем-суурну [illegible] идепкейлиг киржип келгеннер. Чамаадырга, 1979 чылда «Коммунизмче оруу» совхозка 65 тонна сигенни белеткеп берген, республиканың [illegible] бригадаларының аразында чергелеп [illegible] чолээчи болган.

Школаның 26 кежигүннүг бүдүрүлге бригадазы Ак-Чыраага июль 10-да келген. Олардан он бир кижи сигенни хол кадыыры-биле кезип турар. Өскелери болуп, хоплаңнап, соортуп, сараатап турар. Ынаар ажылдаанының түңнелинде баштайгы беш хонуга он тонна бедик шынарлыг мал чемин белеткедивис.

[illegible] Радик Моңгуш, Ондар [illegible] Лена, Валя, Алдын-кыс Моңгуштар күш-ажылга үлегерин көргүзе бергеннер. [illegible] СЭКП обкомунуң кыйгырызынга бистиң [illegible] харыывыс ол болур.

Х. СЕМИС-ООЛ бүдүрүлге бригадазының удуртукчузу

Ниитиниң малынга чем белеткээринге идепкейлиг киржилге — бүгүденин херээ!

• • •

Кандаашкын болгаш ужурундан Кызыл районда «Кара-Хаак» совхозтуң девискээринде сиген шөлдеринде өлт-сигенниң үнгени багай. Ынчангаш ук ажыл-агыйның ажыл-ишчилери болгаш специалистери ниитиниң малынга четчир чемнерни белеткээр талазы-биле СЭКП обкомунуң республиканың бүгү ажылчыларынга кыйгырызын деткивишаан, бүгү-ле болдунар аргаларны ажыглап турарлар.

Бо хүннерде совхозтуң бүгү-ле машина-техниказы мал чемин белеткээринче угланган. Топ шаанда Кызыл хоорайның бүдүрүлге албан черлериниң коллективтериниң кескен будук-бүрүзүнүң 200 тонназын соортуп, ону хааңдектээш, савалап турар. Бо ажылды мында эдикчи-мастер Н. Г. Ломкин удурткан. Ында Солун-оол Чадамбаевич Оржакка баштаткан школачыларның эки туралыг звенозу аксылды чоокта чаа эгелээш-даа, шудургу чоруун көргүзүп турарлар.

Кара-хаакчылар бо чылын 2800 тонна будук-бүрүнү малга белеткээрин уламчылап турарлар.

ЧУРУКТАРДА: С. Ч. Оржактың школачылар звенозу.

В. КАРА-САЛДЫҢ фотозу.

ЧУРТТУҢ СИГЕН, ТАРАА ШӨЛДЕРИНДЕ

Чуртта тараа кезиидезиниң хайнышкынныг үези мал чемнерин белеткээриниң темпилерин кошкатпаан. Мал чемнериниң [illegible] тускай алыр кылдыр үезин [illegible] улуг идигиг болган. Болганчок [illegible] ажыл-агыйлар аразының каттыжышкыннарында өлт-сигенни өстүрери, ажаап алыры болгаш сайзырадыр ажылдаары-биле [illegible] специализастаан [illegible], бригадалар ажылдап турар.

ССРЭ-ниң Топ статистика эргелелиниң [illegible] алырга, тараан болгаш чайгаар үнген өлт-сигеннерни барык 52 миллион гектардан кескен. 36,6 милл. тонна сигенни, 39,2 миллион тонна сенажты белеткээн. Сиген долганып болгаш өске-даа мал чемнерин 3,4 миллион тоннаны белеткээн. Белен силосту 7 миллион тонна чыганы алган.

[illegible] хүннер дыка хөй районнарга бедик шынарлыг сигенни белеткээринге идиг берген. Эрткен чылдың бо үезинде турганындан ийи катап хөй сигенни фермаларда аппарып тараатаан.

• • •

Чурттуң Европа талазында кол тараалаар черлеринде тараа культураларын ажаап алыры шиитпирлиг үезинде кирген. Тараа ажаап алыышкыны Белоруссияның болгаш Прибалтиканың шөлдеринге барган. ССРЭ-ниң Топ статистика эргелелиниң дыңнадыын ёзугаар алырга, 22,6 миллион гектар шөлдүң тараазын кескен, 14,3 миллион гектарның тараазын бастырган, ол болза кестинген тарааның 63 хуузу-дур.

Бо чылын агаар-бойдустуң байдалы [illegible] тараажыларга дыка берге болуп турар. Ынчангаш олар өстүрүп алган тараазын бүрүн ажаап алыр бедик мергежилдиин, организастыын көргүзүп, техниканы ажыглаарының ажыктыг аргаларын илереп турар. Чижээ, Ставрополь крайның механизаторлары тарааларны массалыы-биле чыттыр кезерин калбарткан. Тараа кезиидезиниң ипатовчу аргазы мында ажылдың оперативтиг болурунга дыка улуг идигиг болган. Тараа тараан шөлдериниң бүгү тараазын ооң түңнелинде дыка дүрген, тывызыксыг кестирипкен. Эдлежип ажылдаар арганы ажыглаары тараа кезиидезин бедик темпилиг чорудар арганы Украинаның болгаш Молдавияның тараажыларынга берип турар.

Ажыл-агыйлар тарааны кестирериниң болгаш бастырарының аразынга үзүктелиишкинни болдурбазын кызыдып турар. Хоорайжылар чер ажылчыларга эки дузалажып турар.

Колхозтарның, совхозтарның шөлдеринде болгаш элеваторларда ажыл үзүк-соксаал чок. Ийиги миллион тарааны дужаап кирипкен Доннуң болгаш Кубаньның ажыл-агыйлары күрүнеге тараа садарын онза организастыг чорудуп турар.

• • •

Ставрополь крайның тараа шөлдеринден дүүнге чедир күрүне шыгжамырынга миллион тонна тараа кирген.

Планныг онаалдадан ажыр 200 муң тоннадан эвээш эвес тарааны ажаап алыышкынның төнчүзүнге чедир Тараан чурттуң шыгжамырынче чорудар деп коллективтиг хүлээлгелерни крайның колхозтары болгаш совхозтары алган.

Нефтекумск, Советск болгаш Левокумск районнарның тараажылары агаар-бойдустуң мындыг эскерлиичел хүннеринде бедик ажылга эки үүлелдер чедип алырының үлегерлиг ажылын көргүзүп турар.

Ставропольчуннуң ажылдаа тарып өстүрген тарааларны соортуурунга колхозтарның болгаш совхозтарның чолаачылары-биле кады үлетпүр бүдүрүлгелериниң, специалист [illegible] транспорт организацияларының, чамдык көрүг кежектериниң чолаачылары киржип турар.

Күрүнеге тараа садарының чыл планын бүдүн чартык болгаш ийи катап ажыр күүседирин [illegible] алган ажылдап турар ажыл-агыйлар крайда дыка хөй.

(СЭТА).

УСПА-ХӨЛ ШЫНААЗЫНДА

2. КОЛЛЕКТИВТЕРНИҢ КИРЖИЛГЕЗИ

СЭКП обкомунуң үшкү пленуму бо чылын Тывага мал чеми бүдүрерниң талазы-биле чугула айтырыгларны көрген. Ук сорулганы күүседир дээш ам бүгү хемчеглер алдынып турар. Республиканың [illegible] будук-бүрү чыгган, сиген кескен мал чеми соортткен улус динмиттиг ажылдап турар.

Бо хүннерде республиканың [illegible] чери болур Успа-Хөл [illegible], техника-даа [illegible] мөөнеттиген. Ол ынаар [illegible] рар үжен хире турлагларда (чамдык турлагларда каш-даа бригада бар) сигенчилерниң ниити саны бүдүн-чартык муң [illegible]

[illegible]

кыг бис. Ону кыска хуусаада бедик шынарлыг күүседир сорулганы салдывыс. Өг-бүлелериvis эр ээлери боттарының [illegible] турар черлериниң байы-биле сиген кезип азы өске ажылдарда ажылдап турар болганда, мында шуругайында херээжен улус кол-даа. Ынчалза-даа хүлээлгевисти күүседип шыдаар бис, — деп, Эрзин районнуң Мөрен суурда агитквартира даргазы Өрендей Ямаа чугаалады. Эртенинде дыңнаарымга, ол суурнуң чеди агитквартиразының ийизи дүне када база мында чедип келген болду. Мөрен суурнуң Зоя Комбу-Сүрүң удурткан херээженнер организациязы 140 тонна сиген белеткээр. А бо зонада он ыт [illegible] кыг организация бар. [illegible] кезин Мөренниң [illegible] дээрзин [illegible]

Моңгун-Тайга районнуң [illegible] Хорлуу Дамба баштаан [illegible]

[illegible]

партия райкомунуң болгаш өске-даа коллективтерниң төлээлери каттышкан. Дыштаныр хүннерде районнуң хөй-ниити организацияларының барык-ла шуптузу маңаа турар дээрзин партия райкомунуң пропаганда болгаш агитация килдизиниң эргелекчизи Моңгуш Хөвүр-оолдан билип алдым.

«О. Шынаа» совхозтуң конторазы болгаш машина-трактор мастерскаязының коллективтери, тудугжулары болгаш башкылар база-ла мал чемиин белеткелинде турар. Успа-Хөл шынаазы бо хүннерде, шынап-ла, дүйүм-не турар. Ол хөй [illegible]

[illegible]

ны, школачыларны мал ажылын чемнер-биле хандырарынга идепкейлиг киржиринче партия обкому кыйгырып тур'» дээн кыйгырыгның херек кырында боттанып турары бо.

Механизастаттынган мал чеми белеткээр бригадаларның хандырылгазын совхозтар боттары харыылап турар. А бүдүрүлгелер болгаш организациялар комчуг хөй, үүрмек болгаш янзы-бүрү болганындан оларның аразында боттарын хандырып шыдавайн баар коллективтер бо-ла турар. Бир коллектив кадырлаанының чамдыызын [illegible] таптап алган, а кадыыр тып алыр чер чоок-кавыда чок. Автолавка сигенчилерге [illegible] Таакпы, хлеб, чигир садып алырда, Ак-Чыраа суур кедип, чартык хүнден эвээш эвес үе чидирип турар. Бичии [illegible] амдыр-чаар материалдар-биле хандырылгазы четпес Ак-Чыраа болгаш О. Шынаа суурларының [illegible]

[illegible]

К. [illegible]

ЧАА ӨӨРЕДИЛГЕ ЧЫЛЫНГА УТКУШТУР

СЭКП обкомунуң Политиктиг чырыдышкын бажыны партия райкомнарының болгаш Кызыл хоорномунуң политиктиг чырыдышкын кабинеттериниң эргелекчилериниң семинар-курзазын эрттирген.

СЭКП-ниң XXVI съездизиниң шиитпирлеринге дүүштүр партия өөредилгезин [illegible] СЭКП Топ Комитединиң [illegible] талазы-биле республиканың [illegible] чорудуп турар сорулгалар дугайында [illegible] В. М. Сувороков кылган. Партия өөредилгезиниң структуразын, [illegible] организастаарының болгаш өске-даа айтырыгларны чыылганнарга ол [illegible] таныштырган.

СЭКП обкомунуң марксизм-ленинизм университединиң директору А. С. Ефимова, ол-ла университеттиң [illegible] талазы-биле [illegible] О. А. Толгар-оол ажылчы [illegible] өөредилгезин улам сайзырадыр [illegible] талазы-биле кылыр [illegible] ажылдар дугайында база ол ажылды чаа өөредилге чылынга [illegible] дугайында [illegible]

УЧАСТОК БҮРҮЗҮНЧЕ ХАНЫЛААР

[illegible]

Шылгараңгай педагог-демократ

И. Н. Ульяновтуң төрүттүнген хүнүнден бээр 150 чыл болганынга тураскааткан эртем сессиязы

[illegible]

(СЭТАЛ)

КООПЕРАТОРЛАРДА

ДЕҢ-ДЕСКИ АЖЫЛДААН

[illegible]

Л. ОЛАН-ООЛ.

Он бирги беш чылдың базымнары

ПАССАЖИРЛЕР АРГЫШТЫРЫЛГАЗЫ ӨЗҮП ТУРАР

[illegible]

Г. СМИРНОВ.
ПМА-ның корр.

ТЕМПИНИ КОШКАТПАС ДЭЭШ

[illegible]

М. БИЧЕ-ООЛ.

ЧАРТЫК ЧЫЛДЫ ТҮҢНЕП ТУРА

Он бирги беш чылдың баштайгы чылының бирги чартыының планының онаалдаларын Ак-Довурак хоорайның үлетүр бүдүрүкчүлериниң бүгү организацияларының күүседикчиниң дугайында хоорайның партия-ажылдың активиниң хуралынга чугаалажып, чылдың ийиги чартыында сорулгаларны тодараткан.

Анаа илеткелди В. И. Ленин аттыг «Тыва даг-дүрүг» комбинаттың директору, «Тыва даг-дүрүг» тудуг эргелелиниң парткомунуң кежигүнү Э. Г. Бутаков кылган. Амыдырал хандырылга комбинадындан болгаш тудуг эргелелинден ангыда шупту коллективтер чартык чыл планын боду күүседип, деңдески ажылдаашкынны [illegible]. Оон иштинде [illegible] капитал септелгениң планын 101 хуу, [illegible] септелгениң планын 106, ажылчын хандырылгазы [illegible] сарлык [illegible] 101 хуу күүсеткен. Ак-Довуракта АТБ-ан, хлеб заводу, үлетүр бүдүрүлге комбиназы алды айларның планнарын боду күүседип [illegible] ажырган.

Бүдүрүлгениң ажыктыың, ажылдың шынарын бедидип турган бо чылдың планның онаалдаларын доозар болгаш ажыр күүседиринче бүгү күштү мобилизастаар талазы-биле сорулгаларны тодараткан доктаалды актив хуралы хүлээп алган.

А. БЕГЗИН-ООЛ.

[illegible]

Районнуң кооператорлары [illegible]

А. ДОНГАК.

Чаа Шагаан-Арыгда хереҗен тудуугжу Т. П. Воронинаның удурткан [illegible] комплекстиг бригадазы он бирги беш чылдың баштайгы чылының планының онаалдаларын күүседип [illegible] ажылдап турар.

Ол бригада бо чылдың бирги чартыының түңнелдери-биле «Шагонаржилстрой» тресте эң [illegible] бригадалар аразында [illegible] социалистиг чарыштың [illegible] киирген.

ЧУРУКТА: Т. П. Воронина (ортузунда) бригадазының кежигүннериниң аразында.

В. ЧАДАМБАНЫН фотозу.

Хоорай. суурларывыстың чаагайжыдылгазы

КӨРҮШТҮГ БОЛУР ИЙИК

[illegible]

С. КЫРГЫС.
Барыын-Хемчик район.

АЧЫ-ДУЗА ЧЕДИРБИШААН...

[illegible]

Бистиң корр.

ЧАА ТӨЛЕВИЛЕЛДИИ-БИЛЕ

[illegible]

М. ЧЕРТЕК.
Моңгун-Тайга район.

ЭДЧ чурттарының эртем-техниктиг

кады ажылдажылгазы

НИИТИ ЭРГЕ-АЖЫКТАРГА

[illegible] Экономиктиг Деткалдажылга Чөвүлелиниң (ЭДЧ-ниң) [illegible] билге эгелээн.

Бо дээрге эртемниң болгаш [illegible] ... ЭДЧ сессиязының чоокта чаа Софияга болган XXXV хуралынга бадыткаан ... [illegible] экономика талазы-биле үндезилениг, тода специалистарның [illegible]

[illegible] 1980 чылга чедир ЭДЧ [illegible]

Атом энергетиказын кииришкир энергетиканы [illegible] ... Софияга кады [illegible] ... мик Г. И. Марчук ажы-дүжү [illegible] ... ниң чырыткыланчак үлегерчилээ кылдыр адаан. Сүт кужу-биле херелир улуг күштүг реакторларны болгаш оларны [illegible] ... Ол реакторларга чоруткан шинчилелдер ындыг хевирниң [illegible] ажылдарын болгаш озал-он[illegible]

[illegible] ... Социалистиг дем каттышкан [illegible] ... дуржулгазын ажыглаары, [illegible] ... кужениишкин[illegible] ... эртемниң [illegible] ... эдилелдерниң эң үнелиг фондузу [illegible] ... гадаларынга ийи чүс сорттарны дамчыдып берген. Чөвүлелдиң кежигүннери чурттарда тарaa культураларының барык 80 сорттарын ам безин районнуткан.

Софияга сессиязынга онзалап [illegible] ... алырга, кады ажылдажылга[illegible]

[illegible]

В. ПЕТРУНЯ.

(СЭТА).

БӨМБҮРЗЕКТИҢ СУДАЛЫ

СЭТА БОЛГАШ ПМА: КЫСКА ДЫҢНАДЫГЛАР, ТАЙЫЛБЫРЛАР

ХҮН ЧУРУМУНУҢ ЧИЖЕК АЙТЫРЫГЛАРЫН БАДЫЛААН

НЬЮ-ЙОРК. (СЭТА-ның корр.). Каттышкан Нацияларның Организациязының чаңчылы ёзугаар сентябрьның үшкү вторниктинде Нью-Йоркка ажыттынар залчеглиг, XXXVI сессиязының хүн чурумунуң чижек айтырыгларын КНО-нуң штаб-квартиразында парлаан. Боо-чепсекти эндере бүдүрериниң шеглээр делегейниң дужаалдыг чоруун чавырылдырар, чорудаазерни таарыштыр тайбың шимпирлээр, колониализмниң арыгылыышкыннарын узуткаар — делегей ниитилежилгезиниң кежигүннери 154 чурттуң делегацияларын чугааланып көөр кылдыр киирер кол айтырыглар ол-дур.

Моон мурнундагы сессияларга-даа ышкаш чепсегленииишкинниң хуурерииниң айтырыгларының талазы-биле чугаалажылгалар тайын айыылдан биче[illegible]лериниң болгаш тайбының быжыглаарынче угланган совет тайбың инициативаларын эптиг база дагын мөөңнеттинер. Массалыг узуткаашкынның боо-чепсээниң чаа хевирлерин чогаадып тургузарын болгаш бүдүрерин хоруурун, ядролуг шенелделерин хоруурун, боо-чепсекти эндере бүдүрериниң шеглээрниң болгаш чепсегленииишкиниң дужаарыниң дугайында айтырыгларның практиктиг көөру чергелиг ындыг саналдар ол айтырыгларның санынга хамааржыр.

Эрткен сессияга Совет Эвилелиниң кеддуруп бөттүр илеадарны чугаалажыышкын уламчылаар, бир эвес оларның боттандырып чорудар болза, делегей байдалын казыкшылар ийик. Турум турар шериг политиктиг белүглежиишкиннериниң калбартырынче болгаш чаа ындыг белүглежиишкиннерниң тургузарынче аппар чыдар ходелишкиннерден даадаазар армияларын калбартырындан болгаш аңаа үргүлдей боо-чепсектерни көвүделериндеп ойталаар. Ядролуг чепсээ чок курумелерни айыылдыг турарының магадылалын быжыглаар. Ядролуг чазылыыглар кылырын хорууруп бүгү ядролуг курумелерге чардаар деп саналдар дугайында чугаа чорул турары ол.

КНО кежигүннери курумелерниң эажок хөй курумунүн чуулдуг деп көргенин ол инициативаны саналдар НАТО чурттарынның дайын белеткелдериниң калбарышкынынга шериг-стратегтиг артык күштерлиг болурун чедип алырынче АКШ-тың угланышкынынга холбаштыр онза чугула болуп турар. АКШ-тың амгы администрациязының ээштыым политиктиг шимпирлери иниттиз-биле алыс уткадын алырга. Каттышкан Нацияларның делегейге кады ажылдажылганың калбартырынче болгаш ээлини айыылдыг тыптып айырын бичелериринче угланган күжениишкиннериң басыржып турар.

Чоокку Чөөн чүкте байдалды болгаш палестин айтырыгның сессиянының пленарлыг хуралынга чугаалажыр. Ол айтырыгны [illegible] ёзу,биле шимпирлээрин Вашингтоннуң, Тель-Авивтин болгаш Каирниң арзынга сепараттыг кемп-двидачи дугуржулга бүдүлдүрүп турун берген. Эрткен сессияга чугаалажылгаларның көргүскениң ёзугаар алырга, КНО кежигүннериниң эажок хөй курумунүн палестин улустуң бот-башкарттынар болгаш боднунуң хамаарышпас курумелин тургузуп алыр эргезин деп кээн. Соолгу үеде тель-авивиң агрессорларының идепкейжээнн Ливанче Израильдиң хэрбетчалдаашкыннары, ындыг халдааашкынны АКШ-тың деткип, күткүп турары ол айтырыгларны чугаалажырын онза чидиг болдуруптар.

Колония чурттарга болгаш улустарга хамаарышпас чорукту тыпсыр дугайында Совет Эвилелиниң саналы ёзугаар 1960 чылда хүлээп алдынган Декларацияны боттандырып чорудары-биле холбашкан дыка хөй айтырыгларны база сессияга көөр. Расизмге болгаш кеш-ссокту ылгал көөр чорукка удур демисел талазы-биле 1983 чылда доостур хөделишкиннерниң он чылының программазының канчаар боттанып турарын база көөр.

КНО-нуң Кол Ассамблеязының XXXVI сессиязының хүн чурумунга бо үеге чедир 120 айтырыгны киирген.

В. ВАСИЛЕЦ.

ҮЗЕЛ-БОДАЛДАРНЫҢ ДОЛУ ЧАҢГЫС ЭВИ

ПРАГА. СЭКП ТК-ның Чиигиже секретары, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы Л. И. Брежневтиң ЧКП ТК-ның Чиигиже секретары, ЧССР-ниң Президентизи Г. Гусак-биле Крымга [illegible] дугайында [illegible] «Үзел-бодалдарның долу чаңгыс эви», «Чуртталга тайбыңнаан байдалы», «Бүгү талалыг кады ажылдажылга» деп эгелер-биле бирги арынынарында парлаан. Ийи партияның болгаш курумелин үдуртукчулары деминг кады ажылдажылгазының база делегейниң амгы байдалының айтырыгларынга талазы-биле үзел-бодалдарының долу [illegible] деп, солунннар бижээн [illegible].

Эштер Л. И. Брежнев биле Г. Гусак делегейниң дыка хөй айтырыгларын [illegible] Европаның [illegible] че онза кичээнгейни салган деп, ЧКП ТК-ның органы «Руде право» солун бижээн. Европа дайын чорудулгаларының, ылангыя боо-чепсектиң эң өлүрүкчү хевирлерин ажыглаан дайынның чери болбас ужурлуг.

Социалистиг курумелерниң деминг хөделиишкиннериниң бүгү талалыг быжыглаары, оларның чаңгыс эви болгаш сырый каттышкыышкыны социалистиг чурт-бурунуң болгаш ниитилел-биле социалистиг дем каттыштырылгазының бурунгаар бүдүрелдиг шимчээшкининиң быжыг магадылалы болур деп быжыг бүзүрели ийи партияның болгаш чурттуң удуртукчулары илередип деп, «Руде право» [illegible].

[illegible] Барыын Европаның чамдык чурттарынга чаа америк ракета-ядролуг чепсекти сайгаро тургузарының америк болгаш наточу пландары улуг айыыл болуп турар деп. «Свободне слово» солун бижээн. Европага чепсегленииишкинниң [illegible] ядролуг боо-чепсектерниң [illegible] перспективаа база барың эштер Л. И. Брежнев биле Г. Гусак демдеглээннерин ол солун айыткан.

ТК-НЫҢ ПЛЕНУМУ

ГУАЯКИЛЬ. (СЭТА). Аңаа [illegible] ТК-зының пленуму болуп эрткен. Аңаа ЭКП-ның ам болур X съездизинге белеткел-биле [illegible] ... августа болур ужурлуг турган [illegible] ... болгаш ону 1982 чылдың февралында [illegible]

ПАТРИОТТАРНЫҢ АТАКАЛАРЫ

САН-ХОСЕ. (СЭТА). [illegible] алырга, партизаннар Сальвадорнуң [illegible] ... шериг казармаларын болгаш полиция [illegible] ... Полицияның болгаш шериг[illegible] ... Комендант [illegible] ... «Камино реаль» [illegible] ... Сан-Сальвадорнуң [illegible] ... Олар бо дугайын Сальвадорга [illegible]

ЧЕДИИШКИННИГ ХӨДЕЛИИШКИН

ДАР-ЭС-САЛАМ. (СЭТА). Мурнуу Африканың Африка национал конгрезизиниң (АНК) удуртур органы «Умкондо ве сизве» деп дайынчы организациязының дайынчыларны Мурнуу-Африка республиказының [illegible] ... Фраис Поосс агентизи [illegible] ... Оон мурнуу чарынында Мурнуу-Африка республиказының [illegible] ... Трансвааль мужузунуң [illegible] ... Претория [illegible] ... Ол үш пастмыаадаан ... [illegible]

Чурту ышка адаан [illegible] ... терроризиг [illegible] ... хөделиишкиннери АКШ-та үргүлчүлеп турар.

Негр чоннуң болгаш өске-даа эвээш-биниң национал чоннарының талазыктиверин [illegible] разы-биле бастып, дорамчылап турар ведергей барыын үзелдиг болгаш ведергей националистиг [illegible] ... чыскаалдарның киржикчилери [illegible] турар.

ЧУРУКТА: Атланта хоорайга 26 негр уругларның амы-тынын узуп, өлүрген расистиг терроризм уткедиишкиннеринге удур Вашингтонга болган чыскаал.

Л. ПАХОМОВТУҢ фотозу.
СЭТА-ның фотохроникамы.

● ● ●

АКШ. Милитаризмге, шериг бюджедин деңнээр чүве чок өстүрүп көвүдедиринге, социал херектерге [illegible] ... АКШ-тың өске [illegible] ... Вашингтонда Ак бажыңның [illegible] ... болгаш тускай истеге адааны [illegible] ... [illegible] тудуп алыр [illegible].

ЧУРУКТА: [illegible] турары.

АП — СЭТА-ның фотозу.

ДРУЖИНА — УЛУГ КҮШ

Улустуң аңгы тура дружиналарының көрүлдези Россия Федерациязында ... Ону РСФСР-ниң Министерлер Чөвүлелиниң [illegible] ... СЭТА-ның корр. В. Итаин СССР-ниң [illegible] ... Б. Шумилиндеп [illegible] ... дугайын чугаалап бээрин дилээн.

[illegible]

ИЙИ МЕРГЕН

Рентгенни өөренмээн дээш башкым меңээ
Эргээмден-даа чоон «бирээ» салгандан бээр.
Эртемденни, ажыткан оон эртемни-даа
Рентген дээр чүве-дир деп таныш алдым.

Эрги хоочум чүрээм дарлап, бастыл көөрге.
Эртемниг шаг эмчизинге билдиртген мен:
Рентгенниң херелинге шинчиттим-даа.
Репепте эм-тан аймаан шаажы болдум!

Эргиде чаа данның чырыын уткуп албайн,
Эргим чуртка өрем төлеп бербейн чыткаш,
Эргектен-даа кыска чурттар хөнүүм чогун
Энем болган Хүнүмге-даа ааштыныган мен.

Мени бөгүн ийи мерген эмнеп турар.
Медицинам амы-тыным уламчылаан.
Петрарка өлгүжеге, алган ,тотпазам.
Бедик чалан — Ынакшыла — ол эң вол эмчим!

Эрээн-шокар бо-ла Чер деп орапымда
Этелеп каан үүле-херээм шуудаткаш.
Эн-не сеолгү миниин чыткаш, тынарымда.
Эмчим биле Ынакшылды адап каар мен!

Салчак МОЛДУРГА.

АМДАННЫГ СҮТ

Владимир Васильевич Фоминевтуң дугайын «чер-дээрниң шапшылгазынга» — Мурунуу-Сахалинниң [illegible] мен.

—Бистиң [illegible] биле инек саарының бир мастери бар, эдептиг кижи бооп [illegible] герер. Оон кедерезе, «херек апарза, шоколад-даа бээр мен» дээр.

Владимир Васильевич Ыраның Чөөн чүктүн кедээ ажылгыгай эртем-[illegible] Сахалин [illegible] «Тимирязевка» [illegible] дүрүүле [illegible] ажылдап турар. А чурттап турары Новоалександровск суур Мурнуу-Сахалинден ырак эвес. Оон бажыңын баштай-ла [illegible] берди.

Ол боду чок, фермада болду. Ынчангаш оон авазы Анна Ивановна-биле чугаалаштым. Ол дээрге элээн улгады берген-даа болза, [illegible] силиг болгаш хүндүлээчел кижи. Черле ынчаш Сахалинниң чону шуптузу ындыг хире. Кижиниң ол байдалы ында чурттаанчыларының [illegible] ны-биле тайылбырлаттынар. Бүдүү демир-оруктуң [illegible] харлыг дуву чая шаапкан таварылга турган болгай. Ол демир-оруктуң улузун неделя дургузунда хар адаандан казып келген.

Ада-чурттуң Улуг дайынының соонда, оргулук япон эжелекчилерден хосталган турда, [illegible] дугаар Анна Ивановна маңаа келген.

—Азарганчыг үш уруум-биле сөөртүнчүп алгаш, бо хире талыгыр [illegible] ым ам кайгаар-дыр мен. Чурттуң бир ужундан бир ужунче [illegible] бүгү Ие-Россия дургаар! — деп ол чугаалап олур. — Ынчалза-даа [illegible]. Маңаа чоң мени эки хүлээп алгаш, сагыш човап, дузалажып турду. Хлеб, үс-чаг, үт дээш. [illegible] чүвени [illegible]. Оон сеткил [illegible] ының арызында картошканы [illegible] каапкынга эдлелеңнии турган мен. «Бо кандаай чоор» деп айтырарымга, «Боттарывыста ындыг чүве бар эвес, ынчангаш кадырган ногаа чиир улус-тур бис ийин» диптилер.

А [illegible] арык шыргай болду. Анаа хол кээп, ажылдаары чүтула. Бис база анаа [illegible] болгай бис. Ынчап турувуста даргалар келди. «Кедээ ажылгыгай [illegible] тургусчуп көрүңер» деп мындыг. Колхозка тракторну теп бердим, оон соонда саанчылаан. Ам бистиң черивис таныттынмас кылдыр чаартынган [illegible] шагда уттундурган. Картошка [illegible] даа ногаа аймаан боттарывыс өстүрүп [illegible] зын Приморьеже чорудуп турар апарган бис. Маңаа тараа үнмес, оозу-ла багай.

...Володя [illegible] фермага авазын эдерип барып турган. [illegible] га дузалажып, чамдыкта өске саанчыларны-даа солуп турар болган. Оон соонда кезек инек хүлээп алгаш, аваның [illegible] саанчылап берген.

Оглунуң чединикчинге Анна Ивановна өөрүп турган. Ынчалзажок, эр кижи ол олчаан саанчылап [illegible]

найне дээш база дүрген турган. Улуг акызы Николай техника-биле халбактанчып чоруур. Анатолий даланжы болган, а моозу... Сахалинге ол саанчы черле турбаан.

Володя бодунуң мергежилинге шынчы болуп арткан. Шериг албанының соонда колхозка база-ла саанчылай берген. Оон бээр он бир чыл эрткен. Ол машина-биле инек саарының ёзулуг мастери болу берген. Саалда — элбек [illegible] чеди муң килограмм ажыг.

—Володя [illegible] оон [illegible] ик. Ол боду [illegible] бөг [illegible] ры дээрге, кижи бүрүзүнүң херээ-дир» дээр.

Анна Ивановна бичии саанчылан хаарыжанчыгаштар экелди. Олардан ужуражылгак чүвелерни — Күш-ажылдың Кызыл Тук ордеи, Улус ажыл-агыйының чедиишкиннериниң делгелгезиниң [illegible] хүн ийи медалы. ВЛКСМ Төп [illegible] ыяк гвардейжизи» болгаш «Алдын холдуг мастер» деп херек демдектери. Оон соонда [illegible] Машина-биле [illegible] алды чыл улаштыр областың [illegible].

—[illegible] да, Москважа кады чорупкан бис. Ынчан Кызыл шөлге тырттырганывыс бо-дур — дээш чурук тудусту. Көөрүмге мырыңай үжен хар безин [illegible] тур. Оон бажыңынга чедип дээрге көөрүмге шынап-ла аныяк оол болду. Ол бодунуң дагдыныкчызын [illegible] мактадын: «Екатерина Игнатьевна Чупракова чарышка ажылдарымга безин хорадаваан. Харын, эр-лей деп мактаан болган. Володя саанчы Евдокия Полюханы, бригадир Галина Черныхты болгаш өскелеринде-даа мактады. Ынчалза-даа [illegible] авазы-биле ыыраан-ааа [illegible] олар ның мергежилин салгап алган. Ынчангаш фермага билдинмээн ак [illegible] турарлар.

Владимир Фомичев ам боду база өөреникчилерлиг болу берген. Оларның бирээзи — Серёжа Солодовников. Ол [illegible] машина-биле инек саарының ийи дугаар [illegible] аныяк саанчыларның областың маргылдаазының чемпиону болган. Шериг албанын [illegible] ол. А Владимир Чесноков элээн каш совхозка [illegible] солаан, чүгле Фомичевке доктааган. Фомичевтиң авазы пенсияга-даа, оон соонунда кирген. Оңгу беш чылда социалистиг чүлээлгезин [illegible] чылын ол Фомичевтиң аалкаш [illegible] инектен-не 7223 килограмм сүттү сааган. Ону ол ам-даа элээш деп санап турар.

—Партияның XXVI съездизи ол улуг белек-биле уткуду — деп, Фомичев чугаалааш, уламчылады: — Бистиң инектеривис база кончуг деп [illegible] арай ховар голштино-фриз уксаа. Бүгү чуртка ындыг инектер турар болза, сүт суг дег элбек апаар. Бис техниктиг [illegible] турар-даа болзувусса, автоматика, кибернетика сайзырап, кылымал чүрек безин чогаадып турар-даа болзувусса кылымал сүт амдызында чок. А сүт — чурттакчының үнделезини, бүгү чүгүле бүдүмелдер ында. Сүт ишпейн дорукан кижи азы өске-даа амытан чок. Ынчангаш инектерни азыраары чүтула.

Бис бир инекке хүнде 20 килограмм сенаж, 20-25 килограмм [illegible], 3 [illegible] грамм сиген далганы берип турар бис. А комбикормну судун барымдаалап бээр: килограмм сүт бээрзинге 300 граммны. Оон кырынга 2 килограммны анаа. судун барымдаалавайн бээр. Мээң Нежданная дээр инээм чылда 12 муң килограмм сүттү бээр, а оон толу Магнолия баштайгы [illegible] граммны берди. Ам ийи-үш чыл болурга, авазын ажып турар апаар...

Володя бичии соксай бээр [illegible] ам-на салыптым:

—Улуска дыңнаан кижи дир мен ийин, харын. Шын чүвези, та анаа чугаа чүвези: конфета дугайы аан. Ону инектерге берип турган сен бе, Володя?

—Шын, шын! Чамдыкта бээр кижи мен, турлыы ажок чүвелер.

Ук инектерниң конфетага туралыы хоралыг-ла билдине берген: ол черге өстүрген дадыыл-чимиштерни чигир чедишпес. Ынчангаш ферма Сахалинниң кондитер фабриказындан ажыглаттынмас доңгуу [illegible] болгаш үрелген продукцияны садып ап турар.

И. ЦУПРИК, журналист.

Биеэннерлиг, тоолчургу хевирлиг Хайыракан... Бирде-бирде көөрге, бурунгу шагның маадыры-даа ышкаш, үрелген шивээ-даа сагышка кирер. Дагның ууиче согуп дег дорт, асфальттыг оруг шугумналган, бо оруг-биле автобустар, дериг-херекселдер, [illegible] күчүлүг «КамАЗтар» дүн-хүн чок шууржуп эртип турар.

Хайыраканның [illegible] теледамчыдылганың станциязы, а артыы талазында — Чаа Шагаан-Арыг хоорайның хүн-бүрү өзүп турар тудуглары чаптылган. 1982 чылдан бээр Хайыраканга чаа суур туттунар болгаш 1983 чылда анаа цемент заводунуң тудуу эгелээр.

Бо бүгү бистиң республиканың социал-экономиктиг, культурлуг хөгжүлдезиниң амгы үеде күчүлүг базымнары ээн чыткан [illegible], шөлдерни, дагларны оттуруп турарының демдектери-дир.

С-Б. УЙНУКЭЙНИН сөзү болгаш чуруу.

ШЕТЧИК БАЖЫНДА МӨӨГҮ

Өзен хажызында ийде чангыс дөс машпак хадын. Кыш дужун, соол келгенде, хар чаапканда, «мен чоонгаш мен» [illegible] сарыг шимээ турган, а ам кады берген бүрүлерин арыдыр силгилениp каапкан, ам уннары хар-биле өнчежи бергизээ, чүгле [illegible] кулак сыргазы дег [illegible] бады [illegible] бейлери, харын харын тоовааш ышкаш, оон делеминде чурттуна берген турган.

Чангыс дөс машпак хадынбиле хойгаштыр үнген, кажанбир чаш шаанда оон эмерчалак болган [illegible] шетчигежи кончуг хөңү үнүбиле хадынның барык-ла «өре [illegible] лип үнгеш, та чүү болган, та кандыг өскерилге чүве ийин бажында чүгле үш адыр сереэ дег будуктарын үндүрүп орзала кадып калган.

Тайга кезип, ырак [illegible] [illegible] каапкаш, бирээзи өлүг, а өскези дириг хадынчыгаш биле кургаг шетти эскерип каан. Хадын [illegible] хүлүмзүрээн дег, «мээң магалыымны көр даан» [illegible] бак-манчаан сирленедир чайганып турган. Кадын калгаш шетчигеш көөргеттинер 'үзүгдаа чок, ынчалзажок мурнай үнген кулакты соңлай үнген мыйыс эртер дижирн ышкаш, дириг хадынны ол хире аныканда-ла эртип үне бергенин ге ам хейде-ле хараадаанзыг чааскаан шыптее берген турган.

Ол шетчиктиң канчап баргаанын аңчы билип орган. Шетчигеш чырыкче чүткүп, дээшаар узап үнер дээш дазылын [illegible] турда, оожум өзер, черже хазыр [illegible] тиг дөзүн «боой тудуп» каан [illegible].

Аңчыны кайгаткан чүве кургаг шетчигештиң бажында үш адыр сереэленчек будуктар арзындан үнүп келген кара [illegible] кавызап үнүп кээр мөөгү бооп [illegible] ле хадын чыры [illegible] эриктери арай [illegible] бергилээн. Ындыг-ла улуг эвес мөөгүжүгеш Сыы [illegible] болза, када берген болганы, бажында бүргүн [illegible].

[illegible] биле кургаг шетти бут-биле тептерге, демги мөөгү өрү дээшаар өнеш дээш, чер [illegible] чүлээн чүве дег, караш дээш Аңчы ону тудуп алгаш тоолап көрген. Ол боду курускук шет бажындан үнүп келбээн, а черге өзүп үнген. Ынчалзажок [illegible] каан боот-тур. Аңчы ону билген. Черле ынчаш, сонуурган [illegible] аңчы ол мөөгүнү кончуг хумаалыг [illegible] каан. Ону белеткеп турган аңчыгаштың ол хире амданныг, чаагай хүнезинин үреп болбас. Ол дээрге аңчының кышкы «үүжезин»-дир.

Дыштаныы алган аңчы оруун уламчылап, олдаиче чорупкан. Оон бээр каш хонук эрткен. Тайгага улуг хар чаар [illegible] ниң бирээзинде биеэги-ле машпак хадын биле кургаг шетчигешке чаражы кончуг мөлдерсарыг, чоолбургай узун кудуруу [illegible] тарлыг [illegible] кедеш. Бажай ыыттыг [illegible] зүнге олура душкен. [illegible] шетчигешти өрү көрген, өрээни ажок: «Сык-сык! Хүрү» деп алгырбышаан. [illegible] ман-биле чүгүрүп үнген. Оон соондан чүгле чөвүрээлер тоглап чытпылап калган. Шетчиктиң [illegible] каан мөөгүнү [illegible] көөрге, чок болган. Ийи кезек када кежүй берген дег, шимчевейн олура, оон бага-тылыр: «Хы-ыр, хы-ыр» кыя [illegible] «Хайыраан мөөгүм канчап бааганы ол?» деп хараадан олурган болбайн аан. Оон шетти куду чүгүргеш, хадынче дамчааш, оон үнүп ольбо долганы, [illegible] ғыр аңчының дыын каан мөөгүзүн ам-на тып алгаш, согедей олурупкаш, соргазының кырынга кудуруун «чүргентелдир чүктениикеш, ийи холу-биле кады берген ымданныг, чаагай [illegible] тудуп, дыыраадыр дайнап чип берген.

К. АРАКЧАА

Хевенмей Ойдан-оолдуң «Чодураа» деп чаа тоожузунда ада-иениң урук-дарыгы, ыдаңгыы аэээн уруглары кижизидериниң дугайында бедик харыысалгазын бирги чергениң айтырыы кылдыр көргүзүп, оларны күш-ажылга кижизидеринче чугула кичээнгейни салып турар. Оон бир эгезин парладывыс.

ЧОДУРАА

Пролог

Ол чылын час эрте дүшкен. Апрельдиң эгезинде-ле ала хар шагайның агар деп барган. Бар каш хонук эртер болза, часкы тарылга эгелээр. Ынчан кедээ черниң кижилери баш көдүрер чай-даа тыныштаар. Совхоозтар шык бажыңнары үнче кирген соонда, ол-ла, уламчылыр чериң аңдарып тарып, тарааны чаштыраар. Шак ынчаар часкы тарылга чеп болганга аңнааран үнер.

Ол улуг ажыл-үүлеге чедир неделя хире шөлээн болгу дег таарымчалыг үе тынты берген. Ынчангаш Кызылга районнарның агитбригадаларының республика көрүлдезин эгелээн. Ол ийи хонук иштинде үргүлчүлээн. Хараадааш, база-ла ындээ үнүп сурганчыдан чоорааш, ону эгезинден тура таптыг көөр арга чок болган мен. Солун ажылдакчызы кижи ындыг-ла болгай, чангыс черге орар эвес. Үргүлчү-ле дугуй кырында чоруур, бир-ле чүгүла дааалгазы күүсеттээ турар. Ынчалза-даа таварылга болуп, дедир ээп кээп, улуг-хүрээниң кожээзинде болган түннел концертке таваржы бердим.

Түннел концерт ышкан сылук. Көрүлде чеезинде илерэттинген ылап дээн талантыглыг даар сыгыт-хөөмейжи, тывыш-самчы, таалаңныг ыры, шоордуг, катыы-хоглуг чугаалары анаа борааагадым.

Мурнундан тура санаарга беш дугаар олуругнуң ортаакы олудунда саадапкан олур мен. Сиилизе [illegible] база эвес. Күүсекчи бүрүзүнүң эрин шырайын-даа оон тода көрүп ап болур, алага, ыраажының үнү-даа оон тода дыңналыр, таныш-сам-даа эки көстүр.

Түннел концертке хоонай кижи кайын кирер. Хөйнүң ыры күштүг, дыңмиттиг-биле чаңгыланың эрткен соонда, кэй-чаңгыстыы көргүзүглерни улажы-ла берген. Көрүкчүлерниң сонуургалы хайныккан. Алыш часкаашкыннары дыңмирээр. Ону кижи бир-бир дыңнап орарга, часкы дажыг дег хемниң шаалаажы-ла. Мен база магадап сонуургаан, адыштарымны кызыдыр часкап алган ол мен. Бир ие аваангайн-кашпагай, шалгадак, чараш бөлүк кыстар «Тараа» деп тыва тыныныы ойнап-самнап эртерге, сцена хенертен чырып [illegible]. Оон соонда сценага ак торгу платьелиг, [illegible] кыс Чыгытай хөлге солдаан эштин ойназн кус дег, оожум болгаш бээргеидир кылаштап үнүп келгеш, көрүкчүлерже бүрүнгаар эптиг-ээлдек мөгейип кагды. Кымыл? Чүнү ырлаарыл? Кым-даа ынчаар [illegible] болдап орган. Зал ишти ыржымнышпышы. Ымыраа-даа ылап ужар болза, дыңналы бээр чыгын.

Сцена баарындан симфония оркестри аян тудуп үнген. Уруг бүрүнгаар бир баскаш, ырлай бадырды:

Часкы хүнүнүң херелиндең
                    частып үнген
Салбактарын салгын безин
                    чайган ойнаан
Чокпак акыыр чечектерни
                    айыракнаан.
Чодураажык, сээн черле
                    чаражыныын!..

Урутнуң таалаңныг хөөг үнү, ырының чүреке дошиугун турар уяранчыг аялгазы улугбиче көрүкчүнүң кичээнгейин, таалалын эдептиг хуулгаазыны улуг күш-биле бодунче алачайгаар-ла хаара туда берген. Ындыг ыраажыны, ол хире чараш ырыны, дыңнакчының үнү кым-даа канчап хөлзеп, таалап дыңнавазы!

Мен база магадап, сагышсеткилдиң магалыг чазының өлчей-бүянныг делегейинче ала-чайгаар-ла шымтайын кирип эгеледим. Карактарымга өскен-төрээн черим Чыргакының бөкпек-бөкпек чодураалары алаак-шывааларының каас-чараш бойдус-чурумалы, шейле чечектери эриктерин дургаар частып үнүп, уян-чымчак кылдыр салгын аайы-биле сагланайның, ылым кара суунче харап алган орар не хемниңиң хүн херелинге чайынналып, саарыгаан бадып чыдар Кырлан-кырлан чалгыгларынның шаапааш бир иизи дагжы безин кулактарымче дыңналып, ол-ла хевээр көстү хонуп сүт келгилээр.

Ол ырының сөзү, уян таалаңчыг аялгазы ырлап турар кыстың чазык-чаагай бөрбек хүрен арын-шырайы, дөлбеңналчак кызыл чаактары, хүрежак хүрен эриннери, түп дег агараш кыныңн көстүп келгилээр диштери хөлбеш кылдыр уян-чымчак көре каап турар улуг-даа эвес, сыгыр даа эвес эрестиг карактары угаан-бодалымны дөнгүрүп кагды эн-не эргим, үнелиг боор, бичии оолчук чоралы шаамны сагындырып эгеледи.

Эдептиг ындыг бодалдарымга алыскаш, сценада ырлап турган чингежек хөңүр сынныг урутну бир-бир көрүп орзымга, тераан черинде-ле саңында-ла салбакталып частып, чаны-биле эриктерни чарап-каазы база чаагай чыды-биле ынас-ла магадалы бээр, кыдыы, чайын мөгейшыыг чокка кылыраадыр ырлап бадыг ыдар дамырак кыда сугнуң эриинде ийи дег бөкпек чодураамга-даа дөмейлежип, хүлүп эгелээн. Уруг эриннерин ажыр салып, үшкүндан тудуп алган ак чечекнин аржыылын шала оожум, ырының аялгазының аайы-биле чаза тудуп үндүрүп көөрге, шак ол чодураажык салгындаттан чокпак ак-ак чечектер [illegible] салбактарын сагланчадыр чайгап эгелээн-даа ышкаш апаар.

Кижи бодалы таан дүрген. Хензиг када-ла бичии чораан чылдарымны угааныма, херек чүрээмге дошадыр боданыр болдум. Сценаже катап көрүп кээримге, уруг тоңдүрер чыгж берген ырлап тур. Сактырымга, ол чүгле чаңгыс мени кулумзүрүп көрүп, чүгле мени дээн тудуп ырлап турган ышкаш. Чүге-ле ийик, чүрээм ындан артык тиккиледир соп эгелээн. Оон согары чүгле мени эвес, а [illegible] ийи таламга [illegible] турар ыыдадыр апарган.

Амыдырал дег кайгамчык, кижи бодап четпес чарын чүве чок-тур ийин!.. Кижи бүрүзүнүң безин дуу-салымынга чүү-даа болуп турар.

Уруг ам-на ырлаан хөөзүр [illegible]:

Чодураажым чаңын орга
          кускаар баар мен
Чокпак кара салбактарын
          суңуп алган.
Чааскаан чүге чедип келдиң
          дизен ышкаш
Сагыш човаан хевир-биле
          оожум турар...

Алыш часкаашкыннары база катап дыңнаттынып үнар, уруг залды органнарже эргилдир көрүп, чазык-чаагай чаңнап, эвилең-ээлдек мөгейгиледи. Ол эрзынга ындыгналчак сарыг бажында ак-кек кожаалары бичии орус уруг ыраажы үгбазынга сагланнашкан кызылкызыл чечектерин бүгү көрүкчүлерниң өмүнээзинден бай-бай чедирип тудускан тур. Ыраажы ыыс чүден чазык каттырып, думмазының хөөг ак чаагындан уляй-уляй ошкап кагды. Ынчан алыш часкаашкыннары дам барган.

А мен дээрге алыш часкаар-даа чок, эрээн-шокар бодалдарымның ээремнде шымнып ор мен. Хемерген улуг тына каапкым. Аныяк чаражы оолдун чүгле «Чодураа» деп кулаамга дыңналып артып калган. Чодураа?

Олудумдан тура халып келгенимни безин билбейн барган мен.

ДАГДА КУЙЛАРНЫҢ ЧАЖЫДЫ

Армян улустуң тоолдарында болгаш тоолчаан чугаалары «Чер алдының оралдерниң» дугайда болганчык төөгүлер. Ол дээрге бурун шагның тоолчуларының чогаадыг каап тоолдары эвес дээрзин Арменияның даглыг районнарының бирээзинге чер казып турган тудугжулар бадыткааннар. Экскаватор чазылдырышкын болган соонда кодуруглеп доогун оожургай бергенде, олар кайгамчык улуг куйнуң хаалгазын көрүп каапкан. Ол дээрге Арменияның девискээринге коступ көрбээн улуг куй болган.

Уоокта чаа-ла эртемденнер ол дагның болгаш суг курлезиниң безин черде куйлар чок дижип турганнар. Эртем-ден-химик, спелеологияның улуг эжелекчизи Э. Саркисян оор бүрүү шапкан. Чолум хап учер талазы-биле чурагалаг спортчу Э. Саркисян Ереван университединден бир бөлүктү организастааш, Арменияның дыка хөй даглыг черлеринге барып, чер алдының куйларын тыпканнар.

X — XIII чүс чылдарда улустуң амыдырап турганы эртем библиотеказы ол куйдан тывылган. Ында төөгү-биле холбашкан бижимелдер элбек болган. Эрги шагның школалары, хүрээ-хиит библиотекалары база оон тывылган.

Л. ГУКАСЯН, СЭТА-ның корр.
Ереван.

ТЕЛЕВИДЕНИЕ

ИЮЛЬ 25-ТЕ

БИРГИ ПРОГРАММА

МОСКВАДАН

8.00 — «Үе». Информастыг программа. 8.40 — Эртенги сула шимчээшкин. 9.05 — «Сайзырап, ада-иелер!» 9.35 — «Номчуурга дээрбээ». 10.20 — «Спортлотонуң» 30-ги тиражы. 10.30 — Кубаның национал байырлалы — Национал тура халышкының хүнүнге. Кино-программа. 11.00 — «Тиилекчилер». Фронтуну өңнүктер клуву. 13.15 — «Челээш». Улустуң чогаадылгазының IV делегей фестивалының телепрограммазы. [illegible] (Куба). 13.45 — [illegible] тиң сагыш-сеткили». Документалдыг телефильм «[illegible] пистеро» деп бөлүктен. 14.15 — Бөгүн делегейде. 14.30 — «Ийи адыгжыгаш». Мультфильм. 14.45 — «Даарта — Садыг [illegible]». Данчыгларда ССРЭ-ниң садыг министри А. С. Струев киржир. 15.05 — «Сигерниң чагааларындар ёзугаар». Салым ажылдакчызының хүнүнге музыкалыг программа. 15.30 — «Дириг амытаннар дугайында». 16.30 — Политиктиг тайылбырлакчы Л. А. Вознесенскийниң беседазы. 17.20 — «Ӱнаргырзаданың хүн демдектели». 17.35 — Уругларга фильм. «Турааг улут [illegible]». 18.30 — 18.45 — Чаасаар. 18.55 — «9-ку студия». 19.45 — «Шерлок Холмстуң болгаш доктор Ватсонуң ужуралдары». Уран-чечен телефильм. 1-ги сериязы. А. Конан-Дойлдуң «Баскервильдерниң ыдыы» деп тоожузун ёзугаар. 21.00 — «Үе» Информастыг программа. 21.35 — «Шерлок Холмстуң болгаш доктор Ватсонуң ужуралдары» деп фильмниң 2-ги сериязы. 22.50 — 23.00 — «Ырлаан болгаш чоок ыры». Телегезе — Медээлер.

ИЙИГИ ПРОГРАММА

МОСКВАДАН

14.15 — Кара адарышкаа ССРЭ чемпионаттары. Оттарда кара. Олимпийниң кара ада черимден дамчыдылга. 14.35 — С. Алешин — «Бир эвес». Фильм-шии. 16.45 — «Чонуң [illegible]». 17.00 — [illegible] И. Мирошниченко [illegible] 17.45 — Документалдыг телефильмнер программазы [illegible] 18.45 — «Үе» [illegible] Техниктиг [illegible] 19.30 — [illegible] 20.00 — [illegible] терок деп ийи дугайында». Мультфильм. 20.15 — «Казыкшылар». Эртем-тайылбырлаг программа. 21.00 — «Үе». Информастыг программа. 21.35 — 23.00 — «Чүгле сен сен». Уран-чечен фильм.

АГААР

[illegible] бөгүн республикага бүргеп, аязыр, чамдык черлерге бине чаар. Мурнуу чүк угланыышкыныг хаттың дүргени секундада 3—7 метр чедер. Агаарның температуразы 19—24 градус чылыг болур.

Кызылга бүргел, аязыр, эртен бине чаар. Барыын чүк угланыышкыныг хаттың дүргени секундада 3—7 метр чедер. Агаарның температуразы 21—23 градус чылыыр.

Редактор В. С. ШАРАВИИ.

КИНО

ИЮЛЬ 25-ТЕ

«НАЙЫРАЛ»: «Чараш ыяс болгаш коргунчуг амытан» 9.30. «Монгуннечер [illegible] ар ужуп турар черле» 11.20, 13.10, 15.00, 17.00, 19.00. [illegible] 21.00 [illegible].

«ПИОНЕР»: Киночылыныг 10.00 «Ацилашкан дээш [illegible] талдарнда» 11.20, 14.00, 16.00, 18.00, 20.00 [illegible].

«ЧАҢГЫ»: «Федора» 14.00, 16.00, 18.00, 20.00 [illegible].

Редакцияның адрези: Кызыл Щетинкин-Кравченко кудумчузу, бажың № 3. ТЕЛЕФОННАРЫ. Редакторнуң 2-24-63, редактор оралакчыларының 2-35-24, 2-31-75, харыысалгалыг секретарьның 2-23-35, секретариаттың 2-23-35, партийжи амыдырал болгаш совет тудуу килдистериниң 2-37-11, [illegible] килдистериниң 2-31-75, культура килдизиниң 2-23-54, кедээ ажыл-агый килдизиниң 2-21-47, улустуң чагааларының килдизиниң 2-31-75, чагаа килдизиниң 2-41-27, информация килдизиниң 2-20-60, корректорларның 2-27-41, бухгалтерияның 2-12-45, солун келбейн баргаңда 2-32-75 телефонче долгаар.

Тиражы 17866. Чагыг № [illegible]

СОЛУН НЕДЕЛЯДА 6 КАТАП ҮНЕР

Тыва АССР-ның Министрлер Чөвүлелиниң ном үндүрер чер, полиграфия болгаш ном садыгның херектеринге комитеттиң [illegible] (Кызыл, Щетинкин-Кравченко кудумчузу, бажың № 1).

ТС—[illegible]

Бүгү чурттарның пролетарийлери, каттыжыңар!

ШЫН

ОРДЕН «ЗНАК ПОЧЕТА» · СССР

СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-нин Дээди Совединиң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

№ 173 (11671) | 1981 чылдың июль 26, воскресенье | 1925 чылда үндезәлеттинген | Өртээ 2 көп

САДЫГ АЖЫЛДАКЧЫЗЫНЫҢ ХҮНҮНГЕ

Совет кижилериниң негелделерин улам долу хандырарын боттарының кол сорулгазы кылдыр садыг ажылдакчылары көрүп турарлар. Чоннуң хандырылгазының дээштиг улам бедидер, күрүне садыының материал-техниктиг базазын быжыглаар дээш социалистиг чарышты адырның ишчилери калбартып турар.

Профессионал байырлал—Садыг ажылдакчызының хүнүнге тураскааткан байырлыг хурал июль 24-те Москвага болган.

Президиумга—СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнү, СЭКП ТК-ның секретары А. П. Кириленко, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазының оралакчызы И. В. Бодюл, СЭКП ТК-ның Садыг болгаш ажыдырал хандырылга килдизиниң эргелекчизи Я. И. Кабаков олар олурганнар. Чамдык министерстволарының болгаш ведомстволарының удуртукчулары, социалистиг чарыштың тиилекчилери, найысылалдың хөй-ниитизиниң төлээлери база аңаа олурганнар.

ССРЭ-ниң садыг министри А. И. Струев илеткел кылган.

Партияның XXVI съездиниң шиитпирлерин үзүртүүнге болдуруп, он бирги беш чылдың планының онаалдаларын күүседир дээш ажылдаарын садыг четкизиниң ажылдакчылары бүзүреткеннер. (СЭТА).

БЕШ ЧЫЛДЫҢ КҮШ-АЖЫЛЧЫ БАЗЫМЫ

1981 чылдың бирги чартыында ССРЭ-ниң экономиктиг болгаш социал хөгжүлдезиниң Күрүне планының күүселдезиниң түңнелдерин үндүрген.

СЭКП-ниң XXVI съездизиниң [illegible] амыдыралга боттандырбышаан, Совет Эвилелиниң ажылчы чоннары беш чылдың баштайгы чылының [illegible] чедиишкиннииг күүседир, ажылдың ажыктыын болгаш шынарын бедидер дээш социалистиг чарышты калбартып, 1981 чылдың эртен бирги чартыында экономиканы болгаш улустуң чаагай [illegible] улам ыңай өстүрерин хандырган деп, ССРЭ-ниң Төп статистика эргелелиниң дыңнадыында чугаалаан.

[illegible] продукциязының ниити хемчээлиниң болгаш [illegible] өстүрериниң талазы-биле чартык чыл планы күүсеттинген. [illegible] чылдың хамаарышкан үезинге деңнээрге бүдүрүлгезиниң немей өзүлдези 3,4 хуу болган.

[illegible] бүдүмчүзү 2,6 хуу немей өскен. Бүдүрүкчүзүнүң немей өзүлдезиниң [illegible] дөрт кезии оон күзели-биле алдынган. Үлегер продукциязының бүдүрүлгези чиигээн, арыг оруу көвүдээн.

Чылдың баштайгы чартыында продукцияның эң чугула хевирлерин бүдүрүлгезин: электроэнергияны — 667 киловатт-шак; нефть (газ конденсадын киирингеш) — 301 миллион тонна; газ — 228 миллиард кубометр; хөмүр-даш — 360 миллион тонна; кан — 76 миллион тонна, кара металлдар прокады (белен) — 52,7 миллион тонна; кан хоолайлар — 9,1 миллион тонна; демир рудазы — 123 миллион тонна; минералдыг чемиштиглегелер (доозулут бүдүмелдерин 100 хуу кылдыр санаарга) — 13,6 миллион тонна; үнүштер камгалаарының химиктиг чепсектери (чижек единицаларга) — 261 муң тонна; химиктиг волокналар болгаш удазыннар — 624 муң тонна болган.

Белеткеп үндүрген чүүлдер: автоҗугүйлар — 30,4 миллион металл кезер станоктар — 1039 миллион рубльдиң, оон иштинде сан программа-биле башкарлар — 4,5 кезек; дарганналга-тапталга машиналары — 308 миллион рубльдиң; приборлар, автоматчыдылга чепсектери болгаш оларга артык кезектер — 2,8 миллиард рубльдиң; саналга техниказының чепсектери болгаш оларга артык кезектер — 2,4 миллиард рубльдиң, нефтеаппаратуралар — 102 миллион рубльдиң; чиик болгаш аъш-чем үлетпүрүнге ажыглаар технологтуг дериглер болгаш оларга артык кезектер — 695 миллион рубльдиң; автомобильдер — 1095 муң, оон иштинде чүък машиналары — 390 муң; чиик машиналар — 661 муң; тракторлар — 280 муң; кодээ ажыл-агый машиналары — 1,4 миллиард рубльдиң; мал ажылынга болгаш мал чеми бүдүрерин ажыглаар машиналар — 1,1 миллиард рубльдиң; тараа комбайннары — 50,8 муң; хевек комбайннары — 4,9 муң; саазын — 2,7 миллион тонна; цемент — 63,9 миллион тонна.

Бүгү хевирлериниң бүдүрүүнген бөстери — 5,6 миллиард дөрбелчин метр; даараныгга кылыглары 12 миллиард рубльдиң; хөм идиктер — 380 миллион эжеш; эът (үлетпүрге ажылдап үндүргени) — 4,3 миллион тонна; колбаса кылыглары — 1,5 миллион тонна; [illegible] балык продукциязы (балык консерваларын [illegible]) — 2,2 миллиард рубльдиң; сүтке чижеглеп санаарга чалан сүт продукциязы — 13,1 миллион тонна, көндитер кылыглар — 2,1 миллион тонна; консервалар — 4,9 миллиард чижек лааза; телевизорлар — 4 миллион, оон иштинде өңнүглери — 1,3 миллион; мотоциклдер болгаш мотороллёрлар — 530 муң; мебель — 3,2 миллиард рубльдиң.

Продукцияның дыка хөй хевирлерин [illegible] гааты [illegible], үнүштер камгалалының чепсектерин, автоматчыдылга болгаш саналга техниказының [illegible], тракторларны, сан программа башкарылгалыг [illegible], кодээ ажыл-агый машиналарын, мал ажылынга база мал чеми бүдүрерин ажыглаар машиналарны, даараныгга кылыгларын, культура-амыдырал, ажыл-агый базаларын [illegible] үндүрериниң чартык чыл планы ажыр күүсеттинген.

Улус ажыл-агыйының бүгү адырларынга эртем-техниктиг [illegible] чептередирин ажыглаан. Кылыгларның 1200 ажыг чаа хевирлерин шиңгээдип ап, кылып үндүрүп эгелээн. 2 миллион ажыг чогаадылгаларны болгаш чаартыкчы саналдарны бүдүрүлгеге ажыглаан. Ынчалзажок эртем, техниканы хөгжүдериниң [illegible] саналдары чедир күүсеттинмээн.

Үлетпүрүн чамдык адырларының ажылының техника-экономиктиг көргүзүглери эки эвес. Шынарның дээди категориязының продукциязын бүдүрериниң хемчээли эрткен чылдың хамаарышкан үезинге 14 хуу улгаткан.

Кодээ ажыл-агыйның ажылчыннары чаңы хөөй ажылдарын бо чылын чогуур үезинде чорудуп кааптар. Баштайгы медээлер-биле алырга, 1981 чылдың дүжүдүнге тарылга шөлдери 214,7 миллион гектар болган. Тарааны болгаш тараа-бобы культураларны 126,4 миллион гектарны тараан. Мал чеми культураларны 61,8 миллион гектарны, оон иштинде хөй чылда үнер сигеннерин 27,5 миллион гектарны, силостаар болгаш малга ногаан чем кылдыр ажыглаар кукурузаны 15,6 миллион гектарны тараан. Суггат, кадырган черлерде тарылгалар көвүдээн.

Кодээ ажыл-агый культураларын депшилгелиг технология-биле тарып өстүрери улам [illegible].

Чер болганның колхозтары совхозтары тарылгаларны ажаар, сиген кезер, мал чемнери белеткээр ажылдарны чорудуп турар. Мал чемнерин ам эрткен чылдың бо үезиндан [illegible] белеткээн.

Тараа культураларын ажаап алыры дыка хөй районнарда калбарган.

Мал, куш, чуурга садып алыр план ажыр күүсеттинген. Сүт садып алыр план чедир күүсеттинмээн.

Ажылдарның бүгү комплекзиниң талазы-биле кодээ ажыл-агыйның хөгжүдеринге капитал салымышкыннар 14,3 миллиард рубль болуп, 1980 чылдың бирги чартыындан 2 хуу хөй болган.

Кодээ ажыл-агыйга 120 муң чүък болгаш тускайжыткан автомобильдерни, 168 муң тракторларны, тараа ажаар 48 муң, картофельдиң — 5,3 муң, свекланың — 4,1 муң болгаш силостуң — 19 муң комбайннарын, витаминниг сиген далганы белеткээр 1,5 муң агрегаттарны, чааштыкчыларар 8,3 муң машиналарны, өскелер дыка хөй техниканы берген.

[illegible] болгаш мал чеми [illegible] Хоолулут бүдүмелдерин 100 хуу кылдыр санаарга 9,9 миллион тонна минералдыг чемиштиглегелер, 295 муң тонна [illegible] киирген.

Транспорттуң бүгү хевирлериниң чүък саарылгазы 3,1 [illegible], эрткен чылдың баштайгы чартыында 3 хуу көвүдээн. [illegible].

Пассажирлер [illegible] 429 миллиард пассажир-километр чедип, 4 хуу өскен.

Продукцияның ниити хемчээлиниң планы [illegible] бүдүрүкчүзү күүселдези, эрткен чылдың хамаарышкан үезинге деңнээрге 5 хуу өзүлдези болган.

Күрүнениң капитал салымышкынның күзели-биле 31 миллиард чыгам рубль өртектиг кол фондулары ажыглалга чартык чылда киирген [illegible] эрткен чылдың бирги чартыында 4 хуу хөй болганы ол.

Чаа бүдүрүлгелерни тудуп, [illegible] чартып, калбарткан. БАМ-ның демир-орук магистралын тудуп үргүлчүлеп турар.

250 муң гектар суггарылгалыг 254 муң гектар кадырган черлерни ажыглалга киирген. 1,6 миллион гектар оларлар суглуг болдурган.

Улус ажыл-агыйынга күрүнениң капитал салымышкыннары 53 миллиард хире рубль болуп, 1980 чылдың бирги чартыындан 4 хуу өзүлдениг болган.

Күрүнениң тудуг [illegible] организацияларының [illegible] ниити хемчээли 2 хуу, ажыл-агыйлар аразының тудуг организацияларының — 4 хуу улгаткан. Күш-ажылдың бүдүрүкчүлүү 2,3 хуу өскен. Тудугга мурнаачы аргаларны чептередирин, депшилгелиг конструкцияларны, материалдарны ажыглаарын улам [illegible].

Улус ажыл-агыйында ажылчыннарның, албан-хаакчыларның саны чартык чылда ортумаа-биле 112,7 миллион кижи болуп, 1980 чылдың бирги чартыында 1,7 миллион кижи азы 1,5 хуу хөй болган.

Улус ажыл-агыйында ажылчыннарның, албан-хаакчыларның айда ортумак ажыл төлевири эрткен чылдың бирги чартыындан 2,3 хуу өзүп, 172 рубль, а херегледиң ниити лел фондуларындан төлелгелерни болгаш [illegible] немелтерге — 235 рубль болган.

Колхозчуларның күш-ажыл төлевири 4 хуу бедээн.

Херегледиң ниитилел фондуларындан чоннуң алган төлелгелери, [illegible] 59 миллиард рубль болуп, эрткен чылдың баштайгы чартыында 4,3 хуу улгаткан. Уруглар башкыларының, школа-интернаттарның болгаш өске-даа интернат албан черлериниң кижизидип турарларының аъш-чеминге чарыгдалдар нормаларын бедээн.

Чоннуң ажаалга кассаларында салымышкыннары чартык чылда 3,7 миллиард рубль көвүдээн.

Күрүне болгаш кооператив садыының үргэмектеп садылаар бараан саарылгазы 138,2 миллиард рубль болуп, 1980 чылдың бирги чартыынга деңнээрге 5,7 хуу өскен. Үргэмектеп садыглаар бараан саарылгазының чартык чыл [illegible] ажыр күүсеттинген.

Совет Эвилелиниң даштыкы садыг саарылгазы 54 миллиард рубль болган.

Чоңга чедирер аъш-дузаның хемчээли 6,5 хуу, оон иштинде кодээ черлерге — 7,1 хуу немей өскен. Чартык чыл планы ниитизи-биле күүсеттинген.

Күрүнениң капитал салымышкынның болгаш чурттаглага [illegible] хөй шөлү 27,6 миллион дөрбелчин метр [illegible] тургускан 540 муң квартираларны ажыглалга киирген. Оон ангыда, колхозтар болгаш чон боттарының [illegible] хөй санныг квартираларны болгаш хууда чурттаглага бажыңнарын туткан.

100 муң өөреникчи олуттуг [illegible] 65 муң олуттуг албан черлерин, 10 муң орунниг эмнелгелерни болгаш социал-культураның өске-даа дыка хөй объектилерин туткан.

Бойдус камгалалының калбак программазы күүсеттинген.

Өөредилгениң янзы-бүрү хевирлеринде 100 миллион ажыг [illegible] туткан.

Улус ажыл-агыйынче 2,1 миллион специалистерни, оларның аразында дээди эртемниг — 0,8 миллион кижини болгаш ортумак тускай эртемниг — 1,3 миллион кижини чоруткан.

[illegible] албан черлеринде, санаторийлерде [illegible], бажыңнарында болгаш [illegible], туристер баазаларында олуттар саны көвүдээн.

Совет Эвилелиниң чурттакчы чону 1981 чылдың июль 1-де 267,7 миллион кижи болган.

(СЭТА).

Бөгүн «Шын» солуннуң **«КҮШ-АЖЫЛЧЫ АЛДАР ТУГУН»** Барыын-Хемчик районнуң «Хемчик» совхозунуң Амыр **КАРА-САЛГА** удурткан мал чеми белеткээр механизастаттынган бригадазының ажыл-ишчи чедиишкиннеринге тураскаадып көдүрген. Ук бригада 400 тонна сиген кезип белеткээр планын 270 тонна күүседип алган болгаш ажылының темпизин кошкатпайн турар.

Сигенчилер! Мурнакчыларның үлегерин эдерип, оларга деңнежиңер!

МУРНУНДА — ПЕНСИОНЕРЛЕР

«Алдан-Маадыр» совхозтуң Бора-Тайга салбырында кодээ Советтиң күүскому мал чемнери белеткээриниң чарлаттынган ийи шалыпчы айында сиген кезер бригаданы суурнуң чурттакчыларындан четчелеп тургускан. Оон составы 25 кижи, оларның хөй курууну пенсионерлер, [illegible] болгаш херээженнер. Бригаданы Бора-Тайга кодээ Советиниң күүскомунуң даргазы Ондар Дыгбаш удуртуп турар.

Пенсионерлер бригадазы 50 тонна сигенни совхозка белеткеп бээрин хүлээнген. Олар [illegible] четтип алган ажылчап турар. Хоочун коммунист, пенсионер Сергей Ашактың [illegible] звенозу [illegible] эгелээнден бээр 10 тонна сигенни кезип кургаткан, сарааттаан. Ондар Хунаның 6 кижилиг звенозу 12 тонна сигенни белеткээн.

Т. САРЫГЛАР.

МАЛ ЧЕМИН БЕЛЕТКЭЭРИНГЕ БҮДҮРҮКЧҮЛҮГ АЖЫЛДААР

Шалыпчы ийи ай чоруп тур

БҮГҮ АРГАЛАРНЫ ДОЛУЗУ-БИЛЕ

Бо чылын ниитиниң малынга чемнер белеткели эрткен чылдың ол үезинде турганындан хөй бедик темпилиг чоруттунуп турар. Июльдуң ийиги он хонуунда мал чемнери белеткээр талазы-биле республиканың барыын зоназындан Улуг-Хем район бирги черин ээлээн. «Найырал» совхоз—районда улуг дээн ажыл-агыйларның бирээзи. Ынчангаш айыттынган чедиишкинде совхозтуң ажыл-ишчилериниң киирген улуг-хуузу база тодаргай. Бо талазы-биле байдалды «Шынның» номчукчуларынга таныштырарын совхоз директору Д. Х. Ооржактан солуннуң корреспондентизи С. МОНГОЛ дилээн. Оон харыызын адаанда парладывыс:

—Мал чемнерин четчири-биле белеткээрин бүгү-ниитиниң херээ болдурар дугайында СЭКП Тыва обкомунуң кыйгырыын деткивишаан, чарлаттынган шалыпчы ийи айда планныг онаалданы күүседирин хандырар дээш чемнер белеткээриниң темпизин улам дүргедедири, бүгү техниканы база кижи күжүн өлче бүрүнү-биле мобилизастаары, чагыс сес-биле чугаалаарга, бар-ла арга-курлавырларны долузу-биле ажыглаары бо хүннүң чугула сорулгазы ол.

Мал бажы бисте хөй. 35 муң баш хой, 13 муң өшкүден ангыда инек, чылгы, теве, сарлык база бар. Олар шупту амгы үеде Ортаа-Хем, Күйлуг-Хем, Чаа-Хөл бажы, Улуг-Хем, Хемчик хемнериниң ол чарыында серинн өъттүг тайгаларда чайлаглап турар. Кыжы үеде [illegible] бажын хоратпазының кол магадылалы — четчир саныг мал чемниң белеткелиниң дооржу билдинигир. Ылангыя бо [illegible] эвээш үнген чылын ону чедип алыры ындыг-ла белен эвес. Ынчангаш мал чеми белеткээр механизастаттынган бригадалардан аңгыда, хемнер унуглары, аяң-шыктарда, оймалыгтарда хол кадыыры-биле сиген кезер 200 кижини тургусканы бис. Будук-бүрү белеткелинче бо чылын кажангызындан-даа артык кичээнгей салдынган. Ону АВМ-ге хээндектээш сиген далганындан дудак чок хоолулут далганы белеткеп эгелей берген бис. Амдызында 110 тонна витаминниг далганы [illegible] кирген. Күскү, кышкы үелерде ниви будуун ажыглаар бис. Шак ынчаар бо чылын АВМ нависс орай күске чедир ажылын соксатпас.

Эрткен чылын 4 муң тонна сигенни кезип белеткээн бис. Бо чылгы планныг онаалдавыс база ол-ла хире. Оон ангыда суггаттыг черлерни чөп ажыглап турагаш силос, сенаж салыр ажылдарны база ой-шаапла чорударын кирдүнген. Сөөлгү медээлер ёзугаар, ажыл-агый 499 тонна сигенни тарып боодалдаан, 237 тоннаны сараатап алган. А будук-бүрүнүн бир чамдыын кескен доорап кыштаглярда [illegible] таарымчалыг черлерде кургадыр азып турар. Мал чеминиң белеткелинче совхозтуң Чаа-Хөл суурда бүгү-ле албан организациялар база идепкейлиг киржип турарын айытса чогуур. Олардан туберкулез санаторий коллективи чүгле будук-бүрүнү 20 тоннаны белеткээш, бо талазы-биле үлегер-чижектиг ажыл-ижин амдаа шудургу уламчылап турар. Ол мышкаш Шаган-Арыг [illegible] нефтьбазазының дузазы улуг. Чүгле АТБ коллективи безин 15 тонна будук-бүрүнү ой-шаапла белеткээш тудуепткен. Совхозтуң салбырларындан Шанчы салбыры социалистиг чарыштың мурнуку одуруунда чоруп турар. Чарыштың түңнели он хонуктап үнүп турар. Орта [illegible] мактап каар эвес, а ажыл-ишке идиг болдурарының тускай [illegible] база ажылдап кылдынган. Ол амыдырылга боттанып турар. Чижээ, будук-бүрү белеткели дижик. Мында аара туттунган кижи бүрүзү хүн нормазын (ханмылдаа хүн) ажыр күүседипкен [illegible] доктаатканы төлевириниң ол 20 хуузу шаңнал кылдыр немей алыр. Хүн үлүүн доктаамал ажыр күүседип келген С. Дамба, М. Маннай-оол, С. Сагаа, Ч. Араптан, Х. Аглаимаа, М. Кыргыс, Р. Бадарчы ышкаштарга тураскаадып «[illegible]», «[illegible]» совхозта партия, комсомол комитеттери доктаамал үндүрүп турар.

Ынчалза-даа мында бүгү-ле байдалды таарымчалыг деп болбас. Хол-биле сиген кезеринге ам-даа 300 хире кижи [illegible] дарый херек [illegible] турар. Өреге бүрүзү 1 тонна сигенни, азы будук-бүрүнү дарый белеткээш хүлээдир турбуже, чылдагааннар тып, даамчыргай олурарлар кайы хөй. Тываның девискээринден дашкаар саван белеткээр бригаданы база чорудар бис. Бар мал чемнерин [illegible] кажан-даа [illegible] болгаарда, чинге-тараа, рапс чергелиг дүрген өзүүчел үнүштерни четчири-биле тарып турагаш, [illegible].

МАГАДЫЛАЛ БАР

СЭКП Тыва обкомунуң республиканың бүгү ажылчы чоннарынга кыйгырыын «Бай-Тал» совхозтуң ажыл-ишчилери таныжкаш, бүрүнү-биле деткип чүүлдүгзүнген. Совхозтуң ажылчыннары бо сезоннуг үеде 2250 тонна сиген кезер планныг. Амгы хүннерде олар звенолар айы-биле ажылдап кирипкен.

Мешпен-Хөл шыназында 140 кижилиг алзы звено ажылдап турар. Мында сиген кезер ийи, бөлер бир тракторлар, 21 хол кадыырлыг бригада бар. Ниитизи-биле бо хүннерде 30 тонна сиген, 30 тонна будук-бүрү белеткеттинген Агитквартираларга база кыйгырыгны таныштырган. Өреге бүрүзү тус-тус планныг онаалдаларны алган. Ыраккы чайлаглярда малчыннар бо айның төнчүзүнде мал чемниң белеткелинче кирген.

Сигенчилерге социалистиг чарыштың негелделерин таныштырган. Оон түңнелин [illegible] мурнакчыларны тодарадып турар. Эртен хонуктарның түңнелинде Алыг Кан-оолдуң удуртканы гос кижи составтыг звено дөрт сараат сигенни тургускан, звенолар аразында чарышка тиилээр.

К. ХЕРТЕК.
Бай-Тайга район.

Кызыл районнуң «Тиилелге» колхозунуң төп шалнында тарылга чаа витаминниг сиген далганы бөлбөлазыраадыр АВМ—0,65 деп агрегатты алтеп турар. Мында бо хүннерде бүгү-ле [illegible] малга [illegible] бөлбөлазыраадыр операторлар Орус-оол Оорлак, Владимир Монгуш болгаш өскелер-даа [illegible] ажылдаарын, ындарлыг продукцияны [illegible] тураарлар.

ЧУРУНТА: операторлар О. Оорлак биле В. Монгуш.

В. КАРА-САЛДЫН фотозу.

ҮДЭЭН

Бо чылын бистиң республиканың девискээринге аажок кандааштыннынг болганындан [illegible] сиген кайы-даа районнарда четей болган. Мындыг кааң чылды улуг назылыг кижилер безин эки сагынмайн турар. Чамдыктарының чугааны-биле алырга, 70 ажыг чылдар мурнунда мындыг байдал турганын сактырлар. Ынчангаш келир кышка уткуштур ниитиниң малынга чемни кайнып белеткеп алырыл деп айтырыг туруп келген. Ол айтырыгны СЭКП Тыва обкому, республиканың Министрлер Чөвүлели өөрениң көргеш, Омск областче саван белеткээри-биле ажылчыннарны чорударын шиитпирлээн. Ынчаар республиканың сес районунуң 48 совхозунуң төлээлекчилери киржир [illegible]. Оларны ырак оруктө үдээн митинг [illegible]. Кызылга, Улуг-Хемни кежир туткан көвүрүгнүң ынаар болган.

Митингиге бо чылдагы байдалды база катап анализтеп көрген. Эрткен чылын Тываның совхозтары 149 муң тонна сигенни белеткеп алган турган болза, бо чылын баш удур санаашкын ёзугаар [illegible] оон үш катап эвээш белеткеп ап болур, а саван 90 тонна турган болза, [illegible] 11 муң тонна деңгүп чедир 126 муң тонна силостуң оранга 30 тонна алдынар. Мындыг [illegible]-биле келир кышты ужуражыр [illegible] болдунмас.

Тываның төлээлекчилери Омск облакса база тарай ажылдаарлар. Чижээ, Иссык-Куль районнуң девискээринге Улуг-Хем, Каа-Хем, Бии-Хем районнуң ажылчыннары барып, 19 муң тонна саванны белеткээрлер. Москаленко районга — Бии-Хемнии, Чөөн-Хемчиктиң, Бай-Тайганың төлээлекчилери, Любинскиге — Тандының.

Ырак оруже аттанарының мурнунда районнарның төлээлекчилериниң мурнунда чамдык удуртукчулар-даа, ажылчыннар-даа чүве чугаалаан. Чижээ, Барыын-Хемчиктиң райкомунуң даргазы Ш. Ооржак Омск областче районнардан 89 кижиниң баарын, оларның аразында коммунистер-даа, комсомолчулар-даа барын, олар партия болгаш комсомол белүүн туруп алганын, сес пресс-пойбодтуңну ап алганын чугаалаан. [illegible] Тандының ишчилериниң мурнундан районнуң кодээ ажыл-агый эргелелиниң начальниги Н. Борисенко. Чөөн-Хемчиктиң «Октябрь 30 чылы» совхозунуң агроному М. Бегей олар [illegible].

Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы Ч.-Д. Б. Ондар мал чемниң белеткелинге аъттанган ишчилерге өрүү-суур менди чаагай чорукту [illegible], оларның [illegible] СЭКП обкомунуң, Министрлер Чөвүлелиниң мурнундан чагыын берген.

Митинг төнген соонда, чүък машиналар Саян дагларының [illegible] аъттаныпкан.

Д. ЧЫТЫМ.

РСФСР-НИҢ МИНИСТРЛЕР ЧӨВҮЛЕЛИНДЕ

РСФСР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң хуралы июль 24-те болган, аңаа 1981 чылдың бирги чартыында РСФСР-ниң экономиктиг болгаш социал хөгжүлдезиниң Күрүне пландарының база РСФСР-ниң Күрүне бюджединиң күүселдезиниң түңнелдериниң дугайында айтырыглы чугаалашкан.

СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнүнге кандидат, РСФСР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы М. С. Соломенцев хуралга чүве чугаалаан.

(СЭТА).

ШЕРИГ ДАЛАЙЖЫЛАРГА ТУРАСКААТКАН

Найысылалдың ажылчы элементарының болгаш шериг гарнизонунуң төлээлекчилериниң Шериг-Далай Флодунуң хүнүнге тураскааткан байырлыг хуралы Москвага июль 24-те болган.

Президиумга СЭКП ТК-ның Кидис эргелекчизи И. Н. Савинкин, ССРЭ-ниң камгалал министриниң бирги оралакчызы Совет Эвилелиниң Маршалы С. Л. Соколов, ССРЭ-ниң камгалал министриниң оралакчылары, өске-даа шериг башкылары, Шериг-Далай Флодунуң хоочуннары, партия, совет болгаш хөй-нинти организацияларының төлээлекчилери олурганнар.

Совет Эвилелиниң Шериг-Далай Флодунуң кол командылакчызының бирги оралакчызы флот адмиралы Н. И. Смирнов хуралга чүве чугаалаан.

Хуралдың киржикчилери СЭКП Төп Комитединге, эш Л. И. Брежневке байырлыг чагааны бир үн-биле хүлээп алган.

(СЭТА).

КЫЗЫЛ ТУКТАРНЫ ТЫВЫСКАН

Он бирги беш чылдың бирги чылының ийиги квартталында үлетпүр бүдүрүлгелериниң аразында калбарган социалистиг чарышка «Каа-Хем» хөмүр-даш разрезиниң коллективи идепкейлиг киржип, хөмүр-даш казып тывырының планын 105,3 хуу, ону сайгарарын — 110,4 хуу күүсеткен. [illegible] дээш ук бүдүрүлге СЭКП Тыва обкомунуң, республиканың Министрлер Чөвүлелиниң, профэвилелдиң болгаш ВЛКСМ обкомунуң шилчиир Кызыл тугу-биле шаңнаткан.

Ол бедик шаңналды тывысырынга тураскааткан байырлыг хурал бүрүнгү хүн болган. Мурнакчы бүдүрүлгениң ишчилериниң чаалап алган шаңналын СЭКП обкомунуң бюро кежигүнү, партия обкомунуң партийжи организастыг ажылдар килдизиниң эргелекчизи Б. П. Суров тывыскан.

• • •

Июльдуң ийиги он хонуунда мал чеми белеткээр талазы-биле районнар аразында калбарган социалистиг чарышта чемнер белеткелиниң ортузунда ажылга бедик темп болгаш белеткеп турар чемнериниң эки шынары чедип ал турар районнарга мурнуу зонадан Тес-Хем районн шылгараан, СЭКП обкомунуң, Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң, профэвилелдиң болгаш ВЛКСМ обкомунуң шилчиир Кызыл тугун чаалап алган.

Ону тывысырынга тураскааткан байырлыг хурал дүүн Самагалдайга болган. Районнуң төлээлекчилеринге бедик шаңналды тывысып тура, СЭКП обкомунуң пропаганда болгаш агитация килдизиниң эргелекчизи А. К. Кашкай шалыпчы ийи айда улам күжениишкинниг ажылдаарын төлээлекчилерге күзээн.

• • •

Бо чылдың ийиги кварталында бедик бүдүрүкчүлүг ажылдааны дээш «Каа-Хем» хөмүр-даш разрезиниң, аңнаажыдыгны бүдүрүлгезиниң, Кызылдың аъш-чем бараанарының садыының болгаш өске-даа бүдүрүлгелерниң коллективтеринге СЭКП Кызыл хоорkомунуң, хоорkүүскомунуң база ВЛКСМ хоорkомунуң шилчиир Кызыл туктарын тывыскан.

• • •

Мал ажылының продуктуларын бүдүрерин болгаш садарын көвүдедир, оларның шынарын экиледир, малдың болгаш оон чаш төлүнүң баш санын камгалаар болгаш продуктулуун бедидер талазы-биле 1981 чылдың бирги чартыының социалистиг чарыжынга Барыын зонадан бирги черин Барыын-Хемчик район чаалап алган. Тиилекчи районга СЭКП обкомунуң, Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң, профэвилелдиң болгаш ВЛКСМ обкомунуң шилчиир Кызыл тугун профэвилелдиң секретары С. Д. Киров районнуң төлээлекчилеринге тывыскан.

(Бистиң корр.)

[illegible] им. А. С. Пушкина

РЕВОЛЮСЧУ, ДАЙЫНЧЫ, КҮШ-АЖЫЛЧЫ АЛДАР

1981 ч. июль № 7 (108)

Армияның болгаш флоттуң амыдыралындан

Бөгүн — ССРЭ-ниң Шериг-Далай Флодунуң хүнү

ДАЛАЙ КЫЗЫГААРЛАРЫНЫҢ КАМГАЛАЛЫНДА

Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының XXVI съездиниң шиитпирлеринге сорук киргени далай шериглери бүгү совет улус-биле кады Шериг-Далай Флодунуң хүнүн бедик политиктиг болгаш күш-ажылчы идепкейниң байдалында демдеглеп эрттирип турар. Далай шериглериниң ажыл-ижиниң дугайында ШДФ-тиң кол командылакчызының бирги оралакчызы адмирал **Л. В. МИЗИН** СЭТА-ның корреспондентизинге мынча деп чугаалаан.

— Бо байырлал болза далай шериглеринге оларның дайынчы белениниң, шериг кежии болгаш чередилгезиниң көргүзүглериниң көрүлде хүнү болур. [illegible] Коммунистиг партияга болгаш Совет чазакка рапорттаан. Флоттуң дайынчылары дайынчы болгаш политиктиг белеткелге, социалистиг чурттуң улам бедик көргүзүглерин чедип алыр [illegible]

[illegible] СЭКП-ның XXVI съездинге Отчёт илеткелге СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары Л. И. Брежнев чугаалаан.

Ындыг бейдалдарда совет Чепсеглиг Күштер боттарының улус ноннунуң ажыл-ижиниң камгалакчызы, бүгү шиитпирин тайбыңның чөлеңгиижи болур [illegible] Коммунистиг партия, совет улус бистиң чурттуң камгалалың арказын быжыглаар [illegible]

[illegible] ракеталар-биле чепсегленген болгаш суг кырыбиле чорууру өске-даа корабльдарлыг. Ол бүгү корабльдер амгы үениң чепсээ-биле дериттинген. Ракеталар-биле чепсегленген болгаш дайзынның [illegible] далай ужар чүүлү улуг дайынчы аргаларлыг. Далай чадаг шерии бодунуң дайынчы мергежилин улам бедидип турар. Совет флот чепсегти болгаш дайынчы техниканы [illegible] радиоэлектрониканың база автоматиканың чогуур херекселдери-биле [illegible] дериттинген.

Флоттуң кол күжү болза Коммунистиг партияга, совет улуска кызыгаар чок берзинген кижилер. Бөгүн бүгү командылал, политиктиг болгаш [illegible] белеткээр ээлгип турар. Флотка шериг [illegible] эртемниг болгаш чогуур бе[illegible] [illegible] «Бутома» деп танкерлер, «Бе[illegible]

[illegible]

Совет кужуг Флоттуң бүгү [illegible] ажылдап [illegible]

[illegible] СЭКП-ның XXVI съездиниң шиитпирлеринге хей-аът кирген совет далай шериглери бистиң чурттуң далай кызыгаарларын камгалаар [illegible] Коммунистиг партиязының [illegible]

КЫЗЫЛ ТУКТУГ СОҢГУ ФЛОТ. ССРЭ-ниң Шериг-Далай Флодунуң хүнүн «Киев» крейсериниң экипажы болуунуң төрээн эриктеринден ырак черге уткаан. Амгы үеде ол корабль ыраккы походта чоруп турар. Экипажтың кежигүн бүрүзү байырлалды күш-ажылчы чедиишкиннерлиг уткуп турар.

Корабль кончуг [illegible] байдалда ажылдап чоруп турар. Бирде «удурланыкчызының» суг алдының чемелери, чамыкта самолёттары атакалап келир. Бо удаада «дайзының» самолёттары кончуг чавыс ужуп келген. Радиометристер оларның кел чорааны ырактан-на эскерип каан. Ол дугайында кашта секундада радиолокация станциязынче дамчыдыпкан. Олар дайынчы белен байдалга турган.

«Дайзының» самолёттары корабльче чедип [illegible] Бо удаада [illegible] корабльдың командирлери [illegible]

А. КОСТРОВ, улуг лейтенант.

* * *

КЫЗЫЛ ТУКТУГ ООЖУМ ОКЕАН ФЛОДУ. [illegible]

КЫЗЫЛ

От бүмүргүнүң соонда ооргуп-чиңгил шелче таңмалар үне халчып келгеннер. Кадыр черлер-даа камгалаттынгаңнарның оттары-даа дайынчы машиналарны доктаадып шыдаваан.

Халдап турар танк кезээ командирниң картазынга демдеглеттинген [illegible] турган согун, база «дайзының» дуаалы пунктузунче угланган. Оон ангыда — улуг-улуг шугумнар, камгалангаңнарның бүгү позициязы ол. Аныяк командир, шимченгир сержант Николай Митенконуң танк экипажы [illegible] эжелеп турган.

Николай шлемофонун хайгаарал херекселинге устүрген, ак ковуда удурланыкчыларының шимчей бергенин эскерип каан. Бора даштар аразындан «танк» көзүлген. Боо хараалдакчызы ефрейтор Владимир [illegible]

[illegible]

Тантыг-ла ол ойде соңгаа [illegible] реактивтиг чепсек» кестүп келген. Хараалдакчы кыш-ла секунда дургузунда шыгаап болгаш ону «хуттукап» шыдаан, [illegible]

— Командир! — дээш оол дувурээн үнү кевертен дыңналган — Хараалга кирбес-тир, ийлеңиишкиниң бүлүму таарышпайн-дыр.

[illegible]

— Совет Эвилелиниң баазы [illegible]

Г. КУВИТАНОВ, подковник. (ПМА).

БАШНЯДА СЫЛДЫС

«Тулчуушкунуң» берге үези келген. Кызыл ыш [illegible] Командирниң башнязы Николай [illegible]

[illegible]

Айа-чурттуң Улуг дайынының [illegible] орээн үргекийен бээр үжен азым чыл эртип, тайбың ак-хүн [illegible] эртип алгыг агымынче [illegible] дайынның каржы-дошкун хүнүнүн кижилер кажан-даа утпас. Ол хүннер биске дыка хөй маадырларны эрттирип каан: Гастелло, Матросов, Маресьев болгаш оон-даа өскелерге совет кижилер чоргаарланчыр. Ындыгылар хөй-ниитиниң херээн бодунуңдан бедик кылдыр көрүп, [illegible]

[illegible] Ындыг чижектер кайы хөй. [illegible] дайын [illegible] олар [illegible] кижичин амы-тыны-биле [illegible] даржыткан чогаалдарны К. Симонов, Б. Полевой, Л. Соболев болгаш өскелер-даа бижиглээн.

Айа-чурттуң Улуг дайынының чылдарында дайынчылар-биле кады дайын шөлүнге тулчуп, оларның амы-тынын камгалажып чораанаар бистиң республикада база бар. Чи[illegible]

ҮЛЕГЕРИН КӨРГҮСПҮШААН

Төрээн чуртуңуң хосталгазы дээш демисельге медицина ажылдакчылары кезээде мурнунуң одуругга чорип келген. Медицина херекселы-биле кайы ок-боолуң эттинче чүктеп алгаш, олар дайынчылар-биле кады тулчуушкуннарга киржип, балыглаттырганнарның амы-тынын камгалаар [illegible]

[illegible] жээлээрге. Татьяна Матвеевна Зверева-дыр. Ужуражып утуужуп келгеннер Т. М. Зверевоны чылыг, чымчак хүлүмзүрүшкен, [illegible] Дайынның баштайгы хүнүндеен эгелээш Татьяна Матвеевна [illegible] улуг медсестра боол ажылдап келген.

1938 чылдан эгелеп ажылдап [illegible] республиканың кадык камгалал системазында ажылдап турар.

С. САВЫР. Кызыл хоорай.

Ийи дакпыр Кызыл Туктуг, [illegible] ССРЭ-ниң Шериг-Далай Флодунуң хүнүн дайынчы болгаш политиктиг белеткелге чедиишкиннерлиг ужурашкан. Революстуг, дайынчы чаңчылдарга шынчы балтийжилер бодунуң патриотчу болгаш интернационалчы хүлээлгезин күүседип, совет улустуң тайбың күш-ажылын ылыктыыбиле камгалап турар.

ЧУРУКТАРДА: «Октябрь революстуң» крейсериниң [illegible] далайжылары; далайның чадаг шериглериниң атакалап турары.

И. АКИМОВТУҢ фотолары. СЭТА-ның фотохроникаазы.

Бистиң чаңгыс чер чурттугларывыс

КЫСКА ШӨЛЭЭ

Бичии сержант Марат-оол Сарыглар бодунга онаашкан техниказын тергиин эки башкарып билирин бо удаада [illegible] локаторжуларындан кежээниң [illegible] ыяап-ла ону черүткени таварылга ээс. Ол хүнүү сактып тура, М. Сарыглар мынчаар чугаалаар:

— Маргылдааны ажыдып турган митингиге турган, сурааскесп турган мен. А херек кырында [illegible] женин бүзүрээн коллективимниң адын бак сыырадып болбас деп чүвени бодап каарымга, эмги сураазы, урупкен халдып-сарыг бажы дег, ар[illegible]ны берген.

Теория билбеске амгы техниканы башкарары болдунмас. Ону тывынаан айтырыглар бичии сержант Марат-оол хензиг-даа тура душпаан. Теорияны чеже-даа эки билир болгаш ону практикага чогумчалыг ажыглап билбес болза, [illegible] билир. Ону Марат-оол билип мергежилинге херек кырында көргүзүп, айтырыг бүрүзүнге долу, чиге харыылап турганы ол.

Бичии сержант Сарыглар ам бедик класстың оператору.

Будун чартык чыл дургузунда бичии сержант Марат-оол Сарыглар он ажыг мактал [illegible] Тывазынче, адазынче чагаашкаар кысказ хуусаалыг шөлээни база алган.

Ю. САВОСТИН.

ОНУ КЫМ-ДАА УТПААН

МЭЭН хүлээлге эрттирип турганым берге Украин фронтузунуң дайынчылары фашистиг Германияның кызыгаарынче хап кириптерлер. Бүгү совет дайынчыларының сагыш-сеткилин мынчаар соруушку долган турган. Шынап-ла, канчаар соруушу боор, бистиң алыс куревилвас боттарывыс, ажырыынчы фашистерни совет девискээринден үндүр сывыргаш, ам оларның ииттиңге чедир согар дей берген турган бис.

ТИИЛЕЛГЕ [illegible] Одер хемниң эриинге болган. Бреслау хоорайже ол хемни кежир чаза таварып киреринин тулчуушкунунга киришкен мен. Бистиң Сталинградтың Кызыл туктуг 31 адыгжы дивизиявыс [illegible]

[illegible]

НЕМЕЦТЕР [illegible]

[illegible]

АЛДЫГЫ [illegible]

[illegible]

[illegible] чаа чорутан Маршал Рыбалконуң танкистери-биле ол дуужаалды күүседири-биле ынаар дааткывыс.

Ийи-үш хонук эрткенде Чехословакияның кызыгаарынга кирип келдивис. Прагага 80 километр четпейн чорувусталада [illegible] туралар.

Калгынып тыг дайын төнген. Аас-кежиктиг тайбың хүннери эгелээн. Ленинградтың даг институдунга өөренип кирген мен.

ДАЙЫННЫҢ баштайгы хүнүндеен эгелээш Берлинге чедир кадыг-берге тулчуушкуннарны эрткен Г. П. Александровтуң сактыышкынын бижидим.

Даг инженери Георгий Павлович «Хүндүлелдиң Демдээ» орденниг Тываның комплексиг геология-шинчилел экспедициязынга ажылдап турган. Ам Ленинградта ажылдап турар.

Дайын төнген соонда он ийи чыл эрткенде Г. П. Александровтуң ордени болгаш медальдарынга «Кызыл Сылдыс» ордени немешкен. Ол ээрге Берлинни фашистерден хостаарынга эрес-маадырлыг чорук кылган шаңналы болур. Идепкейлиг хөй-ниитичи, ачыы-кужу, хуралвырда офицер Георгий Павлович тайбың ынча төлептиг бараан болуп чоруур.

С. КУУЛАР.

Бөгүн — Садыг ажылдакчызының хүнү

БЕДИК ХАРЫЫСАЛГАЛЫГ ХҮЛЭЭЛГЕ

СОВЕТ күрүне болгаш [illegible] ажылдакчыларының [illegible] байырлалы — Садыг ажылдакчыларының хүнүн демдеглеп турар. Садыг организацияларының болгаш [illegible] [illegible] негелделери-биле сырый холбашкан. Совет садыгның ажылдакчылары эш Л. И. Брежневтиң «Магазин, столовая, хөп чуур чер, химинтиг аштаалга чери — маңаа миллиондар хүн бүрүде келир. Олар чүнү садып ап болурлары? Оларны канчаар хүлээп ап турарыл? Олар-биле канчаар чугааланып турарыл? Амыдырал [illegible] оларга чеже үени үндүрүп турарыл? Бо айтырыгларны канчаар шиитпирлеп турар болур, шак оон бистиң ажылывыс дугайын үнелээр. Шынгыы, негелделиг үнелээр. Ынчангаш мону сагып чоруур херек, эштер» деп [illegible] сөстерин утка ужурлуг.

Тываның күрүне болгаш [illegible] ажылдакчылары СЭКП-ның XXVI [illegible]

болгаш Садыг министерствозу СЭКП-ның XXVI съездизиниң [illegible] партияның область конференциязының доктаалынга дүүштүр немелде бараан курлавырларын тывар хемчеглерни ап турган, чоннуң хөвээр бараанга [illegible] долу хандырып турар болу берген. Бо чылдың эрткен 6 айларында садыг организациялары чонга 2530 телевизорларны, 2078 [illegible] машиналарны, 2160 соодупчуларны, 230 автомашиналарны, 520 муң рубльдиң [illegible] аймаан саткан. Чемну [illegible] продуктулар [illegible] чер хөй ол-ла үениң дургузунда 480 тонна капустаны, 280 тонна помидорну, 360 тонна апельсинни, 80 тонна [illegible] саткан.

Садыг организацияларының аразында калбарган социалистиг чарыштың бирги черин Бызыл райпозу чаалап алган. СЭКП обкомунуң, Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң, [illegible] ВЛКСМ обкомунуң [illegible] Ийиги черни Садыг министерствозу [illegible] [illegible]

ТЫВАНЫҢ садыг организациялары [illegible]

[illegible]

Т. САТ,
Тыва АССР-ниң садыг министриниң оралакчызы.

СИГЕНЧИЛЕРГЕ, МАЛЧЫННАРГА

[illegible]

«АЯЛГАГА» БААРГА

[illegible] садыгжылары И. Васьковская, Т. Ирина, Т. Лазарева чаңаа келген садыг [illegible] [illegible] турар [illegible] [illegible] ыш-даа таваржыга эвес.

ЧУРУКТАРДА: «Аялганың» музыкалыг аппаратуралар [illegible] (үстүнде чурукта) ажык садыгжызы И. М. Васьковская; (адаанда чурукта) бригадир Т. В. Казанцева олур.

В. КАРА-САЛДЫН фотолары

АМЫДЫРАЛЧЕ ХАНЫЛААР

Тываның чуруукчуларының VI съездизи болуп эрткен. Чуруукчулар эвилелиниң башкарар чериниң ажылының дугайында отчет илетгелди оон даргазы И. Ч. Салчак кылган. Красноярскиниң Чуруукчулар эвилелиниң башкарар чериниң даргазы Ю. П. Шишканов, Тываның комсомол шаңналының лауреады Д. Х. Дойбу-Хаа, амыдырал [illegible] даргазы С. Ш. Саая, тудуг херектериниң талазы-биле күрүне комитединиң даргазы Б. Д. Байыр-оол, Чуруукчулар эвилелиниң башкарар чериниң секретары Ю. Г. Курсаай, республиканың Чогаалчылар эвилелиниң башкаар чериниң даргазы К. К. Кудажы, культура министри А. С. Серен, СЭКП обкомунуң пропаганда болгаш агитация килдизиниң эргелекчизи А. К. Канзай олар съездиге санал берген.

[illegible]

[illegible] И. Ч. Салчакты соңгаан.

Б. ДИРЧИН.

БӨМБҮРЗЕКТИҢ СУДАЛЫ

СЭТА-ның КОРРЕСПОНДЕНТИЛЕРИ ДЫҢНАДЫП ТУР

СОВЕТ САНАЛДАРНЫ ДЕТКИП...

АДЕН. [illegible]

ХЕЛЬСИНКИ. [illegible]

ЛИССАБОН. [illegible]

БОГОТА. [illegible]

(СЭТА)

КНО-НУҢ РЕЗОЛЮЦИЯЗЫНГА ДҮҮШТҮР

НЬЮ-ЙОРК (СЭТА). КНО-нуң Айыыл чок Чөвүлелиниң хүлээп алган резолюциязынга дүүштүр дайылдажыышкынны соксадыры Ливанда күштүг болуп киргени. Ол дугайын Каттышкан Нацияларның Организациязының төлээлекчизи Нью-Йоркка медеглээн.

БЕЙРУТ. (СЭТА). Палестинаның Вафа агентилелиниң медеглээнин өзугаар алырга, Палестинаны хостаарының организациязы дайылдажыышкынны соксадырының дугайында КНО-нуң хайгааралнегелдези-биле чедип алдынган чүүлдү сагыырынга белен. Ынчалзажок өске тала ындыг туруушту эдээр турары эргежок чугула. Ооң-биле кады Палестинаны хостаарының организациязының күүседикомунуң даргазы Я. Арафат КНО-нуң чиңгине секретары В. Вальдхаймче дыңнадыг чорудупкаш, «Израильдер болгаш палестиннерни өлүрер чорук уламчылап турда, палестин тала ындыг чок өлүрүп шыдавас» деп медеглээн.

Дайылдажыышкынны соксадыр чорукту чедип алганын чамдык бөлүктериниң АКШ-тың президентизиниң Чоокку Чөөн чүкте тускай төлээлекчизи Хабибтиң ачызы кылдыр санаар дээр ораладыышкынынче ливан маңызында политиктиг хайгаарачылар кичээнгейни углап дыр турар. Ынчаарга ол америк төлээлекчи келгенинин соонда ливан болгаш араб улустарга удур израиль агрессия харын улам кедерээнин араб парлалга онзалап демдеглеп турар.

Мооң мурнунда каш удаа кылып келгени ышкаш, Айыыл чок чорук Чөвүлелиниң резолюциязын Израиль бо-даа удаада үреп, Ливанга удур база дагын өлүрүкчү, дээрбеденчи чүүлгедиишкинни кылып чадап чок деп карачыгышкынын ливан маңызыгада илергейлеттинип турар.

ТУСКАЙ СЕССИЯ БОЛУР

НЬЮ-ЙОРК. (СЭТА-ның корр В. Васнев дамчыдып). КНО-нуң Кол Ассамблеязының Намибия талазы-биле тускай сессиязы бо чылдың сентябрь [illegible] АКШ-ка деткиттирген мурнуу-африканчы расистер ол [illegible] Преторияның расистиг [illegible] Намибияны [illegible]

Вашингтонда эрге-чагырга [illegible] Рейганның [illegible]

АКШ Мурнуу-Африка республиказын [illegible] [illegible]

АМЕРИК ЯДРОЛУГ ЧЕПСЕККЕ УДУР

РИМ. (СЭТА). [illegible]

КЫДАТТА ҮЕРЛЭЭШКИННЕР

ПЕКИН (СЭТА). [illegible]

Бөгүн — Садыг ажылдакчызының хүнү

УНИВЕРМАГ: ХАНДЫРЫЛГАНЫҢ САЛДАРЫ

Бо магазинден кижи бүрүзү бир-ле чаа чүвени садып алган үнер. Ук магазин найысылалда эң улуг эвес болза-даа, Москва—Ленин универмагынга хүннүң-не алдан муң хире кижи оон садыглап ап турар.

— Ону чедип алыры амыр эвес болган чүве Ам-даа болза бүгү-ле айтырыглар биеде үзе шиитпирлеттинген деп чугаалаары берге. Ынчалзажок «кызыл чуулдерни» ажык эртеринче бүгү-ле күжүвүстү салып турар бис — деп, универмагтың садыг директору А. Большакова чугаалаан.

Садыглаашкын чорудар залдарын [illegible] бүдүрүлге удуртукчузунуң состериниң шынныынга СЭТА-ның корреспондентинге [illegible]. Баартыктар артынга — чаазы бүрү бараанныр делгеттинген.

— Москваның садыг четкизинге чүве чуур херекселдер удуртулгазы база турган болдуо ийин. Ону харылзашкак өске организацилар-биле, оон [illegible] бистиң [illegible] чедишпес чорукту чайгалы шыдаан бис. Бодувустуң [illegible] ужурга [illegible] чүве [illegible] узуу чок соортуп турган бис. Ук кылыгларны садыглап турар [illegible] кан бис. Ам ол чүве чуур снигтелинтиг херекселдерниң эртиги эвээш эвес хевири [illegible] садыглаашкынга турар — деп, директор уламчылаан.

— Үлетпүр бараанарының шынарынга универмаг салдар чедирип шыдаар бе?

— Чугаажок. Маңаа ажылдавыт хевирлерни ажыглап турар бис. Эң шынгыызындан эгелээйн: төлеп чок дужаакчыларга экономика талазы-биле улуг хемчеглерни ап турар бис. Штрафтаарындан аңгыда [illegible] бараанарны ындаан соонда, чүгле ынчан ам [illegible]тарга болгаш комбинаттарга санаашкыннарны төлээр апарган бис. Шынары багай [illegible] турар Москваның радиозаводу, Новосибирскиниң чондурулга ма[illegible]. Тайваныгн [illegible] фабриканың ышкаш өске-даа ындыг бүдүрүлгелер бар. Кылыгларның чүс хуу хыналдазын кийрип оларга «баш билиндир[illegible]» [illegible].

Хыналда — бракташкын болганда, ол аки түңнелдерни берип турар болбайн аан, ынчалзажок күш-ажылдың улуг чарыгдалдарын негеп турар. [illegible] залдар кылдыр бракташкыларны — хөй-ниити брак[illegible] [illegible] турар. олар . ам универмагга дөрт чүс ажыг. Оларның киржилгези-биле чүгле бо чартык чылда чедеш миллион ажыг рубль түңге бараанарны хынаан. Бракташ-

кан бараанарны бүдүрүлгелерже дедир эгидер.

Универмагка «Шынар хүнүнүң» доктаамал эрттирип турар: товароведтер баартыктар артынга тургулапкаш, ында бар кылыгларның шынарын хынаарлар. Оон түскай акылдарга ажылдың түңнелдерин ниитилештирип көөр.

Оон ынай бистиң ажылдакчыларывыс [illegible] фабрикаларга баргаш, ажылдың байдалын, бараанарны бүдүрүүр үлетпүр турарының технологиязын өөренип көрүп, кылыгларның шынарын бедидериниң аргаларын тодаралып турарлар.

— **Дужаанчылар-биле ажылдың өске хевирлериниң дугайын чугаалап көрүңерем, Алла Ибрагимовна.**

— Бистиң магазиниве удуртур бүдүрүлгелери-биле дем каттыжып ажылдаарының чээрби тос керээзин чарган. Ай эгелээлек чорда, беш хонук бурунгаар, бараанар дужаарының графигин бүдүргүлегчилерже чорудуп турар бис. Ол дыка таарымчалыг. Шынызын ынчангаш, садыгның негелдезин шуптү бүдүрүлгелер долуу-биле хандырып шыдавайн турар.

Чонуң херекселдерин долуу-биле хандырар дээш, универмагтың коллективи шудургу. хүн бүрү ажылдап турар. Ук ажыл берге-даа база солун-даа.

А. СУЛЬДИН.

Москва.

ШАҢНАЛГА СОРУК КИРИП...

Садыг ажылдакчызының профессионал байырлалының бүдүүзүнде Кызылдың аъш-чем садыынга бистиң корреспондентивис В. Куулар чораaш, коллективтиң ажылчыны-биле таныжып. Оон директору М. Р. Еремцова-биле оларның аразынга чугаазын парладывыс.

— **Садыг ажылдакчызының хүнүн коллективиң ажылдакчылары канчаар уткуп турарын чугаалап берип көрүңерем, Мария Родионовна?**

— Партияның улуг шуулганы болуп эртпээн төөгүлүг чылдың бирги чартыы доозулган. Оон түңнелин үндүрүп, коллектив, бригада, кижи бүрүзүнүң ажыл-ижинге үнелелин бээр болгай. Бистиң, профессионал байырлалывыстың хүнүнде «Эки ажылдадывыс» деп чоргаарал-биле чугаалап болур бис. Хүлээлгелер күүседиңген. 1981 чылдың бирги чартыынга [illegible] бараан саарыглазының планныг онаалдазын садыг 101,2 [illegible] 277 муң рубльдиң бараанын [illegible] саткан. Күш-ажылдың бүдүрүкчүлүгү 104,0 хуу күүсеттинген болгаш пландан ажыр 10 муң рубль арыг орулга алдынган. Оон түңнелинде [illegible] аразында социалистиг ча[illegible] бис.

Он бирги беш чылдың баштайгы [illegible] бүдүрүлгечи бедик көргүзүглерлиг эгелээн. Ону дараазында [illegible] болур Съезд мурнунуң садыг организацияларының [illegible] ла калбарган социалистиг чарыштың [illegible] он бир бригада ийи айларның [illegible] онаалдазын хуусаа бетинде күүседип, күш-ажылчы [illegible] бын съездиге рапорттаар эрге-

ни чедип алган турган. Эртем бирги [illegible] биле Садыг министерствозунуң садыг организацияларының аразында чарышка бирги черниң эдээн. Ажылдың темпизин оон бээр кошкаваан. Аңаа чүү идегит болганыл? Чүнүң-даа мурнунда—социалистиг чарыш. Ажылдакчы бүрүзү социалистиг чарышка идепкейлиг киришпишаан, ростовчуларның «[illegible]» деп кыйгырыгның адаан биле ажылдап турар.

Хандырылганың бедик культуразын чедип алыры-биле садыгның [illegible] ажыглаарынче улуг кичээнгей углаттан. Ада-чурттуң [illegible] күш-ажылдың хоочуннарын [illegible] турарын [illegible] Оон-биле кады хоорайның бүдүрүлгелеринге, албан организацияларынга үндүрүшкүнүг садыгларны, ярмаркаларны [illegible] ганызастап турар бис.

— **Садыгның мурнакчыларының дугайында чүнү чугаалап болур силер?**

— Күш-ажылдың коммунистиг [illegible] чыларга төлептиг бараан бо[illegible] турар [illegible] парывыска № 43 магазинниң [illegible] «[illegible]» Демдээ» орденниң эдилекчизи З. Г. Балыко, Тыва АССР-ниң [illegible]

чылары К. Т. Килзева, И. Д. Дулуш, № 20 магазинниң садыгжызы Г. Ф. Кузнецова, тoп гастрономнуң садыгжызы Е. И. Огнёва болгаш оон-даа өскелер хамаарлыр.

Садыгда комсомолчу-аныяктарның беш бригадазын тургускан. Оларның көргүзүглери [illegible]. Чижээ, хоорай Советиниң депутады З. Монгуш удуртканбригада [illegible] тар бригадаларының аразында [illegible].

Социалистиг хүлээлгелерниң [illegible] хандырылганың бедик культуразын чедип ап турар магазиннер, бригадалар хөй. Чижээ, № 9, 50, 15, 20 магазиннер социалистиг чарыштың [illegible]. Мурнакчыларның [illegible] чугаалаарга мындыг. Бистиң аразында [illegible] аныяктар эвээш эвес. Аныяк садыгжыларывыс У. Монгуш, А. Монгуш, Т. Хертек, А. Оюн болгаш оон-даа өскелерниң ажылы мактадыг.

— **Садыгның коллективиниң мурнунда мооң соңгаар кандыг сорулгалар салдынганыл, ол дугайын чугаалап көрүңерем.**

— Партияның XXVI съездизи садыг, хандырылга албаныың ажылдакчыларының мурнунга улуг сорулгаларны [illegible] хүн бүрү ажылга удуртулга болдурбушаан, чартык чылда чедип алганывыс бүдүрүлгечи бедик көргүзүглерни [illegible] лап, чыл төнчүзүнге чедир ажылдың темпизин кошкатпайн, хоорайның чурттакчы чонунуң садыг-биле хандырылгазын улам экижидер бис.

БАШТАЙГЫ ТИИЛЕЛГЕЛЕР

«Хол мячик» клубтуң шаңналы дээш Сибирь болгаш Ыраккы Чөөн чүк зоназының чемпионады бистиң республиканың найысылалында Совет Тываның 5 чылы аттыг стадионда бурунгу хүн эгелээн. Маргылдааның байырлыг ажыдыышкынының соонда шөлге ойнаары-биле Красноярск край биле Тыва АССР-ниң командалары үнүп келген.

Зона маргылдаазының баштайгы оюнун көөр дээш келген улус чаңгыс чер чурттугларын хей-аът, сорук кийрип турганнар. Шынап-ла Тываның командазының оолдары баштайгы минуталардан эгелээш артык күштүүн көргүзүп, удурланыкчыларының хаалгазынче мячикти кийр тевер дээш дыка-ла оралдашканнар.

Оюнуң баштайгы чартыында кайы-даа команданың футболистери хаалгаларынче сан кирер чалашканнар. Ийиги чартыында кызылчылар оюнун улам дүргедедип, бир санны кииргеннер. Оон соонда Красноярск крайдан келген оолдар база чедишкинниг болган. Сан 1:1 кылдыр дең кежи берген. Оон соонда кайы-даа таланың ойнакчылары мячикти хаалгаже кийр тер чалашканнар. Ынчангаш оларның оюнунуң ниити түңнели 1:1 болуп тенгей.

Маргылдааның журумун ёзугаар 12 команданы дөрт бөлүкке үскен. Бөлүүнүң бөлүүнге бирги черни алган команда шаңналдыг чер дээш ойнаар эргени алыр. Тываның командазы ийиги бөлүкте кирген. Дүүн кежээ олар Томск областың футболистери-биле ужурашканнар.

Дөрткү бөлүкке Камчаткадан келген «Олимп» биле Якутияның «Искра» командаларының оюнун стадионга олурганнар улуг сонуургал-биле көрген. Маңаа айтып каар бир чүве чүл дээрге Якутияның футболистери 11 кижи ойнаар турган, херек

кырында 9 кижи шөлге үнүп келген. Агаар-бойдустуң таарымча чогундан команданың кежигүннери ой-шаанда Кызылга чедип келбээн. Ынчалза-даа Якутиядан келген оолдар аңаа уналавайн, улуг туруштуг ойнап турган. Камчаткадан келген оолдарны 3:1 санга тиилээн. Сахалин чурттуг бичии спортчулар Бурятияның командазын 3:2 санга, а Кемероводан келген оолдар Приморск крайның футболистерин 3:0 санга үткаңнар.

Зона маргылдаазынга киржип келген командалар футбол ойнаарының техниктиг мергежилгелеринге шылгалдаларны база дужааганнар. Тываның аалчылары бөгүн бистиң республиканың төөгүлүг, тураскаалдыг черлери-биле таныжып, хөглүг дыштаныырлар.

В. ЧАДАМБА.

ЧУРУКТАРДА: маргылдааның киржикчилери; Тыва биле Красноярск крайның командаларының оюнунуң үезинде.

КЫЗЫЛЧЫЛАРГА БАРААЛГАТКАН

«Союзгосцирктиң» Новосибирскиде артистери бистиң республикаже аалдап чедип келгенин кончукчулар билир. Оларның баштайгы көргүзүү Кызылда Культураның болгаш дыштанылганың Н. Гастелло аттыг парыгының ногаан театрынга бурунгу хүн, дүүн болган. Кежээкиниң 18 шакта болур көргүзүгже кирерин кызаннар эмгежок. Артык билеттер айтырганнарның саны база хөй болган.

Кызылчылар цирк артистериниң Бүгү-эвилел конкурузунуң дипломантызы, ГДР-ниң «Буше» циркиниң херек демдээниң эдилекчизи, ССРЭ-ниң улустуң артизи Юрий Никулинниң өөреникчизи В. Кучинскийниң каттырынчыг күүседделерин, дириг амытаннарның көргүзүглерин болгаш өске-даа солун номерлерин магадап көргеннер.

Цирк артистери бөгүн база найысылалдың чурттакчыларынга оюнун бараалгадырлар.

(Бистиң корр).

Сонуургактарга

ЧОГААЛЧЫ-ДЕКАБРИСТ АҢАА ЧУРТТАП ТУРГАН

Чогаалчы-декабрист А. А. Бестужев — Марлинскийниң мемориалдыг музей бажыңы Дербентиде ажыттынган.

41-ги Кавказ полугунуң анаа дайынчызы Бестужевтиң 1830 чылдан 1834 чылга чедир чурттап турган бажыңының ниитизин байдалын ол хевээр кылдыр дерип кылган. Ол чөөниң чурттакчыларының шаанда Искандер деп ынак шыл-биле адап турганы декабристиң амыдыралының болгаш чогаадыкчы ижиниң дугайында ында материалдар тодаргай чугаалап турар. Түс черниң чурттакчылары-биле чогаалчы черниң эки таныжып турганындан ол түрк дылды өөренип, даг чурттугларның чаңчылдары-биле таныжып алган. Кавказтың кайгамчык чараш бойдузун ол магадавышаан, аңаа хөй-ат кирген.

«Аммалат-бек», «Кавказтың таңазы», «Каспий-биле чарлышкын» деп чогаалдарны ол аңаа бижээн.

Дербентиниң камгалап турган, чогаалчы эрес-дидим чорукту көргүскен, ол дээш Георгий крестизи-биле шаңнаткан, ынчалза-даа ону ал шыдаваан. Чүге дээрге оон Сенат шөлүнге тура-халыышкынга кирижкени дээш эрге-чагырга чери ортшаал кагзуп шыдаваан дээрзин ында экспонаттар чугаалап турар. Харында оон офицер эрге алыр үезинде бедик сонгаардаттынган турган. 1837 чылда чогаалчы-декабрист [illegible] өлүрткен.

В. РАТЕННОВ,
СЭТА-ның корр.

Махачкала.

Агаар

Бөгүн республикага бүрүнгел, аалыр. чамдык черлерге бичии чаар. Мурнуу чүк угланыышкынныг хаттың дүргени секундада 2—6 метр чедер. Агаарның температуразы 17—23 градус чылыг болур.

Кызылга агаарның температуразы 21—23 градус чылыг.

Аажы-чаңда эпчок чуулдер

КАРЖЫ-ХАЖАГАЙ БОЛБАС ХЕРЕК

Кайгамчыктыг чуруктуң Хе[illegible] Бидструптуң карикатураларының бирээзи — кижиниң [illegible] өгбузун туварын көргүскен чуруктан эгелээн. Дараазында чурукта аңаа хомудаан оралакчы бодундан күдү [illegible] турар, а [illegible] тураскан [illegible]. Ынчалдыр эгелээш ол хоорадашкын хаалгачыга четкен ол албан ашы-биле чагыргаттар. кончуттар хире кижизин чок бооганда, ол ыдын тептер. с оозу ээзин ээрип ырланырындан дидинмейн, эжиктен унуп чыдар дарганы сегирип ап, ажыг ээрген турар. Хоорадаан [illegible] Кымга-даа эки чүве болбавас, хевин шупту хорадап, хомудаан...

Бо карикатура чүгле со[illegible] [illegible] талазы-биле биче-даа [illegible] дээшкин деп болур. Шынап-ла бир кижиниң каржыланыышкыны чамдыкта өске кижилерже дамчый-даа бээр болгай. [illegible] Чимээлээрге, садыгжылар болгаш садып алыкчылар, транспорт чолаачылары болгаш пассажирлер, кожа чурттап турарлар болгаш кудумчуга шагт таныштас кижилер-даа бот-боттарынга каржыланы бергенин көрүп болур.

— Кижи алгырып, кончуттунуп-тур [illegible] тургаан кижизинге каржыланыкан-дыр, ында чүү боор? Хап-соокан эвес. багай чүве кылган эвес!

Чок, кылган! Ол дээрге хөй чедип, эттээниндек дээредевес. Аңаа-ла хөй черге кижини хо[illegible] сон нерви системазын балыглаар болгаш чүрээнче дөрт с[illegible].

Шак ындыг ёржок кижилер боттарының каржыланыышкынының чылдагаанын тайылбырлаарда хөй кезиинде-ле «нервим шыдашпады» деп тыртып каарлар. Ынчалза-даа ындыглар боттарындан күштүг кижилер-биле [illegible] турда, оларның нервилери кезээде быжыг болуру кончуг эдеп!? А олардан күду албан [illegible] чугаалажып турда, бичии-ле чүүл дээш нервилери «шыдашпас». Шак ындыг оралдашкынга бо таварылгада нерви бир[illegible]руулуг бе?

Каржы-хажагайланыры чаңчылы апарган кижилер база тургулаар. Ол ышкаш өскелерни бодамчалыг [illegible] [illegible] рамчылаксаарлар база бар. Ынчалза-даа хөй кезиинде-ле [illegible] амыдыралының ааңы-биле шынзыккан чоруур кижилер хорадаачал дээрзин билзе чогуур. Олар өске кижилерни хорададып, оларга багай чуулду кылыптарга боттарынга чүнү алыр ирги бе дээр [illegible] солуттуг кижилер-дир.

Кижи бүрүзү черле бир үеде туруштуг [illegible] бүрүзү каржы болур дээрге таарышпас. Чүгле бодун туттунуп шыдавас кижилер дужактанып. Олар боттарының багай чаңчылдарын чүгле боттары [illegible] [illegible] чугаалаарга, олар дээрге аажы-чаң талазы-биле кижизиттинмээн, доюгут кижилер-дир.

Ниитилелдиң моральдыг чаңчыл-нормазынга каржы-хажагай чорук канчап-даа дүүшпес. Амгы үеде чуртта чорудуп турар өндүр улуг кижизидилге [illegible] болгаш угаан-бодал өзүлдези каржы чорукту чоорту чидирерин чедирери чугаажок. Ынчалза-даа ам, бөгүн бүгү кижилер ээлдек-эвилең, боттарын туттунуп шыдаар болур [illegible].

Чүнү кылза экил? Каржы-хажагай чорук-биле элтеш чок болур, ону кезенне чок соттырбас херек. А чанында кижилерже алгырар, ажыннарларга боттарынарны туттунуп билир кылдыр чаңчыгып алыңар деп сүмелээри артык эвес. Бидструптуң карикатуразын утпаалыңар!

(«Здоровье» журналдан).

ИЮЛЬ 26-ДА

БИРГИ ПРОГРАММА

МОСКВАДАН

8.00 — «Үе». Информастыг программа. 8.40 — «Эртенги сула шимчээшкиннче чыскаалыңар!» 9.00 — «Будильник». 9.30 — «Совет Эвилелинге бараан болуп тур мен!» 10.30 — «Калыкшыл». Эртем-тайылбырлыг программа 11.15 — «Эртенги почта». Музыкалыг программа 11.45 —«Даштыкы аалчылар Совет Эвилелиниң дугайында». 12.00 — «[illegible] лен дамчыдылга». 12.[illegible] — «Музыканың киоск». 13.30 — Студентилерниң делегей оюннарында. Бухарестиден дамчыдылга. 14.15 — Б. Шоунуң төрүттүнгенден хүнүвүзден бээр 125 чыл болурунга. Б. Шоу — «Пигмалион» Фильм-шии. 15.45 — «Бөгүн — ССРЭ-ниң Шериг-Далай Флодунуң хүнү». ССРЭ-ниң Шериг-Далай Флодунуң Кол командылакчызының бирги оралакчызы, флот адмиралы Н. Н. Смирновтуң чугаазы. 16.00 — Шериг-Далай Флодунуң ыры болгаш танцы ансамблиниң концерти. 17.00 — «Кино аян-чоруктар клуву». 18.00 — «Университеттерниң хүн демдеглелин». 18.15 — 18.30 — Чапсар. 18.30 —Делегей панорамазы. 19.15 — Совет ырларның аныяк күүседикчилериниң Бүгү-эвилел конкурузунуң киржикчилериниң түңнел концерти. 21.00 — «Үе». Информастыг программа. 21.35 — «Футбол тайылбыры». 22.05 — 22.35 — «Дугде, частың кыштап турар черинде...» Документалдыг телефильм. Төнгенде — Медээлер.

ИЙИГИ ПРОГРАММА

МОСКВАДАН

14.15 — Кара аларынга Европа чемпионады. 14.35 — «Никарагуа: гитара болгаш винтовка». Документалдыг телефильм. 15.50 — ССР Эвилелиниң Улуг театрының солизи А. Бабыкин орус романстар күүседир. 16.05 — «Кур[illegible] телеэриал» [illegible] [illegible] бол-шаадан [illegible]. Хөй серийлиг урал-чечен телефильм. 1-ги серийи. 17.[illegible] — Оперетта [illegible]. 18.2[illegible] — «Студентилерниң делегей оюннарында». Бухарестиден дамчыдылга. 19.[illegible] — «Театр [illegible]». 20.00 — «[illegible]». «Руль [illegible]». Музей фильм. 20.15 — В. Беллини — «[illegible]» [illegible]. 21.00 — «Үе». Информастыг программа. 21.35 — 23.[illegible] — «[illegible]» Урал-чечен телефильм.

телевидение

ИЮЛЬ 27-ДЕ

БИРГИ ПРОГРАММА

МОСКВАДАН

8.00 — «Үе». Информастыг программа. 8.40—Эртенги гимнастика. 9.05. «Шерлок Холмс болгаш доктор Ватсон». «Весернинлей [illegible]», Урал-чечен телефильм. 1-2-ги сериязы. 11.30 Телемедээлер. 11.35 —14.15—Чапсар. 14.15 —Телемедээлер. 14.35—«Хүннүң өг-бүлези». Хүн системазының тывылганының дугайында эртем тайылбырлыг телефильм. 15.45— «Авамның школазы» 16.15 — Академиктиг хемелээшкинге ССРЭ чемпионады. 16.45 — «Аныяктар адресте». 17.45— «СЭКП-ның XXVI съездизиниң шиитпирлерин — амыдыралга». Белгородтуң «Энергомаш» заводунуң коллективиниң дугайында. [illegible] [illegible] 20.[illegible] — «Үе». Информастыг программа. [illegible] Студентилерниң делегей оюннарында. Бухарестиден дамчыдылга. 22.00—23.[illegible] — «[illegible]». [illegible] — Бөгүн [illegible]. Информастыг [illegible].

ИЙИГИ ПРОГРАММА

МОСКВАДАН

12.[illegible] — Уругларга фильм. «[illegible]» Хөй серийлиг [illegible] фильми. [illegible] 12 [illegible]. [illegible] — [illegible] Н. [illegible] аттыг оркестрниң концерти. 14.[illegible] — «[illegible]» Документалдыг телефильм. 2-ги фильм. 14.50 — «[illegible] силер». 15.25 — Стендилиг боолаашкынга Европаның чемпионады.

КЫЗЫЛДАН

16.00 — Уругларга фильм. «Пионернуң солун ужуралдары». Ойнаар-чыстар телефильми. (ЧССР). 1-ги фильм. 17.00 — «Даглар аялгазы», концерт-фильм. 17.30 — «Челээш». 18.00 — «Дээр чердеш эгелээр». Кыска хемчээлдиг урал-чечен телефильм. 18.25—Мультфильм. 18.25— Чарлалдар. 18.40 — Телемедээлер.

МОСКВАДАН

18.45 —Улустуң аялгалары. («Орбита-3»). 19.00 —«Уссури тайгазы». Эртем-тайылбырлыг фильм. 19.15 — «Делегей панорамазы». 20.00 — «Тамчылыг удунар, чаштар!» Мультфильмнер. 20.15 — Делегейниң студентилериниң оюннарында. Бухарестиден дамчыдылга. 21.00 — «Үе». Информастыг программа. 21.35 — 23.10 — Мери дагтыгаа». Урал-чечен фильм.

КЫЗЫЛДАН

18.30 — 18.45 — Телемедээлер. 18.45 — «Мал чемнерин белеткелдинин хүн демдеглели».

МОСКВАДАН

19.00 — «Бистиң уругларывыс». 19.10 — А. Аданның «Жизель» деп баледи. УССР-ниң Күрүнениң опера болгаш

Редактор В. С. ШАРАВИИ.

Кызылдың башкы училищезиниң дараазында салбырынга аңгыл өөреникчилерни чалап тур:

ШКОЛА салбыры — өөренир хуусаазы 3 чыл 10 ай. 8 класс доосканнарны хүлээп алыр.

ШКОЛА салбыры — өөренир хуусаазы 2 чыл 10 ай. 10 класс доосканнарны хүлээп алыр.

ЯСЛИ-САД салбыры — өөренир хуусаазы 3 чыл 4 ай. 8 класс доосканнарны хүлээп алыр.

КҮШ-АЖЫЛ салбыры — ниити билиг школаларынга күш-ажыл болгаш шийлиниң башкыларын белеткээр. Өөренир хуусаазы 1 чыл 10 ай. 10 класс доосканнарны хүлээп алыр.

Өөреникчилерни кирерин күзээннер билиндиришкинин училищениң директорунга шилгиң алгэн салбырын айтып бижээш чорудаар. Билиндиришкинге сес азы он класс доосткан документиниң бодун, № 286 майык ёзугаар эмчи шынзылгазын, кадр киндизиниң начальниктиниң азы удуртукчуунуң ат салганы күш-ажыл [illegible] үрде бижиктерни, 3×4 см. хемчээлдиг дөрт фоторурукту, характеристиканы кожар.

ССРЭ-ниң дээди болгаш ортумак түскай билиг өөредилге министерствозунуң бадылаан программазын ёзугаар дараазында эртемнерге кирериниң шылгалдазын туттар:

а) школа, школа [illegible] салбыры [illegible] орус дылга (диктант), математикага (аас-биле);

б) школа, школа назы четпээн салбырларга [illegible] музыка дыңнаарын база хынаар.

Кирериниң шылгалдаларын 1981 чылдың август 1-ден 20 [illegible]. Документилерни Кызыл, Колхозная 56, Педучилище, хүлээп алыр комиссия, тел. 2-35-74 адресче чорудар.

ДИРЕКЦИЯ

КИНО

ИЮЛЬ 26-ДА

«НАЙЫРАЛ»: «Чараш ыс болгаш корсуучут амытан» 9.30, «Моогушпенчек каарганнар ужуп турар черде» 11.20, 13.10, 15.00, 16.50, 18.40 (узаткан) 21.20 шактарда.

«ПИОНЕР»: Киночыыжы 10.00, «Айлашкан дээш кым телеэриал» 11.30, 14.00, 16.00, 18.00, 20.00 (узаткан) шактарда.

«ВОСТОК»: «Алый деп кыштаарзы ыт» 10.30, «Мээн Раджам» (2 сериялыг) 12.00, 18.20, «Баш-бидо үскени» 21.00 «Кинопрограмма» 16.00 шактарда.

«ЧАЙГЫ»: «Васек Трубачев болгаш оон эштери» 12.00, «Федора» 14.00, 16.00, 18.00, 20.00 шактарда.

ИЮЛЬ 27-ДЕ

«НАЙЫРАЛ»: Мультфильмнер чыындызы 9.30, «Террор операцияның буурааны» (2 сериялыг) 11.00, 14.00, 17.00, 20.00 шактарда.

«ПИОНЕР»: «Алдын дугуур» 10.00, 11.40, «Сылдыстарже ужудуушкун» (2 сериялыг) 14.00, 17.00, 20.00 шактарда.

Редакцияның адрези: Кызыл Щетинкин-Кравченко кудумчузу, бажың № 3. ТЕЛЕФОННАРЫ Редакторнуң 2-24-63, редакторнуң оралакчыларының 2-35-24, 2-31-75 харысаалгалыг секретарьның 2-23-35, секретариаттың 2-23-35, партийжы амыдырал болгаш совет тургузуг килдистериниң 2-37-13, пропаганда килдизиниң 2-31-75, культура килдизиниң 2-23-54, көдээ ажыл-агый килдизиниң 2-21-47, үлетпүр килдизиниң 2-31-75, чагаа килдизиниң 2-41-27 [illegible] килдизиниң 2-20-60 корректорларның 2-27-41 [illegible] 2-12-45, солун хөлбөйн баргаза 2-32-75 телефонче долгаар.

Тираж 17866. Чагыг № [illegible]

СОЛУН НЕДЕЛЯДА 6 КАТАП ҮНЕР

Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Ном үндүрер чер, полиграфия болгаш ном садыының херектериниң талазы-биле комитединиң типографиязы (Кызыл, Щетинкин болгаш Кравченко кудумчузу, бажың № 1). ТС—09636

Бүгү чурттарның пролетарийлери, каттыжыңар!

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

№ 174 (11672) 1981 чылдың июль 28, вторник | 1925 чылда үнделгелиттинген | Өртээ 2 көп.

БИСТИҢ ЧУРТУВУСТА

КРАСНОЯРСК. «Сибиряк» СКД-6 дээр чаа хевирниң баштайгы үш муң комбайннары Красноярскиниң тараа ажаап алыр комбайннар кылыр бүдүрүлге каттыжыышкынының конвейеринге кылдынып үнген.

Бо чылдың ажаап алыышкынының эгелээринге чедир беш чартык муң комбайннарны кылыр дээн ук коллективтиң бедик хүлээлгезиниң амыдыралга боттанырынга хоорайның элээн хөй коллективтеринден барып, комбайн кылыкчыларынга дузалаан дүржүлгалыг ажылчыннарның улуу база киирген.

• • •

ГРОЗНЫЙ. Новогрозныйның нефть арыглап, болбаазырадыр Н. Анисимов аттыг заводунда эң улуг дээн дериг-херексел чыл эгезинден тура бо хүннерге чедир пландан ажыр бир миллион рубльдиң продукциязын берген.

Заводтуң специалистери боттарының профессионал мергежилин үргүлчү бедидип турарының түңнелинде кижи бүрүзү бот-боттарын идегелдии-биле солчуп, ажылдаарын чедип алганнар. Оларның коллективи «Ажыл хүнү бүрүзүнде-ле — соолгу бедик көргүзүг» дээш республиканың социалистиг чарыжында база идепкейлиг киржип турар.

• • •

УСТЬ-КАМЕНОГОРСК. Хорайның конденсатор заводу бо чылын улустуң кайбаа-бир-ле херегләэр барааннарын бүдүрүп үндүрерин барык 300 муң рубльге көвүдеткен.

Заводтуң кылып үндүрүп турары бичии электриктиг суугулары, электрокамиинери, бажың аптечкалары болгаш өске-даа кылыглары садып алыкчыларның сонуургалын болдуруп турар. Садып алыкчыларның хөй санныг дилээн ёзугаар ол завод бичии хемчээлдиг чем электри шаавын кылып эгелээн болгаш электрокамиини чаарттып турар. Ол бүгү бараанар руддлыг Алтайның магазиннеринге үр-даа чытпастаан.

(СЭТА).

КИЖИЗИДИЛГЕНИҢ ШКОЛАЗЫ

Кызылда № 48 тудуг эргелелинде партбюро (секретары И. В. Серикавкин) партия хуралдарын коммунистерни болгаш ажыл-ишчилерни кижизидериниң база политиктиг дадыгылгазының ёзулуг школазы болдурар дээш доктаамал ажылды чорудуп турар. Мында партхуралдың бедик уткашыкарын, оон ажыл-херекчи байдалын аңаа бүгү талалыг, хынамчалыг белеткелдер хандырып турар. Оларны колдуунда-ла айның ийиги чартында эрттиргеш, коллективиже эрткен айда чоруттунган ажылдың түңнелин хандыр сайгарып, анализтеп көөрү, партийжи организастыг болгаш идеологтуг ажылдың дугайын болгаш амыдыралчы өске-даа эң чугула айтырыгларны чугаалажыры чаңчыл апарган.

Партбюро партия хуралын белеткээри-биле 3-5 кижи составтыг комиссияны тургузуп, илеткелчини баш удур томуйлап турар. Комиссияның удуртукчузу эдерикчи илеткелди кылыр. Хуралдарга ындыг белеткел чугаалашкан айтырыгны эки билип алыр талазы-биле коммунистерге дузалап турар. Бо парторганизацияда 35 коммунистерниң болгаш СЭКП кежигүнүнге кандидаттарның барык шуптузу хурал бүрүзүнге идепкейлиг кээп, 6—7-ден хөй кижи саналдарны берип турар. Олар кылдынган ажыл-херекти шүгүмчүлекчи ёзу-биле көрүп, парторганизацияга база бот-боттарынга бедик негелдени тургузуп, четпестериниң чылдагаанын илередип, оларны чайладыр талазы-биле тодаргай хемчеглерни айтып турар. Мурнунда хүлээп алдынган шиитпирлерниң күүселдезин организастаарынга харыысалгалыг эштерниң информацияларын хурал бүрүзүнгө дыңнап, маңаа кошкак ажылдаан кижилерден коммунистер шыңгыы негелдени тургузуп келген. Бот-боттарынга ындыг негелделиг чорук даандырган ажылды бедик харыысалга-биле көөрүнге коммунистерни, ажыл-ишчилерни кижизидеринге, коллективте четпестерни эптеш чок байдал-биле көөрүнге, оларны дүрген чайладырынга улуг идигни берип турар.

Сөөлгү чылдарда, ылаңгыя «Ярославль хоорай партия организациязында партия хуралдарын эрттирип турар практиказының дугайында» СЭКП ТК-ның доктаалының соонда, бүгү чурттаазында ышкаш, коммунистерниң хуралын ылап белеткээриниң база бедик деңнелге эрттирериниң айтырыгларынче доктаамал сагыш салып, эки дуржулганы чедип алган үстүнде чижекке кииргенивис дег партия эге организациялары республикада эвээш эвес. Ындыгларга «Каа-Хем» хөмүр-даш разрезинде, «Мөрен» совхозта, Кызылдың сүт комбинадында, В. И. Ленин аттыг «Тыва даг-дүгү» комбинаттың энергоцегинде, «Тээли» совхозтуң Ээр-Хавак сүт-бараан фермазында болгаш өске-даа хөй-хөй партия организацияларын хамаарыштырып болур. Парторганизацияларда хуралдарның хөй нуруузу оларның амыдыралынга чугула болуушкуну база коммунистерни кижизидериниң школазы болуп, оларның политиктиг дадыгылышкынынга, бодунуң коллективинде база партия организациязында ажыл-херектиң байдалы дээш СЭКП кежигүннериниң хууда харыысалгазын бедидеринге улуг ужур-дузалыг боop турар.

Ынчалзажок чамдык партия организациялары хуралдар эрттирериниң СЭКП Уставында айыттынган хуусаазын үрээр, оларны болур-чогууру-биле белеткевес, ёзу барымдаалап эрттирер, шоолуг эвес чаңгыс аай хевирлиг айтырыглар чугаалажыр фактылар ам-даа бар. Ылаңгыя Кызыл районда «Тыва кодээ тудуг тресте», «Совхоз тудуг» каттыжыышкынында, «Кызыл тудуг» эргелелинде, Ыяш ажыл-агый, Культура министерстволарында болгаш өске-даа коллективтерде база Каа-Хемниң «Улуг Октябрь» совхозта, Таңдының харылзаа белдиринде, Кызыл районнуң геология шинчилел черинде болгаш өске-даа районнарның күш-ажылчы коллективтеринде чамдык партия организациялары бо чылдың бирги чартыкының эрткен айларында партхуралдарны үскүлээн.

Оон аңгыда чамдыкта партия хуралдары коммунистерниң авангардчы ролюн, идепкейин бедидеринче база куруненин болгаш күш-ажылчы сагылга-чурумун, хөй-ниитиниң чорум-чурумун үрээр, арагалаар, социалистиг өнчүнү оорлап, самчыгдаар, таттыглээр болгаш ниитилелге удурланыышкак өске-даа чүүлдер-биле демиселге коммунистерни, ажылчы чоннарны идепкейлиг киириштирериниң айтырыгларынче чогуур кичээнгейни салбайн турар.

СЭКП-ниң XXVI съездизинге бо чугула айтырыгже база катап улуг кичээнгейни салган. СЭКП ТК-ның ол съездиге Отчёт илеткелинде мынча дээн: «Бир эвес партия кежигүннери хуралдарга анаа-ла шак эрттирип олуржур, баш удур белеткээн ораторларны дыңнап алыр дээш кээр болза партия организациязының ажылы ёзулуг ажыктыг боол шыдавас. Партия хуралы дээрге, кандыг-даа партия комитединиң пленуму ышкаш, бүгү-ле эң чугула айтырыгларны ханы болгаш шыңгыы чугаалажыр чер-дир». Съездиниң бо айтыышкынын удуртулга болдургаш, партия комитеттери, эге организацияларның бюролары партийжи хуралдар бүгү талалыг белеткеттинген, олар организастыг бедик деңнелге, санал-оналдың хостуг база ажыл-херекчи солчулгазының, принципиалдыг болгаш бедик негелделиг чоруктуң байдалынга эртиген турзун дээш доктаамал сагыш салыр ужурлуг.

Партия комитеттери оларның организастыг кидистери, эге организацияларның бюролары хуралдарны белеткеп база эрттирип турар практиказын үргүлчү анализтеп, сайгарары, хуралдар СЭКП Уставының негелделеринге дүүштүр эрткен турарын чедип алыры, оларга шүгүмчүлелдерни болгаш бот-шүгүмчүлелдерни делгеми-биле калбартыр аргаларны берип, дээштиин бедидерин хандырары эргежок чугула. Оон-биле кады хуралдарга болган шүгүмчүлелдерниң болгаш саналдарның канчаар күүседдинип турарын доктаамал сайгарып көрүп, ол дугайын коммунистерге чогуур өйүнде информастап дыңнадып турар херек.

Коммунистерниң хуралдарының дээштиин улам бедидер сорулга-биле оларга чугаалашкан айтырыгларның талазы-биле тодаргай үндезинниг шиитпирлерни хүлээп алгаш, күүселдезин организастаар талазы-биле контрольду болгаш хыналданы доктаамал чорудар, ол чугула херекке коммунистерни улам идепкейлиг киириштирер ужурлуг. Партийжи хурал бүрүзүн коммунистерни кижизидериниң школазы болгаш база оларның политиктиг дадыгылгазынга дээштиг салдарны чедирген турар кылдыр эрттирери партийжи организацияның ажылдың деңнелин улам бедидеринге, партия эге организациязының дайынчы арга-шинээзин күштелдирериңге принципиалдыг ужур-дузалыг дээрзин кезээде барымдаалап көөр херек.

МАЛ ЧЕМИНИҢ БЕЛЕТКЕЛИНГЕ ТЕМП БОЛГАШ ШЫНАР

Шалыпчы ийи ай чоруп тур

КҮЖҮН, ДЫЖЫН ХАРАМНАНМАЙН

Бии-Хем районнуң «Кызыл тараачын» совхозунуң бүгү ажыл-ишчилери ниитиниң малынга четчир чемнерни белеткээринче чурттакчы чонну массалыы-биле эвилелдеп киирер дугайында СЭКП обкомунуң кыйгырыын калбаа-биле таныжып, чугаалашкаш, аңаа харыы кылдыр бедиткен хүлээлгелерин ап, участок бүрүзүнде күш-ажылдың темпизин улам дүргедеткен. Совхозтуң төп салбырында мал чеми белеткээр механизастаттынган бригаданың амгы чугула кампанияга киржилгезиниң дугайында оон бригадири комсомолчу Григорий Цыбин мынчаар чугаалап турар.

—Чайгы үргүлчүлелдиг кандааштыкының түңнелинде тургустунган берге байдалды кижи бүрүзү эки билип, бар-ла аргаларны ажыглап тургаш, малга четчир чемнерни белеткээринге онза идепкейлиг киржип, күжүн, дыжын харамнанмайн турар. Бо талазы-биле бистиң совхозтуң ажыл-ишчилериниң мурнунда салдынган сорулгалар белен эвес. Чүгле сигенни безин 3920 тонннаны белеткээр. Бо үеге чедир совхозта 200 ажыг тонна сигенни кезип, сараттаан. 115 тонна сиген далганың база 35 тонна бүдүк-бүрүнү [illegible] [illegible] кылдынары эвес болза, көргүзүглеривис оон-даа бедик турары чугаажок.

[illegible] мал чеми тараан [illegible] шөлдериниң нииити [illegible] улуг, 150 гектар хире бар. Олардан сигеннин [illegible] багай эвес. Ынчангаш ол шөлдерниң сигенин баштай кезип, бир гектардан 5 центнер чедир дүжүттү алдывыс. Ам ол черлерин катап суггарып, [illegible] читкеш, ийиги кезиидени күзүн, [illegible] шиитпирлээн. Ында кестинген [illegible] сараттап доозары билек, [illegible]

Бистиң [illegible] Хүт болгаш төп салбырларда мал чеми [illegible] механизастаттынган [illegible] тургускан. Олар аразында чарыштыышаан, күш-ажылчы бедик тура-соруктуг ажылдап турарлар. Баш бурунгаар ажылдап кылдынган негелделер [illegible] беш хонгаш-ла үндүрүп, тиилекчи болган бригадага шилчиир вымпелди тыпсып турар. Ол вымпел ам бистиң холувуста. Ону өске бригадага алыспас дээш кызымаккай ажылдап турар бис.

Оон ангыда бүдүрүкчүлүг ажылдаарынга бир идиглиг чүве болза, бодувусту бригадавыста чарышты дээштиг организастап, кымның канчаар ажылдаанын барык хүн бүрү түннеп көрүп, чедер-четпестеривисти чугаалажып, эдеринин хемчеглерин ап турарывыс болур. Ынчангаш бистиң аравыста арай кошкак ажылдааш, азы күш-ажылдың сагылга-чурумун үрээш, эштеринге чемеледи бээр кижилер чок. Харын хүн нормазын үргүлчү ажыр күүседип, эрес-кежээ ажылдап турарларны хөйү-биле адап болур. Чижээ, сараат салыкчызы Николай Мазилкин, грабль тыртыкчылары Валерий Жданов, Биче-оол Монгуш, сараат эдикчизи Баян Тулуш дээн ышкаш мурнакчыларны хөйү-биле адап болур.

Бистерге, мал чеми белеткеп турар механизаторларга, Туран хоорайның бүдүрүлге, албан организацияларының ажылдакчылары, суурларда агитквартираларының чурттакчылары, школачылар, пенсионерлер шеф-биле улуг дузаны көргүзүп турар. Совхозтуң ажылчын бүрүзү 500 кг-дан эвээш эвес бүдүк-бүрүнү белеткээрин онааган. Хөй-хөй ег-бүлелер ук ажылга идепкейлиг киржип, харын-даа онаалдаларын ажыр күүседип турар.

Бүгү-ле чүвени дег-дески, эки дээрге шын эвес апаар. Чамдыкта бистиң-даа, шефтеп келген организацияларның-даа ажылын башкарып, организастаан турарында четпестер туруп кээр-дир. Ылангыя техника ажыглаттынмас черлерден сигенни хол кадыры-биле кезип алырын бисте организаставайн турары хомудаанчыг. Оон түңнелинде эвээш эвес курлавырлар ажыглаттынмайн чыдып каап турар. Районнуң база совхозтуң удуртукчулары олче кичээнгей салып, өске районнарда, ажыл-агыйларда ышкаш, кадыыр-биле сиген кезер звенолары тургузар болза деп бодаар-дыр мен. Ындыг звенолар ниити ажыл-херекке улуг үлүг-хуууну киирип болур ийик. Г. ЦЫБИН,

«Кызыл тараачын» совхозта мал чеми белеткээр бригаданың бригадири.

ЧУРУКТАРДА: бригаданың мурнакчы ажылчыннары Б. Тулуш биле В. Жданов. Сиген шөлүнде ажыл.

А. ЗАЙЦЕВТИН фотолары.

240 ТОННАНЫ САРААТТААН

«Барлык» совхозтуң улуг салбыры Акса-Барлыктың ажыл-ишчилери эрткен чылын 1600 тонна сиген белеткээр тургаш, 2200 тонннаны белеткээн. Бүдүк-бүрү, төп салбырдан ап турары силос дээн ышкаш мал чемнери-биле кады, ол сиген салбырның малын хүр кыш ажырарынга чедишкен. Ынчангаш Акса-Барлыктың хойжуларының эрткен [illegible] ажырып, төрүүр 100 хойдан 90 хураганы алгаш, районда эң бедик көргүзүглүг болганы таварылга эвес.

Салбыр мал чеминиң белеткелинге бо чылын база кынамчалыг белеткенип, оны организастыг эгелээн. Аңаа ажылдаар машина-техниканы баш бурунгаар септеп кылган болгаш ажылчын күштү таарыштыр тургускан. Амгы үеде Акса-Барлык салбырында шупту 65 кижи мал чеминиң белеткелинде хаара туттунган. Он бир кижи составтыг механизастаттынган бир звенону, хол кадыры-биле кезер он кижилиг бир звенону тургускан.

Салбыр бо чылын 1865 тонна сиген кезер планныг. Бо хүннерде 240 тонннаны сараттаан. Хову бригадири Көк-оол Саазының удурткан механизастаттынган звено чүгле совхозта эвес, а харын районда эң бедик көргүзүглерни чедип ап турар. Ук звено 204 тонна сигенни белеткээш, районда тургустунган [illegible] механизастаттынган [illegible] бирээзи ку өзүрүкче үнген. [illegible] Эрги Барлыктың Тере-Хая [illegible] хөй [illegible] сигенни бестирип турар.

— Бистиң звеновуста шупту 7 тракторну быжыглаан. Сезон эгелээриниң мурнунда капитал болгаш үүрмек септелгени эки шынарлыг кылдыр чоруткан. Ажылдап эгелээнивистен бээр чангыс-даа улуг үреелишкин болбады. Звеновуста [illegible] механизатор Ким Моокээр баштаан үш эдикчи мастер бар. Олар сигенни кезер, хоннунор, сараат [illegible] машиналарны үзеп, чаао, агар септелгезин [illegible] ажылдап турар — деп К. Саая чугаалады.

[illegible] кежигүннериниң аразында социалистиг чарыштың түңнелин [illegible] турар. [illegible] оон түңнелин ийи катап үндүрген. Сөөлгү [illegible] түңнелинде сиген болдуурунга [illegible] Анатолий Хамчыкт, хоннуукчу Сергей Саая, сараат салыкчызы Олег Хомушку олар тиилекчи болгаш, орденниг чүүлдер болгаш акша-биле шаңнаткан.

Аъш-чемин хову турлаанга белеткеп турар. Механизаторлар улуг повар Мария Күжүгеттиң, дузалакчылары Бай-Көк Саазының, Любовь Сааяның белеткээн чемин эки деп мактап турар.

Хол-биле сиген кезер он кижи составтыг звено бо айның 10-дан эгелеп ажылдап кирген. Олар трактор-биле кестиниес бүгү уннарының, арыг [illegible] сигенин кадыыр-биле кезип турар. Бо звено 36 тонна сигенни сараттаан. Салбырның [illegible] тракторизи Бичеч [illegible] Күнгаазының удурткан [illegible] бригадазы 65 [illegible] тургустунган [illegible] Хемчик болгаш Барлык арыгларындан 54 тонна бүдүк-бүрүнү белеткээн.

Мал чеминиң белеткелинче доктаамал [illegible] ажылчыннардан аңгыда, суурнуң чурттакчы чонну [illegible] пенсионерлерни, херээженнерни бүгү ег-бүлелерин база бо ажылче хаара туткан. Акса-Барлык кодээ Совединиң баштайы агитквартираларының, оон соонда суурнуң бүгү чонунуң ниити хуралын кылган. 240 тонна сигенни боттарының күжү-биле [illegible] белеткеп бээр деп хүлээлгени чурттакчылар хуралдан алган. Амгы үеде шефтээшкин-биле сиген белеткээри салбырда кирип туруптар бериптир.

А. БЕГЗИН-ООЛ.

Барыын-Хемчик район.

ОРГАНИЗАСТЫГ

Республикада мал чеми белеткээриниң шалыпчы ийи айы түлүктевишаан. Кызыл районда «Кара-Хаак» совхозтуң дирекциязы, партия комитеди, совхозтуң ажылчын комитеди, бүдүрүлге, организация черлерин ол шалыпчы кампанияны чедимчелиг эрттирериниче мобилизастап турар. Амгы үеде ында ниитиниң мал чеминиң белеткелинде совхозтуң 12 кижи составтыг механизастаан бригадазы, малчыннарның 30 ажыг хол кадырлыг бригадазы, пенсионерлер звенозу болгаш сиген, бүдүк-бүрү мал чемнери белеткээр талазы-биле түс-түс онаалдаларлыг суурнуң 9 бүдүрүкчү, албан организациялар черлериниң коллективтери ажылдап турар.

Пенсионерлер звенозунда, оон удуртукчузу, совхозтуң партком кежигүнү Канчыыр-оол Хертек, Владимир Тонов, Чооду Дамбаа, Зоя Хертек, Мария Бутонаева, суур чоогунда мал чеми белеткээр шөлде «Болгария» деп маркалыг кадыыр каан бүдүк-бүрү хээндектээр аппаратта моторист Иван Ломкин, ажылчыннар Биче-оол Ооржак, Лариса Монгуш, Александр Монгуш олар шалыпчы ажылдап турар.

А. ДАРЖАА.

БОТТУГ АЖЫЛ-ХЕРЕК-БИЛЕ

Тес-Хем районнуң ажыл-ишчилери бүгү-ле болдунар арга-курлавырларны ажыглап тургаш, ниитиниң малынга четчир чемнерни белеткээринче улусту массалыы-биле хаара тудар дугайында СЭКП обкомунуң кыйгырыын долузу-биле деткип, аңаа боттуг ажыл-херек-биле харыылавышаан, мал чеми белеткээрин улам шапкынчыткан. Оон түңнелинде районда амга чедир 1020 тонна сиген, азы эрткен чылдың бо үезинде турганындан 390 тонна хөй, 96 тонна бүдүк-бүрү болгаш 17 тонна витаминниг сиген далганы белеткеттинген.

Бо хүннерде мал чеми белеткээр ажылда 34 бригада, механизастаттынган 9 звено, 1203 кижи хаара туттунган. Оларның иштинде 452 кижи хол кадыыры-биле ажылдаан. 110 кижи бүдүк-бүрү белеткеп турар.

Июльдуң ийиги декадазында районнуң ажыл-агыйларының аразында калбарган социалистиг чарышка «О. Шынаа» совхоз [illegible] түңнел [illegible] алган. Ук ажыл-агыйның [illegible] хонукта 425 тонна сиген белеткээр тургаш, 621 тоннаны белеткеп, декадада алган планныг даалгазын 146 хуу күүсеткен. «Тес-Хем» совхозтуң ажыл-ишчилери он хонук дургузунда 955 тонна сиген кезип белеткээр планын 1029 тонна кылдыр күүсеткен.

Совхозтарда белеткээн бүдүк-бүрүнү хээндектеп болбаазырадырындан аңгыда силостап турар. Амга чедир 66 тонна бүрүнү ынчаар силостаан.

Районнуң бүдүрүлгелеринин, албан организацияларының коллективтери кодээ ишчилерге улуг дузаны чедирип, шеф ажылынга массалыы-биле киржип турар.

Оон-биле чергелештир чамдык черлерде бо чугула ажыл-херекти организастап турарында улуг четпестер барын айтыр апаар. Чижээ, «Чодураа», «Кызыгаар» совхозтар он хонукта бердинген планнарын күүсетпээн.

Ч. СААЯ.

СЭКП Тес-Хем райкомунуң пропаганда болгаш агитация килдизиниң эргелекчизинин оралакчызы.

ПАРОМ МАНААШ...

КОНТОРАГА эртенни-не болур ажыл хуваалдазының соонда «Х Улуг хурал» совхозтуң сигенчи бригадаларының кежигүннери ажылдаар черлеринче чорукчуларынга дегерип, ол-бо чүктен чыглып эгелээрлер. Четчележип турда, үе-шак улам чылып, харын-даа биче дүъш чоокшулаар. Ниитиниң малынга чем белеткелинче олар июль 10-дан эгелеп кирген. Сигенчилер бо аразында аалдарындан чорупп ажылдап келген. Суурдан 18—20 километр ыракта Күжүрже болгаш Кызыл-Чырааже хүнуун чоруп, кээп турарга, ажылга дыка сааттыг дээрзин билдингир.

Совхозтуң Кара-Булуң хову бригадазының кежигүннери Күжүрда ажылдап турар. Олар 910 тонна сиген, 270 тонна сенаж кылыр планныг.

— Бердинген планны ылап-ла күүседир дээш бригада кежигүннери аразында чарыштыг ажылдап турар — деп бригадир Валерий Батна чугаалады. Бо хүннерде бригада Арыскан-Арыгда тараан 34 гектар люцерннаны кескен болгаш ону белдеш, совхоз товарның сенаж онгарынче чүдүрүп чорутан. Чүгле мында эвес, Бедик-Ой буталының өске-даа суггаттыг черлеринде тараан мал чеми культураларын уңжуу таарыы болганы-биле чергелештир чаптаан бок уннуктер кордаап болур турар. Чогуур үелинде оон болган хайгааралын эжиткен болза, бо шөлдерден албек дүжүттү алырының аргазы турган.

Кара-Булуңнуң механизастаттынган бо бригадазында кожуглуг 8 трактордан ангыда, 3 трактор мал чеми культураларын кезип турар. Мал чеминиң белеткелинче кирген кодээ ажыл-агый машиналарының амгы үеде ажылдап турары, ындыг-ла шулууи эвес, эдигин чадап турар. Харын-даа сиген бөлер ГПП-6 машинаны септеп турган үезинде дииштерин солуштур эптеп каанындан ол ажылдаар аргажок, кагылып, кадалып чыдар болган. Ону катап адырып, эптеп турда, үнелиг үе-шак эртер, кезип каан мал чеми улам курган, хоолуузун чидирер.

Бригадирниң чугаалап турары-биле алырга, бригаданың аъш-чем-биле хандырылгазы эки. Ынчалза-даа хлеб үндүртели бээринден кожазындаа Теңгис-Хая суурнуң садыынга чаңгыс удаа эвес баар ужурга таварышкан. Олар чем кылыында ажык дээр адаанда одаглыг, аңаа кожуунда дүъште чаңгыс катап чем кылыр. Ол чер олда сигенчилер олурушкан чеменир баштык, чем кылыр кижинин аъш-чем белеткээр столу чок. Бо бүгү ажылдаан турарларга эпчок, шаптыктыг. Бо болгаш Кызыл-Чыраа бригадазының кылыгдыңыш, олең белеткекчилеринге түр чуртталар майгыннарны, чадырларны баш удур таарыштырган болза, ажыл улам бүдүрүкчүлүг турар ийик.

БРИГАДА кежигүннериниң аразында онаашкан ажыл-херекиниң мастерлери, совхоз бүдүрүлгезиниң шалыпчылары Алексей Докуй, Базыр Чылбак дээш мурнакчылар хөй. Бо чылын чаа трактористер курузун доосkan аныяк кыс Дина Куигаа бригадада келген. Олар шупту он бирги беш чылдың баштайгы чылының планныг сорулгаларын чедишкинниг күүседир дээш шулуруу ажылдап турарлар.

Кызыл районда хөй малдыг бо ажыл-агый ниитиниң малынга 2900 тонна сиген белеткээр планныг. Амдызында чүгле 55 тонна сиген кылдынган, 800 тонна ажыг сенаж кылыр, оон 210 тонназын онгарда ажкеп тоткен.

Мал чеми белеткелиниң кампаниязы түлүктээн амгы үеде совхозта сиген сараттакчылар чедишпейн турар. Үрелик сараттакчыны септеп алырының хемчеглерин мынчаар [illegible].

«Х УЛУГ ХУРАЛ» совхоз Улуг-Хемниң оң талазында турар болганында ажыл-херек бүдүрерде-даа, машина-техника чоокшуладырда-даа мнап-ла хем кежер апаар. Бо совхозтуң дирекциязы болгаш Баян-Кол паромун харыылап турар албан организация черлери сиген кезер кампаниязы четтикже паромну саат чок кежирериниң боттуг хемчээп албаан. Оон сугнуң сыыгынга миндиртынып, кажан сүг теренней бергенде, паромнун хем кыдыында тепкиштерин хоме алы бээринден паром кешпестээш, ажылга дыка шаптыктап турар. Маңаа чаңгыс чижекти көрээли. Июль 22-де Баян-Кол суурдан үнген дүк чүдүрген болгаш өске-даа чүүктүг, дүрген командировкалыг машиналар паром кырыыга ышайда, бээрде чок, тура дүнээн. А хемниң ол бо талаларында паром манаан машина-техниканың чежезин ол дээр! Чүгле паром манааш чеже-чеже ажыл шагы чидип турары мооң-на [illegible] Сиген белеткелиниң чугула кампаниязының амгы үезинде Баян-колчуларга паромнуң ролю улуг. Ынчангаш ол кыска хуусаада саат чок кежер кылдыр кылыры негеттинип турар.

С. ТАС-ООЛ.

БЕШ ЧЫЛДЫҢ КҮШ-АЖЫЛЧЫ БАЗЫМНАРЫ

1981 чылдыӊ бирги чартыында Тыва АССР-ниӊ экономиктиг болгаш социал хөгжүлдезиниӊ Күрүне планының күүселдезиниӊ түӊнелдериниӊ дугайында

Тыва АССР-ниӊ Статистика эргелелиниӊ дыӊнадыы

Үлетпүр

	Продукция сайгарар планның күүсеттингени (хуу-биле)	1981 чылдың бирги чартыын 1980 чылдың бирги чартыынга деңнээрге (хуу-биле)
[illegible]	103	107
Одалга үлетпүрү	109	108
Өңнүг металлургия	102	99,2
Металл болбаазырадылгазы	98	99,4
Ыяш болгаш ыяш ажылдап кылыр үлетпүр	101	100,5
Тудуг материалдарының үлетпүрү	97	100,7
Чиик үлетпүр	104	106
Аъш-чем үлетпүрү	109	103
[illegible] үлетпүрү	101	99,6
Полиграфия үлетпүрү	103	103

Полиграфия үлетпүрлери элээн бедик темпилиг хөгжээн.

Продукция сайгарарының чартык чылда планының күүседилгези [illegible] дараазында сан-түңнерден көстүп турар:

	Продукция сайгарарының планының күүсеттинген хуузу	1981 чылдың бирги чартыын 1980 чылдың бирги чартыынга деңнээни хуузу: бүдүрүлгениң ниити хемчээли	1981 чылдың бирги чартыын 1980 чылдың бирги чартыынга деңнээни хуузу: күш-ажылдың бүдүрүмчүзү
«Тыва даг-дүгү» комбинат	99,2	105	106
«Каа-Хем» разрез	109	108	106
Тываның электри четкилери	103	107	107
«Тыва кобальт» комбинат	102	99,2	99,2
«Тудуг кезектери» комбинат	87	91	94
Ак-Довурактың ҮБК-зы	106	119	120
[illegible] эът комбинады	115	[illegible]	117
[illegible] эът комбинады	123	110	116
Сүт комбинады	106	102	103
Тараа продуктулар эргелели	102	100,2	107
Аъш-чем үлетпүрүнүң эргелели	101	98	101
Даараныглга фабриказы	104	111	97
Аргы заводу	104	94	104
«Тыва тудуг материалдары» [illegible]	106	94	99,6
«Росводпромнуд» ДБК заводу	106	100,9	103
«Тыва кодээ тудуг» трест	90	92	93
Ыяш ажыл-агый министерствозу	100,9	102	103
Тудуг кезектери болгаш конструкциялар заводу	102	119	109
Улуг-Хем ыяш-үлетпүр ажыл-агыйы	105	104	104
[illegible] үлетпүрүнүң эргелели	101	110	110
Автосетпелге заводу	89	86	8[illegible]
Сельхозтехкурком	100,9	105	102
Парлалга болгаш полиграфия эргелели	103	103	104

Үлетпүр продукциязының эң чугула хевирлериниң 1981 чылдың бирги чартыында бүдүрүлге үндүргенин дүс-түвүнде көргүскен.

	Чартык чылда бүдүргени	1981 чылдың бирги чартыын 1980 чылдың бирги чартыынга деңнээни хуузу
Хөмүр-даш — муң тонна	443	108
Электри энергиязы — млн. квт. шак	46,7	76
Шөй шуткуга — тонна	286	82
Тудуг болгаш аңаа ыяш [illegible] — муң кубометр	164	94
Ооң иштинде тудуг ыяжы — муң кубометр	141	105
Дилиг материалдары — муң кубометр	63,6	108
Мебель — муң рубль	798	111
Культура амыдыралы болгаш ажыл-агыйга херектээр барааннар — муң рубль	1159	111
Тудуг чуганы — тонна	1272	101
Тудуг тууйбузу — млн. кезек	13,7	91
[illegible] демир-бетон конструкциялар болгаш кезектер — муң кубометр	22,4	80
Сорттуг даг-дүгү — муң тонна	53,9	108
Хөм идик — муң эжеш	47,7	103
Киис идик — муң эжеш	61,6	99
[illegible] үлетпүрүнүң НСО талазы-биле продукциязы — муң рубль	1037	125
I категорияның субпродуктулары-биле кады эът — тонна	2737	118
Колбаса кылыглары — тонна	546	91
Чалаң сүт продукциязы — тонна	9318	99
Мал үзү — тонна	206	102
Далган — муң тонна	16,7	103
Комбикормнар — муң тонна	21,9	98
[illegible] кылыглары — тонна	10154	99
Кондитер кылыглары — тонна	559	99,3
Эмиртпес суксуннар — муң дал	79	134
Дус (чемге ажыглаар) — тонна	5934	106
Курттаг эът-сөөк мал чемери — тонна	1[illegible]	61

Чылдың бирги чартыында пландан ажыр 33 муң тонна [illegible] [illegible]

Үлетпүр бүдүрүлгези ажыл-агыйы, тудуг [illegible]

Көдээ ажыл-агый

[illegible]

гектарга азы 0,4 хуу хой-дур. Эталон чижек-биле бир трактор хүнде ортумаа-биле 379 гектар черни ажылдап кылган, а 1980 чылдың июль бирде 355 гектар турган. Трактор септээр план 1981 чылдың июль бирге чедир 90 хуу күүсеттинген. Тараа ажаар комбайннарны 599-ту азы эрткен чылдың ол үезинден 106 комбайнны (22 хуу) хойжу септээн. [illegible] 1981 чылдың июль бирде 966 чүък автомобильдерни сепсеттинген болуп турар азы эрткен чылдың ол үезинден 7 хуу эвээш.

Республиканың совхозтарынга болгаш Дуржулга станциязынга малдан алыр продуктуларын бүдүргенин дараазында сан-түңнерден көрүп болур.

	Чылдың бирги чартыы: 1980 ч.	Чылдың бирги чартыы: 1981 ч.	1981 чылдың 1980 чылга деңнээрге хуу-биле
Кош деңзилиг эът — муң тонна	3,8	3,5	92
Сүт — муң тонна	15	16	107
Дүк — тонна	826	902	109
Куш чуургазы — млн. саныг	7,3	9,4	129

[illegible] бүдүрерин 1980 чылдың бирги чартыында турганындан ахтыгдеткен. [illegible] Өвүр район эът бүдүрерин 09 хуу, дүкту — 35 хуу, сүттү — 27 хуу ковудеткен. А Бай-Тайга район эът бүдүрерин эрткен чылдыындан 46 хуу, дүкту — 25 хуу ахтыгжеткен.

[illegible] 16 хуу өстүрген, бир дагаадан алыр чуурга 7 хуу [illegible] сүт эрткен чылдың ол үезинден 12 хуу эвээжээн.

Республиканың [illegible] Дуржулга станциязын катай алырга, малдың баш саны мындыг (муң баш):

	Июль 1-де: 1980 ч.	Июль 1-де: 1981 ч.	1981 чылдың 1980 чылга деңнээрге хуу-биле
Мыйыстыг бода мал	109,1	113,5	104
Ооң иштинде инектер	37,6	38,6	103
Хаваннар	11,9	13,3	112
Хой болгаш өшкү	1202,7	1276,0	106
Чылгы мал	24,9	24,5	98
Тевелер	1,4	1,5	103
Ивилер	14,7	12,9	88
Куштар (шуптузу)	191,7	193,1	100,7
Ооң иштинде чуурга бээри	84,6	103,2	122

Республиканың [illegible] бүгү хевир талазы-биле чаш мал алыышкын [illegible]

Мал ажылының продуктуларын күрүнеге садканын ажыл-агыйлар [illegible] алырга мындыг.

	Чылдың бирги чартыы: 1980 ч.	Чылдың бирги чартыы: 1981 ч.	1981 чылдың 1980 чылга деңнээрге хуу-биле
Мал болгаш куш (кош деңзи-биле) муң тонна	6,8	7,5	110
Мал болгаш куш (соокан деңзи-биле) муң тонна	3,5	3,5	10[illegible]
Сүт — муң тонна	12,7	13,5	107
Дүк — тонна	1032	12[illegible]	12[illegible]
Куш чуургазы — млн. саныг	7	9,2	1[illegible]

Ажыл-агыйларның бүгү хевирлери көдээ ажыл-агый продуктуларын [illegible] кем: мал болгаш кушту 16 хуу, сүттү 15 хуу, дүктү 30 хуу болгаш куш чуургазын 55 хуу. Көдээ ажыл-агый продуктуларын [illegible] 62,8 хуу чедирген Тожу районда анчыда бүгү районнар [illegible]

[illegible] ры бүгү ажылдарның комплекзи-биле алырга, 22,5 миллион [illegible] [illegible] азы эрткен чылдың ол үезинге деңнээрге 37 хуу ков

[illegible] тайгы чартыында 222 чүък автомобильдерин, 315 тракторну [illegible]

Транспорт болгаш харылзаа

[illegible]

Хөм транспорту-биле чүък сөөртүрүнүң планы 125 хуу, күш-ажылдың бүдүрүмчүзүнүң планы 108 хуу күүсеттинген.

[illegible]

Капитал тудуг

[illegible]

Чаа тудуглар [illegible] 2 муң тонна үрезин шыгжаар чер, 1,5 тонна минералдыг чемненгирер шыгжаар складтар, 30 муң гектар черниң оварылары суггаттыг кылган, 17,3 муң гектар шөлде дөрээлгелерни эде кылган.

[illegible]

Тудугда күш-ажылдың бүдүрүмчүзүнүң планы 97 хуу күүсеттинген. Эрткен чылдың ол үезинге деңнээрге, күш-ажылдың бүдүрүмчүзү 0,9 хуу бедээн.

[illegible]

Чоннуң материалдыг чаагай чорууну болгаш культурлуг деңнелиниң өзүлдези

1981 чылдың бирги чартыында [illegible] дан 0,6 хуу өскен.

Ажылдап турар бир кижиниң айда ортумак ажыл төлевири 150 рубль боол, эрткен чылдың деңнелинден 1,1 хуу улгаткан.

1981 чылдың июль бирде байдал-биле алырга, республиканың [illegible] 87 муң салымчылар [illegible] — 52 миллион рубль. [illegible]

Күрүнениң болгаш кооперативтиг садыының [illegible] бараан саарылгазы 1981 чылдың бирги чартыында 121,9 миллион рубль болган азы эрткен чылдың ол үези-биле деңнээрге, 6 миллион рубльге (5 хуу) өскен.

1981 чылдың бирги чартыында [illegible]

	Миллион рубль	Кол планга хуу-биле
Ниити республика	121,9	102
Садыг министерствозу	49,2	102
«Тыва даг-дүгү» АХК	7,5	101
«Тыва сүт тудугу» АХК	1	118
Аптека эргелели	0,8	105
Союзпечать	0,9	102
Респотребсоюз	56,8	102

Күрүне болгаш кооперативтиг садыгның түң-түс барааннары сатканының ниити хемчээли дараазында саннардан көстүп турар: 1981 чылдың бирги чартыында 1980 чылдың бирги чартыы-биле деңнээрге хуу-биле

Аъш-чем бараанныры	
Тараа продуктулары	99
Эът болгаш эът продуктулары	101
Балык болгаш балык продуктулары	99,8
Мал саржаа	81
Үнүш үзү	106
Маргарин продукциязы	105
Чалаң сүт продукциязы	95
Быштак	65
Куш чуургазы	120
Чигир	95
Кондитер кылыглары	99,5
Шай	115
Картофель	109
Ногаалар	92
Үлетпүр бараанныры	
Идик-хеп болгаш бөс-таавы	102
Трикотаж кылыглары	122
Янзы-бүрү уктар	106
Хөм идик	102
Фарфор-фаянс, майолик болгаш шил савалар	108
Мебель	144
[illegible]	1[illegible]
Хеп чуур машиналар	111
[illegible] (электри-биле ажылдаар)	8[illegible]
Шактар	95
Фотоаппараттар	80
Мотоциклдер болгаш мотороллерлер	98
Чадаг тергелер болгаш мопедтер	99,1
Радиоприемниктер болгаш радиолалар	90
Телевизорлар	131
[illegible]	85

Бараан саарылгазы өсс-даа чоннуң чамдык аъш-чем болгаш үлетпүр бараанныры, ылангыя малдан алыр продуктуларга [illegible] дереглели долу хандыртынмайн турар.

Республика чагыргазында үлетпүр бүдүрүлгелери садыг [illegible]

[illegible]

1981 чылдың бирги чартыында [illegible]

[illegible] ында турарларының саны 17,5 муң кижи боор турар. Чайгы үеде пионер лагерьлеринге 6 муң чыгыы уруглар дыштаныр. «Азас», «Жарки» туристи баазаларга, а ол ышкаш бүдүрүлгелерниң [illegible] рынга 60 чылдың чайынында 3 муң ажыг кижи дыштаныр.

ТЫВА АССР-НИҢ СТАТИСТИКА ЭРГЕЛЕЛИ

ОТТУГ ДУГАНЫҢ КҮЖҮ

КИЕВ. УССР-ниң Эртемнер академиязының Е. О. Патон аттыг [illegible] туруштурууга институдунуң эртемденнерниң ажылдап кылганы демирлерни тудуштурарының болбаазырангай [illegible] аан. Сөөлгү чээрби чылдың [illegible] ыг электри тудуштурулгазы демир конструкцияларны эптеп тургузарда эң кол арга [illegible] биле дамчыдылга транспортунга, машина тудуушкунунга, тудугга калбаа-биле хереглеттинип турар апарган. Ону космоска болгаш суг-даа иштинге [illegible]

Чүгле ону беш чылдың иштинде институттуң ажылдап кылганы үш чүс ажыг аргалар [illegible] 500 миллион хире рубль бол[illegible]

[illegible] демир тудуштурарының чаа хевирлерин тывар — лазер хере[illegible] [illegible] дээ аргаларының дузазы-биле [illegible] [illegible] ажылдарын кылып турар.

[illegible] аргалары дыка калбарган. Ону токтуң демирни өзүлдеринтер шынарын ажыглап [illegible]

ЧУРУКТА: улуг инженер В. А. Кулай фигуралыг электрониктиг херел-биле демир тудуштурарының аргаларын ажылдап кылып тур.

Подшипниктиң эргилдезиниң кезектерин хой муң үндүрүп [illegible] аргаларын институттуң эртемденнери [illegible] бүгү чер[illegible] шуптузун [illegible] улуг электрон херел-биле тудуштурар аргазын ажылдап кылган, ажылгаарын [illegible]

А. ПОДДУБНЫЙНЫҢ, Ю. МОСЕЖНИКТИҢ фотозу.

СЭТА-ның фотохроникazы.

19 САРААТТЫ ТУРГУСКАН

СЭКП-ниң XXII съездизинге аттыг совхозта Кара-Сал Дамбааның удуртканы 27 кижи [illegible] мал чеми [illegible] турар. Ук бригада [illegible]

[illegible] ниитиниң малынга 1100 тонна [illegible] Олар 133 тонна сиденин белеткеш, 19 саарааттан тургускан.

Сөөлгү он хонуктуң түңнелдери [illegible] Күжүгет Бадым-Сүрүң [illegible]

Т. САРЫГЛАР.

Чөөн-Хемчик район.

ЫРАККЫ ЧӨӨН ЧҮКТЕ

Секундада 45 кубометр суг

Приморьенин ... [illegible] ... Петровичтиң ... автоматтыг насос станциязы долу күчү-биле ажылдап эгелээн. Ол секундада ... 45 кубометр сугну сордурар, он муң гектар черниң ризин суггарарынга ол четчир.

... [illegible] ... Ханка чаңының инженерлиг рис системазының мелиоратторлары автоматтыг ол насос станциязын туткан.

Ажык уламчылавышаан. ... [illegible] ... рис шөлдери суггарылыр.

И. ПАЛАТОВ.

Он муң тонналы алыр

[illegible]

И. ИВАНОВ.

Өг-бүлези-биле

[illegible]

Л. КУШНАРЕНКО.

Келир үениң балыкчылары

[illegible]

А. ПРОЗОРОВА.

«Ак адыг» байырлал

[illegible]

Ю. СКОРОБОГАТОВ, СЭТА-ның корр.

БӨМБҮРЗЕКТИҢ СУДАЛЫ

СЭТА болгаш ПМА: кыска дыңнадыглар, тайылбырлар

ХЫМЫСТЫ БҮДҮРҮЛГЕГЕ КЫЛЫРЫ

Хымыс — моолдарның өг-бүле ... [illegible] ... Чуртта ону кылып алырының бүгү чүүлдери — чайгаар үнген оът-сигенниң ... малдың баш санында четчир.

Бо суксунну кылыр хымыс ... чүгле амданныг суксун эвес, харын база кайгамчыктыг дээштиг эм база болуп турар. Бо суксунда «С» витамин дыка хөй: бир литр хымыста-ла ындыг витамин 95—110 миллиграмм болур.

Мал ажылының болгаш ветеринарияның Ж. Самбу аттыг эртем-шинчилел институдунуң база Моолдуң күрүне универ[ситединиң] ... [illegible]

СОЦИАЛИЗМ ЧУРТТАРЫНДА

[illegible]

ЧАА КӨВҮРҮГ

Лаос Улус-Демократтыг Республиканың Сараван мөзузунда транспорттуң эң хөй ... [illegible]

ЧАЙГЫ УНИВЕРСИТЕТТЕР

Венгр Улус Республиказы ... [illegible] ... Оларның билиглерин Бүгү-венгр ... [illegible]

АНАНАСТЫ ДАШТЫКЫЖЕ

М[оолдуң] ... [illegible] ... Вьетнамда ... [illegible] ... ажыл-агыйлыг бөлүктериниң бирээзи. Соолгу үеде ында ананас тарып өстүрер ... үнер шөлү 8500 гектарда чаштыртынган. ... [illegible] ... 20 хуу немешкен. ... [illegible] ... 15 муң тонна ... ананасты садар.

(ПМА).

АКШ-ТЫҢ ПРЕЗИДЕНТИЗИНГЕ АЖЫК ЧАГАА

ЛОНДОН. (СЭТА). АКШ-тың президентизи Рейганга ажык чагааны Лондонда парлаан чарлаан. Великобританияның политиктиг болгаш ниитилелдиң кол-кол 220 ажылдакчылары, ... [illegible] ... эртемденнери болгаш культура ажылдакчылары ол чагааның адаанга ат салганнар. АКШ-тың ... [illegible] ... Вашингтонну чүгле болуп бодаар экономиктиг политиканың, Рейганның администрациязының дээрегейле күштерниң демнигүүрүн өскертир дээр оралдажыышкыннарын, ... [illegible] ... өөн деткип турарын чагаада шыгдыы шүгүмчүлээн.

... [illegible] ...

даа өк-чензээн Вашингтонуң садып турарын шиитпирлиг буруу шаап тур бис.

Американың администрациязы тодаргай негелделерни чагаада ... [illegible] ...

1. Хамаарышпас ... [illegible] ...

2. Харлаттырган улустарның ... [illegible] ... демисежир эргезин хүлээп көөр.

3. Намибияда, Мурнуу-Африка республиказы. Барыын Сахарада болгаш Палестинада ... [illegible] ... ЮНО-нуң резолюцияларын сагыыр, база ол улустарның эргелеринге шуут ... [illegible]

4. ... [illegible]

5. ... [illegible]

6. ЮНО-нуң ... [illegible]

[illegible]

Никарагуа улустуң демисели-биле эп-сеткил каттыштырылгазы

КҮШ—ЧОННУҢ ЧАҢГЫС ЭПТИИНДЕ

Тайбынның Бүгү-делегей Чөвүлелиниң президентизи Ромеш Чандрага баштаткан ол Чөвүлелдиң делегациязы чоокта чаа Никарагуага барган. Оон составынга Тайбынның Бүгү-делегей Чөвүлелиниң Президиумунуң кежигүнү профессор Фам Хюи Тхонг чораан (ВСР).

— Республиканың улуг тургузукчуларынга Тайбынның Бүгү-делегей Чөвүлелиниң Хо Ши Мин аттыг шаңналын тывыскаар бистиң делегациявыс Никарагуага барган, — деп, профессор Фам Хюи Тхонг ПМА-ның Ханойда корреспондентизи ... [illegible] ...

... [illegible] ... бир чыл бурунгаар социалистиг Вьетнам тургускан. Ол шаңналды Никарагуага тывыскаар дугайында шиитпирни Софияга 1980 чылдың октябрьда Тайбынның Бүгү делегей Чөвүлели хүлээп алган.

Хо Ши Минниң шаңналын ол чуртка тывысканы ... [illegible] ... Никарагуага баргаш, бүзүревээн бис. ... [illegible]

... [illegible] ... чорукту узуткаарының талазы-биле кампания улуг ужурлуг. Ол кампания ... [illegible] ... Никарагуа Каттышкан Национал Организациязының шаңналын алган.

[illegible]

Ханой. (ПМА).

КЕДИЛИГ КЕЛИР ҮЕ ДЭЭШ

Кубаның Компартиязының ТК-зының кежигүнү, Улустарның найыралының куба институдунуң президентизи Рене Родригес Крус ПМА-ның Гаванада корреспондентизи Иосиф Батиев-биле чугаазынга мынча дээн:

— Революция ... [illegible] ... га хандыкшыткан. Ол улусту ... [illegible]

[illegible]

Гавана. (ПМА).

ИНТЕРНАЦИОНАЛЧЫ ХҮЛЭЭЛГЕЗИНГЕ ШЫНЧЫ

[illegible]

Т. ТРАБИНЧЕК, ЧССР-ның Национал фронтузунуң даргалының оралакчызы.

Прага. (ПМА).

ПКП ТК-ның Политиктиг комиссиязының кыйгырыы

ЛИССАБОН. (СЭТА). Чурттуң таварзы бергени политиктиг кризисти ажып эртер сорулга-биле чаңы үндүрер программаны ажылдап кылырынче Португалияның бүгү демократтыг күштерин Португалияның Компартиязының ТК-зының Политкомиссиязы кыйгырган.

Национал политикага демократтыг эргилдени боттандырып чорударынга таарышпаан байдалдар эм Португалияда тургустунган деп, ПКП ТК-ның Политкомиссиязының Лиссабонда парлап чарлаан медеглелинде демдеглээн. Ындыг айзыныг эргилдеге бүгү демократтыг күштерниң хелелиишкиннериниң чаңгыс зам эргежок чугула. Чурттуң оппозистиг өске партиялары-биле ол айтырыг дугайты боттуг бүдүштүг чугаалажыышкыннар чорударынга ПКП белен деп ол документиде онзалап демдеглээн.

ПКП ТК-ның бодалы-биле алырга, амгы чазактың болгаш ону деткээн партияларның эрге-чагырганга моон ыңай турары Апрель революциязының чаалап алыышкыннарынга шыңгыы кыжаныышкын болу бээр. Ындыг байдалдарда чагырыкчы эвилелдежилгени эрге-чагыргадан чайладыры Апрель революциязының демократтыг хосталгаларын болгаш идеалдарын камгалаарының херээнге чугула базым болу бээр деп ук документиде айыткан.

Амгы чазак дег-дераан халажып унер ужурлуг деп, ПКП санап турар. Парламентиге хуусаа бетинде соңгуулгалар эрттирери эргежок чугула. Ол соңгуулгаларга белеткенир таларзе, чуртка шынчыга үезиниң чазаан тургузар ужурлуг деп ол айыткан.

ПЕКИННИҢ ИСЛАМАБАД-БИЛЕ ШЕРИГ ХАРЫЛЗААЛАРЫ

ДЕЛИ. (СЭТА). ... [illegible]

МАДРИД УЖУРАЖЫЫШКЫНЫНДА

[illegible]

Мадрид. (СЭТА).

ДЕРЗИИ ШИИТПИР

[illegible] ... «F-18 ХОРНЕТ» ... «F-4 ФАНТОМ» ... [illegible]

... ындыг самолётту кылыры американ үндүрүг төлекчилеринге 32 миллион доллар болур. Далай шериниң командылалы чери ындыг 1366 самолёттарны садып алырын планнап турар болгаш оларның ниити өртээ 35 миллиард доллар ажыг болур.

(СЭТА-ның фотохроникызы).

УДУРЛАНЫЫШКЫН МЕДЕГЛЕЛИ

КАИР. (СЭТА). ... [illegible]

Башкы болуксаарларга

КҮЗЕЛ-СОРУК КЫЙГЫРА БЭЭР

ОРТУМАК школа доскан аныяк кижилер! Башкы [illegible] бистиңерни-даа, [illegible] даа, кергенинер-даа ээзи эвес. Башкы силерниң эң чоок дээй кижилериңерниң бирээзи. Ынчалза-даа бистиң Төрээн чуртувустуң бурунгаар делгерилгезинге деткимче кы[illegible] турар хөй талалыг тускай [illegible] шилип алырыл, оларның ка[illegible] [illegible] рыл деп айтырыглар дүвүреди турары [illegible].

Эмчи болурундан эки чүү турар, а геолог, механизатор, малдарчы, демир-орукчу, шахтер, эртемден, космонавт болур болза база онза. Аныяктар черле ындыг: сагыш-сеткили [illegible] уштуқулааш туруп бээр, кижи [illegible] аштырбас-даа, [illegible] даа апаар. Ынчаан хөйнү көрген арга-дуржулгалыг улуг [illegible] бооп турар.

[illegible] ак сеткилдиг, арын-нүүрүн херээ кылдыр көрүп, кү[illegible] үнелеп, хүндүлээривисти база катап бадыткаан. Чоннуң [illegible] херимче шыдаар-ла улуг-хуузун киирип чорууру башкылар [illegible] жып көрээли.

[illegible] үндезилекчилери К. Маркс болгаш Ф. Энгельс ажылчын эзгиниң мурнакчы кезээ кижи төрелгетенниң келир үези [illegible] [illegible] чораан нар. Кижилерни эртем-билигге өөредири, ком[illegible] эң бедик харыысалга [illegible] ажыл-ижи, курзе-соруу күштүглерни бодунче хаара тудуп, оларга — ажыл[illegible] культуралыг [illegible].

СОВЕТ Эвилелинде 3 муң-ла хире башкылар коммунистиг кижизидилгениң [illegible] боттандырып. Төрээн чуртувустуң бу[illegible] [illegible] культуралыг деңнелин улам бедик бедидери [illegible] чорудар чүрүүрлар. Оларның үлегерчилеп ап, бодунуң бүгү амыдыралын башкы ажылынга бээр мергежилди шилип алыксаарларга. Төрээн чуртувустуң мурнунга кижизидилгеге киржир ажылдыг хүлээлгени күүседир эргэ бисте бар. Бир-тээ башкы болуру күзээн болза, ол мергежилди чедип ап, ону ак сет[illegible] [illegible] бодунуң бүгү күжүн бээр апаар. Келир үениң салгак[illegible] ри шыкаш бүлдүг, аас-кежиктиг ажыл-иш кижизин тура-соруун-даа кедерер, күжүн-даа немир.

В. И. Ленин Октябрь революциязы тиилээн соонда дарый [illegible] гай, бүгү-ле ажыл-херекти кылып билир, бүгү талазы-биле белеткелдиг кижилерни өөредирлиниң, кижизидерийне болзун [illegible] негээн. Бо берге харыысалгалыг [illegible] ыгы улуг ролюн айтып, оларны социалистиг чаартылгаларның, культураның болгаш эртем-техниканың бурунгаар [illegible] кол мурлавыры дээрзин улуг [illegible]. Пролетариаттың улуг баш[illegible] Коммунистиг партияның. Совет [illegible] кол принциптери бооп келген. Ындыг болганда коммунистиг кижизидилгениң ол хире нарын, чугула, идей-политиктиг [illegible] га башкыларның киирип келген. Киирип турар ажыл-ижи харыысалгалыг болбас арга чок. Ону совет башкылар [illegible].

[illegible]

БАШКЫ кижи эртем-билиглер [illegible]. Чүге дээрге «Кижилерни [illegible]».

[illegible]

СОВЕТ курузу, Коммунистиг партия башкыларның [illegible]. Бистиң чуртувуста 128 башкылар [illegible]. Оларның аразында Ак-Довурак [illegible] С. С. Тамдын-оол база бар.

Бистиң чуртувуста 200 хире педагогтуг институттарда, 70 хире университеттерде, 430 хире педагогтуг училищелерде башкыларны белеткеп турар. Чүге дээрге бистиң чуртта 738,3 муң школа, 436 муң [illegible].

[illegible]

К. САЛЧАК,
педагогика эртемнериниң кандидады.

ФИДЕ-НИҢ ПРЕЗИДЕНТИЗИ ШИИТПИРИН ЭДЕ КӨРГЕН

АТЛАНТА (Джорджия штат). СЭТА-ның тускай корреспондентизи И. Мануриниң дыңнатканын ёзугаар алырга. Делегейниң шыдыраа федерациязы (ФИДЕ) шыдыраага делегей чемпиону А. Карповтуң болгаш ССРЭ-ниң Шыдыраа федерациязының делегейниң бирги чеон дээш болур шыдыраа маргылдаазының хуусаазының дугайында шын турушкун деткээн. ФИДЕ-ниң президентизи Ф. Олафсоннуң нүүскем-даа кемигүннерииниң-даа, делегей чемпионунуң-даа чапшээели чокка шыдыраага хамаарышпас чылдагааннар чугаалап тургаш, маргылдааны сентябрь 19-та эртгирер ээзин хуусааны бир ай соңгаар — октябрь 19-та эрттирер деп шын эвес шиитпир үндүрүп турган дээрзин июль 22-де ында болган хуралга чугаалашкан.

Ол талазы-биле совет федерация шугумчулелиниң чаптуун нүүском кемигүннери бадытнаанмаа. Ол айтырыгны чугаалашкан соонда ФИДЕ-ниң президентизи шиитпир үндүрген, ону нүүскемнуң ол кемигүннери шуптузу бир үн-биле деткээннер.

Медээлерде мынча деп айытпан: «Делегейниң шыдыраа федерациязының (ФИДЕ-ниң) президентизи делегейниң шыдыраа чемпионадын соңгаарладыр дугайында июнь 12-де хүлээп алган шиитпирин ап, ооң шыңгыы чугааланыышкынын соонда, маргылдааны сентябрь 19-та, Мерано-га (Италия) эрттирер деп түңнел шиитпирни хүлээп алган.

Ооң соолунде маргылдааның организаторлары болгаш ФИДЕ-ниң нүүскему маргылдаага белеткелдиң техниктиг нарын айтырыгларының уюгунда маргылдааны октябрь 1-де эгелээрин чөпшээрээн А. Карповтаң дилээр деп шиитпирни хүлээп алган.

ТҮҢНЕЛ ОЮННАР ЧООКШУЛААН

СПОРТ · СПОРТ · СПОРТ

«Хем мячик» клубтуң шаңналы дээш Сибирь болгаш Ырак Чоон чүк зоназының [illegible] айлы-биле оюннары доозулган. Ам дөрт бөлүкке бирги черлерни алган командалар шаңналыг чер дээш ужуражылганы [illegible] ген.

Ук маргылдаага Бурят АССР-ниң найысылалы Улан-Удэ хоорайдан ойнап келген [illegible] Юрий Ильинцев-биле ужуражып, тыва черге оларның кажаар үткүп, хүлээп алганын база бодунуң командазының дугайында сонуургап айтырарынга ол мынчаар харыылаан:

— Хүндүлээчел чоннуг тыва черниң найысылалынга эртип турар бо маргылдааның [illegible] ниң кежигүннерин ооң бүгү [illegible] байдалды тургузар дээш улуг [illegible]. [illegible] биле үткүп ап, хоорайның эң эки аалчылар бажыңының [illegible] [illegible] келген оолдарның маргылдаага [illegible] болгаш оюннардан хостуг үезинде чүнү кылырын база бурунгаар планнап каапы бистерге кончуг-ла эки болду.

Оюннардан хостуг үезинде бистиң оолдар силерниң республиканың [illegible] бурсалдап барып, дыка хөй солун чүүлдерни билип алдывыс. Эң ылангыяа Алдан-Маадыр аттыг музейни [illegible] сонуургадывыс. Шила тыва чоннуң эртип келген төөгүлүг оруун, каас-чараш эдилелдерин [illegible].

[illegible] ниң маргылдааныз. Музейниң [illegible].

Зона маргылдаазының бо турнир [illegible] Сибирьниң эң [illegible] командалары [illegible]. Эрткен Томск облазының база Якут АССР-ниң шилилдек командалар [illegible] — дөрткү чер [illegible].

[illegible] «Метеор» деп командазы белеткелдиг [illegible] оюннар 19 шак 30 минутада болур.

[illegible]

[illegible] шак мындыг улуг хемчеглер [illegible].

Ынчангаш ол бичии оолдарның чүгле республика иштинге эвес, а харын Сибирьниң өске хоорайларынга барып, [illegible].

Совет Тываның 5 чылы [illegible].

[illegible] бо маргылдааның [illegible].

В. ЧАДАМБА.

ЧУРУКТАРДА: Тываның найырадыңның кежигүннери оюн эгелээр мурнунда турас[illegible] шыпкан [illegible] мячик [illegible].

Авторнуң фотолары.

ИЮЛЬ 28-ТЕН 30-ГЕ ЧЕДИР ТЕЛЕВИДЕНИЕ

ИЮЛЬ 28-ТЕ
БИРГИ ПРОГРАММА
МОСКВАДАН

8.00—«Үе». Информастыг программа. 8.40—Эртенги гимнастика. 9.00—Мультфильмнер программазы: «Пустомеля», [illegible]. 9.30—А. Адамы «Жизель» деп баледи. УССР-ниң Т. Г. Шевченко аттыг культураларга ураганның театрының шииzи. 11.20—Телемедээлер. 11.25—14.15—Чарылга. 14.15—Телемедээлер. 14.35—Документалдыг фильмнер программазы: «Дошкун [illegible]». 15.30—Уругларга фильм. [illegible]. 16.50—«Уругларга [illegible]». 18.00—«Кызыл [illegible]». 19.00—«[illegible]». 19.35—[illegible]. Телефильм 17.10—Концерт. [illegible]. 17.30—«Чаш, чоруушкулар». [illegible].

КЫЗЫЛДАН

18.15—«Мал чемнери белеткелиниң хүн демдеглели». 18.40—Телемедээлер (орус дылга).

МОСКВАДАН

18.45—Бегун делегей. 19.00—Үзбек ССР-ниң алдарлыг артизи Р. Шарипова ырлаар. 19.35—«Хостаглааш [illegible]». 19.50—«Синдикат-2» [illegible]. 21.00—«Үе». Информастыг программа. 21.35—ССРЭ-ниң улустуң артизи В. Новиков [illegible]. 22.00—«Сибирьниң [illegible]». [illegible].

ИЙИГИ ПРОГРАММА
КЫЗЫЛДАН

12.00—Уругларга фильм. «Делегейни [illegible] 80 хүн». Хөй сериалыг мультфильм (Австралия). 4, 5 болгаш 6-гы сериалары. 13.05—«Николай Кузнецов. Маадырлыг чоруктуң арынныры». Документалдыг фильм. 14.00—Чыртажа [illegible]. 14.15—[illegible]. 15.20—«Горизонт». 15.20—«Орус кызыраа[illegible]». Концерт-фильм. 16.00—17.00—Малчыр[illegible].

КЫЗЫЛДАН

17.00—Уругларга фильм. «Пиноккионуң солун ужурашкылары». Куклалыг телефильм (ЧССР). 2-ги сериязы. 18.05—«Ижия-шойгуну аарыгларын баш удур болдурбазы». Эмчиниң бедедээзи.

МОСКВАДАН

18.15—«Универсадының [illegible]». («Орбита-3»).

КЫЗЫЛДАН

18.30—18.45—Телемедээлер. 18.45—Чарлалдар. 18.50—«Хамнар [illegible]». 19.10—«Дүжени сеанс». Уран чечен телефильм.

МОСКВАДАН

20.00—«Тамчыктыг удуку[illegible]. «[illegible]». 20.15—Документалдыг телефильмнер программазы: «Сумунуң фонд[illegible]». «Талыырзы». 21.00—«Үе». Информастыг программа. 21.35—22.55—«Беглуу [illegible]». Уран чечен фильм.

ИЮЛЬ 29-ТА
БИРГИ ПРОГРАММА
МОСКВАДАН

8.00—«Үе». Информастыг программа. 8.40—Эртенги гимнастика. 9.05—«Ыяк [illegible]». 9.35—«Беглуу ажылдары» [illegible]. 10.00—[illegible]. 11.20—[illegible]. 11.25—14.15—Чарылга. 14.15—Телемедээлер (орус дылга). 14.35—[illegible]. ССРЭ-ниң улуг улуттуг-курлас, Совет Эвилелиниң Маадырлары В. Шаталов, О. Макаров, Г. Гречко олар-биле [illegible]. 15.15—«Орус чугаа». 15.45—«Бистиң [illegible]». 16.45—«Шылдыраа школазы». 17.15—Камерлиг музыка концерти. 17.45—«Горизонт» [illegible].

КЫЗЫЛДАН

18.15—«Мал чемнери белеткелиниң хүн демдеглели». 18.30—Телемедээлер. 18.40—Телемедээлер (орус дылга).

МОСКВАДАН

18.45—Бегун делегейде. 19.00—«Азербайджан [illegible]». [illegible]. 20.30—«Мал[illegible]». ССРЭ-ниң [illegible] улустуң хөгжүм инструментилериниң «Йыг» ансамбльның ырлары. 21.00—«Үе». Информастыг программа. 21.35—Оттаналыкчыларның [illegible] студияларының [illegible] РСФСР-ниң улустуң артизи Н. Некрасовтуң [illegible]. 23.00—23.20—Бегун делегейде. Информастыг чугаа.

ИЙИГИ ПРОГРАММА
МОСКВАДАН

12.00—Уругларга фильм. «Делегейни [illegible] 80 хүн». Хөй сериалыг мультфильм (Австралия). 7 болгаш 8-ки сериалары. 12.45—Телестадион. 13.15—«Арена» бени улуг [illegible]. 14.15—«Советтер болгаш [illegible]». 14.45—«Поэт [illegible]». 15.55—17.00—[illegible]. Документалдыг телефильмнер программазы: «Сонгу Уралда», «Хөй эзиле хондунар бе!» 17.35—Уругларга фильм. «[illegible]». 18.00—«[illegible]». Телефильм. 18.15—«[illegible] делгемнелери». («Орбита-3»).

КЫЗЫЛДАН

18.30—Телемедээлер. 18.45—Телемедээлер (орус дылга). 18.50—«[illegible]». 19.20—Уругларга фильм «[illegible] биле чаралып тур». 19.35—«[illegible] Рандевоо». Концерт-фильм.

МОСКВАДАН

20.00—«Тамчыктыг удукаачаштар». «Валя [illegible] чугаалап олур...» 20.15—Документалдыг фильмнер программазы: «Доостурунуң оруунда».

ИЮЛЬ 30-ТА
БИРГИ ПРОГРАММА
МОСКВАДАН

8.00—«Үе». Информастыг программа. 8.40—Эртенги гимнастика. 9.10—«[illegible]». Мультфильм. 9.15—«Синдикат-2». Хөй сериалыг уран-чечен телефильм. (1 с) 10.20—[illegible]. 11.20—Телемедээлер (орус дылга). 11.25—14.15—Чарылга. 14.15—14.35—«Сибирьниң [illegible]». [illegible]. Кинопрограмма. [illegible] станциязы—«Сибирская». 15.20—[illegible]. 16.30—«Оркестрлиг [illegible]» [illegible]. А. Гаврилов болгаш Ю. Никольскийниң [illegible]. 17.05—«Бистиң [illegible]». 18.15—«[illegible]».

КЫЗЫЛДАН

18.15—Телемедээлер. 18.40—Телемедээлер (орус дылга).

МОСКВАДАН

18.45—Бегун делегейде. 19.00—«[illegible]». 19.35—«Клуб [illegible]». 19.50—«Синдикат-2» деп уран-чечен дөрт сериалыг телефильмниң бажтайгы [illegible], 2-ги сериязы. 21.00—«Үе». Информастыг программа. 21.40—23.00—[illegible] делегейде. Информастыг чугаа.

ИЙИГИ ПРОГРАММА
МОСКВАДАН

12.00—Уругларга фильм. «Делегейни [illegible] 80 хүн». Хөй сериалыг мультфильм (Австралия). 9, 10 болгаш 11-ги сериялары. 13.05—[illegible]. В. Л. Филарчейниң [illegible]. 13.05—Документалдыг телефильм. 13.35—«Аныяк чаа». Будуңгу турар [illegible]. 15.05—ССРЭ-ниң улустуң артизи. Ленинниң шаңналының лауреады Е. Светланов. [illegible] концерти. 15.55—17.00—Чарлалдар.

КЫЗЫЛДАН

17.00—«Альпинистерлиг» [illegible]. Уран чечен фильм. 18.15—Уругларга фильм «[illegible]». 18.40—Телемедээлер [illegible]. 18.45—«Хамаатыларның [illegible]». «Х Улуг Хурал» [illegible]. Документалдыг фильм. 19.30—«Нам[illegible]».

МОСКВАДАН

20.00—«Тамчыктыг удукаачаштар». «Хуужуулааның [illegible]». 20.15—«Москваның [illegible]» [illegible]. Дирижер — ССРЭ-ниң улустуң артизи Ю. Симонов. 21.00—«Үе». Информастыг программа. 21.35—23.10—«Эмма Горнинниң карьеразы». Уран-чечен фильм.

Агаар

Кызылдың агаар станциязының медээзин [illegible] алырга, бөгүн республикада бүрүңгүр агаар, чамдык черлерде [illegible]. Мурнуу-барыын чүк угланыышкыннарлыг [illegible] хадының секундада 9—14 метр чедер. Агаарның температуразы 20—25 градус чылыг болур.

[illegible] чагбас. Мурнуу-барыын чүк угланыышкыннарлыг [illegible] хадының секундада 9—14 метр чедер. Агаарның температуразы 23—25 градус чылыг.

Редактор В. С. ШАРАВИИ.

КИНО

ИЮЛЬ 28-ТЕ

«НАЙЫРАЛ»: «Террор операциязының буурайвы» (2 сериялыг) 9.30, 12.10, 17.30, 20.30, «Мстислав Келдыш» 15.00 шактарда.

«ПИОНЕР»: «Алдын дүр[illegible]» 10.00, 11.40 «Смелыстар[illegible]же ужудуушкун» (2 сериялыг) 14.00, 17.00, 20.00 шактарда.

«КАА-ХЕМ»: «Айлапкан дааш ышы таварышта» 15.00, 16.50, 18.40, 20.30 (улатпан) шактарда.

ХАМААТЫЛАРНЫҢ КИЧЭЭНГЕЙИНГЕ

[illegible] № 9, [illegible] № 26, [illegible] № 40, [illegible] № 20, [illegible] № 13, [illegible] № 38, [illegible] № 22, [illegible] № 42, Магистральная № 45 [illegible].

Айтырыглар кижи 2-34-22, 2-34-32, 2-17-78 [illegible].

[illegible]

Кызылдың башкы училищези дараазында салбырларга кирип өөренирлерин чалап тур:

ШКОЛА салбыры —өөренир хуусаазы 3 чыл 10 ай. 8 класс доосканнарны хүлээп алыр.

ШКОЛА салбыры —өөренир хуусаазы 2 чыл 10 ай. 10 класс доосканнарны хүлээп алыр.

ЯСЛИ-САД салбыры— өөренир хуусаазы 3 чыл 4 ай. 8 класс доосканнарны хүлээп алыр.

КУШ-АЖЫЛ салбыры — иңгги билиг школаларынга куш-ажыл болгаш черлениг башкыларын белеткээр. Өөре[illegible] хуусаазы 1 чыл 10 ай. 10 класс доосканнарны хүлээп алыр.

[illegible] айтыр, бижбии чорудар. Билдириишкинге сес азы он класс доосканын документини бодун. № 286 майык ёзугаар эмчи шинчилгезиниң, кадр килдизиниң начальниктиң азы улуг-хуралдың ат салганы куш-ажыл хептериниң ушта бижилгези, 3Х4 см хемчээлдиг дөрт фото-чуруктан, характеристиканы кожар.

ССРЭ-ниң Дээди болгаш ортумак тускай билиг өөредилге министерствозунуң [illegible] программаазы [illegible] а) школа, школа назы четпээн салбырларга [illegible] орус дылга (диктант), математикага (аас-биле);

б) школа, школа назы четпээн салбырларга кирерлерниң музыка дыңнаарын база хынаар.

Кирерниң [illegible] 1981 чылдың август 1-ден 25 чедир кылыр. Документилерни: Кызыл, Колхозная 56. Педучилище, хүлээп алыр комиссия, тел. 2-35-74 адресче чорудар.

ДИРЕКЦИЯ

Редакцияның адрези: Кызыл, Щетинкин-Кравченко кудумчузу, бажың № 3. ТЕЛЕФОННАРЫ: Редакторнуң 2-24-63, редакторнуң оралакчыларының 2-35-74, 2-31-75, харыысалгалыг секретарының 2-23-35, секретариаттың 2-23-35, партийниң амыдыралы болгаш совет тургузуу килдистериниң 2-37-13, пропаганда килдизиниң 2-31-75, культура килдизиниң 2-23-54, сеэзэ ажыл-агыйы килдизиниң 2-21-47, үлетпүр килдизиниң 2-31-75, чагаа килдизиниң 2-41-27, информация килдизиниң 2-20-60, корректорларның 2-27-41, бухгалтерияның 2-12-45, солун көлбейн баргаша 2-32-75 телефоннар болгаар.

Тираж 17866. Чагыг № 1[illegible]

СОЛУН НЕДЕЛЯДА 6 КАТАП ҮНЕР

Тыва АССР-ниң Министерлер Чөвүлелиниң Ном үндүрер чер, полиграфия болгаш ном садыының херектериниң талазы-биле эргелелиниң типографиязы (Кызыл, Щетинкин болгаш Кравченко кудумчузу, бажың № 1). [illegible]

Бүгү чурттарның пролетарийлери, каттыжыңар!

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

№ 175 (11673) | 1981 чылдың июль 29, среда | 1925 чылдан үндүрүлүп турар | Өртээ 2 көп

Мал чеминин белеткелинин дугайында материалдар 1-2 арыннарда

Л. И. Брежневтиң Я. Кадар-биле ужуражыышкыны

СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы Л. И. Брежневтиң ВСАП ТК-ның Бирги секретары Я. Кадар-биле ужуражыышкыны июль 27-де Крымга болган.

Ийи чурттуң иштики хөгжүлдезиниң дугайында информацияларны солушкаш, Л. И. Брежнев биле Я. Кадар совет-венгр ийи талалыг харылзааларны дыка улуг кичээнгейни салган.

СЭКП-ның болгаш ВСАП-тың аразында политика талазы-биле эки харылзаалар шагда-ла тургустунган. Идеологияның талазында харылзааларны калбарткашкан. Ийи партия ону кезээде чугула ужур-дузалыг кылдыр көрүп келген. Ынчалзажок коммунистерге удур [illegible] кампаниялар дээштиг ойтур [illegible] бээрде база социалистиг куруңнарның идеалдарын болгаш чедиишкиннерин [illegible] кептередирде ол харылзаалар ийи катап эргежок чугула.

Экономиканың талазында совет-венгр кады ажылдажылганың улуг хемчээлге чорудуп турар. Автомобиль тудуушкунунга болгаш өске-даа [illegible] дыл адырларда туруштуг кооперациялажылганы таарымчалыг тургускан. Венгр чер-чуртунда болгаш совет энергетиканың баазазынга алюминийни кадыр бүдүрери калбарып турар. Чиик болгаш аъш-чем үлетпүрүнүң, садыгның болгаш амыдырал хандырылгазының [illegible] бүдүрүлгелерин Совет Эвилелинче чаартыр болгаш эде дерип дериир телевилел турарынга хол-баштыр бараалгаар солагайлыг болгаш ам-даа [illegible] өстүрериниң дыка улуг аргалары ажыттынып турар.

Ужуражыышкынга делегей айтырыгларын чугаалашкан. Душкуулдуг чорукту амгы чидиглениишкиниң ажыы эртеми — делегей политиказында төп сорулга деп, Л. И. Брежнев биле Я. Кадар чаңгыс эп-сеткилдиг санаан. Боо-чепселдерни эндере бүдүрериниң сокталдазының болгаш мөчүгүнүң [illegible] айтырыы маңаа-даа бирги черже шыгжап турар. Эң ыргак [illegible] ол айтырыг талазы-биле чугаалажыышкыннарны Каттышкан Штаттар моондактап турар. Америк администрациязы бодунуң [illegible] [illegible] ге [illegible] салбышаан. НАТО талазы-биле АКШ-тың эвилелчилерин база шаг-ла [illegible]. АКШ болгаш [illegible] Кыдатка [illegible] турар. Ол-ла бүгү политика — тайбыңга болгаш делегейниң айыыл чок турарынга шыңгыы кызаашкыны-дыр.

Чепсеглениишкинни [illegible] айтырыгларынга талазы-биле [illegible] [illegible] чугаалажыышкынны [illegible] деңнээ алдынган. Ол бол[illegible] [illegible] чугаалажыышкыннарга-даа, Венага чугаалажыышкыннарга-даа, стратегиг [illegible] кызыгаарлаар талазы-биле [illegible] [illegible] чугаалажыышкыннарга-даа чугаажок хамааржыр. Чугула чүве [illegible] [illegible] бейн, бүрүнгээрлээры, тала[illegible] [illegible] кулуразынга чедирип болгу [illegible] практиктиг дугуржуглар алышкыннарны чедип алыры-дыр.

[illegible] [illegible] [illegible] оларның дугайында, кризистиг байдалдарны таарыштыр [illegible] [illegible]. Ындыг байдалдарны болдурбазының [illegible] айтырыгны соолгу үениң делегей болуушкуннары база дагын чидии-биле тургузуп турар. Чоокку Чөөн чүкте, ылаңгыя Ливанда байдалдың [illegible] баксырашканы база ол дугайын чугаалап турар. Израиль агрессорну тургузуп [illegible], делегей эргелелиниң [illegible] хүлээп көрдүнгени [illegible] [illegible]. КНО-нуң Уставының негелделерин херекке [illegible] [illegible] ону азбазаттап [illegible] шагда келген.

[illegible] бүгү [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] Чоокку Чөөн [illegible] бүгү талалыг [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] болбас херек-тир деп, Л. И. Брежнев биле Я. Кадар сагыан. Ол дээрге чүгле ук девискээрниң [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] база таарзыр.

[illegible] [illegible] [illegible] айтырыгларын [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] каттыжары [illegible] бүдүрели эштер Л. И. Брежнев биле Я. Кадар [illegible]. СЭКП-ның XXVI съезди[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] инициативалар [illegible] [illegible] [illegible] болур.

Ужуражыышкын [illegible] чаңчыылдан найыралдың [illegible] эргеен болгаш бүрүн [illegible] [illegible] демдеглеттинген.

СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнү, СЭКП ТК-ның секретары К. У. Черненко, СЭКП ТК-ның Чиңгине секретарының [illegible] А. И. Блатов ужуражыышкынга киришкен.

(СЭТА).

ПРОФЭВИЛЕЛДЕРИ, ЧАРЫШ

«Социалистиг чарыш — массаларның чогаадыкчы кижидир. Алызын алгаш көөр болза, кижилерниң бедик медерелдиг болгаш идепкейлиг чоруунга ол үндезилеттинген болур. Ылап-ла ындыг идепкей бүдүрүлгениң курлавырларын илередип, оларны ажыглалга кииреринге, ажылдың ажыктыын болгаш шынарын бедидеринге дузалап турар» —деп, СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары, эш Л. И. Брежнев партияның XXVI съездизинге ТК-ның Отчёт илеткелинге чугаалаан. Партия социалистиг чарышка удуртулганы беттандырбышаан, ону организастаарынга болгаш хөгжүдеринге профэвилел организацияларының эң чугула улуг рольдуг болурун айтып турар.

Бистиң республикада 110 муң ажылчыннарны, албан-хаакчыларны, студентилерни каттыштырган профэвилел организациялары боттарының ол эң чугула сорулгаларын күүсетпишаан, бүдүрүлгениң ажыктыын бедидеринге үндезилээш он бирги беш чылдың планныг онаалдаларын күүседиринге ажылчы чоннарны мобилизастаар талазы-биле чарышты организастап база калбартып келген. Амгы үеде республикада ажылдап турар кижилерниң 97 хуузу социалистиг чарышта хаара туттунган. Социалистиг хүлээлгелерни ажылдап ылдырынга, чарышты организастаарынга болгаш хүлээлге күүселдезин контрольдаарынга профэвилелдери улуг күш. Олар партия организацияларының удуртулгазы-биле материалдыг болгаш моральдыг идиг бериишкиннериниң принциптерин амыдыралга боттандырарынга, чарышты түңнээринге идепкейлиг киржип турар.

Социалистиг чарышты чогум-на ынчаар организастап турарының чижээзи Тываның электри четкилериниң коллективтеринден көрүп болур. Мында чарыштың киржикчилерин беш бөлүкке хуваганы бригадаларның, ээлчеглерниң чарыжын организастап, түңнээринге таарымчалыг аргаларны тургускан. Коллективте партия, профэвилел организациялары үнелиг эгелээшкиннерни ой-шаанда чугаалажып көрүп, көптередирин чедип ап, түңнелдерни үндүрерде чүгле бүдүрүлгеге көргүзүглерин эвес, харын күш-ажылдың сагылга-чурумунуң байдалын, хөй-ниити ажылынга ажыл-ишчилерниң киришкилгезин база көөр.

Кызылдың дааранылга фабриказынга социалистиг чарышты дээштиг организастааны эки түңнелдерин берип турар. Коллектив чыл бүрүде планныг онаалдаларын, социалистиг хүлээлгелерин чедиишкинниг күүседип келген бүдүрүлгелерниң бирээзи. Партия организациязының удуртулгазы-биле мында профэвилел организациязы күш-ажылды организастаарынга, ажылчыннарның амыдырал-чуртталгазының айтырыгларын шиитпирлээринге идепкейлиг киржип келген. Бүдүрүлгени хөгжүдериниң, продукцияның шынарын бедидериниң айтырыгларын хуралдарга удаа-дараа чугаалажып келген. «Россияның бараанныарынга — кончуг эки шынарны» деп Калининниң камволь-суукно комбинадының эгелээшкинин бо фабрика деткээн. Чарышты дээштиг организастаанының ачызында фабрика продукцияның 90 ажыг хуузун кончуг чонна хүлээдип берип, Шынар демдектиг продукцияны ээээш эвести бүдүрүп үндүрүп келген.

Кызылдың сүт комбинадында, Шагаан-Арыгда райүлетпүр комбинадында, «Тыва тудуг» трестиниң № 48 тудуг эргелелинде, Кызылдың аъш-чем бараанныар садыында, хөй-хөй тудуг, транспорт, садыг организацияларында профэвилел организациялары социалистиг чарышты организастаарын идепкейжиткен. Чарышты организастаарының аргаларын сайзыраңгайжыдып, хүлээлгелер алыры, күш-ажылдың түңнелдерин деңнештирип көөрү, ону массага көскү, билдингир болдурары, ооң тиилекчилерин шаңнап-мактаары, коммунистиг күш-ажыл дээш шимчээшкинни калбартыр талазы-биле айтырыгларны кичээнгейниң төвүнге тургускан.

Хууда болгаш бригадаларның социалистиг хүлээлгелерин ноябрь 7-де күүседир деп Москваның болгаш Ленинградтың ажылчы чоннарының эгелээшкинин республикада хөй-хөй ажыл-ишчилер, күш-ажылчы коллективтер деткээн. Ындыг хүлээлгелерни республикада 200 ажыг чолаачылар болгаш селгенчилер алган. Оруук ажылдакчыларының ортузунда ындыг чарыш база калбарган. «Хемчудап турарлар чок ажылдаар» деп ростовчуларның патриотчу эгелээшкинин үлетпүр бүдүрүлгелерде, тудуг коллективтеринде көптедип турар.

Партия организацияларының удуртулгазынга даянгаш, профэвилелдери эки дуржулганы нийтилештирип, ажылчы чоннарның үнелиг санал-оналдарын, чогаадыкчы, чаартыкчы чоруун бүгү талалыг деткиир ужурлуг.

Ынчалза-даа социалистиг чарышты болгаш күш-ажылды коммунистиг ёзу-биле көөр дээш шимчээшкинни организастаарда ёзу-барымдаалаар чорунтар ам-даа бар. Хүлээлгелер күүселдезин хөйге көскү болдурар, тус-тус кижилерниң, коллективтерниң планныг онаалдаларны канчаар күүсеткенин деңнештирип көөрүн чогуур деңнелге тургузуп шыдаваан.

Ажылчы чоннарның коммунистиг кижизидилгезинге, мурнакчы дуржулганы пропагандалаарынга, күш-ажылды бедик медерелдиг ёзу-биле көөрүнге кижизидеринге коммунистиг күш-ажылдың школаларын дамчыштыр ажыл улуг черни ээлээр. Ынчалза-даа Тандыы, Чөөн-Хемчик, Өвүр районнарның чамдык совхозтарында коммунистиг күш-ажылдың школалары тургустунмаан, «Тыва тудуг» трестиниң салбырларында коммунистиг күш-ажылдың школалары ёзу-барымдаалап тургустунган, профэвилел комитеди ооң ажылын экижидер талазы-биле ажылды кошкак чорутк ан.

«Тыва кодээ тудуг» трест, «Тудуг кезектери» комбинат, «Тыва тудуг материалдары» каттыжыышкынын ышкаш бүдүрүлгелерде кадрларның ажылдан үнер-кирери ам-даа эвээш эвес. Ону кызырарынга, күш-ажылдың сагылга-чурумун быжыглаарынга хөй-ниитиниң кадрлар кидизи, эш хуузунуң судтары, профилактика чөвүлелдери ойнаар ужурлуг.

Социалистиг чарыш болза чаа кижини кижизидериниң чугула чепсээ, ооң политиктиг болгаш мөзү-шынар талазы-биле сайзыралынга ол дузалап турар дээрзин профэвилелдериниң XVI съездизинге эш Л. И. Брежнев чугаалаан. Ол айтышкынны удуртулга болдургаш, социалистиг чарыштың, коммунистиг күш-ажыл дээш шимчээшкинниң кижизидикчи рольун улам күштелдирер дээш хөй талалыг ажылды чорудары партия, профэвилел организацияларының сорулгазы болур.

МАЛГА ЧЕМ БЕЛЕТКЕЛИ — БҮГҮДЕНИҢ ХЕРЗЭ

СЭКП обкомунуң кыйгырыын деткивишаан

«Шын» солуннуң «КҮШ-АЖЫЛЧЫ АЛДАР ТУГУН» бөгүн Барыын-Хемчик районнуң «Барлык» совхозунуң Ак-Сы-Барлык салбырында Херпек Санааның удурткан мал чеми белеткээр механизастаттынган звенозунуң чедиишкиннеринге тураскаадып көдүрген. Ук звено 1600 тонна сигенни кезип белеткээр планын амга чедир 556 тонна кылдыр белеткээн, совхозтуң салбырларының сигенчи звеноларының чарыжынга мурнуку одуругда чорупп турар.

Мал чемнери белеткеп турар бүгү ажыл-ишчилер! Республикада чарлаттынган шалыпчы ийи айда планныг даалгаларны бүрүн күүседир дээш улам кызымаккай ажылдаңар!

ХЕЙ-АЪТТЫ КОШКАТПАЙН...

«Саян» совхозтуң ажыл-ишчилери база шефчи организацияларның төлээлери бо чугула кампанияга кандыг киржип турарының дугайын чугаалап бээрин ында партком секретары Александр Васильевич КОКАРИН-ДЕН бистиң корреспондентивис диләән.

— Үргүлчүлелдиг кандааш кынның уржуунда дыка берге байдал республикага тургустунганын барымдаалааш, нийтизин малынга чемнер белеткээрин хүннүң эң чугула айтырыы кылдыр көрүп, ажылчы чонну оон массалыг мобилизастаар талазы-биле партия Тыва обкомунуң кыйгырыын совхозтуң салбырларында мал чеми белеткээр бригада, звено бүрүзүнге, суурларда агитквартира бүрүзүнге дыңнадып чедирип, салдынган сорулгаларны тодаргай тайылбырлаан бис. Ол кыйгырыг ажыл-ишчилерниң хөй-аъдын көдүрери-биле чергелештир, оларга улуг харыысалганы онаакан. Олар ол дугайын эки билип, аңаа боттуг ажыл-херек-биле харыылаар дээш, кызымаккай туржуп турарлар.

Сезон эгезинден бээр июль 27-ге чедир совхозта нийтизи-биле 220 тонна сиген, 180 тонна сенаж, 66 тонна витаминниг сиген далганы белеткеттинген. Эртенги чылдарныынга деңнээрге, ол хөлчок эвээш. Ынчалза-даа амгы оът-сиген чегей үнген берге байдалды барымдаалап көөр болза, ол, ындыг-ла, багай эвес.

Ажыл-агыйның үш салбырында мал чеми белеткээр механизастаттынган беш звенону тургускан бис. Оларның бүрүзү үлүг ажылдаарын хандырар дээш ээзи хемчеглерни ап чорутк ан. Ынчангаш машина-техника аңаа туруушкучок ажылдап турар. Ажылдың чугула участоктарында коммунистерни, комсомолчуларны, дуржулгалыг механизаторларны тургускулаан бис. Оларның үлегерин эдерер, оларга деңнежир дээш өскелер база-ла шалыпчы ажылдап, хүнде кылыр нормазын үргүлчү ажыр күүседип турарлар. Ылаңгыя совхозтуң Ленинка салбырында звенонуң механизаторлары А. Глухенко биле В. Олчукпаның база оларның кады ажылдап турар хөй-хөй эштериниң бедик тура-соруктуг ажылдап турарын мактап айтыксаап-дыр мен. Черле ынчаш, ындыг эрес-кежээ эрлер Сушь салбырының механизастаттынган звенозунда база-ла хөй болдур ийин. Ынчангаш сушьчулар чарышка база багай эвес түңнелдерни чедип ап келгеннер.

Совхозтуң мал чеми белеткеп турарларынга улуг дузаны район төвүнүң бүдүрүлгелерниң, албан организацияларының ажылдакчылары, ында-ле ажыл-ишчи коллективтер агитквартиралар чурттакчылары, пенсионерлер, школачылар чедирип турар. Оларның күжү-биле белеткээн дыка хөй бүдүк-бүрүнү АБМ-де витаминниг далган кылдыр болбаазырадып турар.

Бүдүк-бүрү белеткээринге районнуң үстүс өөредилге кызыл дезиини, үлетпүр комбинады, Өөктүг ниш ажыл-агыйы, совхозтуң төп сүт-бараан фермазының, көдээ Культура бажыңының болгаш өске-даа коллективтерниң идепкейлиг киришкенин демдеглевес аргажок. Оларның чамдыктары бердинген планныг даалгаларны чедиишкинниг күүсеткээн. Ынчалзажок почта болгаш садыг ажылдакчылары, ортумак школаның төлээлери бо ажылга амдыгаа чедир киришпейн, боттарының олуттай чорууун көргүзүп турар. Агаттынган организациялар удуртукчуларындан ол дээш шыңгыы негээр апаар бис.

Кысказы-биле чугаалаарга, чарлаттынган шалыпчы ийи айның иштинде база оон сонгаар-даа кылыр ажылдарның темпизи дыка улуг. Ынчалза-жок ажыл-ишчи энтузиазмы хөй-аъттыг кошкап кынбайн бо-ла темп-биле уламчылаар болза, улуг үүлени бүдүрүп болурунга бүзүрелдиг бис.

МЕШПЕН-ХӨЛДҮҢ ЭРИКТЕРИНДЕ

Нийтиниң малынга чем белеткээринге «Бай-Тал» совхозтуң ажыл-ишчилери бүгү күжүн мобилизастаан. Ында сиген белеткелинче 175 кижини хаара туткан. Оларны үш звено кылдыр үскен. Ажылдың чорудулгазын болгаш белеткээн чемнерниң шынарын доктаамал хынап турарын хандыкчылары-биле 12 кезек черде депутат-улусчу контроль бөлүктерин тургускан.

Соолгу чеди хонукта совхозка 65 тонна сигенни кезип, бөлгеш, сараатта ан. Совхоз төвүнде сес агитквартираның чурттакчылары 60 тонна сигенни хол кадыыры-биле кезип белеткээрин хүлээнгени. Амгы үеде хүннүң-не хуваалда ёзугаар агитквартираларын совхоз транспорт-биле хандырып турар.

Мал чемнери белеткээринге школачылар совхозка база дузалажып турар. 20 ажыг өөреникчи бүдүк-бүрү белеткээринге ажылдап келген. Олар 70 тонна бүдүк-бүрүнү белеткээн. Ол ышкаш Бай-Тал школазының бүдүрүлге бригадазының кежигүннери башкы С. Тойлукуң удуртулгазы-биле совхозтуң чайгы сезоннуг ажылдарынга киржип, тараа, картофель шөлдерин суггарып, бок үнүштер аштап, идепкейлиг ажылдап турар.

Бай-Талдың Мешпен-Хөл эриктеринде олең сигенниң хымыргыыштыг үнгени багай эвес. Ам мында ийи трактор косилказы-биле кестирип, бир трактор дырбаажы-биле бөлдүрүп, хол кадыыры-биле 20 кижи кезип турар. Мешпен-Хөлде сигенчилерниң соолгу чеди хонукта чарыжының түңнелин совхоз дирекциязы үндүрген. Совхозта спорт комитединиң даргазы А. Кан-оолдуң удурткан 9 кижилиг звено чеди хонукта 25 тонна сигенни кезип, бөлүп сараатта аш, чарыштың бирги черин ээлээш 50 рубль-биле шаңнаткан. Ийиги черни ээлээн комсомолчу Н. Лапар-оолду — 20 рубль, кестирикчи трактористер Л. Маадараа, С. Божунам оларны 10-10 рубль-биле шаңнаан.

Оон-биле чергелештир бо чугула кампанияны совхозта чорудуп турарында шыңгыы четпестер барын демдеглээр херек. Чижээ, Мешпен-Хөлде ажылдап турар звеноларның сиген кезилдезиниң темпизи кончуг оожум. Эртен ажылче 10 шакта эгелеп кирип, кежээ 5—6 шакта ажылын соксаткаш, чорупп турар. Бо айыткан четпестерни дор-дораан чайладыр хемчеглерни «Бай-Тал» совхозтуң дирекциязы алыр ужурлуг.

Х. КАРА-ООЛ.
Бай-Тайга район.

Кызыл районда «Кара-Хаак» совхоз — республикада ногаа өстүреринге тускайлаттынган ажыл-агыйларның бирээзи. Бо хүннерде ол совхозта ногааның чайгы ажылдазы тулуп чааткан соонда бок үнүштер уунуп эгелээн.

Совхозта В. Коцурнуң удурткан звенозу эрткен чылын бир гектарга ортаа-биле 100 центнер ногааны ажаап алган. Ук коллектив он бирги беш чылдың баштайгы чылында оон-даа хөй дүжүттү алырын хүлээнген ажылдап турар.

ЧУРУКТА: ногаа шөлүнге ажыл.

В. КАРА-САЛДЫҢ фотозу.

Бүдүн чартык миллион тоннаны

СТАВРОПОЛЬ. (СЭТА). Ставропольдуң тараажылары шаңнардан элеваторларже хонуун санында-ла бараан чүс муң тонна тарааны чедирип турар. Крайның колхозтары болгаш совхозтары куруне шыгжамырынга бүдүн чартык миллион тонна тарааны урган.

Крайның ажыл-агыйлары он бирги беш чылдың баштайгы чылында курунеге бир миллион 900 муң тонна тарааны садарын хүлээнген.

КӨРЕЙ УЛУС-БИЛЕ ЭП-СЕТКИЛ КАТТЫШТЫРЫЛГАЗЫ

Мурнуу Корейден даштыкы шериглерни үндүрер болгаш чурту демократтыг [illegible] тайбың каттыштырар [illegible] корей улустуң демисели-биле эп-сеткил каттыштырылгазының айы Совет Эвилелинге июль 27-де доозулган.

Москвага, Алма-Атага, Владивостокка, Хабаровскиге, Иркутскиге, Благовещенскиге, чурттуң өске-даа хоорайларынга болгаш суурларынга совет хөй-нийти төлээлекчилериниң митингилери болгаш хуралдары болган. Республиканың нийтиниң херектеринге хамаарышкан [illegible] тир хоолгаалдаашкынны [illegible] [illegible] КУДР-ның [illegible] [illegible] [illegible] деткип турарының дугайында [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] СЭКП-ның XXVI съездизинге демдеглеп турганы ышкаш, совет кижилер КУДР-биле харылзааларны хандыкчылыг [illegible] [illegible] [illegible] чугула салып турар дээрзин олар онзалап [illegible].

КУДР-ның бедик [illegible] [illegible] социализм тургузуушкунунга [illegible] чедиишкиннериниң дугайында тооюп турар деңнелгелерни организастаан. Корей кинематографистериниң тывылып турар фильмнериниң көрүлдези болган.

Корей-совет найырал ниитилелиниң делегациязы айга келиишкен.

(СЭТА)

Хүн демдеглели

АЖЫЛДЫ МЕРГЕЖИЛДИГ ОРГАНИЗАСТААР

Республиканың ажыл-ишчилери нийтиниң малынга чемнер белеткелинде күженишкинниг ажылдап турар. Кандааш кынның уламындан оът-сигенниң үнгени шоолуг эвес болза-даа, сиген, сенаж, силос белеткелин, витаминниг сиген далганы бүдүрерин база бүдүк-бүрү белеткелдерин чер болгаандa чорудуп турар.

Статистика эргелелиниң медээзи-биле алырга, республиканың ажыл-агыйлары тараан болгаш чайгаар үнген сигенни 40,4 муң гектардан кескен, оон 35,3 муң гектарындан сигенни бөлүп алган. Шуптузу 19,5 муң тонна сигенни белеткээн, ол — планның 8 хуузу. Оон иштинден 8,5 муң тонна сигенни тырып боодалдаан.

Тандыы районнуң совхозтары сиген белеткелин элээн организастап чорудкаш, планның 12,5 хуу. Улуг-Хемниң — 11 хуу, Тес-Хемниң — 12, Чөөн-Хемчиктиң база Өвүрнүң — 10-10 хуу [illegible] [illegible]. Өске арткан районнар планының дөңгүп-ле 2-ден 4 хуу чедирген. Чамдык районнарда кезиишкин биле бөлүүшкүннүң аразында дыка үзүктелиишкиннерни болдуруп турарын демдеглээр херек. Чижээ, Барыын-Хемчик районнуң совхозтарында кезиишкин болгаш бөлүүшкүн аразында үзүктелиишкин 230 гектар, Улуг-Хемниңде — 310, Чөөн-Хемчиктиңде — 644, Бии-Хемниңде — 1000, Тес-Хемниңде — 380, Тожунуңда — 650, а республикада нийтизи-биле — 4,1 муң гектар чедип турар.

60 муң тонна сенаж планындан чүгле 6430 тонна салдынган азы планның 10 хуузу. Тандыы район сенаж салыр планын 16 хуу, Барыын-Хемчик — 10, Кызыл — 40, Каа-Хем — 8 хуу чедиргилээн. Ынчалзажок Бай-Тайга, Тес-Хем болгаш Эрзин районнарның ажыл-агыйлары сенаж салыынче ам-даа эгелеп кирбээн.

Витаминниг сиген далганын республикада 1760 тоннаны бүдүрген. Ол — планның 25 хуузу. Витаминниг сиген далганы бүдүрер планын Улуг-Хем районнуң ажыл-агыйлары 28 хуу, Кызылдыы — 29, Бии-Хемниң — 28, Тандыыныы — 29, Каа-Хемниң — 24, Тес-Хемниң — 20, Барыын-Хемчиктиң — 24 хуу күүсеткен. А Эрзин, Чөөн-Хемчик, Бай-Тайга районнарның совхозтары чүгле 2-ден 11 хуу чедирген. Республикада бар болуп турар, витаминниг далган бүдүрер 45 агрегаттың бирээзи 37-и [illegible] турар. Тос агрегат техниктиг болгаш организастыг чылдагааннарда ам-даа ажылдавайн аңаа турар. Тандыда үш агрегат, Бии-Хемде — 2, Улуг-Хемде — 2, Каа-Хем болгаш Чөөн-Хемчик районнарда 1-1 агрегат ажылдавайн турар. Ол агрегаттарны кыска хуусаада ажылдадып эгелээри эргежок чугула.

Улуг-Хем болгаш Тожу районнарның ажыл-агыйлары силос салырынче база эгелеп кирипкен. Республикада нийтизи-биле 2,7 муң тонна силос массазы салдынган.

Республикада мал чемнериниң белеткелинде механизастаттынган 97 бригада ажылдап турар, оларда 310 звено бар. Чемнер белеткелинде шуптузу 14200 ажыг кижи хаара туттунган. Оон иштинден хол кадыыры-биле 4160 кижи [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]. Бүдүрүлге, албан организацияларындан 5 муң ажыг кижини чемнер белеткелинче мобилизастаан. Эрткен неделяда бо үениңде сиген белеткелинге ажылдап турганындан 54 звено, 8,4 муң кижи хөй болуп турар.

Оът-сиген шоолуг үнмээнин-биле нарын байдал тургустунганының уржунда бүдүк-бүрү чемин белеткээри чугула ужур-дузалыг апарган. Республикада нийтизи-биле 6 муң тонна хире бүдүк-бүрүнү белеткээн. Эрткен чылын мынчан бүдүк-бүрүнү чүгле 800 тонна бичии шынары белеткээн. «Шамбалыг», «Тиилелге», «Кара-Хаак», «Х Улуг хурал» совхозтарның бүдүк-бүрү белеткээринге Кызыл хоорайның бүдүрүлгелери болгаш организациялары эки дузазын чедирип. Улуг-Хемниң организацияларында бүдүк-бүрү белеткел [illegible].

Бодун эрткениниң чайгы-ажылнарның соонда дыка хөй совхозтар рапс, суда болгаш чиңгетарааны чаштырып [illegible] эгелей кааптарлар. Ставропольдуң көдээ ажыл-агый эргелелдериниң удуртукчулары, специалистери ол культураларның чаштырылгазын июль 4 төнүүзүнге чедир доозар элээн организастыг хемчеглерни алыр хүлээлгелиг. Аңаа херек үрезин республикада четчир-биле бар. Күзүн чаар көк-тарааны тарыыры база келген. Үрезиннерни Тараа продукталар эргелелиниң өөвээзиндан чогуур үезинде чедип алыр херек.

Хүн демдеглелин көдээ ажыл-агый министерствозунуң специалистери белеткээн.

БАШТАЙГЫ ХҮННЕР ЧҮНҮ КӨРГҮСКЕНИЛ?

СЭКП Тыва обкомунуң чоокта чаа болган III пленумунуң шиитпирлеринде бо чылдың кандаашкынның берге байдалында инектиң малынга четчир санныг чем-суурну белеткээр дээш кандыг хемчеглерни ап чорутса чугулазын тодаргай айыткан. Оон соонда шалыпчы ийи айны чарлаан болгаш мал чеминиң белеткелинче республиканың бүгү ажылчы чонун кыйгырган Кыйгырыгны партия обкому хүлээп алган.

[illegible] Хемчик районнуң ажыл-агыйларында мал чемин белеткээр талазы-биле ажылдың темпизи ам-даа кошкак болуп артып турар. Район бо хүннерде сиген белеткээриниң планын чүгле 7,6, бүдүү-бүрү белеткээриниң 5,9, витаминниг сиген дааганының планын 12 хуу күүсеткен. Хемчиктиң хол чылдагааны [illegible] ажыл-агыйларының мал чеминиң белеткелинге баш бу[illegible] хынамчалыг белеткел албаанында болуп турар. Чижээ, районда бар 19 пресс-подборщиктиң чүгле тову, 27 трактор косилказының 20-зи ажылдап турар. Техника [illegible] «Дон-Терезин», «Шекпээр» совхозтарда хонтуг кудук дээн[illegible]. «Дон-Терезин» совхозу 2550 тонна сиген белеткээр планының чүгле 30 тоннаазын, «Шекпээр» совхозу 3550 тоннаның ээгуур-ла 100 тонна[illegible]

[illegible] ажыг шөлдүг шалдараан байтыңы бергеш турбуже, үстүнү органнардан айтыышкын кээрин манап, ук шөлдүң кезилделин желевейн турар. Оон уламындан сигенниң хоолулуг, эки үезин эрттирип, шынарын баксыраткан.

Черле мынчаш, кайы-даа ажыл-агыйда мал чеминиң шынарын бодавас, оон чүгле ниити деңзизин сүрүп, сигенниң «быжарын» манап турган, оон сүзүннүг үезин эрттирип алыр чорук ам-даа катаптавышаан.

Ниити сан-чурагайлардан алгаш көөрге, «Хемчик» совхоз мал чеминиң белеткелиниң талазы-биле районда мурнакчы болуп турар. Совхоз бо хүннерде 340 тонна сигенни белеткээн. Бо сан[illegible] чүгле деңзи-биле алыңга, мындыг-ла ээзиш эвес-даа болза, оон шынары хоругт кудук. Ылангыя хонниктиң [illegible]

[illegible]

А. БЕГЗИН-ООЛ, «Шынның» корр.

Барыын-Хемчик район.

[illegible] Ак-Чыраа [illegible] он хонуктуң түңнелин үндүрген. СЭКП Өвүр райкомунуң болгаш райкүүскомнуң хуралы сиген шөлү — Ак-Чыраага болган. Он хонукта 708 тонна сигенни белеткээш, оон 647 тоннезын тырып боодалдап алган, план 13,3 хуу күүсеттинген.

КЫЙГЫРЫГНЫ ДЕТКИВИШААН

«Ак-Чыраа» совхоз тиилекчи болган. СЭКП райкомунуң, райкүүскомнуң шилчиир чорук Кызыл тугун болгаш акша шаңналын чедип алган. Ол совхоз эрткен чылдың бо үезинде чүгле 152 тонна сиген белеткээн турган болза, бо чылын сиген кезилдезин организастыг чорудуп, эрес-шудургу ажылдааш оон барык 4,6 катап көй сигенни белеткеп алган.

Эрткен чылын районнуң бүгү ажыл-агыйлары июль 20-ге чедир 845 тонна сигенни белеткээн болза, бо чылын 1337 тонна сигенни белеткеп, мал чеминиң белеткелин организастыг чорудуп турарын хуралдаа демдеглээн.

Өске совхозтарга бодаарга, сиген кезилдезин эрткен чылгызындан организас чок, оожум темп-биле «Коммунизмже орук» совхоз чорудуп, мында чүгле 109 тонна сигенни белеткээн.

300 тонна бүдүк-бүрүнү районнуң ажыл-агыйлары белеткээр ужурлуг. Июль 20-ге чедир «Торгалыг» совхоз 20 тонна бүдүк-бүрүнү белеткеп, бо талазы-биле өске ажыл-агыйларны мурнай берген. Бүдүк-бүрү белеткелин чүгүлалап көрбес чорук чамдык ажыл-агыйларның удуртукчуларында барын хатты[illegible] хуралга демдеглээш «Кызыл тук» совхоз (директору Б. М. Кара-Сал) бо хүннерге чедир бүдүк-бүрү белеткээр чаңгыс-даа звено тургуспаан.

СЭКП Тыва обкомунуң Тываның бүгү ажылчы чонунга кыйгырыы-биле таныжып, ону долу-биле деткип, инектиң малынга быжыг чем-суурну белеткээр дээш Ак-Чыраа[illegible] делгемнеринде районнуң 688 ажыл-ишчилери быжыг тура соруу-биле ажылдап турар.

М. ДАНЗЫН.

Өвүр район.

ДАРЫЙ ХЕМЧЕГ АЛЫР

[illegible]

Н. ДАЖИНМАА, «Шынның» корр.

Чөөн-Хемчик район.

МАЛГА ЧЕМ БЕЛЕТКЕЛИ — ХҮННҮҢ ЧУГУЛА АЙТЫРЫЫ

Шалыпчы ийи ай чоруп тур

[illegible] совхозтуң төвүнде ырак эвесте шөлде инектиң-биле 120 гектар черде капуста, огурецти, помидорну болгаш өске-даа ногаа культураларын шагда-ла олуртхан. [illegible] сиген кезер пенсионер К. Ч. Хертектиң звенозу мал чеми белеткээринге эвээш эвес улуг киирип турарлар. Эрткен чеди хонукта пенсионерлер К. Ч. Хертек, В. Н. Топоев болгаш Д. К. Чооду олар ужелээ 5 тонна чашпан сигенниң кескеш, совхозка хүлээдип бергеннер. Ажыл үргүлчүлевишаан.

ЧУРУКТАРДА: сиген кезикчилери, пенсионерлер (солагай талазын) Д. К. Чооду, В. Н. Топоев, К. Ч. Хертек; (адаанда) мурнакчы суггатчы С. Д. Моңгуш оглу Роман-биле.

Кызыл районда «Кара-Хаак» совхоз чыл санында күрүнеге эвээш эвес ногаа аймаан дужаап келген. Бо чылын 1600 тонна ногаа аймаан, оон иштинде капустаның 1200 тоннаазын дужаар деп совхозтуң ажыл-ишчилери сорулганы салган.

В. КАРА-САЛДЫҢ фотолары.

ИСКРАЖЫЛАР — МУРНУНДА

«Искра» совхозтуң Арыг-Бажы сүт-бараан фермазының саанчылары чартык чылда инектиң-биле бир инектен ортумаа 1162 килограмм сүттү саап алган. Оларның Кунзенмаа Моңгуш 1254 кг, Валентина Доңгак 1172 кг, Татьяна Элер-оол 1168 кг, Маина Моңгуш 1140 кг сүттү сааган болгаш чарышка өскелерин мурнааннар.

Бо хүннерде ферманың бүгү ажыл-ишчилери инектиң малынга чедир чем баазазын тургузар дугайында СЭКП обкомунуң кыйгырыын изиг-биле деткип, аңаа боттуг ажыл-херек-биле харыылавышаан, мал чеми белеткээринде бүрүн-биле хаара туттунган, бир демниг ажылдап турарлар.

Бистиң корр.

Чөөн-Хемчик район.

ШАЛЫПЧЫ ТЕМП-БИЛЕ

Кандаашкынның берге чайда инектиң малынга чемнерни [illegible] белеткеп, малды кезип кыштаг менди ажырар дээш [illegible]

[illegible] чылдыг тарымал сигенниң кескеш, 600 ажыг тонна сенажты салган.

Звенолардан Сарыг-Алаак [illegible]

[illegible] сиген залганы белеткээр планын. Чаве чок, аңаа чедир [illegible] күүседири берге болур [illegible]

Хем. бүгү үнгериниң, арыглар иштинде трактор, комбайн-биле кестинмес черлерни сигенчин некерн-биле хол кезиптиг 20 кижини тургускан.

Сигенчилер турлагларында ажылдааргыга, чурттаарынга таарымчалыг байдалдарны [illegible]

[illegible] Ынчалза-даа совхоз [illegible] чаңгаан ол четпестерни чаптатаан. Ажылында арыскайчылар мурнап турар.

Парткомнуң болгаш кедээ Совет комитеттериниң инектиң малынга чем белеткээриниң дугайында хүлээп алган доктаалын боттаар [illegible]

[illegible] болгаш бүгү ажыл-ишчилер суурлағының чурттакчы чону ажылдың темпизин моон-даа шапкыннадыр СЭКП Тыва обкомунуң кыйгырыын улуг түңге болдурар чаңгаттынга шалыпчы ийи айда берге четтиктерни тодуп алыры чугула.

Л. МОҢГУШ

СУГГАТЫГ ШӨЛДЕН ХҮННҮҢ-НЕ НЕМЕЖИП ТУРАР

«Сут-Хөл» совхозу [illegible]

[illegible]

Эрзин, Тес-Хем районнарының совхозтарында инектиң малынга сиген, хымыраан белеткээр бригадалар бо хүннерде бо чугула ажылдың фронтузун улам калбарты бергеннер. Оларның хөй кезии Ак-Чыраа-ның делгем шыгаазында ажылдап турар. Мында Эрзин районнуң «Нарын» совхозунуң сигенчилери база бар. Амгы хүннерде Ак-Чыраада ол совхозтан 82 кижи ажылдап турар. Оларның ажыл-ижи бүдүмчүг.

Бригада кежигүннери мал чеми белеткээрин техника күжү-биле болгаш хол-биле кылып турар. Ам олар 188 тонна сигенни пресстеп алган, оон 117 тоннаазын совхоз төвүнче чулуруп чорутпан.

Совхоз бо чылын 2139 тонна сиген белеткээр планныг. Кандаашкынның чайда ону кезип, сараттап алыры дыка берге болурун билгеш, совхозтуң директору сигенчи бригадалар санын көвүдеткен. Ол ажыл-агыйдан 226 кижи мал чеминиң белеткелинде доктаамал киржип турар.

Тес-Хемде «Кызылгаар» совхозтуң директору Ак-Чыраа-же 30 кижилиг бригаданы чорутхан. Бригаданың турлаан корумчуг кылдыр дерээн. Ында сигенчилерге таарымчалыг бүгү байдалдарны тургускан. Шак мындыг чорук сигенчилерниң бүдүрүкчүлүг ажылдаарынга улуг идиглиг болган.

Совхозтуң сигенчилери 200 ажыг тонна сигенни белеткеп алган. Оларның чамдыктары бүдүк-бүрү белеткээр ажылда, а өскелери — 8 кижи сигенни хол кадыыры-биле кезип турарлар.

Бригадада социалистиг чарышты багай эвес организастаан. Сөөлгү үндүрген түңнел-биле шаңналдыг черлерни Хөөмейдээр Солаан, Каалыр-оол Соян, Сергей Сеңгии, Пар-оол Соян, Элекпей Саадан болгаш өскелер-даа чаалаардар.

Эзүүнде алдаанның совхозтарының келир кышка мал чеминиң курлавыры хүнүң-не немежип турар.

В. КАШУРА.

О. ЧАН-ООЛ.

КҮШТҮҮ МООҢНЭЭН

[illegible]

С. ХЕРТЕК.

Бай-Тайга район.

ДЕМНИГ

[illegible] хымыры-биле сиген кезеринге пенсионер Адан-оол Кууда[illegible] удуртканы [illegible]

А. КАНЧЫЫР.

Бай-Тайга район.

Тайбың болгаш улустарның айыыл чок чоруу дээш

ҮЕ МАНАВАС

Михаил КОТОВ.
Тайбың камгалалының совет комитединиң харыысалгалыг секретары

Гитлерниң Германияның Совет [illegible] бээр дөртен чыл эрткен турар. [illegible] чурттакчыларының улуг бир кезиин ол дайынче кирер ужурга таварышкан [illegible] хамгаалакчыынга удур демисежир зер-бирээ [illegible] совет улустуң кызыл [illegible]. Чогум-на совет улус [illegible] улуг киирген. [illegible]

[illegible] ның чаа дайының болдурбас дээш бүгү чүүлдерни кылыр херек» деп, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң «Делегейниң парламентчилеринге болгаш [illegible]» чоокта хүлээп алган Кыйгырыында чугаалап турар.

Совет чурттуң бүгү улустарының дайынга удур [illegible] ынча-ле ыделиишкиниг кирерлиг [illegible]

[illegible] таваар ганнар. Олар массалыг оон митинглерде, [illegible] ажылчыннар [illegible] ужуражыышкыннарны кылганнар.

Муң-муң москвачылар «Чер бөмбүрзээ, сен тайбың бол» деп темалыг кежээге киришкеннер. Ол культураның болгаш дыштанылганың М. Горький аттыг [illegible] парыгынга болган [illegible]

[illegible]

БӨМБҮРЗЕКТИҢ СУДАЛЫ

СЭТА болгаш ПМА: КЫСКА ДЫҢНАДЫГЛАР, ТАЙЫЛБЫРЛАР

ТАЙБЫҢ ХЕРЭЭ ЧЕДИИШКИННИГ БОЛЗУН ДЭЭШ

ПРАГА. (СЭТА). Крымга ужуражышкыннар социалистиг дем каттыжылгазының ажы-дүмма [illegible] ажылдакчыларының чылдың болур ажылчын ужуражыышкыны боор, делегейге улуг ужур-дузалыг апарган деп, ЧКП ТК-ның органы «Руде право» солун мурнуку чүүлүнде демдеглээн. Ындыг ужуражышкыннар бот-боттарының аразынга консультацияларның болгаш чурттар аразынга харылзааларның эн чугула, боттуг айтырыгларының талазы-биле санал-оноо солчуушкуннарының, даштыкы политика талазы-биле кады кылыр ажылдарны холбаштырарының хевири боор турар. СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы Л. И. Брежнев-биле ЧКП ТК-ның Чиңгине секретары, ЧССР-ниң президентизи Г. Гусак-биле ужуражыышкынының түңнелдерин улуг сонуургал болгаш чүгле-дүгзүнүшкүн-биле үткуп хүлээп алганын солун бижээн.

Амгы үеде Европа болза, бодунуң келир үезе салым-хуузу шиитпирлеттинип турар бедиирде, тодаргайлаарга, Совет Эвилелиниң бодунуң тайбың программазында айтып турары ышкаш, кожа-хелбээ доруннарының, бүгү улустарның кады ажылдажылгазының болгаш айыыл чок чоруунуң принциптеринге үндезилээш, тайбың дээр адаанга чурттаар бе азы америк империализминиң чүткүп турар каннаар-даа аажок улуг оңгарлары [illegible] атомнуг бомбаларның [illegible] болгаш маргылыг [illegible] бөө-чепсектерниң кырынга турар бе дээрзинден хамааржыр апаар.

Амгы-амгы [illegible] тайбың [illegible] кожа-хелбээ доруннарының быжыглап, хөгжүдериндек, тайбың дээш политиктиг күженишкиннерден болгаш европа улустарының боттарының практиктиг ажыл-херектеринден Европаның келир үези хамааржырын ол солун демдеглээн. Совет Эвилели социалистиг чурттар-биле кады Европага дайынны баш удур болдурбас дээш каңызаа чурттан хөй чүүлдерни кылган. Ол хуусаада тайбың соолуунуң бүгү үези көречилеп турар. 35 чыл дээрге бистиң диптиң теоргүзүнде тайбынның эң узун үргүлчүлээшкини боор турар. Бүгүнгү-чаагай идеялар — тайбыңның идеялары дээш бүгү күштүг, бүгү авторитетти салган турган. Миллион-миллион кижилер тайбың херээниң чедиишкинниг болуру дээш кызымаккай ажылдап турар. Л. И. Брежневтиң болгаш Г. Гусактың Крымга ужуражышкыны социалистиг чурттар ындыг күженишкиннерин черле соксатпас деп, «Руде право» солун онзалап демдеглээн.

Куба Республиканың найысылалы — Гавана хоорайның ниити хевир-шинчизи.

СЭТА-ның фотохрониказы.

ЧИҢГИНЕ СЕКРЕТАРЬНЫҢ МЕДЕГЛЕЛИ

РИМ. (СЭТА). Мында келген медээлерни алырга, Израильдиң Коммунистиг партиязының ТК-зының Чиңгине секретары М. Вильнер Ливанда хан төгүүшкүннер болгаш [illegible] дээшкиннер дээш бүгү харыысалга [illegible] турарын солуннарга кыйгаа медеглелинде айыткан. «Превентивтиг согуушкуннар» дээр ындыг халдаашкыннарның түңнелдери ындыг үүлгедикчилерниң эгелекчилериниң [illegible] ы-биле бүрүнү-биле бураанының дугайын херечилеп турар-дыр. Палестинаның араб улустарынга удур израиль милитаристериниң [illegible] чорудуп турар политиказының [illegible] утпанымышкыны бүгү делегейге оон-биле кергүстүнген. Оон-биле кады [illegible] күштүг болгаш чаа америк боо-чепсекти холга тудкан Израильдиң аг-шериглери ПХО-ну [illegible] удуртукчузу-биле бот[illegible] демисежип турар палестин улустуң тура-соруун сый шаап шыдавас деп чүве билдингир-дир. Израиль шеригиниң чиңгине штабының начальнигы Эйтан болгаш өске-даа удуртукчулар шериг [illegible] ларының от ажыдыышкынын соксадырын чедип алдынган дээрге, чүгле кезек үениң чаннары-дыр деп бодап турар чоруун айыылдыг М. Вильнер демдеглээн.

ВАШИНГТОННУ ӨТТҮНМҮШААН

ТОКИО. (СЭТА). Японияның чагырыкчы бөлүктези ССРЭ-биле «чугаалажышкыннарны кылырынче», эчаагай кожа-хелбээ доруннарын чедип алырынче» чүткүлдүн дугайын чугаалап турганы-ла, оон шуут дедир угланышкынныг базымнарны кылып турар. Ол бүгүнү Вашингтоннуң аузаазын ёзугаар кылып турарының дугайын чагырыкчы либерал-демократтыг партияның баштаар черниң бөгүнден эгелээн, «Соңгу девискээрлерни катап эгидериниң айы» дээр шиитээшкиниң эгелээр дугайында шиитпири херечилеп турар.

ЛДП-ниң баштыңнары бо хүннерни оңчук-оңгээлиг аттисоветтиг айны эрттирер кылдыр [illegible] эвес. Чоокта чаа-ла япон-американ [illegible] ынныары боор, ынаа япон чазак мурнуунда боо-чепсектиң эдерге бүдүрерин улам дургеделир дугайында алган хүлээлгезин бадыткаан. Токио шериг күчү-шыдалын улам улгаттырбышаан, бодунуң Чеңсектиг күштериниң хеделир черлерин Окжум океанның барыын талазында Гуамала болгаш соңгу талазында Филиппиныда дыка делгем девискээрлеринде калбартып турар.

Японияның шериг күрүнези кылырынче мышаар ажыл-биле чүткүп турарын чагырыкчы бөлүктер «совет кижи-кылышкыа» дугайында хоочун [illegible] агартылгазы ораладажып турарлар. Ынчалза-даа ол бүгү-биле хамаатылар [illegible] үүлгедикчиниң ыделгээр кижилер улам-на эвээжээнин солуннар бижиир турар.

КУДР-НУҢ ШАХТЁРЛАРЫНДА

[illegible] үлептүр — КУДР-нуң улуг ажыл-агыйының кол адырларының бирээзи. Ол черле билдингир: хөмүр-даш чурттуң [illegible] чыл-биле ажылдаар эң улуг электростанцияларының оларга [illegible] турар. Ол адыр амгы чеди чылда (1978—1984 ч.) хөмүр [illegible] 120 миллион тонна чедир казып тывар деп турар.

Салдынган сорулгаларны [illegible] болгаш ажылдап турар шах[illegible]

[illegible] кыннарын эде дерииринге [illegible] ажылдарын [illegible] бедик калорийлиг хөмүр-дааш казып тывар эң улуг бааза болу бээр. Ам безин мында [illegible] 60-даа 100 муң тонна чедир оларга чүүрлуу казып үндүрүп турар апарган.

Ажылчыннарның тенпилериниң [illegible] КУДР-ге калы бөрүзу билир. Күш-ажыл маадыры Ким Габ Чхуль дуң бригадазы ааны чыл бүрүнгаар [illegible] бүдүрген. Ол болгаш оон эштери нормаларын ажыр-бышаан, ай санында-ла 16 муң тонна хөмүр-дашты казып үндүрүп турар апарган. [illegible] 20 муң тоннаны казып [illegible]

[illegible]

Рёнрим, Кончам болгаш [illegible] таары доозулган. Чурттуң девискээр зайы-биле Анчжу болгаш Токчхонда хөмүр-даш казып тывар кол ваттыжыкы[illegible] шахтёрларның ат-алдарын шалыпты ыш-ажылы-биле улгаттырбышаан, [illegible] 15 миллион тонна чедирер деп турар.

(ЦТАК — ПМА).

ШААЖЫЛААП ӨЛҮРГЕН

ТЕГЕРАН. (СЭТА). [illegible] хоорайга (Иранның [illegible] талазында) Ислам революстуг судунуң шииткениниң [illegible] ийи иран хамаатыларының ажын өлүрген. Оларны чазакка удур сионистиг бөлүктерге хамаарыгларын шахтыны Савак дээр каргалалары-биле харылзаалыг болгаш Израильдиң талазынга кижиткиннер турганы дээш буруудадкан.

СЫЧУАНЬДА ҮЕРЛЭЭШКИН

ПЕКИН. (СЭТА). Кызат солуннарының бижип тураны-биле алырга, Сычуаньга болган сут үерлээшкинниң түңнелинде 1,5 млн. чурттакчылар бажың-балгат чок арткан, 753 кижи сугга дүжүп өлгөн, 28 муң ажыг кижи балыгланып болганнар. Кызаттың ол мурнуу-барыын можузундагы байзалды КУР-нуң Күрүнезениңге чугаалажып көрүп турза, ындыг бай-түреңерин кор[illegible] бөрүну-биле [illegible]

[illegible] хоорайлары-биле болгаш суурлар иннерде 2,5 муң [illegible] сут адаанче кирген азы уратынып [illegible] чаң хөй кезии ажылын соксадыр ужурга таварышкан. Чамдык чурлерге демир-оруг шимчээшкинин [illegible] соксаан, муң-муң [illegible] хөй [illegible] оруктар үрелген. Баштайгы [illegible] караскыны ниити түңү 2 млрд. хире юань-акша боор турар.

«ЫНАНЫШТЫГ КИЖИ»

Коммунистер дугайында чугаа

[illegible]

1944 чылда Хайнц Майдер [illegible]

[illegible] 1931 чылдың эгезинде чурттуң амыдыралынга милитаризмниң чаартылып бү[illegible]

Ю. ПОПОВ
ПМА-ның корр.

Кёльн—Дүйсбург.

БАЗА БИР ЧИЖЕК

ПАРИЖ. (СЭТА). Кожа-хелбээ Пакистандан Афганистанче кирип турар боо-чепсекти афган террорчу дээрбечилерже чорудаарының организациязының болгаш башкарыкчызының ролюн АКШ-тың Төп Разведка Эргелели күүседип турар. Америк төп шпион албаны черниң ындыг хоорай[illegible] Франк Пьеге Вашингтонда корреспонденттеринге «Пентагонга чоок кижилер» дыңнатканнар.

Ол кижилерниң берген медээлерин ёзугаар алырга, ТРЭ ындыг чүүлгедичнишкиннерин кызымы-биле калбак транспорт четкизин тургускан. Франс Пресстиң бижип тураны-биле алырга, АДР-га удур ол чорудап кайызында Кызат, Египет, Пакистан болгаш чамдык өске-даа чурттар-биле [illegible] туруп [illegible] АКШ берип турар. Боо-чепсекти чорудар бээр кол чурт Египет база боор турар.

Мурнуу-Африка Республиканы [illegible] ээлеттинген Намибияның ужуру хамааржыш чорувусун шуут [illegible] сорук кирген. Намиба патриоттар хостаалга деп эрге болгаш чөптүг чорук дээш демиселди чорудуп турар. Мурнуу-Барыын Африканың [illegible] организациязының (СВАПО-ның) президентизи С. Нуйома-ның [illegible] ёзугаар алырга, Намибияда бүгү улустуң тайбың империализминиң [illegible] болгаш расистиг [illegible] удур [illegible] ол дериип дарлаачыларның байдалынга бистиң [illegible] боо-чепсээн холга туткаш, демиселдеринден өске аргазы чок деп, ол чугаалаан.

ЧУРУКТА: Намибияның улусчу хостаалга армиязының отрядтарының дайынчылары.

АДН—СЭТА-ның фотозу.

Чогаалчы болгаш үе

ПАРТИЯ-БИЛЕ, ЧОН-БИЛЕ КАДЫ

ССРЭ-нин чогаалчыларының VII съездизи Москвага, Кремльдиң Улуг ордузунга, бо чылдың июнь 30-дан июль 4-ке чедир болуп эрткен. Ба[illegible] үргүлчүлээн бо улуг шуулганның ажылы чоокта болган СЭКП-нин XXVI съездизиниң төөгүлүг шиитпирлериниң болгаш ССРЭ-нин Дээди Совединиң сөөлгү сессиязының бистиң үениң шылгараңгай партия болгаш күрүне ажылдакчызы эш Л. И. Брежневтиң [illegible] «Делегейниң [illegible] тилериниге болгаш улустарынга» Кыйгырыының амыдырал[illegible].

Бүгү делегейде эң хөй ном номчуп турар Советтер чурт[illegible] дары онза бедик болгаш олар эң хөй номчуттунуп турар чогаалчылар деп база бүгү делегейге сураглааннар. Совет чогаалчыларының [illegible] Коммунистиг партияның [illegible] катап көргүскен.

ССРЭ-нин чогаалчыларының VII съездизинге «Совет литературазы коммунизм [illegible] база оон СЭКП-нин XXVI съездизиниң шиитпирлеринге дүүштүр сорулгалары» деп ССРЭ-нин Чогаалчылар [illegible] отчёт илеткелин баштаар черниң бирги секретары Г. М. Марков кылган.

Коммунистиг партия, оон Төп Комитеди, Политбюрозу болгаш эш Л. И. Брежнев бодунуң бистиң чуртувуста литератураның болгаш уран чүүлдүң сайзыралынче ёзулуг-ла аданың сагыш салыышкынын кылып келген. Ол улуг идегелге төлептиг-биле харылаар дээш совет [illegible] интеллигенцияның бүгү күжүн, билиин, дур[illegible].

Совет литератураның төөгү[illegible] алыр болза, кижиниң сагыжынга М. Горькийниң чаңчылдары [illegible] лар болганчок-ла кирер. Ыраажы [illegible] улегер-херирлерин эш Л. И. Брежнев бодунуң «Бичии чер», «Катап тургузуушкун», «Кур чер» деп номналынга [illegible] көргүскен. Олар чаа кижиниң кижизидеринге, чонга бараан болурунга, литератураның бүгү жанрларын чогаадыкчы ажылче кайгамчык чаагай салдарны чедирген.

СЭКП-нин XXVI съездизиниң шиитпирлери совет чогаалчылар организациязының бүгү ажыл-чорудулгазының орук айтыр сылдызы болур. Моон-на чылдаганы-биле Төп Комитеттиң Отчёт илеткелинге эш Л. И. Брежневтиң даараазында чугаалаан сөстери совет кижиниң чагыг кылдыр дыңналып турар:

«Чониуң [illegible] ажыл-чорудулгазы [illegible] болгаш мунгараалды олар-биле үлежири, амыдыралдың [illegible], бистиң гуманистиг [illegible] коммунистиг тургузуушкунуң изиг [illegible] болуру — ол дээрге уран чүүлдүң ёзулуг улусчузу, ёзулуг партийжизи-дир».

Совет проза чогаалының кол [illegible] болгаш тоожу дээрзин илеткелде демдеглээн. Аңаа үш чүс хире номнарны адап болур. Оларның эң-не колдары бо: Ф. Абрамовтуң «Пряслиннер», Ч. Айтматовтуң «Чаңгыс хүн чүс чылдан узун», Ю. Бондаревтиң «Эрик», «Шилиглел», В. Астафьевтиң «Хаан балык», Д. Гранинниң «Чурук», А. Чаковскийниң «Тиилелге» болгаш өске-даа хөй-хөй романнар. Бо чогаалдар совет чоннуң амыдыралының кандыг-бир төөгүлүг үе-чадазын көргүскени-биле ниитилел ужур-утказыг кылдыр онзаланып турар. Национал чогаалчылардан украин О. Гончарның, казах А. Нурпеисовтуң, башкир М. Карим[illegible], ...в В. Сантинин болгаш өскелерниң-даа аттарын үнген турду.

Сөөлгү беш чылдарда бүгү совет чогаалчыларының кылган улуг херектериниң дугайын дыңнап ора, тыва чечен чогаалдың байдалы [illegible] ганчок-ла бодап кээр. С. Токаның «Араттың сөзү», «Дептур-оол», С. Сарыг-оолдуң «Ангыр-оолдуң тоожузу», О. Сагаан-оолдуң «Доспестер», «Төрээн кижилер», «Үевис келген», М. Кенин-Лопсанның «Улуг-Хемниң шапкыны» деп чогаалдары тыва улустуң төөгүлүг үе-чадаларын көргүскен болуп турар. Оон-биле кады бисте бар хөй четпестерни айтып, оон чогаадыкчы түңнелдерин кылыр ужурлуг. Тыва литературада ажылчын чиги дугайында чогаалдар барык чок. Ындыг байдал турда, [illegible] долу эвес болур нийк. Чүге дээрге ажылчын [illegible] идеологиязы бистиң бүгү [illegible] коммунистиг идеология ол. А чогаалга үндезин болур материал тыва амыдырал берип турар. Бертик кыдыы дээрге-ле аңыяк тыва ажылчын ангының төлээлекчилерин дарганнап үндүрүп турар Ак-Довурактың, Хову-Аксының, Терлиг-Хаяның бүдүрүлге черлериниң дугайын адап болур бис.

Ажы-биле чугаалаарга, тыва поэзия сөөлгү чылдарга чогаалдар проза чогаалының мурнунга чоруп келген болгаш ам-даа тыва литературада улуг черни ээлеп турар. С. Пюрбюнуң «Чечек», «Үем болгаш үе чергем дугайында», С. Сарыг-оолдуң «Саны-Мөге», «Алдын [illegible] кыс» деп уран-чечен шүлүглелдерин тыва номчукчулар барык-ла шээжи-биле билир апарганнар. Оон соонда Ю. Кюнзегештиң, С. Козловаңың, А. Емельяновтуң шүлүглелдери коступ келгилээн. Моон сөөлгү чылдарда В. Маяковскийниң неген [illegible] утказыг шүлүглелдиң тыва литературада [illegible] нар апаар. Бисте үрмек хамааты болгаш күрүне ужур-утказыг деннелге чогаалдар [illegible] алдар-мактаал шүлүглелдер болгаш шүлүктер колдап турар. Элээн каң чыл мурнунда шүлүглелдерни узаа-дарааа бижип турган Ю. Кюнзегеш ол жанрны ам «уттуп» алган. Тыва шүлүкчүлер амгы амыдыралдың [illegible].

Съездиге [illegible] четпестерниң бары айыттынган. Бисте С. Сарыг-оол, С. Сурун-оол, Ю. Кюнзегеш, М. Кенин-Лопсан ышкаш билдингир шүлүкчүлер ыр сөстериниң чүгле таварылга болур бижип турарлар. Моон чылдагаанында [illegible] чурт, күш-ажыл, найырал дугайында патриоттуг ырлар хоорлар. Ол ышкаш тыва литературада [illegible] поэзия — басня, пародия, шоодугуг шии болгаш проза чогаалы база [illegible].

Тыва литературада критика [illegible] чогаалдарга чогуур үнелелин берип, четпестерин илередип келген. Оон кадында тыва литературада критиканың [illegible] херек. Сөөлгү үеде бижиттинген тыва чогаалдарга ёзулуг критиктиг ханы анализтеп эвээш кылдынып турар. Тыва [illegible] даалаар, бот-боттарынга деглип албас, тала-дугай тыптар торуктарның бары хомудалдыг. А. Калзан, Д. Куулар ышкаш, бистиң хоочун критиктеривистиң бо четпестерни чайладыр дээш шудургу ажылдаар үези келген.

Тыва өөредилге номнарын кодуунда-ла тыва чогаалчыларның чогаалдарындан тургустунган деп дидими-биле чугаалап болур. Ынчаза-даа тыва литературада чуму-биле чаштарга бараан болуп турар чогаалчылар барык чок. Бистиң чогаалчыларывыс Л. Чадамба, С. Сурун-оол, Ю. Кюнзегеш, А. Калзан, О. Суваңнит тыва литератураның болгаш тыва дылдың өөредилге номнарын тургузар ажылга илеткейлиг киржип турар-даа болза, уругларга таарышкан бодун чогаалдарын эвээш бижип турар.

Тыва театрның сценазынга уруглар шиизи мырынай чок. Республиканың Чырыдыышкын министерствозу биле тыва чогаалчыларның аразында тарылзаазы кошкак, олар уругларга кандыг темага чогаалдар херегин деп айтырыгны чаңгыс катап-даа кады чугаалажып көрбээннер. Школа назыны четпээн уругларга чогаалдар база бисте чоңчу эвээш. Бо талазы-биле тыва чогаалчылар улуг ажылдарны кылып чорудар ужурлуг.

Шии чогаалының талазы-биле элээн ажылдарны тыва чогаалчылар сөөлгү беш чылда кылган. Республиканың [illegible] театрының сценазынга чаа авторларның чогаалдары кирип келгилээн. Тыва драматургия республика [illegible] ужур [illegible] четпестер бисте хөй. Аныяк авторларның шиилери ам-даа дидим эвес ижин үндүрүп турар бис. «Шии чок театр чок» деп дүрүмчээн чугаа бүдүлеге билдингир. Бистиң театрывыстың репертуары Тываның чонунуң бөгүнгү амыдыралын көргүскен шиилер-биле долган турзун дээш хөйнү кылыр тыва чогаалчылар негеттинип турар.

Съездиниң бирги хүнүнде 8 комиссия ажылдаан, оларны ат-сураглыг чогаалчылар В. Кожевников, С. Наровчатов, А. Салынский, С. Михалков болгаш өскелер-даа удуртуп эрттирген. Бо комиссияларның ажылы-биле катай съездиге ниитизи-биле 212 кижи саназ берген, дыка хөй дашты[illegible] организацияларның [illegible] байыр чедирген.

Бодум хүнүмде Ю. Бондаревтиң чугаазын конгус сонуургадым. Чечен сөстүң ол бышкак мастери аныяк салгалче, ам-даа одуннаан талантылар-же улуг идегелди салды: «Сылдыстарга немей ам-даа чаа сылдыстар чырыыр». Бодунуң саналын Ч. Айтматов чаш салгакчыларга болгаш башкыларга тураскааткан.

Делегат бүрүзүнүң саналынга тайбың камгалалының айтырыы онза сагыш човаашкыны-биле, чүрекке тоңгуп турар саргыышкын-биле дыңналып турду.

Чогаалчылар съездизиниң ажылының үезинде Тываның литература организациязының ажыл-херээнге ажыктыг чамдык чүүлдер база болгулады. Июльдуң 5-те РСФСР-нин Чогаалчылар эвилелиниң секретариадынга тыва шүлүкчү Екатерина Танованы ССРЭ-нин Чогаалчылар эвилелиниң кежигүнүнге хүлээп алган. Ол ам бирги тыва чогаалчы херээжен болган. Оон ынай Москвада М. Горький аттыг литература институдунга өөренир-биле Кара-оол Натпий-оол биле Игорь Бадрааны хүлээп алган. Ол база бистерге өөрүнчүг медээлер болган. Москвада «Современник» ном үндүрер чер Тываның чогаалчылар организациязының төлээзин Редакция коллегиязының кежигүнүнге кирип алган, ам ол чер С. Токаның «Араттың сөзү» деп сураглыг тоожузун катап үндүрери-биле парлалгаже кирген. 1983 чылда база бир тыва романны чырыкче үндүрери-биле белеткеп турар.

Совет чогаалчыларга партияның болгаш чонунуң идегелиндеи бедик хүлээлге чок. Олар төрээн партиязының тугунуң адаанга сырый каттыжып алгаш, коммунизм тургузукчу совет кижиниң дугайында, бистиң маадырлыг үевистиң дугайында ёзулуг партийжи, ёзулуг улусчу чаа-чаа чогаалдарны моон соңгаар-даа бижиирлер.

ССРЭ-нин Чогаалчыларының VII съездизинге «Культураның мастерлери, кымның-биле кады силер?» деп горькийжи кыйгырыг база катап изиг чалбыыш-биле чаңгыланып турар. Ынчан совет чогаалчыларының чүректери чаңгыс аай соп турган: «Партия-биле кады бис, чон-биле кады бис!».

К. КУДАЖЫ.
Тыва АССР-нин Чогаалчылар эвилелиниң баштаар чериниң даргазы, ССРЭ-нин чогаалчыларының VII съездизиниң делегады.

ИЮЛЬ 31-ДЕН АВГУСТ 2-ГЕ ЧЕДИР ТЕЛЕВИДЕНИЕ

ИЮЛЬ 31-ДЕ

БИРГИ ПРОГРАММА

МОСКВАДАН

8.00 — «Үе». Информастыг программа. 8.40—Эртенги гимнастика. 9.05 — «Кортканның караа улуг». Мультфильм. 9.15— «Синдикат-2». Хөй сериялыг уран-чечен телефильм. 2-ги сериязы. 10.20 — «Дириг амытаннар амыдыралы». 11.20 —Телемедээлер. 11.25 — 14.15 —Чапсар. 14.15 —Телемедээлер 14.35 — Чурттуң телестудияларының документалдыг фильмнериниң программазы: «Ыяштан олурт», «Майли-сай чырыткылыг хоорай». 15.25 — ПТУ-да чүү чүвеге база канчаар өөредирил», «Салгакчылар». Раздольенскийниң Социалистиг Күш-ажылдың дээди дакпыр Маадыры П. Ангелина аттыг № 10 КПТУ-нуң дугайында. 15.55—Москва болгаш москвачылар». 16.25 — «Улусчу талантылар». Украинаның бот-тывынгыр уран чүүл коллективтериниң көргүзүү. Киевтен дамчыдылга. 17.10 —К. Тренев. «Любовь Яровая».

КЫЗЫЛДАН

18.00 —«Тываның экранында». 18.15 — Мал чемнери белеткелиниң хүн демдеглели. 18.30 — Телемедээлер. 18.40 — Телемедээлер (орус дылга).

МОСКВАДАН

18.45 — Бөгүн делегейде. 19.00 — «Илья Николаевич Ульянов». Төрүттүнгенинден бээр 150 чылынга. 19.30 — Улустар аразының конкурстарының лауреады С. Иголинский ойнаар. 19.50—Хөй сериялыг уран-чечен телефильмниң баштайгы көргүзүү — «Синдикат-2». 3-кү сериязы. 21.00 — «Үе». Информастыг программа. 21.35 —«Цыганнарның ырылары болгаш танцылары». «Ромэн» театрның артистериниң киржилгези-биле концерт программазы.

ИЙИГИ ПРОГРАММА

МОСКВАДАН

12.00 — Уругларга фильм. «Тайга чүнү ыттаваанын». 13.15 — «Архангельское» музей-кодан». 14.05 — «РСФСР-нин алдарлыг артизи В. Кутепов совет чогаалчыларының чечен чугааларын номчуур. 15.20 —«БАМ-ны тудуп турар бис». 15.55 — 17.00 Чапсар.

КЫЗЫЛДАН

17.00 — Уругларга фильм. «Хенаиг-Лумчук» Телешин.

МОСКВАДАН

18.00 — «Төрээн черниң аялгалары». («Орбита-3»).

КЫЗЫЛДАН

18.30 — Телемедээлер. 18.40 —Телемедээлер (орус дылга). «Аныяк ленинчилер». 19.20 — Мультфильм. 19.30 — «Культура болгаш амыдырал».

МОСКВАДАН

20.00 —«Тамчыктыг удунар, чаштар!». «Лесничий Рогаткинның дугайы», Мультфильм (ЧССР). 20.15 — Документалдыг телефильмнер программазы: «Бойдус хоойлузун ёзугаар», «Куштарга кым сагындырарыл», «Аквариум». 21.00 — «Үе». Информастыг программа. 21.35 — 23.55 — «Каңгаалыг хемниң [illegible] тарында». Уран-чечен телефильм. 1 болгаш 2-ги сериязы.

АВГУСТ 1-ДЕ

БИРГИ ПРОГРАММА

МОСКВАДАН

8.00 — «Үе». Информастыг программа. 8.40 — Эртенги гимнастика. 9.05 —«Синдикат-2». Хөй сериялыг уран-чечен телефильм. 3-кү сериязы. 10.10 «АБВГД-ейка». 10.40 «Адалелер, силерге». 11.10 — Ча адарынга ССРЭ чемпионады. 11.40 —«Радуга». Улустуң уран чогаадылгазының телепрограммаларының 4-кү улустар аразының фестивалы. «Тангыда вектер». (Сингапур). 12.05 — Архитектура. Олимпиаданың тудуглары. 12.35 — «Спортлотонуң» 31-ги тиражы. 12.45 — «Ужуражыышкыннар». Совет чогаалчыларының чечен чугаалары. 13.30—Орус улустуң Н. Осипов аттыг күрүнениң үлегерлиг оркестриниң концерти. 14.15 —Бөгүн делегейде. 14.30 — «Хуулгаазын шыг серна». Мультфильм. 14.45 —«Бузуренчиг-даа болза, шын-зыктынмас». 15.45 — «Чүгле ортулукту бодунга алгаш сен». Уран-чечен телефильмниң баштайгы көргүзүү. 16.50— Политиктиг хайгааракчы А. П. Бекетовтуң беседазы. 17.20 — «Часкы чаржалажыышкын» Фильм-концерттиң баштайгы көргүзүү. 18.00 — «Бо мөңге чырыкты камна» деп документалдыг фильмниң баштайгы көргүзүү. 19.00 —19.15 —Чапсар. 19.15 — Казактарның улустуң ниити ыры болгаш концерти. 19.40 —«ТТ-нин экранынга эң баштай». «Ангыдыннда дагаар турда...» Уран-чечен фильм. 21.00 — «Үе». Информастыг программа. 21.35 — «Мээң бодум сеңээ кесту бээр...» И. С. Тургенев. Фильм-концерт. 23.00—00.55— Бут бөмбүүнге чурттар аразының маргылдаазы. ССРЭ — Атлетико. Мадрид (Испания). Төнгенче — телемедээлер.

ИЙИГИ ПРОГРАММА

МОСКВАДАН

14.20 —«Алдагдаар эргечок». Документалдыг фильм. 14.50 — «Музыка киоскузу». 15.20 — Мультфильмнер программазы: «Саңыштыг ыйт», «Чамыттыг хомдужуташ». 15.50 — Совет ырыларның аныяк күүседикчилериниң Днепропетровск хоорайга болган Бүгү-эвилел конкурузунуң түңнел концерти. 17.35 — С. Михалков—«Кевүк». Москваның шоодуг театрының фильм-концерти. 19.35— «Ынаныылы дугайында новеллалар». Документалдыг телефильм. 20.00 — «Тамчыктыг удунар, чаштар!». «Күскежиктиң ыржыгазы». Мультфильм. 20.15— «Кадыкшыл». 21.00 — «Үе». Информастыг программа. 21.35 — 23.10 — «Крепостной актриса». Уран-чечен фильм.

АВГУСТ 2-ДЕ

БИРГИ ПРОГРАММА

МОСКВАДАН

8.00 — «Үе». Информастыг программа. 8.40 — Эртенги гимнастика. 9.05 — Ленинчи комсомолдуң [illegible] Москваның аныяктарының болгаш студентилериниң хорунуң концерти. 9.25 — «Будильник». 9.55 — Совет Эвилелинге бараан боор тур мен». 10.55 — «Кадыкшыл». 11.40 — «Эртенги почта». 12.15—«Кедээ шак». 13.15 — Музыка киоскузу». 13.45 — «Кур-чериниң чаңчылы». Документалдыг телефильмниң баштайгы үндүрүлгези. (Алма-Ата) «Коммунистер» деп циклден. 14.15 — Таджик ССР-нин улустуң артизи Н. Рахматова ырлаар. 14.50 —«Амыдыралче путевка». 15.35 — Кино аян-чорук-тарының клуву». 16.35 — «Бөгүн — Демир-орукчунуң Бүгү-эвилел хүнү. ССРЭ-нин орук-харылзаа министри И. Г. Павловский дамчыдылгага киржир. 16.55 — Демир-орукчунуң Бүгү-эвилел хүнүнге тураскаатткан концерт. 17.45 — «Делегей [illegible]». 18.30 — 18.45. Чапсар 18.45 — Цирк аренасында. 19.30 —Дж. Патрик —«Элдептиг миссис Сэвидж». [illegible] ниң Моссовет аттыг үлегерлиг театрының фильм-шиизи. 21.00 — «Үе». Информастыг программа. 21.35 —«Элдептиг миссис Сэвидж» фильм-[illegible] уламчызы. 23.40—Бут бөмбүүнүң дугайында. 23.00—23.10 — Телемедээлер.

ИЙИГИ ПРОГРАММА

МОСКВАДАН

14.20 — Ча адарынга ССРЭ чемпионады. 14.45 — Радуга». Улустуң уран чогаадылгазының телепрограммаларының чурттар аразының 4-кү фестивалы. «Карифеста». (Куба). 15.15 — «Кинокөрүкчүзүнүң оруктамы». 16.00 — Концерт. 16.45—«9-кү студия». [illegible] политиктиг хайгааракчы В. С. [illegible] чорудар. 17.45 — Куртизанкаларның «Бай-шыырал болгаш адамык-түреңгизи». Хөй сериялыг уран-чечен телефильм. О. Бальзактың дамей аттыг романындан. 2-ги [illegible] (Франция). 19.05—«Рафаэлла Карра Москвада» Эстрада программазы. 20.00 —«Тамчыктыг удунар, чаштар!» «Т[illegible] кошкоктуң тоолдары». 20.15 — Чиик атлетика. Хөй [illegible] маргылдаа. ССРЭ—АКШ. 21.00 —«Үе». Информастыг программа 21.35 — 22.55 —«Ашактар эртеле кегерер». Уран-чечен фильм.

ЧЕМПИОН БӨГҮН ИЛЕРЭЭР

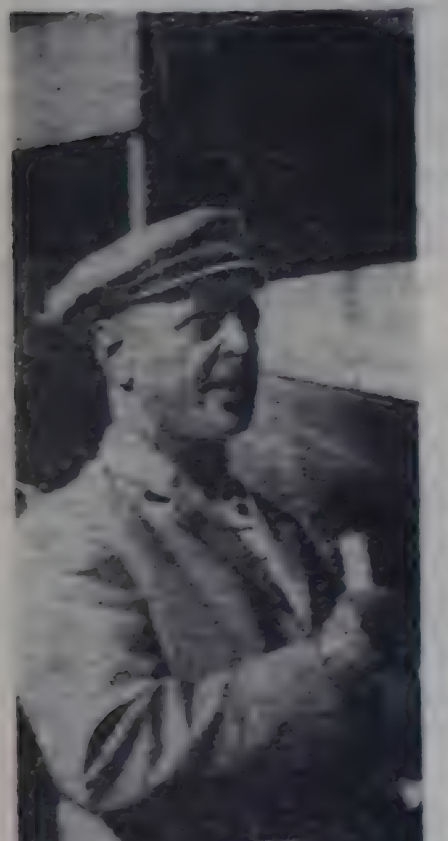

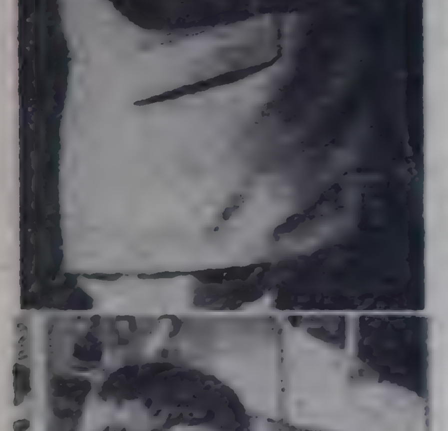

«Хөм мячик» клубтуң шаңналы дээш Сибирь болгаш Ыраккы Чоок чүк зоназының маргылдаазының түңнел оюннары бөгүн болур. Барык бир неделя дургузунда үргүлчүлеп келген болгун оюннарының үезинде өзүп орар талантылыг футболистер барык команда бүрүзүнде бары оюннар үезинде илерээн

Эң ылаңгыя бистиң калбак-делгем. Төрээн чуртувустуң чоок чүкте кызыгаарында Амур областан келген бичии оолдарның оюнун стадионга олурганнар улуг сонуургал-биле көрүп турганнар. Бо команданың оолдары мячикти шын хүлээп алырын болгаш ону өжээнге дүрген дамчыдарының талазы-биле өске командалардан ылгалдыг. Ынчангаш олар бөгүн кежээкиниң 18 шак 30 минутада Томск областың командазы-биле зонаның чемпиону ат дээш ойнаар эргени чедип алганнар.

Якутияның спортчулары-биле Сахалин областының командазы үшкү шаңнал дээш ойнаарлар. Бистиң чаңгыс чер чурттугларывыс бүрүнгү хүн Хабаровск крайның футболистеринге 2:1 санга уттургаш, ам чүгле 7-8 дугаар черлер дээш туржурлар.

Бо болуп эртип турар зона маргылдаазын организастажыры-биле Москвадан келген бистиң аалчывыс Глеб Владимирович Крылов-биле ужуражып, бичии футболистерниң оюнун кончуг [illegible] сонуургаарывыска [illegible] лап берди.

—«Хөм мячик» клубтуң шаңналы дээш школачыларның бо солун маргылдаазы бистиң чуртувуста эң-не массалыг [illegible] шак бо оюнга миллион-миллион бичии оолдар хаара туттунган. Ынчангаш ВЛКСМ Төп Комитединиң чанында «Хөм мячик» клубтуң Төп штабын [illegible] чыл бурун тургустунган. Ол штабтың кежигүннери 30 ажыг хөй-ниитичи тренерлерден тургустунган.

Оларның аразында ССРЭ-ниң алдарлыг спорт мастерлери Понедельник, Качалин, Рошин, Озеров дээш оон-даа өскелер хөйү-биле кирген. Бо бедик мергежилдиг хөй-ниитичи тренерлер боттарының байлак арга-туржулгазын аныяк өскенге дамчыдып берип турар. Мен база ол Төп штабтың кежигүнү болуп, аныяктарга арга-сүмелерни үргүлчү кадып келдим.

Силерниң ак-көк хемнерлиг тыва чериңиң найысылалында эртип турар маргылдааны ыкы организастаанынга [illegible] өөрдүм. Бичии оолдарның ойнап турары футбол шөлүн бедии алгаш көөрге магалыг чүвеле чорду. Шак ындыг шөлге ССРЭ чемпионадын бедии эрттирип болур. Ногаан көк-биле шыптынган серииң шөлге кым ойнаксавас боор.

Дүүн маргылдааның киржикчилери техниктиг мергежилдерге маргышканнар. Оон программазында мячикти шын хүлээп алыры, ону [illegible], бээрге ону шын октаары, [illegible] эстафета маргылдаазы дээш чүнү чок дээр.

Бөгүн маргылдааның түңнел оюннары эртенгиниң 10 шакта эгелээр, а бирги чер дээш оюн кежээ болур.

В. ЧАДАМБА.

ЧУРУКТАРДА: «Хөм мячик» клубтуң Төп штабының кежигүнү Г. В. Крылов; Тываның командазының ойнакчызы Саша Чамзанның аалчыларынга байыр чедирип турары.

Төрүттүнгенинден бээр 150 чылынга

КОЛХОЗ МУЗЕЙИНДЕ

Шылгараңгай чырыдыкчы Илья Николаевич Ульяновтуң чуваш улустуң чырыдыышкын хөгжүлдезинге киирген салыышкынының дугайын Тойси суурда колхоз музейинде ажыттынган делгелгеде чугаалап турар.

Симбирскиге чурттап, ажылдап турган үезинде И. Н. Ульяновтуң инспектор аян-чоруктарының маршруттары бо [illegible] удаа эвес чедип тургулаан. Чуваш черде баштайгы школаларның бирээзи болур бо суурнуң школазынга ол ачы-дузазын чедирип чораан. Тойси суурнуң школазынга ажылдап турган, [illegible] укталып үнген К. Адриановтуң хөй [illegible], ады-түрегни өг-бүлезинге Илья Николаевич хөй чылдар дургузунда дузалап келген. И. Н. Ульяновтуң саналдаан [illegible] национал школаларның практиказынга эң-не баштай К. Адриановту ажыткан [illegible] хүндүлүг алдын медаль-биле [illegible]. Көдээ башкының оолдарын Илья Николаевичиниң хөй удаа дилег тургузуп келгениниң соонда Симбирск гимназиязынга өөредип кирген.

Башкының оолдарының бирээзи Александр Володя Ульянов-биле чаңгыс класска өөренип чораан. Ол сөөлүнде барып Казань университедин доозкаш, адазының угун салгап, чырыдыышкын шугумунга ажылдап чораан.

Үттүнде [illegible] тускай [illegible] «Ульянов школазының» салгакчыларынга тураскаатпан. Оларның аразында башкыларның хөй салгалдары бар. Бөгүнгү автономнуг республиканың [illegible] башкы кадрларын белеткээриниң төп чери педагогика институду болгаш И. Н. Ульянов аттыг күрүне университеди болу бер[illegible].

В. ИВАНОВА.
СЭТА-ның корр.

УРУГЛАРГА ЧАА НОМ

Сураглыг совет чогаалчы Сергей Алексеевич Баруздин бичии уругларга таарыштыр утка-шынар талазы-биле кижизидилгелиг шүлүктерин орус дылга хөйнү бижээн. Оон чогаалдарының дыл-домаа бедүүн, назы-хар аайы-биле бичии номчукчуларга дыка таарыжыр. Ынчангаш хоочун совет шүлүкчүнүң уругларга угаадыгалыг бижээн шүлүктерин бистиң чурттуң хөй национал дылдарынга арбыны-биле очулдуруп үндүргүлээн.

Моон мурнунда шүлүкчү Сергей Баруздинниң чогаалдары тускай ном кылдыр тыва дылга парлаттынмаан-даа бол, оон бичиилерни бозаңзырыптар чечен номнарын бистиң республикавыстың хөй-хөй өөреникчилери эки билир, аңаа ынактар.

Тываның ном үндүрер чери Сергей Баруздинниң чыындызы шүлүктерин ам тускай ном кылдыр парладып үндүргени өөрүнчүг, чаа номну шүлүкчү Экер-оол Кечил-оол тыва дылче чедимчелиг очулдурган. Чаа ном «Бөгүн кым өөренип турарыл?», «Кара далай», «Трамвай дугайында тоол» дээш өске-даа номнардан чыгдынган. Оон ады «Баштайгы базым».

Уругларга чаа номнуң чуруун кааскалгазын чурукчу Я. С. Чолдак аяныг кылдыр чуруп каастаан. Чаа номну тыва дылче 5000 экземпляр тиражтыг үнген.

С. САНДЮ.

Агаар

Бөгүн республиканың бүгү чамдык черлеринде [illegible] дыг эвес чаъстаар. Мурнуу-чөөн чүк угланыышкынның хаттың дүргени секундада 9—15 метр чедер. Агаарның температуразы 20—30 градус чылыыр.

Найысылал Кызылга база-ла шокар булуттаар, дыңнарадыр чаъстаар. Мурнуу-чөөн чүк угланыышкынның хат секундада 9—14 метр чедир дүргедээр. Агаарның температуразы 20—25 градус изиир.

Редакторнуң оралакчызы К. К. САТ

Солуннуң дараазында номери июль 31-де үнер.

КИНО

ИЮЛЬ 29-ТА

«НАЙЫРАЛ»: «Террор» операцияның буурааны» (2 сериялыг) 9.30, 12.10, 17.30, 20.30, «Мстислав Келдыш» 15.00 шактарда.

«ПИОНЕР»: «Алдын дугуур» 9.30, «Ульяновтарның өг-бүлези» 11.20, «Сылдыстарже ужудуушкун» 14.50, 17.40, 20.30 шактарда.

«ВОСТОК»: «Хыналда шугум» 16.40, «Айлашкан дээш кымның төлээриил» 15.00, 18.50, 20.20 ([illegible]) шактарда.

«КАА-ХЕМ»: «Мөңгүннелчек кааргаңнарның ужуп турар черинде» 15.00, 16.50, 18.40 20.30 (узаткан) шактарда.

«ЧАҢГЫ»: «Саналга точказы» 14.00, 16.00, 18.00, 20.00 шактарда.

ХАМААТЫЛАРНЫҢ КИЧЭЭНГЕЙИНГЕ

Кызылдың Октябрьская кудумчузунда № 9, рынокта № 26, Кочетовта № 40, Ленинде № 20, Дачныйда № 13, Кечил-оолда № 38, Кирпичныйда № 22, Правобережныйда № 42, Магистральныйда № 45 магазиннер чондан чаа огурецтерни, помидорларны, [illegible] морковьту, свекланы болгаш [illegible] кожаны, каңтаны, викторияны, малинаны хүлээп ап турарын дыңнатты.

Айтырыглыг кижи 2-34-22, 2-34-32, 2-17-78 дугаарлыг телефоннарже долгаар.

[illegible] ажылдар хүннериниң ге эптиг болуру-биле суббота, воскресенье хүннеринде бажыңнарынга машина база чедер. Аңаа чагыг киирери-биле 2-16-13 дугаарлыг телефонче 9 шактан 18 шакка чедир долгап болур.

Кызылдың башкы училищезиниң дараазында салбырларга кирип өөренирлерни чалап тур:

ШКОЛА салбыры — өөренир хуусаазы 3 чыл 10 ай. 8 класс доосканнарны хүлээп алыр.

ШКОЛА салбыры —өөренир хуусаазы 2 чыл 10 ай. 10 класс доосканнарны хүлээп алыр.

ЯСЛИ-САД салбыры— өөренир хуусаазы 3 чыл 4 ай. 8 класс доосканнарны хүлээп алыр.

КҮШ-АЖЫЛ салбыры — ниити билиг [illegible] күш-ажыл болгаш чертчение башкыларын белеткээр. Өөренир хуусаазы 1 чыл 10 ай. 10 класс доосканнарны хүлээп алыр.

Өөренирин күзээннер билдириишкинни училищениң директорунга [illegible] салбырын айтып, бижээш чорудар. Билдириишкинге сес азы он класс доосканы документин болгаш № 286 майык ёзугаар эмчи шинчилгезин, кадр килдизиниң начальнигиниң азы удуртукчузунуң ат салганы күш-ажыл дептериңден ушта бижилгени, 3×4 см. хемчээлдиг дөрт фото-чурукту, характеристиканы [illegible].

ССРЭ-нин Дээди болгаш ортумак тускай билиг өөредилге министерствозунуң бадылаан программазын ёзугаар дараазында эртемнерге кирериниң шылгалдазын тудар:

а) школа, школа назы четпээн, күш-ажыл салбырынга орус дылга (диктант), математикага (аас-биле);

б) школа, школа назы четпээн салбырынга [illegible] музыка дыңнаарын база ыр[illegible].

Кирериниң шылгалдалары 1981 чылдың август 1-ден 20 чедир кылыр. Документилерни: Кызыл, Колхозная 36, Педучилище [illegible] тел. 2-35-74 адресче чорудар.

ДИРЕКЦИЯ.

ЧАРААЛ

Тываның көдээ ажыл-агый техникумунга чаа өөредилге чылындан эгелеп тракторист, физика башкызы, аштакчы негеттинип турар.

АЙТЫРАР ЧЕРИ: Кызыл хоорай, Ленин кудумчузу, 5. Көдээ ажыл-агый техникуму. Телефоннары 2-36-04, 2-55-93.

Кызылдың кооперативтиг училищезиниң Алдын-оол Монгуш-оолович Хертектиң адынга 1981 чылдың июль 24-те тывысканы 085130 дугаарлыг дипломунуң читкенин барымдаалааш, ону күш чок деп санаар.

Тыва трансэргелелдиң төлевилел-технологтуг бюрозу ажылдакчыларны, инженер-автоматчыктерни, инженер-тудугжуларны, инженер-сантехниктерни, секретарь-машинистканы ажылче чалап тур.

АЙТЫРАР ЧЕРИ: Кызыл хоорай, Оюн Курседи кудумчузу, 99. Телефону 2-42-73.

Редакцияның адрези: Кызыл Щетинкин-Кравченко кудумчузу, бажың № 3. ТЕЛЕФОННАРЫ: Редакторнуң 2-24-63, редакторнуң оралакчыларының 2-35-24, 2-31-75, харыысалгалыг секретарьның 2-23-35, секретариаттың 2-23-35, партийжи амыдырал болгаш совет тургузуу килдистериниң 2-37-13, пропаганда килдизиниң 2-31-75, культура килдизиниң 2-23-54, көдээ ажыл-агый килдизиниң 2-21-47, үлегерлер килдизиниң 2-41-27, информация килдизиниң 2-20-60, корректорларның 2-27-41, бухгалтерияның 2-12-45, солун келбейн баарганда 2-32-75 телефонче долгаар.

Тираж 17866. Чагыг № 1[illegible]

СОЛУН НЕДЕЛЯДА 6 КАТАП ҮНЕР

Тыва АССР-нин Министрлер Чөвүлелиниң Ном үндүрер чер, полиграфия болгаш ном садыының херектериниң талазы-биле эргелелиниң типографиязы (Кызыл, Щетинкин болгаш Кравченко кудумчузу, бажың № 1). ТС—01178

Бүгү чурттарның пролетарийлери, каттыжыңар!

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-нин Дээди Совединиң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

№ 176 (11674) | 1981 чылдың июль 31, пятница | 1925 чылда үндезилеттинген | Өртээ 2 көп

Ниитиниң малынга чем белеткээрин улам идепкейлиг кирижиили.

Мал чеми белеткээриниң шалыпчы ийи айы чорупт тур

МАЛ ЧЕМИНИҢ БЕЛЕТКЕЛИНГЕ — ТЕМП БОЛГАШ ШЫНАР

ДЕПШИЛГЕЛИГ АРГАЛАРНЫ АЖЫГЛААР

Республикага кедээ ажыл-агыый бүдүрүлгезин хөгжүдериниң болгаш өөң ажыктыын бедидериниң угланыышкыннарын СЭКП Тыва обкомунуң үшкү пленуму тодаргайлаан. Эң чугула сорулгалар болза тараа бүдүрери, мал чемнери бүдүреринин үндезини-биле элижидери болгаш аңаа үндезилээш, мал ажылын хөгжүдери болур деп пленум айыткан.

Тарылга шөлдериниң структуразын сайзыраңгайжыдып, чемнер белеткээриниң эң-не депшилгелиг технологиязын калбаа-биле шиңгээдип, чемниң шынарын бедидип, кадагалаарын, малга белеткеп бээрин экижидип база эң чеп ажыглап тургаш, үстүнде айыткан сорулгаларны боттандырары телевилеттинген.

1981 чылда мал ажылын чемнер-биле хандырар талазы республиканың совхозтары 225 муң тонна сигенни, 60 муң тонна сенажты, 390 муң тонна силосту, 7 муң тонна витаминниг сиген далганын, 131 муң тонна саваңны, 112 муң тонна мал чеми тарааны белеткеп алыры эргежок чугула.

Бо чылдың агаар-бойдузунуң берге байдалдары турза-даа, партия, совет болгаш кедээ ажыл-агыый органнары чемнер бүдүрерин көвүдедириниң, оларның шынарын экижидериниң база чеп ажыглаарының талазы-биле боттуг хемчеглерни ап турар. Тарылганың структуразын сайзыраңгайжыткан, мал чеми культураның шөлүн улгаттырган, мал чемнерин тускай адыр кылдыр тургускан.

Республикага мал чемнерин депшилгелиг аргаларны ажыглап тургаш белеткээрин дыка калбартырын база чемнерниң шынарын бедидерин телевилээн. Сенажты болгаш силосту чүгле бетоннап кааан траншеяларга салырын баш удур көрген. Ол ышкаш бо чылын чемнер шыгжап кадагалаар черлерниң, чем цехтериниң болгаш чем хайындырар кухняларның тудуун калбартыры база телевилеттинген.

Мал чеминиң быжыг баазазын тургузары дээрге, бир талазында мал чеминиң саны, өскезинде — өөң шынары болур. Ынчангаш белеткеттинген чемнерниң шынары дээш шыңгыы контрольду тургузары эргежок чугула. 1980 чылда белеткээн сигенниң 13,8 хуузу, сенажтың 68,1 хуузу, силостуң 21,8 хуузу, сиген далганының 51 хуузу шуут класс чок болган. Бо чылын ону болдурбазының практиктиг хемчеглерин алыр херек.

Чемнерниң бедик хоолулуун хевээр арттырарының ажыктыг аргаларының бирээзи болза, витаминниг сиген далганын база борбаандыларны бүдүрери болур. Сиген далганының шынары элээн хөй факторлардан хамааржыр. Бедик шынарлыг далганны алыр талазы, сигенни чечектелиринге чедир кестирзе чогуур. Оон аңгыда далганның шынары кургадырының хире-чергезинден болгаш АВМ агрегаттың үзүктел чок ажылын организастаарындан база хамаарлыр. Сигенни 3 см кылдыр хээндектээн чугула, чүге дээрге үнүштүң улгаттыр хээндектеттинген кезектери агрегаттың иштинге ызыртына бээр болгаш ону боктадырар. Ол ышкаш кескен болгаш хээндектээн сигенни дораан-на кургадыры-биле агрегатка эккеп турар ужурлуг, ол чорук каротинниң чидирин эвээжедир. Бир эвес кескен, хээндектээн сигенни тергеге азы хепээнге ийи шак чыттырар болза, ол бөдү изип эгелээр, өөң түңнелинде каротин эвээжээр.

Дыка хөй совхозтар ол негелдени хажыдып турар. Далганның өл-шыгы 10-12 хуу болур кылдыр, агрегаттың ажылдаарын ынчаар таарыштырып алыры эргежок чугула. Өл-шыгы 12 хуудан ажып турар далганны кадагалаарга үрелир.

Витаминниг сиген далганын бүдүреринге эки дуржулга «Революцияның чалбыыжы», ССРЭ-ниң 50 чылы аттыг, Тоиа аттыг совхозтарда мөөңнеттинген. Ол ажыл-агыйларга эрткен чылын белеткээн далганның 70 чедир хуузу 1 класстыы болган. Өске ажыл-агыйлар оларның дуржулгазын өөренип алгаш, практика кырынга ажыглаары ылаңгыя бо чылын онза чугула.

Эки шынарлыг сенажты алырының кол негелдези бүгү ажылдарны механизастаттынган шуушутурулга аргазы-биле чорудары болур. Бир оңгарга сенаж салырын үш-дөрт хүн доосткан турар херек. Сенажтың бедик шынарлыг болурунга база бир чугула чүве — оңгарның аксын агаар кирбес кылдыр ыяк дуглаары.

Бедик шынарлыг сенажты салып турар совхозтар республикада эвээш эвес. Оларга хамыктың мурнунда «Кызыл тараачын», «Саян» совхозтарны, Кедээ ажыл-агыйның дуржулга станциязын хамаарыштырып болур. Бо ажыл-агыйларга эрткен чылын салган сенажтың 50 хуузу 1 класстыы, 30 хуузу — II класстыы болган. 1980 чылда кылган анализтен алырга эң-не куду шынарлыг, класс чок сенаж «ҮТНА 25 чылы», «Күш-ажылдың хостуу», «Шамбалыг» болгаш «Тиилелге» совхозтарга салдынган. Кылырының технологиязын хажытканындан салдынган сенаж кеңгүс шынар чок болган. Бо чылын оон чогуур түңнелди кылыр ужурлуг.

Силос салырда база-ла сенажка ышкаш, оңгарга төккен массаны ыяк таптай бастырар херек. Бир эвес силос траншеязын өөжүм долдурар болгаш ону эки таптай бастырбас болза, масса 50 градус чедир изий бээр, а ол чорук чемгерилге единицазының 20-30 хуу чедир чидирин болдурар. Протеинни, фосфорну көвүдедир дээш, силостап турар массага мочевинаны база диаммоний фосфатты бир тоннага 3-5 кг-ны немээри эргежок чугула. Ынчаң протеин 10-12, фосфор 8-10 хуу көвүдээр.

Мал чемнерин депшилгелиг аргаларны ажыглап тургаш, белеткээрде, технологияны шын сагыыр чорук оларның шынарын бедидер, а ол дээрге мал ажылының продуктуларын бүдүрериниң үндезини-дир.

Сиген-ширбиилш эвээш бо чылдың байдалдарынга мал чемнерин депшилгелиг аргалар ажыглап, дүрген белеткээш, оларның бедик шынарын хевээр арттырары эң чугула сорулга. Ынчангаш совхозтарның удуртукчулары, специалистери өнче онза кичээнгейни салып, ону хүн бүрүнүң кожмаш дивес контрольунга алыр хүлээлгелиг.

ХҮНДЕ 38 ТОННА

Шагаан-Арыг хоорайда витаминниг сиген далганы белеткээр ийи агрегат хүнүнүң-не тура дүшпейн ажылдап турар. Валерий Бегзи биле Юрий Хүргүл-оол башкарган ол агрегаттар «Найырал» совхозка будук-бүрү далганнап берип турар. Ол агрегаттар бо хүннерге чедир 300 тонна будук-бүрүнү далганнаан. Оон дең кезии совхозта чедиртинген.

Ийи агрегат хүнде каттышкаш 38 тонна чедир будук-бүрүнү болбаалырадып турар. Оларга будук-бүрүнү Шагаан-Арыг АТБ-ниниң ажылдакчылары, Чаа Чаа-Хөлдүн чурттакчылары, Шагаан-Арыг школазының өөреникчилери болгаш өске-даа коллективтерниң кежигүннери белеткеп турар.

Л. НАЧЫН-ООЛ

КОЛЛЕКТИВ, АГИТКВАРТИРА БҮРҮЗҮ

Барыын-Хемчик районнуң ажыл-агыйларында чымыштыг иш — ниитиниң малынга мал чеминиң белеткели чорупт турар. Районнуң чер-чер Советтериниң күүскомнары бо чугула кампанияны үре-түңнелдиг организастыг эрттирерин чугула кичээнгейни угландырган.

Ак кедээ Совединиң күүскому Советтиң девискээринде албан организацияларны, күш-ажылчы коллективтерни, агитвыйталдарны, чурттакчы чонну мал чеминиң белеткелиниң шалыпчы ийи айынга идепкейлиг киириштирери-биле тодаргай хемчеглерни ап чоруткан. Кедээ Советтиң күүскому депутаттар СЭКП обкомунуң III пленумунуң шиитпирлерин болгаш республиканың бүгү ажылчын чонунга область комитединиң кыйгырыын чонга таныштырган. Суурнуң күш-ажылчы коллективтери тус-тузунда мал чеми белеткээр планныг онаалдазын ап, шалыпчы ийи айын дургузунда ону бүрүн күүседип, кедээ ишчилерге шеф дузазын көргүзерин шиитпирлээн.

Дээ-Тереге суурнуң сес агит-партиялары мал чеминиң белеткелинге идепкейлиг киржип турар. Агитквартира бүрүзүнүң хүлээлгезинде 5 тонна сигенни, өреге санынга 3 тонна сигенни белеткээри көрдүнген. Коллектив, агитквартира бүрүзүнүң хүлээлгезиниң күүселдезин кедээ Советтиң депутаттары кичээнгейге алган.

Бистиң корр.

ХАЙНЫЫШКЫННЫГ

СЭКП обкомунуң кыйгырыын өзугаар ниитиниң малынга чемнер белеткелиниң чарлаттынган ийи шалыпчы айында планныг онаалдаларны күүседир, чем курлавырының баазазын тургузар дээш «Сүт-Хөл» совхозтуң ажылчыннары бо хүннерде улуг күжениишкин-биле ажылдап турар.

Эрткен чылын совхоз 2000 ажыг тонна сигенни, 450 тонна сенажты, 2650 тонна силосту болгаш өске-даа чемнерни четчири-биле белеткеп алганы-биле мал кыштаглаашкынын эки эрткен. Оон түңнелинде совхоз чартык чылда мал ажылының продуктуларын курунеге садарының планныг онаалдазын — эътти 108,4 хуу, сүтту — 114,4, дүктү — 106,4 хуу күүсеткен. Бо чылын мал кыштаглаашкынын чединиишкинниг эрттирериниң кол магадылалы база-ла четчир санныг чемнер дээрзин ажыл-ишчилер таныызы-биле медерел билбишаан, бүгү күштү олче мөөңнээн.

Чөй кандаашкынныг болгаш совхозтуң шөлдеринде оът-сигенниң үнери кирелиг. Ынчангаш бүгү-ле болдунар аргаларның ажыглаарын үе негеп келген. Бо чылын совхоз 3850 тоннадан эвээш эвес сигенни, 3490 тонна силосту, 660 тонна сенажты, 150 тонна витаминниг сиген далганын белеткээр ужурлуг. Ону боттандырары бүгү күштү, организакчы ажылды ол чугула кампанияже мобилизастаарындан хамааржыр.

Бо хүннерде совхозта шупту 300 ажыг кижи мал чеминиң белеткелинде хаара туттунган. Моон соңгаар ол санны 500 чедирерин баш удур көрүп турар. Июль 25-ке чедир 800 тонна сиген белеткеттинген. Витаминниг сиген далганын бүдүрер АВМ агрегаттың бүдүрүкчүлүүн бедидери-биле ону ийи ээлчеглиг кылдыр ажылдадып турар. Витаминниг сиген далганы бүдүрер звено 50 тонна далганны белеткээн.

Коммунист Сат Биче-оолдуң удурткан аныяктар звенозу 50 тонна, коммунист Ондар Кур-оолга удуртканы рабкоов коллективи 23 тонна сигенни белеткээш, совхозка дужааган.

СЭКП обкомунуң кыйгырыын таныышкан соонда, сигенчилерниң ажылы улам хайныышкынныг апарган. Арга-арыг иштинде, хараган аразында, оруктар кыдыгларында бута-сумун эриктеринде, чоогаларда, хемнер унуарында сиген бар бүгү черлерни хол кадыыры-биле кезип турар.

Совхозтуң девискээринден планнаттынган чемнерни кезип белеткеп алыры берге апарган. Ону барымдаалааш, Омск областан саван белеткээр 22 кижини база чорудуп алган.

С. ОНДАР.

«Сүт-Хөл» совхозта партком секретары.

РОССИЯ: ӨЗҮЛДЕНИН БАЗЫМНАРЫ

РСФСР-ниң ТСЭ-зиниң дыңнадыы

СЭКП-ниң XXVI съездизиниң шиитпирлерин амыдыралга боттандырбышаан база он бирги беш чылдың баштайгы чылының онаалдаларын чединишкинниг күүседир дээш Бүгү-эвилел социалистиг чарыжынга киирген, Россия Федерациязының ажылчы чоннары 1981 чылдың эрткен бирги чартыында республиканың экономиктиг болгаш социал улам ыңайгы хөгжүлдезин хандырган. РСФСР-ниң ТСЭ-зиниң дыңнадыында ол дугайын чугаалаан.

Продукцияның нитти хемчээлинин болгаш күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн өстүрер талазы-биле чартык чыл планы үлетпүрде күүсеттинген.

Эрткен чылдың хамааржышкан үезинге деңнээрге бүдүрүүшкүннүң немей өзүлдези 2,9 хуу болган. Күш-ажылдың бүдүрүкчүлүү 2,8 хуу бедээн; бүдүрүүшкүннүң немей өзүлдезиниң 97 хуузу өөң күсели-биле алдынган. Үлетпүр продукциязының бот-үнезин чиигээп, арыг орулга көвүдээн. Үлетпүрнүң хөй-хөй адырларының техника-экономиктиг көргүзүглери болгаш кылып үндүрер продукцияның шынары экижээн.

Кедээ ажыл-агыйның ажыл-ишчилери часкы хову ажылдарын организастыг чорудкан. 1981 чылдың дүжүдүнге кедээ ажыл-агый культураларының тарылга шөлдери баштайгы сан-медээлерни өзугаар алырга, РСФСР-те ниитизи-биле 122,6 млн. гектар болган. Чер болганның колхозтарынга болгаш совхозтарында тарааларны ажаар, сиген кезер болгаш мал чемнери белеткээр ажылдар чорупт турар.

Нитти ажыглаалдың транспортунуң бүгү хевирлериниң чүък саарылгазы 2,2 триллион тонна-километр болган болгаш 1980 чылдың баштайгы чартыынга деңнээрге 3 хуу өзүлделиг болган.

1981 чылдың бирги чартыында күрүнениң капитал салыышкыннарының күсели-биле ниити өртек-үнези 19 миллиард рубль, азы 1980 чылдың ол-ла үезинге деңнээрге 5 хуу хөй кол фондуларны ажыглаалга киирген.

Республиканың улус ажыл-агыйынга күрүнениң капитал салыышкыннары 34 миллиард рубль болуп, азы 1980 чылдың бирги чартыынга деңнээрге 4 хуу хөй болган.

РСФСР-ниң улус ажыл-агыйынга ажылчыннарның болгаш албан-хаакчыларның саны чартык чылда ортумаа-биле 65,7 миллион кижи болуп, эрткен чылдың бирги чартыында турганынга бодаарга 0,7 миллион кижи, азы 1,1 хуу көвүдээн.

Күрүнениң болгаш чуртталга-кооперацияның хөреңгилериниң күсели-биле ниити шөлү 15,8 миллион дөрбелчин метр чагайжыды туттунган 317 муң чаа квартираларны ажыглаалга киирген. Оон аңгыда, боттарының хөреңгилериниң күсели-биле болгаш күрүне чээлиниң дузазы-биле колхозтар база чурттакчы чон хөй санныг квартираларны болгаш хууда бажыңнарны туткан.

1981 чылдың июль 1-де РСФСР-ниң чурттакчы чонунуң саны 139,5 миллион кижи болган.

(СЭТА).

ЧУГУЛА АЙТЫРЫГЛАРНЫ ЧУГААЛАШКАН

Москвага ВЦСПС-тиң пленуму болган. ССРЭ-ниң Профессионалдар эвилеледериниң ээлчеглиг, XVII съездизин чыылдырар дугайында ВЦСПС-тиң даргазы А. И. Шибаевтиң илеткелин дыңнаан. Профэвилелдериниң XVII съездизин 1982 чылдың март 16-да Москвага чыылдырарын пленум доктааткан.

Съездиге чугаалажыр кылдыр дараазындагы айтырыгларны киирер: ВЦСПС-тиң ажылының дугайында отчёт болгаш СЭКП-ниң XXVI съездизиниң шиитпирлеринге холбаштыр ССРЭ-ниң Профессионалдар эвилелдериниң сорулгалары. Төп ревизия комиссиязының отчёду. Профессионалдар эвилелдериниң Бүгү-эвилел Төп Чөвүлелин соңгуур. Төп ревизия комиссиязын соңгуур.

Профэвилелдериниң ам болур съездизи чурттуң бүгү ниитилел-политиктиг амыдыралы партияның XXVI съездизиниң төөгүлүг шиитпирлериниң улам өзүлделиг салдары-биле хөгжүп турар ындыг үеде эртер дээрзин А. И. Шибаев онзалап демдеглээн. Аңаа холбаштыр профэвилелдериниң чөвүлел болгаш комитет бүрүзүнүң ажыл-чорудулгазының стилин база түңнелдиг болуруун даны болгаш бүгү талалыг анализтээрин, күш-ажылчы коллективтерге оларның ажылының хевирлерин болгаш аргаларын улам сайзыраңгайжыдар, ажыл-агый, социал болгаш культура айтырыгларын шиитпирлээринге инициативаны калбартыр талазы-биле тодаргай хемчеглерни ажылдап кылырын база боттандырып чорудары профэвилел организацияларындан негээр.

Ажыл-агыйжы ажыл-чорудулганың түңнелдериниң, бүгү материалдыг курлавырларны канчаар чарыгдап турарының, социалистиг хүлээлгелерни, уткуштур планнарны күүседип турарының дугайын ажылчы чоннарга үргүлчү дыңнадырының, ажылчыннар хуралдарынга ажыл-агыйжы удуртукчуларның, инженер-техниктиг албан черлериниң ажылдакчыларының отчёттап кылып берип турарын практикалаарының эргежок чугулазының дугайын пленумга чугаалашкан.

Ажылчы чоннарның чагаалары болгаш саналдары-биле ажыл — профэвилелдериниң ажыл-чорудулгазының чугула участогу, массалар-биле оларның харылзааларын быжыглаарының дээштиг чепсээ. Ол дугайын ВЦСПС-тиң июль 29-та доозулган пленумунга чугаалап турган.

СЭКП-ниң XXVI съездизиниң негелделеринге дүүштүр ол ажылды улам сайзыраңгайжыдарының хемчеглерин көрген.

СЭКП ТК-ның килдис эргелекчизи Б. П. Яковлев пленумга чүве чугаалаан.

Пленум организастыг айтырыгны көрген. ВЦСПС-тиң секретарьларынга В. П. Провоторов биле И. И. Гладкийни соңгаан.

(СЭТА).

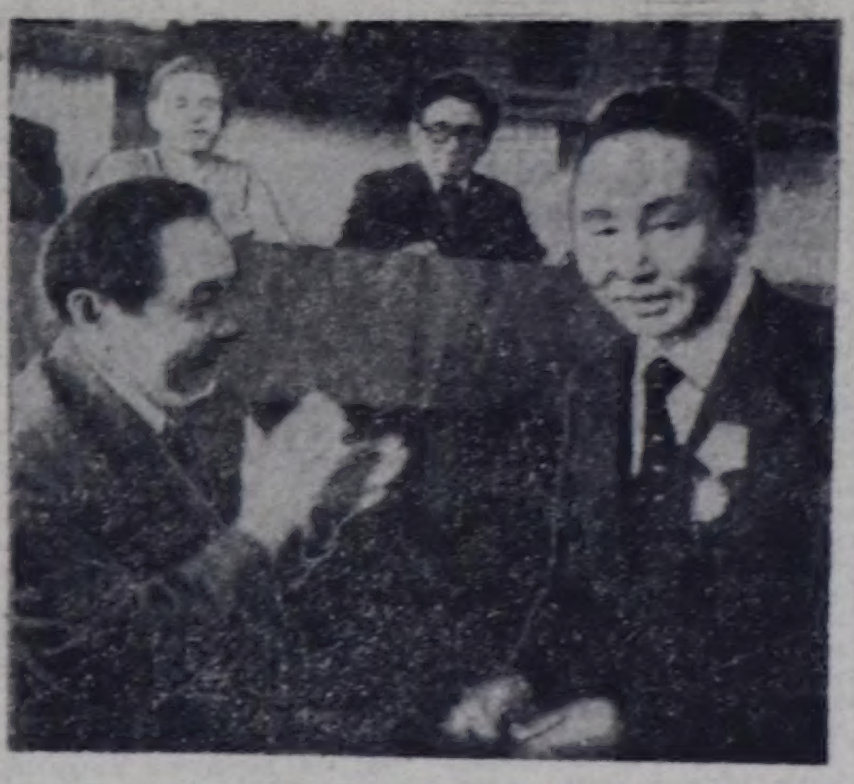

Онгу беш чылда бистиң республиканың кадык камгалалы улам хөгжээнин Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң чоокта чаа болган сессиязынга демдеглээн. Аңаа бистиң медицина ажылдакчыларының киирген үлүү улуг. Оон түңнелинде олардан дыка хөй кижи Төрээн чурттуң бедик шаңналдары — орденнер болгаш медальдар-биле шаңнатканнар.

Медицина ажылдакчылары боттарының хорт хүлээлгезинден аңгыда хөй чүүлдерни база кылып турар. Чижээ, олар бо чылын ниитиниң малынга чемнер белеткелинге идепкейлиг киржип, СЭКП обкомунуң Кыйгырыынга ажыл-херекчи өзу-биле харыылап турарлар. Олардан тургустунган он-он отрядтар бо хүннерде чүс-чүс тонна будук-бүрүнү Кызыл районнуң ажыл-агыйларынга белеткеп берген. Чүгле Кадык камгалал министерствозунуң автобаазазы безин 30 тонна будук-бүрүнү дужааган.

Бурунгу хүн Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы М. К. Мендуме мурнакчы эмчилерге бедик шаңналдарны байырлыг байдалга тывыскан.

ЧУРУКТА: Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы М. К. Мендумениң эмчи Д. М. Монгушка бедик шаңналды тывыскаш, аңаа байыр чедирип турганы.

А. ЗАЙЦЕВТИҢ фотозу.

УСПА-ХӨЛ ШЫНААЗЫНДА

ДАҢ ХАЯАЗЫ

Сөөлгү үеде Таңды-Уланың кырын булут тырттарга-ла, Ирбитейге ылап-ла чаар апарган. Ол чаашкын дескилешее-дескилешее, Успа-Хөл кыдыы, Ак-Чыраа ынчаар калбарып чорупт каар. А чаъс-чаашкын ылангыя тулаалыг, малгаштыг Ак-Чырааның сигенчилеринге бо үеде черле күзенчиг эвес.

Сөөлгү хүннерде өл-шык улгаткаш, ыргак-сээк көвүдээн. Дүне шуглакты канчаар-даа дүй тыртынып алырга, бир-ле черден кирип келир. Делгер-оол пат-ла «дүп чадап каан» майгыындан үнүп келген. Агарып органы хааның адаанда моон ийи чүс ужен километр черде, бо майгыннарда улустуң аалдары, совхозу ында. Оларның ниитиниң малынга быжыг чем-суурну тургузар дээш уруг-дарыын каапкан бе шынаада чедип келгени ол. Өл-шыкка алзып, кадыг ажылга мөгап-шылап келген улус ыргак-сээктерни кургамзыг үнүн, думчуунуң аарышкылыын безин шоолуг эскербейн удуп чыткан.

Делгер-оол кедээр көөрге, Ирбитей биле Хоолу баштарын кара булут база-ла көжегелеп алган болган. «Чээдыр, чай дазыр чадап кааан чүвезин ам таа сактып каан ол бе моон? Ажылга сөөт кадар дежилгеш!» деп хыйланып чорувушаан, поварларны оттурупкан. Эртелевес болза, дээр хоржок апарып-тыр. Малгашта калалган тракторнуң база бар болгай. Ыңаа чаарыны бетинде ажылдаптаал, улусту чемтерипттинер аа...»

ССРЭ-ниң Дээди Совединиң депутады, Эрзинде «Нарын» совхозтуң директору Мижит Кыргысович Дугер совхозтуң мал чеми белеткээр механизастаттынган бригадазын ырак Успа-Хөл шынаазынче үдепкеш, боду СЭКП обкомунуң пленумунче аъттанныпкан. Пленумга чугаалашкан бүгү айтырыгларны, чүве чугаалаан улустуң саналдарын кыдырааштка демдеглеп ап орган. Ылангыя бодунуң районунда «Чаа орук» совхозтуң хойжузу Дүпчен Билчейниң «Ак-Чыраада бистиң совхозтуң чеминиң сигенин төндүр кезе бердивис. Ам база бир черден айтып бээрин дилеп тур бис» дээнин иштинде деткип эрген. Чүге дээрге бодунуң бригадазының сиген кезер девискээри база бичии дээрзин ол эки билир.

Мижит Кыргысович Кызылдан келгеш-ле пленумнуң материалдарын сигенчилеринге дораан-на таныштырган. Ынчан болган партия-комсомол хуралынга Маажый Баадырның удурткан бо бригадазы көрдүнген 500 тоннаның орнунга 700 тонна сигенни моон белеткээрин хүлээнген. 12 коммунистиг, 15 комсомолчулуг, 6 депутаттыг коллективтиң сөзү ол. Үк сорулгачы шалыпчы ийи айда ажыр күүседир демисел ол хүндев-не эгелээн, кезикчилер, бөлүкчүлер, прессткечилер, чүдүрүкчүлер — кижи бүрүзүнүң аразынга социалистиг чарыш калбарган. Чарыштың байдалын дээйынчы хуудуска үргүлчү чырыдып, түңнелин чеди хонгаш-ла үндүрүп турар. Мурнакчыларга шаңнал-даа, мактал-даа харам чок, а чалгаа болгаш ажылынга харыысалга чок кижилерге онаар хемчег база белен. Чижээлээрге, СЭКП райкомунуң кежигүнү Чөңгүү Базырның удурткан үлечү контроль бөлүү сигенни оорглай кезип турарын болгаш кескен сигенни бөлүп турарында чидириглерни хөйүн илереткеш, аңаа буруулуг улустарны тыпкан. Шынар чок кылган ажылын ол улуска катап халас кылдырткан болгаш ол чеди хонукта шаңналга киирбээн. Харыысалга чок улус хурал-суглаага болгаш хана-солунга база шүгүмчүлеткен.

Успа-Хөл шынаазында сиген-ок эвес, ынчалза-даа ону кезип алыры дыка берге. Ылангыя дөңгеликтиг черге техника чорупт шыдавас: изиир, үрелир, кывар-чаар материалдар арттырбас. Канчаар-даа кызып турда, сигенниң деңкезиин кестинмес, кескен сигенниң кезии оңгарга артып калыр. Чамдыкта сигенни ол черинге прессттеп чадап кааш, машинага айыырлап чүдүргеш, кургаг болгаш оргу черге аппарып пресстээр ужурга таваржып турар. Оон ынай сиген нургулайында тулаада болганда, хол-биле кезери берге — кадыыр сугже дүлдүве бээр, а кижилер майыктан, харын-даа чода оргузу хире сугну суул хүнээр. Ындыг черге кылаштаары безин белен эвес. Бо бүгүнүң уржуунда хүн нормазы күүсеттинмейн баар таварылгалар көвүг хөй. Чамдыкта малгашка хары угда үш-дөрт-даа трактор кадалы бээр, уштуп каарга база катап-ла кадалыр.

Ажыл кадыг, байдал берге-даа болза, сигенчилер кызымак ажылдап, бүгү-ле аргы дуржулганы ажыглап, курлавырларны улам тыптынып турар. Мындыг күш-ажылчы маргылдааның мурнуку олуун сиген кезикчизи, СЭКП кежигүнүнге кандидат Алексей Суму, прессткечи, СЭКП кежигүнүнге кандидат, кедээ Совет депутады Владимир Соруктуг, комсомолчу бөлдүрүкчү Евгений Дойзумаа, хол кадыыры-биле сиген кезип турар коммунист Анатолий Чүдекпе-оол ээлеп чаңгыс эвес катап ээлеп келгеннер. Ынчалза-даа бирги черги үргүлчү тудары берге, өске сигенчилер база шудургу ажылдап турар.

Бригадада беш «Беларусь» бар, олар үш косилканы, бир-бир пресстти, грабльды сөөртүп турар. Бригаданың чогум кежигүннери хөй эвес, чээрби шаа кижи. Ынчалзажок оларга хойжу бригадалардан, агитквартиралардан, бүдүрүлге, ажыл-агый болгаш албан организацияларындан немешкен улус хөй. Ынчангаш үк бригаданың турлаазында сигенчилерниң ниити саны ылангыя дыштаныр хүннерде чүс чеде бээр. Күштү ынчаар мөөңнээш кээрге, совхозтуң Ак-Чырааадан белеткээр ужурлуг 700 тонна сигенниң дең кезии белеткеттинген болгаш ооң чүс хире тоннаазы чүдүрүп чорутттунган. Ажыл калбаа-биле уламчылап турар.

...Совхозта партком секретары Чооду Делгер-оолдуң бригадага келгеш неделя болганы ол. Бо үениң дургузунда ол кадыыр туткаш сиген хап-даа, хүүрек-биле малгаштан трактор казып-даа, айыыр-биле сиген сараатап-даа турган. Хурал-суглаа, лекция, беседа, аъш-чем дээш, ооң кылбас-туттпас, киришпес ажылы чок. Чамдыкта кино-даа үндүрэ берген турар. (Совхозтуң үк бригадада турум кинозунда киномеханик көрдүнмээн).

— Улус чемненип турар кадында «Торгалыг» совхозтуң бригадазынга четкеш кээйн аа, Коожанович? — дизе-ле бригадир Маажый Баадыр бо келген. — Оларның малгашка кадалбас тракторун дилеп алыйдыр. Оон башка дүүнгү тракторувус уштунмас-ла болгай.

Сигенчилерниң база бир чымыштыг хүнүнүң эгезин ол.

К. ЧООДУ.

ТЫВА АССР-НИҢ КУЛЬТУРАЗЫНЫҢ АЛДАРЛЫГ АЖЫЛДАКЧЫЗЫ ДЕП ХҮНДҮЛҮГ АТТЫ П. А. ГЕККЕРГЕ ТЫПСЫР ДУГАЙЫНДА

ТЫВА АССР-НИҢ ДЭЭДИ СОВЕДИНИҢ ПРЕЗИДИУМУНУҢ ЧАРЛЫЫ

Музыкалыг болгаш хореография уран чүүлдү хөгжүдеринге, чогаадыкчы кадрларны белеткээринге ачы-хавыязы дээш Ленконцерттиң концертмейстери эш Пётр Абрамович Геккерге Тыва АССР-ниң культуразының алдарлыг ажылдакчызы деп хүндүлүг атты тыпсыр.

Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы М. МЕНДУМЕ.

Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Секретары Н. БОЙДУ.

Кызыл хоорай,

1981 чылдың июль 30.

УЛУСЧУ КОНТРОЛЬ

1981 чыл
июль
№ 7 (88)

ИДЕПКЕЙЛИГ ДУЗАЛАКЧЫЛАР

СЭКП-ның XXVI съездизиниң шиитпирлерин амыдыралга боттандырбышаан, күш-ажылчы коллективтерни быжыглап, оң бирги беш чылдың болгаш ооң баштайгы чылының онаалдаларын күүседир херекке оларны мобилизастаарынче районнуң партия организацияларының кичээнгейи угланган. Ажылдың ажыктыын болгаш шынарын, күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн, продукцияның шынарын бедидер, сагылга-чурумну быжыглаар дээш социалистиг чарыш хайнып-кайнкан. Бо ажылче улусчу контролёрлар партия организацияларының идепкейлиг дузалакчылары болуп, курлавырларны дилеп, четпестерге удур эштеш чок демисежип турарлар.

«Латвии ССР-де улусчу контроль органнарынга партийжи удуртулга дугайында» СЭКП ТК-ның доктаалында чоннуң калбак массаларының ортузунда ажылдап, улусчу контрольдуң үндезини болуп турар бөлүктерин болгаш постуларын удуртурунче партия организациялары кичээнгейни күштелдирерин онзалап айыткан.' Бо айтырыгже районнуң партия организациялары улуг кичээнгейни салып келген. Районда улусчу контрольдуң 59 бөлүктеринде, 41 постуларында 635 улусчу контролёрлар соңгуткан. Оларның 277-зи херээженнер, 208-и СЭКП кежигүннери, 69-у комсомолчулар, 105-и депутаттар болуп турар. Бүдүрүлгелерде, ажыл-агыйларда улусчу контрольдуң четкилерин бүгү чугула участоктар оларның кичээнгейиниң төвүнде турар кылдыр тургускан. Планныг онаалдаларның болгаш социалистиг хүлээнгелерниң күүселдези дээш ажылды дорт чорудуп турар черлерде, цехтерде болгаш салбырларда, фермаларда болгаш бригадаларда ажылдавышаан, хөй хайгыылчылар бүдүрүлгениң бедик көргүзүглерин чедип алырынга, ажыл-херекти экижидеринге, четпестерни чайладырынга боттуг салыышкынны киирип келген.

Улусчу контроль бөлүктериниң болгаш постуларының кол күжү, организакчы өзээ коммунистер болган турарын партия организациялары чедип ап турар. Амгы үеде олар районнуң улусчу контролёрларының барык үштүң бир кезии. Олар дээрге бедик мергежилдиг, ханы билиглиг, четпестерге эштеш чок, күш-ажылчы коллективтерниң эң эки төлээлекчилери-дир. Олар бүдүрүлгениң аңгы-аңгы участоктарында ажылдың түңнелдерин партийжи принципиалдыг туруш-биле анализтээринге үлүүн киирип, ажылдың кызыы черлерин тодарадып, боттарының санал-оналын киирип, ажылды экижидерин чедип ап турар. Оларның иштинде райкүүскомнуң капитал тудуг килдизиниң улуг инженери Т. Круглова, «Улуг-Хая» совхозта чолаачы С. Доржу, Чаа-Хөл суурда Культура бажыңының директору Т. Саая, «Күш-ажылдың хостуу» совхозта гидротехник К. Натпит-оол, Шагаан-Арыг АТЗ-зинде диспетчер А. Бутенко олар болгаш өскелер-даа бар.

«Шагонартяжстрой» тресте партбюро (секретары К. Чөрере), «Ак-Туруг», «Күш-ажылдың хостуу», Жданов аттыг совхозтарда парткомнар (секретарьлары Р. Хунай-оол, О. Седип, К. Төгүс-оол), Шагаан-Арыгның автотранспорт бүдүрүлгезинде, кижи эмнелгезинде партия организациялары (секретарьлары О. Золотухин, М. Амыртаа) улусчу контроль бөлүктериниң болгаш постуларының ажылын багай эвес удуртуп, оларның ажыл-чорудулгазының дугайын партия хуралдарынга дыңнап, чогуур дузаны чедирип келген.

ПАРТИЯ организациялары бөлүктериниң болгаш постуларының ажылынга удуртулганы боттандырбышаан, оларның ажыл планын шын тургузарынга дузалап, анаа коллективтиң мурнунда эң чугула айтырыгларны киирип, ажылдың дээштиин бедидеринче кол сагыш салып турар. Рейд-хыналдаларны доктаамал чорударынче хайгыылчыларның кичээнгейин угландырганы чер-черде ажыл-херектиң ханызы-биле өөренип көөрүнге, четпестерни өй-шаанда илередип, ону чайладырының оруктарын тодарадырынга идиглиг берген.

ЖДАНОВ аттыг совхозта Т. Эртине удурткан улусчу контроль бөлүүнүң кежигүннериниң бүдүрүлгениң ажыктыын болгаш ажылдың шынарын бедидеринче угланган идепкейлиг ажылы макталдыг. Контролёрлар мал санаашкынынга, ооң ажаалда-тежээлдезин, мал чеминиң чарыгдалын шын чорудуп турарын хыналдарынга идепкейлиин көргүскен. Т. Эртинениң болгаш ооң эштериниң күжениишкининиң түңнелинде эрткен чылга деңнээрге совхозтуң бода малдан чаш төл камгалап алыры көвүдээн, ооң өлүп - хораары элээн кызырылган.

«Улуг-Хая», «Ак-Туруг» совхозтарда улусчу контролёрлар часкы хову ажылдарынга техника белеткээриниң айтырыгларын шыңгыы хайгаараан. Олар план ёзугаар техника септелгезин хынап, четпестерниң дүрген чайладырын чедип ап турган. Ооң түңнелинде ажыл-агыйга часкы хову ажылының үезинде техниканың анаа туруушкуну, үрелиишкин чок болуп, тарылганы кыска хуусаада чоруткан. Ол ышкаш «Шагонартяжстрой» тресте Т. Оюн, № 586 КМК-да Т. Золотухин, № 2 КМК-да В. Сайфудинов оларның удурткан улусчу контроль бөлүктериниң ажылы база идепкейжээн. Оларның ажылының кол угланыышкыны — тудуг материалдарын хумагалыг чарыгдаарын, тудуг-монтаж ажылының болгаш ажыглалга кирер объектилерниң шынарын экижидери болуп турар.

СЭКП райкому бөлүктер, постулар удуртукчуларының, улусчу контролёрларның өөредилгезинче доктаамал кичээнгейни салган. Совхозтарда, «Шагонартяжстрой» тресте улусчу контрольдуң активиниң школаларын тургускан. Кичээлдер квартал санында эртип, партия, совет органнарының, ажыл-агыйларның удуртукчулары анаа илеткелдерни, лекцияларны кылып турар.

Районнуң улусчу контроль комитеди кварталда бир удаа семинарны эрттирип турар. Бо чылдың майда садыг шугумунда улусчу контролёрларның семинар-хуралын эрттирген. Хайгыылчыларның билиин бедидериниң, идепкейи көдүрериниң талазы-биле өске-даа хемчеглерни боттандырып турар.

УЛУСЧУ контрольдуң бөлүктериниң болгаш постуларының ажылынга партия организацияларының удуртулгазында четпестер ам-даа бар. Ылангыя «оларның» чоруткан хыналдалары чамдыкта ханы эвес, дээш чок болгулаар, эгелээн ажыл-херекти эчизинге чедирбес чоруктар бар. Чамдык коллективтерде контролёрларның бот-идепкейи ам-даа кудуу, илерээн четпестерни принципиалдыг, быжыг туруш-биле чайладырын чедип албас чоруктар эвээш эвес.

Хайгыылчыларның идепкейин болгаш харысалгазын бедидериниң айтырыглары — моон соңгаар-даа районнуң партия организацияларының кичээнгейиниң төвүнге тургустунар. Оларның бүгү күжениишкинин районнуң экономиказын көдүрериниң, чоннуң культуразын бедидериниң эң чугула айтырыгларынче угландырып, хыналдаларны бир демниг чорударын, четпестерниң баш бурунгаар чайладырын чедип алыр сорулгалыг бис.

И. МОЛЯНОВ,
СЭКП Улуг-Хем райкомунуң ийиги секретары.

Бир бөлүктүң дуржулгазындан

ХӨЙ-НИИТИ-БИЛЕ КАДЫ

СЭКП-ның XXII съездизи аттыг совхозта улусчу контрольдуң бир бөлүү болгаш үш постузу бар. Ында шупту 27 улусчу контролёр соңгуткан. Улусчу контрольдуң кол бөлүү 6 секторлуг, сектор бүрүзүнүң ажылын кол бөлүктүң бюрозу удуртуп турар.

Совхозтуң экономизи, партком секретарының оралакчызы Долумчаа Маадыевна Монгуш улусчу контроль бөлүүн ам ийи чыл удуртуп келген. Бөлүктүң ажыл планын партком-биле дугурушкаш тургузуп, ооң нийти хуралынга бадылап ап турар. Ол планга совхозтуң мурнунда чугула айтырыгларны, организастыг хемчеглерни киирип, күүселдезин организастап турар. Бөлүктүң ажылының учёдун бижиир тускай дневникти тургускан. Анаа ооң кежигүннериниң, хайгыылчыларның нийти данзызын, оларга берген доктаамал болгаш түр даалгалар дугайын демдеглээр. Секторларның болгаш постулар кежигүннериниң данзызын база тургускан. Ажыл планын, кайы бир айтырыг талазы-биле харысалгалыг кижилерни, бөлүктүң ап чоруткан хемчеглерин база дневникке бижиир.

Эрткен чылын болгаш бо чылдың бирги чартыында хайгыылчылар 38 рейд, хыналдаларны чоруткан. Оларны планныг онаалдалар күүселдезиң, камналга болгаш хумагалыг чорук, материалдыг чүүлдер болгаш күш-ажыл, акша-хөреңги чарыгдалы, күш-ажылды эртемге үндезилеп организастаары, мурнакчы дуржулганы нептередири, продукцияның шынары, социалистиг өнчүнүң камгалалы, ажылчыннарның күш-ажылынга болгаш амыдыралынга таарымчалыг байдалдарның тургустунганы, техниканың өйнүү чок чоруу ышкаш чугула айтырыглар же угландырган. Хыналдалар түңнелдерин бөлүктүң хуралынга сайгарып көрүп, чугула апаргаНда совхозтуң удуртукчуларының, специалистериниң мурнунга айтырыгларны бо-ла тургузар. Контролёрлар 21 хыналданың түңнелдерин ажылчын комитединче, 7-ни парткомче киирген. Ол материалдарны совхозтуң удуртукчулары, партком, хөй-нииты организациялары соңгаарлатпайн сайгарып көөрү чаңчыл апарган.

Бөлүктүң бюро кежигүннериниң боттарының хүлээнген ажылынга идепкейлиг чоруунуң чижектерин секторлардан көргүзүп болур. Оларның ажылы хыналдаларны улам тодаргайы-биле, мергежилдиг чорудар арганы берген. Секторлар совхозта продукция бүдүрериниң болгаш ону күрүнеге садарының планнарының күүселдезин, ажылдың шынарын доктаамал хайгаарап, боттарының санал-оналдарын киирип, четпестерни дүрген чайладырынга дузалап турар. Чижээ, үнүш ажылының талазы-биле сектор бөлүүнүң ажыл планын МТМ-де болгаш хову ажылында постуларның планнарынга дүүштүр чоруткан. Бо сектор хыналдаларны организастап, түр постуларның ажылын башкарып, совхозта черни ажыктыг ажыглаарының айтырыгларын хайгааралга алган. Үрезин ажылын экижидеринче угланган ажылды секторнуң кежигүннери тодаргай угланыышкыныг чоруткан, ооң түңнелинде совхозта бүгү тарылга шөлдеринге чүгле бедик класстың үрезиннерин тарыыры чедип алдынган.

Секторнуң кежигүннери улусчу контрольдуң постузунуң хайгыылчылары-биле кады тарааның баштайгы өзүмнерин үнүп келир билек тарылга шөлүн хайгаарап көөр. Ажылда четпестер бо тарылгада улам тода көстүр. Чижээ, кызыл-тас тараан шөлдү баштайгы өзүмнер үнүп келир билек хынап көөрге, ийи механизаторнуң чаштырып тургаш, чалдадыпкан чери кеску болган. Оларга брак кылган черин боттарының күжү-биле катап эде чаштырган.

«Сельхозтехниканың» механизастаттынган отряды өдек сөөртүп тура, эрткен километрин улгаттырып азы рейстер санын мегелеп немей бижип турган фактыларны секторнуң кежигүннери илередип, улусчу контрольдуң кол бөлүүнүң бюрозунга болгаш дирекцияга дыңнаткан. Ооң түңнелинде ажыл-агыйга «Сельхозтехника» каттыжыышкыны 4000 ажыг рубльди дедир эгиткен, буруулугларга харысалга хүлээткен. Дүжүт ажаалдазының үезинде үстүнде адаанывыс секторнуң кежигүннери тарааның чидирин чайладыр талазы-биле ажылды организастап, анаа түр постуларны киириштирип турар. Тарааның кезилдезин, бастырылгазын, шаңнарга тарааны дензилеп, хүлээп ап турарын, автотранспорттуң байдалының контрольдаар. Бо бүгү ажылдар негелде, харысалганы бедидеринче идигни берген.

Улусчу контроль бөлүүнүң организас-массалыг ажылдары болгаш контрольду хөйге билдингир кеску болдурарының секторун чоокта чаа тургускан. Бөлүктерин болгаш постуларының ажылының дээштиин бедидеринге ол сектор идигни берген. Контролёрларның хуралдарын эрттиреринге олар киржип, өөредилгени организастап, бөлүктүң чоруткан ажылының учёдун тургузуп, массалыг хыналдаларның материалдарын анализтевишаан, постуларның ажылының дээштиин бедидеринге ол сектор идигни берген. Контролёрларның хуралдарын эрттиреринге олар киржип, өөредилгени организастап, бөлүктүң чоруткан ажылының учёдун тургузуп, массалыг хыналдаларның материалдарын анализтевишаан, постуларның болгаш секторларның ажылын башкарып турар.

Бөлүктүң ажылында бир эки чүүл — хыналдаларны көдээ Советтиң депутаттарының, профэвилел, комсомол организацияларының активчилери-биле кады чорудуп келгени. Эң чугула айтырыглар талазы-биле хыналдалар түңнелдерин бүгү коллективке дыңнадыр. Анаа кеску агитацияны ажыглап, «Дуурээзинниг медээлер», «Чаңныкты» үндүрүп, «Массаның контролюнда» деп стендиге чырыдып турар.

Совхозта партком, дирекцияның деткимчезинге даянгаш, ында улусчу контроль бөлүү болуунуң ажылында четпестерниң эдерин хемчеглерни ап турар. Ылангыя МТМ, СБФ ышкаш участоктарда улусчу контрольдуң бөлүү тургустунмаан, чамдык контролёрларның идепкейи ам-даа чавыс.

1979 чылдан бээр совхоз экономика талазы-биле көдүрлүп, хожудаашкынны ажыл эртпишаан, планныг онаалдаларны күүседиринге эки чүүлдерни чедип ап келген. Бо чылдың бирги чартыында күрүнеге мал ажылының продуктуларын садарының планын база күүсеткен. Бо бүгүге контролёрларның киирген үлүү биче эвес.

Д. ООРЖАК,
Чөөн-Хемчик районнуң улусчу контроль комитединиң инспектору.

«ЧИЛБИ ЧИГЕНИН БИЛБЕС»

Улустуң бо чечен чугаазы Кызылдың пассажирлер АТБ-зының чолаачызы Татушкинге дорт хамааржыр. Чүге дээрге ол пассажирлерден артык көпеек алыр «аарыг» тып алган кижи чүве-дир. Чижээ, июль айның 14-те 44-42 ТВЕ дугаарлыг автобус башкарып чораш, Шамбалыг—Кызыл аразының маршрудунга ооң «келдизи» кире берген. Чолаачы пассажирлерден 1 рубль 77 көпеекти алгаш, оларга 1 рубль 18 көпеектиң билеттерин берген. «Тиилелге» совхоз-биле Кызыл аразынга база ынчалган. Билеттиң шын өртээ 1 рубль 27 көпеек турда, ону пассажирлерден алгаш, дедир 0.73 көпеек өртектиг билеттер берип каан.

Артык көпеек алыр «аарыглыг» чолаачыны амдажытпас дээш пассажирлер төлээн акшазының артынын ооң негей бээрге, ол оларны автобустан үндүр өйладып эгелээн. Ам канчаар ажылдаар ажылдыг, чогудар чорукту улус оон-биле маргышпайн, ара соксап каан. Шынап-ла, чилби чигенин билир эвес. Ол ам та кайда артык көпеектер чыып ап, халдып тур ыйнаан!

Бөлүк пассажирлер.

ОКТАПКАН

Совхозтуң гаражының девискээринде, корум-чурум чок тургузуп каан машиналар аразында «чулдуурээн» ушта тырткаш, дамдыктап каапкан трактор хомудап «ыглап-сыктаан» турар. «Чулдуу-чүрек» дээрге мотору-дур. Ол чокта чүнү канчаар боор.

Каяа-даа торлуш дивээн «кан ат» канчап мынчап хоочурап зараа ыл, ол дугайын доңчулап чугаалай каапталы. Бо база-ла кыска төөгүлүг болдур ийин.

Часкы хову ажылы эгелээр мурнунда ооң бүлүнбүрүн турганы-ла чоп. Ынчаан ооң моторун Кызыл-Мажалыкта «Сельхозтехника» каттыжыышкыны (начальниги Г. А. Силкин, кол инженер А. Г. Ломакин) септээш, совхоз гаражының иштинге эккеп салып каан. Механизаторлар ону ажылдадыптарга, өкпе-хөрээ аараан мал дег, аажок киргиткайны бээр болган.

— Кайын орта боор бо!— дишкеш, олар «Сельхозтехника» каттыжыышкынының төлээлерин кыйгырткан. Оон келген механик болгаш слесарьлар тракторнуң моторун шала часкаш, ара каггаш чоруй барган. Хөөкүй тракторнуң «чулдуу-чүрээ» оон эгелээш-ле «хөөчүраан» чүве-дир. Часкы сезоннуң эгезинден бээр бөгүнге чедир тракторнуң моторунуң адырып каапкан кезектери довуракка хөме шаптырып, өл-часка үрелип, дадарып чыдып берген, а тракторнуң өске кезектерин чамдык кижилер тоймаглап эгелээн.

Гараж иштинде улуг өртектиг техника «чулдуу-чүрээ» чок, «ыглап-сыктап», тоймаглаттынып чыдырда совхоз директору К. Ш. Салчактың, кол инженер А. А. Ооржактың сагыш амыр олурары база адептиг.

М. САЛЧАН-ООЛ.

Кызылдың төп аптеказында Нэлла Николаевна Евтюхова баштаан улусчу контроль постузу ажылга идепкейлиг, принципиалдыг чоруун көргүзүп келген. Ооң кежигүннери аптеканың участоктарын өй-өйде хынап, эмнерниң болгаш өске-даа херекселдерниң шыгжамыр, кадагалалын болгаш эмнерни белеткеп турарының шынарын, ажылдакчыларның ажыл шагын канчаар ажыглап турарын доктаамал хайгааралга алган. Сөөлгү үеде аптеканың ажылдакчылары анаа эм алыры-биле келген кижилерниң негелде-хереглелдерин кончуг кичээнгейлиг көрүп турар. Ынчангаш аптека ажылынга холбашкан хомудалдар чок болуп турар.

ЧУРУКТА: (солагай талазындан оң талаже) улусчу контроль постузунуң даргазы Н. Евтюхова, постунуң кежигүнү М. Голацевич, местком даргазы М. Томашенко рейд соонда.

А. ЗАЙЦЕВТИҢ фотозу.

ХАЙГЫЫЛЧЫЛАР ЧУГУЛА КАМПАНИЯДА

Республиканың өске бүгү черлеринде ышкаш, Барыын-Хемчиктиң ажыл-ишчилери ниитиниң малынга быжыг чем-суурну белеткээр сорулга-биле амгы үеде күжениишкинниг ажылды чорудуп турар. Районнуң совхозтары 80 муң ажыг шээр, 8500 хире бода малды 1981-82 чылдарда хүр чаагай кыштаглаттырынга бир кол чүүл—оларга четчир санныг мал чемнерин белеткээри болур дээрзин бедик харысалга-биле билип турар. Ынчангаш 13 муң тонна бедүүн, 16980 тонна чулуктуг чемнерни, 1760 тонна сенажты, 250 тонна витаминниг сиген далгаазын, 11 муң тонна будук-бүрүнү белеткээри-биле бүгү черлерде ажыл-херек улам хайныккан.

Ол эң чугула айтырыгга холбашкан СЭКП обкомунуң III пленумунуң сорулгаларын, республиканың бүгү ажылчы чоннарынга партия Тыва обкомунуң кыйгырыында киирген чүүлдерни боттандырар дээш районнуң партия, совет болгаш ажыл-агый органнары база өске-даа хөй-нийти организациялары бүгү күштерин бо чугула ажыл-херекче мөөннээн, эргежок чугула машина-техниканы олче киирген. Ажыл-агыйларда 2 АВМ агрегадын тээлчег-биле, механизастаттынган 8 бригада, хол кадыыры-биле сиген кезер 55 звено ажылдап турар. Малга чемнер белеткээр черлерде муң ажыг кижи шуут ажылдап, ооң аңгыда Ак-Довурак хоорайның болгаш суурларның ажылчын, албан-хаакчылары, чурттакчы чону, школачылары бо чугула ажыл-херекке база-ла боттарының үлүүн киирип турар.

Ниитиниң малынга чем белеткээриниң баштайгы үезинде чамдык ажыл-агыйларга механизастаттынган бригадалар болгаш звенолар сиген кескен черлеринге сигенни арттырып, мажакталдырар, а ол ышкаш кескен сигенни өй-шаанда хөпээнип, сараатавайн, шынарын кудуладып, чидириглиг кылдыр ажаап ап турган. Олче бригадирлер, тускай эртемниглерниң кичээнгейи кошкак болган.

Ол-даа база өске-даа четпестерни болдурбас дээш шиитпирлиг хемчеглерни алырынче районнуң улусчу контроль комитеди хайгыылчыларның кичээнгейин угландырган. Ниитизи-биле амгы үеде ниитиниң малынга чем белеткээр талазы-биле ажыл-херектиң бүгү талаларын хайгаарап, ынаар улусчу контрольдуң 15 бөлүктери, 16 түр постулар ажылдап турар. Оларда 146 хайгыылчылар хаара туттунган, мал чемин белеткеп турар шынарының дугайында рейдилерни комсомолчу прожекторлар болгаш көдээ Советтериниң доктаамал комиссиялары-биле кады улусчу контролёрлар чоруткаш, оларның түңнелдерин чугаалажып, четпестерни дүрген чайладырын ажыл-агыйлар удуртукчуларындан негеп, буруулугларга хемчеглерни хүлээдип турар.

Бо чугула кампанияның үезинде «Хемчик» совхозта улусчу контрольдуң бөлүү (даргазы У. Д. Монгуш), ында түр постулар, комсомолчу прожекторлар черле идепкейлиг ажылдап келгеннер. Мал чеми белеткээр бригадаларның, звеноларның ажылының шынарын олар доктаамал кичээнгейге алган. Рейдилерге, хыналдаларга илерээн четпестерни шалыпкын чайладырының хемчеглерин ап турар. Ол ышкаш «Барлык» совхозтуң Аксы-Барлык салбырында бөлүк (даргазы А. Д. Монгуш) багай эвес ажылдап келген. Районнуң улусчу контроль комитединиң көдээ ажыл-агый талазы-биле штаттан дашкаар килдизи (эргелекчизи Б. Х. Доржу) бо чугула кампания үезинде чорудар ажылының план-хемчеглерин чогуур өйүнде кылгаш, оларны боттандырарынга килдистиң штаттан дашкаар инспекторларын, черлерде хайгыылчыларны болгаш активтерни идепкейлиг киириштирип турар.

Бир эвес ниитизи-биле алыр болза, районда малга чемнер белеткээриниң темпизи ам-даа чогуур деңнелге четпес. Июльдуң ийиги он хонуунуң түңнели-биле алырга, ажыл-агыйлар сиген белеткээр планын чүгле 7,3 хуу, сенажтының—17,6 хуу, сиген далгаазын — 16 хуу, а будук-бүрүнү—229 тоннаны белеткээн боор турар.

Бо саннар кымны-даа оожуктурар аргажок. Ынчангаш чемнер белеткээриниң шалыпчы ийи айының дургузунда ооң темпизин улам күштелдирери, техниканы бедик бүдүрүкчүлүг ажыглаары, белеткээн мал чемнериниң шынарын экижидери, оларның кадагалалын күштелдирери ажыл-агыйларга, коллективтерге болгаш бригадаларга, звеноларга берген даалга-планнарны долдур болгаш ажыр күүседир дээш ам-даа улам шудургу ажылдаары негеттинип турар. Ынчангаш бүгү ниитиниң бо эң чугула ажыл-херээ районнуң улусчу контроль органнарының, оларның хөй санныг хайгыылчыларының моон соңгаар-даа кичээнгейинге тургустунар апаар.

О. МОНГУШ,
Барыын-Хемчик районнуң улусчу контроль комитединиң даргазы.

Тускай дыңнадыглар

КОМИТЕТТЕРДЕ

КЫЗЫЛ-МАЖАЛЫК

Барыын-Хемчик райкүүскомунуң культура килдизиниң эргелекчизи А. С. Конгар биле кол бугалтер Д. С. Дандар сан-хөө чурумун каржызы-биле үреп, күрүнениң акша-хөреңгизин кайы хамаан чок чарыгдап турган фактыларын хайгыылчыларның хыналдазы илереткен. Эрткен чылын көрдүнген сметаны чарыгдаар чурумун сагываанындан ажыл телевириден 763 рубльди, ажыл-агыйжы чарыгдалдардан 1123 рубльди ажыр чарыгдаан. Командировка акшазы база-ла 1046 рубль шын эвес чарыгдаттынган.

Килдис штат-смета чурумун база каржызы-биле үрээн. Штатта чок ажылдакчылар (инспекторну, секретарь-машинакчыны, ийи аштакчыны, район библиотеказынга чолаачыны хүлээп алган) сметада көрдүнмээн шалыңны ап турган. Килдистиң чамдык ажылдакчыларының шалыңын шын эвес өстүрген, а өскелериниңден кызырган турган. Килдиске хамаарышкан албан организацияларының кассазынче кирген акша-хөреңгини күрүне банкызынга дужаавайн, боттары чарыгдап турган фактылар база бар.

Районнуң улусчу контроль комитединиң хуралынга ол бүгү четпестерниң дугайын сайгарып көргеш, эштер А. С. Конгар биле Д. С. Дандарга шыңгыы доңгулданы хүлээткеш, күрүнеге чедирген когаралдың чамдыызын эгидер сорулга-биле Д. С. Дандарның бир айда шалыңын тырттар деп шиитпирлээн.

ТУРАН

«Тыва көдээ тудуг» трестиниң № 957 КМК-ның удуртукчулары план күүселдезиниң отчёдунга база кылган ажылдарының наряттарынга хоозун немей бижилгелер кылып турганының дугайында дыңнадыгны ол коллективте хайгыылчылар улусчу контрольдуң район комитединге киргеш, ойн шыңгыы сайгарып көөрүн сандлаан.

Бо чылдың апрель-март айларында Абакандан Туранга чедир 365 тонна цементтиң КМК-га Бии-Хемниң «Сельхозтехника» каттыжыышкыны сөөртүп берген. Кол инженер Д. С. Филипповтуң айтыышкыны-биле ол цементини Абакандан Кызылче, Кызылдан Туранга чедир сөөрткен кылдыр 54705 тонна-километрин артыкка мегелеп бижип берген, анаа 1995 рубльди артыкка төлээн. КМК-ның начальниги В. И. Дорофеев «Хадын» совхозка туткан, күрүне комиссиязы хүлээп албаан бажыңның I кварталдың отчёдунга киирген, план күүселдезинге 33 муң рубльди мегелеп немей бижээн.

Ол-ла совхозтуң прорабы А. И. Трубачев принцип чогу-биле чедир кылдынмаан черлери хөй үш бажыңнарны биле тура-ла доозулган кылдыр хүлээдилге актызынга ат салып берген. КМК-ның ол участокта прорабы Г. Н. Гуменников туң харысалга чогу-биле бажыңнарны тудуп дужааган соонда оларның чедир кылдынмаан чүүлдериниң эде кылырынга эвээш эвес акша-хөреңги артыкка чарыгдаттынган.

Бии-Хемниң улусчу контроль комитеди ол дугайында айтырыгны бүгү талалыг сайгарып көрген. КМК-ның удуртукчулары В. И. Дорофеевти, Д. С. Филипповту Г. Н. Гуменниковту шыңгыы доңгуткан, а «Хадын» совхозтуң прорабы А. И. Трубачевка доңгулданы хүлээткен. Күрүнеге чедирген когаралдың чамдызын эгидери-биле Д. С. Филипповтуң ийи айда база В. И. Дорофеевтиң, Г. Н. Гуменниковтуң, А. И. Трубачевтуң бир-бир айда шалыңнарын тырттарын шиитпирлээн. Мегелеп немей бижиттинген санны бо КМК-ның болгаш районнуң сельхозтехника каттыжыышкынының план күүселдезинден уштурун районнуң статистика инспекциязынга комитет даскан.

ШАГААН-АРЫГ

«Красноярск тудуг транс» трестиниң Чаа Шагаан-Арыгда автобаазазынга чүък сөөртүр машиналарны багай ажыглап, тоймаглап, хуусаа четпээнде үндүр бижип турар шыңгыы четпестерниң дугайында айтырыгны Улуг-Хемниң улусчу контроль комитеди бо чылдың апрельде дыңнааш, четпестерни дүрген чайладыр талазы-биле ооң кол инженери С. В. Петровтуң аазаашкынын кичээнгейге алгаш, ооң шыңгыы негелдезин кылган турган. Ынчалзажок ол бүгүден кол инженер чогуур түңнел кылбаан болгаш байдалды экижидер талазы-биле шиитпирлиг хемчег албааны хыналдадан илерээн.

Мурнундагызынга немештир МАЗ, КАМаз маркалыг 6 автомашина шуут чок кылдыр тоймаглаттынган, ооң иштинде бирээзи-ле 15400 рубль өртектиг ийи КАМазты Петровтуң айтыышкыны-биле адыргаш тоймаглаан, артык кезектерин өскээр ажыглаан. Ол-ла марканың өске дөрт машиназы база тоймаглаттынып турар.

Улусчу контроль комитеди ол дугайында айтырыгны база катап чугаалашкаш, кол инженер С. В. Петровту шыңгыы доңгуткан, а гараж эргелекчизи А. С. Даниловка доңгулданы хүлээткен. Күрүнеге чедирген когаралдың чартык-чамдызын эгидери-биле С. В. Петровтуң үш айда шалыңын тырттар деп шиитпирлээн. Демдеглеттинген четпестерни чайладыры-биле шиитпирлиг хемчеглерни алырын автобаазаның чаа начальниги А. И. Абрамовтан комитет шыңгыы негээн.

ДЕМНИГ ИШ-БИЛЕ

Кызыл райпозунуң коллективи бо чылдың эрткен бирги кварталын бүдүрүлгечи бедик көргүзүглерлиг доосхаш, ийиги кварталда база чедиишкинниг ажылдаан. Үүрмектеп садар бараан саарылгазының ийиги кварталда планныг онаалдазы 100,2, күш-ажылдың бүдүрүкчүлүү 100,8 хуу күүсеттинген. Бүдүрүлгечи ол көргүзүглери дээш райпо коллективи республиканың садыг организацияларының аразында калбарган социалистиг чарыжынга тиилеп, бирги черни ээлээш, СЭКП обкомунуң, Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң, профоблчөвүлелдиң болгаш ВЛКСМ обкомунуң шилчиир Кызыл тугу-биле шаңнаткан.

Коллективтиң бо чылдың эгезинден тура дең-дески, бүдүрүлгечи өскүс көргүзүглерниң ажылдаарынга райпода калбарган социалистиг чарыш идиглиг болган. Ажылдакчылар ортузунга калбарган күш-ажылчы маргылдааны дээштиг, шын организастаарынче райпо баштаар чери, ында партия организациязы, местком улуг кичээнгей угландырган. Чарыштың түңнелин ай, квартал санында үндүрүп, оон мурнакчыларын коллективтиң ниити хуралынга демдеглеп, шаңнап мактап турар. Мурнакчы коллективтерниң, тус-тус кижилерниң ажылының арга-дуржулгазын өскелерге нептередири, күш-ажылдың хоочуннары, мурнакчылар-биле ужуражылгаларны, кежээлерни эрттирери чаңчылчаан. Ындыгыя аныяктар оон дыка хөй эки чүүлдерни өөренип ап турар.

Бо чылдың эрткен бирги кварталында кооператорлар «Партияның XXVI съездиниң төлептиг уткуур» деп кыйгырыгның адаа-биле ажылдааш, планын эки боттандырган. Ийиги кварталдан эгелээш, коллектив «СЭКП-ниң XXVI съездиниң шиитпирлери — амыдыралга» деп кыйгырыгны удуртулга болдурган.

Районнуң чамдык магазиннери, бригадалары чартык чылдың планныг онаалдазын көрдүнген хуусаазындан эрте күүсеткен. Чижээ, Сукпак суурда Н. А. Селигеева эргелекчилээн магазинниң коллективи бараан саарылгазының чартык чылда планныг онаалдазын 121,6 хуу күүсеткеш, магазиннер аразында калбарган социалистиг чарышка мурнаан, районнуң херекгелекчилер ниитилелиниң баштаар черинин, месткомунуң шилчиир Кызыл тугун чаалап алган. Күш-ажылчы маргылдаага киришкеш, Чербиде Л. Т. Грек эргелекчилээн № 7 магазин чартык чылдың планныг онаалдазын 113,2 хуу күүсеткен, база шылгараан. Коммунистиг күш-ажылдың коллективи атты төлептиг-биле эдилеп турар үстүнде чүгле коллектив социалистиг хүлээлгелерин бүрүн күүсеткеш, эң-өөрүнге үлегерлиг ажылдап, кедээ чонуң садыг-биле хандырылгазын экижидериниң хемчеглерин ап келген.

Районнуң белеткел конторазы, пекарня шугумунуң ажылдакчылары бо чылдың эрткен чартык чылында планныг онаалдазын база чедиишкинниг боттандырып, бүдүрүкчүлүг ажылдаан. Чижээ, белеткел конторазы планныг онаалдазын 168 хуу күүсеткен. Пекарня коллективи хлеб, булочка кылыглар бүдүрериниң планын 104 хуу боттандырган. Бүдүрүп үндүрген продукцияның шынарынче улуг кичээнгей угланган. Чижээ, хлеб быжырыкчызы П. М. Скитанованың удурткан цегиниң ажылы мактадыг. Кедээниң чурттакчы чонунга эки шынарлыг хлебти, булочка кылыгларын быжырарындан аңгыда оон ассортиментизин калбартырынче олар кол кичээнгейни угландырып келген.

Күш-ажылды коммунистиг ёзу-биле көрүп, чонунга төлептиг-биле бараан болуп турар бүдүрүлгениң мурнакчылары, хоочуннары, аныяктар бисте хөй. Коллективтиң кол өзээн олар тургузуп турар. Ынчангаш коммунистиг күш-ажылдың коллективтериниң, бригадаларның саны чыл санында немежип турары өөрүнчүг. 120 кооператорларның 35-и коммунистиг күш-ажылдың шалыпчызы атты төлептиг-биле эдилеп чоруур, а 61 кижи ол ат дээш туржуп турар.

Аныяктарны күш-ажылдың чаагай чаңчылдарынга өөредип, кижизидип шаан, оларга хууда үлегерин көргүзери — дагдыныкчы хоочуннарның бүдүнныг херээ. Райпода дагдыныкчылар чөвүлели тургустунган. Олар садыг шугумунга ажылдап келген аныяктарны дагдынып алгаш, ажылынга арга-дуржулгазын кузелдии-биле оларга дамчыдып берип турарлар. Садыг шугумунуң хоочуну, «Хүндүлелдиң Демдээ» орденниң эдилекчизи В. А. Козлитина, райпонуң үлетпүр барааннар складының эргелекчизи Д. А. Соболева, кооперация шугумунуң хоочуну Н. А. Малышева болгаш оон-даа өскелер садыгжының белен эвес ижинге хөй аныктарны өөредип кижизиткен. Үстүнде дагдыныкчыларны ажыл-ишке башкыларынын дижирлер коллективте хөй. Магазин, коллектив бүрүзүнде бир ийикпе, азы ийи хоочун ажылдакчыны быжыглаан. Оларның идегелдиг киржилгези, сүмези-биле ажыл-агыйның чүгула айтырыглары чогумчалыг шиитпирлеттинип турар.

Кооператорларның мурнунда кол сорулга — кедээ чонну садыг-биле хандырылгазының бедик культуразын чедип албышаан, оларның негелде-херегцелдерин долу хандырып, четчелээри болур. Ынчангаш районнуң кооператорлары ону амыдыралга боттандырарынче угланган, боттуг хемчеглерни ап чорудуп турар. Чижээ, хандырылганы экижидери-биле үнүүшкүнүг садыгларны, базарларны доктаамал организастап турар. Оон-биле кады кедээниң чонунуң садыг-биле хандырылгазын экижидеринге райпода тургустунган кооператив комиссиязының киржилгези улуг. Олар магазиннерде, складтарда бараанарның өртек-үнезин шын тургусканын, хөй-ниитиниң өнчү-хөреңгизиниң кадагалалын хынап, хыналдаларны доктаамал чорудуп турар болгаш оон түңнелдерин комиссияның, коллективтиң хуралдарынга чугаалажып келген. Ындыг хуралдарның дээштии бедээн. Ооң бир бадыткалы — бо чылдың эрткен алды айларында райпога самчыгдал, совет садыгның чурумун хажыдар чоруктарның болбааны болур.

Районнуң девискээринде ырак-узак коданнарда, чайлагларда, сүт-бараан фермаларында ажылдап, чурттап турар ишчилерни садыг-биле хандырылгазын экижидери чүгула айтырыг. Кижилерниң ажыл-ижиниң үре-түңнели хандырылгадан база чүгула хамаарылгалыг болгай. Ынчангаш автомагазиннерниң ажылын экижидеринче угланган хемчеглер алдынып турар. Районнуң ажыл-агыйларының удуртукчулары-биле ажыл-агыйжы харылзаавыс багай эвес. Чижээ, «Х Улуг хурал», «Кара-Хаак» совхозтарның дирекциялары бистиң дилеглеривиске кузелдии-биле дузалашпышаан, бар аргаларны ажыглап, машина-техника-биле албан дузалаарын кызар. Мындыг янзылыг харылзаа кайызынга-даа ажыктыг. Ындыг-даа болза чамдык ажыл-агыйларның удуртукчулары дем-биле харылзаалыг ажылдаарынче кичээнгей салбайн турар.

Садыг хандырылгазының бедик культуразын чедип алыры-биле садып алыкчыларга болгаш садыгжыларның ажылдаарынга таарымчалыг байдалды тургузары-биле «Кара-Хаак», «Сукпак» совхозтарда, Чербиде суурда кедээ магазиннерни садып алыкчы бараанарны боду шилип алыр аргаже шилчиткен. Магазиннерниң эде дериирниче, оларның садыглаар шөлүнүң хемчээлин улгаттырарынче база улуг кичээнгей угланган. Мындыг янзылыг хемчеглер коллективте ажылдакчыларның күш-ажылының бүдүрүкчүлүүн бедидеринге идиглиг болуп турар, көргүзүглеривистиң бедип турары-даа ында.

Коллективтиң чартык чылда ажылын түңнеп турда, ажыл-иште бар четпестерни, чедир шиитпирлеттинмейн турар айтырыгларны айтыры чүгула. Чамдык магазиннерде бараанарның ассортиментизин эвээш, бар аргаларны ажыглап, ону четчелээрин чедир шиитпирлевейн турар. Оон-биле кады чамдык магазиннерниң санитарлыг байдалы негелдеге дүүшпес. Үстүнде четпестерни чайладыр сорулга-биле районнуң кооператорлары ажылының темпизин кошкатпайн, боттуг хемчеглерни ап, кедээниң чонунга төлептиг-биле бараан болур.

А. БЕЛЯНИНА.
Кызыл райпозунуң баштаар чериниң даргазы.

Бөмбүрзектиң судалы

СЭТА-НЫҢ КОРРЕСПОНДЕНТИЛЕРИ ДЫҢНАДЫП ТУР

Ф. Кастронуң чугаазы

ГАВАНА. (СЭТА). АКШ-тың империализминиң Кубага удур өжээнниг чимзенишкиннери соксавайн турза-даа, Куба улус социалистиг ниитилелдиң тургузуушкунун уламчылаар, төрээн чурттуң национал экономиказын хөгжүдер болгаш камгаланыр аргазын быжыглаар шиитпирлиг долу сорук киирген деп Кубаның Компартиязының ТК-зының Бирги секретары, республиканың Күрүне чөвүлелиниң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы Фидель Кастро медеглээн.

Национал тура халышкынының хүнүнге — Монкада казармазын маадырлыг ёзу-биле штурмулаанының 28 чыл оюнга тураскааткан массалыг митинг Лас-Тунас хоорайга болуп турда ол чүве чугаалаан.

АКШ-тың администрациязының агрессив дашкыы политиктиг угланыышкынын, АКШ-тың Кубага удур хоралакчы үүлгедиишкиннерин Ф. Кастро шиитпирлиг буруу шапкан. Бистиң чуртувустуң революция соондагы бүгү төөгүзүнүң дургузунда Кубага социализм тургузуушкунунга шаптыктаар дээр оралдажышкыннарын Вашингтон соксатпаан. Америк империализминиң дерзи планнары биске эки билдингир. Экономиктиг бүзээлээшкин болгаш бүдүлдүрүүшкүн, террорчу үүлгедиишкиннерни болгаш куба удуртукчуларының амы-тынынче халдаашкыннарны организастаар чорук, чурттуң кедээ ажыл-агыйынга каража таварыштырар, чигир үнүжүнүң, таакпының болгаш өске-даа культураларның дүжүдүн узуткаар дээр оралдажышкыннар бистиң даап бодап алган чүвелеривис эвес-тир. Ол өжээнниг үүлгедиишкиннер калбак сурагжаан. Ындыг планнарның барын АКШ-тың сезиглиг безин миннип чугаалаар ужурга таварышкан.

Империализмниң Кубага удур өжээнниг үүлгедиишкиннери бо-даа хүннерде соксаваан деп Ф. Кастро уламчылаан. АКШ-тың девискээринден келген бөлүк хоралакчыларны Матансас можута мырынаа чоокта чаа тудкан. Лас-Тунаска амгы байырлалдарның үезинде куба удуртукчуларның амы-тынынга халдаарын организастаар сорулга оларның мурнунга турган. Дараазындагы хүннерде кээп дүжүрүнер турган өске бөлүк контрреволюсчулар-биле кады олар национал экономиканы баксырадыр сорулга-биле хоралакчы кандаа үүлгедиишкиннерни база чорудар ужурлуг турган. Ол дугайты АКШ-тың чазаа амдыгаа чедир чаңгыс-даа сес чугаалаваан. Элдептиг. Оон туржук, Кубаның партиязының болгаш чазааның удуртукчуларының амы-тынынга халдаашкыннарны белеткээр дугайында куба контрреволюсчуларның организацияларының Майамада оңгулаттына берген төлээлекчилериниң мактанычы медеглелдеринге хамаарыштыр база америк чазаг мыт чок болган.

Бистиң чуртувусту экономика талазы-биле кызагдаарының политиказын албан хуузунуң Вашингтону уламчылап, барыын-европейжи болгаш өске-даа чурттардан бистиң чээлилер алырывыска шаптыктаар дээш бүгү-ле чүвени кылып турар. Оон-биле кады Кубаның эриктериниң чоогунга өнчүк-чеңгээлиг шериг өөредилгелерин, дүрүм чокка эжелеттирген куба девискээр — Гуантанамога десантылар дүжүрерин планнап турар. Ол бүгүнү барымдаалааш, Төп разведка эргелелиниң бистиң чуртувуска удур ажыглап турар мыт чок болгаш чүдек-бужар аргаларын билгеш, биске удур биологтуг боо-чепсекти база ажыглап турар кылдыр бодаар бүгү-ле барымдаалыг бис.

Чигир үнүжүнүң болгаш таакпының аймылдыг аарыглары, хаваннарның баш санынга аажок улуг когаралды таварыштырган африкан чума дээр аарыгның сөөлгү ийи чылда Кубага тыптып кээп тургулааны Ф. Кастро сагындырган. Ам Кубада деңге дээр аарыг нептерээн (бачымнаар аймылдыг аарыг, оон нептередикчизи ымыраалар болуп турар. Ол аарыгдан аарыырга эът аажок изиир, аастан болгаш кулактардан хан төктүр). Чүгле сөөлгү чеди неделяда безин 270 муң ажык ындыг аарыглары бүрүткээн. Чүс ажык кижи — оларның хөй нуруузу чаштар — оорган өлген. Делегейниң ийиги дайынының соонда АКШ химиктиг, биологтуг болгаш бактериологтуг чепсекти кужениишкиниг ажылдап кылып турары эки билдингир. Ындыг чепсекти Вьетнамга болгаш чамдык өске-даа чурттарга араатанныг ёзу-биле ажыглааны билдингир. Чепсектиң ол хевирлерин Совет Эвилелинге болгаш Кубага удур ажыглаар дээр Пентагоннуң кем-буруулуг планнарының билдине бергениниң дугайын 1980 чылдың октябрьда «Гранма» солун дыңнаткан. Бактериологтуг чепсекти ажыглаар ындыг авантюраларның бүгү-ле аймылын Каттышкан Штаттарның чазаа тодаргай билгеш турар ужурлуг деп Ф. Кастро медеглээн. Кубага удур өлүрүкчү үүлгедиишкиннерни организастаар талазы-биле Төп разведка эргелелиниң чаа планнары кандыг уржуктарга чедирип болурунуң дугайын база бодап алыры АКШ-тың эрге-чагыргаларындан негеп турар бис.

Чурттуң экономиктиг хөгжүлдезинге доктаагаш, Ф. Кастро амгы беш чылдың баштайгы чылының алды айларының дургузунда революция соондагы бүгү чылдарның дургузунда эң бедик көргүзүглер чедип алдынганын онзалап демдеглээн. Чигир үнүжүнүң дүжүдүн ажаап алыры болгаш сайзырады ажылдаарын эки болгаш организастыг бедик деңнелге чорудкан. Чигир үнүжүн олуртур болгаш плантацияларны сайзырады ажылдаар кампания планнын ажырганы-биле доозулган. Үлетпүр бүдүрүлгелеринге күш-ажылының бүдүрүкчүлүү эрткен чылдың хамаарышкан үезинге деңнээрге 12 хуу немей өскен. Үлетпүр продукциязының хемчээлиниң өзүлдези 14 хуу болган, никель концентрадын бүдүрери барык 5 хуу көвүдээн. Тудуунуң хемчээли дыка өскен, кедээ ажыл-агыйның болгаш транспорттуң ажылдакчылары тергиин эки түңнелдерни чедип алган. Школаларны, эмнелгелерни, чурттаар бажыңнарны, үлетпүр бүдүрүлгелерни шалыпкын тудары бүгү чуртта уламчылавышаан, атом күжү-биле ажылдаар баштайгы электростанцияны Совет Эвилелиниң техниктиг деткимчези-биле тудуп турар. Ынчангаш чылдың баштайгы чартыының түңнелдери экономиканы бүгү хемчег-биле хөгжүдер болгаш чурттуң камгаланыр аргазының деңнелин бедидер талазы-биле Кубаның Компартиязының II съездиниң тодаргайлаан сорулгаларынга бүрүн дүгжүп турар деп Ф. Кастро демдеглээн. Улусчу ополчениениң тус-тус черлерде тургустунган кезектеринге чартык миллион ажыг кубалар эки тура-биле кирген болгаш эргежок чугула белеткелди эрткен. Чоннуң чаагай чоруу дээш ажылдаар болгаш революцияның чаалап алышкыннарын камгалаар долу шиитпирлиг бис деп, куба удуртукчу чугаазының түңнелинде медеглээн.

НАЙЫРАЛДЫҢ ДҮРҮМҮН ЁЗУГААР

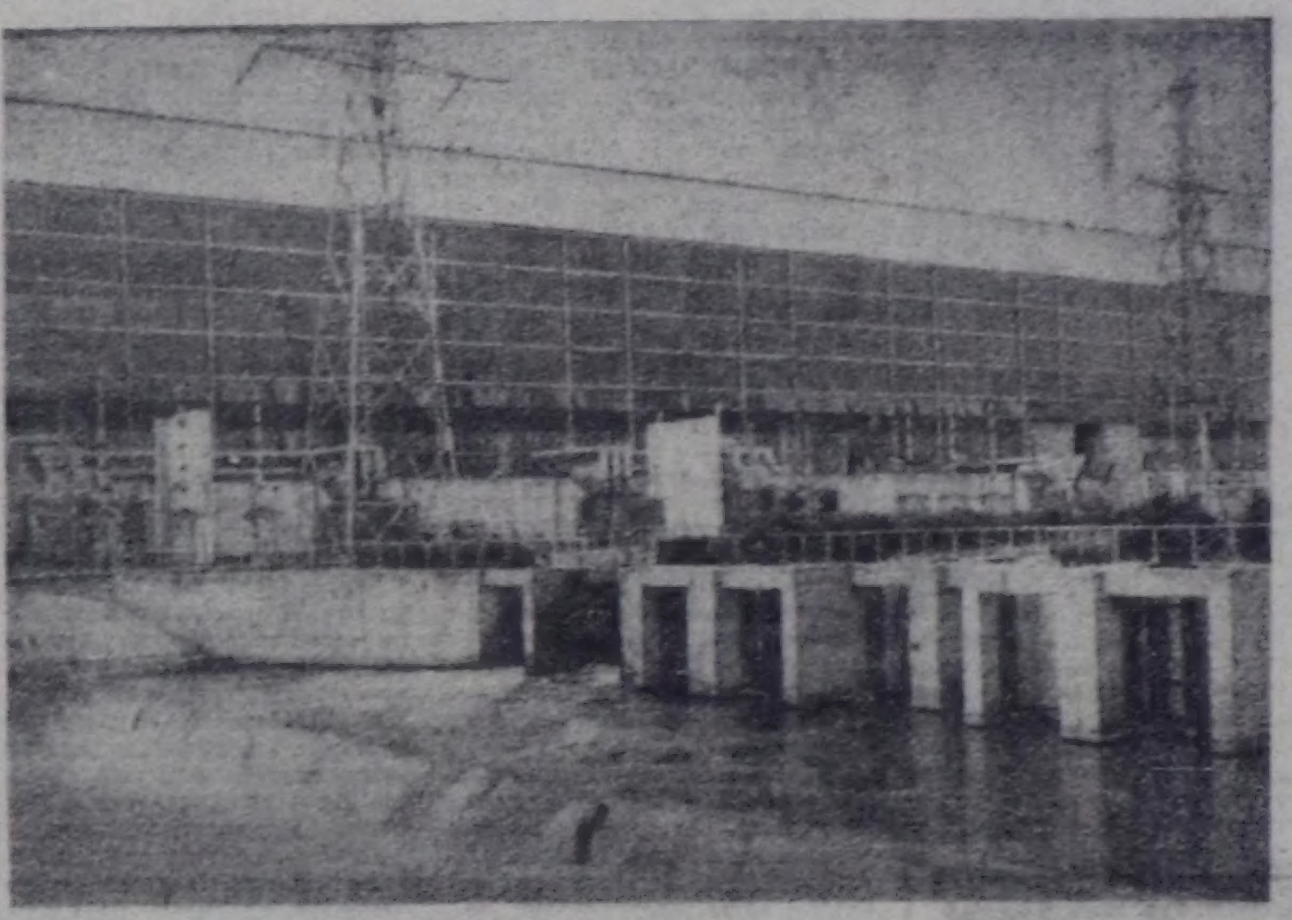

Болгарияда эң баштайгы атомнуг «Козлодуй» электри станциязы улам-на калбарып турар. Чоокта чаа Совет Эвилелинден аппарган 440 муң киловатт күштүг дөрткү реакторну эптеп эгелээн. Келир чылын эң сөөлгү — бешки реакторну тургузар. «Козлодуй» БУР-нуң энергетика ажыл-агыйында чугула черни ээлеп турар. Бо талазы-биле социалистиг чурттарның үр үе иштинде кады ажылдаарының программазы атомнуг энергия станцияларын хөгжүдериниң быжыг идегелдиг үндезини боор турар. Аңы-дунма республикага бо талазы-биле ССРЭ улуг дузалап келген. Амгы-даа үеде ында болгар тудугжулар, монтажчылар, энергетиктер-биле кады дуржулгалыг совет специалистер база ажылдап турарлар.

ЧУРУКТА: «Козлодуй АЭС».
БТА — СЭТА-ның фотозу.

ТЕРМОЯДРОЛУГ ДАЙЫНГА УДУР

БОНН. Тайбың камгалаарының болгаш ортумак ыраксылдың чаа америк ракета-ядролуг чепсекти ГФР-ниң девискээринге тургузар дээш АКШ-тың болгаш НАТО-нуң шериг удуртукчуларының оралдажышкыннарынга удур шимчээшкинче ГФР-ниң чурттакчыларының улам-на хөй кезектери каттыжып кирип турар.

Кёльн хоорайның хамаатыларының «Кёльнер штадтанцайгер» солунда парлаттынган медеглелиниң эгезин «Тайбың үеде чурттаарындан артык таарымчалыг чүү-даа чок!» деп адаан. Медеглелдиң адаанга боттарының холунуң ужуун салганнар — ажылчыннар, албан-хаакчылар, эмчилер, архитекторлар, инженерлер, физиктер, психологтар, уран чүүлдүң төлээлекчилери шуптузу — боо-чепсекти эндере белеткеп турда, дайынның кыптыгып үнүп болур аймылын бичии кылдыр көрүп болбазын сагындырып турарлар. Ортумак ыраксылдың чаа ракета-ядролуг чепсээ-биле «чедир чепсеглеприниң» планнарындан ойталаарын негеп турарлар. «Бистер ГФР-ниң чазаан ортумак ыраксылдың ядролуг ракеталарын тургузарының планнарын деткиириндев ойталаарынче кыйгырып тур бис» деп, Кёльнниң хамаатылары медеглээн.

ПИЗА. «Италия-биле катай хаара Барыын Европаның хөй чурттарынга ортумак ыраксылдың чаа америк ядролуг ракеталарын тургузар чорук боо-чепсекти эндере бүдүрерин улам көвүдедири болдурар, чурттар аразынга харылзааларның дүшкүүрлүг чоруун күштелдирер» апаарын итальян партизаннарының Пиза хоорайның Национал ассоциациязының можу салбырының даргазы Ульяно Мартини чугаалаан. Ынчангаш тайбың, чаваырлыышкын болгаш боо-чепсекти дүжүрери дээш демисел кижи төрелгетенге бирги чергелиг сорулга боор турар.

ЛОНДОН. «Совет Эвилелиниң талазындан Барыын Европага кыжанышкын» дээр чүүлдүн бар боор турарының дугайында бадыткаары — Барыын Европаның чурттарының кижилерин будалдырары-биле НАТО-нуң генералдарының хөөктүрүп турар хоозун чулчуруушкуннары-дыр» — деп, итали сенатор, халагда генерал Нино Пасти «Мёрнинг стар» солунга харыызынга чугаалаан. Пентагон, НАТО-даа ындыг хоозун-меге чулчуруушкуннар-биле чажыртынып алгаш, боттарының шериг күжүн улам улгаттырып турар. НАТО амгы үеде аймылдыг мурнаашты кылып турар деп сенатор уламчылап чугаалаан.

Ол ядролуг чепсекти дүжүрериңге холбаштыр чугаалааш, НАТО-нуң «картыгаларын» шыңгыы шугумчулээн. «Ядролуг дайынга ажып үнериниң аргаларының дугайын бодап турар генералдар болгаш адмиралдар НАТО-да амдаа барын Н. Пасти чугаалаан. — Херек кырында ядролуг чепсек — дайын чорударының чепсээ эвес, а кижилерни шуут узуткаарының чепсээ-дир».

Сенатор түңнелинде «боо-чепсекти узук-соксаал чокка эндере бүдүрерин соксадырының эң дээштиг хемчеглерин» алырынче кыйгырган. Термоядролуг халаптан кижи төрелгетенни чайладырының эргежок чугулазын ол чугаалаан.

(СЭТА).

ХОЛГААРЛААШКЫННЫ БУРУУДАТПЫШААН

ПНОМПЕНЬ. (СЭТА) «Кампучия талазы-биле делегей конференциязы» дээр шуугаазыны организастаан АКШ-тың, Кыдаттың, реакциялыг өске-даа күштерниң ол талазы-биле үүлгедиишкини Кампучияның иштики херектеринче холгаарлаашкын, оон хамаарышпас чоруунга болгаш суверенитединге халдаашкын болганын «Кампучия» солун бижээн.

Кампучия улус ол «конференцияга» хүлээп алдынган шиитпирни хүлээп албайн, ужур-дүрүм чок чүүл деп көрүп турар. Ол шиитпирлер делегейниң кижилериниң Кампучия дугайында үзел-бодалын астыктырар, Кампучияда байдалды өскээр билиндирерииче угланган.

Мурнуу-Чөөн Азияда байдалдың дүшкүүрлүг боор турарының үнер дөзү Индий-Кыдаттың революстуг демисели-биле чедип алган чүүлдерни сандарадырынче чүткүп турар Пекинниң агрессив политиказы болуп турарын ол солун демдеглээн. Оон ындыг аймылдыг чүткүлүүнге удур Вьетнам, Кампучия болгаш Лаос ол девискээрге тайбың болгаш аймыл чок чорукту быжыглаарынче угланган политиканы чайгылыш чокка чорудуп турар. Оон херечизи — ВСР-ниң, Кампучияның болгаш АУДР-ниң дашкыы херектер министрлериниң Пномпеньге болган конференциязының хүлээп алганы, Мурнуу-Чөөн Азияның бүгү күрүнелериниң аразынга чаагай кожа-хелбээ харылзааларын тургузарынче угланган саналы боор турар.

УЛАН-БАТОР. (СЭТА). Кампучияже айыдышкын кылыр дээш реакциялыг идегеттериниң кылганы база бир оралдажышкынының бурган дүшкениин МОНЦАМЭ агентилелиниң тайылбыр чүүлүнде чугаалап турар. Кыдат биле АКШ-тың агаардан тып алганы «Кампучия талазы-биле» конференциязы Кампучияның иштики херектеринге дорт холгаарлаарының оралдажышкыны, КНО-нуң Уставын каржызы-биле үрээн чорук боор доозулган. Ону бурунгаар депшилгелиг кижилерниң буруу шавары баш удур-ла билдингир турган.

Кыдат удуртукчулар империалистер-биле сүлчээлежип алгаш, Азияда дүшкүүрлүг байдалды бүгү аргалар-биле хевээр арттырарын оралдажып, ону Кыдаттың гегемониязын чедип алырын чиигедир арга кылдыр көрүп турарлар. КУР-нуң амгы чагырыкчылары ол сорулга-биле боттарының хөй черден тып алганы «кампучия айтырыы» дээр шуугаазының улам херлээледип турарлар. Ындыг «айтырыг» кампучи улустуң хамаарышпас чорукту чаалап алганындан бээр тургустунуп-даа көрбээн.

Улусчу Кампучияның иштики херектеринге холгаарлаарының үүлгедиишкиннери, кампучи улустуң когун үзе узуткаар корум-чурумну катап тургузар дээн оралдажышкыннар кайын-даа боор турар болза, дөмей-ле буурап дүжүүшкүнден чайлавас.

ДАККА. (СЭТА). Бангладештиң «Нотун бангла» солуну «Кампучия талазы-биле делегей конференциязы» дээр чыышты хамаарышпас, тайбың күзелдиг күрүнеге удур делегей реакциязының сүлчээзи дээр деп бижээн. Вашингтоннуң болгаш Пекинниң үүлгедиишкиннери төөгүнүң дугуюн дедир дескиндирер, кампучи революцияның тиилелгелиг тенерниге шаптыктаар сорулгалыг.

Бангладештиң демократтыг хөй-ниитизи чаа амыдыралды идегелдиг тургузуп турар кампучи улус-биле долу эп-сеткилдиг чоруун, дайзыннарның бүгү халдаашкыннарын Кампучияның чедиишкиниг өйтүр шаварынга бүзүрелин илередип турарын солун айыткан.

ПАРИЖ. (СЭТА). Францияның неделя санында үнер «Революсьон» солуну «Кампучия талазы-биле конференцияны» «долузу-биле хоозун чүүл-дүр» деп бижээн. Ол хоозун чыышка киржир ужурлуг чурттар шуптузу киришпээниниң чүүлде айыткан. КНО-нуң кежигүнү чурттарның барык чартык кезии ол конференциядан ойталаан.

Реакция шак-ла ол мышкаш чыыштарны организастап турганш, Индий-Кыдаттың улустарынга удур хоралыг үүлгедиишкиннерин күштелдиреринче чүткүп турарын «Революсьон» айыткан.

ДИПТЕРДЕН МЕДЭЭЛЕР

● ПРАГА. ЧССР-ниң улус ажыл-агыйы бо чылдың бирги чартыында деңнелдиг темпилиг хөгжээнин ЧССР-ниң Федералдыг статистика эргелелиниң дыңнадыында чугаалап турар.

Үлетпүр бүдүрүлгезиниң немелде өзүлдези эрткен чылдың ол-ла үезинге деңнээрге, 1,8 хуу болган. Күш-ажылдың бүдүрүкчүлүү 2 хуу, чонуң боттуг орулгазы — база 2 хуу өскен. Социалистиг чурттар-биле даштыкы садыг саарылгазы эң шапкын темпилиг калбарган — 8,5 хуу, оон иштинде ССРЭ-биле — 13,3 хуу көвүдээн.

● ВЕНА. Барыын Европада тайбың таладакчыларының шимчээшкининге аңгы-аңгы политиктиг үзелдиг чаа-чаа хөй миллион кижилер каттыжып кирип, боо-чепсекти ураан-медел чокка эндере бүдүреринге, шериг чарыгдалдарын көвүдедиринге, массалыг узуткаашкынның чаа чепсектерин тургузарынга удурланып турарын чагырыкчы соцпартиядан Национал чөвүлелдиң депутады, профессор Э. Новотни «Арбайтер-цайтунг» солунга бижээн.

● КАИР. Суданның президентизи Дж. Нимейриниң ЕАР-га чедип кээп хевиктүг ажы-чоруу доозулган. Египет президент Садат-биле оон Александрияга кылган чугаалажышкыннарының үезинде янзы-бүрү талаларга ийи чурттуң улам-на чоокшулажыышкынын кылырының айтырыгларын көрген. Ол үеде бирги чергениң кичээнгейни шериг талазы-биле кады ажылдажылгаже угландырган. Ындыг кады ажылдажылганың үндезини Чоокку Чөөн чүкке болгаш Африкагаа ийи чурттуң чазактарының империалистиг эрге-ажыктарын вептередип, камгалаарының ролюн күүседиринге белен боор турары билдингир.

● НЬЮ-ЙОРК. Тель-Авивтиң кара-туразында, агрессив политиказын Вашингтоннуң таарыжып, деткип турарынга калбак удурланыышкын АКШ-та боор турар. Галлап институдунуң кылганы хөй-ниити санал айтырганының түңнелдерин ёзугаар алырга, американнарның хөй кезии Рейганның чазаа «16» дээр шуургедекчи-бомбардировщиктерин Израильге бээрин катап эгелевес ужурлуг деп санап турар. Айтырган кижилерниң 60 хире хуузу Ливан кайызылалды Израильдиң бомбалааның чылдагаан чок деп санааш, Израильди болгунуң Чоокку Чөөн чүкте туружун өскертиринче албадаарының чугулазын айытканнар.

● ОТТАВА. Канаданың доллар-акшазының үнези чартык чүс чыл иштинде АКШ-тың долларынга деңнээрге, оон эң куду деңнелинге чедир чинээн. Кудулааашкынның ындыг деңнелиниң чоокку келир үеде хевээр артарын экономистерниң чугаалааны Канаданың пресс агентилел дыңнаткан.

Канада акшаның үнезиниң дыка кудулап турары Канадада акшаның инфляциязының бедик деңнели-биле-даа, ол чурттуң экономиказының АКШ-биле сырый холбаазы-биле-даа тайылбырлаттынар. АКШ-та экономика талазы-биле улуг сандараашкын оон Соңгу чүкте кожазының байдалынга база хоралыг салдарын халдадып турар.

● ТЕГЕРАН. Иранның Барыын Азербайджан можузунга контрреволюсчулар сүг мыжу-биле ажылдаар электри станцияның директору Зарин Рудту болгаш оон дузалакчызын өлүргенин «Джомхурие эслами» солун дыңнаткан. Солунуң бижип турары-биле алырга, оларже халдаашкын кажан кожазында хоорайже автомобильдиг бар чорда болган.

● КАБУЛ. Афганистанның эң хоочун солуну — «Хивад» мурнунда АДР-ниң культура болгаш информация министерствозундан парлаттынып үнүп турган болза, амгы үеде ону АДР-ниң Революстуг чөвүлелиниң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң парлалга органы кылдыр эде организастаан. Аңаа албан материалдары болгаш чазактың доктаалдары парлаттынар. Солун колдуунда-ла АУДП ТК-ның шиитпирлериниң пропагандалаарынче, чурттуң амыдыралында эң чугула болуушкуннарны тыырдарынче кичээнгей салып турар. Чижээ, АДР-ге Национал ада-чурт фронтузун тургусканының дугайында «Хивадтың» тускай үндүрүлгези афган улустуң калбак сонуургалын болдурган.

● МЕЛЬБУРН. Австралияның лейбористиг партиязының 34-кү съезди мында ажыттынган. Ол чурттуң эң хоочун политиктиг организациязының политиктиг сорулгалары болгаш структуразы-биле холбашкан хөй айтырыгларны чугаалажып көөр. Бүгү штаттарның болгаш девискээр черлериниң партия организацияларының төлээлээн делегаттар, профэвилел болгаш хөй-ниити организацияларындан төлээлекчилер оон ажылынга киржип турар.

Партияның даргазы, Чаа Мурнуу Уэльс штаттың премьери Н. Рэн съездиниң ажылын чүве чугаалааш, партияның салдарының чуртта улгатканын демдеглээн.

(СЭТА).

АГРЕССОРЛАРНЫҢ ҮҮЛГЕДИИШКИННЕРИ

БЕЙРУТ. (СЭТА-ның корр.). Израильдиң өөскүдүп үндүрген дайын чорудуулгалары Ливан национал экономиказынга дыка улуг когаралды болдурган. Бежен ажык үлетпүр бүдүрүлге черлери буза шаптынган, үрелген болгаш дыка хөй черлерниң кедээ ажыл-агый фермаларын, шөлдерин узуткаан, чонну сүт-биле хандырылгазы үзүлген. Ынчалза-даа эң чугула чүүлдер — оруктар, автострадалар, көвүрүглер, электри дамчыдар удазыннар чүүдеn-даа артык үрелген. Чурттуң мурнуу талазында чаңгыс-даа көвүрүг бүдүн артпаан. Ынчангаш ында агым чыдар Захраны, Вади аль-ахдар болгаш өске-даа хемнерни эжиндирип аазы суузун кежип турар. Израиль агрессорлар Мурнуу Ливанның өске районнары-биле экономиктиг харылзааларын үзеринче, чуртка сандаргай чорукту тургузарынче чүткүп, ону аъш-чем болгаш одалга-энергетика кризизиниң аймылын таварыштырарынче чүткүп турганнар.

Ливанның мурнуу чүгүнде — Сайдада, Тирде, Набатияда, Джармакта болгаш өске-даа чурттакчылыг черлерде барык бөлүм бүрүзүнден агрессорнуң үүлгедиишкиннериниң түңнелдери — ыштаның чыдар бажыңнар артынчылары, сыйлып, чуурулган мыштарны болгаш телеграф чагыларын көрүп болур. Болуушкуннарны бөстерының караккары-биле көрген кижилер өлүмнүг болуушкуннуң дугайын чугаалап турарлар. Оларның бирээзи — Набатияның чурттакчызы Фаваз Касем. Агаардан халдаашкын түңнелинде оон кадайы өлүрткен, үш уруувун ийлаw балыгланган, ам эмнелгеле чыдарлар. «Израиль бандиттер хоорайны араатанзы-биле бомбалап, боолааннар» ол чугаалаан. Олар оңза үрегдээшкинниң снарядтарын, а ол ышкаш кассеттиг дээр ындыг аймылдыг бомбаларны ажыглааннар. Ындыг бир бомбаның частыышкынындан мээң кадайым өлген».

Тир девискээринде Национал-патриоттуг күштерниң болгаш Удурланыышкынының палестин шимчээшкининиң чепсектиг отрядтарының командылакчызы Азми дайзынның шаап халдаашкыннарын өйтүр шаварының үезинде дайынчыларның быжыг туруштуг болгаш эрес-маадырлыг болганын демдеглээн. Бистең удур халдашкыннарны зон долузу-биле деткип турар. Ынчангаш ливан чериниң израиль агрессорларның халдаашкыннарындан камгалаар дээш бүгү чүүлдерни кылыр аппар бис деп, ол демдеглээн.

А. ЗЕЛЕНИН.

УЛУС ЧЫРЫДЫЫШКЫНЫ ДЭЭШ

ШЫЛГАРАҢГАЙ педагог болгаш хей-ниитиниң ажылдакчызы И. Н. Ульянов — ол үениң өөредилгели болгаш чырыдыышкынның албан эрттирери эвес, харын чоннга бараалгаары кылдыр көрүп чораан эң-не эртем-билиглиг кижилерниң бирээзи чораан. Оон үзел-бодалы 60 чылдарның ниитилел-политиктиг идеяларының, Чернышевскийниң, Добролюбовтуң, Писаревтиң үзелдериниң салдары-биле, а педагогиктиг үзелдери — Барыын Европаның болгаш Ада-чурттуң педагогиктиг бодалының эң эки чедиишкиннеринге, хамыктың мурнунда К. Д. Ушинскийниң ажылдарынга үндезилеп тургустунган.

Педагог болгаш улус өөредилгезиниң организакчызы Илья Николаевич бодунуң шылгараңгай талантызын колдуунда улусчу эге школаларга, бодунуң ынак ажыл-херээ болур улус чырыдыышкынынга бараалгаткан. Оон мурнунда Пензага болгаш Нижний Новгородка ортумак өөредилге черлериниң башкызы болуп турган бүгү ажыл-чорудулгазы улусчу школаларны организастаарының болгаш сайзырангайжыдарының талазы-биле оон ажылдаарынга белеткел болган.

И. Н. Ульянов 1869 чылда Симбирск губерниязының улусчу училищелериниң инспекторунуң албан-хүлээлгелерин күүседип эгелеп турда, анаа улус өөредилгезиниң байдалы (Россияның оон-даа өске черлеринге ышкаш) дыка чегенчиг турган. Статистиканың медээлериниң ёзугаар алырга, 1300 муң кижиге (оларның 311 муңу — орус эвес националдыг) 10 муң өөреникчилерлиг чүгле 369 школа онаажып турган. Херек кырында ол хире турбаан. Херек кырында бар турган школаларның чүгле 89-у муң-не чүтээр чаагайжыттынган, оон өске бүгү школалар саазын кырынга санаттынып турган айыкпе, азы мырыңай чегенчиг байдалга турган. Училищелерниң хөй нуруузу хүрээлерниң таңныыл бажыңнарынга азы тараачыннарның чавыс бажыңнарынга — өөренирниге мырыңай таарымча чок черлерге турган. Өөредилге номнары болгаш херекселдери чедишпес. Дыка хөй башкыларның педагогика талазы-биле бичиидаа белеткели чок. Башкыларның шалыңы чегенчиг эвээш болганының ужурундан бижик-билиглиг кижилерни башкы ажылынга хаара тудары берге болуп турган.

Илья Николаевич Ульяновтуң инспекторнуң, а оон соонда Симбирск губерниязының улусчу училищелериниң директорунуң албан-хүлээлгезинге ажыл-чорудулгазы он алды ажыг чылда уламчылаан болгаш колдуунда дараазында угланыышкыннарга хөгжээн: башкы кадрларны белеткээри; өөредилге-кижизидилге ажылын сайзырангайжыдары болгаш өөредириниң чаа аргаларын школа практиказынга нептередири; инспектор ажыл-чорудулгазын киирпиштирбишаан, школаны организастаары болгаш ону удуртуру; школаны бажыңнар-биле болгаш дериг-херекселдер-биле жандырары; башкыларның материалдыг байдалын экижидери.

БАШКЫ КАДРЛАРНЫ белеткээриниң дугайында айтырыг 60—70 чылдарның Россиязының ниитилел амыдыралынга эң-не шыңгыы айтырыгларның бирээзи болуп турган. И. Н. Ульяновтуң күженишкиннериниң ачызында Симбирск губерниязынга улусчу школаларның башкыларын белеткээр педагогика курстары дөрт чыл дургузунда ажылдаан, а 1873 чылда Порецкиниң башкы семинариязы ажыттынган. И. Н. Ульянов педагогика курстарының организакчызы болгаш удуртукчузу болган база ол ышкаш анаа физика, математика, педагогика башкылап турган. «Ульяновчу» башкыларның бедик мергежилин ол үениң кижилери демдеглээн.

И. Н. Ульянов уездиниң болгаш губернияның башкыларының доктаамал съездилерин эрттирерин чедип алган — сес ындыг съездилер оон дорт удуртулгазы-биле болуп эрткен. Анаа өөредириниң чаа аргаларын көргүскен, көргүзүг материалдарынга онза кичээнгей салган. Башкыларның мергежилин бедидеринге, башкыларның боттарының аразында харылзажырынга, коллективтиг педагогиктиг бодалды ажылдап кылырынга съездилер кончуг ажыктыг болган. Олар кедээ башкыларга ёзулуг байырлалдар болуп турган.

Орус эвес школаларның башкыларын белеткээринге болгаш ол школаларның четкилерин хөгжүдеринге И. Н. Ульяновтуң кайгамчык улуг ролюн демдеглевейн барып болбас. Ол уругларны төрээн дылының кырынга өөредириниң болгаш хамааты өөредилгезин нептередириниң бүзүрелдиг талалакчызы болуп чораан. И. Н. Ульяновтуң национал өөредилгениң сорулгаларын шиитпирлээринге талантылыг чуваш педагог И. Я. Яковлев улуг дуза чедирген.

УЛУСЧУ ШКОЛАЛАРНЫ сайзырангайжытпышаан, И. Н. Ульянов эге өөредилге талазы-биле бодунуң методиказын тургускаш, Россияның педагогиктиг бодалының хөгжүдеринге дыка улуг улуг-хуузун киирген. Ол бодунуң педагогиктиг концепциязының хамыктың мурнунда бичии уруг бүрүзү бодунуң бүдүжүнден өөренир улуг салым-чаяаннарлыг болур болгаш школаның сорулгазы — ол салым-чаяаннарны эң улуг хемчээлдиг-биле хөгжүдер болгаш тывылдырар арганы бээри болур дээрзинге үндезилээн. Бичии оолдарның болгаш уругларның, байларның болгаш ядыыларның, дужуметтерниң, анаа бедүүн кижилерниң, орустарның болгаш «өске аймак-сөөк» кижилерниң деңге өөредилгези — чырыдыкчы-демократ И. Н. Ульяновтуң ниити кол сорулгазы ындыг турган.

Уругларны эртемнерниң үндезиннеринге өөредип база эртем-билииниң системазынга чаңчыктырып турганш, оларның өртемчей талазы-биле шын үзел-бодалдарын тургузар; практиктиг медээлерни бээр болгаш келир үеде ажылдаарынга эргежок чугула чүүлдерге чаңчыктырар; бүдүжүнден күштерин болгаш аргаларын сайзырангайжыдар деп үш кол сорулганы школа күүседир ужурлуг деп, И. Н. Ульянов санап чораан.

Амгы үениң педагогиказының сорулгалары-биле холбашкан эң чугула чүүлдерниң бирээзи болза И. Н. Ульяновтуң ажылдап кылганы кижизидикчи болгаш хөгжүдүкчү өөредилгениң принципи деп амгы үениң терминологиязы-биле адап болур ындыг чүүл болур. Өөредириниң ниити дидактиктиг негелделеринге болгаш тодаргай методиктиг аргаларынга И. Н. Ульянов уругларның угаан-бодал, тура-сорук, мораль күштериниң хөгжүлдезин бирги черге идип үндүрүп, догматизмге болгаш анаа шээжилээшкинге удур туржуп, өөредилге ажылының үезинде уругларның бодаарының идепкейлиг болгаш тускайлан болуруунче кол кичээнгей салып, оларның угаанын, кичээнгейин, даап бодаарын хөгжүдерниң талазы-биле мергежилгелериниң чурумчуткан системазын тургузуп турган.

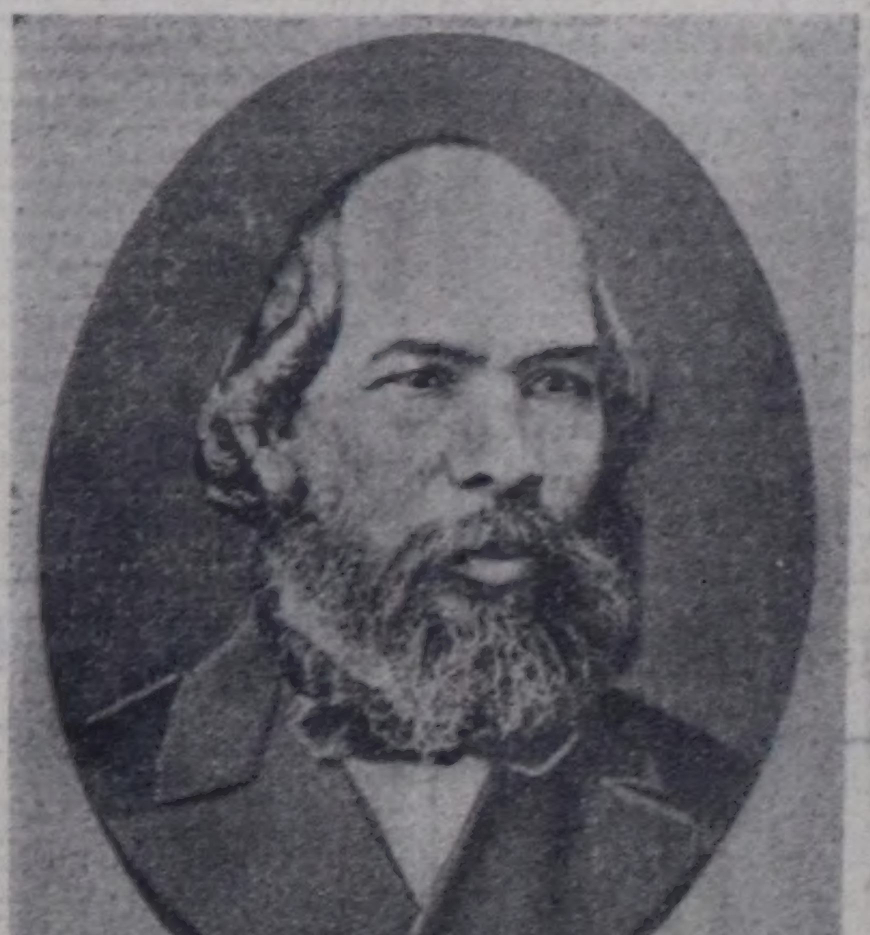

Илья Николаевич УЛЬЯНОВ

ОРУС ДЫЛГА өөредириниң (бижик-биликке, номчуурунга, бижиринге, чугаа сайзырадырынга өөредириниң), методиказын ажылдап кылырынга И. Н. Ульянов Ушинскийниң салгап, оон «Төрээн сөс» деп номун база ол ышкаш ол үениң оон-даа өске мурнакчы педагогтарының өөредилге удуртулгаларын школага калбаа-биле нептередип турган. Бодунуң теоретиктиг болгаш практиктиг методика ажылынга И. Н. Ульянов номчулганың пландар тургузарының болгаш утказын чугаалаарының, аас-биле чугаалар чогаадырының медереңдиг болгаш тодаргай болуурунга өөредириниң тускай аргаларын ажылдап кылган. Ол ажыл эге өөредилгениң методиказын байлакшыткан болгаш оон онза чугула чүүлдери амдаа ужур-утказын чидирбээн.

Ынчаш тургустунуп келген практикага чөрүштүр И. Н. Ульянов бойдус эртеминге, ниитилелге болгаш эстетикага хамаарышкан (география, бойдус эртеми, физика болгаш астрономия, төөгү, ыры) эртемнерни (азы олардан медээлерни) эге өөредилгеге киирериң оралдашкан. Оон шыңгыы негелдезин ёзугаар эге класстарга гимнастиканың тускай кичээлдерин киирген, гигиена талазы-биле медээлерни, тодаргайлаарга, күш-дамыр кижизидилгезиниң үндезиннерин өөредип турган.

Кедээ ажыл-агый болгаш ус-тывыш ажылынга өөредириниң талазы-биле тускай кичээлдерни губернияның дыка хөй школаларынга киирген турарын амыдыралдың чугула негелделерин болгаш принципиалдыг педагогика бодалдарын барымдаалап И. Н. Ульянов чедип алган. Ол чорук чоннуң мурнунга школаның авторитедин көдүрген.

Улуг Ленинниң адазы, шылгараңгай орус педагог И. Н. Ульяновтуң төрүттүнген хүнүнден бээр 150 чыл болганынга

БОДУНУҢ ХӨЙ талалыг болгаш үнелиг үлүг-хуузун киирип турганы ол үениң педагогиказының эң-не депшилгелиг талаларын практикага ажыглаары дээш демисежир ужурга И. Н. Ульянов доктаамал таваржып турган. Ол школаның чүгле өөреникчилерге эвес, харын бүгү ниитилелге кижизидикчи, мөзү-шынар талазы-биле ролюн күштелдиреринниң эргежок чугулазын кезээде онзалап демдеглеп чораан.

И. Н. Ульяновтуң организас-педагогика талазы-биле ажылдап кылган болгаш боттандырган чамдык туруштары амгы үеде-даа бодунуң ужур-утказын чидирбээн. Ажыл-херекке аажок сонуургалдыг болгаш кижилерге ханы хүндүткелдиг чоруундан аңгыда, удуртукчу кижи болур И. Н. Ульяновтуң эң-не кол чүүлдери болза школа херээн эргелеп башкарарынга тодаргай болгаш шалыпкын чоруу болуп турган. Ол чорук хамыктың мурнунда чылдың-на уездилерже үнүүшкүннер, школаларга баары болгаш кичээлдерге олуржуру, шуут хайгааралдардан үндүрген түңнелдер-биле чедип алдынган. Оон-биле чергелештир ажыл-херекке болгаш кижилерге дузалаар дээн ылап шынчы күзелин, иштики ханы демократизминиң чаагай чорук-биле каттышканын аажок онзалап демдеглээри чугула. Ол чорук бирги ээлчегде бодунга хамаарыштыр негелдени болгаш сагылга-чурумну хажытпаан.

ОРГАНИЗАСТЫГ болгаш харысалгалыг, хүлээлгезин медерел билир, кызымаккай чоруу И. Н. Ульяновка чылдың-на 26 училищеге болгаш губернияның 30-дан 50 чедир школаларынга баар арганы берип турган. Изиги, соокту, малгаштыг оруктарны, орук чок черлерни тоовайн, чамдыкта ол эң-не ырак «ыржым булуңнарга» безин чедип чораан.

И. Н. Ульянов уругларны эттээринге удур шыңгыы туржуп турган. Кичээлдерни организастаарынга болгаш оларга өөреникчилерниң сонуургалынга үндезилеттинген медереңдиг сагылга-чурумну кижизидери оон методтарында айыттынган. Бо талазы-биле ол бодунуң чурттап чораан үезиниң эң мурнакчы идеялары-биле чүгле деңге базып чораан эвес, харын ону дыка мурнаан.

И. Н. Ульяновтуң организас-педагогиктиг ажыл-чорудулгазы чүгле педагогика болгаш социал-педагогика талазы-биле шыңгыы шаптыктарга эвес, харын акша-хөреңгилерниң чедишпес чоруунга база таваржып турган. Чырыдыышкынның материалдыг баазазын быжыглаары дээш ёзулуг демисежир ужурга таварышкан. Оон ажылдаан 16 чылының дургузунда Симбирск губерниязынга 200 хире школа бажыңнары (чамдыктары оон ажылдап кылган төлевилелдериң ёзугаар) тургустунган. Оларның чамдыктарынга дуржулга кылыр одуруглардыг болгаш сад тарымалдарлыг школа чанының участоктары, ойнаар болгаш гимнастика мергежилгелери кылыр шөлчүгештер, гигиена негелделерин барымдаалап кылган стол, сандайлар бар турган. Школа библиотекаларын организастаар дээш И. Н. Ульянов чеже ажыл кылбаан дээр! Оон амыдыралының сөөлгү чылдарында 400 хире библиотекалар тургустунган, губернияның барык-ла бүгү школаларынга тускай шилиттинген педагогиктиг болгаш өөредилге-методиктиг литератураның комплектилери, классиктиг орус литератураның чогаалдары, уругларның номчулга номнары бар апарган. Уруглар кежээ школага номчуп болурунуң таарымчалыг байдалдары тургустунган.

И. Н. Ульяновтуң кызымак оралдажыышкыннарының ачызында кедээ башкыларның ажыл төлевири дыка улгаткан. Башкыларның чуртталга байдалы экижээн. Ульянов курсантыларга болгаш семинарияның өөреникчилеринге стипендияларны, кырааан башкыларга чаңгыс удаа дузаламчыларны, акша шаңналдарын, пенсияларны бээрин чедип алган. Ол бүгү чүүлдер шуут-ла маадырлыг күженишкиннерин негеп турган.

И. Н. Ульяновтуң ажылының түңнелинде кол көргүзүглер ёзугаар Симбирск губерниязы чоннуң эге өөредилгезиниң талазы-биле Россияга бирги черлериниң бирээзинче үнген.

Илья Николаевич Ульяновтуң 55 харлыында амы-тынындан хенертен чарылган үезинден бээр барык-ла чүс чыл эрткен.

ШЫЛГАРАҢГАЙ педагогтуң ажыл-чорудулгазының ужур-дузазы оон үезинден дыка дашкаарлап үнген. Улус өөредилгезиниң теориязынга болгаш практиказынга, педагогиктиг бодалды хөгжүдеринге, ылаңгыя эге өөредилге талазы-биле ол кончуг хөй чүүлдерни кылган. Ниити педагогика, дидактика болгаш тодаргай методика талазы-биле оон дыка хөй боттуг чедиишкиннери, оон школаларны контрольдаарының болгаш удуртурунуң дуржулгазы амгы үеде-даа бодунуң ужур-дузазын чидирбээн. Эге өөредилгениң амгы дуржулгазы, ол талазы-биле эртем ёзугаар чаа үндезинге теоретиктиг болгаш экспериментилдиг шинчилелдер ол чедиишкиннерни уламчылап база хөгжүдүп турар.

Улус өөредилгезинге амыдыралын берген кижиниң, улуг Ленинниң адазының мөзү-шынар талазы-биле маадырлыг чоруу—чонга кызымаккай бараан болуруунуң, өзүп орар салгалдарны өөредириниң болгаш кижизидериниң бедик болгаш чаагай хүлээлгезин күүседириниң үлегер-чижээ болур.

Н. КУЗИН,
ССРЭ-ниң Педагогика эртемнериниң академиязының чиңгине кежигүнү.

БАЗА КАТАП УЖУРАШКЫЖЕ, СПАРТАКИАДА

— Школачыларның XVI Бүгү-эвилел спартакиадазының литов хоорайлар Вильнюстуң, Каунастың, Клайпеданың кайгамчык стадионнарынга, бассейннеринге, спорт ордуларынга үш ажыг неделя дургузунда үргүлчүлээн түңнел оюннары чаа рекордтарны, чаа чемпионнарның аттарын илереткен — деп, Бүгү-эвилел спартакиадазының оргкомитединиң даргазы, ССРЭ-ниң чырыдыышкын министриниң оралакчызы Ф. Е. Штыкало СЭТА-ның корреспондентизинге чугаалаан. — Анык назынның байырлалынга, ССРЭ-ниң улустарының найыралының болгаш акы-дуңма чоруунуң байырлалынга 6,5 муң анык спортчулар Совет Эвилелиниң чүс-чүс хоорайларындан болгаш суурларындан кээп киришкен.

Доозулган Спартакиаданы түңнеп тура, массалыг күш-культураны болгаш спортту сайзырадыр дээш партияның болгаш чазактың сагыш салыышкынынга төлептиг харыны бистиң школачыларывыс бергенин дээрзин демдеглээр херек.

—Бо чылгы Спартакиада бистиң анык спортчуларывыстың мергежилиниң өскенин база бадыткады — деп, Ф. Е. Штыкало уламчылаан. — РСФСР-ниң, Москваның, Ленинградтың, Украинаның, Белоруссияның, Казахстанның найыралдыг коллективтериниң командалары спорттуң янзы-бүгү хевирлеринге бедик көргүзүглерлиг болгулаан. Мурнундагы Спартакиадаларга онзаланып ылгалбайн турган Молдавия, Киргизия, Таджикистан дээн ышкаш республикаларның төлээлери безин дыка хөй шаңналдарны чаалап алганы өөрүнчүг.

Литва хоорайларының спорт ареналарынга мурнундагы школачыларның рекордтары бастынган, чурттуң аныяктарының эң тергиин дээш көргүзүглери чиик атлеттер, эжиндирикчилер, адыгжылар эки жиктеннер. Харын-даа оларның чамдыктары эң тергиин, делегейге сураглыг көргүзүглерлиг болган. Ындыгларга Вильнюс болгаш Ташкент чурттуг, 16 харлыг школачылар Айшкуте Бузелите биле Лариса Лелокова, узбек чадаг-тергежи Евгений Ивашов олар хамааржыр.

Ол Бүгү-эвилел көрүлдезиниң программазы мурнунда черле ындыг байлак турбаан. Спорттуң 22 хевиринге демисел аажок чидиг болган. Эштиринге, чиик атлетикага, кара адарынга, чадаг-терге спортунга, спортчу болгаш урак гимнастикага, сугже шураарынга киришкеннерниң аразында үе секунда безин четпес үйнкле, ийи-чангыс сан карышкактыг турган. Футболистерниң ужуражылгазын сактып көрээлинер. Мурнакчы үш командалар — РСФСР-ниң, Грузияның болгаш Украинаның спортчулары маргылдааларны деңсаннарлыг, харын-даа киирген бөмбүктерниң саны безин деңчыгыы доосканнар. Шаңналды оларга үлээрде бүгү чүвени компьютер күжү-биле түңнээр чыгыы апарган турган болгай.

Алдын шаңналдарны эң-не хөйү-биле — беш медальды Ташкент чурттуг, 16 харлыг Венера Зарипова урак гимнастикага чаалап алган. А спортчу гимнастикага маргылдаага 15 харлыг Наталья Ильенко үш алдын медальды чаалап алган. Ленинград эжиндирикчи Артур Шектельдиң алдын шаңналы база ол хире болган. Спартакиаданың эң бичии киржикчизи Инна Белевцованың дугайында мыттавайн барып болбас. Душанбе чурттуг, он бир харлыг ол кыс бир метр болгаш үш метр черден сугже шураарынга ийи алдын медальды чаалап алган.

Бистиң сураглыг спортчуларывыстың келир үеде салгалы — шак ындыг кайгамчык оолдар болгаш кыстар бисте бар-дыр. Школачыларның Спартакиадазының кыйгырыы «Олимпийжилер бистиң аравыста!» дээни таварылга эвес-ле болгай.

Шак ындыг комплекстиг маргылдаалар 27 чыл мурнунда Ленинградка болган. Анаа киржип турганнар сураглыг спортчулар апарганнар. Оларга Олимпий чемпионнары, делегей болгаш Европа чемпионаттарынга бирги черлерни ап келгеннер Валерий Борзов, Михаил Воронин, Ирина Калинина, Галина Прозуменщикова, Людмила Кондратьева, Нелли Ким, Николай Андрианов болгаш өске-даа хөй-хөй кижилерни адап болур.

— Күш-культура башкыларының болгаш тренерлерниң кол сорулгазы —чаштарны кадык болгаш күштүг кылдыр кижизидери болур—деп, Ф. Е. Штыкало түңнелинде чугаалаан — Анаа уругларның аразында маргылдаалар, ГТО дужаалдазы, күш-культура кичээлин бүрүн эрттирери, школачылар спартакиадаларының массалыг маргылдаалары улуг ижиглиг болуру чугаажок. Ынчангаш старттарже дидим үнериин уругларга кузевишаан, Кишинёвка болур XVII Спартакиадага ужурашкыже, байырлыг! — деп чугаалаар-дыр мен.

(СЭТА.

телевидение

ИЮЛЬ 31-ДЕ
БИРГИ ПРОГРАММА
МОСКВАДАН

8.00 — «Үе». Информастыг программа. 8.40—Эртенги гимнастика. 9.05 — «Кортканың караа улуг». Мультфильм. 9.15— «Синдикат-2». Хөй сериялыг уран-чечен телефильм. 2-ги сериязы. 10.20 — «Дириг амытаннар амыдыралы». 11.20 —Телемедээлер. 11.25 — 14.15 —Чапсар. 14.15 —Телемедээлер. 14.35—Чурттуң телестудияларының документалдыг фильмнериниң программазы: «Ыяштан олурт», «Майли-сай чырыткылыг хоорай». 15.25 — ПТУ-да чүү чүвеге база канчаар өөредирил», «Салгакчылар» Раздольненскийниң Социалистиг Күш-ажылдың ийи дакпыр Маадыры П. Ангелина аттыг № 10 КПТУ-ның дугайында. 15.55—Москва болгаш москвачылар». 16.25 — «Улусчу талантылар». Украинаның бот-тывынгыр уран чүүл коллективтериниң көргүзүү. Киевтен дамчыдылга. 17.10 —К. Тренев. «Любовь Яровая».

КЫЗЫЛДАН

18.00 —«Тываның экранындан». 18.15 — Мал чемнерин белеткелиниң хүн демдеглели. 18.30 — Телемедээлер. 18.40 — Телемедээлер (орус дылга).

МОСКВАДАН

18.45 — Бөгүн делегейде. 19.00 — «Илья Николаевич Ульянов». Төрүттүнген хүнүнден бээр 150 чылынга. 19.30 — Улустар аразының конкурстарының лауреады С. Иголинский ойнаар. 19.50—Хөй сериялыг уран-чечен телефильмниң баштайгы көргүзүү — «Синдикат-2». 3-кү сериязы. 21.00 — «Үе». Информастыг программа. 21.35 —«Цыганнарның ырлары болгаш танцылары». «Ромэн» театрның артистериниң киржилгези-биле концерт программазы.

ИЙИГИ ПРОГРАММА
МОСКВАДАН

12.00 — Уругларга фильм. «Тайга чүнү мыттаваалды». 13.15 — «Архангельское» музей-кодан». 14.05 — «РСФСР-ниң алдарлыг артизи В. Кутепов совет чогаалчыларының чечен чугааларын номчуур. 15.20 —«БАМ-ны тудуп турар бис». 15.55 — 17.00. Чапсар.

КЫЗЫЛДАН

17.00 — Уругларга фильм «Хензиг-Думчук». Телешии.

МОСКВАДАН

18.00 — «Төрээн черниң аялгалары». («Орбита-3»).

КЫЗЫЛДАН

18.30 — Телемедээлер. 18.40 —Телемедээлер (орус дылга). «Аныяк ленинчилер». 19.20 — Мультфильм. 19.30 — «Культура болгаш амыдырал».

МОСКВАДАН

20.00 —«Тамчыктыг удунар, чаштар!». «Лесничий Рогатканың дугайы». Мультфильм (ЧССР). 20.15 — Документалдыг телефильмнер программазы; «Бойдус хоойлузун ёзугаар», «Куштарга кым сагындырарыл», «Аквариум». 21.00 — «Үе». Информастыг программа. 21.35 — 23.55 — «Калчаалыг хемниң боралгактарында». Уран-чечен телефильм. 1 болгаш 2-ги сериязы.

Агаар

Бөгүн республикага бүргээр, чамдык черлерге үргүлчүлелдиг эвес чаъстаар. Мурнуу-чөөн чүк угланыышкынныг хаттың дүргени секундада 9—14 метр чедер. Агаар 18—23 градус чылыыр.

Кызылга мурнуу-чөөн чүк угланыышкынныг хат секундада 9—14 метр чедир дүргедээр. Агаарның температуразы 21—23 градус изиир.

Редакторнуң оралакчызы К. К. САТ

КИНО

ИЮЛЬ 31-ДЕ

«НАЙЫРАЛ»: «Террор» операцияның буурааны» (2 сериялыг) 9.30, 12.10, 17.30, 20.30, «Мстислав Келдыш» 15.00 шактарда.

«ПИОНЕР»: «Алдын дүлгүүр» 9.30, «Ульяновтарның өг-бүлезя» 11.20 «Сыдыстарже ужудуушкун» 14.50, 17.40, 20.30 шактарда.

«ВОСТОК»: «Хыналда шугум» 16.40, «Ненни чурээ» 15.00, «Айлашкан даштын тоолдарил» 18.50, 20.30 (узаткан) шактарда.

«КАА-ХЕМ»: «Мөңгүннең чек кааргаңнарын ужуп турар черинде» 15.00, 16.50, 18.40 20.30 (узаткан) шактарда.

И. Н. УЛЬЯНОВКА ТУРАСКААТКАН

УЛЬЯНОВСК. (СЭТА-ның корр. В. Заобин). «19-ку вектиң 70-80 чылдарында Симбирск губерниязының улус өөредилгези» деп чаа ажыттынган музейниң экспозициязы И. Н. Ульяновтуң болгаш оон өөрлериниң башкылал ажылдарынга тураскааттынган. Ол делгелге июль 25-те ажыттынган болгаш В. И. Ленинниң ачазының болгаш кижизидикчизиниң, чырыдыышкынның шылгараңгай ажылдакчызының төрүттүнген хүнүнден бээр 150 чыл болурунуң бүдүүзүнде болган. Ульяновтарның чурттап турганы бажыңындан ырак эвесте ол делгелгени ажыткан.

Ында ыяштан кылган бичежек ийи бажыңчыгашка херээженнерниң хүрээ-хиит училищези турган. Ол — Илья Николаевичиниң тургусканы хөй-хөй өөредилге черлериниң бирээзи-дир. Архивтен тывылган план ол тудугну баштайгы хевирин ёзугаар кылырынга дузалаан.

Анык башкы В. П. Прушакевичиниң (Ушаковаының) бажыңы училищениң чанынга турган. Анаа тос харлыг Владимир Ульянов гимназияның бирги кдазынга кирериниң экзаменнеринге белеткенип турган. Кичээлдерден хостуг үелеринде ол башкы Володяга хүнде бир-ийи шак дургузунда дузалажып турган. Бичээлден-не шимченгир Володя кичээлдерже чүгле караш кыңыыр ыдыптар чораан дээрзин Анна Ильинична сактып чугаалап чораан. Ынчангмайн канчаар: Вера Павловна, Илья Николаевичиниң чугаазы-биле алырга, Симбирскиниң улусчу башкыларының эң дээрелериниң бирээзи чораан. Музейниң бир кезиин анаа тураскааткан.

И. Н. Ульяновтуң чырыдыышкын ажылының дугайында хөй-хөй документилер болгаш фото-чуруктар музейниң экспонаттарының аразында бар. Ол — губернияның улусчу училищелериниң байдалының дугайында Илья Николаевичиниң пиаз-бүрү чагаалары болгаш отчёттары, башкыларның шалыңын өстүрер, кедээге чаа-чаа школаларны ажыдар дугайында дилеглери-дир.

И. Н. Ульяновтуң инспекторлап турганш чораан черлериниң маршруттарын музейде аскан Симбирск губерниязының картазында көргүскен. Оон туттурганы школаларын база ында айыткан. Симбирскиге оон ажылдааны он алды чартык чылдарының дургузунда 150 ажыг чаа школаларны ол туттурган, а оларның хөй кезииниң төлевилелин Илья Николаевич боду чогааткан. Чырыдыышкынның шылгараңгай ажылдакчызының чуваш, мордва болгаш татар школаларга ажылдаар национал башкы кадрларны белеткээринге киирген улуг үлүг-хуузунуң дугайын ол музейниң материалдары көргүзүп турар.

Чурттуң кол стадионунуң 25 чылы

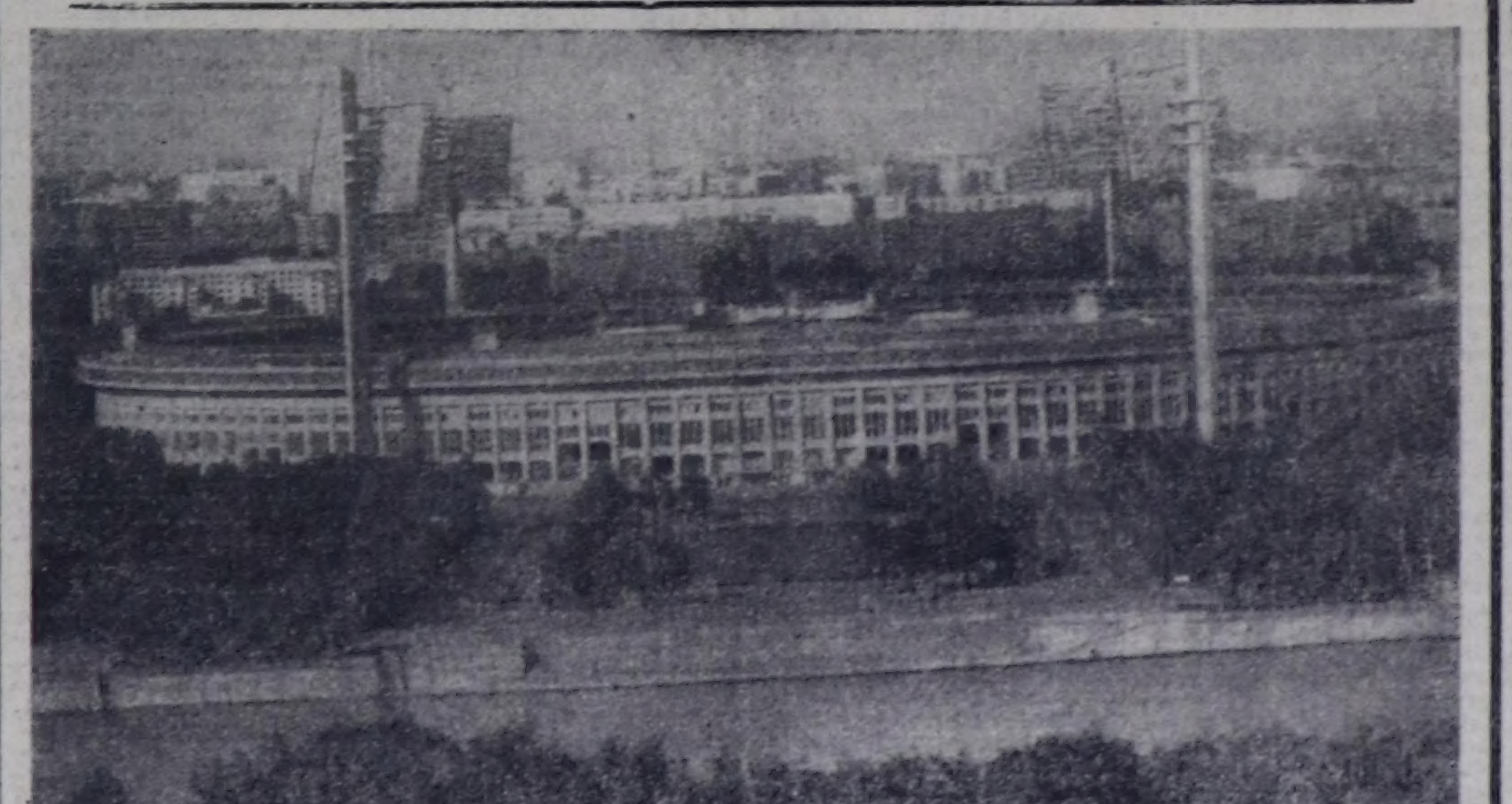

Чурттуң кол стадиону — Лужникиде В. И. Ленин аттыг Төп стадион бөгүн чээрби беш чыл болган.

Бо үениң дургузунда Лужники дыка-ла хөй төөгүлүг чүүлдерниң херечизи болган. Делегей спортунуң сылдыстары анаа «төрүттүнүп», боттарының спортчу чедиишкиннерин миллионнарның мурнунга бараалгаткан.

Спорттуң төөгүлүг арыннарынга дыка хөй үлүүн кииргеннер хүндүлүг дыштаныылгаже үнер, Лужникилер оларны уддээрлер. Лев Яшин сөөлгү бөмбүүн мынаа тепкен. Ирина Роднина болгаш Александр Зайцев, Людмила Пахомова биле Александр Горшков олар сөөлгү катап моон дожунга чуңгулааннар. Совет хоккейжилер сөөлгү катап мынаа казырыгы дег киискидерлер. Гимнастикага болгаш чиик атлетикага боттарының башкылары-биле аныяк спортчулар мынаа ужуражырлар.

Бөмбүрзектиң бүгү диптериндеп сураглыг спортчулар мынаа чыглып, делегей болгаш Европа чемпионаттарын мынаа эрттирип келген. А эң кол болуушкун юбилей мурнуу чарыында болган. Ол чүл дээрге 1981 чылдың июль 19-та XXII Олимпиаданың оюннарының эгелеп, XX чүс чылдың спортунга төөгүлүг арыннарны ажытканы болур.

Стадион ам аныяксаан, өскерилген, байырлал хевин кеткен. Оон бүгү тудуглары база чаартынган.

ЧУРУКТА: кол спорт арназы.

В. УН ДА.СИННИН фотозу.
СЭТА-ның фотохрониказы.

Редакцияның адрези: Кызыл Щетинкин-Кравченко кудумчузу, бажың № 3. ТЕЛЕФОННАРЫ: Редакторнуң 2-24-63, редакторнуң оралакчыларының 2-35-24, 2-31-75 харысалгалыг секретарының 2-23-35, секретариаттың 2-23-35, партийжи амыдырал болгаш совет тургузуг килдистериниң 2-37-13, пропаганда килдизиниң 2-31-75, культура килдизиниң 2-23-54, кодээ ажыл-агый килдизиниң 2-21-47, үлегүр килдизиниң 2-31-75, чагаа килдизиниң 2-41-27 информация килдизиниң 2-20-60, корректорларның 2-27-41, бухгалтерияның 2-12-45. солун келбейн баргаш 2-32-75 телефонче долгаар.

Тираж 17866 Чагыг № 1561

СОЛУН НЕДЕЛЯДА 6 КАТАП ҮНЕР

Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Ном үндүрер чер, полиграфия болгаш ном садыының херектериниң талазы-биле эргелелиниң типографиязы (Кызыл, Щетинкин болгаш Кравченко кудумчузу, бажың № 1) ТС—01185